TUHEF UL UKÛL

(AKILLARA HEDİYE)

HASAN B. ALİ EL-HARRANİ

HAZRET-İ RESULULLAH (S.A.A)'DEN NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Hazret-i Resulullah (s.a.a[1])'ten Öğüt, Hikmet, Züht ve Benzeri Konularda Nakledilen Sözler

HZ.RESULULLAH (S.A.A)'İN HZ. ALİ (A.S[2])'A VASİYETİ

Ya Ali, Allah'ı gazaplandıracak (bir şeyle) hiçbir kimseyi razı etmemen, Allah'ın (sana) verdiği bir şeyden dolayı başkasını övmemen, Allah'ın senden esirgediği bir şeyden dolayı da kimseyi yermemen yakine ermenin alametidir. Çünkü rızık, ihtirasla elde edilemeyeceği gibi, rağbetsizlikle de önlenemez.

Allah-u Teâla, kendi hikmet ve lütfü gereği rahatlık ve mutluluğu yakinde ve (kaza ve kadere) rıza göstermekte; gam ve üzüntüyü ise, şüphe ve hoşnutsuzlukta karar kılmıştır.

Ya Ali, cahillikten daha kötü bir fakirlik, akıldan daha faydalı bir servet, bencillikten daha korkunç bir yalnızlık ve istişareden da-ha iyi bir yardımcı yoktur; hiçbir akıl da tedbir almak kadar yararlı değildir. Güzel ahlak gibi soy sop ve şükür gibi de ibadet yoktur.

Ya Ali, sözün âfeti yalan, ilmin âfeti unutmak, ibadetin âfeti ihmalkârlık, cömertliğin âfeti minnet, yiğitliğin âfeti zulüm, güzelliğin âfeti bencillik ve soyluluğun âfeti ise onunla övünmektir.

Ya Ali, sürekli doğru konuş; ağzından hiçbir zaman yalan çıkmasın; kesinlikle hıyânete yeltenme; Allah'tan O'nu görüyormuşçasına kork; malını ve canını dinine feda et; iyi ahlak edin ve kötü ahlaktan kaçın.

Ya Ali, Allah'ın en çok sevdiği amel şu üç haslettir: Allah'ın farz kıldığı şeyleri yerine getirmek; bunu yapan kimse, halkın en âbitlerindendir. Allah'ın haram kıldığı şeylerden uzak durmak; böyle yapan kimse de halkın en sakınanlarındandır. Allah'ın verdiği rızka razı olmak; böyle olan kimse de halkın en zenginlerindendir.

Ya Ali, üç şey yüce ahlaktandır: Seninle ilişkisini kesen kimse ile ilişki kurman, senden esirgeyene bağışta bulunman ve sana zulüm edeni affetmen.

Ya Ali, üç şey kurtarıcıdır: Dilini tutman, günahına ağlaman ve (kötü insanlarla muaşeretten uzak kalmak için) evinde oturman.

Ya Ali, şu üç haslet âmellerin en başında gelir: (Kendi menfaatin bile söz konusu olduğu yerde) halka karşı insaflı davranman; mümin kardeşinle eşitlik gözetmen ve Allah'ı her halükârda hatırlaman.

Ya Ali, üç kimse Allah'ın misafiridir: Mümin kardeşini Allah rızası için ziyaret eden kimse; böyle birisi Allah'ın ziyaretçisidir. Ziyaretçisini ağırlamak ve istediğini ona vermek, Allah'a düşen bir haktır. Namaz

---

1 -Resulullah'ın ismi şerifinden sonra geçen, bu kısaltma işareti, '*sallallah-u aleyhi ve alih*' diye okunmalıdır.

2 -Ehl-i Beyt İmamlarının isimlerinden sonra kullanılan bu işaret, *aleyhisselam* olarak okunur; ve ona selam olsun anlamına gelir.

kıldıktan sonra, daha sonraki namaz vaktine dek takibât (zikir, dua, Kur'an okumak vb...) ile meşgul olan kimse; böyle birisi Allah'ın misafiridir ve misafirini ağırlamak Allah'a düşen bir haktır. Bir de hacca ve umre'ye giden bir kimse; onlar da Allah'a doğru giden kimselerdir ve kendisine gelen kimseyi ağırlamak Allah'a düşen bir haktır.

Ya Ali, üç şeyin hem dünyada hem de, âhirette mükâfatı vardır: Hac, fakirliği giderir; sadaka, belaları defeder ve sıla-i rahim (akrabalara iyilikte bulunmak) ömrü uzatır.

Ya Ali, kimde şu üç şey olmazsa hiçbir ameli doğrulmaz: Kendisini Allah Azze ve Celle'ye karşı günah işlemekten alıkoyacak takva; akılsızın cahilliğini önleyecek ilim (bir nakle göre de hilim) ve halkla iyi geçinebilmesini sağlayacak akıl.

Ya Ali, üç kimse kıyamet günü arşın gölgesi altındadır: Kendisi için sevdiği şeyi, kardeşi için de seven; bir işle karşılaştığında, Allah'ın o işi sevip sevmediğini bilmeyinceye kadar, o iş için herhangi bir girişimde bulunmayan ve kendi nefsinde de bulunan ve henüz ıslah etmediği bir kusurla kardeşini ayıplamayan. Kendisini ıslah etmeye kalkışan bir insan ise, ıslah ettiği her kusurunun ardından bir diğeriyle karşılaşır ve bu, insanı kendisiyle meşgul etmeye yeter. (Artık başkalarının ayıplarıyla uğraşmaktan geri kalır).

Ya Ali, üç şey iyi olmanın yollarındandır: Cömert olmak, güzel konuşmak ve eziyetlere karşı sabırlı olmak.

Ya Ali, Tevrat'ta dört şeyin, dört şeyi beraberinde taşıdığı yazılıdır: Dünyaya haris olan, Allah'a öfkelenir. Duçar olduğu bir musibetten yakınan, gerçekte Allah'tan yakınmaktadır. Zenginin karşısında (zenginliği için) tevazu eden kimsenin, dininin üçte ikisi yokolur. Bu ümmetten cehenneme giden kimse, Allah'ın ayetleriyle alay edip, onlarla oynayan kimselerdendir.

Ya Ali, dört şey, dört şeyi beraberinde getirir: Saltanata erişen diktatör olur. İstişare etmeyen pişman olur. Davrandığın gibi sana davranılır. Yoksulluk en büyük ölümdür. "*Maksat dinar ve dirhem (mal) yoksulluğu mu?*" denilince: "Hayır, maksat din yoksulu olmaktır." buyurdu.

Ya Ali, kıyamet günü üç gözden başka bütün gözler ağlar: Allah yolunda geceleri uykusuz kalan göz, Allah'ın haram kıldığı şeylere bakmayan göz ve Allah korkusundan ağlayan göz.

Ya Ali, Allah'tan başkasının haberdar olmadığı günahlarına ağladığı halde, Allah'ın nazar ettiği yüze ne mutlu!

Ya Ali, şu üç şey (insanı) helak eder: Heva ve hevese uymak, cimrilik yapmak ve insanın kendisini beğenmesi. Şu üç şey de (insanı) kurtuluşa götürür: Hoşnutluk ve öfke halinde adaletli davranmak, zenginlikte ve fakirlikte orta halli olmak, gerek gizlide ve gerekse açıkta Allah'ı görürcesine O'ndan korkmak. Çünkü sen O'nu görmesen de O seni görür.

Ya Ali, üç yerde yalan konuşmak iyidir: Savaşta (düşmanı) aldatmak için, hanımına (bir şey alacağına dair) söz vermede,[3] halkın arasını ıslah

3 - Yapamayacağını bildiği halde hanımlara bir şey almak hususunda söz vermenin caiz hatta iyi bir iş olarak nitelenmesi, İslam'ın aile yuvasının korunmasına verdiği

etmede.

Ya Ali, üç yerde doğru konuşmak kötüdür: Söz gezdirmede; erkeğe, ailesi hakkında hoşlanmayacağı haberleri vermede ve hayır işlerlin açıklayan bir kimseyi yalanlamada.[4]

Ya Ali, dört şey boşunadır: Doyduktan sonra yemek, ay ışığında kandil yakmak, çorak yerde tohum ekmek ve layık olmayan bir kimseye iyilik yapmak.

Ya Ali, dört kimse herkesten daha çabuk ceza görür: Yaptığın iyiliğe kötülükle karşılık veren, senden zulüm görmeden sana zulüm yapan, aranızdaki antlaşmaya sen sadık kaldığın halde hıyanet eden ve sıla-i rahim (akrabalara iyilik) yaptığın halde (sana karşı) onu terkeden kimse.

Ya Ali, dört şeye sahip olanın Müslümanlığı kâmil olur: Doğruluk, şükür, hayâ ve güzel ahlak.

Ya Ali, halka az el açmak peşin zenginliktir ve halka çok el açmak zillettir. Peşin fakirlik de işte budur.

Hz. Ali (a.s)'a Başka Bir Vasiyeti

Ya Ali, müminin nişanesi üçtür: Oruç tutmak, namaz kılmak ve zekât vermek. Zahirde kendisini ehil gösteren kimsenin de nişanesi üçtür: İnsanın yüzüne karşı dalkavukluk yapar; arkasından gıybet eder ve musibete uğradığında da sevinir. Zalimin de üç nişanesi var: Eli altında bulunanlara zorbalık yapar; kendisinden üstlere isyan eder ve zalimlerle işbirliği yapar. Riyakârın da üç nişanesi var: Halkın yanında gayretli ve hareketli olur; yalnızlıkta üşenir ve bütün işlerde övülmesini sever. Münafığın da nişanesi üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler; kendisine güvenildiğinde hıyanet eder ve verdiği sözün üzerinde durmaz. Tembelin de alâmeti üçtür: Tefrite[5] düşünceye kadar gevşeklik yapar; zâyi edinceye dek tefrit eder ve günaha düşünceye kadar zâyi eder.[6] Akıllı kimseye, ancak üç şey için yolculuğa gitmek yakışır: Geçimini temin etmek, ahiretine yönelik bir adım ve helâl bir zevk .

Ya Ali, cahillikten daha şiddetli bir fakirlik, akıldan daha faydalı bir servet, kendini beğenmişlikten daha korkunç bir yalnızlık yoktur ve hiçbir amel tedbir almak, hiçbir takva günahtan sakınmak ve hiçbir soy sop da iyi ahlaklılık gibi olamaz. Konuşmanın âfeti yalan, ilmin âfeti unutmak ve bağışta bulunmanın âfeti de minnettir.

önemden kaynaklanmaktadır.

4- Bu hadisin son bölümünü açıklık kazanması için şu iki noktaya dikkat etmek gerekir:

1- Maksat, yalan olarak iyilikleri anlatılan şahsın iyi olarak tanındığında topluma bir zararın gelmediği zamanlardır. İşte bu durumda birinin iyiliğinin anlatılması toplumu iyiliğe teşvik ettiği için, anlatanı halkın huzurunda yalanlamak kötü bir iştir.

2-Toplumun huzurunda yalanlamanın kötü oluşu ona özel olarak hatırlatmada bulunmanın da kötü olduğu anlamına değildir

5- Gereken vazifeyi yapmama durumu, ifrat karşıtı.

6- Gevşeklik neticesinde işi gerektiği gibi yapmama sonucu bazen iş zayi olur ve bu da kişinin ahitlerini yerine getiremeyip günah işlemesine sebep olur.

Ya Ali, hilali gördüğün zaman üç defa "Allah-u Ekber" de; sonra **"Elhamdu lillah'illezi halekanî ve halekake ve kadderake menâzile ve cealeke âyeten lil âlemîn."** de.[7]

Ya Ali, aynaya baktığın zaman üç tekbir getirdikten sonra şöyle de: **"Allahumme kemâ hassente halkî fe hassin hulkî."**[8]

Ya Ali, seni dehşete düşüren bir şeyle karşılaşırsan, şöyle de: **"Allahumme bi-hakkı Muhammed'in ve Âl-i Muham-med'in illâ ferrecte annî."**[9]

Hz. Ali *aleyhi's-selam* diyor ki: Peygamber *salla'llahu aleyhi ve alih*'den: "*Ya Resulallah, (Kur'an'da):* **"Adem Rab-bin'den (bir takım) kelimeler aldı. (Allah da) bunun üzerine tövbesini kabul etti..."**[10] *diye buyurmaktadır. Nedir bu kelimeler?*" diye sorduğumda, Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu:

"Ya Ali, Allah-u Teâla, Adem'i Hindistan'a, Havva'yı Cidde'ye, yılanı İsfahan'a ve İblis'i de Miysan'a (Basra ve Vasıt arasında bir yere) indirdi. Cennette yılan ve tavus kuşu kadar güzel bir şey yoktu. Yılanın deve gibi dört ayağı vardı. İblis, yılanın karnına girerek, Adem'e hile yaptı ve onu aldattı. Allah-u Teâla da yılana gazap ederek ayaklarını ondan aldı ve şöyle buyurdu: "Rızkını, toprak karar kıldım ve karnının üzerinde sürünmelisin; sana acıyana Allah acımasın." Tavusa da, İblis'e ağacı bulmada kılavuzluk ettiği için gazap ederek sesini ve ayaklarını çirkinleştirdi. Adem, Hindistan'da kaldığı yüz yıl süresince, başını gökyüzüne kaldırmadı. Ellerini başına koyup kendi hatasına ağlıyordu. Allah, Cebrail'i, Adem'e gönderdi. (Cebrail): "Ey Adem dedi, Allah sana selam söylüyor ve buyuruyor ki: "Ey Adem, seni kendi elimle yaratmadım mı? Sana kendi ruhumdan üflemedim mi? Meleklerimi sana secde ettirmedim mi? Cariyem Havva'yı seninle evlendirmedim mi? Cennetimde sana yer vermedim mi? O halde ey Adem, bu ağlama nedir? Bu kelimeleri söyle; şüphesiz Allah-u Teâla tövbeni kabul eder. Söyle ki: **"Subhâneke, lâ ilâhe illâ ente, amiltu sûen ve zalemtu nefsî, fetub aleyye, inneke ente-t tevvab-ur rahîm."**[11]

Ya Ali, evinde bir yılan gördüğünde o yılanı üç defa (o eve girip) çıkıncaya kadar öldürme; dördüncü defasında görürsen o zaman öldür; çünkü o kâfirdir.

Ya Ali, yolda bir yılan gördüğün zaman onu öldür. Çünkü ben cinlere, yılan şeklinde gözükmemelerini şart koşmuşum.

Ya Ali, dört haslet bedbahtlık (nişanesi)dir: Göz yaşının kuruması, katı kalpli olmak, uzun arzu ve dünya sevgisi.

7- Hamd, beni ve seni yaratan ve senin seyrin için menziller belirleyen seni alemlere kudret ve azametinin nişanesi kılan Allah'a mahsustur.

8- Allah'ım, (vücudumu) güzel yarattığın gibi huyumu da güzelleştir.

9- Allah'ım, Muhammed ve onun Ehl-i Beyt'inin hakkı hürmetine, beni (bu zorluktan) kurtar.

10- Bakara/37.

11- Ey Allah'ım, her eksiklikten uzaksın sen. Senden başka bir ilah yoktur; kötü iş yaptım; kendime zulüm ettim; tövbemi kabul et. Çünkü Sen, çok tövbe kabul edensin ve rahimsin.

Ya Ali, huzurunda seni medhederlerse şöyle de:

"Allahumme-c'alnî hayren mimmâ yezunnûne veğfir lî mâ lâ ya'lemûne vela tuahiznî bima yekulûn."[12]

Ya Ali, cinsi münasebette bulunduğun zaman şöyle de: **"Bismillahi, Allahumme cennibne'ş-Şeytâne ve cennib'iş-Şey-tâne ma rezaktenî."**[13] Eğer Allah-u Teâla o anda, sizden bir çocuk olmasını takdir ederse hiçbir zaman Şeytan'ın, ona bir zararı dokunamaz.

Ya Ali, yemeğe tuz ile başla ve tuz ile bitir. Çünkü tuz, yetmiş derde devadır. Onların en küçüğü delilik, cüzam ve alaca hastalığıdır.[14]

Ya Ali, bedenine zeytin yağı sür. Çünkü Şeytan bedenine zeytin yağı süren bir kimseye, kırk gece yaklaşmaz.

Ya Ali, ayın ilk ve orta gecelerinde cinsel ilişkide bulunma, sara hastasının genelde o iki gecede hastalığının belirdiğini görmüyor musun?

Ya Ali, çocuğun olduğunda sağ kulağına ezan, sol kulağına da ikâmet oku. Bu takdirde Şeytan ona asla zarar vermez.

Ya Ali, halkın en kötüsünü sana tanıtayım mı? "*Evet ya Resulallah*" dedim; buyurdular ki: Halkın en kötüsü, günahları affetmeyen ve hatalardan geçmeyen kimsedir. Onlardan daha kötüsünü de sana tanıtayım mı? "*Evet ya Resulallah*" dedim, buyurdular ki: Onlardan daha kötüsü şerrinden korunulmayan ve hayrı umulmayan kimsedir.

Hz. Ali (a.s)'a Diğer Bir Vasiyeti

Ya Ali, peştamalsız hamama girmekten sakın. Çünkü hem peştamalsız (çıplak) olarak hamama giren kimse mel'undur ve hem de ona bakan.

Ya Ali, işaret ve orta parmağına yüzük takma; çünkü bu "Lut" kavminin yaptığı bir işti. Küçük parmağını da yüzüksüz bırakma.

Ya Ali, Allah kendi kulunun; "Allah'ım günahlarımı affet; çünkü Senden başka günahları affedecek bir kimse yoktur" demesini beğenir. Kul böyle dediği zaman Allah da, meleklerine şöyle hitap eder: "Ey meleklerim, bu kulum benden başka günahları affedecek birisinin bulunmadığını bilmiştir; şahit olun ki, ben onu bağışladım."

Ya Ali, yalan konuşmaktan sakın. Çünkü yalan konuşmak yüzü karartır ve sonra da o şahıs Allah katında kezzâb (çok yalan konuşan) olarak yazılır. Doğru konuşmak da yüzü ağartır ve böyle birisi de Allah indinde sadık (doğru konuşan) olarak yazılır. Doğruluğun bereket kaynağı ve yalancılığın ise uğursuzluk olduğunu bil .

Ya Ali, gıybet etmekten (başkalarının arkasından konuşmaktan) ve söz taşımaktan kaçın. Çünkü gıybet etmek orucu bozar (sevabını yok eder) ve söz taşımak da kabir azabına sebep olur.

12- Allah'ım beni zannettiklerinden daha iyi kıl; bilmedikleri şeyleri affet ve hakkımda söyledikleri şeylerle de benden hesap sorma.

13- Allah'ın adıyla; Allah'ım bizi Şeytan'dan ve Şeytan'ı da bana nasip edeceğin çocuktan uzak eyle.

14- Diğer faydalarının yanısıra özellikle yemeğe başlamadan önce ve yemekten sonra azıcık tuz yemek, sindirim sisteminde ve özellikle ağızda mikropların gelişmesini önlediğinden bir çok hastalıkların önlenmesinde etkili bir madde sayılır.

Ya Ali, ister yalan yere olsun, ister doğru zaruret olmaksızın Allah'a yemin etme. Allah-u Teâla'yı kendi yeminine vesile kılma. Çünkü Allah-u Teâla, yalan yere O'na yemin eden bir kimseye acımadığı gibi onu gözetmez de.

Ya Ali, yarının rızkı için gam yeme. Çünkü her günün rızkı, gelip ulaşır.

Ya Ali, inat etmekten sakın. Çünkü inatçılığın evveli cahillik, sonu ise pişmanlıktır.

Ya Ali, misvak kullan. Çünkü misvak ağzın temizliğine, Allah'ın rızasına ve gözün ışıklanmasına sebep olur. Dişleri kürdanla temizlemek de seni meleklere sevdirir. Yemekten sonra ağızlarını kürdanla temizlemeyen kimsenin ağız kokusundan melekler rahatsız olur.

Ya Ali, sinirlenme; sinirlendiğin zaman otur ve Allah'ın kullara karşı olan kudret ve hilmini düşün ve sinirlendiğin vakit sana: "Allah'tan kork" dendiğinde sinirini atıp, hilmine ve sabrına dön.

Ya Ali, kendi malından başkalarına harcadığın şeyi, Allah'ın rızası için harca ki, Allah katında onu biriktirilmiş olarak bulursun.

Ya Ali, ailen, komşun, muaşeret ettiğin ve dost olduğun herkese iyi davran ki, Allah katında yüce derecelere ulaşasın.

Ya Ali, kendin için sevmediğin şeyi, başkası için de sevme. Kendin için sevdiğin şeyi, kardeşin için de sev. Böyle olursan hükmünde (diğerleri hakkında hüküm vermede) adil ve adaletinde insaflı olursun; gök ve yeryüzü ehlinin yanında da sevilirsin. Vasiyetimi unutmamaya çalış, inşâallah.

HİKMETLİ SÖZLERİNDEN BİR BÖLÜMÜ

Hz. İsa *aleyhi's-selam*'ın havarilerinden olan Yahuda'nın torunlarından, Şem'un ibn-i Lavî ismiyle meşhur bir rahibin, Resulullah'a yönelttiği bir çok sorularını ve Peygmaber-i Ekrem'in, ona verdiği cevapları ve onun Müslüman olmasını, bütün ayrıntılarıyla içeren uzun bir hadisten kitabın üslubuna uyan bazı bölümlerini zikrediyoruz:

Şem'un, Resulullah'a, "*Bana akıl hakkında bilgi ver. Akıl nedir? Nasıldır? Akıldan ayrılan kollar nelerdir? (Aklın ürünleri nelerdir?) Ve bunların bütün kısımlarını bana açıklayın.*" diye sordu. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu: "Akıl, cahilliğin bukağıdır; nefis, en kötü hayvana benzer; bukağı takılmazsa azar. Böylece akıl cahilliğin bukağıdır. Allah-u Teâla aklı yaratıp ona, "Gel" dedi, o da geldi; ona "Dön" dedi o da döndü; sonra Hak Teâla şöyle buyurdu: "İzzet ve celalime andolsun ki, senden daha azametli ve senden daha itaatkâr bir varlık yaratmadım; seninle başlayıp seninle hilkati yenileyeceğim. Mükâfat senin içindir, azap da sanadır."[15]

Daha sonra akıldan hilim (yumuşaklık), hilimden ilim, ilimden rüşt (olgunluk), rüşdden iffet, iffetten korunma (sakınma), korunmadan hayâ,

15- Allah'ın emir ve buyruklarına itaat etmeği ve böylece yaratılışın hedefi olan Allah'a ibadet etmeği sağladığı için, akıl hem yaratılışın ve hem de ölümden sonraki hayatın ereksel nedeni sayılır. Sevap ve ceza da akılla orantılıdır; çünkü aklı olmayanın, sorumluluğu yoktur ve aklı olan da, aklı oranında sorumludur.

hayâdan vakar (ağır başlı olmak), vakardan hayırlı işlerde sebat (süreklilik) ve sebattan kötülükten nefret etmek, kötülükten nefretten de nasihat edene itaat etmek ayrıldı. Bunlar, akıldan ayrılan on tane hayır semeredir. Bunlardan her biri de on ayrı kola ayrılır.

Hilmin (yumuşaklığın) semereleri: Güzel davranmak, iyi insanlarla arkadaşlık yapmak, aşağılıktan kaçınmak, alçaklıktan uzak durmak, iyiliğe fazla istek, yüce derecelere yaklaşmak, affetmek, iyi geçinmek, ihsanda bulunmak ve boşuna konuşmamaktır. Bunlar hilim sayesinde akıllıya nasip olan sıfatlardır.

İlmin semereleri: Fakirliğe rağmen zenginlik (ilim vasıtasıyla kendini zengin görmek), cimriliğe rağmen cömertlik (kişi yapısı itibariyle cimri olabilir ama ilmin gereği olarak cömertlik yapar), basitliğine rağmen heybetli olmak, hastalığa rağmen sağlıklı olmak (vücudunun hasta olmasına rağmen morali yerinde olmak), uzaklığa rağmen yakın olmak, inatçı ve ısrarlı olmasına rağmen hayâlı olmak, hakirliğe rağmen yücelik, düşüklüğe rağmen şerefli olmak, hikmet, itibar ve makama sahip olmak. İşte bunlar, akıllının ilim vasıtasıyla elde ettiği şeylerdir. O halde hem akıllı ve hem de alim olan insana ne mutlu.

Rüşdün semereleri: Doğruluk, hidayet, iyilik, takva, başarı, itidal (dengeli olma), iktisat (ne savurgan ve müsrif ne de cimri olma), mükâfat, kerem ve Allah'ın dinini tanımak. Bunlar akıllının rüşd vasıtasıyla elde ettiği şeylerdir. Öyleyse ne mutlu doğru yolda sabit olan kimseye.

İffetin semereleri: (Takdirine) Razı olmak, mütevazı olmak, (hayırlardan) faydalanmak, huzurlu olmak, (elinin altında bulunanların halini) sormak, huşu, tezekkür (gafil olmamak), tefekkür, bağışta bulunmak ve cömertlik. Bunlar, iffet vasıtasıyla akıllı kimseye, Allah-u Teâla ve O'nun verdiği rızıktan hoşnut olduğu takdirde, nasip olan şeylerdir.

Siyanetin (kendini korumanın) kısımları: Salâh (doğruluk), tevâzu, züht, tevbe, anlayış, edep, ihsan, sevgi kazanmak, hayırlı işlerde bulunmak ve kötülükten sakınmak. Bunlar günahlardan korunma vesilesiyle akıllının elde ettiği şeylerdir. Öyleyse Allah'ın, siyanetle ikramda bulunduğu kullara ne mutlu.

Hayânın semereleri: Yumuşaklık, şefkat, gizlide ve açıkta Allah'ı gözetmek, sıhhat, kötülükten kaçınmak, güler yüzlülük, cömertlik, başarı ve halkın arasında iyilikle anılmak. Bunlar hayâ vasıtasıyla akıllının elde ettiği şeylerdir. Allah-u Teâla'nın nasihatini kabullenip, O'nun ifşasından korkan kimseye ne mutlu.

Vakarın (ağır başlılığın) semereleri: Lütufta bulunmak, tedbirli olmak, emaneti eda etmek, hıyaneti terketmek, doğru konuşmak, namuslu olmak (fuhuştan korunmak), malını ıslah etmek (mal ve servetini iyice koruyup yerinde harcamak), düşmana karşı hazırlıklı olmak, kötülükten sakındırmak ve başıboşluğu terketmek. Bunlar, vakar vasıtasıyla akıllıya nasip olan şeylerdir. Vakarlı olan, cahil ve hafif olmayan, affedip bağışlayan ve (başkalarının hatasını) görmezlikten gelen kimseye ne mutlu.

Hayır işi sürdürmenin sonuçları: Çirkin ve kötü işleri terketmek, ahmaklıktan uzaklaşmak, günahtan çekinmek, yakine ermek, kurtuluşu

sevmek, Rahman (olan Allah)'a itaat etmek, delil ve burhana saygı göstermek, Şeytandan sakınmak, adalete boyun eğmek ve hakkı söylemek. Bunlar hayır işi sürdürmenin sonucu olarak akıllıya nasip olan şeylerdir. Geleceğini ve (kıyamet günü yeniden) dirileceğini unutmayan ve dünyanın faniliğinden ibret alan kimseye ne mutlu.

Kötülüğü sevmemenin sonuçları: Vakar (ağırbaşlılık), sabır, başarı, açık ve doğru yol üzerinde olmak, hidayeti sürdürmek, Allah'a iman etmek, halka karşı saygılı olmak, ihlaslı olmak, kendisini ilgilendirmeyen boş şeyleri terketmek ve kendisine yararlı olan işleri korumak. Bunlar şerri sevmemekten dolayı akıllıya nasip olan şeylerdir. Ne mutlu, Allah'ın hakkını yerine getiren ve Allah yolunun sağlam iplerine (nişanelerine) sarılan kimseye.

İnsanın hayrını isteyenin sözlerine itaat etmenin sonuçları: Aklın çoğalması, fikrin olgunlaşması, iyi akıbetli olmak, kınanmaktan kurtuluş, (hakkı) kabul etmek, dostluk, gönül açıklığı, insaf, (hayır) işlerde (diğerlerinden) öne geçmek ve Allah'a itaat etmede güçlü olmak. Ne mutlu heva ve heves meydanlarından kurtulan kimseye. Bütün bunlar akıldan türeyen hasletlerdir.

Daha sonra Şem'un, Resul-i Ekrem'e: "*Cahilin nişanelerini de açıklayın.*" dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "Cahil ile dost olursan, seni zahmete düşürür; uzak durursan küfreder. Sana bir şey verirse minnet eder; sen bir şey verdiğinde nankörlük eder. Sırrını ona söylersen hıyanette bulunur; sana sırrını söylerse seni (onu yaymakla) suçlar. Zenginleşirse azar, kaba ve katı yürekli olur; fakirleşirse Allah'ın nimetlerini inkâra kalkışır ve günahtan çekinmez. Sevinçli olursa, haddini aşar ve azgınlık yapar; üzülürse, ümitsizliğe kapılır. Güldüğünde, kahkahayla güler; ağladığında çığlık atar; iyilere dil uzatır. Allah'ı sevmez; O'nun haklarını gözetmez; Allah'tan utanmaz ve O'nu anmaz. Kendisini razı edersen, seni metheder ve hakkında gerçeği olmayan güzel şeyler söyler; sana sinirlenirse, övgüleri kesilir, hakkında gerçeği olmayan kötü şeyler söyler. İşte cahilin durumu budur."

Şem'un, daha sonra "*İslâm'ın nişanesini açıklayın?*" dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "İslâm'ın nişanesi iman, ilim ve ameldir."

"*İman, ilim ve amelin nişanesi nedir?*" diye sorduğunda ise Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu:

"İmanın alameti dörttür: Allah'ın birliğini ikrar etmek; O'na, O'nun kitaplarına ve peygamberlerine inanmak.

İlmin alameti ise dörttür: Allah'ı tanımak, O'nun dostlarını tanımak, ilahî farizaları bilmek ve onları eda etmekte ihmalkârlık yapmamak.

Amelin nişaneleri ise şunlardır: Namaz, oruç, zekât ve ihlaslı olmak."

Sonra Şem'un, Resulullah'a, "*Doğru kimsenin, müminin, sabırlının, tövbe edenin, şükredenin, huşu sahibinin, salih kimsenin, başkalarının hayrını isteyenin, yakin ehlinin, ihlas sahibinin, zahidin, iyinin, takvalının, tekellüf ehlinin, zalimin, riyakârın, münafığın, hasetçinin, israf edenin, gafilin, hâinin, tembelin, yalancının ve fâsığın alametlerini açıklayın.*" dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu:

"Doğru olan kimsenin alameti dörttür: Doğru konuşur; Allah'ın müjdesini ve korkutmasını tasdik eder; ahdini yerine getirir ve hıyanetten kaçınır.

Müminin alameti de, şefkatli, anlayışlı ve hayâlı olmaktır.

Sabırlının alameti de dörttür: Zorluklara karşı sabreder; iyi işlerde kararlı olur, tevâzu ve hilim sahibidir.

Tövbe edenin de alameti dörttür: Sırf Allah'ın rızası için amel eder; batılı terkeder; hakka sarılır ve hayırlı işlere çok ilgi gösterir.

Şükredenin de alameti dörttür: Nimetler karşısında şükreder; belaya karşı sabırlı olur; Allah'ın kısmet ettiği şeyle yetinir ve Allah'tan başkasına hamd ve tazimde bulunmaz.

Huşu sahibinin alameti dörttür: Gizli ve açık her yerde Allah'ın gözetiminde olduğunu bilir; iyi işler yapar; kıyameti düşünür ve Allah'la münacat eder.

Salih kimsenin alameti de dörttür: Kalbini arındırır; amelini düzeltir; kazancını ve bütün işlerini ıslah eder (İslamî ölçülere göre düzene sokar).

Başkalarının hayrını isteyen kimsenin alameti de dörttür: Hakk üzere hükmeder, kendi aleyhine bile olsa hakkı söyler; kendisi için istediği şeyi başkaları için de ister ve hiçbir kimseye haksızlık etmez.

Yakin ehlinin alameti ise altıdır: Allah'ın varlığına yakin edip O'na iman getirir; ölümün hak olduğuna yakin edip ona karşı dikkatli olur; kıyamet gününün hak olduğuna yakin edip o günde rezil olmaktan korkar; cennetin hak olduğuna yakin edip onu özler; cehennemin hak olduğuna yakin edip ondan kurtulmak için belirgin bir şekilde çaba gösterir ve hesabın hak olduğuna yakin edip kendi nefsini hesaba çeker.

İhlas sahibinin alameti dörttür: Kalbi (şirk, küfür, kin vb. şeylerden) ve azâsı (günah yapmak, eziyet etmek vb. şeylerden) salim kalır; başkalarına iyilik yapar ve kötülük yapmaktan çekinir.

Zâhidin alameti on şeydir: Haramlara (rağbet) göstermez; nefsine hakim olur; Rabbinin farizelerini yerine getirir; köle ise güzel itaat eder; efendi ise iyi yönetir; ne taassubu olur, ne de kini; kendisine kötülük yapana iyilik yapar; zarar verene hayırla karşılık verir; kendisine haksızlık yapanı affeder ve Allah'ın hakkına boyun eğer.

İyi insanın alameti de on şeydir: Allah için sever. Allah için buğzeder; Allah için biriyle arkadaş olur; Allah için arkadaşlığını bozar; Allah için öfkelenir; Allah için hoşnut olur; Allah için çalışır, Allah'ı arzular; temiz, ihlaslı, hayâlı, korkulu olup amellerini gözetleyen Allah'a karşı huşu içerisinde olur ve Allah yolunda ihsanda bulunur.

Takvalının alameti ise altı şeydir: Allah'tan korkar. Allah'ın sorgusundan sakınır. Allah'ı görürcesine akşamlayıp sabahlar; dünyayı önemsemez ve ahlakı güzel olduğu için dünyanın hiçbir şeyini büyük saymaz.[16]

Mütekellif olanın (zorla kendisini ehil göstermek isteyen kimsenin) alameti dörttür: Faydasız şeylerde tartışır; kendisinden üstün olan

16- İbarenin zahiri böyledir; fakat alametlerin biri eksik olduğundan dolayı belki de "lihusni hulkihi" yerine "yehsunu hulkuhu" ibaresi doğrudur. O zaman anlamı şöyle olur: Takvalının altıncı sıfatı şudur: Ve güzel ahlaklı olur.

kimseyle çekişir; ulaşamayacağı şeye el uzatır ve gayretini, kendisini kurtarmayacak şeylerde sarfeder.

Zalimin alameti de dörttür: Kendisinden üst seviyede olana itaat etmemekle zulüm yapar; kendisinden aşağıdakileri zorla kendisine köle yapar; hakka düşman olur ve açıkça zulmeder.

Riyakârın alameti de dörttür: Yanında birisi bulunduğunda, Allah yolunda çalışmaya ilgi gösterir; yalnız olduğunda ise tembel olur; her işinde övülmesini çok sever; ismini iyi tanıtmaya çalışır.

Münafığın alameti de dörttür: Batını bozuktur; dili kalbiyle, sözü ameliyle ve içi de dışıyla çelişir. Cehennem ateşinde yanacak münafığın vay haline.

Hasetçinin alameti de dörttür: Gıybet, dalkavukluk ve (başkalarını) başlarına gelen musibetle yermek.[17]

Müsrifin alameti dörttür: Batıl ile iftihar etmek; malik olmadığı şeyi (veresiye) yemek, hayır işleri yapmaya ilgi duymamak ve kendisine yararı dokunmayan kimseleri eleştirmek.

Gafilin alameti de dörttür: Kalp gözünün körlüğü, yanılgı içerisinde olmak, oyalanmak ve unutkanlık.

Tembelin alameti de dörttür: Kusur haddine dek gevşeklik eder; işleri zayi edecek derecede kusur gösterir; tahammülsüz oluncaya dek işleri zayi eder ve günaha sürükleninceye dek tahammülsüz olur.

Yalancının alameti de dörttür: (Bir şey) söylediğinde doğru söylemez; (kendisine bir şey) söylendiğinde (söyleyeni) doğrulamaz; söz gezdirir ve iftirada bulunur.

Fasığın alameti de dörttür. (Haram) eğlenceye düşkün olmak, boş şeylerle uğraşmak, düşmanlık beslemek ve iftirada bulunmak.

Hainin alameti dörttür: Allah'a isyanda bulunmak, komşulara eziyet etmek, dostlara kin beslemek ve azgınlara yaklaşmak.

Sonra Şem'un Peygamber-i Ekrem'e şöyle dedi: "*Bana şifa verdin; körlükten çıkarıp basirete kavuşturdun. Öyleyse, hidayet yollarını bana öğret.*" Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* de bunun üzerine şöyle buyurdu:

Ey Şem'un, şüphesiz cinlerden ve insanlardan dinini elinden çıkarmak için seni takip eden ve seninle savaşan düşmanların vardır. İnsanlardan olan düşmanların: Ahirette payları olmayan, Allah katında olana ilgi göstermeyen, bütün gayretlerini halkı (yaptıklarından dolayı) ayıplamaya sarfedip, kendilerini hiçbir zaman yermeyen ve yaptıkları amellerden çekinmeyen kimselerdir. Seni salih gördüklerinde, haset edip "Riyakâr"dır derler, fâsid olduğunu gördüklerinde ise, "Ondan hayır beklenmez" derler.

Cinlerden olan düşmanların ise, Şeytan ve onun askerleridir. (Evladın öldüğünde sabrını elinden almak için) yanına gelip "*Oğlun öldü*" derse, cevabında: "Diriler, ölmek için yaratılmışlardır; vücudumun bir parçası olan oğlum cennete gidiyor; bu da benim için sevindiricidir" de. Yanına gelip "*Malın elinden çıktı*" derse, ona şöyle cevap ver: "Hamt Allah'a ki (kendisi) verdi ve (kendisi de) aldı ve zekâtı benden kaldırdı; artık

17- Galiba dördüncü alamet ravilerin kaleminden düşmüştür.

üzerimde zekât yoktur." Yanına gelip "*Halk, sana zulüm yapıyor ama sen karşılık vermiyorsun*" derse, de ki: **"(Kıyamet gününde) ancak insanlara zulüm edenler ve haksız yeryüzünde azgınlıkta bulunanlar suçlu sayılırlar."**[18] Ama **"İyi iş yapanlara bir sorun yoktur."**[19] Yanına gelip seni, bencilliğe sürüklemek amacıyla "*İyi işlerin ne kadar çoktur*" derse, "Kötü işlerim iyi işlerimden daha çoktur." diye cevap ver. Gelip "*Ne kadar çok namaz kılıyorsun*" derse, "Gafletim namazımdan daha çoktur" diye cevap ver. "*Halka ne kadar bağışta bulunuyorsun!*" derse, de ki: "Aldığım, verdiğimden daha çoktur." "*Sana zulüm yapan ne kadar çoktur*" derse, "Zulüm yaptığım kimseler daha çoktur" de. Gelip "*Ne kadar iyi amelde bulunuyorsun*" derse, "Çok günah işlemişim" diye cevap ver. Yanına gelip "*Şarap iç*" derse, "Ben günah işlemem" de. Yanına gelip "*Dünyayı sevmiyor musun?* derse, "Hayır sevmiyorum, ona aldanan (ben değilim) başkasıdır" diye cevap ver.

Ey Şem'un, iyilere katıl; Yakup, Yusuf ve Davud gibi peygamberlere tabi ol. Allah-u Tebâreke ve Teâla, en aşağı tabakayı yarattığında, bu tabaka övünerek kükredi ve "Kim bana galip gelebilir?" dedi. Allah-u Teâla yeri yaratıp aşağı tabakanın üzerine yayınca, aşağı tabaka ram oldu. Sonra da yer övünüp "Kim bana galip gelebilir" dediğinde Allah-u Teâla, üzerinde olanları sarsmaması için dağları yaratıp çivi gibi yere çaktı. Bunun üzerine, yer yatışıp sakinleşti. Daha sonra dağlar yere karşı övünüp başını yukarı dikerek, gururlu bir şekilde "Kim bizlere galip gelebilir?" dediğinde Allah demiri yarattı. Demir, dağları parçalayınca, onlar da ram olup yatıştılar. Sonra demir dağlara karşı övünüp "Kim bana gâlip gelebilir?" dediğinde, Allah ateşi yarattı. Ateş demiri eritince, demir de râm olup sakinleşti. Sonra ateş galeyana gelip övündü ve "Kim bana galip gelebilir?" dedi. Allah suyu yarattı; su onu söndürünce ateş de râm oldu. Sonra su övündü ve coşup taşarak "Kim bana gâlip gelebilir?" dediğinde Allah rüzgarı yarattı, rüzgar suyun dalgalarını harekete geçirerek derinliğinde bulunanları altüst edip akmasını engelledi. Bunun üzerine su da râm oldu.

Sonra rüzgar övünüp kıvranmaya başlayıp fırtına şeklinde eserek "Kim bana gâlip gelebilir?" dedi. Allah ne rüzgarın ne de başka hiçbir şeyin sızamayacağı binalar ve sığınaklar yapması için insanı yarattığında rüzgar da ram olup sakinleşti. Sonra insan da azıp "Kim benden daha kuvvetlidir?" demeye başlayınca, Allah ölümü yarattı. Ölüm ona gâlip gelince, insan da râm oldu. Sonra ölüm de kendi kendine övünmeye başladığında, Allah-u Teâla şöyle buyurdu: "Kendine övünme, seni cennet ve cehennem ehlinin arasında kesip bir daha da diriltmeyeceğim." Bunun üzerine ölüm de korktu (övünmeği bıraktı). Sonra Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle devam etti: "Hilim gazaba, merhamet öfkeye, sadaka da günaha galip gelir."

MUÂZ B. CEBEL'İ,YEMEN'E VÂLİ OLARAK GÖNDERDİĞİNDE ONA BUYURDUĞU TAVSİYELERİ

Ey Muâz, Allah'ın kitabını onlara (Yemen halkına) öğret. Onları güzel ahlak üzere eğit. İnsanlara, iyilerine ve kötülerine layık oldukları şekilde

18- Şurâ/42.

19- Tövbe/91.

davran (iyi ve kötüye, aynı şekilde davranma). Allah'ın hükmünü onların arasında uygula. Allah'ın emrinde ve malında kimseden sakınma (ilahî ölçüler üzere, taviz vermeden amel et). Çünkü ne yönetim senin şahsına âittir ve ne de bu mallar.

Onların emanetlerini, ister az olsun, ister çok, kendilerine iâde et. Yumuşak davran ve bağışlayıcı ol; (elbette) hakkı terketmeye yol açacak şekilde değil. Çünkü, Allah'ın hakkından geçtim, diyen kimse cahildir. Tenkit edileceğinden korktuğun her şeyde mâzeretini, işinle ilgili kimselere açıkla ki, seni mazur görsünler. İslâm'ın kabul ettiği hariç, cahiliye dönemine âit, diğer bütün âdet ve gelenekleri ortadan kaldır.

İslâm'a âit, küçük büyük her şeyi açıkla; en çok önem verdiğin şey, namaz olsun. Çünkü namaz, dini ikrar ettikten sonra, İslâm erkanının başıdır. Allah'ı ve kıyamet gününü, halka hatırlat. Öğüt ve nasihatta bulun. Çünkü öğüt, onları Allah'ın sevdiği şeyleri yapmaya sevkeder.

İslâm'ı öğretmek için her tarafa muallimler gönder. Kendisine döneceğin Allah'a ibâdet et ve Allah yolunda kimsenin yermesinden korkma.

Sana Allah'tan çekinmeyi, doğru konuşmayı, ahde vefa etmeyi, emaneti sahibine iletmeyi, hıyaneti terketmeyi, yumuşak konuşmayı, selamı esirgememeyi, komşunun haklarını gözetmeyi, yetimlere şefkatli davranmayı, güzel amelde bulunmayı, uzun arzulara saplanmamayı, âhireti sevmeyi, amellerin hesabını vermenin kaygısını taşımayı, imâna sarılmayı, Kur'an'da derin bilgiye sahip olmayı, öfkeyi yenmeyi ve alçak gönüllü olmayı tavsiye ediyorum.

Müslüman'a küfretmekten, günahkâra uymaktan, âdil imama isyan etmekten, doğru konuşanı tekzip, yalan konuşanı ise tasdik etmekten sakın.

Her taşın ve ağacın yanında (nerede olursan) Rabbini hatırla. Her günah için ayrıca tövbe et; gizli yapılan günaha gizlide, açıkta yapılana ise açıkta tövbe et.[20]

Ey Muâz, eğer görüşmemizin kıyamete kalacağını bilmeseydim, tavsiyelerimi kısa keserdim, fakat bir daha birbirimizi göremeyeceğimizi biliyorum.

Ey Muâz, bil ki aranızdan en çok sevdiğim kimse, kıyamet gününde, ayrıldığımız hali üzere (sapmadan) benimle görüşen kimsedir.

HİKMETLİ SÖZLERİNDEN DİĞER BİR BÖLÜMÜ

Şüphesiz her şeyin bir şerefi vardır; meclislerin (oturumların) şerefi de kıbleye doğru olmasıdır. Halkın en değerlisi olmak isteyen, Allah'tan korksun. Halkın en güçlüsü olmak isteyen, Allah'a tevekkül etsin. Halkın en zengini olmak isteyen, Allah katında olan şeye, kendi elinde bulunan şeyden daha çok güvensin.

20- Gizli olarak bir günah işlemiş olan şahsın o günahtan açıkta tevbe etmesi o şahsın kendi haysiyetini lekelemesine neticede halkın ona güvenini yitirmesine ve günahın çirkinliğinin halkın nazarında zayıflamasına sebep olduğu için bu günahtan gizli yerde tevbe etmesi emredilmiştir. Açıkta yapılan günahlar için ise aynı nedenlerden dolayı açıkta tevbe edilmesi gerekir.

Sonra şöyle buyurdular: "Halkın en kötüsünü size tanıtayım mı?" "*Evet ya Resulullah*" dediklerinde şöyle buyurdular: "Halkın en kötüsü, yalnız konaklayan, yardımını halktan esirgeyen ve kölesini kırbaçlayan kimsedir." Ondan daha kötüsünü size tanıtayım mı?" buyurduğunda, Peygamber'imizin ashabı: "*Evet ya Resulullah*" dediler ve Resulullah şöyle buyurdu: "Başkalarının hatasını bağışlamayan ve özürlerini kabul etmeyen kimsedir."

"Size ondan da kötüsünü tanıtayım mı?" buyurduğunda, ashab yine: "*Evet, ya Resulullah*" dediler: Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu: "Hayrı umulmayan ve şerrinden korunulmayan kimsedir." Sonra buyurdu ki: "Ondan da kötüsünü size tanıtayım mı?" Ashap: "*Evet, ya Resulallah*" deyince, "Halkı sevmeyen ve halk tarafından sevilmeyen kimsedir." buyurdular.

Hz. İsa *aleyhi's-selam*, Ben-i İsrâil arasında konuşarak şöyle buyurdu:

Ey İsrâiloğulları, cahillerin yanında hikmetli sözleri konuşmayın. Çünkü hikmete zulüm yapmış olursunuz. Ehlindense hikmeti esirgemeyin ki, hikmete ehil olan kimselere zulüm yapmış olursunuz. Zalimlere karşılık vermeyin. Çünkü karşılık verdiğinizde bir üstünlüğünüz kalmaz.

Ey İsrâiloğulları, işler üç çeşittir: Apaçık doğru olan; buna uyun. Apaçık yanlış olan; bundan da kaçının. Doğruluğu ve yanlışlığı şüpheli olan; bunu da Allah'a bırakın.

Ey insanlar, saadet yolunun alametleri bellidir; onların peşini bırakmayın. Sizin ereceğiniz bir yer vardır; ona ulaşmaya çalışın. Mümin, daima iki korku arasında yaşar: Allah'ın nasıl hükmedeceğini bilmediği geçmişi ve takdirinin nasıl olacağını bilmediği geleceği. Öyleyse kul, kendinden kendisi için ve dünyasından âhireti için bir şey koparmalı. İhtiyarlığından önce gençliğinden, ölümünden önce de hayatından yararlanmalıdır.

Canımın sahibi olan Allah'a andolsun ki, ölümden sonra artık bir dönüş yoktur; dünyadan sonraki ev ya cennettir ya cehennem.

İLİM, AKIL VE BİLİNÇSİZLİK HAKKINDAKİ SÖZLERİ

İlim öğrenin; çünkü ilim öğrenmek, hasene (mükâfatı olan bir amel)dir ve onu okuyup okutmak zikirdir. İlmi aramak cihâd, bilmeyene öğretmek sadaka ve ehline yaymak ise Allah'a yakınlıktır. Çünkü ilim, helâl ve harâmı bilme yoludur; talibini cennet yollarına sevkeder; yalnızlıkta arkadaş ve gurbette dosttur; zorluklarda kılavuz, düşmanlara karşı silah ve dostların gözünde ise ziynettir. Allah, ilim ile bazı insanları yüceltir ve onları hayırlı işlerde uyulması gereken önderler kılar. Öyle ki, amelleri başkalarının ilgisini çeker ve eserleri iktibas edilir. Melekler onlarla dost olmayı ister. Çünkü ilim, kalplerin hayatı, gözlerin körlüğünü önleyen nur ve bedenlerin zaafını gideren güçtür. Allah-u Teâla, ilim sahibine, dostlarının safında yer verir; dünya ve ahirette iyilerle oturup kalkmayı ona nasip eder. İlim ile Allah'a itaat ve ibadet edilir. İlim ile Allah tanınır ve tevhidine inanılır. İlim ile akrabalık bağı korunur, helâl ile haram tanınır ve ilim aklın öncüsüdür.

Allah-u Teâla aklı, bahtiyar kimselere ilham eder; bedbaht kimseleri ise ondan mahrum bırakır. Akıllı kimsenin özellikleri şunlardır: Kendisine cahillik yapana yumuşak davranır. Kendisine haksızlık yapanı affeder. Kendisinden aşağıda olanlara alçak gönüllü olur. İyilikte, kendisinden üstün olanlarla yarışır. Konuşmak istediğinde önce düşünür; konuşacağı iyi bir şey ise, söyler ve faydalanır; kötü ise susar ve kurtulur. Bir fitneyle karşılaştığında, Allah'a sığınır. Elini ve dilini fitneden korur. Bir fazilet gördüğünde, ganimet bilip elde etmeye çalışır. Hayâdan ayrılmaz. Onda ihtiras görülmez. Akıllı kimse, işte bu on özellikle tanınır.

Cahilin nişaneleri ise şunlardır: İlişkisi olduğu kimseye haksızlık yapar. Kendisinden aşağıda bulunanlara haksızlıkta bulunur. Üst seviyede olan kimselere karşı gelir. Düşünmeden konuşur. Konuştuğunda günaha düşer; sustuğunda gaflete dalar. Bir fitneyle karşılaştığında, ona doğru koşup helak olur. Bir fazilet gördüğünde, yüz çevirir ve ağır davranır. Geçmiş günahlarından korkmaz. Kalan ömründe de günah işlemekten vazgeçmez. Hayır işlerde gevşeklik yapar. Elinden çıkan ve zayi ettiği hayırları da önemsemez. İşte bu on haslet, akıl nimetinden mahrum kalan cahilin özelliklerindendir.

HZ. RESULULLAH (S.A.A)'TEN DİĞER BAZI ÖĞÜTLER

Nedense çoğu insanlara, dünya sevgisinin hakim olduğunu görüyorum! Sanki, bu dünyada ölüm başkalarına yazılmış ve hakka riayet etmek başkalarına farz olmuştur. Hatta durumları hakkında bilgi edindikleri ölüler, onlara göre sanki yakın bir zamanda vatanlarına dönecek yolculardır. Ölüleri toprağa verip miraslarından faydalanıyorsunuz; sanki, onlardan sonra ebedi olarak kalacaksınız. Heyhât! Heyhât! Acaba, sonrakiler öncekilerin (durumundan) öğüt almaz mı? Allah'ın kitabında olan her öğüdü görmezlikten gelip unuttular; (korkutulan) her kötü âkıbetin şerrinden kendilerini emanda bildiler; musibetlerin inmesinden ve hadiselerin korkunç sonuçlarından korkmadılar.

Allah korkusunun, kendisini halkın korkusundan alıkoyduğu kimseye ne mutlu!

Kazancı temiz, bâtını sâlih, zâhiri iyi ve ahlakı doğru olan kimseye ne mutlu!

Malının fazlasını infak eden ve lüzumsuz sözü terkeden kimseye ne mutlu!

Allah'tan ötürü alçak gönüllü olan, sünnetimden yüz çevirmeksizin, kendisine helal olan zevklere ve dünya nimetlerine bile gönül bağlamayan ve sünnetimden dönmeksizin, dünya ziynetlerini terkedip, benden sonra Ehl-i Beyt'imden olan seçkinlere uyan, fıkıh ve hikmet ehli olan kimselerle oturup kalkan ve fakirlere acıyan kimseye ne mutlu!

Günaha bulaşmaksızın helal bir yolla kazanç elde edip, günah olmayan yolda harcayan ve yoksullara ihsanda bulunan kimseye ne mutlu!

Başkalarına kibirlenip büyüklük taslayan, dünyaya aşırı ilgi gösterip dinde bid'at oluşturan ve sünnetime ters düşen şeylerle amel eden kimselerden uzak duran mümine ne mutlu! Halka karşı güzel ahlaklı olup yardımını onlardan esirgemeyen ve kötülüğü onlara dokunmayan kimseye ne mutlu!

VEDA HACCINDAKİ HUTBESİ

Bütün övgüler Allah'a mahsustur; O'na hamdeder, O'ndan yardım ve mağfiret diler ve O'na döneriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden Allah'a sığınırız. Allah, kimi hidayet ederse onu saptıran olmaz ve kimi saptırırsa, artık onu hidayet eden bulunmaz. Şahadet ederim ki, Allah'tan başka bir ilah yoktur; tektir ve ortağı yoktur. (Yine) şahadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

Ey Allah'ın kulları, Allah'tan çekinmeyi size vasiyet ediyorum. Sizi, O'nun emrine itaat etmeye çağırıyor ve hayır şeyler için Allah'tan yardım diliyorum.

Ey insanlar, size açıklayacağım şeylere iyice kulak verin; doğrusu bilmiyorum, belki de bu yıldan sonra bu mevkide sizinle bir daha görüşemeyeceğim.

Ey insanlar, bu günün (hac günlerinin) ve bu şehrin (Mekke'nin) kutsallığını çiğnemenin haram olduğu gibi, siz Müslümanların da kan ve haysiyetleri birbirinize haramdır. (Birbirinizin kanını dökmeğe ve haysiyetini zedelemeğe hakkınız yoktur. Ey Müslümanlar! Bu mesajı size) tebliğ ettim mi? (Bu sözle Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* Müslümanlardan ikrar aldı ve daha sonra şöyle dedi:) Allah'ım, sen şahit ol.

Yanında bir emânet bulunan kimse, emâneti sahibine iâde etmelidir. Cahiliye devrindeki ribâ (faiz anlaşmaları) geçersizdir. Geçersiz kıldığım ilk ribâ da (amcam) Abbas ibn-i Abdulmuttalib'in ribasıdır. Cahiliye döneminde dökülen bütün kan davaları bitmiştir. Geçersiz kıldığım ilk kan davası ise, amcam oğlu Amir Rabia ibn-i Haris ibn-i Abdulmuttalib'in ka-nıdır. Kâbe'ye hizmet etmek ve hacılara su vermek hariç, bütün cahiliye âdet ve gelenekleri kaldırılmıştır. Kasıtlı adam öldürmenin kısası vardır. Şibh-i amd öldürmenin (yani öldürme kastı olmaksızın birisine bir taş, baston veya benzeri bir şeyle vurarak onun ölümüne sebep olmanın) yüz deve diyeti vardır. Bundan daha fazlasını istemek, cahiliye âdet ve geleneğine uymaktır.

Ey insanlar, Şeytan yeryüzünde (bir ilah gibi) tapılmaktan ümidini kesmiştir ve küçük saydığınız diğer işlerde itaat olunmaya razı olmuştur.

Ey insanlar, "**Nesi** (haram ayları kendi vaktinden başka zamana ertelemek) **ancak küfürde bir artıştır. Bununla kâfirler, sapıklığı daha da artırırlar. Allah'ın haram kıldığının sayısına uymak için, onu bir yıl helâl, bir yıl haram kılıyorlar."**[21] Zaman, dönüşü neticesinde göklerin ve yerin yaratıldığı günün biçimine kavuşmuştur.[22]

21- Tevbe/37.

22- Hey'et (astronomi) bilginlerinin tastik ettiği üzere bu söz Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'*in bir mucizesidir. Çünkü, cahiliyet döneminde kameri aylar üzerinde uygulanan nesi olayı neticesinde kameri takvim hesapları tamamen karışmıştı. Otuz altı yıl geçtikten sonra o yıl nesi hesabıyla gerçek takvim uyum sağlamıştı. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih,* hiçbir rasathaneden yararlanmadan bu hutbesinde kameri ayların tam yerini bulduğunu ve halk arasındaki hesapla gerçek hesabın birbiriyle uyum sağladığını bildirmiş ve artık, nesi yapılmasını haram kılmıştır. Nesi olayı şimdi de yahudiler arasında yaygındır. Çev.

(Allah-u Teâla buyuruyor ki): **"Gerçek şu ki, Allah katında ayların sayısı gökleri ve yeri yarattığından beri Allah'ın kitabında on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır."**[23] Üçü peş-peşedir, birisi tek; (peş-peşe olanlar) Zilka'de, Zilhicce ve Muharrem (dir). (Biri de) Cemadiy-el ahire ve Şa'ban arasında yeralan Recep ayıdır. Acaba tebliğ ettim mi?... (Bu mesajı size ulaştırdım mı?) Allah'ım, Sen şâhit ol.

Ey insanlar, kadınlarınızın sizin üzerinizde ve sizin de onların üzerinde bir takım haklarınız vardır. Sizin, onlar üzerindeki haklarınız şunlardır: Hiç kimseyi yatağınıza sokmasınlar. (Başkalarıyla zina etmesinler.) Sevmediğiniz birisini izniniz olmadan evinize götürmesinler; fuhuş ve çirkin işlere bulaşmasınlar; eğer yaparlarsa, onlardan ayrılıp yataklarda yalnız bırakmanıza ve fazla incitmeyecek şekilde, yavaş dövmenize Allah izin vermiştir. Eğer o işlerden çekinip size itaat ederlerse, onların yiyeceğini, giyeceğini bilinene (örfe) uygun olarak vermelisiniz. Onları Allah'ın emaneti olarak almış ve Allah'ın kitabının hükmüyle onları kendinize helâl etmişsinizdir. Kadınlar hakkında Allah'tan korkun ve onların hayrını isteyin.

Ey insanlar, **"müminler ancak kardeştirler"**[24]. Hiçbir mümine kardeşinin malı, gönül rızası olmaksızın helâl olmaz. Acaba tebliğ ettim mi? (Mesajı ulaştırdım mı?)... Allah'ım, Sen şahit ol.

Sakın benim vefatımdan sonra tekrar cahiliyetdeki küfre geri dönüp, birbirinizin boyunlarınızı vurmayasınız.

Doğrusu ben sizin aranızda öyle bir şey bıraktım ki, eğer ona sarılırsanız, hiçbir zaman sapıklığa düşmezsiniz: Allah'ın kitabı (Kur'an) ve öz soyum olan Ehl-i Beyt'im. Acaba tebliğ ettim mi?... Allah'ım, Sen şahit ol.

Ey insanlar, Rabbiniz birdir; babanız da birdir; hepiniz Adem'in soyundansınız; Adem de topraktandır. **"Allah katında sizin en değerliniz, en çok takvalı olanınızdır."**[25] Bir Arap, Arap olmayana ancak takvayla üstün olabilir (başka hiçbir şeyle değil). Acaba tebliğ ettim mi?... "*Evet*" dediler. Resulullah: "O halde hazır bulunanlar, (dediklerimi) burada bulunmayanlara iletsinler." buyurdu.

Ey insanlar, Allah mirasta, her mirasçının hissesini belirlemiştir. Hiçbir kimsenin, mirasın üçte birinden fazla olan vasiyeti geçerli değildir. Çocuk kadının şer'î kocasına aittir. Zina edenin hakkı ise taştır. (Recm haddini hak etmiştir.) Babasından başkasına ait olduğunu iddia eden ve kendisini başka bir efendinin kölesi olarak tanıtan, Allah'ın, meleklerin ve bütün halkın lanetine uğrar. Allah-u Teâla onların ne tövbelerini kabul eder, ne de fidyelerini. Allah'ın rahmeti, bereketi ve selamı üzerinize olsun.

KISA SÖZLERİ

1- Öğüt vermeye ölüm, zenginliğe takva, meşgul etmeye ibâdet, sığınak olmaya kıyamet ve karşılık vermeye Allah yeterlidir.

23- Tevbe/36.

24- Hucurât/10.

25- Hucurât/13.

2- İki hasletten daha üstün bir iyilik yoktur: Allah'a iman etmek ve Allah'ın kullarına yararlı olmak. İki hasletten ise daha kötü bir haslet yoktur: Allah'a şirk koşmak ve Allah'ın kullarına zarar vermek.

3- Bir adam Resulullah'a: "*Bana bir tavsiyede bulun ki, Allah onu bana yararlı kılsın.*" dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu:

"Ölümü çok hatırla; çünkü seni dünyadan koparır. (Dünya sevgisini kalbinden çıkarır.) Daima şükret; çünkü şükür, nimeti çoğaltır. Çok dua et; çünkü duanın ne zaman kabul olacağını bilmiyorsun. Zulmetmekten kaçın; çünkü Allah-u Teâla zulme uğrayan kimseye yardım edeceğini takdir etmiş[26] ve şöyle buyurmuştur: **"Ey insanlar, azgınlığınız ancak kendi zararınızadır."**[27] Hile yapmaktan kaçın; çünkü Allah-u Teâla: **"Kötü hile, ancak sahibinindir."**[28] (neticesi ona döner) diye takdir etmiştir.

4- Pek yakın zamanda hükümdarlığa ihtiras gösterirsiniz; fakat çok geçmeksizin yakınmanıza ve pişmanlık duymanıza sebep olur. Süt vermesi ne güzel, ama sütten alması ise ne kötüdür! (Yani başlangıcı güzel fakat sonucu kötüdür; çünkü vebal ve şerri kalır, ama kendisi zail olup gider.)

5- Yönetimlerini bir kadının eline veren toplum hiçbir zaman kurtuluşa eremez.

6- "*Hangi arkadaş daha üstündür?*" diye Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*'e sorulunca şöyle buyurdu: "Allah'ı hatırladığında sana yardım eden, Allah'ı unuttuğunda ise sana hatırlatan kimsedir." "*Halkın en kötüsü kimlerdir?*" diye sorduklarında Resulullah: "Fesada bulaşan âlimlerdir." buyurdu.

7- Rabbim dokuz şeyi bana tavsiye etmiştir: "Gizlide ve açıkta ihlaslı olmayı, hem rıza (neşe) ve hem de gazap (öfke) halinde adaletli davranmayı, fakirlik ve zenginlikte iktisatlı olmayı, bana zulüm yapanı affetmeyi, bana bir şey vermeyene ihsanda bulunmayı, benimle ilişkisini kesenle ilişki kurmayı, susmamın tefekkür, konuşmamın zikir ve bakışımın da ibret olmasını.

8- İlmi yazarak bağlayın (koruyun).

9- Bir kavmi fâsıklar yönettiğinde, alçaklar öncü olduğunda ve fâsık kimseye saygı gösterildiğinde, belanın inmesi beklenmelidir.

10- Sur'atli yürümek mümin'in değerini giderir.[29]

11- Bazen malı çalınan kimse, suçsuz kimselere o kadar ithamda bulunur ki, suçu hırsızın suçundan büyük olur.

12- Allah-u Teâla ilahî hakları ödemede cömert olan kimseyi sever.

13- İyileriniz yöneticileriniz, zenginleriniz cömertleriniz olur ve işleriniz istişareyle yürütülürse yerin üstü (yaşamak) sizin için yerin altından (ölümden) daha hayırlıdır. Ama kötüleriniz amir, zenginleriniz

---

26- Kur'an'da da bu anlamda ayetler yer almıştır: Hac/60. Fatır/43.

27- Yunus/23.

28- Fatır/43.

29- Maksat, ağır başlılığı zedeleyecek şekilde hızla yürümektir; böyle surat insanın toplumsal kariyerini ister-istemez düşürür.

cimri ve işleriniz kadınlarınızın elinde olursa o zaman yerin altı (ölüm) sizin için yerin üstünden (yaşamaktan) daha hayırlıdır.

14- Kim şu üç şeye sahip olarak akşamlayıp sabahlarsa, dünya nimeti onun hakkında tamamlanmış olur: Beden sıhhati, düşmanların şerrinden güvencede olma ve gece ile gündüzüne yetecek azık. Dördüncü bir şeye de sahip olursa hem dünya, hem de âhiret nimeti ona tamamlanmış olur; o da imandır.

15- Zayıf düşen büyüğe, fakirleşen zengine ve cahillerin elinde kalan âlime acıyın.

16- İnsanların çoğu iki haslet hususunda fitneye düşer (denenir): Sıhhat ve boş vakit.

17- Kalpler, kendisine iyilik edeni sevmek ve kötülükte bulunana buğzetmek üzere yaratılmışlardır.

18- Biz peygamberler, insanlarla akıl seviyelerine göre konuşmakla görevlendirildik.

19- Kendi yükünü halkın üzerine atan kimse, mel'undur. (Allah'ın rahmetinden uzaktır.)

20- İbadet yedi kısımdır; en faziletlisi helâl (rızık) peşinde olmaktır.

21- Allah'a ne cebir üzere itaat edilir ve ne de mağlup bırakılarak isyan edilir (günah işlenir). Allah kulları kendi başına da bırakmamıştır. O, kullarını muktedir kıldığı her şeye kadirdir ve onlara verdiği her şeye de maliktir. Allah'ın emirlerine itaat ederlerse, onlar için bir mani ve engel yoktur. Ama günah işlerlerse, Allah-u Teâla onları engellemeye kadirdir. Ancak gücü olduğu halde diğerinin bir iş yapmasına engel olmayan, o işi yapanı yaptığı işe zorlamış sayılmaz.

22- Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*, oğlu İbrahim'e can verdiği sırada şöyle buyurdular: "Ey İbrahim, eğer gidenler geride kalanların öncüleri olmasaydılar ve sonrakiler de öncekilere ulaşmasalardı, sana çok üzülürdük." Sonra Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*'in mübarek gözleri yaşlandı ve şöyle buyurdu: "Göz yaşarır ve kalp acır, fakat biz Allah'ın rızası dışında, hiçbir söz söylemeyiz. Ey İbrahim, biz senin için üzgünüz."

23- Güzellik dildedir.

24- (Halk ilmin değerini bilmezlerse) İlim halktan alınmaz, alimler alınır. Alim kalmadığında ise halk, cahilleri kendilerine önder seçer ve dinî hükümleri onlardan sorar. Onlar da bilmeden fetva verirler, böylece hem kendileri sapar, hem de başkalarını saptırırlar.

25- Ümmetimin en faziletli cihadı, kurtuluşu beklemesidir[30].

---

30 -Bir çok hadisten anlaşıldığına göre, kurtuluşu beklemekten maksat Hz. Mehdi (a.s)'ın zuhur edip yeryüzünü adaletle doldurmasını beklemektir. Bu beklentinin önemi şu noktalar nazara alınırsa daha bir açıklık kazanır:

Böyle bir beklenti,

1- Masum ve adil olan bir İmam'ı tanımayı,

2-İnsanı ve İlahi ideallere bağlı olmayı, ve hayatını bu ideallere ulaşmak doğrultusunda düzenlemeyi,

3- İnsanlığın geleceği hususunda karamsar olmayıp gelecekte mutlak zaferin hak taraftarlarına ait olduğuna inanıp bu yolda daha azimle çalışmayı gerektirmektedir. Bu

26- Biz Ehl-i Beyt'in yiğitliği, bize zulmedeni affetmek ve bizi mahrum bırakana bağışta bulunmaktır.

27- Benim nazarımda, ümmetimden en fazla imrenilmesi gereken veliler, (dünya açısından) hafif yüklü, namazdan nasibi olan, Rabbine yalnızken güzel ibadet eden, halkın arasında tanınmayan, ancak kendine yetecek kadar rızkı olan, bu duruma ömrünün sonuna kadar sabreden, mirası ve ağlayanı az olandır.

28- Müminin çektiği her eziyet, dert, üzüntü ve hatta duyduğu sıkıntı bile yaptığı günahlarına keffaret sayılır.

29- Kim her istediğini yer, istediğini giyer ve istediği işi yaparsa, bunlardan vazgeçmeyene kadar Allah ona (rahmet gözüyle) bakmaz.[31]

30- Mümin bir başak gibidir; bazen eğilir, bazen düzelir. Ama kâfir, selvi ağacı gibi daima diktir; sağa sola eğilip bükülmez. [32]

31- Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*'e: "*Kim dünyada herkesten daha çok çetin imtihanlara tabi tutulur?*" diye sorulunca şöyle buyurdu: "Peygamberler, daha sonra derecelerine göre (peygamberlere) en çok benzeyenler. Mümin, imanı ve amelinin güzelliği miktarınca zorluklarla karşılaşır. İmanı kâmil, ameli de güzel olanın imtihanı zor; imanı zayıf, ameli az olanın imtihanı ise az olur."

32- Eğer Allah katında dünyanın, bir sineğin kanadı miktarınca değeri olsaydı, Allah ondan kâfire ve münafığa bir şey vermezdi.

33- Dünya elden ele dolaşır; yararına olan şey, güçsüz olsan da sana ulaşacaktır; zararına olan şeyin ulaşmasını ise gücünle önleyemezsin. Kim elinden çıkan şeyden ümidini keserse, vücudu rahatlar. Kim Allah'ın taksim ettiği şeye razı olursa sevinir.

34- Allah'a andolsun ki, sizi cehenneme yaklaştıran her ameli bildirip sizi ondan nehyettim ve sizi cennete yaklaştıran her ameli de söyleyip size onu emrettim. Ruh-ul Emin (Cebrail) kalbime, hiçbir kimsenin rızkını tamamıyla almadan ölmeyeceğini ilham etti. Öyleyse rızık toplamada güzel davranın. Rızkın gecikmesi, sizi Allah katında olanı haram yoldan aramaya mecbur kılmasın. Çünkü Allah katında olan, ancak O'na itaat etmekle elde edilir.

35- İki sesi Allah sevmez: Musibete uğradığında feryat etmeyi ve nimete kavuştuğunda saz çalmayı.

36- Allah'ın, kullarından hoşnutluğunun nişanesi, fiyatların düşük, hükümdarın ise adaletli olmasıdır. Allah'ın, onlara gazap etmesinin nişanesi ise, hükümdarın adaletsiz, fiyatların ise yüksek olmasıdır.

37- Kimde şu dört haslet olursa, Allah'ın en büyük nurunda yer alır: Allah'ın birliğine ve benim risaletime şehadet etmeği kendine siper

---

yüzden Hz. Mehdi (a.s)'ı beklemek, insanın hayatına ilahi bir yön ve anlam vermektedir. Bu yüzden hadiste en faziletli cihat olarak vasıflandırılmıştır.

31 - Allah'a doğru yönelmenin temel şartlarından biri, insanın nefsi isteklerine esir olmaması ve sadece ilahi muhabbete engel olmayacak şekilde yani aklın belirlediği ölçüde maddi imkanlardan yararlanmasıdır Aksı taktirde nefsi isteklerinin esiri olduğu için asla Allah'ın dostlarına mahsus olan özel ilahi makamlara erişemez.

32- Mümin daima belalara duçar olur, zorluklar karşısında sağa sola eğilir ve Allah'a sığınır. Fakat kâfir bir direk gibi, yere düşene kadar aynı halde kalır.

kılmak; bir musibetle karşılaşınca **"İnna lillah ve inna ileyhi raciun"** (Şüphesiz biz Allah'tan gelmişiz ve O'na dönücüleriz) demek; bir hayır ulaştığında **"Elhamd-u lillah"** ve bir günah işlediğinde ise **"Esteğfirullahe ve etubu ileyh"** (Allah'tan mağfiret diler ve O'na dönerim) demek.

38- Şu dört şey kime verilirse, dört nimetten mahrum kalmaz: Kendisine mağfiret dilemek (hasleti) verilen, bağışlanmaktan mahrum kalmaz. Şükretmek (hasleti) verilen, nimetin çoğalmasından mahrum olmaz. Tövbe etmek (hasleti) verilen, tövbesinin kabul olunmasından mahrum olmaz ve dua etmek (hali) verilen de icabet edilmekten mahrum olmaz.

39- İlim bir hazinedir; anahtarı sormaktır. Allah size rahmet etsin, sorun; çünkü sormakla dört kimse mükâfat alır: Soran, cevap veren, dinleyen ve onları seven.

40- Alimlere sorun; hekimlerle konuşun ve fakirlerle oturun.

41- İlmin fazileti, bana, ibadetin faziletinden daha çok sevimlidir. Dininizin en üstün ameli ise, haram ve şüpheli şeylerden kaçınmaktır.

42- Kim halka bilmeden fetva verirse, göğün ve yerin melekleri ona lanet eder.

43- Büyük belanın, büyük de mükâfatı vardır. Allah bir kulu sevdiğinde onu belayla karşılaştırır. Kim belaya razı olursa, Allah ondan razı olur. Kim de belaya razı olmazsa, Allah ondan razı olmaz.

44- Bir adam gelip: "*Ya Resulallah, bana nasihat et.*" dediğinde Resulullah şöyle buyurdu: Sana işkence yapsalar, ateşte yaksalar da Allah'a şirk koşma. Kalbin iman ile mutmain olursa (takıyye ile bir söz söylersen) o başka. Anne ve babanın emrine itaat et; gerek hayatta ve gerekse öldüklerinde onlara iyilikte bulun. Eğer eşinden, malından el çek derlerse bunu yap.[33] Çünkü öyle yapmak imandandır. Farz namazı kasıtlı terketme; çünkü farz namazı kasıtlı terkeden, Allah'ın kefaletinden (emanından) çıkar. Şarap ve sarhoş edici her şeyden kaçın; çünkü bunlar her kötülüğün anahtarıdır.

45- Benî Temîm kabilesinden olan Ebu Ümeyye isminde bir kişi, Peygamber'in huzuruna gelip: "*Ya Muhammed, halkı neye davet ediyorsun?*" dedi. Resulullah şöyle buyurdu: **Ben ve bana uyanlar, basiret üzere halkı Allah'a davet ediyoruz.**[34] Bir zarara uğrayıp kendisini çağırdığın vakit o zararı senden gideren, gam ve üzüntü içerisinde olup yardım istediğin vakit sana yardımda bulunan, yoksul olup da zengin olmayı istediğinde seni müstağni (ihtiyaçsız) kılan birisine (Allah'a) davet ediyoruz. O adam: "*Ya Muhammed, bana bir öğüt ver.*" dedi. Peygamber: "Sinirlenme" buyurdu. "*Yine nasihat et.*" dedi.

33- Allah Teala'ya ibadetten sonra riayet edilmesi gereken en önemli vazife, baba ve annenin hakkına riayet etmek olduğu bizzat Kur'nı Kerim'de açıklanmıştır. Bu hadiste de baba ve anneye itaatin, hatta insanın en çok sevdiği şeylerden ayrılmak hususunda bile olsa gerekliliği ifade edilmektedir. Elbette bu vazifeyi yerine getirmek bir başkasına zulüm yapmayı gerektiriyorsa o zaman baba ve annenin emri olsa bile o işi yapmamak gerekir, çünkü o işi yapmak bizzat Allah'ın emirlerine itaatsizlik sayılır.

34 -Yusuf / 108.

Resulullah: "Kendin için sevdiğin şeyi halk için de sev." buyurdu. "*Yine nasihat et.*" dedi. Resulullah: "Halka sövme; çünkü onlar sana düşman kesilir." buyurdu. "*Yine nasihat et.*" dedi. Resulullah "İyilik ve ihsan ehli olana iyilikte bulunmayı terketme." buyurdu. "*Biraz daha fazla nasihat et.*" dedi. Resulullah buyurdu ki: "Sen halkı sev, onlar da seni sevsinler. Kardeşini açık yüzle karşıla ve tahammülsüz olma. Çünkü tahammülsüzlük seni dünya ve ahiretten alı koyar. Ayak bileğinin yarısını örtecek bir şekilde izar giy. Uzun izar ve uzun gömlek giymekten sakın. Çünkü bunların uzun olması tekebbürdendir. Allah-u Teâla da tekebbürü sevmez.[35]

46- Allah zina eden (herkesi ve özellikle zinakâr) ihtiyarı, zulüm eden zengini, tekebbür eden fakiri ve ısrar eden yoksul dilenciyi sevmez. Allah, minnet ederek bağışta bulunanın sevabını yok eder; kibirli, küstah ve yalan konuşana da gazap eder.

47- Kendisini fakir gösteren kimse, fakirleşir.

48- Halkla geçinebilmek imanın yarısıdır. Onlara yumuşak davranmak da (müsamaha etmek de) maişet ve geçimin yarısıdır.

49- Allah'a iman ettikten sonra en üstün akıl, bir hakkı terk etmeden, halkla geçinebilmektir. Sakalın hafif olması kişinin saadetindendir.

50- Putlara tapmanın dışında, halkla cedelleşmekten men edildiğim kadar hiçbir şeyden men edilmedim.

51- Müslüman kardeşine sahtekârlık yapan, ona zarar veren ve ona hile yapan bizden değildir.

52- Resul-i Ekrem *salla'llahu aleyhi ve alih* (Mina'daki) 'Hiyf' camiinde ayağa kalkıp şöyle buyurdu: Allah-u Teâla, sözümü duyup hıfzeden ve onu duymayanlara ulaştıran kulu sevindirsin. Nice fakih vardır ki ilmi, kendisinden daha fakih olan kimseye ulaştırır. Nice fakih de vardır ki fıkhı, fakih olmayan kimseye ulaştırır. Üç şeyde Müslümanın kalbi hıyanet etmez: Ameli Allah için halis kılmakta, Müslümanların önderlerine hayrı istemekte ve onların cemaâtından kopmamakta. Müminler birbirlerinin kardeşleridir ve kanları eşittir; düşmanlar karşısında bir el gibidirler. Onlardan en küçük bir ferdin, düşmanlardan birine verdiği aman onların hepsini bağlar.

53- Bir Müslüman, zimmî (gayr-i müslim) birisiyle muâmele yaptığı zaman şöyle demelidir: "Allah'ım, ona karşı bana hayır ver." Bir Müslüman ile muamele yaptığında da: "Allah'ım, bana da hayır ver, ona da." demelidir.

54- Allah Teâla hayır söyleyip faydalanan veya kötü sözler söylemektense susup salim kalan kula rahmet eylesin.

35- Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'*in uzun gömlek giymemeyi emretmesi o dönemdeki şartlar dahilinde fazla uzun gömlek giymenin yaygın olmadığı ve bunun bir kibirlenme nişanesi sayıldığı içindir. O dönemde fakirliğin yaygın oluşu, elbise üretiminin çetin oluşu böyle bir geleneğin oluşmasında etkili olabilir. Günümüzde ise uzun gömlek giyinmek asla tekebbür nişanesi sayılmadığından uzun gömlek giymenin bir sakıncası yoktur. Bu hadisi bugün tekebbür nişanesi sayılan elbiseleri giyinmemek şeklinde yorumlayabiliriz.

55- Üç şey kimde olursa, imanın (bütün) hasletlerini tamamlar: Hoşnut olunca, hoşnutluğu onu batıl işlere sürüklemez. Sinirlenince, siniri onu haktan dışarı çıkarmaz. Kudret sahibi olunca hakkından fazla bir şey istemez.

56- Haksızlıkla bir makama ulaşan kimse, haddini aşmış sayılır.

57- Namazda Kur'ân okumak, namazın dışında Kur'ân okumaktan daha faziletlidir. Allah'ı anmak sadakadan, sadaka da oruçtan faziletlidir; oruç ise (Allah katında) sevabı olan bir iştir. Daha sonra şöyle buyurdu: Amelle birlikte olmayan sözün, doğru niyetle olmayan söz ve amelin, sünnete uymaksızın söz, amel ve niyetin faydası yoktur.

58- Sabırlı ve temkinli davranmak Allah'tan; acele etmek ise şeytandandır.

59- Kim cahillerle münakaşa yapmak, alimlere karşı övünmek veya ona saygı göstersinler diye halkı kendisine yöneltmek için ilim tahsil ederse, yerini ateşte hazırlamalıdır. Riyaset ancak Allah'a ve ehline (bu makama layık olanlara) yakışır. Kim Allah'ın kendisi için tayin etmediği bir makama otururşa, Allah ona gazap eder. Kim halkı kendine davet eder ve haksız yere riyaset iddiasında bulunursa, bu dediği sözden dönüp iddia ettiği şeyden tövbe edinceye kadar Allah ona rahmet gözüyle bakmaz.

60- Meryem oğlu İsa havarilerine şöyle buyurdu: "Kendinizi Allah'a sevdirin ve O'na yaklaşın." "*Ey Ruhullah, hangi vesile ile kendimizi O'na sevdirelim ve O'na yaklaşalım?*" dediler. Hz. İsa *aleyhi's-selam:* "Günah işleyenleri sevmeyerek ve onlara buğzederek Allah'ın rızasını elde ediniz." buyurdu. "*Ey Ruhullah, kiminle oturalım?*" dediklerinde Hz. İsa *aleyhi's-selam*: "Görüşmesi size Allah'ı hatırlatan, konuşması bilginizi artıran ve ameli sizi ahirete meyillendiren kimseyle oturun." buyurdu.

61- Bana benzemekten en çok uzak olanınız, cimri, ağzı bozuk ve çirkin söz söyleyen kimsedir.

62- Kötü ahlaklılık, uğursuzluktur.

63- Ne söylediğine ve hakkında söylenene önem vermeyen birini görürseniz (bilin ki) o, ya veled-üz zina veya şeytandır.

64- Allah-u Teâla cenneti, çirkin söz söyleyen, ağzı bozuk, söylediğine ve hakkında söylenilene önem vermeyen hayâsız kimselere haram kılmıştır. Eğer böyle bir adamın soyunu araştırsan, onun ya veled-üz zina, ya da şeytan karışımından olduğunu görürsün.

Resulullah'a: "*İnsanların içerisinde şeytan var mı?*" diye sorulunca şöyle buyurdu: "Evet vardır; Allah-u Teâla'nın (Şeytan'a): **"Malda, evlatta onlara ortak ol."** diye buyurduğunu Kur'an'da okumamış mısın?[36]

65- Kime yararın dokunursa, sana yararı dokunur. Kim zamanın hadiselerine karşı sabır gücü hazırlamazsa âciz kalır. Kim insanları kınarsa insanlar da onu kınar. Ama kim onları kendi haline bırakırsa, onlar onu kendi haline bırakmaz. Bir adam: "*Ya Resulallah, öyleyse ne yapalım?*" dediğinde "Haysiyetinden ve malından yoksulluk günün için onlara ödünç ver." buyurdular.

36- İsrâ / 64

66- Dünya ve ahiretin en iyi ahlakını size bildireyim mi? İlişkisini kesenle ilişki kurmanız, sizi mahrum bırakana bağışta bulunmanız ve size zulmedeni affetmeniz.

67- Bir gün Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* yola çıkıp giderken, kuvvetlerini sınamak için taş fırlatan bir grupla karşılaşıp şöyle buyurdu: "Sizin en kuvvetliniz, sinirlendiğinde kendisine hakim olan, en güçlünüz de güçlü olmasına rağmen affeden kimsedir."

68- Resulullah buyurdu ki: Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur: "Bu dini kendim için beğenmişim. Onu cömertlik ve güzel ahlaktan başka bir şey doğrultmaz. Onu taşıdığınız müddetçe bu iki huyla ona ikramda bulunun."

69- İmanı en üstün olanınız, en güzel ahlaklı olanınızdır.

70- Güzel ahlak insanı, gündüzleri oruç tutmakla, geceleri namaz kılmakla geçiren kimsenin makamına ulaştırır. "*Kula verilen en üstün şey nedir?*" denildiğinde Resulullah "Güzel ahlaktır." diye buyurdu.

71- Güzel ahlak, dostluğu sağlamlaştırır.

72- Güler yüzlülük kini giderir.

73- En iyileriniz, halka (kolayca) ısınabilen, güzel ahlak sahibi olan kimselerdir.

74- Eller üç kısımdır: Alan el, veren el ve tutan el. Bunların en iyisi ise veren eldir.

75- Hayâ iki kısımdır: Akıldan kaynaklanan hayâ ve ahmaklıktan kaynaklanan hayâ. Akıl hayâsı ilmin nişanesidir; ahmaklık hayâsı ise cehaletin alametidir. (Örneğin çirkin iş yapmaktan hayâ etmek akıldandır; sorup öğrenmekten utanmak ise ahmaklıktandır.)

76- Hayâ örtüsünü atan kimsenin gıybeti haram değildir.

77- Allah'a ve kıyamet gününe inanan bir kimse, verdiği sözü yerine getirmelidir.

78- Emanettarlık rızkı çoğaltır; hıyanet ise fakirlik getirir.

79- Evladın anne ve babaya sevgiyle bakışı, ibadettir.

80- Belaların en çetini şunlardır: İnsanın savunma kudreti olmaksızın götürülüp boynunun vurulması, düşmanın elinde esir kalması ve bir kimseyi hanımıyla bir arada görmesidir.

81- İlim, müminin dostu; hilim, yardımcısı; akıl, kılavuzu; sabır, ordusunun komutanı; mudara (halkla iyi geçinmek) babası; iyilik kardeşi; nesebi, Hz. Adem; aile üstünlüğü, takvası; mertliği de malını ıslah etmesidir.

82- Bir adam Resul-i Ekrem'in huzuruna, yemesi için süt ve bal getirdiğinde Resulullah şöyle buyurdu: İki içilecek şeydir; ikisinden birine kanaat etmek mümkündür. Ben her ikisini (birlikte) içmiyorum, içilmesini de haram kılmıyorum; fakat Allah için tevazu ediyorum. Allah için tevazu eden kimseyi Allah yüceltir. Tekebbür eden kimseyi Allah aşağı düşürür. Yaşantısında iktisatlı olan (ne cimri, ne savurgan olan) kimseyi Allah rızıklandırır. Ölçüsüz ve savurgan kimseyi mahrum bırakır. O'nu çok anan kimseyi de mükâfatlandırır.

83- Yarın kıyamet gününde bana en yakın olanınız, herkesten daha çok doğru konuşan, emaneti yerine ulaştıran, verdiği sözü yerine getiren, ahlakı güzel olan ve halka en yakın olanınızdır.

84- Fısk-u fücur yapan bir adam övüldüğünde, Allah'ın arşı sarsılır ve Allah Teâla gazap eder.

85- Adamın birisi, Resulullah'a: "*İler görüşlülük ve sağlam iş yapmak nedir?*" dediğinde cevaben: "Görüş sahibi birisiyle istişare edip görüşüne uymandır" buyurdu.

86- Bir gün Resulullah halka "Ey insanlar, sizce çocuksuz kimdir?" diye sorduğunda: "*Geride bir çocuk bırakmadan ölen kimsedir.*" dediler. Resulullah: "Hayır, gerçek çocuksuz her ne kadar kendisinden sonra kalan çocukları çok olsa bile, çocuklarından kendi hayatında öleni olmadığı için bu yüzden Allah nezdinde bir sevap ummadan kimsedir." buyurdu. Resulullah daha sonra: "Sizce fakir kimdir?" sorduğunda, "*Malı olmayan kimsedir.*" dediler. "Hayır, dedi, gerçek fakir, kendisinden sonra fazla servet bıraksa bile Allah katında değeri olan bir şey göndermeyen kimsedir". Daha sonra Resulullah: "Pehlivan kimdir" diye soruduğunda, "*Sırtı yere getirilemeyen çok kuvvetli kimsedir*" dediler. "Hayır" dedi, gerçek pehlivan hiddetlenip öfkelenmesi ve kanının kaynaması için şeytanın kalbini hırpalamasına rağmen, Allah'ı anarak, hilmiyle öfkesini yenen kimsedir."

87- Bilgisi olmadan bir iş yapan kimsenin bozduğu, düzelttiğinden çok olur.

88- Camide namazı beklemek için oturmak, bir hadese (abdesti bozan şeylere) duçar olmadığı müddetçe ibadettir. "*Ya Resul-lullah, hades nedir?*" diye sorduklarında "Gıybet etmektir." buyurdular.

89- Oruç tutan yatağında uyusa bile, bir Müslümanın gıybetini etmediği müddetçe ibadet etmektedir.

90- Bir kötülüğü yayan, o kötülüğü ilk olarak icat eden kimse gibidir. Bir mümini, yaptığı bir işten dolayı ayıplayan kimse, o iş başına gelmeden ölmez.

91- Üç kimse kendilerine haksızlık yapmasan da sana haksızlık yaparlar: Düşük adamlar, eşin ve hizmetçin (yani bunlar kendi haklarıyla yetinmezler).[37]

92- Dört şey bedbahtlığın nişanesidir: Göz yaşının kuruması (ağlayamamak), kalbin katılaşması, dünya malına aşırı düşkünlük ve günaha ısrar etmek.

93- Bir kişi Resulullah'a: "*Bana nasihat ediniz.*" dedi. Resulullah "Sinirlenme." diye buyurdu. O adam sözünü tekrarlayınca yine: "Sinirlenme." diye buyurdu. Daha sonra: "Kahraman, güreş de yenilmeyen kimse değildir; kahraman sinirlendiğinde kendisine hakim olan kimsedir." dedi.

94- Müminlerden imanı en kâmil olan, en güzel ahlaklı olanıdır.

37- Bunun ise genelde söz konusu kesimlerde olan aşağılık kompleksinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu yüzden onların aşağılık kompleksinden kurtulmalarını sağlamakla bu sorunun giderilebilmesi mümkün olabilir.

95- Yumuşaklık, nede olursa onu ziynetlendirir, sertlik de nede olursa onu çirkinleştirir.

96- (Güzel) elbise, zenginliğin nişanesidir. Hizmetçiye iyilik yapmak düşmanı alçaltır.[38]

97- Risaleti ulaştırmaya emrolunduğum gibi, halkla iyi geçinmeye de emrolunmuşum.

98- İşlerinizi gizli tutarak onların ilerlemesini sağlayın. Çünkü her nimet sahibi kıskanılır.

99- İman ikiye ayrılır; yarısı sabır ve yarısı da şükürdür.

100- Sözünü yerine getirmek imandandır.

101- Çarşıda bir şey yemek alçaklıktır.[39]

102- Bütün ihtiyaçların karşılanması Allah'ın elindedir; halk ise vesiledir. Öyleyse halkın aracılığıyla hacetlerinizi Allah'tan dileyin. Halk onu karşılamazsa, sabırla onu Allah'tan alın. (Çünkü her şey Allah'ın elindedir, gerçekte onu karşılayan Allah'tır.)

103- Müminin durumu ne ilginçtir! Çünkü Allah'ın ona takdir ettiği her şey, ister hoşuna gitsin, ister hoşuna gitmesin, onun için hayırdır. Bir sıkıntıya uğratırsa günahının keffareti kılar. Bağış ve ikramda bulunursa da ona lütfetmiş olur.

104- En büyük düşüncesi ahiret olarak sabahlayıp akşamlayan kimsenin kalbine Allah zenginlik yerleştirir; işlerini düzene koyar ve rızkını tamamıyla almadan da dünyadan çıkarmaz. Ama en büyük düşüncesi dünya olarak sabahlayıp akşamlayanın ise Allah, fakirliği iki gözünün önüne diker (yani daima onu fakirlikle korkutur); işlerini dağıtır; dünyadan da ancak kendi payını alır.

105- Ümmetinin cemaatının kimler olduğu hakkında Resu-lullah'a soru soran bir kişiye şöyle buyurdu: "Ümmetimin cemaatı, az olsalar da hak ehli olanlardır."[40]

106- Allah-u Teâla, yaptığı bir amelinden dolayı birisine sevap vaat ederse, onu mutlaka gerçekleştirir. Ama işlediği bir günahtan dolayı birisine ceza vereceğine dair vaatte bulunursa buna vefa edip etmemek O'nun elindedir.

107- "Ahlak bakımından sizin bana daha çok benzeyeninizi tanıtayım mı?" buyurunca, "*Evet, ya Resulallah.*" dediler. Resu-lullah şöyle buyurdu: "Ahlakı hepinizden daha iyi, hilmi hepinizden daha fazla, akrabalarına iyiliği hepinizden daha çok, sevinç ve öfke halinde halka karşı insafı hepinizden daha fazla olan kimsedir."

38- Bu hadis, insanın iç doğruluğunun yanı sıra dış görünümünü de düzeltmesi gerektiğini açıklamaktadır.

39- Maksat, yemek salonları dışında örneğin çarşıda yürürken bir şey yemektedir. Bu iş çeşitli mahzurlarının yanısıra insanı hafifletir ve alçalmasına sebep olur.

40- Soruyu soranın maksadı, ümmet arasında ihtilaf olduğunda hangi tarafın uyulması gereken camaat olduğu hususundadır. Resulullah ise bu sualin cevabında önemli bir noktaya değinmiştir; o da: İslam'da rakam ve niceliğe önem verilmediğidir. Sayıları ne kadar az olsa da Resulullah'ın ümmetinin cemaatı, hak üzere toplananlardır; batıl üzere olanlar değil.

108- Yiyip şükreden kimse, müstehap oruç tutup susan kimseden daha üstündür.

109- Müminin, mümini Allah için sevmesi, imanın en büyük kısımlarındandır. Allah için seven, Allah için öfkelenen, Allah için ihsanda bulunan ve Allah için esirgeyen, seçkin kimselerdendir.

110- Allah katında en iyi kullar, insanlara en fazla yararlı olan ve Allah'ın hakkını en çok gözeten kimselerdir. Allah-u Teâla onlara marufu ve iyi amelleri sevdirmiştir.

111- Size iyilikte bulunana, siz de karşılık verin. Karşılık veremediğiniz takdirde ise onu bu işinden dolayı iyilikle yad edin. Çünkü birini iyilikle yad etmek, bir nevi (iyiliğe) karşılık vermektir.

112- Başkalarıyla iyi geçinemeyen kimse, bütün hayırlardan mahrum kalır.

113- Din kardeşinle (boş yere) tartışma, onunla (kötü ve kırıcı) şaka da yapma ve söz verdiğinde de verdiğin sözün üzerinde dur.

114- Her müminin, riayet etmesi ve vefalı olması gerekli olan hususlar şunlardır: Din saygısı, edep saygısı ve sofra saygısı.

115- Mümin şakacı ve samimi olur; münafık ise asık suratlı ve öfkeli olur.

116- Zenginlik, takva için en iyi yardımcıdır.

117- Cezası en çabuk ulaşan şer, başkasının hakkına tecavüz etmektir.

118- Hediye üç çeşittir: Mükâfat hediyesi, dostluk hediyesi ve Allah için olan hediye.

119- Görmediği halde, vaat edilen cennet için, peşin olan şehveti terkeden kimseye ne mutlu.

120- Kim yarını kendi ömründen sayarsa, ölümle arkadaşlığın gereğini yapmamıştır.

121- Resulullah: "Kadınlarınız fasid, gençleriniz fâsık olduğunda, marufu emretmeyi ve münkeri nehyetmeyi terkettiğinizde ne yaparsınız?" diye sordu. Halk: "*Ya Resulallah, böyle bir şey olacak mıdır?*" dediler. Resulullah: "Evet, dedi, bundan daha kötüsü de vuku bulacaktır." Sonra: "Kötü işleri emredip, iyi işleri de nehyettiğinizde ne yaparsınız?!" diye buyurdu. Halk: "*Ya Resulallah, böyle bir şey olacak mı?* Resulullah: "Evet, dedi. Bundan daha kötüsü de olacaktır." Sonra: "İyi işi kötü, kötü işi de iyi gördüğünüzde ne yaparsınız?" diye buyurdu.

122- Bir şeyi uğursuz saydığında itina etme. Kötü zanda bulunduğunda hüküm verme. Haset ettiğinde ise haddini aşama (ve kimseye zulüm etme).[41]

123- Dokuz şey ümmetimden kaldırılmıştır (onlara suç sayılmaz): Yanlışlık, unutkanlık, mecbur edildikleri şey, bilmeyerek yaptıkları şey, güçlerinin yetmediği şey, çaresiz kaldıkları şey, haset (düşüncesi), bir şeyi uğursuz saymak ve yaratılış hakkında ağıza alıp söylemeksizin kalpten geçen vesveseli düşünceler.

41- Başkasındaki bir nimeti çekememe hissi bazen insanda irade dışı oluşur, bu durumda insanın riayet etmesi gereken en önemli nokta bu his gereği bir girişimde bulunmaması, başkalarına zulüm yapmaması ve bu duyguyu kendi içinde hapsetmesidir.

124- Herhangi biriniz rüya görmezse üzülmesin. Çünkü ilmin derinliklerine dalan kimse, rüya görme özelliğini kaybeder.

125- Ümmetimden iki kesim var ki, ıslah olurlarsa bütün ümmetim ıslah olur; bozulurlarsa da bütün ümmetim fasid olur. "*Ya Resulallah, onlar kimlerdir?*" diye sorulduğunda: "Fakihler ve yöneticiler." diye buyurdu.

126- Halkın en akıllısı, Allah'tan en fazla korkan ve O'na en çok itaat eden kimsedir. Halkın, akıldan yoksun olanı ise, hükümdarlardan en fazla korkan ve onların emirlerine en fazla uyan kimsedir.

127- Üç şey kalbi öldürür: Düşük seviyeli kimselerle düşüp kalkmak, kadınlarla konuşmak ve zenginlerle oturmak.

128- Allah-u Teâla bir kavme gazap eder de onlara azap göndermezse, fiyatlar yükselir, ömürleri kısalır, tüccarları kâr etmez, meyveleri bol olmaz, ırmaklarının suyu azalır, yağmurları kesilir ve içlerinden en kötüleri onlara musallat olur.

129- Benden sonra zina çoğalırsa beklenmedik ani ölümler de çoğalır, Ölçüyü eksik tuttuklarında, Allah-u Teâla onları kıtlığa duçar eder. Zekât vermediklerinde yeryüzü bereketini, yani toprak, meyve ve madenlerini onlardan esirger. Hüküm vermede adaletsizlik yaptıklarında, zulüm ve tecavüze yardımda bulunurlar. Ahitlerini bozduklarında, Allah-u Teâla düşmanlarını onlara musallat kılar. Akrabalarından ilişkilerini kestiklerinde, malları kötülerin ellerine geçer. Marufu emretmeyip münkerden sakındırmadıkları ve Ehl-i Beyt'imin iyilerine uymadıklarında, Allah-u Teâla onların en kötülerini onlara musallat eder. Bu durumda iyileri dua eder, fakat duaları kabul olmaz.

130- **"Onlardan bazı grupları, kendilerini onunla denemek için yararlandırdığımız dünya hayatının süsüne gözünü dikme..."**[42] ayeti nazil olduğunda şöyle buyurdu: Kim Allah'ın indindeki mükâfatları umarak musibetlere sabretmezse, dünyadaki nimetlerin hasretinden canı çıkar. Kim halkın elinde olan dünya malına göz dikerse, hüznü artar ve Allah'ın taksim ettiği rızka darılır, yaşantısı kararır. Allah'ın ona verdiği nimeti ancak yemekte ve içmekte bilen kimse, Allah'ın nimetlerini görmezlikten gelmiş ve nankörlük etmiştir. Böyle birisinin çabaları neticesiz kalır ve azaba uğraması çabuk olur.

131- Cennete, ancak Müslüman olan kimse girebilir. Ebuzer: "*Ya Resulallah, İslam nedir?*" diye sorunca Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu: İslam çıplaktır; elbisesi takvadır; astarı hidayettir; kaftanı (üst giyeceği) hayâdır; mihveri vera'dır; kemali akidedir; meyvesi salih ameldir; her şeyin temeli vardır ve İslam'ın temeli de biz Ehl-i Beyt'in sevgisidir."

132- Kim mahlukun rızasını, Halıkın gazabıyla kazanmaya çalışırsa, Allah-u Teâla o mahluku ona musallat eder.

133- Allah-u Teâla, kullarından bazılarını, halkın ihtiyaçlarını gidermek için yaratmıştır; bunlar iyilik yapmaya meyilli olur ve cömertliği de şeref bilirler. Allah-u Teâla yüce ahlakı sever.

42- Tâhâ/131.

134- Allah-u Teâla'nın, ihtiyaçları için halkın sığındığı bazı kulları vardır. İşte bunlar, kıyamet günü Allah'ın azabından korunmuş kimselerdir.

135- Mümin ilahî edeple edeplenir. Allah-u Teâla ona bol bol verdiğinde, o da (kendi ailesine) bol bol verir. Ondan kısıtladığında, o da kısıtlar.

136- Bir gün gelir ki bazı kimseler, dünyaları düzende oldu mu artık dinlerinden neyi kaybettiklerine önem vermezler.

137- Allah-u Teâla kullarının kalplerini, onlara iyilik edenlerin muhabbeti ve onlara kötülük yapanların buğzu üzere yaratmıştır.

138- Ümmetimde on beş haslet olursa onlara belâ nazil olur. "*Ya Resulallah, onlar nelerdir?*" diye sorduklarında Resulullah şöyle buyurdu: Serveti elden ele devrettiklerinde (müstahak olan kimselerden esirgediklerinde), emaneti ganimet bildiklerinde, zekâtı zarar saydıklarında, erkek hanımına itaat edip annesine karşı geldiğinde, arkadaşına iyilik yapıp, babasına zulmettiğinde, camide sesler yükseldiğinde, kötülük yapmasından korkarak bazı kimselere saygı gösterildiğinde, aşağılık kimseler toplumu yönettiğinde, (erkek tarafından) ipek elbise giyildiğinde, şarap içildiğinde, şarkıcı kadın ve çalgı aletleri yaygınlaştığında ve ümmetin, sonradan gelenleri öncekileri lanetlediklerinde.[43]

Bunları yaptıklarında üç belayı beklemelidirler: Kırmızı (sam) yelinin esmesini, insanların meshedilmesi (hilkatlarının değişmesini) ve toplumun çözülmesini.

139- Dünya, mümine zindan, kâfire ise cennettir.[44]

140- Bir zaman gelir ki insanlar, kurt gibi olurlar; o zamanda kurt olmayan kimseyi kurtlar yer.[45]

141- Ahir zamanda pek az bulunan şey, güvenilecek kardeş ve helâl yoldan kazanılan paradır.

142- Su-i zan ile (ihtiyatlı davranmakla) kendinizi halkın şerrinden koruyun.[46]

143- Bütün hayırlar akılla elde edilir; aklı olmayanın, dini olmaz.

144- Bir grup insan Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'*in huzurunda, bir kişiyi överek bütün güzel sıfatların onda olduğunu söylediler. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih:* "O adamın aklı nasıldır?" diye sordu. Onlar, "*Ya Resulallah, biz onun ibadet ve diğer hayır işlerdeki çabasını dile getiriyoruz; ama sen yine de bizden onun aklını soruyorsun?*" dediler. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*

---

43 - Belki de maksat sonrakilerin kendilerini ilerici ve öncekileri ise gerici bilmeleridir.

44- Mümin için ahirette kavuşacağı nimetlere nazaran bu dünya zindan sayılır. Kafire ise ahirette karşılaşacağı azaba nazaran bu dünya cennet sayılır.

45- Yani iyilikten hiç bir şey anlamayan saldırgan insanlara karşı takınması gereken tavır onların insana takındığı tavrın aynısıyla mukabele etmektir. Çünkü aksi takdirde insan kendisini savunamaz.

46- Bu hadisten anlaşılıyor ki önemli meselelerde muhtemel zararlardan korunmanın yolu yersiz güvenden kaçınmaktır.

buyurdu ki: "Ahmak kendi ahmaklığıyla, fasığın fısk-ı fücurundan daha büyük günahlara düşer. Yarın (kıyamet gününde) insanlar, akılları miktarınca yüksek derecelere ulaşırlar ve Allah-u Teâla'ya yakın olma şerefine erişirler.

145- Allah-u Teâla aklı üçe bölmüştür. Onlar kimde olursa, aklı kâmil olur, kimde de olmazsa, aklı olmaz: Allah'ı iyi tanımak, Allah'a güzel ibadet etmek ve Allah'ın emrini uygulamada güzelce sabırlı olmak.

146- Necran Hıristiyanlarından konuşması güzel, ağırbaşlı ve heybetli birisi Medine'ye geldi; birisi: "*Ya Resulallah, bu hıristiyan ne kadar da akıllıdır?*" dedi. Resulullah o adamı bu sözden men' edip: "Sus, akıllı adam Allah'ın birliğine inanan ve O'nun emrine boyun eğen kimsedir." dedi.

147- İlim müminin dostu, hilim yardımcısı, akıl kılavuzu, amel yetki sahibi, sabır ordusunun komutanı, halkla iyi geçinebilmek babası, iyilik kardeşi, nesebi Hz. Adem, hasebi (aile iftiharı) takvası, cömertliği de malını (geçimini) düzene koymaktır.

148- Kime iyilik yapılırsa o da ona karşılık iyilik yapmalıdır. Bunu yapamadığı takdirde (en azından) teşekkür etmelidir. Bunu da yapmazsa, nankörlük etmiştir.

149- Musafaha edin. Çünkü musafaha etmek, kini giderir.

150- Mümin bir kimse, her türlü sıfata tabiatı gereği eğilim gösterir ama ihanet etmek ve yalan konuşma hariç.

151- Bazı şiirler hikmettir. Bazı beyanlar ise sihirdir.

152- Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* Ebuzer'e: "İmanın hangi kulpu daha sağlamdır?" dedi Ebuzer: "*Allah ve Resulu daha iyi bilir.*" dedi. Resulullah: "İmanın en sağlam kulpu, Allah için dost olmak, Allah için düşman olmak ve Allah için öfkelenmektir." buyurdu.

153- İşlerde Allah'tan hayır dilemek, Allah'ın kaza ve kaderine razı olmak, insan oğlunun saadetindendir. Allah'tan hayır dilemeyi terketmek, Allah'ın kaza ve kaderine razı olmamak ise insan oğlunun şekavetindendir (bedbahtlığının nişanesidir).

154- Pişmanlık duymak, bir çeşit tövbedir.

155- Kur'ân'ın haram kıldığını, helal sayan bir kimse, Kur'ân'a inanmamıştır.

156- Bir kişi Resulullah'a: "*Bana nasihat ediniz*" dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih:* "Dilini koru." buyurdu. Yine "*Bana nasihat ediniz*" dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* yine: "Dilini koru." buyurdu. O adam yine: "*Ey Allah'ın elçisi, bana nasihat ediniz.*" dediğinde, bu defa Resulullah: "Yazıklar olsun sana, dilin ürünlerinden başka, insanları yüzü üzere cehennem ateşine atan bir şey var mıdır?" diye buyurdu.

157- Hayır işler, (insanı) kötü ölümden korur. Gizli sadaka, Allah'ın gazabını giderir. Sıla-i rahim (akrabalara iyilikte bulunmak), ömrü uzatır. Bütün hayırlı işler bir çeşit sadakadır. Dünyada hayır ehli olan kimseler, ahirette de hayır ehlidirler. Dünyada münker (kötü iş) ehli olan kimseler, ahirette de münker ehlidirler. Cennete herkesten önce girecek olan maruf ehli kimselerdir.

158- Allah-u Teâla insana nimet verdiğinde o nimetin eserini onda görmeyi sever. Kendisini fakir ve musibete uğramış bir kimse gibi gösteren kimseyi sevmez.

159- Güzel soru sormak ilmin, halkla iyi geçinmek de huzurlu yaşayışın yarısıdır.[47]

160- İnsan oğlu ihtiyarladıkça ondaki iki haslet gençleşir: İhtiras (tamah) ve arzu.

161- Hayâ imandandır.

162- Kıyamet günü dört şey hakkında sorulmadıkça insan adım atamaz: Ömrünü nerede geçirdiğinden, gençliğini hangi yolda harcadığından, malı nereden kazanıp nerede sarfettiğinden ve biz Ehli Beyt'in sevgisinden.

163- Kim insanlarla muâmele yaptığında, onlara zulmetmez, konuştuğunda yalan konuşmaz ve söz verdiğinde yerine getirirse, yiğitliği kâmil, adaleti âşikâr, sevabı sabit ve gıybeti haram olur.

164- Müminin her şeyi; haysiyeti, malı ve canı muhteremdir.

165- Selam vermekle olsa bile sıla-i rahimde bulunun.

166- İman, kalple bağlanmak (kalbî itikad), dille ikrar etmek ve uzuvlarla da amel etmektir.

167- Zenginlik, servetin çokluğuyla değildir. Gerçek zenginlik ruhun zenginliğidir.

168- Şerri terketmek bir çeşit sadakadır.

169- Dört şey ümmetimin akıl sahipleri için lazımdır. "*Ya Resulallah, bunlar nelerdir?*" diye sorulunca: "İlmi dinlemek, onu ezberlemek, onu neşretmek ve onunla amel etmektir." buyurdular.

170- Bazı beyanlar sihirdir. (Çok cezbe dilidir) Bazı ilimler cehalettir.[48] Bazı sözler, maksadı ifade etmek için yetersizdir.

171- Sünnet iki çeşittir: Biri, benden sonra amel edilmesi hidayet, terkedilmesi de sapıklık olan farz sünnettir. Diğeri ise, amel edilmesi fazilet olan, terkedilmesi ise hata sayılmayan müstehap sünnettir.

172- Kim Allah'ı gazaplandırmakla bir güç sahibini (hüküm-darı) hoşnut ederse, Allah'ın dininden çıkmış olur.

173- Hayırdan daha hayırlı, onu yapan kimsedir. Kötüden daha kötü de, onu işleyen kimsedir.

174- Allah-u Teâla, kimi günah zilletinden kurtarıp itaat izzetine ulaştırırsa, onu servetsiz olduğu halde zenginleştirir; aşiretsiz olduğu halde izzetlendirir ve kimsesizlikte onunla birlikte olur. Kim Allah'tan korkarsa, Allah her şeyi ondan korkutur. Kim de Allah'tan korkmazsa, Allah onu her şeyden korkutur. Her kim Allah'ın verdiği az rızka razı olursa, Allah onun az ameline razı olur. Kim helal rızık kazanmaktan utanmazsa, masrafı az, gönlü rahat, ailesi ise refah içerisinde olur. Kim

---

47- Doğru sorunun deneysel ve deneysel olmayan bilimlerin gelişmesinde rolu bugün tespit edilen önemli bir gerçektir. Bu gerçeğin Resulullah (s.a.a)'ın dilinden ifade edilmiş olmasının kendisi bir ilmi mücize sayılabilecek derecede önemlidir.

48- Bazı bilgiler insana bir yarar sağlamadığı için onların peşinde olmak bir nevi cehalettir.

dünyada züht ederse (dünyaya ilgi göstermezse), Allah-u Teâla hikmeti kalbine yerleştirir ve onu dilinde cari kılar, dünyanın dert ve dermanını ona tanıtır ve onu sağlam olarak ebedi kalacak yurduna götürür.

175- Musibete uğrayan kimselerin hatalarını affedin.

176- Dünyada zahitlik; arzuları azaltmak, nimetlere karşı şükretmek ve Allah'ın haram kıldığı her şeyden çekinmektir.

177- Hiçbir hayrı gösteriş için yapma, onu utanarak da terketme.

178- Üç şeyden dolayı ümmetim için korkuyorum: İhtiraslı olmak, heva - hevese uymak ve sapık önder.

179- Gamı çok olanın bedeni hasta olur. Huyu kötü olanın canı azapta kalır. İnsanlarla münakaşa yapanın da yiğitlik ve yüceliği azalır.

180- Bilin ki, ümmetimin en kötüleri, kötülüklerinin korkusundan dolayı saygı gösterilen kimselerdir. Şerrinden korkularak saygı gösterilen kimse benden değildir.

181- Düşüncesi Allah'tan başkası olan ve böylece sabahlayan kimsenin, Allah'la bir bağı yoktur. Müslümanların işlerine önem vermeyen kimse, Müslüman değildir. Açıkça zillete boyun eğen kimse, biz Ehl-i Beyt'ten değildir.

182- Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*'in Muâz'ın oğlunun ölümü münasibetiyle ona yazmış olduğu tesliyet mektubu:

"Allah'ın elçisi Muhammed'den Cebel oğlu Muâz'a.

Selamun aleyk. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamd ederim.

Allah'ın emriyle ölen oğlun için sabırsızlık yaptığını duydum. Oğlun, Allah'ın tatlı bağışı ve sana verilen emanetlerinden biriydi. Bir müddet seni ondan faydalandırdı, belirli süresi dolunca da ruhunu aldı. **İnna lillah ve inna ileyhi raciun.** (Hiç şüphesiz biz Allah'tanız ve dönüşümüz de O'nadır.) Sabırsızlık yapıp sevabını yok etmekten sakın. Eğer musibetin sevabına bakmış olsaydın, Allah-u Teâla'nın, teslim olan ve sabreden kimselere verdiği o kadar büyük mükâfatın karşısında, bu musibetlerin çok küçük olduğunu anlardın. Bil ki, sabırsızlık yapmak ölüyü diriltmediği gibi, kaza ve kaderi de geri çevirmez. Öyleyse, güzel bir şekilde yas tut ve Allah'ın vaat ettiği şeye kavuş. Sana ve bütün insanlara Allah'ın takdiri ile inecek olan şeye eseflenme.

Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketleri üzerine olsun.

183- Kur'ân okuyanların çoğalıp fakihlerin azalması, emir sahiplerinin fazlalaşıp emin insanların azalması, yağmurların bollaşıp bitkilerin kıt olması, kıyametin alametlerindendir.

184- Hacetini bana ulaştıramayan kimselerin, ihtiyaçlarını bana ulaştırın. Kim ihtiyacını kudret sahibi bir kimseye ulaştırmaya gücü yetmeyen bir kimsenin ihtiyacını ona ulaştırırsa, Allah-u Teâla kıyamet günü, onun ayaklarını sırat köprüsü üzerinde sabit kılar.

185- İki söz gariptir (ilginçtir): Cahilden hikmetli söz; onu kabul edin ve hekimden faydasız laf; ondan vazgeçin.[49]

49- Yani insan aklının yardımıyla ve doğruluğunda şüphe olmayan ölçülerin (Kur'an Kerim ve Masumların sözlerinin) ışığında diğer insanların sözlerini değerlendirmelidir, faydalı sözü kabul etmelidir söyleyeni cahil olsa bile. Faydasız lafı da kabul etmemelidir, onu söyleyen bilgin bir insan olsa bile.

186- Tembelin alameti üçtür: İşte başı boşluğa yol açacak derecede gevşeklik yapar; (sonra) işi zayi edecek derecede başı boşluk yapar ve (sonunda) günaha düşecek derecede işi zayi eder.

187- Kim helal bir kazançtan (işten) utanmazsa, kendisini faydalandırır, gideri hafif olur ve kibir de ondan uzaklaşır. Kim Allah'ın az rızkına razı olursa, Allah da onun az ameline razı olur. Kim dünyaya ilgi gösterir, arzusu da uzun olursa, Allah-u Teâla onun, dünyaya ilgi gösterdiği miktarda kalbini kör eder. Kim dünyaya ilgi göstermez, arzusunu da azaltırsa, Allah-u Teâla ona ders okumaksızın ilim bağışlar; onu kılavuzsuz hidayete kavuşturur ve körlüğünü giderip basiretli kılar. Benden sonra bir kavim gelir ki onlar, ancak cinayet ve zorbalıkla saltanata ulaşırlar; cimrilik yapmakla zengin olurlar; halkın sevgisini, heva - hevese uymak ve dinde laubalilik yapmakla kazanırlar. Bilin ki, kim o devirde olursa, zengin olmaya kadir olduğu halde fakirliğe, izzetli olmaya gücü yettiği halde hakirliğe ve muhabbet kazanmaya kudreti olduğu halde halkın buğzuna ve öfkesine, sırf Allah'ın rızası ve ahiret sevabına ulaşmak için sabrederse, Allah-u Teâla, elli sıddıkın sevabını ona verir. (Sıddık, yaşayışında hiç yalan söylemeyen ve makamı da peygamberlerin makamı seviyesinde olan kimseye denir.)

188- Bedenin huşu edip kalbin huşu etmediği münafıkça huşudan, (münafıkça Allah karşısında eğilmekten) sakının.

189- Yaptığı iyi işten dolayı (haksız yere) kınanan bir kimse, Allah'ın rahmetini kazanır.

190- Hediyeyi kabul edin. En güzel hediye, taşıması kolay ve güzel kokulu olan ıtırdır (esanstır).

191- İyilik, dindar ve soylu kimseye yapılır. Güçsüzlerin cihadı, hacdır. Kadının cihadı, kocasına iyi eş olmasıdır (ona karşı güzel davranmasıdır). Şefkatli olmak, dinin yarısıdır. İktisatlı olan (savurgan olmayan) bir kişi, asla fakir olmaz. Sadaka vermekle, rızkın gökten inmesini sağlayın. Allah-u Teâla, mümin kullarının rızkını, zannettikleri yoldan ulaştırmayı istememiştir.

192- Hiçbir kimse, haramdan sakınıp şüpheli olan şeyleri terk etmedikçe takvalı kimselerin makamına erişemez.

HZ. ALİ (A.S)'DEN
RİVAYET EDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

HZ. ALİ (A.S)'DAN HİKMET, ZÜHT, GÜZEL AHLAK VE TAKVA HAKKINDA NAKLEDİLEN HADİSLER

Resulullah Salla'llâhu alayhi ve alih'in Vasisi Emir-ul Müminin Hz. Ali el- Murtaza (a.s)'dan tevhit takva, hikmet, züht ve benzeri konularla ilgili çok sayıda hadis nakledilmiştir. Bu yüzden biz onların hepsini burada zikredemeyeceğiz. Çünkü sadece tevhitle ilgili sözlerini nakledecek olsak bile bu kitapta var olan tüm hadisler kadar olur.

Tevhitle ilgili olarak, sadece bir hutbesini bu bölümün başında nakletmekle yetineceğiz; daha sonra, bu kitabın hacmine uygun olan ve herkesin üstünlüğünde birleştiği ilgi çekici sözlerini nakledeceğiz. Bu kadarı yeterli olur inşaallah teâla

TEVHİTLE İLGİLİ HUTBESİ

"Şüphesiz Allah'a ibadetin başı O'nu tanımaktır. O'nu tanımanın esâsı ise O'nu tek ve eşsiz bilmektir. O'nu tek ve eşsiz bilmenin ölçüsü ise O'ndan nitelikleri (diğer varlıklarda bulunan noksan sıfatları) nefyetmektir. Çünkü akıllar bütün niteliklerin ve nitelik sahiplerinin yaratık olduğuna tanıklık eder. Tüm yaratıklar da, nitelik ve nitelik sahibi olmayan bir yaratanın varlığına tanıklık eder. Çünkü her nitelik ve nitelik sahibi bir bileşimi gösterir. Bileşim hudûsa (sonradan meydana gelişe), hudûs ise ezeli olmanın muhal olduğuna tanıklık eder.

Allah'ın zatını tanıdığını iddiâ eden O'nu tanımamıştır. O'na sınır koyan, O'nu tek bilmemiştir. O'na bir eş tasarlayan O'na inanmamıştır. O'nu (diğer bir varlığa) benzeten kimse, O'nun hakikatine varmamıştır.

Her kim O'nun vehme sığdığını sanarsa, O'na yönelmemiştir. O'nun (zâtının) künhüne varmak isteyen, birliğini tasdik etmemiştir. O'na işaret eden, O'na yönelmemiştir. O'na sınır tanıyan O'nu kastetmemiştir. O'nu bölümlere ayıran O'na teslim olmamıştır. O'nun zatıyla ayakta duran her şey başkasına bağımlıdır ve başkasına bağımlı olan her şey bir sebep vasıtasıyla oluşmuştur.

Yaratıkları O'nun varlığının nişanesi ve akıllar O'nu tanımanın vesilesidir. Fikirle hüccet kesinleşir. Nişanelerini yaratıklarına hüccet kılmış ve onları yaratarak kendisi ve onlar arasında bir perde oluşturmuştur. Varlığıyla yaratıklarından ayrılır.

Onları araçlarla donatması, kendisinin araçsız olduğuna tanıktır; çünkü araçlar; araç sahiplerinin muhtaç olduklarına delildir. Yaratıklara bir başlangıç belirlemesi O'nun başlangıcının olmadığına tanıklık eder, çünkü bir başlangıcı olan, başkasını yoktan var edemez.

İsimleri, gerçeğe ulaşmak için bir vesiledir ve işleri, gerçeği anlamak için vasıtadır; Zatı hakikatin özüdür. Zatı, O'nunla yaratıklarını ayırmaktadır. Her kim Allah'ı nitelendirirse O'nu tanımamıştır ve O'na bir benzer tasarlayan O'ndan uzaklaşmıştır. O'nun hakikatine vardığını sanan hata etmiştir.

Her kim, nerededir derse O'na bir mekan tasarlamıştır; her kim, nededir derse O'na bir mekan isnat etmiştir; her kim, nereye yönelmiştir derse O'na bir sınır tayin etmiştir; her kim, neden derse O'na bir sebep belirlemiştir; her kim, nasıldır derse O'nu bir şeye benzetmiştir; her kim, ne zaman derse O'na bir zaman tanımıştır; her kim, şuraya kadar derse O'na bir son belirlemiştir; ve kim O'na bir son belirlerse O'nu bölmüştür; kim O'nu bölerse O'nu nitelendirmiştir ve kim de O'nu nitelendirirse O'nu inkar etmiştir; O'nu parçalara ayıran değişmeleri zevallarından O'ndan yüz çevirmiştir.

Allah, mahluklarının değişmesiyle değişmez; sınırlı varlıkların sınırıyla sınırlanmaz; birdir ama birliği sayıya dayanmaz; O hiç bir ihtiyacı olmayan ihtiyaçsızdır; bir şeye girmeden batın ve hiç bir şeyden ayrılmaksızın zahirdir; görmekle kavranılmayandır; aşikardır; cisim olmayandır latiftir; harekete ihtiyacı olmayandır faildir; fikre ihtiyaç duymadan yaratıkların ölçüsünü belirleyendir, hareket etmeksizin onları düzene koyandır; araç ve organa ihtiyacı olmadan duyan ve görendir; yaklaşmaya ihtiyaç duymadan yakın ve mesafe söz konusu olmaksızın uzaktır; vardır; yokluktan sonra değil; zamanlar O'na eşlik etmez ve yerler O'nu kapsamaz; O'nu uyku tutmaz; vasıflar O'nu sınırlamaz; vasıtalar O'na engel olmaz; varlığıyla zamandan ve yokluktan öne geçmiş ve ezeli oluşuyla başlangıcı olma sınırını aşmıştır.

Duygu ve hisleri verenin O, olması hasebiyle zatının his ve duygulardan uzak olduğu, cevherleri yaratan olduğu için de cevherinin olmadığı, yaratıkları yoktan vareden olmasıyla O'nun yaratıcısının olmadığı, eşyalar arasındaki çelişkileri icat eden olmasıyla da zıddının olmadığı bilinir. Varlıkları birbirine eş olarak yaratan olduğu için de O'nun bir eşi olmadığı anlaşılır.

Karanlığı nura ve sıcağı soğuğa karşıt kılmış; değişik unsurları birleştirmiş zıt olanları birbirine yaklaştırmış; onları ayırmak ve birleştirmekle ayıran ve birleştireni göstermiş. Bütün bunları kendi rabbliğine delil; gaybına şahit ve hikmetinin açıklayıcısı kılmıştır. Çünkü bu varlıkların oluşumu sonradan var olduklarını gösterir; varlıkları, yokluklarını bildirir; değişmeleri zevallerini bildirir, ve yok olmaları yaratıcılarının zevalinin olmadığını gösterir; Allah Teâla buyuruyor ki; **"Ve her şeyden iki eş yarattık ki belki, siz (Allah'ı) hatırlayasınız"** [50]

Önce ve sonrayı ortaya çıkararak kendisinin öncesi ve sonrası olmadığını göstermiştir. Yaratıklarını çeşitli içgüdülerle yaratarak içgüdüsünün olmadığını, yaratıkları birbirlerinden farklı kılarak kendisinde değişikliğinin olmadığını göstermiştir. Onları belirli bir süre ve zamana bağlı kılmakla kendisinin zamanla bir bağlantısının olmadığını ve yaratıklarını birbirinden ayırmakla ve birbirine gizli kılmakla O'nunla yaratıkları arasında bir örtünün olmadığını göstermiştir. Kullar varolmadan Rabliğin hakikati ve yaratık olmadan ilahlığın hakikati O'nda var idi.

Duyulacak bir ses olmadan duyma gücüne, bilinen bir şey olmadan bilginin gerçeğine ve kudretini göstermeden hakiki güce sahip idi.

50- Zariyat/49

Yaratıklar olmadan yaratıcı ismine ve mahlukat olmadan öncede halik vasfına layık idi.

Yaratıkları bir şeye dayanmadan yaratmıştır ve bir şeyden yararlanmadan aralarında uyum sağlamıştır. Bir zorluğa düşmeden onlara ölçü vermiştir. Fikirler O'nun zatını kavrayamaz ve düşünceler O'nun hakikatini kuşatamaz.

"Ne zaman" diyerek O sınırlanamaz; "şimdi" kelimesi O'nu yaklaştırmaz; "beraber" diyerek bir şeyle beraber kılınamaz; "şayet" diyerek de gizlenemez. "O" kelimesi O'nu kuşatamaz. Bu kelimeler ancak kendilerini sınırlarlar.

Bu kelimelerin O'nun yarattığı eşya arasında geçerliliği vardır; çünkü bu bağlaçlar ihtiyacı bildiriler; tezat, zıddının varlığına benzeyen, benzerinin olduğunu ve olaylar zamanla birlikte olduklarını gösterirler.

İsimleriyle sıfatları birbirinden farkedilir, o isimlerle, birlikte olanlar birbirinden ayrılır; olaylar o isimlerle vuku bulur. Yaratıkların başlangıcının olması kadim olmadıklarını, süreye bağlı olmaları ezeli olmadıklarını ve "eğer böyle olmasaydı" sözü cebre boyun eğmediklerini gösterir. Dağılmaları dağıtıcı olanı bildirmiş ve kopmaları koparanı göstermiştir.

Yaratıkları vasıtasıyla akıllara tecelli ederek gözlerden gizli kalmış ve fikirler yaratıklarına yönelmiş bunlarla ibretler ortaya konmuş ve sabit olmuş ve bunlardan deliller açıklık kazanmıştır. Akıllarla Allah tasdik edilir ve ikrarla iman kamil olur.

Marifet (Allah'ı tanımak) olmadan din olmaz, tasdik olmadan marifet mümkün olmaz ve ihlaslı bir inanç olmaksızın tasdik gerçekleşmez. İhlas olmaksızın tevhid olmaz; Allah bir şeye benzetilirse ihlas gerçekleşmez; nitelikler O'na atfedilirse eksiklikler O'ndan tam olarak nefy olmaz ve halis tevhit gerçekleşmez. Bazı yönlerden benzetmeği geçerli bilmek bütün yönlerinde benzetmenin geçerli olmasını gerekli kılar; bazı benzerliklerden O'nu münezzeh bilip bazısını kabul etmek tam tevhitten insanı uzak düşürür.

İkrar etmek inkarı nefyetmektir; her türlü inkar, ihlasa ulaşmayı önler.

Yaratıklarda olan özellik yaratıcıda olmaz; yaratılmış için mümkün olan bir şey yaratıcısında mümkün olmaz; O'nun için hareket cari olmaz; bölünme ve birleşme O'nda vuku bulmaz. O'nun uyguladığı şey kendisi hakkında nasıl uygulanabilir?

O'nun başlattığı şey nasıl kendisine dönebilir? O'nun oluşturduğu oluşum nasıl kendisi hakkında geçerli olabilir? Yoksa O'nun zatı değişir, bölünür ve ezelden oluşu mümkün olmaz ve ezeli oluşunun bir manası kalmaz.

Bu takdirde yaratıcı mahluka dönüşür; arkası olursa önü de olur; tamamlanmaya ihtiyaç duyarsa eksik olması gerekir. Değişebilirse ezeli diye vasıflanamaz. Zamanın geçmesi O'nu etkilerse nasıl sürekli olabilir? Eşyadan etkilenen nasıl onları yoktan var edebilir? Böyle olursa yaratıkların nişanesini taşır. Yaratıklar O'na nişane olacağına kendisi de diğer bir yaratıcının nişanesi olur ve sıfatı yaratıkların sıfatlarına benzer.

Bu ise, batıl olduğunu ispatlamak için delile ihtiyacı olmayan bir sözdür; bu hususta soruya cevap vermek bile yersizdir.[51]

İMAM HASAN (A.S)'A YAZDIKLARI VASİYETNAME

Zaman(ın kahrını) ikrâr eden, ömrü sönmeğe yüz tutan, kadere boyun eğen, dünyayı yeren, ölüler mahallinde yurt edinen, yarın da oradan göçüp gidecek olan fâni babadan; erişilmeyecek şeyleri arzulayan, yok olup gidenlerin yolunu tutmuş olan, zamanın rehini, musibet oklarının hedefi, dünyanın kulu, gurur taciri, ölümün esiri, gam ve hüzünlerin arkadaşı, hastalıklara ve afetlere maruz olan, arzularına mağlup düşen ve ölenlerin yerine halife olan oğluna.

Dünyanın benden yüz çevirip zamanın bana karşı serkeşlik etmesi, ahiretin ise bana yönelmesi; beni, başkasını düşünmekten ve ardımda kalanları hatırlamaktan ve onları önemsemekten alıkoydu. Halkın dertleri değil, yalnızca kendi derdim beni sarınca, artık fikir ve isteğim değişti ve işimin gerçeği bana aydınlandı, bu ise beni şakası olmayan bir ciddiyete ve yalan lekesi dokunmayan bir doğruluğa sevketti. Senin, vücudumun bir parçası, hatta vücudumun bütünü olduğunu gördüm; sana bir musibet gelse bana gelmiş olur, sana ölüm gelip çatsa bana çatmış olur. Bu sebeple, senin işlerin (sorunların), kendi işlerim gibi beni ilgilendirmeğe başladı; onun için ölsem de, kalsam da, yardımcın olsun diye sana bu vasiyetnameyi yazdım.

Oğlum, ben sana Allah'tan çekinmeyi (ilahî takvayı), devamlı olarak Allah'ın emirlerine itaat etmeyi, O'nu anmakla kalbini onarmayı ve O'nun ipine (Kur'an'a) sarılmayı tavsiye ederim. Eğer ona (Kur’an’a) sarılırsan, artık seninle Allah arasında ondan daha sağlam bir bağ olamaz!

Kalbini öğütle dirilt; zahitlikle öldür; yakinle (tam inançla) kuvvetlendir; ölümü anmakla alçalt; fani oluşuna ikrar ettir; dünyanın feci olaylarıyla basiret sahibi kıl; zamanın saldırısından, gecelerin ve gündüzlerin kötü geçişinden çekindir. Göçüp gidenlerin haberlerini ona sun, senden öncekilerin başlarına gelenleri hatırlat; onların yurtlarında ve bıraktıkları eserler arasında gez ve ne yaptıklarına, nereye konduklarına ve nereden göçtüklerine bak. Göreceksin ki, onlar dostlarından ayrılmış, gurbet diyarına inmişlerdir. Onların yurduna (geldin mi) şöyle seslen: Ey ıssız diyar, ehlin nerede? Sonra onların kabirlerinin başına git ve şöyle hitap et: Ey çürümüş cesetler ve birbirinden dağılmış organlar, içinde bulunduğunuz bu diyarı nasıl buldunuz?

Ey aziz oğlum, yakında sen de onlardan biri gibi olacaksın; öyleyse konağını ıslah et, ahiretini dünyana satma.

Bilmediğin şey hakkında konuşmayı ve üzerine düşmediği halde söz söylemeyi terket. Sapıklık olacağından korktuğun bir yola girme; çünkü sapıklık şaşkınlığından sakınmak, korkunç belalara duçar olmaktan daha iyidir. Marufu emret ki, maruf ehlinden (iyilerden) olasın. Kötülüğü elinle, dilinle önle ve kötü iş yapanlardan bütün çabanla uzaklaş. Allah yolunda hakkıyla cihat et; bu uğurda hiç bir kınayıcının kınaması seni tutmasın (yolundan alıkoymasın). Nerede olursa olsun, hakka ermek için güçlüklerin en şiddetlilerine korkusuzca atıl. Dinde fakih (anlayış ve kavrayış sahibi) ol; nefsini sabretmeye alıştır. Bütün işlerde Allah'a sığın

51- Bu, sözkonusu hutbenin bir bölümüdür.

ki, tam koruyan bir koruyucuya ve tam güçlü bir savunucuya sığınmış olursun. Rabbinden bir şey dilerken ihlaslı ol; çünkü vermek de vermemek de O'nun elindedir. Hayrı çok dile; vasiyetimi iyice anla; önemsemeyerek yanından geçme. Çünkü sözün hayırlısı fayda verenidir. Bil ki, fayda vermeyen bilgide hayır yoktur; neşredilemeyen[52] bilgiden de faydalanılmaz.

Ey oğlum, senin olgun bir yaşa ulaştığını, benim ise zaafımın (günden güne) arttığını görünce, gönlümdekileri sana söylemeden ecelim gelir, yahut bedenimin zayıfladığı gibi görüşümde de bir zayıflık olur, yahut da bazı galip gelen heva ve hevesler veya dünya fitneleri benden önce sana gelip çatar da sen de buyruk dinlemez serkeş deve gibi olursun endişesiyle sana birtakım hasletleri vasiyet etmeye koyuldum. Çünkü gencin kalbi ekilmemiş alana benzer; oraya ne ekilirse tutar, boy atar. Ben de kalbin katılaşmadan ve aklın meşgul olmadan seni edeplendirmeye çalıştım ki, tecrübe edenlerin senin yerine arama ve sınamasını yüklendikleri gerçekleri tam kesin bir kararla karşılayasın. Böylece arama zahmetinden kurtulur, deneme zorluğundan da muaf olursun. İşte bizlerin, peşi sıra gittiğimiz şeylerin (bilgilerin) kendisi sana gelmiş; bazen bize karanlık (ve gizli) olan şeyler sana apaçık ve gün ışığına çıkmıştır.

Ey oğlum, ben her ne kadar öncekiler gibi ömür sürmediysem de, onların yaptıklarına baktım, haberleri hakkında düşündüm, geriye kalan eserlerini gezip gördüm. Öyle ki onlardan biri gibi oldum; hatta onların yaşayışlarından bana ulaşan haberler bakımından onların ilkinden sonuncusuna kadar, onlarla ömür sürmüşe döndüm. Sonuçta, hallerinin durusunu bulanığından, faydalısını zararlısından ayırt ettim; senin için ise her işin en seçkinini, en güzelini seçtim; açık olmayanını senden uzaklaştırdım; senin durumunun şefkatli bir baba olarak beni de ilgilendirdiğini görünce daha genç olup tertemiz bir kalbe ve iyi niyete sahip olduğun bir vakitte seni terbiye etmeye (eğitmeye) karar verdim. Bu uğurda önce Allah'ın kitabını ve te'vilini, İslam şeriatını ve hükümlerini, helal ve haramını sana öğretmekle başlayıp bundan öteye (başka bir konuya) geçmemeye karar verdim. Sonra insanların, ihtilafa düşmelerine sebep olan heva ve heveslere, onların kapıldığı gibi senin de kapılmandan korktum. İstemediğim halde seni tembih ederek bu konuda da senin işini sağlamlaştırmak, seni helak olmayacağından emin olmadığım bir işe bırakmaktan daha sevimli geldi bana. Allah Teâla'nın seni doğru yolu bulmanda ve maksadına ermende başarıya ulaştırmasını dilerim. Bu nedenle bu vasiyetimi senin için yazdım ve bununla birlikte bu konuyu sağlamlaştırmaya koyuldum.

Ey aziz oğlum, vasiyetimden uyacağın şeylerin bence en sevimlisi, Allah'tan çekinmen, ilahi farizaları eda etmekle yetinmen ve senden önce gelip geçen atalarının ve dindaşlarından salih kişilerin yolunu tutmandır. Çünkü senin bakıp durumunu gözden geçirdiğin gibi onlar da kendi durumlarına bakıp dikkat ettiler; senin düşündüğün gibi onlar da düşündüler; sonra aldıkları netice onları, bildiklerini almaya ve mükellef olmadıkları şeylerden kaçınmaya sürükledi. Ama eğer nefsin, onların bildikleri gibi bilmeden onların sünnetini kabul etmeye hazır olmazsa, bu

52- *Nehc-ül Belağa*'da: "öğrenilmesi hakka uygun olmayan" şeklinde geçer.

ilimleri anlama ve öğrenme yoluyla talep et, şüphelere düşerek, husumetleri çoğaltarak değil. Böyle bir işe girişmeden önce Allah'tan bu uğurda yardım iste; seni muvaffak kılması için O'na yönel; seni şüpheye sokacak ve sapıklığa sevk edecek her şüpheli işi terket. Gönlünün arılığa ulaşıp da kabul etmeye hazır bulunduğuna, düşüncenin kâmil olup toplanarak bu yolda tek bir amaca sahip olduğuna yakin ettiğinde sana açıkladığım şeylere bak; eğer sevdiğin şekilde düşüncen henüz halisleşmemişse bilmelisin ki, geceleyin gözü görmeyen kimse gibi bilmeden adım atmaktasın. Bilmeden adım atan ve hakla bâtılı birbirine karıştıran birisi dini dileyen olamaz. Bu durumda el çekip durmak daha doğrudur. Bu konuda ilk ve son sözüm şudur:

Sana kendi ilahımı, senin ilahını, senin ilk ve son babalarının ilahını, göklerin ve yeryüzü ehlinin Rabbini layık olduğu ve sevdiği bir şekilde (makamına layık olan hamt ile) övüp hamt ediyor ve Allah-u Teâla'dan bizim tarafımızdan Peygamber'e, onun Ehl-i Beyt'ine ve bütün peygamberlere, tüm salavat gönderenlerin salavatınca salavat göndermesini niyaz eder ve O'ndan bizi dua etmeye muvaffak kıldığı şeylerde bize olan nimetini, icabetiyle kâmil etmesini dilerim. Çünkü salih işler O'nun nimeti ile tamamlanır.

Ey oğlum, tavsiyelerimi iyice anla. Bil ki, ölümün sahibi yaşayışın da sahibidir; yaratan öldürendir; yok eden tekrar diriltendir; dert veren derdi giderendir. Dünya, Allah'ın nimetler verip ve sınamalara uğratarak, ahirette karşılık vermesi veya Allah Tebareke ve Teâlâ'nın bizim bilmediğimiz diğer birtakım şeyleri takdir etmesinden başka bir şey değildir. Bunlardan biri sana ağır gelirse (iyice tasdik edemediğin takdirde) onu kendi cehaletine hamlet; çünkü sen önce cahil (bilgisiz) olarak yaratıldın; sonra bilgi sahibi oldun. Nice şeyler vardır ki bilemezsin; o konuda şaşkınlığa düşersin; gözün görmez olur da sonra görür, anlarsın. Seni yaratana, sana rızk verene, senin yaratılışını düzgün bir hale getirene sığın, ümidin ve ilgin O'na ve korkun da O'ndan olsun.

Bil ki, ey aziz oğlum, hiç bir kimse noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'tan, bizim Peygamber'imizin *salla'llâhu aleyhi ve alih* haber getirdiği gibi haber getirmemiştir. Buna göre, bir önder ve bir kurtuluş kılavuzu olarak ona razı ol ve gönül ver.

Ben sana öğüt vermede kusur etmiyorum; sen de her ne kadar dikkat edersen et, benim kadar hayrını görüp anlayamazsın.

Şunu bil ki, ey aziz oğlum, eğer Allah'ın ortağı olsaydı, O'nun da peygamberleri gelirdi sana; O'nun da tasarruf ve kudret eserlerini görürdün; O'nun da sıfatlarını ve işlerini tanırdın. Fakat kendisini vasıflandırdığı gibi O bir Allah'tır; kudretinde ve ilahlığında O'nunla zıddiyet ve husumet edecek bir varlık yoktur; her varlığın yaratıcısı O'dur, rabblik makamı, gönülle veya gözle kavranmaktan çok yücedir. Bunu böyle bildiğinde (Allah'ı böyle tanıdığında) o zaman da senin gibi kadri küçük, kudreti az, aczi çok, Rabbine ihtiyacı fazla olan kişinin nasıl hareket etmesi gerekiyorsa, O'na itaat etmekte, O'ndan korkup gazabından çekinmek hususunda öyle davran. Çünkü O, seni güzel şeylerden başka bir şeye emretmemiş, çirkin şeylerden başka bir şeyden de men etmemiştir.

Ey oğlum, sana dünyaya, dünya ahvaline, onun zevaline, ehlinin ebedi olmayışına (halden hale girişine) dair haberler verdim; ahiretten, ahiret ehli için hazırlanan şeylerden de seni haberdar edip bu konuda örnekler getirdim.

Dünyaya basiretle bakan (ve dünya halini bilen) kimseler yıkık dökük, kıtlık ve darlık içinde olan bir yerden, bayındır ve iklimi iyi olan bir yeri kasdedip yola düşen topluluğa benzerler; onlar sonunda yerleşecekleri geniş, hoş mu hoş olan evlerine varmak için yolun zahmetine katlanırlar, dostların ayrılığına dayanırlar, yolculuğun uyku ve yiyecek sıkıntısı gibi birçok güçlüklerine sabrederler; onlar bunların hiç birisinden herhangi bir acı duymaz ve bu yolculuğun masrafını zarar ve ziyan olarak kabul etmezler. Onlar için kendilerini konaklarına yaklaştıracak şeyden daha sevimli bir şey yoktur.

Dünyaya aldanan kimseler ise verimli, nimeti bol, mâmur bir konaktan, kıtlık ve kupkuru bir yere göç ettirilen topluluğa benzerler. Onlara, önce bulundukları yerden ayrılmak ve ansızın öyle bir yere gelmekten daha korkunç ve kötü bir şey olamaz.

Ben seni çeşitli bilgisizliklerden dolayı, kendini alim bilmemen için daha önceden kınadım ki, bildiğin bir şeyle karşılaştığında onu büyük saymayasın. Çünkü alim bir kimse bildiğini, bilmedikleri şeyler karşısında pek az görür. Bu yüzden kendisini cahil bilip, neticede ilim tahsil etmede daha çok çaba gösterir; daima onu ister, ona ilgi duyar, onu arar durur. İlim ehlinin karşısında mütevazı olup ona yönelir. Susmaya sarılıp, hata yapmaktan çekinir, ondan utanır. Bilmediği bir meseleyle karşılaştığında da onu inkâr etmez; çünkü önceden nefsi kendi cehaletine ikrar etmiştir. Cahil kimseyse bütün cehaletiyle birlikte kendisini alim sayar; reyini yeterli görür; daima alimlerden uzaklaşır; onları ayıplayıp durur; onunla muhalefet edenleri, hata ettin diyerek dışlar; bilmediği her şeyi sapıklık sayar; bilmediği bir meseleyle karşılaştığında onu inkâr ve tekzip eder; cehaleti yüzünden: Ben onu böyle bilmiyorum, böyle olduğuna inanmıyorum, böyle olduğunu sanmıyorum, bu söz de nereden çıktı? der durur. (Bu sözlerle onun batıl olduğunu söylemek ister.) Bütün bunlar kendi görüşüne (yersiz olarak) itimat ettiğinden ve kendi cehaletini pek az tanıdığından ileri gelir. Böylece, bilmediği konularda yanılgıya düştüğü için, sürekli cahilliklerle başbaşa kalır ve (yeni) cahillikler arar; hakkı inkâr edip, cehalet içinde şaşırıp kalır; ilim talep etmekten böbürlenerek kaçınır.

Ey oğlum, vasiyetimi iyice anla ve nefsini, kendinle başkaları arasında bir tartı (ölçü) haline getir; kendin için sevdiğin, dilediğin şeyi başkaları için de sev, dile; kendin için istemediğin şeyi onlar için de isteme. Nasıl zulme uğramayı istemezsen, sen de kimseye zulmetme. Nasıl sana iyilik yapılmasını istiyorsan, sen de iyilik et. Başkasında çirkin bulduğun şeyi kendin için de çirkin bul. Diğerlerine davrandığın gibi onların da sana davranmasına razı ol. Bilmediğin şeyi söyleme; hatta bildiğin şeylerin de hepsini açığa vurma. Sana söylenmesini istemediğin şeyi, sen de başkalarına söyleme. Bil ki, kendini beğenmek, hakka ters düştüğü gibi aynı zamanda akılların da afetidir. Doğru yola hidayet edildin mi, Rabbine karşı daha da fazla eğil, huşu et.

Bil ki, önünde uzak mı uzak, çetin mi çetin, korkunç mu korkunç bir yol var; o yol için hazırlıklı olmaktan başka çaren yok. Gücün yettiği kadar azık al ve sırtındaki yükünü hafiflet. Gücünün üstünde olan yükü yüklenme. Yüklenirsen sana ağırlık verir, vebal getirir. Senin azığını yüklenecek ve muhtaç olduğunda sana geri verecek yoksul birisini buldun mu bunu ganimet bil. Durumun iyiyken senden borç isteyen bir kimseyi ganimet bil; ödeme vaktini de darlığa düştüğün zamana bırak.

Bil ki, önünde sarp bir geçit var; istesen de istemesen de o geçitten ya cennete doğru gideceksin ya da cehennemi boylayacaksın. Bu geçitte yükü hafif olanın hali, yükü ağır olandan çok daha iyidir; öyleyse konmadan önce kendine konak hazırla.

Bil ki, dünya ve ahiret hazineleri elinde olan, sana dua etmek için izin vermiş, icabet edeceğini de vaat etmiştir. O, dilediğini vermek için dilemeni emretmiştir; O şefkatlidir. Seninle kendi arasına bir tercüman koymamış, bir perde de çekmemiştir; seni, O'nun katında şefaat edecek birisine dahi muhtaç etmemiştir. Kötü bir iş işlersen, tövbe etmekten men etmemiştir seni; pişmanlık duyup döndükten sonra kınamamıştır seni; azabını hemencecik göndererek cezalandırmamıştır seni. Rezalete yöneldiğin bir yerde seni rezil etmemiştir; işlediğin suç yüzünden seni eleştirip sıkıntıda bırakmamıştır. Rahmetinden de seni ümitsiz kılmamıştır; tövbeyi kabul etmekte de bir zorluk çıkarmamıştır; suçundan vazgeçmeni de hasene saymıştır; yaptığın bir kötülüğü bir günah saymış; işlediğin iyiliği ise on kat olarak hesaplamıştır. Tövbe kapısını ve işe yeniden başlamayı yüzüne açık bırakmıştır. İstediğin vakit (O'nu çağırdığında) sesini ve gizlice yalvarıp yakarmanı duyar. İhtiyacını O'na söylersin; gönlündekini O'na açarsın, dertlerini O'na dökersin; işlerinde O'ndan yardım dilersin; halktan gizli tuttuğun sırları O'na açıp söylersin. Hazinelerinin anahtarını senin eline vermiştir; o halde, istemede ısrar et; çünkü kendisinden dilemeye izin vermekle rahmet kapısını yüzüne açık bırakmıştır. Dilediğin vakit dua ile hazinelerinin kapılarını açarsın; öyleyse ısrarla iste; icabeti gecikirse de ümidini kesmemelisin; çünkü bağış isteğe göredir. Bazen istemenin (duanın) uzayıp, verilenin daha da artması için duanın icabeti geciktirilir. Bazen de bir şey istersin, verilmez; fakat hemencecik, yahut bir müddet sonra (bu dünyada veya ahirette) ondan daha hayırlısı verilir veya daha hayırlısını vermek için o istediğin şey verilmez, geciktirilir. Nice şeyler var ki, sen istersin onu; fakat verilirse dinin elden gider. O halde sana yararı dokunacak, güzelliği sana kalacak ve günahı senden giderecek şeyleri istemelisin. Mal sana kalmaz; sen de ebedi olarak mala sahip olamazsın. Çok yakın bir zamanda, Kerim olan Allah'ın affettiğinin dışında, yaptığın iyi veya kötü işin neticesini görürsün.

Bil ki, sen ahiret için yaratıldın, dünya için değil. Fenâ için var edildin, beka için değil. Ölüm için varsın, yaşamak için değil. Ansızın sökülüp atılacağın ahiret için azık toplaman gereken bir konakta ve ahirete varacak bir yoldasın. Sen kaçanın kurtulamayacağı, er geç bir gün gelip çatacağı ölüm için bir avsın; kötü bir işteyken, daha kendi kendine, o işten tövbe etmem gerekir, deyip dururken ölümün gelip, tövbeyle aranı açarak ansızın seni helak etmesinden kork.

Ey oğlum, ölümü çok an; birden bire ölümden sonra düşeceğin hali hatırla, onu hep gözünün önünde bulundur ki, silahını kuşandığın, kemerini bağladığın bir halde bulsun seni; ansızın gaflet halinde üst olmasın sana. Ahireti, onda olan nimetleri, şiddetli azaplarını çok an; çünkü bu, gönlünü dünyadan koparır ve onu senin gözünde küçültür.

Allah dünyayı sana tanıtmıştır. Dünya da kendi sıfatlarını sana bildirmiştir ve kötülüklerini açığa vurmuştur. Sakın dünya ehlinin dünyaya yapışıp köpek gibi ona saldırmaları aldatmasın seni. Zira dünya ehli, havlayan köpekler ve (av peşinde koşan) yırtıcı canavarlardır; (o leş için) birbirine hırlarlar, (birbirlerini ısırırlar,) güçlü olan zayıfı, büyüğü de küçüğünü yer. Dünya, kendi ehlini doğru yoldan saptırmış, körlük yoluna sürmüştür; gözlerini, doğru yolu görmesinler diye örtmüştür. Böylece dünyanın şaşkınlıklarında şaşırıp kalmışlar, fitnesinde gark olmuşlardır; onu kendilerine Rab edinmişler; o da onlarla oynamıştır. Böylece dünya ile oyalanıp ötesini unutmuşlardır.

Ey oğlum, dünya ayıplarının çirkinleştirdiği kimselerden olma sakın. Dünya ehlinin bir kısmı, ayakları bağlı; diğer bir kısmı da başı boş salıverilmiş hayvanlardırlar. Bunlar akıllarını yitirmişler; sarp bir vadide kendilerini sürüp götüren bir çobanı olmayan, afete uğramış hayvanlar örneği belirsiz bir yola düşüp gitmekteler. Hele azıcık bekle, karanlık (ölümün ulaşmasıyla) açılsın; güya (görü-yorum) kervan gelmiş, koşanın da dönmesi beklenir.

Bil ki, bineği geceyle gündüz olan bir kişi, dursa bile götürülecektir. Allah, dünyanın yıkılmasından, ahiretin de mamur olmasından başka bir şey dilememiştir.

Oğlum, dünyada, Allah'ın senden ilgi göstermemeni dilediği şeylere karşı zahitlik yapıp gönlünü ondan çek; zaten dünya böyle bir amele layıktır. Eğer dünya hakkındaki nasihatimi kabullenmiyor isen, iyice bil ki dileğine ulaşamazsın, ecelinden kaçamazsın; sen, senden önce gidenlerin yolundasın. Öyleyse arzuları azalt; kazancı (amellerini) güzelleştir; çünkü nice istek ve arzular vardır ki eldekinden, avuçtakinden eder insanı; her arayan bulamadığı gibi orta yolu seçen bir kimse de muhtaç olmaz. Nefsini bütün aşağılıklardan üstün tut, seni arzulara doğru çekse bile; çünkü hiç bir şey izzeti nefsinden kaybettiğinin yerini tutamaz. Allah seni hür yaratmıştır, başkasına kul olma. Şerle ulaşılan hayır, hayır değildir. Güçlükle ulaşılan kolaylık da kolaylık değildir.

Tamah bineğinin seni harekete geçirmesinden sakın; çünkü o, seni helak suyunun başına götürür. Gücün yettikçe Allah'la arana bir nimet sahibi sokma (başkalarının sana minneti olmasın); çünkü sen, ancak kendi payını alacaksın, nasibine ulaşacaksın. Her şey O'ndan olmakla beraber, noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'tan gelen az, halktan gelen çoktan daha üstündür. Gerçi hiç bir şey O’nunla kıyaslanamaz ama, eğer sultanların bağışını, alçak kimselerden istenilen bağışla ölçsen ve kıyas etsen göreceksin ki, onların az bağışı sana iftihar ve yüceliktir. Alçak kimselerden kopardığın çok şey ise sana bir ârdır (utançtır). İşinde orta halli ol ki, sonunda methedilesin. Dininden, ırzından en küçük bir şeyi bile hiç bir değer karşısında satmaya kalkışma. Gerçek aldanmış kimse, Allah'tan alması gereken payda aldanan kimsedir. Dünyadan sana geleni

al, senden yüz çevireniyse terket. Bunu yapmazsan (en azından) talebinde güzel davran.

Dinini tehlikeye düşüreceğinden korktuğun kimseyle oturup kalkma; sultandan uzak dur; kendi kendine, ne zaman kötü bir şey görürsem ondan uzak olurum, diyerek şeytanın hile ve aldatmalarından emin olma. Çünkü senden önce helak olan Müslümanlar, kıyamete inandıkları halde, bu yoldan helake düştüler. Eğer onlara açıkça, ahiretini dünyaya sat, deseydin, asla kimse bunu kabul etmeye hazır olmazdı. Fakat şeytan bazen hile yoluyla az bir dünya malı sunarak insanı helake sürükler; Allah'ın rahmetinden ümidini kesip, mutlak bir ümitsizliğe salıverinceye kadar onu tedricen bir kötülükten diğer bir kötülüğe götürür; nihayet insan İslam ve ahkâmına olan muhalefetleri için çeşitli gerekçeler bulmaya koyulur. Eğer nefsin dünya sevgisi ve sultana yaklaşmakta ısrar eder de olgunlaşmanı sağlayan benim men ettiğim şeylere muhalefet eder isen, en azından dilini koru; çünkü sultanlara, öfkelendiklerinde güvenilmez; onların haberlerini sorma, işlerini araştırma, sırlarını açıp söyleme; onların işine çok karışma.

Susmaktan pişmanlık duyulmaz. Susmakla elden çıkanı telafi etmek, konuşmakla kaybolanı temin etmekten daha kolaydır. Kaptakini, ağzını sımsıkı bağlayarak muhafaza etmek ve elinde bulunanı korumak, başkasının elinde bulunanı istemekten, bence, daha hoştur.

Güvenilmeyen kimseden bir söz nakletme; sonra yalancı çıkarsın; yalancılıksa alçaklıktır. Yetecek kadar bir rızıkla tutarlı olmak, israfla harcanan çok maldan daha yeterli gelir sana. Olgunca bir ümitsizlik, insanlardan bir şey istemekten daha hayırlıdır. Herhangi bir meslekle (çalışıp kazanmakla) iffetli olmak, fisk-u fücurla mesrur olmaktan daha hayırlıdır. Herkes kendi sırrını daha güzel korur. Nice çok çalışan vardır ki, bu çalışma ona zarar verir. Kim çok söz söylerse sayıklar; kim düşünürse basirete erer. İnsanın saadetlerinden birisi de salih arkadaştır. Hayır sahipleriyle eş-dost ol ki, onlardan biri olasın. Kötülük ehlinden çekin ki, onlardan uzak olasın.

Kötü zan sana galip gelmesin; çünkü seninle dostunun arasında sulh-u sefayı baki bırakmaz. Bazen su-i zanna, ihtiyatlı olmaktır denilir; oysa su-i zan ne kötü bir yemektir. Zulmün en kötüsüyse zayıfa zulmetmektir. Kötü iş, ismi gibi kötüdür. Felakete (sevilmeyecek şeylere) boyun eğmek, kalbin zayıflığını gösterir. Yumuşaklığın sertlik sayıldığı yerde, sertlik de yumuşaklık olur. Çoğu zaman ilaç, dert ve hastalık olur; dert de ilaç ve derman olur. Olur ki, nasihatçi olmayan öğüt verir; kendisinden öğüt istenen de öğüt isteyeni aldatır. Arzulara kapılıp bel bağlamaktan sakın; çünkü onlara bel bağlamak, ahmaklığın sermayesidir; sahibini dünya ve ahiret hayrından alıkor. Ateşin odunla alevlendirilip saflaştırıldığı gibi, gönlünü edeple alevlendirerek saflaştır. Gece karanlığında odun toplayan veya selin oraya buraya sürüklediği çerçöp gibi olma. Nimete küfran etmek alçaklıktır; cahille düşüp kalkmak ise uğursuzluktur.

Akıl, tecrübeleri bellemek ve onları unutmamaktır. En hayırlı tecrübe, sana öğüt veren tecrübedir. Yumuşak ahlak, soyluluk ve büyüklüktendir. Fırsatı üzüntüye sebep olmadan değerlendir. Azim ve irade, ileri görüşlülüktendir. Gevşeklik mahrumiyete sebep olur. Her isteyen, isteğini elde edemez; her binen (gurbete giden) geri dönüp gelemez. Azığı zayi

etmek fesattandır. Her işin bir sonu vardır. Nice az vardır ki, çoktan daha bereketlidir, daha verimlidir. Takdir edilen sana gelir ulaşır. Ticarete girişen tehlikeye atılmıştır. Kadri ve değeri olmayan yardımcıda hayır yoktur. İşini, hile ve aldatma üzerine kurma. Hikmet bulan yücelir, büyür. Anlamaya çalışanın ilmini çoğaltır. Hayır sahiplerini ziyaret etmek, kalpleri ihya eder. Zaman bineği sana ram olduğu (uyduğu) müddetçe onunla uzlaş ve ondan payını al. İnat bineğinin sana isyan etmesinden sakın. Günah işlediğinde onu tövbeyle hemencecik mahvet.

Seni emin bilene, o sana hıyanet etse bile, hıyanet etme; o senin sırrını açsa bile, sen onun sırrını açma. Az bir şeyi, çoğalması ümidiyle elden çıkarma. İstemene bak, nasip olan yetişir. (İhtiyaçtan) fazla olanı al; güzel bir şekilde ihsan et, bağışta bulun; halka güzel söz söyle. Şu söz ne de hikmetli, lafzı az ama manası çok: Kendin için sevdiğin şeyi halk için de sev, kendin için sevmediğin bir şeyi onlar için de sevme. Bir kimsenin hakkında acele davranırsan, çoğu zaman pişman olur veya ihsan edersin. (Pişmanlık veya ihsan etmenle sonuçlanan acele davranışlardan kaçın.)

Bil ki, verdiği söze bağlı kalmak ve haremini (ailesini) savunmak, asalet ve cömertliktendir. Yüz çevirmek nefret etmenin göstergesidir; çok mazeret getirmek de cimriliğin alâmetidir. Bazen güler bir yüzle kardeşinden (herhangi bir şeyi) esirgemen ona asık bir suratla bağışta bulunmandan daha iyidir. Sıla-i rahim (yakınlara iyilik etmek ve onları ziyaret etmek) cömertliktendir. Akrabalarınla ilişkiyi kestiğinde artık kim sana ümit edebilir veya senin ilişkine güvenebilir? Bağışı esirgemek, ilişkiyi kesmenin bir göstergesidir.

Kardeşin senden ilişkisini kestiğinde onunla ilişki kurmaya, yüz çevirdiğinde lütufta ve ricada bulunmaya, cimrilik yaptığında bağışta bulunmaya, uzaklaştığında yakınlaşmaya, sert davrandığında yumuşak davranmaya, suç işlediğinde de sen onun kölesiymişsin, o da veli nimetinmiş gibi ondan özür dilemeye kendini zorla. Bu dediklerimi, yerinden başka bir yerde yapmaktan, yahut ehil olmayanlara bu çeşit muamele etmekten sakın.

Dostuna düşman olan bir kimseyle dostluk kurmaya çalışma; çünkü dostunla düşman olmuş olursun. Hile de yapma; çünkü bu alçak kimselerin ahlakıdır. İster hoşlansın, ister hoşlanmasın, sen kardeşinin hayrını iste. Her haliyle onunla yardımlaş, nereye giderse onunla beraber git, ağzına toprak serpse bile onu cezalandırmayı düşünme. Düşmanına erdem ve faziletle muamele et (bağışla onu), bu zafere ulaşmaya daha uygundur. Güzel ahlakla kendini halkın şerrinden kurtar. Öfkeni yut, sonuç bakımından bundan daha tatlı, bundan daha lezzetli bir yutma görmedim ben. Şüphe üzerine kardeşinle ilişkini kesme; gönlünü almaksızın ondan ayrılma. Sana sert davranana karşı yumuşak ol, belki o da yumuşar. İlişkiyi kurduktan sonra kesmek, kardeşlikten sonra cefa etmek, dostluktan sonra düşmanlık yapmak, güvenene hıyanet etmek, ümit edenin ümidini kesmek, itimat edene hile yapmak ne de kötüdür. Kardeşinden kopmaya mecbur kalırsan, kendinden onun yanında bir iyilik bırak ki, bir gün dönmek istediğinde rahatça dönebilesin. Senin hakkında iyi zan besleyenin zannını gerçekleştir. Aranızdaki dostluğa güvenerek kardeşinin hakkını zayi etme, çünkü hakkını zayi ettiğin kişi artık kardeşin değildir senin. Aile fertlerine karşı kötü kişi olma. Sana ilgi

göstermeyene sen de ilgi gösterme. Sana gönül bağlayan ve yönelen kimse muaşeret etmeye layık olursa onu terketme.

Sakın kardeşinin ilişkiyi kesmekteki gücü, senin onunla ilişki kurmaktaki gücünden daha çok, kötülük yapmaktaki kuvveti senin ona iyi davranmaktaki kuvvetinden daha fazla, cimrilikteki gücü senin bağış ve cömertlikteki gücünden daha güçlü ve kusur etmekteki kudreti senin iyilik etmekteki gücünden daha ziyade görünmesin. Sana zulmedenin zulmü, gözünde büyümesin; zira o kendi zararına ve senin faydana çalışmaktadır. Seni sevindirene kötülük etmen, yerinde bir iş değildir. Rızık iki kısımdır, bir rızık var ki sen onu ararsın, bir rızık da var ki o seni arar, sen ona varmasan da o sana gelir.

Ey oğlum, şunu bil ki, zaman halden hale girmekte ve birçok hadiselerle doludur. Sakın kınamaları sert ve halkın nezdinde özürleri az olan kimselerden olma. İhtiyaç zamanında alçalmak, zenginlikte de azarlamak ne kötü huydur. Dünyadan nasibin, ahiretini bayındır ettiğin kadardır. Öyleyse yerinde infak et, başkalarına hazinedar olma. Eğer elinden çıkana hayıflanacaksan, sana ulaşmayan her şey için hayıflan dur. Henüz olmayan, gelip çatmayan şeyi olup bitenden anla; çünkü işler hep birbirine benzer. Hiç bir veli nimete nankörlük etme; çünkü nankörlük küfrün en alçak mertebelerindendir. Özür kabul eden ol. Tuzağa düşmedikçe ibret almayan, nasihatten faydalanmayanlardan olma. Çünkü akıllı kişi edeple öğütlenir; hayvanlarsa kötekle. Hakkını tanıyan kimsenin, ister büyük adam olsun, ister küçük, hakkını tanı.

Sabır ve (Allah'a) kesin iman ve güven ile dertleri kendinden uzaklaştır. Ilımlılığı bırakan sapar. Kanaat insan için güzel bir saadettir. İnsanın en kötü arkadaşlarından biri de hasettir. Ümitsizlikte tefrit (kusur) vardır (ümitsiz adam işten çok çabuk el çeker). Cimrilik kınanmaya yol açar. Eş, dost, soy-soptur. Dost, sen yokken dostluk şartını yerine getiren kimsedir; heva ve heves körlükle ortaktır (her ikisi de hakikati teşhis etmeye engeldir). Şaşkınken duraklamak (bir nevi) başarıdır. Yakin, üzüntüyü çok güzel gideren bir şeydir. Yalan söylemenin sonu, kınanmaktır. Selâmet (kurtuluş), doğruluktadır; yalan söylemenin sonucu, sonuçların en kötüsüdür. Nice uzak vardır ki yakından da yakındır; nice yakın da vardır ki, uzaktan da uzaktır.

Garip, dostu olmayan kimsedir. Kötü zanlı olup, dostlarını elinden çıkarma. Nefsini zararlı şeylerden koruyan, şifa bulur. Haktan çıkan, sıkıntıya düşer. Kendi haddini bilenin değeri baki kalır. İkramda bulunmak ne güzel bir huydur. Alçaklıkların en alçağı güçlü olduğunda zulüm etmektir. Hayâ (ar-edep), her güzel şeye bir vesiledir. Tutunacak en sağlam kulp, takvadır. Tutunacağın sebeplerin en kuvvetlisi, seninle Yüce Allah arasındaki sebeptir. Huzursuzluğunu gideren, seni minnet altına almıştır. Kınamakta aşırı gitmek, inatçılık ateşini körükler. Nice hastalar kurtulmuş ve nice sağlam (sıhhati yerinde) olanlar ölmüştür. Tamahın (ümidin) insanı helak ettiği yerde, ümitsizlik zaferdir. Her ayıp açılmaz, her fırsat ele geçmez. Görenin yoldan saptığı ve körün ise doğru yolu bulduğu çok olur. Her arayan bulacak ve her ihtiyat eden kurtulacak diye bir şey yoktur.

Kötülüğü daima geciktir; çünkü istediğin vakit onu yapmaya koşabilirsin. Sana ihsan edilmesini seviyorsan, başkalarına ihsan et.

Kardeşine onda var olan her özelliğiyle tahammül et. Çok kınama; zira çok kınamak kin doğurur ve insanı nefret etmeye sürükler. Kabul etmesini ümit ettiğin kimseden, özür dile. Cahilden uzak kalmak, akıllıya yaklaşmakla eşittir. Sert davranmamak, keremdendir. Zamanıyle inatlaşan ve zıt giden helak olur. Kınanılan sinirlenir. İntikam alan, ne kadar da zulmedene yakındır. Hile yapan (ahdi bozan), vefasızlığa daha layıktır. İhtiyatlı davranan insan kayarsa kayması, çok şiddetli olur. Yalan söyleme hastalığı, hastalıkların en çirkinidir. Fesat (savurganlık), çok serveti yok eder; iktisatlı olmak, azı çoğaltır. Azlık (kimsesizlik veya yoksulluk), zillettir. Ana-babaya iyilik yapmak, karakterin yüceliğindendir. Kayma, acele etmekle beraberdir. Sonucu pişmanlık olan lezzette hayır yoktur. Akıllı kişi, tecrübelerden ibret alan kimsedir.

Hidayet, kalbin körlüğünü giderir. Dil aklın tercümanıdır. İhtilafla, itilaf (ülfet) olmaz. İyi komşuluk, komşunun halini sormaktır. Orta halli olan, helak olmaz. Zahit olan, fakir olmaz. İnsanı kendisine tanıtan onun batınıdır. Nice kimseler kendi kabrini kazıyor (ölüme doğru gidiyor). Güveni, ümitle değişme. Korkulan her şey zarar vermez. Nice şakalar vardır ki, ciddiye dönüşür. Zamandan emin olan, onun hıyanetine uğrar. Zamana böbürleneni (onun sünnet ve kurallarına uymayanı), zaman alçaltır. Zamana öfkelenen kendisini zelil ve yere sürülmüş görür. Ona sığınan ise yardımsız kalır. Her ok atanın oku hedefe varmaz. Buyruk sahibi değişti mi zaman da değişir. Aile fertlerinin en hayırlısı, sana yeterli olanıdır. Şaka kin doğurur. Nice aşırı istekleri olan vardır ki, amacına ulaşamaz.

Din için doğru bir yakin, baş mesabesindedir. İhlasın kemali, günahlardan çekinmektir. En güzel söz, amelin tasdik ettiği sözdür. Selâmet (kurtuluş), doğrulukla beraberdir. Dua, rahmetin anahtarıdır. Yola düşmeden arkadaşı, eve girmeden de komşuyu sor. Dünyayı göçüp gidilecek bir menzil bil. Sana karşı çıkana tahammül et. Özür dileyenin özrünü kabul et. Halkın suçlarını affetmeyi âdet edin. Kimseye sevmediği bir haberi ulaştırma. Kardeşine, sana isyan etse bile itaat et; ona yaklaş, senden kopsa bile. Kendini cömert olmaya alıştır. Her huyun en iyisini kendin için seç; çünkü hayır, bir âdettir. Başkalarından nakletsen bile çirkin ve güldüren bir söz söyleme. Hak senden alınmadan önce, kendin hakkı ver.

Sakın kadınlarla istişâre etme; onların reyleri zayıf, azimleri ise gevşektir. Onların (yabancılarla muaşeret etmelerini) önlemekle gözlerini (namahremlere) kapat. Zira hicap (örtü arkasında korunmaları), hem senin için hem de onlar için daha iyidir. Onların evden dışarı çıkmaları, güvenilmeyen kimseleri eve sokmandan daha kötü değildir. Onların senden başka bir kimseyi tanımamalarını başarabilirsen öyle yap. Onları aşacak bir işe koşturma. Bu onların hali için daha uygundur, onların huzurunu daha iyi korur, kalplerini daha çok rahatlatır, güzelliklerini daha da sürekli kılar. Çünkü kadın çiçektir (koklanır), kahraman değil. Kadını kendi yüceliğinden başka bir yüceliğe yüceltme; onu kendisinden başkasına şefaatçi etme; (böyle yaptığın takdirde) onun hedefi uğrunda sana buğzeder. Hanımlarla çok yalnız oturma; çünkü seni bıktırırlar, ya da senden bıkarlar. Tüm gücünü onlara karşı kullanma; çünkü seni güçlü gördükleri halde hatalarından geçmen, tüm gücünü kullanıp da zaafını

görmelerinden daha iyidir. Kıskanılacak yerden başka kıskançlığa kalkışma; çünkü bu onların (kadınların) doğrusunu da eğriltebilir; fakat işlerini sağlama bağla (onları başı boş bırakma). Bir günah gördüğünde, ister küçük olsun, ister büyük, itirazda bulun; cezalandırmaktan sakın; zira günahı büyük, kınamayı ise küçük (değersiz) kılmış olursun.

Köleleri iyi terbiye et, onlara az sinirlen, günahları dışında onları çok kınama. Biri günah işlerse iyi bir şekilde vazgeç. Çünkü affetmek aklı olan kimse için dayak atmaktan daha etkilidir. Akıllı olmayan kimselere sataşma ve kısastan çekin. Onlardan her birini yapabileceği işle görevlendir ki, işleri birbirlerine bırakmasınlar (hizmetten kaçmasınlar). Akrabalarına iyilik et; çünkü onlar uçtuğun kanatların, döneceğin aslındır (kökündür); onlarla düşmana saldırırsın; onlar kıtlık günü azıktır; öyleyse onların iyilerine iyilik et; hastalarını ziyaret et; onların işlerine ortak ol; zorluklarında kolaylık göster. Bütün işlerinde Allah'tan yardım dile; zira O en yeterli yardımcıdır.

Seni dininde ve dünyanda Allah'a ısmarlıyorum. Dünyanda da, ahiretinde de O'ndan sana hayırlar dilerim. Allah'ın selamı ve rahmeti üzerine olsun.

İMAM HÜSEYİN (A.S)'A VASİYETİ

Ey oğlum, zenginlikte ve fakirlikte ilahi takvayı sahiplenmeyi, hoşnutlukta ve öfkede hakkı söylemeyi, refahta ve yoksullukta orta halli olmayı, dost ve düşmana adaletle davranmayı, neşeli ve halsiz olduğunda amel etmeyi, darlıkta ve genişlikte Allah'tan razı olmayı sana tavsiye ediyorum.

Ey oğlum, arkasında cennet olan şer, şer değildir; (nitekim) arkasında cehennem olan hayır da hayır değildir. Cennetten başka her nimet küçüktür, ateşten başka her bela ise afiyettir.

Ey oğlum, bil ki, kendi ayıbını gören, başkalarının ayıbıyla meşgul olmaz. Takva elbisesinden sıyrılıp çıkan, hiç bir elbiseyle kendisini (ayıplarını) örtemez. Allah'ın verdiği paya razı olan, elden çıkana üzülmez. Zulüm kılıcını kınından sıyıran, onunla öldürülür. Kardeşine kuyu kazan, kendi kazdığı kuyuya düşer. Başkalarının ayıbını açan kimsenin ailesinin ayıbı açılır. Kendi hatasını unutan, başkalarının hatasını büyük görür. Zor işleri (vesilesiz) yüklenen, helak olur. Kendisini suyun girdabına (tehlikeli yerine) atan, gark olur. Kendi fikrini beğenen, sapar. Kendi aklını yeterli gören, kayar. Halka böbürlenen, zelil olur. Alimlerle oturup kalkan, saygı görür. Ayak takımından olan kimselere karışan, küçümsenir. Halka karşı akılsızlık eden, sövülür. Kötü yerlere giden, töhmete maruz kalır (kötülükle suçlanır). Şaka yapan küçümsenir (ona saygısızlık yapılır). Bir işi çok yapan, onunla tanınır. Sözü çok olanın, yanlışı çok olur; yanlışı çok olanın, utancı azalır; utancı azalanın, çekinmesi azalır; çekinmesi azalanın, kalbi ölür; kalbi ölen kişi de ateşe girer.

Ey oğlum, kim halkın ayıplarını görür (onları kınar), fakat kendisi o işleri yaparsa ahmağın ta kendisidir. Tefekkür eden, ibret alır; ibret alan inzivaya çekilir; inzivaya çekilen de salim kalır. İsteklerden vazgeçen hür olur. Hasedi terkedenin halkın yanında sevgisi çok olur.

Ey oğlum, Müminin izzeti, halktan müstağni olmasındadır (ihtiyacını halka iletmemesindedir). Kanaat, tükenmeyen bir maldır. Ölümü fazla

anan, dünyadan az bir mala razı olur. Söz söylemeyi amalden sayan kişinin, sözü azalır; ancak yararı olan sözü söyler.

Ey oğlum, doğrusu cezadan korkup günahtan sakınmayan, sevaba ümit besleyip tövbe ve iyi amelde bulunmayan kimseye şaşarım.

Ey oğlum tefekkür nur, gaflet zulmet, tartışmak ise sapıklık doğurur. Mutlu, başkalarından öğüt alan kimsedir. Edep, en iyi mirastır. Güzel ahlak, en iyi arkadaştır. Akrabalarla ilişkiyi kesmekte bereket (bolluk) olmadığı gibi, fısk-u fücurda da zenginlik olmaz.

Ey oğlum, afiyet on kısımdır; dokuz kısmı, Allah'ın zikri hariç, susmaktadır; bir kısmı ise akılsız kimseler ile oturup kalkmamaktır.

Ey oğlum, kim toplantılarda Allah'a isyan elbisesine bürünürse, Allah onu zelil eder. Kim ilim talep ederse, alim olur.

Ey oğlum, ilmin başı, yumuşak davranmak, afeti ise kabalık ve sertliktir. Musibetlere sabretmek, iman hazinelerindendir. İffetlilik fakirliğin ziyneti; şükürde bulunmak ise zenginliğin ziynetidir. Çok görüşmek, usandırıcıdır. Birisini denemeden güvenmek, ihtiyata aykırıdır. İnsanın kendisini beğenmesi, aklının az olduğunun göstergesidir.

Ey oğlum, nice bakış vardır ki, ardından üzüntü ve teessüf getirir ve nice söz vardır ki nimeti elden çıkarır.

Ey oğlum, İslam'dan daha üstün bir şeref, takvadan daha güzel bir keramet (fazilet), vera'dan (çekinmekten) daha sağlam bir kale, tövbeden daha üstün bir şefaatçi, afiyetten daha güzel bir elbise, zaruri olan azığa razı olmaktan fakirliği daha çok giderecek bir mal yoktur. Yetecek bir mal ile yetinen, rahatlığa çabuk kavuşur ve asayiş bulur.

Ey oğlum, aşırı istek, zorluğun anahtarı ve meşakkat bineği olup günaha batmaya çeker. Aç gözlülük ve oburluk, bütün ayıpları içerir. Başkalarında olup da sevmediğin özellikler, öğüt alman için sana yeter. Kardeşinin senin üzerindeki hakkı, senin onun üzerindeki hakkın kadardır. Akıbetini düşünmeden bir işe girişen, kendisini felaketlere atmış olur. Amelden önce düşünmek, insanı pişmanlıktan korur. Çeşitli görüşleri araştıran, hatalı olan yerleri hemen teşhis eder. Sabır, yoksulluğa karşı bir siperdir. Cimrilik, miskinliğin elbisesidir. Aşırı istek, fakirliğin alametidir. Şefkatli yoksul, şefkatsiz zenginden daha iyidir. Her şeyin bir azığı vardır; ölümün azığı ise insan oğludur.

Ey oğlum, günahkârı (Allah'ın rahmetinden) ümitsiz etme. Nice günaha tutulan kimse vardır ki, (yıllarca günahtan sonra) akıbeti hayırla sonuçlanmıştır. Nice ibadete koyulan kimse de vardır ki ömrünün sonunda bozgunculuk yaparak cehenneme varmıştır; cehennem ateşinden Allah'a sığınırım.

Ey oğlum, nice isyan eden kimse vardır ki, kurtuluşa ermiş ve nice amel eden kimse de vardır ki, helak olmuştur. Doğruluğu, dürüstlüğü isteyen ve ona yönelen kimseye, zorluluklar ve sıkıntılar kolay gelir. Nefsin kemale ve hidayete ermesi, ona karşı muhalefet etmektedir. Her geçen saat, insanın ömrünü kısaltır. Yazıklar olsun zalimlere, hükmedenlerin en üstünü ve gizli sırları bilen Allah'ın azabından.

Ey oğlum, kulların hakkına tecavüz etmek, kıyamet için ne kötü bir azıktır. Her yudum suda boğulma ve her lokmada ise tıkanma tehlikesi vardır. Bir nimet elden çıkmadıkça başka bir nimete erişilmez. Rahatlık

meşakkate, fakirlik nimete, ölüm hayata, hastalık da sıhhate ne kadar da yakındır. Ameli, ilmi, sevgisi, buğzu, alması, vazgeçmesi, konuşması, susması, fiili ve sözü (yani bütün önemli işleri) Allah için halis olan kimseye ne mutlu.

İlmiyle amel edip çalışan, ölümün ansızın gelmesinden korkup hazırlıklı olan, istediklerinde (halka) nasihat eden, aksi takdirde susan, sözü doğru olan ve susması cevap veremediğinden olmayan alime ne mutlu. Mahrumiyete, kimsesiz kalmaya, isyan etmeye duçar olan ve başkalarına hoş görmediği şeyi kendisine hoş gören ve yaptığı işi başkalarına ayıp bilen kimseye de yazıklar olsun.

Oğulcağızım, bil ki, yumuşak sözlü olan kimse, muhakkak sevilir. Allah-u Teâla, seni hidayette muvaffak eylesin ve kendi kudreti ile seni itaat ehlinden kılsın. Çünkü O'dur bağışlayan ve Kerim olan.

"VESİLE" ADIYLA MEŞHUR OLAN HUTBESİ[53]

Vehimlerin, O’nun varlığını idrakten öteye ulaşmasına ruhsat vermeyen ve akılları zatını hayal etmekten engellemiş olan Allah'a hamd olsun. Çünkü O'nun zatının benzeri ve şekli olması muhaldir. O'nun (mukaddes) zatında bir değişiklik olmaz; kemal (nitelik-ler)inde sayı bölünmesi gibi bölünme bulunmaz. Her şeyden ayrılmıştır, ama mekân (mesafe) ayrılığıyla değil; her şeyde vardır, karışım olarak değil. Her şeyi bilir ama göz, kulak gibi bir organ vasıtasıyla değil. O'nunla bildiği şey arasında, bir başkasının ilmi vasıta değildir. Eğer, var idi, denirse bu varlığının ezeli olduğu manasınadır. Ebedidir, denirse, yokluğu O'ndan nefyetmek anlamınadır. O'ndan gayri bir mabut seçip ibadet eden kimsenin sözünden çok çok yüce ve münezzehtir O.

O'na mahlukatından beğendiği ve kabulünü kendisine farz kıldığı şekilde hamt ediyoruz. Allah'tan başka bir ilahın olmadığı, O’nun tek ve şeriksiz olduğuna şehadet ederim ve M u h a m - m e d 'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim. Bu iki şehadet, sözü yüceltir, ameli aşağı indirir (yani amel terazisinde ameli ağırlaştırır). Bu iki şehadet hangi teraziden kaldırılırsa, o terazi (amel bakımından) hafif kalır. Bu iki şehadet hangi teraziye konulursa, o terazi ağır olur. Bu iki şehadetle cennet elde edilir, cehennemden kurtulmak ve sırat köprüsünden geçmek mümkün olur. Bu iki şehadetle cennete girersiniz ve P e y g a m b e r 'e salavat getirmekle rahmete nail olursunuz. Öyleyse P e y g a m b e r 'inize çok salavat getirin; **"Şüphe yok ki, Allah ve melekleri salavat getirir Peygamber’e, ey inananlar siz de ona salavat getirin, tam teslim olarak da selam verin."[54]**

Ey insanlar, İslam'dan daha üstün bir şeref, takvadan daha güzel bir keramet, şüpheli şeylerden çekinmekten daha sağlam bir kale, tövbeden daha üstün bir şefaat, afiyetten daha güzel bir elbise, sağlıktan daha önleyici bir korunma, hoşnutluk ve kanaat gibi fakirliği giderecek daha etkin bir servet yoktur. Yaşatacak kadar yiyecekle yetinen, rahatlığı sağlamış olur. Tamah, zorluğun anahtarıdır. İhtikâr (stokçuluk), meşakkat bineğidir. Haset, dinin afetidir. Aşırı istek, günaha düşmeye ve günaha düşmekse mahrumiyete sebep olur. Zulüm, helak olmaya sebep olur.

53- Biz bu hutbeden kitaba uygun olan miktarını naklettik. (Müellif)

54- Ahzab/56.

Açgözlülük ve oburluk, bütün ayıpları içerir. Nice tamahlar vardır ki, boşa çıkar; nice arzular vardır ki, yalan olur; nice umutlar vardır ki, insanı mahrumiyete götürür ve nice ticaretler vardır ki, ziyanla son bulur. Akıbetini düşünmeden bir işe girişen kimse, felaketlerin rezaletine uğrar. Borç[55] Mümin için kötü bir gerdanlıktır.

Ey insanlar, ilimden daha faydalı hazine, hilimden daha yararlı izzet, edepten daha yetkin soy, gazaptan daha dertli meşakkat, akıldan daha iyi güzellik, cehaletten daha kötü arkadaş, yalandan daha iğrenç kötü özellik, susmaktan daha koruyucu bekçi ve ölümden daha yakın bir gayp yoktur.

Ey insanlar, kendi ayıbına bakan, başkalarının ayıbıyla meşgul olmaz. Allah'ın verdiği rızka razı olan, halkın elinde olana (göz dikip) üzülmez. Zulüm kılıcını kınından sıyıran, onunla öldürülür. Kardeşine kuyu kazan, kazdığı kuyuya düşer. Başkalarının ayıbını açanın, ailesinin ayıbı açılır. Kendi sürçmesini unutan, başkalarının sürçmesini büyük görür. Kendi fikrinden hoşlanan, sapar. Kendi aklını yeterli gören sürçer. Halka karşı kibirli olan, zelil olur. Halka karşı akılsızlık eden, sövülür. Alimlerle oturup kalkan, saygı görür. Ayak takımından kimselerle oturup kalkan, küçümsenir. Gücünden fazla yük taşıyan, aciz kalır.

Ey insanlar, akıldan daha faydalı mal, cehaletten daha çetin fakirlik, iyi niyetlilikten daha yetkin vaiz, ileri görüşlülük gibi akıl, tefekkür gibi ibadet, istişâre gibi güvenilir yardımcı, bencillikten daha korkunç yalnızlık, (günahtan) çekinmek gibi verâ, sabır ve susmak gibi de yumuşaklık yoktur.

Ey insanlar, insanda dilinin izhar ettiği on haslet vardır. Dil, kalpten haber veren bir tanıktır, hüküm veren hakimdir, cevap veren sözcüdür, ihtiyacı karşılayan şefaatçi (vasıta)dir, eşyaları tarif eden vasıfcıdır, iyi şeylere emreden komutandır, çirkin işten alıkoyan vaizdir, üzüntüleri yatıştıran teselli vericidir, kinleri gideren övücüdür ve kulakları eğlendiren eğlendiricidir. Ey insanlar, hikmetli söz söylemeyip susmakta hayır olmadığı gibi, cahilane konuşmakta da bir hayır yoktur.

Ey insanlar, bilin ki diline hakim olmayan, pişman olur. İlim öğrenmeyen, cahil kalır. Sabırlı olmayan, halim (yumuşak) olmaz. (Kötü işten) vazgeçmeyen, akıllı olmaz; akıllı olmayan zayıf ve gevşek olur; zayıf ve gevşek olan saygı görmez. Takvalı olan kurtuluş bulur. Haramdan mal kazanan, o malı mükâfatı olmayan bir işte harcar. Saygıyla (kötülükten) vazgeçmeyen, kınanarak vazgeçer. Rahatlığında ihsan etmeyen, zor durumda kaldığında mahrum bırakılır. Haksız yere izzet isteyen, zelil olur. Hakka karşı çıkan, zayıflığa düşer. Fıkıh öğrenen, saygı görür. Tekebbür eden, aşağılanır. İyilik yapmayan, methedilmez.

Ey insanlar, zilletle yaşamaktansa ölüm, zilletle toprağa kapanmaktansa derinin soyulması ve azap görmektense (kendini) muhasebe etmek daha iyidir. Kabir, fakirlikten[56] ve körlük de bir çok bakıştan daha hayırlıdır. Zaman iki gündür; bir gün yararınadır, diğer bir gün ise zararına; öyleyse sabırlı ol; çünkü her ikisiyle de imtihan olunmaktasın.

55- Vafi kitabının nakline göre: “Günah.”

Ey insanlar, insanın vücudunda en şaşırtıcı şey kalptir; çünkü hem hikmetin ve hem de hikmete aykırı olan şeylerin kaynağıdır. (İnsan) ümitlendiği zaman, tamah onu zelil kılar; tamahı tahrik edildiğinde, aşırı istek onu helak eder. Ümitsizlik ona musallat olduğunda, üzüntü onu öldürür; gazaba maruz kaldığında, öfkesi artar. Hoşnut olduğunda kendisini (zararlı şeylerden) kollamayı unutur. Korkulu bir durumla karşılaştığında, keder her tarafını kuşatır. Kendisini emniyet ve güvencede bulduğunda, düşmandan gaflet eder. Yeni bir nimete ulaştığında, övünür. Bir mal elde ettiğinde, zenginlik onu isyana sürükler. Fakirliğe uğradığında, bela ve sıkıntı onu meşgul eder. Bir musibetle karşılaştığında, tahammülsüzlük onu rezil eder; sabırsızlık onu meşakkate düşürdüğünde, zaafa duçar olur. Yemekte aşırı gittiğinde, rahat nefes alamayacak derecede yer. Öyleyse her tefrit ona zararlı olduğu gibi, her ifrat (aşırı gitmek) da onu mahveder.

Ey insanlar, cimri olan, zelil olur. Bağışta bulunan, yücelir. Malı çok olan, malıyla övünür. Hilmi çok olan, şerefli olur. Allah'ın künhü (zatı) hakkında düşünen, dinden çıkar. Bir şeyi çok yapan, onunla tanınır. Çok şaka yapan, küçülür. Çok gülen, heybetini kaybeder. Edebi olmayanın, soyu bozulur. En iyi iş malını harcayarak şahsiyetini korumaktır. Cahille düşüp kalkan, akıllı değildir. Cahil bir kimseyle oturup kalkan, dedikoduya maruz kalmaya hazır olmalıdır. Ne zengin, malıyla ölümden kurtulabilir, ne de fakir fakirliğiyle.

Ey insanlar, şüphesiz, kalpleri kusur edenlerin tutumundan uzaklaştırmak için kalplerin tanıkları vardır. Öğütleri anlamak hususunda ferasetli (uyanık) olmak, nefsi hatadan çekinmeye sevkeder. Heva ve heves, bazen kalbe sızar; ama akıl, (heva ve hevesi) engelleyip alıkoyar. Tecrübelerde yeni ilimler vardır. İbret almak, (insanı) hidayete sevkeder. Başkalarında görüp de sevmediğin özellikler, öğüt alman için sana yeter. Mümin kardeşinin senin üzerinde olan hakkı, senin onun boynundaki hakkın gibidir. Kendi görüşü ile yetinen, kendisini tehlikeye atmış olur.

Bir işe girişmeden tedbir almak, pişman olmayı önler. Çeşitli görüşleri araştıran, hataları tespit edebilir. Boş sözlerden çekinenin görüşü, bütün akıllara denk olur. Şehvetini sınırlayan, kadrini ve kıymetini korumuş olur. Kim dilini korursa, kavmi ona itimat eder ve isteğine ulaşır. Durum ve şartların değişmesiyle insanların gerçek mahiyeti ortaya çıkar. Zaman, gizli kalan gerçekleri senin için gün ışığına çıkarır. Karanlıklara dalan bir kimseye, çakan şimşeğin faydası olmaz. Hikmetle meşhur olan bir kimseye, vakar ve heybet gözüyle bakılır. En güzel zenginlik, arzuları terketmektir. Sabır, yoksulluğa karşı bir siperdir. Aşırı istek, fakirliğin alametidir. Cimrilik, miskinliğin elbisesidir. Dostluk, kazanılmış akrabalıktır. Cömert yoksul, katı yürekli zenginden daha iyidir. Öğüt, kabul eden kimse için bir sığınaktır. Gözünü serbest bırakanın, üzüntüsü

---

56 -Fakirlik, yani insanın kendi geçimini sağlayacak mıktarda mal varlığına sahıp olmaması insanın fikrini meşgul edip Allah’a hakkınca ibadet etmesine engel olduğu için bir çok hadiste kınanılmıştır. Bu yüzden mümin ihtiras ve dünya sevgisinden uzak durmakla birlikle, sürekli olarak helal yoldan kazanç elde etmeğe ve fakirlikten kurtulmaya çalışmalıdır.

çok olur. Ahlakı kötü olanın, ailesi ondan bıkıp-usanır. Hedefine (mal ve makama) ulaşan, böbürlenir. Arzun, sana çok az doğru söyler (arzular genellikle aldatıcı ve yalan olur). Tevazu sana heybet elbisesini giydirir. Güzel ahlak, rızkın hazineleridir. Hayâ elbisesini giyenin, ayıpları halka gizli kalır. Ölçülü konuşmaya çalış; çünkü ölçülü konuşanın, yükü hafifler. Nefsin olgunlaşması, ona muhalefet etmeğe bağlıdır. Zamanı tanıyan, (göçmek için) hazırlanmaktan gaflet etmez. Bilin ki, her yudum suda boğaza kaçıp boğulma ve her lokmada da boğaza tıkanıp kalma tehlikesi vardır. Bir nimet elden çıkmadıkça, başka bir nimet elde edilmez. Her canlının bir rızkı olduğu gibi, her tanenin de bir yiyeni vardır. Sen de ölümün yemeğisin.

Ey insanlar, bilin ki, yeryüzünde yürüyen herkes, yerin altına gömülecektir. Geceyle gündüz ömürleri tüketmek için adeta yarışmaktadırlar.

Ey insanlar, nankörlük alçaklıktır. Cahille arkadaş olmak, uğursuzluktur. Yumuşak konuşmak, büyüklüktendir. Hileden sakın; çünkü hile alçak kimselerin huyudur. Her arayan bulamaz; her yolculuğa çıkan, geri dönemez. Seninle soğuk olan (seni terkeden) kimseye, ilgi gösterme. Nice uzak vardır ki, yakından da yakındır. Yoldan önce yolculuk arkadaşını, evden önce de komşunu sor. Kendinde olanı bildiğin için, kardeşinin ayıbını ört. Düşmanın sana galip geleceği bir gün için, arkadaşının yanlışlıklarını görmezlikten gel. Zarar vermeye güç yetiremediği bir kimseye buğzeden kişinin üzüntüsü uzun, ruhu ise azap içerisinde olur. Allah'tan korkan, zulmetmekten çekinir. Hayrı şerden ayırt edemeyen, hayvan mesabesindedir. Azığı yok etmek, bozgunculuktandır. Dünya musibeti, yarının büyük yoksulluğu karşısında ne kadar da küçüktür?!

Bütün anlaşmazlıklarınız kendi isyan ve günahlarınızdan kaynaklanır. Rahatlık zorluğa, sıkıntı da değişime ne kadar da yakındır.[57] Ardında cennet olan kötülük, kötülük değildir; ardında cehennem olan hayır da hayır değildir. Cennetten başka her nimet önemsizdir. Cehennem ateşinden başka her bela afiyettir. İnsan, batınını düzeltmek istediğinde, büyük günahlar aşikâr olur. Ameli halis kılmak, amelin kendisinden daha zordur. Amel edenlere, niyeti bozgunculuktan arındırmak, cihadın uzamasından daha çetindir.

Heyhat, eğer Allah korkusu olmasaydı, Arapların en kurnazı olurdum. Gizlide ve açıkta Allah'tan sakınmaya, hoşnutlukta ve gazap halinde hakkı söylemeye, zenginlikte ve fakirlikte orta halli olmaya, dosta ve düşmana adaletle davranmaya, neşe ve yorgunluk halinde amel etmeye, darlıkta ve genişlikte Allah'tan hoşnut olmaya çalışın. Sözü çok olanın, hatası çok olur; hatası çok olanın, utancı az olur; utancı az olanın, vera'sı azalır; vera'sı azalanın, kalbi ölür; kalbi ölen ise cehenneme girer. Tefekkür eden ibret alır; ibret alan, inzivaya çekilir; inzivaya çekilen ise salim kalır. Heva ve hevesten vazgeçen hür olur. Kıskançlığı terkeden, halkın yanında sevimli olur. Müminin izzeti, halka el açmamasındadır. Kanaat, tükenmez

57 - Yani kafirlerin bu dünyadaki rahatlıkları çabuk zevale uğrar ve ahiretteki zorluğa dönüşür; ve müminlerin bu dünyadaki sıkıntıları ise çok geçmeden ahiretteki rahatlığa dönüşür.

bir maldır.[58] Ölümü fazla anan, dünyadan az bir miktara razı olur. Sözünün de amelinden olduğunu bilen kişinin, sözü azalır; ancak yararlı olan sözü söyler. Cezadan korkup günahtan sakınmayan, sevap dileyip tövbe etmeyen kimseye şaşarım doğrusu. Tefekkür nur, gaflet zulmet, cehalet ise sapıklık doğurur. Mutlu olan, başkalarından öğüt alan kimsedir. Edep, en iyi mirastır. Güzel ahlak, en iyi arkadaştır. Akrabalarla ilişkiyi kesmekte, bolluk ve bereket olmadığı gibi fısk-u fücurda da zenginlik olmaz.

Afiyet on kısımdır; dokuz kısmı, Allah'ın zikri dışında susmaktadır; bir kısmı ise akılsız kimselerle düşüp kalkmamaktadır. İlmin başı, yumuşaklık ve iyi davranmaktır; afeti, kabalık ve sertliktir. Musibetlere sabretmek, iman hazinelerindendir. İffetlilik fakirliğin ziynetidir; şükürde bulunmak da zenginliğin ziynetidir. Çok görüşmek, usandırıcıdır. Birisini denemeden itimat etmek, ihtiyata (ileri görüşlülüğe) aykırıdır. İnsanın kendisini beğenmesi, aklının az olduğunu gösterir. Günahkârı (Allah'ın rahmetinden) ümitsiz etme; çünkü nice günahkâr kimseler vardır ki, akıbetleri hayırla son bulmuş ve nice iyi amel eden kimseler de vardır ki, sonunda bozgunculuğa başlayıp cehenneme yönelmişlerdir. Kulların hakkına tecavüz etmek, ahiret için ne de kötü bir azıktır. Amelini, ilmini, buğzunu, almasını, vazgeçmesini, susmasını, işini ve sözünü yalnız Allah rızası için halis yapan kimseye ne mutlu.

Müslüman, (günahlardan ve şüpheli şeylerden) sakınmadıkça Müslüman olamaz; zahit olmadıkça da (günah ve şüpheli şeyleden) sakınan olamaz; ileri görüşlü olmadıkça da zahit olamaz; akıllı olmadıkça da ileri görüşlü olamaz; akıllı kimse ise, ancak Allah'ın emrini kavrayıp ahiret evi için amel eden kimsedir. Allah'ın salat ve selamı Peygamber'e ve onun pak Ehl-i Beyt'ine olsun.

ASHABI İÇİN BUYURDUĞU ÂDÂB[59]

Hacamet (enseden kan aldırma), bedeni salim kılar ve aklı güçlendirir. Bıyığı kısaltmak, temizliktendir; aynı zamanda (Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'*in) sünnetidir. Bıyığa güzel koku sürmek, kâtipler (amelleri yazan melekler) için bir saygıdır; aynı zamanda sünnettir de. Yağ sürmek, deriyi yumuşatır; akıl ve beyin gücünü artırır; gusül ve abdest suyunun akışını kolaylaştırır; saçın karışıp keçelenmesini giderir ve rengi parlatır. Misvak kullanmak Allah'ın rızasına, ağzın güzel kokmasına sebep olur ve sünnettir. Hatmi bitkisi (hanım çiçeği) ile başı yıkamak, kiri temizlediği gibi pisliği de giderir. Abdest alırken, mazmaza ve istinşak etmek (ağıza ve buruna su almak), ağzı ve burunu temizler. Enfiye, baş için sıhhat, beden ve baştaki dertler için şifadır. Hamam otu, bedenin sağlamlığına ve temizliğine sebep olur.

Tırnakları kesmek büyük dertleri önler, rızık getirir ve onu çoğaltır. Koltuk altının tüylerini almak, kötü kokuyu giderir, aynı zamanda temizlik ve sünnettir de. Elleri yemekten önce ve sonra yıkamak, rızkı artırır. Bayram gusülleri, Allah'tan bir şey dileyen ve sünnete uymak isteyen kimsenin temizliğidir.

58- Başka bir rivayette: "tükenmez bir hazinedir".

59- Bu bölüm çeşitli meselerle ilgili olarak yaklaşık dört yüz hükümü içermektedir.

Geceleyin (sahur vakti) kalkmak, bedenin sıhhatine ve Allah'ın rızasına sebep olur; aynı zamanda rahmete yönelmek ve peygamberlerin ahlakına sarılmaktır.

Elma yemek, mideye güzel koku verir. Günlük[60] çiğnemek, dişleri sağlamlaştırır, balgamı yok eder ve ağzın kokusunu giderir. Şafak söktükten sonra gün doğana kadar, camide oturmak, rızk elde etmek için, yeryüzünde koşup yolculuk yapmaktan daha tesirlidir.

Ayva yemek, zayıf kalbi kuvvetlendirir, mideye güzel koku verir, zekâyı geliştirir, korkağa cesaret verir ve çocuğu güzelleştirir. Her gün aç karnına yirmi bir tane kuru üzüm yemek, ölümden başka her hastalığın önünü alır.

Müslüman'ın, Ramazan ayının ilk gecesinde hanımıyla cinsel ilişkide bulunması müstehaptır. Çünkü Allah-u Teâla buyurmuştur ki: **"Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı."**[61]

Parmaklarınıza, gümüş olmayan yüzük takmayın. Çünkü Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: "Allah-u Teâla, parmağında demir yüzük olan eli tahir kılmaz."

Allah'ın isimlerinden birini yüzük taşına nakşeden kimse onu, istinca ettiği (necaset temizlediği) ele takmamalıdır. Herhangi biriniz, aynaya baktığında şöyle demelidir: **"Elhamdulillah'illezi halekanî fe ahsene halkî ve savveranî fe ahsene sûretî ve zane minnî ma şane min ğayrî ve ekremenî bil İslam."**[62]

Yabancılara, en güzel şekilde görünebilmek için süslendiğiniz gibi, sizi görmek için yanınıza gelen kardeşleriniz için de süsleniniz.

Her ayın üç gününde ve Şaban ayının tamamında oruç tutmak, göğüsün vesvesesini giderdiği gibi kalbin ıztırabını da yok eder. Soğuk suyla istinca etmek (tuvalette kendini temizlemek) basuru keser. Elbiseyi temizlemek, üzüntüyü giderir ve namaz için bir temizliktir. Sakaldan beyazlaşan tüyü koparmayın; çünkü o bir nurdur. Her kim İslam dininde iken ihtiyarlarsa, kıyamet günü onun bir nuru olacaktır. Müslüman kimse cünüplü olarak uyumaz, taharetli (abdestli) olarak uyur. Eğer su bulamazsa toprakla teyemmüm eder. Zira Müminin ruhu uyuduğu zaman Allah'a (c.c) yücelir; O da onu kabul edip mübarek kılar; eğer eceli gelmiş olursa, onu güzel bir surette karar verir; eğer eceli gelmezse, onu, ona emin olan meleklerle birlikte geri çevirir ve bedenine geri döndürür.

Müslüman kimse kıbleye doğru tükürmez; eğer unutarak yaparsa, Allah'tan mağfiret diler. İnsan secde yerine, yemeğine, içtiği şeye ve dua yazılı pazubantına üflememelidir. Sizden hiç biriniz cadde üzerine gait yapmamalıdır. Damın üzerinden havaya ve akar suya idrar edilmemelidir. Kim öyle yapıp bir zarar görürse, sadece kendisini kınamalıdır. Çünkü suda ve havada yaşayan varlıklar vardır. İdrar ettiğinizde yukarıya ve rüzgara doğru idrar etmeyin. Sırt üstü uyumayın.[63] İnsan tembellik ederek ve göğsünü öne çıkararak namaz kılmamalıdır.[64] Kul, Allah'ın huzurunda durduğu vakit (dünya hakkında) az düşünmelidir. Çünkü onun

60- Bir çeşit ağaç sakızı.

61- Bakara/187.

62- "Beni güzel olarak yaratan ve bana güzel bir şekil veren, başkalarında çirkin olan uzuvları bende güzel kılan ve beni İslam'la şereflendiren Allah'a hamd olsun."

namazdan olan hissesi, huzur-u kalple kıldığı miktarıncadır. Allah'ı zikretmeği hiç bir yerde ve hiç bir halde terketmeyin. Namazda sakın başka bir şeye teveccüh etmeyin; zira kul başka bir şeye teveccüh ettiğinde Allah-u Teâla ona şöyle buyurur: "Kulum bana teveccüh et, bana teveccüh etmen başkasına teveccüh etmenden daha hayırlıdır."

Sofraya dökülen ekmek parçalarını toplayıp yiyin. Çünkü onları şifa niyetiyle yemek, Allah'ın izniyle her hastalık için şifadır. Pamuk elbise giyin; çünkü Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in elbisesidir; Resulullah hastalık dışında yün ve tüyden yapılan elbiseyi giymezdi. Sizlerden biriniz yemekten sonra, yemek yediği parmaklarını yaladığında Allah-u Teâla şöyle buyurur: **"Barekellah fike"** (Allah sana bereket verir).

Allah-u Teâla cemali sever ve nimetinin eserini kulunda görmeyi de sever. Selam vermekle olsa bile, sıla-ı rahim (akrabalarla ilişki kurup onlara muhabbet) edin. Çünkü Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur: **"Sakının Allah'tan ki, onunla haklarınızı dile-mekesiniz ve akrabalardan ilişkiyi kesmekten de çekinin".**[65]

Günlerinizi maceralar anlatmak, "şöyle böyle yaptım" demekle geçirmeyiniz. Çünkü amellerinizi koruyan muhafızlar sizinle birliktedir. Allah'ı her yerde anın. Peygamber'e ve Ehl-i Beyt'ine *-Allah'ın salat-ı Ona ve onların üzerine olsun-* selavat getirin. Zira Allah-u Teâla, o Hazreti andığınızda ve saygıda bulunduğunuzda duanızı kabul eder. Sıcak yemeği bırakın soğusun ve yenilecek bir hale gelsin. Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* sıcak yemek getirdiklerinde şöyle buyurdu: "Bırakın soğusun ve yenilir bir hale gelsin. Allah-u Teâla sıcak yemeği bize yedirmez; bereket soğuk yemektedir; sıcak yemeğin bereketi olmaz."

Çocuklarınıza Allah'ın onlara yarar vermesini sağlayacak ilimleri öğretin ki, "mürcie"ye[66] yenik düşmesinler.

Ey insanlar! Dillerinizi koruyun. (Hak karşısında) kayıtsız şartsız teslim olun. Emanetleri, peygamberlerin katilleri bile olsalar sahiplerine iâde edin. Pazara girdiğinizde ve halkı ticaret işleriyle meşgul olarak gördüğünüzde, Allah'ı çok anın. Çünkü bu amel, günahların keffareti olduğu gibi hasenatın da artmasına sebep olur. Gafillerden olmayınız. Ramazan ayı ulaştığında kula yolculuğa çıkmak yakışmaz. Çünkü Allah-u Teâla buyurmuştur ki: **"Sizden her kim Ramazan ayında hazır bulunursa o ayı oruç tutsun."**[67]

Şarap içmede ve ayakkabının üzerine mesh etmede takıyye yoktur (yani bu işler takıyye olarak bile yapılmaz). Sakın hakkımızda gulüv (ifrat) etmeyin. Bizi Allah'ın kulları bilin; sonra faziletimizden dilediğiniz şeyi söyleyin. Bizi seven, yaptığımız ameli yapmalıdır ve vera' (günahlardan ve

---

63 - *Hisal* ve *Mevaiz-ül Adediye* kitaplarında, "yüz üstü uyumayın" diye geçmiştir; bu nakil daha sahihtir.

64 - *Hisal* ve *Mevaiz-ül Adediye*'nin naklettiğine göre: "Üşenerek ve uyuklayarak namaza durmayın."

65- Nisâ/1.

66- Mürcie, iman olduğunda artık hiç bir günah işlemenin sakıncası olmadığını ileri süren akım; bu akım özellikle Ümeyye Oğulları döneminde yaygınlaşmıştır.

67- Bakara/185.

şüpheli şeylerden kaçınıp çekinmek) ile bu makama ulaşmaya çalışmalıdır. Çünkü haramlardan çekinmek, dünya ve ahirette yardım dilenilecek en iyi vesiledir. Bize ayıp isnat eden kimselerle bir arada oturmayın. Düşmanımızın yanında bizi açıkça överek bize olan sevginizi aşikâr etmeyin ki kendinizi yöneticilerinizin yanında hakir düşürürsünüz. Doğruluğa sarılın. Çünkü o, kurtuluş vesilesidir. Allah'ın indinde olan şeye, rağbet edin. Allah'ın rızası ve itaatini talep edin; bu yol uğrunda sabırlı olun.

Müminin ayıpları ortaya çıkıp horlanarak cennete girmesi ne de kötüdür. İşlediğiniz günahlarınızın affedilmesi için, kıyamet günü size şefaat dilemekten dolayı bizi zahmete düşürmeyin. Kıyamet günü kendinizi düşmanlarınızın yanında utandırmayın. Allah katındaki makamınızı bırakıp bu değersiz dünyaya kapılarak kendinizi tekzip etmeyin. Allah'ın size emrettiği şeye, sıkıca sarılın. Çünkü can verirken sizinle imrenilen cennet nimetlerini görmeniz arasındaki fasıla, ancak Resulullah'ın (can çekişme vakti yanınızda) hazır olması mıktarıncadır. (Siz ölür ölmez cennet nimetlerine kavuşacaksınız). Allah indinde olan şey daha hayırlı ve kalıcıdır. Allah'a andolsun ki (ölüm vakti) ona müjde verilir, gözü aydınlanır ve likaullah'a aşık olur.

Maddi durumları zayıf olan kardeşlerinizi küçümsemeyin; kim bir Mümini küçümserse, Allah da onu küçümser ve kıyamet günü de o ikisini bir araya getirmez; ancak tövbe edip pişman olması hariç. Kardeşinin kendisine muhtaç olduğunu gören kimse, ihtiyacını karşılamak için, onu talepte bulunma zahmetine düşürmemelidir. (Yani istemeden ihtiyacını karşılamalıdır.) Birbirinizi ziyaret edin, birbirinize şefkatli davranın, birbirinize bağışta bulunun. Söyleyip amel etmeyen münafık gibi olmayın. Evlenin; zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: "Sünnetime uymayı seven mutlaka evlenmelidir. Çünkü evlenmek sünnetimdendir. Evlat sahibi olmaya çalışın, zira ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı övüneceğim."

Evlatlarınızı zinakâr ve deli kadının sütünden koruyun. Çünkü süt bulaştırıcıdır. (Bazı ruhi ve cismi özellikleri çocuğa aktarır.) Taşlığı, mahmuzu ve kursağı olmayan kuşun etinden uzak olun. Azı dişi olan yırtıcı hayvanın ve pençesi olan kuşun etinden sakının. Dalak yemeyin; çünkü dalak bozuk kandan oluşur.[68] Siyah elbise giymeyin. Çünkü siyah elbise Firavun'un elbisesidir. Etin urundan sakının. Zira o cüzam damarını tahrik eder. Dinde kıyas etmeyin. Çünkü dinde kıyas yapılmaz. Pek yakında bazı kimseler gelir ki, dinde kıyas ederler; bunlar dinin düşmanlarıdır. İlk kıyas eden Şeytan'dı. Ucu sivri ayakkabı giymeyin. Çünkü o Firavun'un ayakkabısıdır. Bu Çeşit ayakkabıyı ilk icat eden şahıs odur.[69]

Şarap içenlere karşı çıkın. Hurma yiyin. Çünkü hurma dertlere dermandır. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in sözüne uyun; o şöyle

---

68 - *Mevaiz* kitabının nakline göre: "bozuk kan üretir." *Hisal* kitabının nakline göre de: "bozuk kan merkezidir."

69- *Hisal* ve *Mevaiz* kitabında "sivri ayakkabı" yerine "düz ayakkabı" nakledilmiştir. Giyim âdâbında şöyle bir hadis geçmiştir: "Tabanı ayak ayası gibi olan ayakkabı giymek müstehaptır."

buyurmuştur: "Kim kendi yüzüne dilencilikten (başkalarına ağız açmaktan) bir kapı açarsa Allah da fakirlikten onun yüzüne bir kapı açar."

Çok mağfiret dileyin. Çünkü bu amel, rızkı çoğaltır. Gücünüz yettiği kadar ahiretiniz için iyi amel gönderin. Zira, onu yarın hazır bulursunuz. Cedelleşmek ve Tartışmaktan sakının. Çünkü tartışmak şüphe doğurur.[70]

Allah'tan bir şey dileyen, onu şu üç saatte dilemelidir: 1- Cuma gününde. 2- Öğle vaktinde, ki rüzgar eser, göklerin kapıları açılır, rahmet iner ve kuşlar öter. 3- Gecenin son saatlerinde şafak söktüğü vakit. Bu vakitte iki melek şöyle çağrıda bulunurlar: Tövbe edecek var mı tövbesi kabul edilsin? İhtiyacı olan var mı karşılansın? Mağfiret isteyen var mı bağışlansın? Ve dileği olan var mı? Öyleyse Allah'ın davetçisine icabet edin.

Şafağın sökmesinden güneşin doğuşuna kadar rızık talep edin. Çünkü bu, rızık kazanmak için yeryüzünde dolaşmaktan, daha faydalıdır. İşte bu vakit Allah-u Teâla'nın kulları arasında rızkı taksim ettiği vakittir. Fereci (kurtuluşu) bekleyin. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah katında amellerin en sevimlisi fereci (kurtuluşu) beklemek ve Müminin sürekli olarak yaptığı (asla terk etmediği) amelidir. Sabah namazını kıldıktan sonra Allah'a tevekkül edin. İşte o zaman büyük bağış ve ihsanlar verilir. Kılıçla haremlere (Mescid-ül Haram ve Mescid-ün Nebi'ye) girmeyin. Kılıç önünüzde (olduğu halde) namaz kılmayın. Çünkü kıble emniyet yeridir.

Hacca gittiğinizde, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in kabrini ziyaret edin. Bu ziyareti terketmek zulümdür ve siz buna emrolunmuşsunuz. Üzerinizde hakları olanların kabirlerinin ziyaretine gidin; bir müddet orada kalın, o kabirlerin kenarında Allah'tan rızık talep edin. Zira onlar sizin ziyaret etmenizle sevinirler. Kişi anne ve babasının kabrinin kenarında onların hakkında dua ettikten sonra (Allah'tan) kendi isteğini dilemelidir. Büyük günahları işlemeye gücünüz yetmediğinde, küçük günahlarınızı, az saymayın. Çünkü küçük günahlar toplanır büyük olur. Secdeleri uzatın. Kim secdeyi uzatırsa, Allah'a itaat etmiş ve kurtuluş bulmuş olur.

Ölümü, kabirden çıkacağınız ve Allah'ın huzurunda duracağınız günü çok anın ki, karşılaştığınız musibetler size kolay gelsin. Göz ağrısına tutulan Ayet-el Kürsi'yi şifa niyetiyle okusun, inşaallah şifa bulur. Günahtan sakının. Çünkü bütün belalar ve rızkın azlığı, hatta derinin çizilmesi, ayağın taşa çarpması ve (bütün) musibetler günah sebebiyledir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizin kazandığı (günahlar) yüzündendir. Allah ise günahların bir çoğunu bağışlıyor (bunlardan dolayı musibet vermiyor)."**[71]

Yemek yerken Allah'ı çok anın, konuşmayın. Çünkü yemek, Allah'ın nimet ve rızıklarından biridir; şükrü ve hamdı ise size farzdır. Nimet elinizden çıkmadan, ona iyi davranın (kadrini bilin, şükrünü yerine getirin); zira nimet (sahibinden) ayrılır ve sahibinin kendisine nasıl muamele ettiğine dair şehadet eder. Kim Allah'ın az rızkına razı olursa,

---

70 - Kendi nefsi isteklerini tatmin için yapılan cedel ve tartışmalar kastedilmiştir. Genelde cedel bu özelliğe sahip olduğu için mutlak olarak kınanmıştır.

71- Şura/35.

Allah da onun az ameline razı olur. Tefritten (amel etmede gevşeklik yapmaktan) sakının; çünkü pişmanlığın yarar sağlamayacağı bir zamanda pişmanlığa sebep olur.

Savaş alanında düşmanla karşılaştığınızda, az konuşun; Allah'ı çok anın; düşmana sırt çevirmeyin; zira (bu işinizle) Allah'ın gazabını haketmiş olursunuz. Savaş meydanında kardeşlerinizden birinin yaralandığını, felakete uğradığını veya düşmanın onun canına kıymak istediğini gördüğünüz zaman, canınızla onu güçlendirin.[72] Gücünüz yettiği kadar, hayır iş yapın. Çünkü hayır iş, insanı kötü ölümden korur.

Kim Allah katında makamının nasıl olduğunu bilmek istiyorsa, günah işlediği zaman Allah'ın kendi yanındaki makamının nasıl olduğuna baksın.

Evde beslenecek en iyi hayvan, koyundur. Kimin evinde bir koyun olursa melekler her gün bir defa onu takdis eder; her kimin iki koyunu olursa, melekler onu iki defa takdis eder; keza üç koyunu olanı da ve Allah-u Teâla şöyle buyurur: "Yaşantınız bereketli olsun." Bir Müslüman zayıf ve güçsüz olduğunda sütle et yemelidir. Çünkü Allah-u Teâla gücü bu ikisinde bırakmıştır. Hacca gitmek istediğinizde, gitmeden önce yolculuğun bazı ihtiyaçlarını alıp hazırlayın. Zira Allah-u Teâla (cihattan kaçmak isteyenler hakkında) şöyle buyuruyor: **"Savaşa çıkmayı kasdetselerdi, elbette bir hazırlıkta bulunurlardı."**[73]

Güneşli havada oturduğunuzda güneş sırtınıza vuracak şekilde oturun. Çünkü güneş gizli hastalıkları aşikâr eder.

Hacca gittiğinizde Allah'ın evine çok bakın. Çünkü Allah'ın, Beyt'ül Haram'ının nezdinde yüz yirmi (çeşit) rahmeti vardır. Altmış tanesi tavaf edenler, kırk tanesi namaz kılanlar, yirmi tanesi de bakanlar içindir. Beytullah-il Haram'ın kenarında, aklınızda olan günahları itiraf edin, aklınıza gelmeyen günahlar hususunda ise şöyle deyin: Allah'ım! Bizim unuttuğumuz, fakat senin unutmadığın günahlarımızı sen affeyle. Zira kim o mekânda günahlarına ikrar eder, onları sayar, onları hatırlar ve onlardan dolayı Allah'tan mağfiret dilerse, o günahları bağışlamak Allah'a hak olur. Bela inmeden önce dua etmeye koyulun. Altı vakitte göğün kapıları açılır: Yağmur yağdığı vakit, cihat vakti (saldırı zamanı), ezan vakti, Kur'an okunduğu vakit, öğlenin ilk vakti ve şafak söktüğü vakit.

Kim ölünün cesedi soğuduktan sonra ona el sürerse, gusletmesi gerekir. Bir Mümine gusül ettirenin onu kefenledikten sonra, gusledip artık ölüye dokunmaması gerekir; dokunursa tekrar gusletmesi farz olur.[74] Kefenleri (güzel kokuyla) tütsülemeyin. Ölülerinize kâfur dışında koku sürmeyin. Çünkü ölü ihrama giren kimse gibidir (güzel koku kullanmak ihramda olan kimseye haramdır). Ailenize, ölünün yanında güzel konuşmayı emredin.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in kızı Fatıma *aleyha selam* babası vefat ettiği zaman, Beni Haşim kızları kendisine matem elbisesi getirdiklerini bildirdiklerinde şöyle buyurdu: "Matem elbisesini (cahiliye âdetlerini) bir kenara bırakın, (onun yerine) dua edin."

72- *Mevaiz* kitabında: "canınızı ona siper edin" diye geçmiştir.

73- Tevbe/46.

74- Bu cümlenin son bölümü *Hisal* ile *Mevaiz* kitaplarında geçmiyor. Ayrıca bu hüküm diğer hadislerde yer alan hükme de aykırıdır.

Müslüman, kardeşinin aynasıdır; kardeşinizde bir yanlışlık gördüğünüzde, ona yüklenmeyin; onu irşad edin; ona nasihatta bulunun ve onunla iyi geçinin. İhtilaftan sakının. Çünkü ihtilaf dinden çıkıp dinin hükümlerine uymamaya sebep olur. Orta halli olun (ifrat ve tefritten sakının). Birbirinize şefkatli ve merhametli davranın.

Hayvanıyla yolculuğa çıkan (konaklayacağı yere ulaştığında) ilk önce onun otunu ve suyunu vermelidir. Hayvanın yüzüne vurmayın. Çünkü o da Rabbini tenzih ve tesbih ediyor.

Kim yolculukta yolunu yitirir veya canından korkarsa; "Ey Salih yardımıma koş" diye çağrıda bulunsun. Zira cinden olan kardeşlerinizin arasında sesinize cevap verecek, yolunu şaşırana yol gösterecek ve hayvanını koruyacak kimseler vardır. Kim arslandan, canı, hayvanı (atı, devesi) veya koyunu için korkarsa, onların etrafına daire şeklinde bir çizgi çizip şöyle demelidir: "Allah'ım! Ey Danyal'ın,[75] kuyunun ve her yırtıcı arslanın Rabbi! Beni ve koyunumu koru."

Boğulmaktan korkan şöyle demelidir. **"Bismillahi mecraha ve mürsaha inne Rabbî leğafûrun rahim."**[76] **Vema kaderullahe hakke kadrihi ve'l erzu cemîan kabzetuhu yevmel kıyameti ve's semavatu metviyyatun biyemînihi Subhanehu ve Teâla amma yuşrikûn"**[77] Akrepten korkan şu ayeti okumalıdır: **"Selamun ala Nuh'in fil alemin. İnna kezalike neczil muhsinîn. İnnehu min ibadin'el mu'minîn."**[78]

Yeni doğan evladınız için yedinci gününde akike (kurban) kesin. Saçlarını tıraş ettiğinizde saçlarının ağırlığı kadar gümüş sadaka verin. Bu iş, her Müslüman için gereklidir. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* de Hasan ve Hüseyin için böyle yaptı. Dilenciye bir şey verdiğinizde ondan hakkınızda dua etmesini isteyin; zira duası sizin hakkınızda kabul olur, ama kendi hakkında kabul olmaz. Çünkü (dilenciler genellikle) yalan konuşurlar.

Kendisiyle sadaka verdiğiniz elinizi öpün; zira sadaka dilencinin eline geçmeden önce Allah onu alır. Nitekim Allah-u Teâla (Kur'an'da) buyurmuştur ki: **("Bilmezler mi bizzat Allah kullarından tövbeyi kabul eder) ve sadakaları alır."**[79] Sadakayı gece (vakti) verin. Çünkü gece verilen sadaka Allah'ın gazabını yatıştırır.

Sözlerinizi amellerinizden sayın ki, hayır işlerin dışında, konuşmalarınız azalsın. Allah'ın size verdiği rızıktan (fakirlere) infak edin;

75- Nakledildiğine göre İsrail oğullarının büyük peygamberi olan Hz. Danyal'ı, Buht-un Nasr zamanında esir alıp Babil şehrine götürdüler ve içerisinde arslan bulunan bir çukura attılar. Allah-u Teâla Hz. Danyal'ı o yırtıcı hayvandan kurtardı ve ertesi günü onu salim gördüler.

76- "Onun akıp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphe yok, benim Rabbim bağışlayandır, esirgeyendir. " (Hud/41.)

77- "Onlar, Allah'ın kadrini hakkıyla takdir edemediler. Oysa kıyamet günü yer, bütünüyle O'nun avucu (kabzası)ndadır; gökler de, kudretiyle dürülüp-bükülmüştür. O, onların şirk koşmakta oldukları şeyden münezzeh ve yücedir." (Zümer/67.)

78- "Âlemler içinde selam olsun Nuh'a. Gerçekten biz, ihsanda bulunanları böyle ödüllendiririz. Şüphesiz o, bizim Mümin olan kullarımızdandı." (Sâffat/79-81).

79- Tevbe/104.

zira infak eden kimse, Allah yolunda cihat eden kimse gibidir. Mükâfata yakini olan, cömertçe infak eder.

Bir şeye yakini olup da sonra şüpheye düşen, önceki yakini üzere amel etmelidir. Çünkü şüphe yakini gidermez ve onu bozmaz. Yalan yere şahitlik yapmayın. Şarap içilen sofrada oturmayın. Çünkü insan ne zaman alınıp götürüleceğini (öleceğini) bilmez.

Yemeğe oturduğunuzda köleler gibi oturun, yerde (oturarak) yiyin; bacak bacak üzerine atmayın ve bağdaş kurup oturmayın; çünkü böyle oturmak Allah'ın sevmediği bir oturuştur ve böyle oturana Allah gazap eder. Peygamberlerin akşam yemeği yatsı (namazın)dan sonra idi. Akşam yemeğini terketmeyin. Çünkü onu terketmek bedeni çökertir.

Bedenin ateşi, ölümün öncüsü ve Allah'ın yeryüzündeki zindanıdır. Allah-u Teâla kullarından istediği kimseyi onda mahpus eder. Ateş, devenin hörgücünden tüylerin dökülmesi gibi günahları döker. Yara ve ateşten başka bütün hastalıklar, bedenin dahilindedir, ama bunlar bedenin zahirinde olurlar. Bedendeki ateşi menekşe ve soğuk suyla düşürün. Çünkü bu ateşin sıcaklığı cehennemin sıcaklığındandır.

Müslüman bir kimse, hastalığı sıhhatine galip olmadıkça ilaç kullanmamalıdır.

Dua, kesinleşen kaza ve kaderi geri çevirir. Öyleyse onu hazırlayın ve okuyun. Temizlendikten sonra alınan abdestin on hasenesi vardır; öyleyse kendinizi temizleyin. Tembellikten kaçının. Çünkü tembellik eden kimse Allah'ın hakkını edâ edemez. Bedenin pis kokusunu, suyla temizleyin.

Kendinizi kontrol edin; Temizliği riayet etmediği için birlikte oturduğu kimsenin rahatsızlığına sebep olan kulu, Allah sevmez. Namazda sakalınızla ve sizi oyalayan herhangi bir işle uğraşmayın.

Başka bir işle meşgul olmadan önce, hayır iş yapmaya koşun. Müminin nefsi kendi tarafından meşakkattedir, (fakat) başkaları ondan rahattırlar. Sözlerinizin çoğu Allah'ın zikri olmalıdır.

Günahtan sakının. Çünkü kul günah işler ve rızık ondan kesilir. Hastalarınızı sadakayla tedavi edin. Mallarınızı zekât vermekle koruyun. Namaz, her takvalının (Allah'a) yaklaşma vesilesidir. Hac her güçsüzün cihadıdır. Eşine iyi davranmak, kadının cihadıdır. Fakirlik en büyük ölümdür.[80] Aile azlığı, iki kolaylıktan biridir. Takdir (ölçülü davranmak), geçimin yarısıdır. Üzüntü, ihtiyarlığın yarısıdır. İktisatlı (orta halli) davranan kimse, fakir olmaz. İstişare eden, helak olmaz. Şerefli ve dindar kimselerden başkasına ihsan etmek uygun değildir. Her şeyin meyvesi vardır, hayır işin meyvesi ise onu çabuklaştırmaktır.

Mükâfata yakini olan, cömertçe bağışta bulunur. Musibet vakti bacaklarına vuranın, mükâfatı hiç olup gider. Müminin en iyi ameli, fereci (kurtuluşu) beklemektir. Ana babayı üzen, onlara asilik yapmıştır. Rızkı sadakayla indirin.

Çeşitli belaları, duayla defedin. Bela inmeden önce, duaya sarılın. Taneyi (tohumu) yaran ve insanları yaratan Allah'a andolsun ki, belanın Mümine saldırısı, selin tepenin yukarısından aşağıya dökülmesinden ve beygirin koşuşundan daha süratlidir.

80- Bkz. sayfa 94’de yer alan 7. numaralı dipnota.

Belaların zorluğundan kurtulmayı Allah'tan dileyin. Çünkü belanın çetinliği dini yok eder. Mutlu kimse, başkalarının başına gelenlerden ibret alan kimsedir.

Riyazetle, güzel ahlakı kendinize kabullendirin. Çünkü Mümin bir kul, güzel ahlakıyla, gündüzleri oruç tutan ve geceleri namaz kılan kimse derecesine erişir.

Bilerek şarap içen kimse bağışlanmış olsa bile, Allah-u Teâla cehennem ehlinin bedenlerinden akan sarı suyu ona içirir. Günah işlemek için adanan adak geçersizdir. Akrabalık ilişkisini kesmek için edilen yemin geçersizdir. Amelsiz dua eden, yaysız ok atan kimseye benzer. Kadın, sadece kendi kocası için güzel koku sürmelidir. Malını savunma yolunda ölen, şehittir. Aldatılan, ne övülür ve ne de görüşü alınır.

Evladın babasının, kadının da kocasının izni olmaksızın yemin etmeleri geçersizdir.

Allah'ı zikir etmeden akşama dek konuşmayı terketmek, (samt orucu tutmak) doğru değildir. Hicretten sonra taarrub (küfür vatanına dönmek) caiz değildir. Mekke fethinden sonra hicret etmek, farz değildir.

Allah katında olanı talep edin; çünkü Allah katında olan şey, sizi halkın elinde olan şeyden ihtiyaçsız kılar. Allah-u Teâla, mesleğinde güvenilir olan kimseyi sever. Allah indinde, namazdan daha sevimli bir iş yoktur. Sakın dünyevi işler, sizi namazı vaktinde eda etmekten alıkoymasın.

Allah-u Teâla, namazı vaktinde edâ etmeye itina göstermeyenleri kınayıp şöyle buyurmuştur: **"Vay o namaz kılanların haline ki, namazlarından gafildirler."**[81]

Biliniz ki, düşmanlarınızın salihleri riyakârdırlar; Çünkü Allah-u Teâla onları (ihlasla amel yapmaya) muvaffak kılmaz ve rızası için yapılmayan hiç bir ameli de kabul etmez.

İyilik eskimediği gibi günah da (kötülük de) unutulmaz. **"Şüphe yok ki, Allah-u Teâla sakınanlar ve iyilik edenlerle beraberdir."**[82]

Mümin, kardeşini ayıplamaz; ona hıyanet etmez; ona iftirada bulunmaz; (zorluklarda) yalnız bırakarak yardımını kesmez ve ondan teberri etmez (uzaklaşmaz). Kardeşinin mazeretini kabul et, mazereti olmadığı takdirde ona bir mazeret bul.[83]

Dağları yerinden söküp atmak, süresi gelmemiş saltanatı yerinden söküp atmaktan daha kolaydır. **“Allah'tan yardım isteyin; sabredin. Şüphe yok ki yeryüzü Allah'ındır, kullarından dilediğini ona mirasçı kılar ve sonuç (zafer) sakınanlarındır.”**[84]

Vakti gelmeden önce bir işe başlamakta acele etmeyin, sonunda pişman olursunuz. Vakit (ömür) uzun görünmesin size, yoksa kalbiniz sertleşir. Güçsüzlerinize rahmedin ve Allah-u Teâla'dan rahmet dileyin.

81- Maun/5.

82- Nahl/128.

83- Yani insan, mümin kardeşiyle ilişkisini, devamlı hüsn-i zan üzerine kurmalıdır. Bu iş, ferdi pilanda insanın bazen zarar görmesine sebep olsa bile müminler arasındaki muhabbet bağının kopmasını önlediği için riayet edilmelidir.

84- A'raf/128.

Gıybetten sakının; müslüman, kardeşinin gıybetini etmez; Allah-u Teâla gıybet etmeyi nehyetmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Bazınız, bazınızın gıyabında kötülüğünü söylemesin; hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır? Ondan tiksinirsiniz."**[85]

Mümin namazda elini bağlamamalıdır... Ayakta iken su içmeyin. Zira insanı çaresiz bir derde düşürür; ancak Allah şifa vermiş olması hariç. Namaz halinde üzerinizde bir böcek gördüğünüzde onu toprağa gömün veya namaz bitene kadar elbisenizde tutun. (Yani namazda onu öldürmeyin.)

Haddinden fazla kıbleden yüzü çevirmek, namazı bozar; böyle yapan bir kimsenin ezan, ikaamet ve iftifah tekbiri ile yeniden namaza başlaması gerekir.

Kim güneş doğmadan önce, on defa İhlâs ve Kadir surelerini, on defa da Ayet-el Kürsi'yi okursa, malını korktuğu şeyden korumuş olur. Ve kim İhlâs ve Kadir surelerini güneş doğmadan önce okursa, şeytan onu günaha düşürmek için çaba gösterse dahi günaha düşmez. Borcun sizi yenmesinden Allah'a sığının.

Ehl-i Beyt, Nuh'un gemisine benzer; o gemiden geri kalan helak olur.

Elbiseyi (yerlere sürünen kısmını) katlamak namaz için temizliktir. Allah-u Teâla buyurmuştur ki: **"Elbiselerini temizle."**[86] Yani (temiz kalması için) çemre. Bal yalamak şifadır. Allah-u Teâla buyurmuştur ki: **"O arıların karınlarından çeşitli renkte ballar çıkar, onlarda insanlar için şifa vardır."** [87]

Yemeye tuzla başlayın, tuzla da bitirin. Eğer insanlar tuzda olan yararı bilselerdi, onu panzehirden daha çok değer verirlerdi. Kim yemeğe tuzla başlarsa, Allah-u Teâla kendisinden başka hiç kimsenin bilmediği yetmiş belayı ondan uzaklaştırır.

Her ayın üç günü, oruç tutun. Zira böyle bir amel, ömür boyu oruç tutmayla eşittir. Biz ayın ilk ve son perşembe günlerini ve bunların arasındaki çarşamba gününü oruç tutarız. Allah-u Teâla cehennemi çarşamba günü yaratmıştır; öyleyse ondan Allah'a sığının.

Bir ihtiyacı olan, perşembe günü sabah erken onun peşine gitmelidir. Çünkü Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle dua etmiştir: "Allah'ım! Perşembe gününün sabahını ümmetim için mübarek kıl."

Biriniz evinden çıktığında: **"İnne fî halk'is semavati vel arzi vehtilafil leyli ven nehar"** ayetinden **"İnneke la tuhlif-ul mîad"** ayetine kadar[88] ve Ayet-el Kürsi'yi, Kadir ve Hamd surelerini okumalıdır; çünkü bunları okuması ihtiyaçlarının karşılanmasına sebep olur.

Kalın dokunmuş elbise giyin. Çünkü elbisesi ince olanın, imanı zayıf olur. (Bu tür elbise insanın vücudunu göstermesi gönünden iffete aykırıdır.) Namaza durduğunuzda bedeni gösteren elbise giymeyin.

85- Hucurat/12.

86- Muddessir/4.

87- Nahl/69.

88- Âl-i İmran/190-194.

Allah'a tövbe edin. O'nun muhabbetine girin. Zira Allah-u Teâla tövbe eden ve temiz olan kimseleri sever. Mümin, Allah'a dönen ve çok tövbe eden kimsedir.

Mümin kardeşine öf dediğinde, onların arasındaki (kardeşlik bağı) kesilir. Yine ona sen kâfirsin dediğinde, onlardan biri kâfir olur. (Elbette maksat zahiri küfür değildir.)

Müminin kardeşine iftira etmesi, ona yakışmaz; iftira ederse tuzun suda erimesi gibi aralarındaki iman da erir. (Yani iftira edenin imanı erir.)

Tövbe kapısı, tövbe etmek isteyen kimse için açıktır. Öyleyse, Allah'a Tövbe-i Nasuh (halis olarak günahı tekrarlamamak düşüncesiyle tövbe) edin; umulur ki Rabbiniz kötü amellerinizi bağışlar.

Bir anlaşma yaptığınızda anlaşmanıza bağlı kalın. Çünkü hiç bir kavimden, hiç bir nimet ve bolluk günaha düşmedikçe alınmamıştır. Allah-u Teâla kulları hakkında zulmedici değildir. Eğer bela inmeden önce duada bulunurlarsa, nimetleri ellerinden çıkmaz. Eğer bela indikten veya nimet elden çıktıktan sonra samimi olarak Allah'a yönelirlerse, gevşeklik ve israfta da bulunmazlarsa, Allah-u Teâla onların bütün kötülüklerini ıslah eder ve elden çıkmış tüm nimetlerini de kendilerine geri çevirir.

Müslüman sıkıntıya düştüğünde Rabbinden şikayet etmemelidir; ama (sıkıntılardan) dolayı O'na şikayet etmelidir. Çünkü bütün işlerin anahtarı, yerdeki ve gökteki ve bunların arasındaki bütün şeylerin tedbiri O'nun elindedir. O büyük arşın Rabbidir ve bütün hamdlar alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. İnsan uykudan kalkıp oturduğunda ayağa kalkmadan önce şöyle demelidir: **"Hasbiye'r Rabbu minel ibad, Hasbî Huve hasbî ve ni'mel vekîl."**[89]

Herhangi biriniz, gece yarısı uykudan kalktığında göğün etrafına bakıp: **"İnne fî halk'is semavati ve'l-arzi vehtilafil leyli venne-har"** ayetinden **"inneke la tuhlif'ul mîad"** ayetine kadar okumalıdır.[90]

Zemzem kuyusunun suyundan içmek, hastalığı giderir. Öyleyse Hacer-ül Esved taşının önünde o sudan için. Dört nehir (çok bereketli ve yararlı olduklarından dolayı sanki) cennet nehirlerindendir: Fırat, Nil, Seyhan ve Ceyhan.

Müslüman bir kimse hükmüne güvenmediği ve toplumda Allah'ın emrini icra etmeyen bir kimsenin emri altında cihada gitmemelidir. Gidip ölürse, hakkımızı gasp ve kanımızı dökmekte düşmanımıza yardımda bulunmuştur; ölümü de cahiliye ölümüdür.

Biz Ehl-i Beyt'i anmak, pisliğe, hastalıklara, şüphe ve günah vesvesesine şifadır ve bizim sevgimiz Allah'ın rızasıdır. Emirlerimizi dinleyen, yolumuza koyulan ve yolumuzu kabullenen kimseler, yarın Firdevs cennetinde bizimle beraber olacaklardır. Bizim hükümetimizi bekleyen, Allah yolunda kendi kanına boyanan kimse gibidir.

Kim bizi bir savaşta görür ve yardım dileme feryadımızı duyar da yardımımıza koşmazsa, Allah-u Teâla onu yüzü üstü cehenneme atar. İnsanların yeniden dirilip yolların daraldığı zamanda (kıyamet günü),

---

89- Yani: "Kulların yerine Allah bana yeter. Yeter O bana, ve O ne güzel vekildir."

90- Al-i İmran/190-194.

cennetin kapısı biziz. Biz Hıtta (mağfiret) kapısıyız; o kapı selamet ve kurtuluş kapısıdır; o kapıdan giren kurtuluşa erer; ondan geri kalan ise helak olur.[91]

Allah-u Teâla bizimle (insanların yaratılışını) başlatmıştır; bizimle sona erdirecektir.[92] Bizimle istediği şeyi yok eder; bizimle zamanın zorluklarını uzaklaştırır ve bizim vesilemizle yağmur yağdırır. Sakın aldatıcı şeytan sizi aldatmasın. Eğer Kaim'imiz (Hz. Mehdi) kıyam ederse, gök yağmurunu yağdıracak; yeryüzü otlarını bitirecek; kulların kalbinden düşmanlık silinecek; evcil ve yırtıcı hayvanlar birbirleriyle uzlaşacaktır, kaynaşacaktır; öyle ki, bir kadın başında sepet, Irak ile Şam arasında gidip geldiğinde, ayağını yeşillikten başka bir şeyin üzerine basmayacaktır; hiç bir yırtıcı hayvan onu ürkütüp korkutmayacaktır. Eğer düşmanlar arasında kalmanın ve duyduğunuz incitici sözlere karşı sabretmenin mükâfatını bilseydiniz, gözleriniz ışıklanırdı.

Eğer beni kaybederseniz, benden sonra karşılaşacağınız zulüm, tecavüz, ayrım, ilahi haklara itinasızlık ve can korkusu gibi (tatsız) olaylardan dolayı ölümü arzulayacaksınız. İşte böyle bir zamanda hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sarılın ve tefrikaya düşmeyin; sabra, namaza ve takıyeye sarılın. Bilin ki, Allah-u Teâla kullarının (söz ve amellerinde) çeşitli renklere girmelerini sevmez.

Haktan ve hak ehlinden ayrılmayın. Başkasını bizim yerimize seçen kimse, helak olur, dünyasını kaybeder ve günahkâr olduğu halde bu dünyadan ayrılır.

Evinize girdiğinizde evdekilere selam verin; evde kimse olmadığında ise "*Esselamu aleyna min Rabbina*" deyin.[93] Evinize girdiğinizde "*Kul huvellahu ehad*" suresini okuyun. Çünkü onu okumak fakirliği giderir.

Çocuklarınıza namaz öğretin; sekiz yaşına girdiklerinde namaz kılmadıkları takdirde bu işten dolayı onları sorgulayın.

Köpeklerden uzak durun; her kimin elbisesine kuru olarak köpek dokunursa elbisenin üzerine su serpsin; eğer yaş ise elbiseyi yıkasın.

Bizden tefsirini anlamadığınız bir hadis duyduğunuzda onu bize bırakın ve durun (kendi görüşünüzü söylemeğe yeltenmeyin); hak aşikâr olduğunda da teslim olun; aceleci ve sırrı ifşa eden olmayın; aşırı gidenler (gulüv ehli), bize dönmelidirler; geri kalanlar (Ehl-i Beyt'in makamını olduğundan aşağı bilenler) da bize ulaşmalıdırlar.

Bize sarılan, bize ulaşır; bizi terkeden de helak olur. Emrimize uyan, bizimle olur; yolumuzdan gitmeyen ise ezilir.

Dostlarımız için Allah'ın indinden fevç fevç rahmet akınları vardır; düşmanlarımız için de Allah indinden fevç fevç gazap vardır. Yolumuz orta yoldur; emrimiz ise hidayettir.

Beş şeyde şüphe caiz değildir (onlarda şüpheye düşülürse namaz bozulur): Vitir namazı (gece namazındaki son bir rekat), kıraatın (Fatiha

---

91- Hıtta kapısı, Hz. Musa zamanında Beni İsrail'in o kapıdan geçmeye emrolunduğu bir kapı idi. O kapıdan geçen kurtuluşa erdi.

92- Çünkü yaratılış gayesiz olmaz; yaratılışın gayesi ise insan-i kâmildir. Ancak onunla insanlara ilahi hüccet tamamlanmış olur.

93- Rabbimizin selamı bize olsun.

ve surenin) farz olduğu her farz namazın birinci ve ikinci rekatları, sabah namazı, akşam namazı, seferi olsa bile bütün iki rekatlı farz namazlar.

Akıllı adam, temiz olmadıkça Kur'an okumaz. Namazda okuduğunuz surenin, rüku ve secde hakkını verin. (Namazda sure okunduktan sonra rüku ve secdeye gitmek o surenin hakkıdır. Bir rekatta bir sureden fazla okunmamalıdır, ama nafile namazlarında bir rekatta iki sure okumak caizdir.)

Erkek, namazda gömleğini (kılıç hamaili gibi) kendisine sarmamalıdır. Çünkü bu, Lut kavminin yaptığı bir ameldir. Erkek, iki tarafını boynuna düğümleyerek veya düğmeleri kapatılmış kalın bir elbiseyle namaz kılabilir.

İnsan, resim ve resimli olan bir serginin üzerine secde etmemelidir. Ama resim ayağının altında kalır veya üzerine onu örtebilecek herhangi bir şey atarsa, caizdir. Kişi namaz halinde resimli olan parayı elbisesine bağlamamalı (ve onunla namaz kılmamalıdır). Ama para bir kesede veya dış elbisede olursa caizdir.[94]

İnsan buğday ve arpa yığınının veya yiyilecek herhangi bir şeyin ve ekmeğin üzerine secde etmemelidir.

Herhangi biriniz helaya gitmek istediğinde şöyle demelidir: **"Bismillah Allahumme emit anni'l eza ve eiznî mineş-şeytanirracîm."**[95] Oturduğunda da şöyle demelidir. **"Allahumme kema et'amtenîhi tayyiben ve sevveğtenîhi fekfinîh."**[96] Temizlendikten sonra da şöyle demelidir: **"Allahumm'er-zukni'l helal ve cennibni'l haram."**[97] Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: Allah-u Teâla her kulu için meleklerden bir vekil kılmıştır; kazay-ı hacet yaptığında bu melek onun kendi hadesine bakması için boynunu aşağı doğru eğer, bu anda kulun Allah'tan helal mal istemesi yerinde olur. Melek (o anda insana) şöyle der: "Ey insan oğlu, işte senin heveslenip arzu ettiğin şey budur, nereden aldığına ve şu anda ne hale geldiğine bir bak."

İnsan, abdest alırken elini suya sokmadan (elini yıkamadan) önce şu duayı okumalıdır: **"Bismillah, Allahummec'alnî minet tevvabîn vec'alnî minel mutatahhirîn."**[98] Abdest aldıktan sonra da şöyle demelidir: **"Eşhedu en la ilahe illallah vahdehu la şerike leh ve enne Muhammed'en abduhu ve Resûluh, salla'llahu aleyhi ve alihi ve**

94- *Hisal* ve *Mevaiz* kitabındaki tabir daha açıktır; o kitaplarda şöyle nakledilmiştir: "Hırsızdan korkarak parayı, kesenin içerisine bırakıp arkasına bağlar ve böylece onunla namaz kılarsa sakıncası olmaz."

95- Allah'ın adıyle. Allah'ım, zorluğu benden uzaklaştır ve taşlanan şeytandan bana sığınak ver.

96- Nimetini temiz ve helal rızk olarak verdiğin gibi bu konuda bana yardımcı ol.

97- Allah'ım, bana helal rızk ver ve haramdan uzaklaştır beni.

98- Allah'ın adıyle. Allah'ım, beni tövbe edenlerden ve temizlenenlerden kıl.

sellem."[99] Bu durumda mağfirete müstahak olur. Kim namazın hakkını bilerek kılarsa, Allah-u Teâla onu bağışlar.

Kişi nafileyi (müstahap namazı) farz namazın vaktinde kılmamalıdır; özrü olmaksızın da onu terketmemelidir. (Mazeretten dolayı kılmamışsa) mümkün olduğu zaman onu kaza etmelidir. Zira Allah-u Teâla (namaz kılanların vasfında) şöyle buyuruyor: **"Öyle namaz kılanlar ki, namazlarını daima kılarlar."**[100] Bunlar, gecenin kaza olan nafilelerini gündüz, gündüzün de kaza olan nafilelerini gece kılan kimselerdir. (yani nafileleri asla ihmal etmeyen kimselerdir)

Farz namazın vaktinde nafilenin kazasını kılmayın. Önce farzı kılın, daha sonra dilediğiniz namazı.

Mekke ve Medine hareminde kılınan namaz bin namaza eşittir. Hac yolunda harcanan bir dirhem (başka yerde harcanan) bin dirheme eşittir. İnsan namazında huşu içinde olmalıdır; huşu içinde olan kimse ise namazda bir şeyle oynamaz.

İki rekatlı olan her namazın kunutu (cuma namazı hariç) ikinci rekatin rükuundan öncedir. Cuma namazında iki kunut vardır; biri ilk rekatin rükuundan öncedir; diğeri ise ikinci rekatın rükuundan sonradır.

Cuma namazının ilk rekatında Fatiha'dan sonra Cuma suresi, ikinci rekatında ise Münafikun suresi okunmalıdır. Secdelerden sonra bedeniniz sakin olacak şekilde (birazcık) oturun; daha sonra ayağa kalkın; işte bizim amelimiz böyledir.

Sizden biriniz Tekbiret-ul İhram dediğinde ellerini göğsünün hizasına kadar kaldırsın; Allah'ın huzurunda durduğunda en azından farz miktarına riayet etsin; düz dursun ve eğilmesin; namazdan sonra, dua ederken elini göğe doğru kaldırıp düz tutsun.[101]

İbn-i Seba: "*Ey Emir-el Müminin, Allah her yerde yok mu?*" diye sorduğunda İmam Ali *aleyhi'sselâm*: "Evet Allah her yerde vardır." buyurdular. İbn-i Seba: "*Öyleyse neden elimizi göğe doğru kaldıralım?*" dedi. İmam Ali *aleyhi'sselâm* buyurdular ki: "Yazıklar olsun sana; bu ayeti hiç okumuyor musun? **"Rızkınız ve size sözü verilen şey göktedir."**[102] Öyleyse rızkı, Allah'ın Vaat ettiği üzere gökte olduğu halde, gökten talep etmeyip de nereden talep edelim?

Hiç bir insanın, Allah'tan cenneti istemedikçe, cehennemden O'na sığınmadıkça ve Hur-ul ayn'la evlenmeyi O'ndan talep etmedikçe, namazı

99- Şehadet ederim ki Allah'tan başka bir ilah yoktur, tektir, ortağı yoktur. Ve yine şehadet ederim ki şüphesiz Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Allah'ın salat ve selamı ona ve Ehl-i Beyt'ine olsun.

100- Maaric/23.

101- *Hisal* ve *Mevaiz* kitabında: "elinizi göğe doğru kaldırıp dua edin ve duada gayret gösterin" diye nakledilmiştir.

102- Zariyat/22.

kabul olmaz.[103] Namaza durduğunuzda vedalaşanın namazı (son namaz) gibi kılın. Tebessüm, namazı bozmaz; ama kahkaha bozar.

Uyku kalbe musallat olursa, abdestin yenilenmesi gerekir. Eğer namazda iken uykudan gözlerin açılmazsa, namazı boz ve uyu. Çünkü sen (artık ne söylediğini) bilmiyorsun; kendi zararına dua da edebilirsin.

Kim, kalbiyle bizi sever, diliyle bize yardımda bulunur ve eliyle bizim yanımızda savaşırsa, cennette bizimle aynı derecede olur. Kim, bizi kalbiyle sever, ama diliyle bize yardım etmez ve eliyle bizim yanımızda savaşmazsa, o bir derece aşağıda olur. Kim, bizi kalbiyle sever, ama eli ve diliyle yardımda bulunmazsa, cennette bizimle beraber olur.[104]

Kim, kalbinde bize düşmanlık besler, dili ve eliyle de aleyhimizde olursa, cehennem ateşinin en aşağı tabakasında olur. Kim, kalbinde bize karşı düşmanlık besler, diliyle muhalefet eder ama eliyle aleyhimizde bulunmazsa önceki tabakadan bir derece yüksekte olur. Kim, kalbinde bize düşmanlık besler, ama dili ve eliyle aleyhimizde olmazsa, o da ateşte olur. Cennet ehli, insanın gökte yıldızları seyrettiği gibi, cennette şiâmızın bulundukları makamları seyrederler.

Tesbih (Yusebbihu veya Sebbehe) ile başlayan sureleri okuduğunuzda **"Subhane Rabbiyel a'la"**[105] deyiniz. **"İnnellahe ve me-laiketehu yusellûne alen nebiy"**[106] ayetini okuduğunuzda Pey-gamber'e çok salavat gönderin; (ister) namazda olsun, ister namazın dışında.

Bedende gözden daha az şükreden bir uzuv yoktur; öyleyse isteklerini kabul etmeyin; zira sizi Allah'ın zikrinden alıkor.

Tin suresini okuduğunuzda, sonunda **"Ve nahnu ala zalike min'eş şahidin"**[107] deyiniz. **"Kûlû amenna billah"**[108] ayetini okuduğunuzda **"Amenna billah"** (Allah'a iman ettik) deyin ve **"Ve nahnu lehu muslimûn"** ayetine kadar okuyun. İnsan farz namazın son teşehhüdünde **"Eşhedu en la ilahe illallah vahdehu la şerike leh ve enne Muhammed'en abduhu ve rasûluhu ve enne's saate atiyetun la reybe fiha ve ennellahe yeb'asu men fil kubûr"**[109] okuduktan sonra

---

103- Bunları namaz kılarken Allah Teala'dan istemenin önemi şundan kaynaklanıyor ki, Bunları Allah Teala'dan istemek insanın ahiret nimetlerine yöneldiğini gösterir. Bir kimse, dünya hayatına kalbı bağlılığı azalırsa, Allah'tan, onu ahiret azabından kurtarmasını ve cennet nimetlerine eriştirmesini isterse Allah'a yönelmesi kolaylaşır ve böyle birinin namazı kabul olur. Ama insan genelde dünya nimet ve zevklerine bağlılığı yüzünden gerçek anlamda ahiret nimetlerine önem vermemekte ve Allah'a yönelememektedir.

104- İkinci ve üçüncü kısım: *Mevaiz-ül Adediyye* kitabında şöyle nakledilmiştir: "Kim bizi kalbiyle sever, diliyle de yardımda bulunur, ama savaşta bizimle beraber düşmana karşı savaşmazsa, bir derece aşağıda olur. Kim bizi kalbiyle sever, ama eli ve diliyle yardımcı olmazsa, iki derece aşağıda olur." Bu rivayet daha doğrudur. Büyük bir ihtimalle yukarıdaki metinde bir yanlışlık vardır.

105- Yüce Rabbim pâk ve münezzehtir.

106- Ahzab/56.

107- Biz de buna şehadet edenlerdeniz.

108- Bakara/131.

kendisinden abdesti batıl edecek bir şey çıkarsa, namazı tamamdır; yenilemesi gerekmez.[110]

Allah'a, namaz için (camiye) yaya gitmek kadar daha ağır bir ibadet yapılmamıştır.[111]

Hayrı, su yolunda gidip gelen develerin boynunda ve tırnaklarında arayın.[112] Nebiz'e (acılığını gidermek için içerisine hurma veya kuru üzüm dökülen su) nebiz-i sikaye (hacılara verilen su) denilmesinin sebebi şudur: Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e Taif'ten kuru üzüm getirdiklerinde Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* zemzem suyunun acılığını gidermek için o üzümün, zemzem suyuna dökülmesini emretti.[113] Eğer bir müddet kalırsa onu içmeyin.

Kişi çıplak olduğunda şeytan ona bakıp tamah eder; öyleyse kendinizi örtün. Kişinin elbisesini dizlerinden yukarıya toplayarak halkın önünde oturması doğru değildir. Kim kokusu diğerlerine eziyet eden bir şey yerse camiye yaklaşmamalıdır. İnsan namazın secdesinde sırtını yüksek tutmalıdır.

Sizden birisi, gusül etmek istediğinde önce ellerini dirseğe kadar yıkasın. Yalnız olarak namaz kıldığında, kıraat, tekbir ve tesbihin sesini kendine işittir. Namaz kılıp bitirdiğinde yüzünü sağ tarafa çevir.

Dünyadan takva azığı toplayın. Çünkü takva, dünyadan topladığınız en iyi azıktır. Kim, üç gün hastalığını halktan gizleyip Allah'a (o acıdan dolayı) yakarırsa Allah'ın, ona şifa vermesini hakeder. Kulun, Allah'tan en uzak olduğu hal, bütün kaygısının karnı ve tenasül organı olduğu zamanki halidir.

İnsan, dininin tehlikeye düşeceğinden korktuğu bir yolculuğa çıkmamalıdır.

Duada dört şeye dikkat et: Peygamber'e ve Ehl-i Beyt'ine salavat getirmeye, cenneti Allah'tan istemeye, cehennemden O'na sığınmaya, hur-ul ayn'ı O'ndan dilemeye.

Kişi namazını kılıp bitirdikten sonra, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e salavat getirmeli; cenneti Allah'tan dilemeli; ateşten O'na

109- Şehadet ediyorum ki, Allah'tan başka ilah yoktur. Tektir, ortağı yoktur. Gerçekten Muhammed O'nun kulu ve elçisidir ve şüphesiz kıyamet gelmektedir, onda şüphe yoktur. Gerçekten Allah kabirlerde olanları diriltecektir.

110- Bu hadise, fıkıh ve fetva açısından amel edilmez. Zira diğer hadisleri de nazara alan müçtehidlerin görüşüne göre, selamdan önce çıkan hades namazı batıl eder.

111- Bu hadis *Mevaiz* ve *Hisal* kitablarında şöyle nakledilmiştir: "Allah'a, O'nun evine yaya gitmek kadar daha meşakkatli bir ibadet yapılmamıştır."

112- İnsanları deve beslemeye teşvik etmek için söylenmiştir. Çünkü o zamanlar deve, diğer hayvanlardan daha yararlı idi, insanlar onun etinden, sütünden, tüyünden, taşıma gücünden faydalanırlardı.

113- Zemzem suyu hacılara verildiği için ona nebiz-i sikaye denmiştir. Daha sonra acılığı bu şekilde giderilen her suya nebiz-i sikaye denildi. İçine üzüm konan bu tür su, çok kaldığında bir çeşit şaraba dönüşüp sarhoş edici olurdu. Bazı kimseler bunun önceki ve sonraki halini göz önünde bulundurmadan nebiz içmek helaldir, diyorlardı. Nitekim bu yanlışlık, Ehl-i sünnet fıkhının bazı kollarına sirayet etmiştir ve günümüzde de bunun helal olduğunu sanmaktadırlar.

sığınmalı, hur-ul ayn'la (cennet kızıyla) evlenmeyi O'ndan istemelidir. Çünkü kim Peygamber'e salavat getirmezse, duası geri döner. Kim cenneti Allah'tan dilerse, cennet onu duyup şöyle der: Allah'ım, kulunun dilediği şeyi ona bağışla. Kim cehennemden Allah'a sığınırsa, cehennem şöyle der: Allah'ım, kulunun senden güvence istediği şeyde, ona güvence ver. Kim hur-ul ayn'ı Allah'tan dilerse, hur-ul ayn onu duyup şöyle der: Allah'ım kuluna istediği şeyi ver.

Tağanni (şarkı), şeytanın cennete olan ağıtıdır. Sizden biri, uyumak istediğinde sağ elini, sağ yanağının altına koyup şöyle desin: **"Bismillahi veza'tu cenbî lillahi ala milleti İbrahim'e ve dîni Muhammed'in ve vilayeti men-ifterazallahu tâa-tehu, ma şâellahu kane ve ma lem yeşe' lem yekun."**[114]

Kim, uyuduğu vakit bu duayı okursa, yağmacı hırsızdan ve enkaz altında kalmaktan korunur ve melekler uykudan kalkana dek ona mağfiret dilerler.

Kim yatağa girdiğinde "İhlas" suresini okursa, Allah-u Teâla elli bin meleği, gece onu korumak için görevlendirir.

Sizden yatmak isteyen bir şahıs şu duayı okumadan yatağa uzanmasın: **"Uizu nefsî ve ehlî ve dinî ve malî ve vuldî ve havatîme amelî ve [ma] havvelenî Rabbî ve razekanî bi izze-tillahi ve azametillahi ve ceberûtillahi ve sultanillahi ve rah-metillahi ve râ'fetillahi ve gufranillahi ve kuvvetillahi ve kud-retillahi vela ilahe illellahu ve erkanillahi ve sun'illahi ve cem'-illahi ve bi rasulillahi** *salla'llâhu aleyhi ve alih* **ve bi kudretihi ala ma yeşau min şerri-s sâmmeti vel hâmmeti ve min şerril cinni vel insi ve min şerri ma zeraa fil erzi vema yahrucu minha ve min şerri ma yenzilu mines semâi vema ya'rucu fîha ve min şerri kulli dabbetin ente ahizun bi nasiyetiha. İnne Rabbî ala siratin mustakîm ve huve ala kulli şey'in kadir vela havle vela kuvvete illa billah."**[115]

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* Hasan ve Hüseyn'in korunması için bu duayı okurdu ve bize de bu duayı okumayı emretti.

Biz, Allah'ın dininin hazinedarları ve ilim kandilleriyiz. Bizden bir kandil söndüğünde, diğer kandil yanar. Bize uyan sapmaz. Bizi inkâr eden, doğru yolu bulmaz. Bize karşı düşmanımıza yardımda bulunan da kurtuluşa eremez.

114- Allah'ın adıyla. Hz. İbrahim'in ve Hz. Muhammed'in dini ve Allah'ın itaatını farz kıldığı kimsenin velayetiyle Allah için sağ yanım üzerine yatıyorum. Allah'ın dilediği her şey olur, dilemediği hiçbir şey de olmaz.

115- Ben, kendimi, ailemi, dinimi, malımı, çocuklarımı, amelimin akıbetini, Rabbimin bana lütufta bulunduğu ve beni kendisiyle rızıklandırdığı şeyleri; zehiri öldürücü olan ve olmayan haşarelerin, cin ve insanların, Allah'ın yeryüzünde üretip-bitirdiği, gökten inen ve göğe çıkan ve Allah'ın, perçeminden yakalayıp - denetlediği her canlı varlığın şerrinden koruması için; O'nun izzetine, azamatine, ceberutuna, saltanatına, rahmetine, ra'fetine, bağışına, kuvvetine, gücüne birlik ve tekliğine, erkânına, (kıyamet günü insanları bir araya) toplamasına, Resulullah'a ve dilediği her şeye olan gücüne havale ediyorum.

Bizi yalnız bırakana yardım edilmez. Zevale uğrayacak olan dünya metaı (malı) tamahıyla, bizi bırakmayın. Kim, dünyayı bize tercih ederse, yarın üzüntüsü çok olur. İşte Allah-u Teâla'nın: “**(Farkına varmadığınız bir sırada size ansızın azap gelmeden) ve nefsin: "Allah hakkında kusur edişimden dolayı vah bana. Hakikaten ben alay edenlerdendim" demesinden önce (Rab-binizden size indirilenin en güzeline uyun).”**[116] buyruğunun anlamı budur.

Çocuklarınızı yıkayarak tenin kötü kokusunu temizleyin. Çünkü şeytan ondaki kötü kokusunu alırken çocuk uykuda korkar; ameli yazan iki kâtip de ondan eziyet görürler.

Kadınlara ilk bakış (farkında olmadan gözün çarpması), serbesttir. Ama o bakışı sürdürmeyin ve fitneden kaçının. Şaraba alışkın bir kimse, puta tapıyormuş gibi Allah *azze ve celle*'yi (ölüm vakti) mülakat eder. Hicr ibn-i Adiy: “*Ya Emir-el Mü'-minin şaraba alışkın kimdir*?” dediğinde, "Bulduğu vakit onu içen kimsedir." buyurdu.

Kim, sarhoş edici bir şey içerse, kırk gece namazı kabul olmaz.

Kim, bir Müslüman'a haysiyetini zedelemek kastıyla bir söz söylerse, dediği sözden kendisini kurtaracak bir delil (bir mazeret) gösterene dek Allah-u Teâla onu, cehennem ehlinin bedenlerinden çıkan irininin içerisinde hapseder.

İki erkek veya iki kadın bir örtünün altında uyumamalıdırlar; uyurlarsa onlara tazir (hakimin uygun gördüğü şer'i ceza) uygulanmalıdır.

Kabak yiyin; çünkü kabak insanın akıl gücünü çoğaltır; Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* de ondan hoşlanıyordu. Yemekten önce ve sonra turunç yiyin. Zira Âl-i Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih* onu yiyorlardı.

Armut kalbi aydınlatır ve Allah'ın izniyle onun ağrılarını durdurur.

İnsan, namaza kalktığında, şeytan Allah'ın rahmetinin onu sardığını gördüğünden dolayı hasetle ona bakar.

İşlerin en kötüsü, yeni çıkan bid'atlardır. İşlerin en hayırlısı Allah rızası için olanlardır. Dünyaya tapanın ve onu ahirete tercih edenin akıbeti vahim olur.

Eğer namaz kılan insan, (baştan aşağıya) kendisini kuşatmış olan Allah'ın rahmetinden haberdar olsaydı, namazı bitirmez ve başını secdeden kaldırmak istemezdi.

Hayır ameli ertelemekten sakının; mümkün olduğu kadar onu yapmakta acele edin. Mukadder olan rızk, güçsüz de olsanız, size ulaşacaktır. Mukadder olan ziyanı, tedbir almakla da geri çeviremezsiniz. İyiliği emredin, kötülükten sakındırın.

İnsan ayağını üzengiye koyduğunda şu ayeti okumalıdır: **"Subhanellezi sehhara lena haza vema kunna lehu mukrinin ve inna ila rabbina le munkalibûn."**[117]

116- Zümer/56.

117- Bunu bizim için boyun eğdiren (Allah) ne yücedir, yoksa biz bunu (kendi hizmetimize) yanaştıramazdık. Ve biz elbette, Rabbimize döneceğiz. (Zuhruf/12-14).

Yolculuğa çıkmak istediğinizde şöyle deyin: **“Allahumme ente’s sahibu fis sefer vel hamilu ala’z zahri vel halifetu fil ehli vel mali vel veled.”**[118]

Konakladığınızda şöyle deyin: **“Allahumme enzilna munzelen mubareken ve ente hayr-ul munzilîn.”**[119]

Bir iş için pazara gittiğinizde de şöyle deyin: **“Eşhedu enla ilahe illellah, vahdehu la şerîke leh ve enne M u h a m m e d en abduhu ve rasûluh *salla'llâhu aleyhi ve alih*. Allahumme innî eûzu bike min safkatin hâsiretin ve yemînin fâciretin ve eûzu bike min bevâr-il eyyim.”**[120]

İkindi namazını kıldıktan sonra (camide oturup) akşam namazının vaktini bekleyen kimse Allah'ın ziyaretçisidir; Allah ise ziyaretçisine ikramda bulunur ve istediği şeyi ona bağışlar.

Hac veya Umre için Allah'ın evinin ziyaretine giden, Allah'ın misafiridir; Allah kendi misafirine ikramda bulunur ve mağfiretiyle ona ihsan eder.

Kim iyiden kötüyü ayırt edemeyen bir çocuğa sarhoş edici bir şey içirirse, Allah-u Teâla onu, yaptığı işten kurtaracak bir mazeret getirene dek cehennem ehlinin bedenlerinden çıkan irin içerisinde hapseder.

Sadaka, büyük bir siperdir; Mümin için cehennem ateşinden koruyan bir engel, kâfir için ise malının zayi olmasını önleyecek bir koruyucudur. Onun bedeli hemencecik kâfire verildiği gibi bedeni hastalıkları da giderilir, ama ahirette onun için hiç bir pay yoktur.

Cehennem ehlini yüz üstü cehenneme düşüren dil olduğu gibi, kabir ehlini nura layık kılan da yine dildir. Öyleyse dilinizi koruyun ve onu Allah'ın zikriyle meşgul edin.

Heykel yapan, kıyamet günü yaptığı işten sorumludur. Bir kimse çerçöp ve dikeni sizden uzaklaştırırsa (bulunduğunuz yeri temizlerse) şöyle deyin: "Allah-u Teâla sevmediğin şeyi senden uzaklaştırsın."

Bir adam, hamamdan çıktığında (Müslüman) kardeşi ona: "Sıhhatler olsun" demelidir; onun da cevabında: "Allah sana huzur versin" demesi gerekir.

Eğer bir kimse birine: "Allah'ın selamı sana olsun" derse, o da cevabında: "Sana da Allah'ın selamı olsun ve yerin cennet olsun" demelidir.

Önce meth, sonra rica (olunur). İlk önce Allah'a hamd-u senâ edin; sonra ihtiyaçlarınızı isteyin. Talep etmeden önce meth-u senâda bulunun.

Ey dua eden (şahıs), olmayacak ve haram olan bir şeyi (Allah'tan) isteme.

118- Allah’ım, yolculukta bizimle birlikte olan, bineğin sırtında bizi taşıyan, aile, mal ve evladımıza vekil olan sensin.

119- Allah’ım, bizi mübarek bir yerde yerleştir. Sen en hayırlı yer verensin.

120- Şehadet ediyorum ki Allah’tan başka bir ilah yoktur, tektir, ortağı yoktur. Ve şüphesiz M u h a m m e d O’nun kulu ve elçisidir. Allah’ım, zararlı alış-verişten, yalan yere and içmekten ve günahın azabından sana sığınırım.

Bir kimseye, yeni doğan erkek çocuğundan dolayı tebrikte bulunmak istediğinizde şöyle deyin: "Allah-u Teâla bu bağışı mübarek etsin. Onu kemale eriştirsin ve hayrını sana nasip etsin.”

Sizden biri, Mekke'den geldiğinde gözlerinden ve Resu-lullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in öpmüş olduğu Hacer-ül Esved taşını öptüğü ağzından, secde yerlerinden ve alnından öpün. Hacdan geleni tebrik ettiğinizde şöyle deyin: "Allah-u Teâla ibadetlerini kabul etsin; sa'yına (çabalarına) karşılık versin; yaptığın masrafın yerini doldursun; bunu en son haccın kılmasın."

Alçak kimselerden korkun. Çünkü onlar Allah'tan korkmazlar.

Allah-u Teâla (yeryüzüne) bakıp bizi seçti, bizim için de şiamızı seçti; onlar bize yardım ederler; sevincimizle sevinirler; üzüntümüzle üzülürler; mal ve canlarını bizim yolumuzda feda ederler; onlar bizdendir; dönüşleri de bizedir. Şiamızdan birisi yasakladığımız bir işi yaptığı takdirde kesinlikle ölmeden önce, günahlarının temizlenmesi ve günahsız olarak Allah'ın huzuruna çıkması için malında, evladında veya canında bir belaya duçar olur. Eğer günahlarından bir miktar kalırsa, ölüm anında ölüm ona zorlaştırılır ve böylece günahı tamamıyla temizlenmiş olur. Taraftarlarımızdan ölen (kendi eceliyle de ölse) sıddık ve şehittir. Çünkü o, Allah ve Resulüne iman etmiş olduğu halde Allah'ın rızası için, velayetimize inanmış, bizim için sevip bizim için nefret etmiştir.

Her kim sırlarımızı ifşa ederse, Allah-u Teâla ona demirin şiddetli azabını tattırır (yani kılıçla katledilir).

Yeni doğan çocuklarınızı yedinci günü sünnet edin; soğuk ve sıcak sizi bu işten alıkoymasın. Çünkü bu amel bedenin temizliğine sebep olur. Şüphesiz yeryüzü sünnet edilmemiş kimsenin idrarından Allah'a feryat eder.

Sarhoşluk dört çeşittir: Gençlik sarhoşluğu, servet sarhoşluğu, uyku sarhoşluğu, saltanat sarhoşluğu.

Müminin, on beş günde bir defa hamam otu kullanmasını severim.

Balık yemeyi azaltın (az balık yeyin). Çünkü çok balık yemek bedeni eritir; balgamı çoğaltır; kanı katılaştırır. Süt aşı, ölüm hariç, her derdin devasıdır.

Narı, içerisindeki perdesiyle yeyin. Zira mideyi sepiler; kalbi diriltir ve şeytanın vesvesesini giderir.

Hindiba otu yiyin. Zira her sabah vakti cennet suyundan bir damla su onun yaprağının üzerinde toplanır.

Yağmur suyu için. Çünkü yağmur suyu bedeni temizlediği gibi dertleri de giderir. Nitekim Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur: **"Sizi arıtmak, sizden şeytanın pisliğini gidermek için gökten bir yağmur yağdırdı."**[121]

Çöre otu, ölümden başka her derdin dermanıdır. Sığırın eti derttir; sütü, yağı ise şifadır.

121- Enfal/11.

Hamile kadın için taze hurma yemeden daha iyi bir şey yoktur. Zira Allah-u Teâla (Hz. Meryem'e) şöyle vahyetti: **"hurma ağacını silk, sana teru-taze hurmalar dökülecek."**[122]

Yeni doğan çocuğun damağına hurma sürün. Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* Hasan ve Hüseyn'e böyle yaptı.

Biriniz hanımıyla cinsi münasebette bulunduğunda acele etmesin, zira kadının da erkek gibi isteği vardır. Bir kadına gözü çarpıp ondan hoşlanan kimse, kendi hanımıyla cima etsin.... Şeytana kendi kalbine musallat olacak bir yol bırakmasın. Gözünü namahremden çevirsin. Hanımı olmadığı takdirde, iki rekat namaz kılıp Allah'a çok hamd etsin.[123]

Cima yaptığınız vakit az konuşun. O esnada konuşmak çocuğun dilsiz olmasına sebep olur. Hanımın fercinin içerisine bakmaktan sakının. Çünkü bu iş (çocuğun) abras olmasına sebep olur. Cima vakti şöyle deyin: **"Allahumme innî istahleltu ferceha biemrike ve kabiltuha biemanike, fein kazeyte minha veleden fec'elhu zekeren seviyyen ve la tec'el lişşeytani fîhi şirken ve nasiba."**[124]

Tenkiye, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in tavsiye ettiği dört şeyden biridir. Tenkiye, kendinizi tedavi ettiğiniz şeylerin en iyisidir; karnı genişletir; batındaki dertleri giderir; bedeni de kuvvetlendirir.

Menekşe çiçeğinden enfiye yapın. Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: "Eğer insanlar menekşede olan özelliği tanısaydı (onun suyunu) yudum yudum içerlerdi."

Ayın evvellerinde ve yarısında cima etmekten sakının. Çünkü şeytan bu iki vakitte çocuk ister (nütfede ortak olur). Çarşamba ve cuma günleri hacamat yapmaktan sakının. Zira çarşamba daima uğursuz bir gündür ve bu günde cehennem yaratılmıştır. Cuma gününde de öyle bir vakit vardır ki, o vakitte hacamat yapan bir kimse ölümle karşılaşır.

MALİK-İ EŞTER'İ MISIR VE ETRAFINA VALİ TAYİN ETTİĞİ ZAMAN ONA YAZDIKLARI EMİRNÂME

Bismillahirrahmanirrahim

Bu, Allah'ın kulu Emir-ül Müminin Ali'nin, Mısır'ın vergisini toplamak, düşmanlarıyla savaşmak, halkını düzene sokmak, şehirlerini onarmak için Haris-i Eşter oğlu Malik'i bu beldeye vali tayin ettiği zaman ona verdiği emirnamedir.

Ona, Allah'tan çekinmesini, itaatini seçmesini, Allah'ın kitabındaki, farzlarına ve sünnetlerine dair emirlerine uymasını emrediyor. Çünkü saadete eren bir kimse, ancak bu farz ve sünnetlere uymakla mutlu olur ve onları inkâr edip zayi eden ise asla mutlu olamaz.

122- Meryem/25.

123- *Mevaiz* kitabında da şöyle geçiyor: "Peygemberi'e çok salavat getirin, sonra Allah'ın fazl ve ihsanından talep edin; elbette ki Allah kendi lütfundan ihtiyacınızı giderir."

124 - Allah'ım, bu kadını senin emrinle kendime helal bildim ve senin emanetin olarak kabullendim. Bu kadından bana bir evlat verilmesini takdir etmişsen, onu noksansız bir erkek çocuğu kıl ve şeytanı o çocukta ortak ve pay sahibi kılma.

Allah'a eliyle, kalbiyle, diliyle yardım etmesini de emrediyor. Çünkü Allah, kendisine yardım edene yardım etmeyi üstlenmiştir. Allah, güçlü ve azizdir.

Yine istekler karşısında nefsiyle mücadele etmesini, onun serkeşliğini bastırmasını emrediyor. Çünkü "**nefs, Rabbimin merhameti olmadıkça kötülüğü emreder. Doğrusu Rabbim bağışlayandır, merhamet edendir.**"[125]

Şüpheli yerlerde Allah'ın kitabına itimat etmesini emrediyor. Zira her şeyin açıklaması, onda mevcuttur ve o, imanlı bir millet için rehber ve rahmettir. Yine Allah'ın rızası peşinde olmasını, gazabına sebep olan şeylerin etrafında dolaşmamasını, O'na karşı günah işlemekte ısrar etmemesini emrediyor. Zira Allah'tan kaçıp sığınabileceğin başka biri yok.

Sonra şunu bil ki, ey Malik, seni öyle bir yere göndermekteyim ki, senden önce orada, adalet veya zulümle hüküm yürüten nice devletler gelip geçmiştir. Sen, kendinden önceki buyruk sahiplerinin yaptıklarını nasıl görüyor, seyrediyorsan, halk da senin yaptığın işleri, öylece görüp, seyredecek. Sen onlar hakkında neler diyorsan, halk da senin hakkında aynı sözleri söyleyecek. Salih kişiler, Allah-u Teâla'nın kendi kullarının dilinde cari kıldığı meth-u senâlarla tanınır.

Gözünde en sevimli azık; salih amel, mal toplamada orta halli olmak ve halkın durumunun düzeltilmesi olmalıdır. Heva ve hevesine hakim ol; nefsini sana helal olmayan şeylerden alıkoy. Zira sevdiğin yahut nefret ettiğin şeylerde nefse hâkim olmak, ona insafla muamelede bulunmaktır. Halka merhametle davranmayı âdet edin; onları sevmeyi, onlara lütfetmeyi huy edin. Onları yemeği ganimet bilen yırtıcı bir canavar kesilme. Zira halk iki sınıftır: Ya dinde seninle kardeştir veya yaratılışta seninle eşittir. Ayakları sürçebilir, kusur edebilirler, bilerek veyahut yanılarak ellerinden bazı şeyler çıkabilir. Senin yaptıklarını, Allah'ın bağışlamasını nasıl seviyorsan, sen de onları bağışla, kusurlarından geç. Allah'ın ve Peygamber'inin sünneti hakkında sana verilen bilinçten dolayı, sen onların üstündesin; seni bu işe memur eden de senin üstündedir; Allah da, seni vali tayin eden kimsenin üstündedir. Bu emirnamede sana yazdığımız şeylere sarıl.

Allah'la savaşmaya kalkışmaktan sakın; zira ne O'nun azabını önleyecek güce sahipsin, ne de O'nun bağış ve rahmetinden umudunu kesebilirsin. Halkın kusurlarını bağışlayınca, pişman olma; onlara ceza verince de sevinme. Bir mazeret bulup da göz yumabileceğin bir cezayı vermekte acele etme. Ben bir buyruk verenin tayin ettiği görevliyim, emrime uyulması gerek demeye kalkışma. Çünkü bu çeşit düşünce gönlü bozar; dini gevşetir ve (insanı) fitneye yaklaştırır.

Bedbahtlığa düşmekten Allah'a sığın. Eğer hükümdarlığın seni kendini beğenmeye ve büyüklük taslamaya sevkeder ve kendin için azamet ve büyüklük taslarsan, başının üzerindeki Allah'ın mülkünün azametine ve O'nun, senin yapamadığın şeylere olan gücüne bak. Bu, baş kaldıran (serkeşlik eden) nefsini yatıştırır; kibrini, gururunu giderir; dağılıp giden aklını başına getirir. Sakın Allah'ın azametiyle boy ölçüşmeye, kendi

125- Yusuf/53.

gücünü ve kuvvetini O’nun kudretine benzetmeye kalkışma! Çünkü Allah, her zorbayı zelil eder ve kibirlenip büyüklük taslayanı alçaltır.

Kendin, sırdaşların, ailen ve raiyyetinden sevdiğin kimseler hususunda Allah'ın ve insanların hakkını korumada insaflı ol; böyle yapmazsan, zulmetmiş olursun. Allah'ın kullarına zulmedenin düşmanıysa Allah'tır, kulları değil; Allah ise düşmanlık ettiği kimsenin delilini batıl kılar ve bu kimse, zulümden vazgeçip tövbe edinceye dek Allah'la savaş halinde olur. Allah'ın nimetlerini zail eden şeyler içinde zulümden daha güçlüsü yoktur. Allah mazlumların dualarını duymaktadır ve zalimlere karşı ise pusuda beklemektedir. Böyle bir kimse, dünya ve ahirette helak olur.

Sen, hakka en yakın ve adaleti kapsamlı olan ve halkı (hoşnutlukta) daha çok bütünleştiren işleri daha fazla sevmelisin. Çünkü umumun öfkesi ve rahatsızlığı, eşrafın rızasını ve hoşnutluğunu yok eder ve hiçe çevirir; ama umumu razı etmekle yakınları ve ileri gelenleri öfkelendirmek affedilir. Raiyetten (halktan) hiç kimse, valiye yükü daha ağır olan, bela zamanı ona en az yardım eden, adaletten hoşlanmayan, isteklerinde çok ısrar eden, kendilerine iyilik yapıldığı zaman en az teşekkür eden, iyilikte bulunulmadığı zaman mazereti çok geç kabul eden, zamanın zorluklarına daha az dayanan valinin yakınları gibi değildir. Halbuki dinin direği olan, müslümanların genelini teşkil eden ve düşmanlar karşısında duran halk kitlesidir; öyleyse onlara yönelmeli ve onlara meyil etmelisin. Yararı daha genel ve akıbeti daha hayırlı olan işlere koyulmalısın. Kuvvet yalnızca Allah'tandır.

İnsanların ayıplarını gözetleyen, onları açıp söyleyen kişiler, sana en uzak, en menfur kişiler olsunlar. Tabii ki insanlarda ayıp olabilir; valiyse bunları örtmeye en layık olan kişidir. Öyleyse, halkın sana kapalı olan ve bilmediğin ayıplarını açmaya kalkışmayasın; ayıpları elinden geldikçe ört ki, Allah da senin, raiyyetinden gizlenmesini sevdiğin ayıplarını örtsün. Halka karşı her türlü kin bağını çöz. Halkın kalbinde sana karşı kin oluşturacak işlerden sakın; özür dileyenin özrünü kabul et; hadleri şüpheyle uzaklaştır (kesin olarak isbatlanmayan bir suça had uygulama); sence doğru olmayan şeyleri, bilmezlikten gel. Halkın kötülüğünü söyleyenlerin sözlerini, hemencecik tasdik etme. Çünkü, halkın kötülüğünü söyleyen, öğütçülere benzese bile garaz (kötü niyet) sahibidir.

Cimri kişiyle istişarede bulunma; zira seni faziletten alıkor, seni yoksullukla korkutur. Korkakla da istişare etme; zira seni işlerde zaafa düşürür. İhtiraslı (aşırı istek sahibi) kişiyle de istişare etme; sana zulümle mal yığmayı güzel gösterir. Cimrilik, korkaklık ve hırs ayrı ayrı huylardır; ama bunların hepsini bir araya toplayan şey, kötülerin tabiatında varolan Allah'a karşı kötü zanda bulunmaktır.

Yardımcılarından en kötüsü, senden önce kötü yöneticilere vezirlik eden, cinayetlerinde onlara ortak olan ve Allah'ın kullarının arasında, onların işlerini yürüten kimselerdir. Sakın böyle (sabıkası kötü olan) kimseleri kendine sırdaş edinip, geçmişlerin hükümetinde ortak oldukları gibi bunları sana verilen emanette (yetki ve makamda) ortak kılmayasın. Onlar geçmiş yöneticileri kötü uçurumlara sürüklemişlerdir. Onların gösteriş ve riyakârlıkları, seni aldatmasın. Çünkü onlar günahkârların yardımcısı, zalimlerin kardeşi ve her çeşit tamah ve sahtekârlıkların başlangıcıdırlar. Onların yerine, onlar kadar sözü geçerli olan, işlerde

tecrübeli olan ve önceki tecrübeleri ile kötülük ve haksızlıkları tanıyan, seçkin kişiler bulabilirsin. Bunların sana masrafı az ve yararı çok olur. Sana besledikleri sevgi daha gerçektir; başkalarıyla ülfetleri daha azdır; zalime, zulmünde yardımcı olmadıkları gibi suçluya da suçunda ortak olmamışlar ve başkalarının hükümetinde Müslümanlara ve antlaşma yapan kimselere de zulmetmemişlerdir. İşte bunları gizli ve açık işlerin için kendine has kıl. Sonra bu grup arasında, hakkı daha açıkça söyleyen (veya acı bile olsa sana gerçeği anlatan), zayıflar hakkında daha ihtiyatkâr ve insaflı olan, ister hoşuna gitsin ister gitmesin, Allah'ın dostlarında bulunmasını hoş görmediği şeylerde seninle az işbirliğinde bulunan, (senin öfkenden endişelenmeyen ve halkın maslahatını senin hoşnutluğuna tercih eden) kimseler senin yanında daha seçkin olsun. Çünkü onlar seni haktan haberdar ederler; sana yararı olan şeye seni basiretli kılarlar. Takva, doğruluk, akıl ve asalet sahiplerine yaklaş (onlarla dost ol). Onların seni fazla övmelerine, yapmadığın işleri yapmış göstererek övünmene sebep olmalarına müsaade etme. Zira fazla övgü, insanda bencillik ve kibir yaratır, gurura kaptırır ve bunu kabullenmek (böyle bir şeyi benimsemek) ise Allah'ın gazabına sebep olur.

Nezdinde iyilik edenle, kötülükte bulunanın yeri, aynı düzeyde olmasın; çünkü onları bir görmek, iyilik edenleri iyilikten vazgeçirir; kötülük edenleri de kötülüğe teşvik eder; bunlardan her birine karşı layık olduğu muameleyi yap. Bu senin için bir yöntem olsun; Allah bununla sana yarar ulaştırır, sen de onunla kendi yardımcılarına yarar ver.

Bil ki, halka iyilikte bulunmak, yükümlülüklerini kolaylaştırmak, yersiz istekleri onlara yüklememek gibi, valinin halka karşı iyimserliğini ispatlayacak hiç bir şey yoktur. Öyleyse halka karşı iyimserliğini ispatlayacak işleri yapmaya çalış. Zira iyimserlik, uzun süreli yorgunlukları ve sıkıntıları senden giderir. (Şunu da bil ki,) hakkında iyimser olabileceğin kimseler senin imtihanından hakkıyla çıkabilen, kötümser olacağın da imtihanından çıkamayan kimselerdir. Kıyamet gününde Allah'ın mükâfatına sebep olmasına ilaveten, halka iyi davranmakta da basiretinin çoğalması için lehine ve aleyhine olan bu durumu iyice kavra ki, halka karşı daha iyi davranabilesin.

Bu ümmetin ileri gelenlerinin (büyüklerinin), amel ettikleri ve raiyyetin (halkın) birliğine ve işlerinin düzelmesine sebep olan âdet ve gelenekleri bozup, o âdet ve geleneklerin yerine zararı olan birtakım yeni âdet ve gelenekleri koymaya kalkışma ki, o âdetleri koyanlar, onların sevabına ermiş olur ve sen ise bunları bozmakla günah kazanmış olursun. Ülke halkının durumunun düzelmesine sebep olan yöntemlerin korunması ve toplumun hayatının sağlam bir tarza sahip olmasına sebep olacak ilkeleri yerleştirmek hususunda bilginlerle, düşünürlerle oturup müzakere yapmayı ve tartışmayı çoğalt (bu hususta onların düşüncelerinden yardım al). Bu üslup hakkı sabit kıldığı ve batılı yok ettiği gibi yeterli bir kılavuz ve örnektir de. Çünkü iyi yöntem ve gelenekler Allah'a itaat etmeyi sağlayan yollardan biridir.

Bil ki, halk çeşitli sınıflara ayrılmıştır. Bunlardan hiç birinin durumu, diğer sınıfların yardımı olmaksızın doğrulmaz, düzene girmez (her sınıfın, diğer sınıfların asayiş ve huzur içerisinde olması için kendi işini yapması gerekir); hiç birinin diğerine muhtaç olmaması mümkün değildir.

Bu sınıflar şunlardan ibarettir:

(1-) Allah'ın askerleri ve ordusu. (2-) Kamu ve özel işleri düzene sokan kâtipler. (3-) Adaletle hükmeden yargıçlar. (4-) İnsaf ve yumuşaklıkla hizmet eden görevliler. (5-) Müslümanlar ve ehl-i kitaptan cizye ve haraç toplayan memurlar.[126] (6-) Tüccar ve zanaat sahipleri. (7-) Toplumun en aşağı sınıflarından olan muhtaç ve yoksul kişiler.

Allah-u Teâla bu sınıfların her birisinin payını kendi kitabında, P e y g a m b e r ’inin sünnetinde ve bizim yanımızda bir ahit olarak korunan ilimde ortaya koyarak ölçüsünü belirlemiştir.

Ordu, Allah'ın izniyle halkın kalesi, valilerin ziyneti, dinin izzeti ve güvenlik ile huzurun temel taşıdır. Halk ancak orduyla varlığını sürdürüp huzura kavuşabilir. Ordu da, düşmana karşı cihatta kendisine destek olmak, arkasında bir güvencesi bulunmak ve geçimini sağlamak için Allah'ın onlar için tayin ettiği vergilerle gücünü koruyup varlığını sürdürebilir.

Sonra bu iki sınıf, ancak kadılar, zekât ve vergi memurlarıyla kâtiplerden ibaret olan üçüncü sınıfla hayatlarını sürdürebilirler. Çünkü onlar işleri düzene sokarlar, insaf ve adaleti yayarlar, gelirleri (vergileri) toplarlar, onların sayesinde genel ve özel işlerde güvence sağlanır. Bütün bu sınıfların ayakta durmaları ise, tüccar ve zanaatçılarla mümkündür. Onlar halkın muhtaç olduğu şeyleri toplayıp, çarşı ve pazarlara dökerek, başka sınıfların yapamayacağı işleri yaparlar. Son olarak da gözetilmesi gereken toplumun yoksul ve güçsüz olan alt sınıfı gelir.

Allah'ın malı (İslam devletinin gelirinden bu sınıflar için ayrılmış bütçe) onların tümünü kapsamına alıp idare edebilir. Bunlardan her birisinin kendi ihtiyaçları miktarınca valinin üzerinde hakları vardır. Valinin ise bu doğrultuda, Allah'ın ona farz kıldığı görevleri gereği gibi yerine getirebilmesi, ancak konuya gerekli önemi verip Allah'tan yardım dilemesi ve nefsini hakka riayet etmeye boyun eğdirip küçük ve büyük işlerde doğru yoldan ayrılmamaya sabretmesiyle mümkün olur.

Ordunun başına Allah, Resulü ve İmam'ın için daha çok ihlaslı, emanet ve iffet bakımından en temiz, hilimde (olgunlukta) en üstün, ilim ve siyasette ise en seçkin kimseleri komutan olarak seç. Bu komutanları, öfkelendiği zaman öfkesini yenebilen, özrü kabul eden, zayıfları esirgeyen, güçlülere karşı gevşemeyen, ne zora başvuran, ne de zaafa düşen kimselerden seçip tayin et.

Sonra toplumun soylu ve aile bakımından şereflilerine, geçmişlerinde iyilik bulunanlarına, yiğit, cesur, cömert ve bağışlayıcı olanlarına sarıl. Çünkü bunlarda yüce ve temiz huylar bir araya gelmiştir. Bunlar halkı Allah'a karşı iyimser kılıp, kaza ve kaderine iman etmelerini sağlarlar. Daha sonra da şefkatli bir babanın evladını görüp gözetmesi, esirgemesi gibi, onların işini görgözet. Onların eğitimi ve güçlü kılınması için harcadığın bütçeyi, ne kadar olursa olsun, gözünde büyütme. Onlar hakkında yapacağın muhabbet ve lütuf az bile olsa, önemsiz görünmesin sana. Zira bu, onların senin hayrını istemelerine ve senin hakkında iyi

126- Cizye, İslam’ın güvencesinde yaşayan gayr-i müslim kitap ehlinden kişi başına alınan vergidir. Haraç ise gayri müslimlerden ve bazen de müslümanlardan alınan toprak vergisidir.

düşünmelerine sebep olur. Onların büyük işlerini göreceğim diye küçük işlerini de ihmal etme. Az bir lütfün bile bir yerde işe yarar, ondan faydalanırlar; çoğunun da yeri var, ondan da ihtiyaçsız kalamazlar.

Askerlerine kardeşçe davranan ve düşmanla savaşmaktan başka bir kaygıları kalmaması için askerlerin kendilerini ve geride bıraktıkları ailelerini kapsayacak şekilde onlara bağışta bulunan komutanları diğer komutanlardan daha çok sevmelisin ve onlara daha fazla değer vermelisin; sürekli olarak onlara karşı beslediğin kalbi duyguları dile getir ki, senin yanında aziz, değerli olduklarını ve senin onların yaşamını daha da iyileştirmeyi düşündüğünü bilsinler. Güzel bir şekilde sevgi ve ikramda bulunarak, vaatlerinin doğruluğunu ispatla.

Valilerin gözlerini aydınlatan işlerin en üstünü, memlekette adaleti yaymak, halkın dostluğunu ve sevgisini kazanmaktır. Halkın sevgisi ise ancak gönüllerinin sıhhatli olmasıyla mümkün olur. Onların hayır istemeleri de ancak valilerinin korunmasına ilgi duymaları, devletlerini kendilerine bir yük olarak görmemeleri ve onların hizmet süresinin bitmesini bir an önce istememeleriyle mümkün olur.

Sonra orduyu idare etmekte, yalnız onların arasında taksim ettiğin savaş ganimetleriyle yetinme; ganimetlerin yanısıra Allah'ın nasib ettiği beyt-ül maldan da, Allah'ın dinine yardıma koşmalarını sağlayabilmen için onların eksikliklerini gider. Askerlerin arasında cesur kişilerden beklediğin hayırseverliğin son derecesine ulaşabilmen için onlara daha fazla bağışta bulun, maddi imkan sağla, övgü ve teşekkürde bulun, tek tek herbirinin halini sor ve gönlünü al, gösterdikleri yiğitlikleri methet, öv. Çünkü onların hizmetlerini fazla dile getirmen, Allah'ın izniyle, yiğitleri teşvik eder ve geri kalanları da o yola yöneltir.

Fakat (onlara itimadın olmasıyla birlikte, onların durumlarını gözlemekten de gafil olma) halk arasında emaneti korumak ve hakkı söylemekte meşhur olan denetleyici kişileri, onların hizmetlerini sana bildirmeleri ve hizmet edenlerin, çektiği zahmetlerin sana gizli kalmadığını anlamaları için onlara gözlemci kıl. Sonra herkesin yaptığı hizmetin hakkını iyice bil; birinin çektiği zahmeti başkasına maletme; herkese noksansız olarak hakkını ver. Birisinin büyük oluşu, yaptığı küçük işi büyük görmene, yine birinin küçük oluşu, yaptığı büyük işi küçük görmene sebep olmasın. Sakın geçmişi iyi olan bir asker, küçük bir yanlışlık ve küçük bir olay için gözünden düşmesin; zira yücelik Allah'a mahsustur; onu, dilediği kimseye verir, akıbet takva sahiplerinindir.

Ordudan düşmana darbe indirenlerden biri şehid olduğunda, şehid olanın ailesine şefkatli ve güvenilir bir vasi gibi vekil ve halef olmalısın; onun yok oluşu, ailesinin yaşantısını etkilememeli. Bu şekilde muamelede bulunman, senin dostlarının kalbinde sana karşı olan muhabbeti ve onlarda olan itaat duygusunu daha çok artırır ve senin emrinde her çetin ve şiddetli tehlikeye karşı koymak için hazır olurlar.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in müşriklerle muamelesinde sünnetleri vardır; bizim de ondan sonra sünnetlerimiz vardır. Bu sünnetler; zalimler, kıblemize yüz çevirenler ve Müslüman ismini kendilerine takanlar hakkında uygulanmıştır. Yüce Allah irşat etmeyi sevdiği topluma; **"Ey inananlar, Allah'a, Peygamber'e ve kendinizden olan emir sahiplerine itaat edin. Allah'a ve ahiret**

gününe inanıyorsanız, bir şeyde ihtilafa düştünüz mü o hususta Allah'a ve Peygamber'e müracaat edin. Bu, (herkes için) hem hayırlı, hem de sonu pek güzeldir."[127]diye hitap etmiştir. Diğer bir ayette de: **"Eğer onu (aşikâr ettikleri sırrı) Pey-gamber'e ve içlerinden emre salahiyeti olanlara götürselerdi, elbette onlardan istinbat edenler, onu bilirlerdi. Allah'ın size ih-sanı ve acıması olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup gitmiştiniz."**[128] diye buyurmuştur. Allah'a götürmek, O'nun kitabının apaçık emrine sarılmaktır. Resule götürmek de onun ihtilafa mucib olmayan apaçık sünnetine tabi olmaktır.

Biz Resulullah'ın Ehl-i Beyt'i, Kur'an'ın muhkem ayetlerinden istinbat ederiz; müteşabih, nasih ve mensuh ayetlerini de biliriz.

(Ey Malik,) düşmanlara karşı, onlar gibileri hakkında bizim yaptığımız muamele gibi muamele et. Bizden gelen emirleri alabilmen için, vuku bulan her olayı ve haberi ardarda bize bildir; Allah yardımcıdır.

Sonra halis bir niyetle halk arasındaki yargı meselesini göz önünde tut. Çünkü mazlumun hakkını zalimden, güçsüzün hakkını güçlüden almak ve ilahi haddi sünnet ve şeriat gereğince uygulamaktan ibaret olan yargı, Allah'ın kullarını ıslah eden ve ülkeyi bayındır hale getiren şeylerden biridir.

Sence halkın gözünde ilim, sabır, züht, takva ve cömertlik açısından daha üstün olan, işin çokluğundan dolayı nefesi kesilmeyen, dava taraflarının müracaatı kendisini inatçı ve bencil kılıp görüşü üzerinde ısrar etmesine sebep olmayan, bir yanlışlık yaptığında yanlışlığı üzerinde ısrar etmeyen, hakkı tanıdığında hakka dönmekten rahatsız olmayan, halkın malına göz dikmeyen, gerçekleri anlamakta ilkel ve yetersiz teşhislerle yetinmeyen, şüpheli konularda herkesten daha fazla ihtiyat eden, herkesten daha fazla delillere uyan, davacıların sürekli müracaatta bulunmasıyla dize gelmeyen, gerçeğin bilinmesinde diğerlerinden daha sabırlı olan, gerçek ortaya çıktığında ise diğerlerinden daha ciddi olan, övgü, takdir ve dalkavuklukla kendisini kaybetmeyen, mübalağa ve demagojiyle tahrik olmayan ve propagandaya kulak vermeyen kimseleri bu şerefli yargı makamına seç. Fakat bu özelliklere sahip yargıçlar çok azdır. Sonra onların hükümlerinden de haberdar olmaya çalış, geçimlerini fazlasıyla temin et ki, bu yönden bir mazeretleri kalmasın; ondan aldığı destekle halka ihtiyaçları azalsın. Katında gafil avlanmaktan emin olmaları için onlara, senin yakınlarından hiçbirinin göz dikemeyeceği yüksek bir mevki sağla. Huzuruna geldiklerinde onlara tazim et; mecliste onlara kendi yanında yer ver. Verdikleri hükümleri imzala, icra et ve onlara destek ol. Yardımcılarını, onlar gibi beğendiğin fakihlerden, takva ehlinden, Allah ve kulları için hayır isteyen kimselerden seç ki, bir iş şüpheli olduğunda ve hak gizli kaldığında gerçeği bulmak için onları konuşsun ve onların bilgisinden kendisine gizli kalan şeyde yardım alabilsin; yine onlar, halkın arasında verdiği hükümlere şahit olsunlar, Allah'ın izniyle.

127- Nisâ/59-60.

128- Nisâ/83.

Daha sonra, etrafında bulunan hadis ravileri arasından Allah'ın hükmünde ve Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in sünnetinde birbirleriyle ihtilafa (çelişkiye) düşmeyen kimseleri kadı olarak seçmekte gayret göstermelisin. Zira hükümde ihtilafa düşmek adaleti yok eder, dinde gaflete dalmaya sebep olur ve halk arasında tefrikaya yol açar. Allah-u Teâla halkın birbiriyle geçinme ve mali işler konusundaki vazifelerini açıklamıştır. Bilmedikleri şeyleri, Kur'an'ın ilmini emanet ettiği ve ahkâmı korumayı uhdelerine bıraktığı kimselere (Ehl-i Beyt'e) havale etmeyi emretmiştir. Yargıçların ihtilafa düşmesi, zulmün ve bencilliğin onların arasına girmesi, itaati farz kılınan kimselere müracaat etmeksizin kendi görüşleriyle yetinmelerinden dolayıdır. Bu tür hareketler ne dinin salahınadır, ne de Müslümanların yararına. Yargıcın vazifesi sünnet ve elinde bulunan rivayetlere uygun yargıda bulunmasıdır; aciz kaldığında ise yargı işini ehline bırakmalıdır. Ehlini bulamadığı takdirde diğer fakihlerle istişare etmelidir; bundan başka bir çözüm yolu aramaya hakkı yoktur. İki Müslüman yargıcın "veliyy-i emre" müracaat etmeksizin ihtilaflı bir mesele üzerinde durmaya hakları yoktur. Veliyy-i emir Allah'ın ona öğrettiği ilimle, onların arasında yargıda bulunduktan sonra her ikisinin de o hükmü kabul etmeleri lazımdır, ister onların görüşüne uygun olsun, ister olmasın. Bu vazifeye çok dikkat et. Çünkü bu din, kötü kişilerin ellerine tutsak düşmüştü. İslam nizamı nefsî istek ve arzularla yürütülüyordu; din, dünyanın adi ve basit amaçlarına ulaşmak için bir vesile kılınmıştı.

Şehirlerin yargıçlarına ihtilaf ettikleri her meseleyi sana bildirmelerini yaz. Sonra bu meselelere derince bir bak; Allah'ın kitabına, Peygamber'in sünnetine ve İmam'ının hadisine uygun gördüğünde imzalayıp onları bu işi yapmaya mecbur kıl. Hakkı teşhis edemediğin ve mesele şüpheli kaldığı takdirde, hükmün altında bulunanların etrafındaki fakihleri bir araya topla, meseleyi onlarla görüş, sonra onların ittifak ettikleri görüşü geçerli kıl. Zira halkın ihtilaf ettiği her mesele, imama havale edilmelidir; imam da ilahi hadleri uygulamakta Allah'tan yardım dilemeli, onu icra etmekte gayret göstermeli ve halkı kendi emrine itaat etmeye mecbur kılmalıdır. Ve güç ancak Allah'tandır.

Sonra memurlarına dikkat et. Onları sınadıktan sonra tayin et; onları şahsi eğilimlerinle ve rasgele tayin etme; çünkü bu iki iş (şahsi eğilim veya rasgele bir yetkiliyi tayin etme) zülüm ve hıyanetin çoğalmasına, halkın ise çaresizliğine sebep olur. İşler, ifsatla düzene girmez. Takvalı, bilgili, siyaset bilen şahısları işlerin başına getir. Bunları temiz ailelerden, İslam'a eskiden girmiş olanlardan, tecrübe ve hayâ sahibi kişilerden seç; çünkü onlar, ahlakça en üstün, namusça en doğru, kötü arzulardan kurtulmuş, tamahları en az, işlerin sonuçlarını en fazla dikkate alan kişilerdir. Bunlar, üzerine aldığın mesuliyette, sana yardımcı olmalıdırlar. Böyle yardımcılar bulduğunda onların ücretlerini bol bol ver ki, kendilerini doğrultsun, güçlerini kazansın ve elleri altında bulunan Müslümanların mallarını yemekten uzak dursunlar. Aynı zamanda, emrine uymayıp emanetine hıyanette bulunurlarsa bu, onların aleyhine bir delil olur sana. Sonra, işleri teftiş et, onlara doğru ve vefalı müfettişler gönder (hallerini ve işlerini görüp, anlayıp sana bildirsinler). Çünkü onların haberleri olmadan senin onlardan haberdar olman, onların emin bir

surette iş görmelerine, halka yumuşaklıkla muamelede bulunmalarına sebep olur. (Onların içinde) zalimlere yardım edenlerden korun. Onlardan biri, vazifesinde hıyanet eder de müfettişlerin verdikleri rapor onun aleyhinde toplanırsa, bu tanık olarak yeter sana. Artık ona bedenî cezayı verebilir, yaptığına karşılık onu suçlu tutar, aşağılayarak onu hıyanet damgasıyla dağlar ve töhmet zincirini boynuna vurabilirsin.

Vergi işini de araştır, memurlarının işlerini düzene sok, çünkü haraç durumu ve vergi memurlarının işinin düzene girmesi, diğerlerinin işinin de düzene girmesi demektir. Onlardan başkaları, ancak onların işlerinin düzene girmesiyle düzene girebilir. Çünkü insanların hepsi verginin ve vergi memurlarının ehl-i ayalidir (onların topladığı vergiyle idare edilirler). Ancak, vergi toplamaktan ziyade memleketin kalkınmasına dikkat etmelisin; çünkü vergi memleket kalkınmadıkça toplanamaz. Memleketi kalkındırmadan, bayındır hale getirmeden vergi isteyen, şehirleri yıkıp mahveder ve Allah'ın kullarını helak eder; böyle bir buyruk sahibinin işi ve idaresi, pek az bir müddet sürer.

Sonra da bütün şehirlerin vergi memurlarını huzuruna çağırıp kendi şehirlerinin durumunu, ihtiyaçlarını ve vergi toplamak için kolay olan yollar hakkında açıklamada bulunmalarını onlardan iste. Daha sonra diğer uzmanlardan da meseleyi sor, öğren; vergi verenler verginin ağırlığından, veya vergi verecekleri şeylere bir afet gelmesinden, yahut içecekleri, sulayacakları suyun kesilmesinden veya bir bendin yıkılıp araziyi su basmasından, toprağın kaymasından, yahut da mahsulün mahvolmasından şikayet ederlerse, hallerini düzene sokacak bir derecede vergilerini azaltman gerekir. Eğer mali güçleri noksanlıklarını gidermek için zayıf olur da senden yardım dilerlerse, esirgeme, geçimlerini sağla. Zira böyle bir işin sonucu (ülkenin ve halkın) yararınadır. Bu sana güç gelmemeli. Çünkü bu bir yatırımdır; ülkenin mamur olması ve vilayetinin (memleketinin) bezenmesine sebep olacak, tekrar hazinene geri dönecektir.

Ayrıca (servet toplamak yerine halka iyi muamelede bulunmakla) halkın, sevgisini, saygısını, iyimserliğini kazanmış olursun ve hayrın çoğalmasına, halkın kolaylıkla sana cezbolmasına sebep olursun. Vergi zorla, baskıyla ve azarlamakla elde edilen bir şey değildir. Bu büyüklük ve fedakârlık (vergiyi bağışlaman), seninle halkın arasında olan bir ahittir. Bir olay vuku bulduğunda (ve yardımlarına ihtiyaç duyduğunda) kendilerine hizmet ettiğin, refah düzeyini yükselttiğin, iyi muamelede bulunduğun halka güvenebilirsin. Onları esirgeyişin, haklarında adaletle muamele edişin ve yumuşak davranışın da buna sebep olur. Bu olayda mazur olduğunu (onlara hıyanet etmediğini) bildikleri için dileğini seve seve kabul ederler; bunun meşakkatine katlanırlar, emrini yerine getirirler. Çünkü ülkede vücuda gelen bayındırlık ve servet, onlara yükleyeceğin yüke katlanmaları için onlara kuvvet verir.

Bir yerin harap olması, oradaki halkın yoksul düşmesiyle başlar; oradaki halkın yoksulluğuysa valilerin israf etmelerinden, valilikte kalacaklarına emin olmamalarından, ibret alınacak şeylerden az ibret almalarından kaynaklanır. Sen kendi hükümetinde, biriktirdiği şeyin halkın övgüsü, Allah'ın sevabı ve imamın sevgisi olmasını seven bir kimse gibi hareket et. Güç ve kuvvet yalnızca Allah'tandır.

Sonra kâtiplerini de teftiş et; her birisinin ihtiyacını öğren, onlara derece ve makam tayin et; onların en iyi olanlarını iş başına getir. (Düşmanlara karşı) kullanacağın düzenlerini, gizli tuttuğun sözleri içeren mektupları, edep ve ahlak açısından herkesten daha temiz ve iyi olan, büyük işlerde görüş alış verişine (daha fazla) salahiyeti olan, görüş sahibi, iyiliğini isteyen ve akıllı olan, herkesten daha fazla sırrı saklayan, izzet ve ihtiram kendisini mağrur etmeyen, azdırmayan, durum ve makamları yalnızlıkta veya topluluğun önünde kendilerini sana karşı durmaya cesaretlendirmeyen kişilere teslim et. Bu kâtiplerin, etraftan (memurlarından) gelen mektupları sana sunmakta gaflet etmemeleri, senden aldıkları emri aldıkları gibi bildirmeleri, senin lehine yapılan bir antlaşmada gevşek davranmamalı, aleyhine olan anlaşmayı bozmakta zaaf göstermemeleri ve işlerde sahip oldukları mevkilerini ve hadlerini bilmeleri gerekir; çünkü kendi haddini bilmeyen kişi başkasının haddini asla bilmez.

Normal mektupları, gelir defterleri ve ordunun divanı gibi daha küçük işleri de dikkat göstererek seçtiğin kimselerin yetkisine bırak. Zira bunlar da önemli işlerdir; senin için faydalı olduğu gibi, yönettiğin halkın da yararınadır. Sonra onları kendi anlayış ve ferasetine güvenerek ve kendilerine olan eğilimine ve hüsn-ü zannına dayanarak seçme; çünkü bazı insanlar, göstermelik hareketlerde bulunup, güzel hizmetler vererek kendilerini valiye iyi tanıtabilirler; oysaki bu göstermelik hareketlerin ötesinde ne öğüt vermek vardır, ne de emanete riayet etmek. Senden önceki temiz kişilerin seçtikleri kişilere bak; halka karşı en güzel muamelede bulunanları, emanete riayetle tanınmış onurlu kişileri iş başına getir. Bu, (önceki durumlarını nazara almak, onları seçmekte dikkat etmek) Allah'a ve işe atadığın kişilere karşı sorumluluk hissi taşıdığını gösterir. Daha sonra bu memurlarına, halkla iyi geçinmelerini ve onlarla güzel konuşmalarını emret.

Her işinin başına, işin büyüğü kendisine güç gelmeyecek, işlerin çokluğu, kendisini şaşırtmayacak bir başkan seç. Daha sonra kendin, onların gizli durumlarını ve hallerini araştır; muhtaç olanların ve mesajları sana ulaşan kimselerin işlerini incele. Onların (kâtiplerin) vali ve kendi imamları karşısındaki durumlarının ve tutumlarının ne şekilde olduğuna dikkat et. Çünkü kâtiplerden çoğunun huyu, çabuk usanmak, tekebbür ve bencilliktir; ama Allah bir kimseyi korursa o başka. Halk, ihtiyacını sunmaya ve onu istemeye mecburdur. Kâtiplerinden birinde bir ayıp görür de aldırmazsan, o ayıpla sen de ayıplanırsın; nitekim onlarda bir fazilet olursa, Allah katında sana olan sevaba ilave olarak, o fazilet, senin hesabına da kaydedilir.

Tacirlere, sanat ve zanaat sahiplerine gelince; onlara iyi davranmalısın. Onlarla ilgili tavsiyelerimi kabul et ve onlara karşı hayırlı ol. Kendin de elin altında bulunan memurlara, onlara karşı iyi davranmalarını tavsiye et. Onlardan bir kısmı, oturdukları yerlerde ticaretle uğraşır. Bir kısmıysa bir yerden bir yere gider, mal götürüp getirir. Bir başka grubu da halkın muhtaç olduğu şeyleri ellerinin emekleriyle hazırlarlar. (Bunlara iyi muamelede bulun;) çünkü bunlar, yarar kaynaklarıdırlar; uzun yollar aşarak, ülkendeki karalarda, denizlerde, düzlüklerde, dağlıklarda gezerek, başkalarının tabiatına

uygun gelmeyen bölgelere ve halkın bir adım atmaya cesaret edemediği düşman ülkelerine giderek yarar sağlarlar. Bu sınıfın ihtiramını gözet, yollarının emniyetini temin et; haklarını al. Bunlar (işlerinin tabiatı gereği) başkalarına zararı olmayan, salim kimselerdir. Kötülüklerinden korkulmaz, barışçıdırlar (bunlar tarafından bir isyan ve kargaşanın baş göstermesinden endişelenmemek gerek). Onların nazarında en sevimli iş, emniyeti daha fazla koruyan ve hükümdara yararı daha çok olan işlerdir.

Bulunduğun yerde onların işlerini gör-gözet. Uzak ve yakın şehirlerde de hallerini izle. Ama şunu da bil ki, bütün bunlarla beraber, bunların çoğunda aşırı bir hırs, kötü bir cimrilik, faydalı şeyleri stok etme ve azalınca değerinden fazlaya satma çabası vardır; buysa halkın zararına sebep olduğu gibi valilere de (buna göz yummak) ayıptır, noksanlıktır.

Stokçuluğu yasakla; çünkü Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* de yasaklamıştır. Alış veriş, güzel surette, adalet terazileriyle, satanın da alanın da zarar etmeyeceği bir fiyatla olmalıdır. Sen, stokçuluğu nehyettikten sonra onu yapmaya kalkışan olursa cezalandır; fakat cezada pek ileri gitme. Zira, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* de böyle yaptı.

Sonra Allah için, Allah için aşağı tabakayı gör-gözet; onlar başvuracakları bir düzen (çare) bulamayan, oldukça yoksul, muhtaç, darlıkta bunalmış, dertlere tutulmuş, kazançtan aciz kalmış kişilerdir. Bu sınıfın içinde dilenenler olduğu gibi bir şey umup bekleyenler, fakat kimseden bir şey istemeyenler de vardır. Öyleyse, Allah'ın senden korumanı istediği kimselerin hakkını koru. Onlara, memur olduğun beyt-ul maldan, her şehirde, Müslümanların ganimet olarak elde ettikleri ve devlete ait olan arazinin gelirinden, ekininden pay ayır. Onların yakın yerlerde olanlarıyla uzaklarda bulunanları aynı hakka sahiptir ve sen onlardan her birisinin hakkına riayet etmekten sorumlusun. Hiç bir düşünce seni, mahrumların durumuyla ilgilenmekten alıkoymasın. Ehemmiyetli işleri sağlamlaştırman, küçük sayılan işlere bakmaman için bir mazeret sayılmaz. Onlara karşı dikkatsiz ve himmetsiz olma; yüzünü de kibirle onlardan çevirme. Allah rızası için alçak gönüllü ol ki, Allah seni yüceltsin. Güçsüzlerin karşısında tevazu kanadını ger. Onlara, kendini bu tavra muhtaçmışsın gibi göster. Onların, gözlere hor görünenlerini, insanlar tarafından aşağı sayılanlarını, fakat sana gelip hallerini anlatmayanlarını sen ara, bul. Onları bulmak, hallerini sorup anlamak için Allah'tan korkan, onlara karşı böbürlenmeyen, güvendiğin kişileri yolla ki, onların hallerini sana bildirsinler. Sonra haklarında öylesine harekette bulun ki, Allah'a ulaştığın gün, onlar hakkında mazeret göstermeye kalkışmayasın. Çünkü bunlar, halk içinde başkalarından daha fazla insafa muhtaç kişilerdir. Bütün bu sınıfların haklarını vermekte (olacak kusurdan dolayı) Allah'tan af dile.

Yetimlerden, kötürümlerden, ihtiyarlardan bilhassa çaresi olmayan ve kimseden bir şey dilemeyen kimselerin durumlarıyla ilgilen; onlara (beyt-ul maldan) azık tayin et. Çünkü bunların hepsi Allah'ın kullarıdır. Onları bu durumdan kurtarmak, azıklarını vermek, haklarını temin etmekle Allah'a yaklaş. Zira amellerin ihlası, niyetlerin doğruluğuna bağlıdır.

Ayrıca halktan bazıları, kendi ihtiyaçlarını hakimin huzurunda bizzat dile getirmedikleri takdirde, işlerinin kendilerinin gıyabında

yürütüleceğinden emin olmazlar. Bu ise, valilere ağırdır. Fakat hakkın hepsi de ağırdır. Ancak Allah, hayırlı bir sonuca varabilmek için sabredip de Allah'ın sabredenlere vaat ettiği sevabın gerçek olduğuna inananlara o yükü hafifletir. Sen de bu sınıftan ol, Allah'tan yardım dile.

Zamanının bir kısmını ihtiyaç sahiplerine ayır; bu süre içerisinde kendini onlara vakfet; bunların işlerine bakmak için, zihnini her türlü meşguliyetten temizle; onları huzuruna çağır, yanında oturt ve onlarla görüşüp dertlerini dinle; seni yücelten ve sana makam veren Allah için tevazu et. Askerlerinden, yardımcılarından, koruyucularından, güvenlik ekibinden hiç kimse onları korkutmasın, onlara mani olmasın, o mecliste (halkın huzurunda) alçak gönüllü ol; onlarla yüz yüze geldiğinde, konuştuğunda yumuşak davran ki, onlar seninle konuşmak istediklerinde korkmadan, çekinmeden konuşsunlar. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in birçok yerde: "Zayıfın korkup çekinmeden, dili dolaşmadan sözünü söyleyip kuvvetliden hakkını alamadığı toplum ne temizliğe ulaşır, ne kutluluğa kavuşur." buyurduğunu duymuşumdur.

Sonra onların sert konuşmalarına, söz söylerken ağır laflar edenlerine tahammül et; darılmayı, sinirlenmeyi, onlarla görüşmekten kibirlenerek kaçınmayı da bırak ki, Allah da bu yüzden sana her taraftan rahmetlerini açıp yaysın; O'na itaat edenlerin sevaplarını sana versin. İhsanda bulunduğun zaman, minnet yükleme ki, verdiğin ona sinsin; vermediğin zaman da güzellikle, özür dileyerek, tevazu ederek verme ki, hiç olmazsa isteyen kişi rahatsız olmasın. Şüphesiz, Allah-u Teâla tevazu eden kimseleri sever.

Yardımcılarından en aziz ve değerlisi, herkesten daha yumuşak davranan, müracaat edildiğinde daha güzel karşılayan, zayıf ve güçsüzlere daha çok lütufta bulunan kimseler olmalıdır, inşaallah.

Bazı işler de vardır ki, bizzat senin yapman gerekir. Bunlardan biri, kâtiplerinin cevap veremeyecekleri mektuplara cevap vermendir. Biri de halkın ihtiyacı sana arzedildiğinde, o ihtiyaçları gidermendir. Biri de kâtip ve hazinedarların yetkilerine bırakılan bütçeleri inceleyip öğrenmektir. Bu vazifede gevşeklik gösterme ve işi geciktirmeyi de ganimet bilme. Kalben ve fikren rahatlaman için bu işlerden her birisine ilgili amirlerle konuşup tartışacak bir memur tayin et. Herhangi bir işi, o işle ilgilenen yetkiliyle istişare ettikten ve üzerinde düşünüp taşındıktan sonra imzala. Her işin şefi, nezaretçisi, (doğru bildiği) hükmü vermede senden çekinmemeli, icra edilemeyecek görüşleri de dile getirmemelidir.

Her günün işini, o gün gör. Çünkü her gün yapılacak bir iş vardır. Temiz niyetle ve halkın esenliğe erişmesi için yapılan bütün işler ve sarfedilen bütün vakitler Allah için olsa da, sen vakitlerin en üstününü ve en büyük bölümünü kendinle Allah arasındaki kulluğa ayır.

Allah için dinini halis kılan ve yalnız Allah için olan farzlara, bilhassa dikkat et. Gecende, gündüzünde bedenî ibadetlerini, gerektiği gibi eda et. Ama müstehap namazlar yalnız Peygamber'e gerekli kılınmıştır. Zira Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur: **"Gece-nin bir kısmında uyanıp namaz kıl, senin için nafile olarak; (bu namaz, sana mahsustur ve farz namazlardan fazla bir namazdır;) umulur ki Rabbin seni**

beğenilmiş ve övülmüş bir makama ulaştırır."[129] Allah, bu vazifeyi yalnız Peygamber'e mahsus kılmış, bu vesileyle de ona ikramda bulunmuştur; başkaları için bu, ihtiyarî ve müstehap bir ameldir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"Kim farz olmayan bir hayır işlerse, şüphe yok ki Allah, ona mükâfatta bulunur."**[130] Öyleyse Allah'a ve O'nun keremine yaklaşmaya sebep olan her işi çok yap. Farizeleri, kusursuz ve noksansız bir şekilde, meşakkatli olsa bile yerine getir. Halka namaz kıldırdığın zaman, namazı uzatıp onları usandırmadan, çabuk, fakat erkânını yitirmeden kıldır; çünkü halk içinde hasta ve işi olan vardır. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* beni Yemen'e gönderdiği zaman Resulullah'a: "Onlara nasıl namaz kıldırayım?" diye sordum; "En zayıfının kıldığı namaz gibi kıldır, insanlara karşı merhametli davran." buyurdular.

Bütün bunlardan sonra derim ki: Buyruğunun altında bulunanlardan uzun müddet gizli kalma; çünkü valilerin halka görünmemeleri sıkıcıdır (halkı sıkar); valilerin işler hakkında bilgisiz kalmasına yol açar. Onlardan gizlenmek, valilerin birçok şeyi bilmelerine engel olur. Dolayısıyla büyük şeyler onlara küçük görünür; küçük şeylerse gözlerinde büyür; güzel ve iyi, çirkin görünür; çirkinse güzelliğe bürünür; hakla batıl birbirine karışır gider. Vali de bir insandır ancak; bir işi ondan gizlerlerse bilemez, gizli kalanları göremez. Sözün üzerinde doğruyu yalandan ayıracak bir alamet bulunmamaktadır. Öyleyse hakların karışmasını önlemek için perdeyi incelt. Sen iki kişiden birisin ancak: Ya hak yolunda eli açık, cömert birisin; o halde gereken hakkı verdikten sonra ve iyi iş gördükten sonra neden gizlenesin? Ya da cimri birisin; bağışından ümidini kestikten sonra artık halk senden bir şey istemez ki; o halde ne diye onlara görünmeyesin? Kaldı ki halkın sana müracaatlarının çoğunun sana bir ağırlığı yoktur; ya zulme uğradıklarından şikâyetçi olur; ya da adalet isterler. Anlattığım şeylerden yararlan; hidayetini, saadetini garantileyen şeyle yetin, inşaallah.

Sonra yöneticilerin kendi reyleriyle hareket eden, tekebbürde bulunan, muamelede insafları az olan bazı adamları olabilir; bunların sebeplerini gidererek onları kökten yok et. Yakınlarına, yanında bulunanlara özel bir arazi verme veya yüklerini başkalarına yükleyerek diğer insanlara zararı dokunacak şekilde su kullanmada ve ortak bir işe girişmede anlaşma yapmaları için destek olma; bunun yararı sana değil, onlara olur, ayıbı ise dünya ve ahirette sana kalır. İşler sana ulaştığında, adaletle hükmet. Yakın olsun, uzak olsun, kime gerekiyorsa hakkını ver; bu hususta sabırlı ol, mükâfatını Allah'tan iste, akraban ve yakınların hakkında bile haktan ayrılma; işin sonunu düşün; isterse ona ağır gelsin bu iş; hayır olduğu sence malumsa yapmaktan çekinme; hakkını yerine getir.

Her ne zaman (yanlış anlaşılma) sonucu halk zalim olduğun düşüncesine kapılırsa (işin gerçeğini dile getirip yaptığını yorumlayarak) mazeretini onlara açıkla ve sana olan kötümserliği gider. Bu (halkla yüzyüze gelip meseleyi onlarla ortaya koymak) nefsin için bir riyazet ve buyruğun altındakilere de yumuşaklıkla muamelede bulunmaktır. Bu

129- İsrâ/81.

130- Bakara/153.

vesileyle halkı güzel ve yumuşak ahlak vesilesiyle hak yola hidayet etmekten ibaret olan muradına da erersin.

(Dış siyaset ve düşmanla muamele konusuna gelince:) Düşmanın, seninle barışmak isterse reddetme. Barışta Allah'ın rızası, ordunun huzuru vardır; böylece sen de sıkıntılarından kurtulmuş olursun; şehirlerinse güvenliğe kavuşmuş olur. Ama barıştıktan sonra da düşmanından sakın; çünkü çok kere düşman yaklaşır, gafil olmanı bekler. Şu halde ihtiyatla hareket et, ihtimali olan her tehlikenin önüne sed çek, bütün işlerde de Allah'a güven. Bir sorun çıkıp da düşmanla barışmak veya düşmana güvence vermek zorunda kalırsan, verdiğin söz ve yaptığın antlaşmaya riayet ederek nefsini ona verdiğin söze (ahde) kalkan yap. Çünkü Allah'ın farzlarından hiç biri ahde (antlaşmaya) bağlı kalmak gibi değildir. Dilekleri birbirine aykırı, reyleri, akideleri, dinleri çeşit çeşit olduğu halde tüm milletler (verdikleri söz ve imzaladıkları) antlaşmalarına bağlıdırlar. Çünkü antlaşmayı bozmanın ve gaddarlığın vahim sonuçlarını, müşrikler dahi idrak etmiş ve bağlılığı gerekli saymışlardır. Durum böyle iken sen (ey Müslümanların emri) antlaşmanı bozma, antlaşmaya bağlılığı bir kenara itme, buna riayet et, hıyanette bulunarak düşmanını aldatma; çünkü bu hususta Allah'a karşı cürette bulunan, çok cahil bir kimsedir. Allah ahdini, güvencesini kulları arasında bir rahmet olarak yaymıştır, o herkesin rahat edeceği bir emniyet kalesidir ve herkesin sığınacağı bir haremdir. Herkes ona doğru koşar. Onu bozmak, ona hıyanet etmek, ona hile katmak olmaz.

Sakın karşılaştığın darlıktan dolayı Allah adına verdiğin ahdi bozmaya kalkışma. Zira senin, kurtuluş ümidi olan ve sonunda üstünlük umulan bir darlığa sabretmen, yarın kötü akıbetinden korkacağın bir hıyanetten, Allah'ın seni sorguya çekmesinden, dünya ve ahirette (özrünün) kabul olmamasından daha hayırlıdır.

Haksız olarak kan dökmekten sakın. Çünkü azaba sebep olmak, ağır belaya yol açmak ve nimetin ortadan kalkıp ömrün çürümesine sebep olmak bakımından hiç bir şey haksız olarak dökülen kan gibi etkili değildir. Kullar arasında döktükleri kanlar hakkında (kıyamet günü) bizzat Allah hükmedecektir. Öyleyse, haram olarak kan dökmekle makam ve kudretini korumaya kalkışma. Çünkü bu, makam ve kudretin yok olmasına, onların zevale uğramasına sebep olur. Kendini Allah'ın gazabına uğratmaktan sakın. Allah-u Teâla zulümle öldürülenin mirasçısına (intikam almakta) bir kudret vermiş ve şöyle buyurmuştur: **"Kim zulümle öldürülürse mirasçısına, öldürene karşı bir kudret ve salahiyet verdik, ancak öldürmede aşırı gitmemeli; şüphe yok ki yardıma da mazhar edilmiştir o."** [131]

Bilerek kan dökme hususunda ne Allah katında bir özrün kabul edilir, ne benim yanımda; çünkü cezası kısastır bunun. Suçluya ceza verdiğinde yanlışlıkla kamçın, yahut elin onun ölümüne sebep olursa, kudretine güvenip ululanarak, öldürülen kişinin velilerine, onun diyetini Allah'ın rızası için vermekten kaçınma.

Kendini beğenmekten, seni kendini beğenmeğe sevkeden şeylere güvenmekten ve övülmeyi istemekten çekin; çünkü bunlar, ihsan

131- İsrâ/33

sahiplerinin ihsanlarını yok etmek, mükâfatlarını mahvetmek için, şeytanın gözettiği en güvenilir fırsatlardandır.

İdarende bulunanlara ihsanda bulunduğunda, onları minnet altında bırakmaya (ihsanını başlarına kakmaya) kalkışmayasın. Yaptığını çok görmekten de çekin. Söz verdiğinde, sözünden dönme; onlarla acele olarak da (gelişi güzel) konuşma. Başa kakmak, ihsanı yok eder; sözden dönüş, Allah'ın gazabına ve halkın nefretine yol açar; Yüce Allah: **"Allah katında en beğenilmeyen şey yapmayacağınız şeyi söylemenizdir."** buyuruyor.[132]

İşleri, zamanı gelmeden önce alelacele yapmayasın; yapma zamanı geldiğinde de bir işi ihmal etmeyesin; doğruluğu sence belli olmayan işi yapmakta da ısrar etmeyesin, ama doğruluğu açıkça olan işi de baştan savma. Her işi zamanında ve yerinde yap.

Herkesle bir ve eşit olduğun şeylerde kendi payını çoğaltmaya kalkışma; herkesin gözettiği şeylerde gaflete düşme; çünkü sen, başkalarına da örneksin. Az bir zaman sonra işleri örten perdeler açılır, Allah'ın azameti zuhur eder ve mazlumların hakkı zalimlerden alınır.

Öfkeni yen, kendine sahip ol. Elini, dilini gözet. Bütün bu hâllerde hemencecik cezâ vermekten çekin; cezâyı geriye at. Öfkelendiğinde, kızgınlığının yatışması ve ihtiyarını kullanabilmen için göğe taraf bak. Bunları, Rabbine ulaşacağına inanarak derdini ve üzüntünü çoğaltmadıkça uygulayamazsın.

Bil ki, bu ahitnâmede senin hidayet olman için gerekli her şey hazırlanmış ve yazılmıştır. Allah dilerse, seni hidayet eder ve bizden gördüğün bütün şeylerden öğüt alma tevfikini sana verir. Sonuçta yönetimin adalet, üstün kanunlar, Peygamber'inin sünneti ve Allah'ın kitabındaki farzlar üzere kurulu olur ve bizim nasıl hareket ettiğimizi, gördüğün miktarda örnek edinir ve ahitnâmede sana verdiğim buyruklara uymaya kendini zorlarsın. Nefsine uymak hususunda bir gevşeklik göstermemen için bu kadar delil getirdim sana. Ancak Allah (c.c.) insanı kötü şeylerden korur ve hayırlı işlere muvaffak eder. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in bana olan vasiyetlerinden bir kısmı da namaz, zekât ve kölelerin hakkına riayet etmeye teşvik konusuydu. Ben de bu ahitnâmeyi aynı tavsiyede bulunmakla sona erdiriyorum. Güç ve kuvvet ancak büyük ve yüce Allah'tandır.

Ve, benim ve senin, kullar arasında mazeretleri keserek açık delilleri ikame etmemizi, kulların en güzel anışlarına, iyi ve yerinde övüşlerine mazhar olmamızı, şehirlerde iyi ve güzel eserler bırakmamızı, nimetin hakkımızda tam olgun olarak, lütuf ve ihsânın kat kat fazlasıyla verilmesini, benim de, senin de ömrümüzün kutlulukla ve şehit olarak tamamlanmasını, Allah'ın bol ve sayısız rahmetine, pek büyük kudretine, her dilenen şeyi lütfedip vermesine sığınarak, niyâz etmekteyim ve biz, gerçekten Allah'ın rızâsını istemekteyiz.

Allah'ın salâtı ve selâmı Resulullah'a ve tertemiz soyuna olsun.

DİYBAC İSMİYLE MEŞHUR OLAN HUTBESİ

Mahlukatı ve sabahı yaratan, ölüleri canlandırıp yayan, kabirdekileri dirilten Allah'a hamt olsun. Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tek

132- Saff/3.

olduğuna, şeriki olmadığına ve Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'*in O'nun kulu ve rasulü olduğuna şehadet ederim.

Ey Allah'ın kulları, noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'a yönelenlerin sarıldıkları en üstün vesile: O'na, peygamberlerine ve bu peygamberlerin Allah indinden getirdikleri vahye inanmaktır; Allah yolunda cihat etmektir; cihat, İslam'ın en yüce kalesidir; Allah'ın birliğini (kelime-i tevhid olan "la ilahe illallah"ı) ikrar etmektir; bu insanın fıtratındadır; namaz kılmaktır; çünkü din, namazdan ibarettir; zekâtı vermektir; bu da bir farizedir; ramazan ayının orucunu tutmaktır; o sapasağlam bir siperdir; hacca ve umreye gitmektir; hac ve umre yoksulluğu giderip günahları bağışlatır, günahları örter ve cennete gitmeye sebep olur; sıla-i rahimde bulunmaktır; o servetin artmasına, ömrün uzamasına ve sayının çoğalmasına vesile olur; gizlice sadaka vermektir; o günahların bağışlanmasına vesile olur ve Allah'ın gazabını giderir; açıktan sadaka vermektir; o kötü ölümleri geri çevirir ve başkalarına iyilik yapmaktır, bu da kötü hadiselerden korur.

Allah'ı çok anın; bu anışların en güzelidir. Bu anma, nifaktan korunmaya ve ateşten kurtulmaya ve hayırların taksim edildiği vakit, sahibini Allah'a hatırlatmaya sebep olur. O'nu anış sesi arşın altına varır.

Çekinenlere vaat ettiği şeyleri kazanmaya çalışın; çünkü Allah'ın vaatleri vaatlerin en gerçek olanıdır. Vaat ettiği her şey, Vaat ettiği şekilde gelip ulaşacaktır. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'*a uyun; zira onun kılavuzluğu en üstün kılavuzluktur. Onun sünnetine uyun; çünkü onun sünneti, sünnetlerin en güzelidir. Kur'an'ı öğrenin; o sözlerin en güzeli, öğütlerin en kâmilidir. Kur'an'ı anlayın; çünkü o gönüllerin baharıdır. Kur'an'ın ışığıyla şifa bulun; çünkü o gönüllerdeki hastalıklara şifadır. Onu güzel bir tarzda okuyun; zira o, kıssaların en güzelidir. **"Kur'an okununca dinleyin ve susun. Umulur ki rahmete erirsiniz."**[133] Kur'an'ın ilmini öğrendiğinizde kurtuluşa ermeniz için bildiklerinize amel edin.

Ey Allah'ın kulları, biliniz ki, bilgisiyle amel etmeyen alim, bilgisizliğinden kurtulması mümkün olmayan, şaşırıp kalan cahile benzer. Hatta ona karşı olan delil, daha büyüktür. İlminden sapmış olan bu alim Allah katında daha fazla yerilecektir ve hasreti, cehalet içerisinde şaşırıp kalan cahilden daha fazla olacaktır. Gerçi bunların her ikisi de şaşkın, fasit, saptırıcı, fitneye uğramış, helak olan, yolları boş ve beyhude, amelleri ise batıl olan kimselerdir.

Ey Allah'ın kulları, batıl hayallere kapılmayın sonra şüpheye düşersiniz; şüpheye düşmeyin sonra kâfir olursunuz; kâfir olmayın sonra pişman olursunuz; (dini işleri basite indirgeyip) nefsinize ruhsat vermeyin sonra dalkavuk olursunuz; böyle ruhsat vermeler sizi zalimlerin yollarına götürür de helak olursunuz; hak size sunulup tanıdığınızda onun üzerinde uzlaşma ve dalkavukluk yapmayın sonra apaçık bir ziyana uğrarsınız.

Ey Allah'ın kulları, Allah'tan çekinmek ileri görüşlülüktendir. Allah'a (rahmetinin çokluğuna) aldanmamak da muhafazakârlıktandır.

---

133 - A'raf/204

Ey Allah'ın kulları, insanlar arasında, en çok kendi hayrını isteyen, Rabbine herkesten daha çok itaat edendir. Ve en fazla kendisini aldatan da Allah'a en çok isyan edendir.

Ey Allah'ın kulları, Allah'a itaat eden emin olur ve sevince kavuşur; Allah'a isyan eden de ümitsizliğe kapılıp pişman olur ve kurtuluşa eremez.

Ey Allah'ın kulları, Allah'tan yakin dileyin; çünkü yakin dinin başıdır. O'ndan afiyet isteyin; zira afiyet büyük nimettir; onu (afiyeti) dünya ve ahiretiniz için ganimet bilin. Allah'tan başarı talep edin; çünkü başarı güçlü bir temeldir. Biliniz ki, kalbin kazandığı en iyi sıfat yakindir; yakinin en güzeli de takvadır. Doğru işlerin en iyisi, sağlam olanlarıdır; en kötü işler ise yeni çıkan şeylerdir; her yeni çıkan şey bid'attir; her bid'at ise dalalettir; sünnetleri yok eden de bid'atlardır. Aldanan, dininde aldatılan kimsedir. Özenilen ve gıpta edilen ise dinini selamette tutan ve yakini güzel olandır. Mesut kişi, başkasından ibret alandır, kötü kişi de isteğine kapılıp aldanandır.

Ey Allah'ın kulları, biliniz ki riyanın azı da şirktir; amelde ihlas yakindir; nefsi istek ve arzular insanı ateşe götürür; heva ve heves ehliyle oturup kalkmak, Kur'an'ı unutturur, şeytanı hazır kılar. Nesiy[134] küfrü arttırmadır. İsyankârların amelleri Rahman olan Allah'ın gazabına sebep olur, Allah'ın gazabı ise insanı ateşe götürür. Hanımlarla boş yere konuşmak belaya sebep olur ve kalbi saptırır. Kadınlara şehvet gözüyle bakmak, kalp gözünün nurunu söndürür. Namahreme bir göz atmak bile şeytanın tuzağıdır. Sultanla oturup kalkmak cehennem ateşini alevlendirir.

Ey Allah'ın kulları, doğru söyleyin; Allah doğru söyleyenlerle beraberdir. Yalandan sakının, yalan imanın zıddıdır. Doğru konuşan kişi, kurtuluş ve ululuğun zirvesindedir; yalancıysa helak olma uçurumunun eşiğindedir. Hakkı söyleyin ki hakla tanınasınız. Hakla amel edin ki hak ehlinden olasınız. Emaneti sahibine iade edin. Sizinle ilişkilerini kesen akrabalarla ilişki kurun. Sizi mahrum bırakanlara iyilik edin. Antlaşma yaptığınızda ona bağlı kalın. Yargıda adaletli olun. Zulüm gördüğünüzde sabredin. Size kötü muamele yaptıklarında affedin; suçları affedin; nitekim siz de suçunuzun bağışlanmasını seversiniz. Babalarınızla övünmeyin.

"Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın; imandan sonra fasıklara ait adlar ne de kötüdür."[135] Şaka yapmayın. Birbirinize karşı öfkelenmeyin, kibirlenmeyin. Birbirinizin gıybetini etmeyin. "**Hiç biriniz ölü kardeşinin etini yemeyi sever mi?"[136]** Birbirinize haset etmeyin; çünkü haset, ateşin odunu yiyip bitirmesi gibi imanı yiyip bitirir. Birbirinize karşı düşmanlık beslemeyin. Çünkü düşmanlık iyilikleri yok eder, bereketleri giderir.

Herkese selam verin; selamın cevabını selam verenin selamından daha güzel bir şekilde verin. Dul kadınlara, yetim çocuklara acıyın. Güçsüzlere, mazlumlara, borçlulara, Allah yolunda savaşanlara, yolda kalmışlara, dilencilere, kölelere, efendileriyle kölelikten kurtulmaları için antlaşma

134 -Kameri takvimde değişiklik yaparak haccı kendi mevsiminden geciktirmek.

135- Hucurat/11.

136- Hucurat/12.

yapan kölelere ve yoksullara yardımda bulunun. Mazlumun destekçisi olun. Farz hakları verin. Allah yolunda nefsinizle hakkıyla savaşın. Zira Allah'ın cezası çetindir. Allah yolunda cihat edin. Misafire hürmet edin. Güzel abdest alın. Beş vakit namazınızı vaktinde kılın; zira bu namazların Allah'ın katında yüce bir makamı vardır. (Nafile namazları terketmeyin.) **"Kim farz olmayan hayır amelleri yaparsa, [bu onun için hayırlıdır] şüphe yok ki Allah, mükâfat veren ve her şeyi bilendir"**.[137] **"İyilik etmek, kötülükten sakınmak hususunda birbirinize yardım edin, suç işlemek ve düşmanlık etmek için yardımlaşmayın."**[138] **"Allah'tan nasıl sakınmak lazımsa öyle sakının ve ancak Müslüman olarak ölün."**[139]

Ey Allah'ın kulları, bilin ki, arzular aklı giderir, vaatleri (kıyamet günündeki ceza ve mükâfat vaatlerini) yalanlamaya yol açar, gaflete teşvik eder, hasret doğurur. Öyleyse siz de arzuları yalanlayın, çünkü arzu aldatmadır ve sahibi de günahkâr. Korku ve ümit halinde Allah için amel edin. İstediğiniz bir şey size verildiğinde şükredin ve bu nimeti elde etmekle yeni bir ümide varmayı kararlaştırın; çünkü Allah-u Teâla Müslümanlara, "iyilikte bulunanları iyilikle mükâfatlandıracağını ve şükredenlerin nimetini çoğaltacağını" bildirmiştir. Bilin ki, ben cennet gibi talep edeninin, cehennem gibi de kaçanının gaflete daldığı bir şey görmedim ve yine azıkların korunacağı ve batınların aşikâr olacağı bir gün için çalışan kimseden daha kazançlı bir tüccar görmedim. (Biliniz ki,) Haktan gelen yararla yetinmeyen kimse, batıla uyup zarar görür. Hidayetin doğru yola sevketmediği kimseyi, sapıklık zarara uğratır ve yakinin yararından mahrum olan kimseye, şüphe zarar verir. Siz göçüp gitmeye emredilmişsiniz ve azık toplama yolu da size gösterilmiştir.

Biliniz ki, sizin için en fazla korktuğum şu iki şeydir: Uzun arzular peşinde koşmak ve nefse uymak.

Biliniz ki, gerçekten de dünya sırt çevirmiş ve fani olduğunu duyurmuştur. Gerçekten de ahiret bize doğru yönelmiş ve ulaşmak üzere olduğunu bildirmiştir. Duyun ve bilin ki, bugün hazırlık ve alıştırma, yarın ise yarışma günüdür. Yarışmayı kazananın ödülü cennettir, geride kalana ise cehennem var. Duyun ve bilin ki, siz mühlet olarak verilen sayılı günleri yaşıyorsunuz; ardındaysa çabucak ulaşan ölüm var. Kim bu sayılı günlerde, eceli gelip çatmadan ihlasla Allah'a kullukta ve iyi işlerde bulunursa, ameli ona fayda verir ve ölüm ona bir zarar vermez. Kim bu süreli günlerde, kullukta kusur eder, iyi işlerde bulunmazsa ölümü ona zarar verir ve amelinin de ona bir yararı olmaz.

Ey Allah'ın kulları, namazı vaktinde kılmak, zekâtı zamanında vermek, Allah'a huşu ile niyazda bulunmak, akrabalarınızla iyi ilişki kurmak, kıyamet gününden korkmak, dilenciyi mahrum bırakmamak, güçsüze ikramda bulunmak, Kur'an'ı okuyup onunla amel etmek, doğru konuşmak, ahdinize ve antlaşmanıza bağlı kalmak ve emaneti sahibine geri vermekle dininizi güçlendirmeye koşun. Allah'ın sevabına ilgi gösterip azabından korkun. Mal ve can ile Allah yolunda cihat edin. Dünyadan, kendi canınızı

137 - Bakara/158.

138 - Mâide/2.

139 - Âl-i İmrân/102

(tehlikeden) kurtaracak miktarda azık toplayın. Hayır iş yapın ki, herkesin önceden gönderdiği hayıra ulaştığı günde, hayırla mükâfatlanasınız. Bu sözü söyleyip Allah'tan kendim ve sizin için de mağfiret diliyorum.

HAYRA TEŞVİK EDİCİ, AZAPTAN KORKUTUCU, HİKMETLİ VE ÖĞÜT VERİCİ SÖZLERİ[140]

Bilin ki, hilekâr ve aldatıcı olan ateştedir. Öyleyse, Allah'tan korkun; O'nun kudret ve azametinden sakının. Allah-u Teâla kullarına hücceti tamamladıktan ve onları korkuttuktan sonra onların katından kovulmalarını ve tedricî olarak helaka düşmelerini sevmez. Tedricî olarak helaka düşmeden dolayıdır ki, kulun çabası hedeften sapar; ahde vefa etmeyi unutur ve güzel iş yaptığını zanneder; daima batıl evhamlar ve aldatıcı ümitlere kapılarak kendisine gelen semavî haberlerden gaflet içerisinde yaşar, kendi nefsine zorluklar hazırlar ve bütün güç ve gayretiyle kendisini helak eder. Alınan ahd gereğince Allah'ın verdiği mühleti kullanır. Gaflet ehliyle oturup kalkar. Günahkârlarla sabahlayıp Allah'a itaat etme konusunda Müminlerle tartışır; ayyaşların hile ve gösterişlerinden hoşlanır. İşte bunlar şüpheye dalıp onu ahlak edinmiş kimselerdir; başkalarına karşı büyüklük taslayarak iftirayla haksızlık ederler ve bunu Allah'a bir yakınlık sanırlar; onlar heva ve hevesleriyle iş görürler; cahillikleri ve körlüklerinden dolayı hekimlerin sözlerini değiştirirler. Şöhret ve gösteriş için hikmeti öğrenirler. Ama onların, ne hedefe götürecek doğru yolları, ne yürüyecekleri yolda işaretleri ve ne de onlara kılavuzluk edecek ışıkları vardır. Ecelleri ulaşana ve son menzile varıncaya kadar durumları böyledir. Ama Allah, yaptıkları işlerin neticesini bunlara gösterip gözlerinden gaflet perdesini kaldırınca, sırt çevirdikleri şeylere yönelirler, yöneldiklerine sırt çevirirler ve geride bıraktıkları dünyaya geri dönüp, karşı karşıya bulundukları dünyadan uzaklaşmak isterler. Kavuştukları arzuları, sağladıkları istekleri, giderdikleri ihtiyaçları onlara bir yarar sağlamaz; bunlar, kendilerine bir vebal olur ve ömürleri boyunca peşinde koştukları şeylerden kaçarlar.

Ben sizi bu uçuruma düşmekten sakındırıyorum. Allah'tan çekinmenizi emrediyorum size. O'ndan başka yarar veren biri yok. Öyleyse her kim doğru konuşuyorsa, batınını sarmış olan kötülükleri ıslah edip düzeltmek için kendisini çabaya sevketmelidir. Çünkü basiretli insan; bir şey işittiğinde düşünen, etrafa bakıp gerçekleri görebilen, ibretlerden yararlanabilen, aydınlık yolda yürüyen, heva ve heves uçurumuna yuvarlanmamak için karanlık yoldan uzak duran, hakkı yanıltarak, sözü değiştirerek ve doğrulukta değişiklik yaparak kendisini saptırmaları için azgınlara yardım etmeyen kimsedir.

Size söylenen sözleri söyleyin (nakledin). Size rivayet edilen sözleri kabul edin. Sizden istenilmeyen şeyleri kendinize yük edinmeyin. Çünkü yaptığınız işlerin, söylediğiniz sözlerin veya yöneldiğiniz her maksadın sonucuna ve cezasına katlanacak olan sizlersiniz. Şüpheden sakının; çünkü şüphe, fitne için bir vesile kılınmıştır. Daima kolaylığı kasdedin ve ona yönelin (kendinizi üstesinden gelemediğiniz şüpheli meselelerin tehlikesine atmayın). Halkla güzel konuşun; onlarla iyi geçinin. Allah'a

140- Bu sözlerin bir bölümünü merhum Seyyit Razi farklı bir şekilde Nehc-ul Belağa'nın 151. hutbesinde nakletmiştir.

boyun eğin, O'na karşı korkulu ve mütevazı olun. Birbirinize karşı tevazu edin; insaflı davranın; bağışta bulunun; öfkenizi yutun; çünkü bu Allah'ın tavsiyesidir. Haset ve kin beslemekten kaçının; zira bunlar cahiliye döneminin işleri ve özelliklerindendir. **"Herkes yarın için ne hazırlamışsa ona baksın. Ve Allah'tan korkun. Çünkü Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır."**[141]

Ey insanlar, şuna kesin inanın ki, kul her ne kadar çok çaba gösteren, tedbirli ve faal biri olursa olsun, Allah-u Teâla "zikr-i hekim"de mukadder kıldığı nasipten fazla ona bir şey vermez. Nitekim kişi her ne kadar güçsüz, aciz ve az tedbirli biri de olsa (Allah-u Teâla) "*zikr-i hekim*"de mukadder kıldığı şeyi ondan esirgemez.[142]

Ey insanlar, hiçbir kimse kurnazlıkla ile en küçük bir şey artıramadığı gibi beceriksizliğiyle de bir şeyi kaybetmez. Bu noktayı bilip bununla amel eden bir kimse, hem kârlıdır hem de herkesten daha rahat. Bu sırrı terkeden kimse ise, zarara uğrar, meşgalesi de herkesten daha çok olur. Nice nimet içerisinde olduklarını sanan zengin, müreffeh kimseler vardır ki, nimetleri onlara bir tuzaktır ve nice halkın nazarında düşkün, belaya duçar olmuş kimseler vardır ki, bu bela onların hayrınadır.

Ey duyup işiten! sarhoşluğundan ayıl; gafletinden uyan, hızını kes, biraz bekle. Allah'tan gelen geri çevrilemez; kaçış yolu ve çaresi olmayan vaadler hakkında biraz düşün. Övünmeyi terket. Tekebbürü bırak. Gideceğin yer için hazırlıklı ol. Kabrini ve ahiret evini hatırla; varacağın yer ve sonun orasıdır. Ne yaparsan onu bulursun; ne ekersen onu biçersin ve ne verirsen onu alırsın. Önceden ne gönderirsen yarın onunla karşılasırsın. Sana yapılan bu öğüt ve nasihatlere uy ve yararlan. Duyduğun ve Vaat edildiğin şeyi aklında tut; çünkü onu akılda tutmanın iki özelliği var: Ya onunla amel edersin ve Allah'a itaat etmene sebep olur ya da bir kenara bırakırsın ve hüccet sana tamamlanmış olur. Gafletten uyan! Dikkatli ol! Ciddiyetle çalış! **"Hiç bir haber veren sana böyle haber veremez."**[143]

Allah-u Teâla'nın Zikr-i Hekim (Kur'an-ı Kerim)'de önemle üzerinde durduğu rıza ve gazabına; sevap ve azabına mihver kıldığı kesin haramlar şunlardır: -İnsan bu haramlardan birini karakter edinip tövbe etmeden Allah'a dönerse her ne kadar iyi sözlü, güzel görünüşlü olsa ve başkası onu faziletini itiraf etse de Mümin olamaz.-

1- Farz ibadetlerde Allah'a şirk koşmak

2- Aşırı öfkesini kendisini helak ederek gidermek.

141- Haşr/18.

142- "*Zikr-i Hakim*" yani hikmete dayalı kitap (yazı). Burada maksat kulların taktirlerinin yazılıp belirlenmiş olduğu ilahi kitaptır. Bellidir ki, bu ilahi kitaptaki taktirler hikmet ve hak üzeredir. İnsan kendisinde taktirinin değiştirilmesini hakkedecek bir değişiklik oluşturmadığı müddetçe, telaş ve tedbirle bu taktirin kendisi hakkında uygulanmasını önleyemez. Çünkü bu, her şeyin hakkettiği yerde olmasını gerektiren ilahi hikmet ve adaletle çelişir. Ama insan kendi zatında bir değişiklik icat ederek yeni bir konumda yer alırsa o zaman insanın taktiri Allah'ın emriyle değişebilir. Bu hususta birçok ayet ve hadis de mevcuttur.

143- Fatır/14.

3- Bir amelin doğruluğunu itiraf ettiği halde o ameli yapmayıp aksi işlerde bulunmak, sözüyle ameli birbirini tutmamak.

4- İsteğini elde etmek için dinde bir bid'at çıkarmak.

5-Yapmadığı işlerden dolayı halkın kendisini övmesinden hoşlanması.

6- İnsanlara karşı iki dilli ve iki yüzlü olmak, onların arasında tekebbürle yürümek. Bu sözleri anla; çünkü örnek benzerine delalet eder (her şeyi örneği ile tanımak mümkündür). Hayvanlar, karınlarını doyurmak kaygısındadır; yırtıcı hayvanların kaygıları ise başkalarına saldırıp zulmetmektir; kadınların kaygıları, dünya ziynetiyle bezenmek, dünyada bozgunculuk etmektir. Fakat iman ehli olanlar, kıyamet azabından sakınan, alçak gönüllü olan ve korkanlardır.

SUÇLULARIN DURUMUNU AÇIKLAYAN SÖZLERİ[144]

Amel etmeksizin ahirete ümit besleyen, uzun arzularına rağmen tövbeye ümitvar olan, dünyada zahitlerin sözlerini söyleyip ve kendilerini dünyaya adamış olanların yaptıklarını yapan, dünya malından, mülkünden her ne kadar verilirse doymak bilmeyen, eğer verilmezse kanaat etmeyen, verilenin şükründen âcizken verilmeyeni isteyip duran, halkı kötülükten alıkoyup kendisi kaçınmayan, kendi yapmadığı halde emreden, temiz kişileri sevip amellerini yapmayan, suçluları sevmediği halde onlardan biri olan, günahlarının çokluğundan dolayı ölümden hoşlanmadığı halde hayatının en son anına kadar günahı terketmeyen, “Bu kadar amel edip kendimi yoracağıma niçin oturup (Allah'ın rahmetini) arzu etmiyeyim?” diyen, mağfiret dileyip sürekli günah işleyen, öğüt alabilecek kadar yaşadığı halde öğüt almayan, geçmişi hatırladığında, "Eğer çalışıp zahmet çekseydim ne iyi olurdu" deyip önündeki fırsatları değerlendirmeyen, hastalandığında amel etmede yaptığı kusurlardan dolayı pişmanlık duyup iyileştiğinde emin ve mağrur olarak amel etmeyi geciktiren, sıhhatliyken kendisini beğenip belaya uğradığında ümitsizliğe kapılan, zannettiği konularda nefsine yenik düşüp kesin bilgisi olan konularda nefsini yenemeyen kimselerden olma. Böyle biri ne paylaştırılmış rızka kanaat eder, ne Allah'ın kefalet ettiğine güvenir; farz olan işleri terkettiği için kendisinden kuşkulanır; zenginleşince böbürlenip, fitnelere kapılır; fakirleşince ümidi kesilip güçsüzleşir. Günahı çok olsa da fazlasına yönelir; nimeti, bol olsa da artmasını ister; verilen nimete ise şükretmez; başkalarının önemsenmeyen kusurlarını görür, kendisinin büyük suçlarını görmezlikten gelir. Bir şehvetle karşılaşınca tövbe etmek ümidiyle kendisini lezzete kaptırır. Oysa tövbenin nasıl olacağını da bilmez. Ne mükâfata ilgi ve iştiyak kendisine fayda sağlar, ne de azap korkusu ona engel olur.

Bir şey istediğinde ısrar eder, amele gelince gevşek davranır. Sözde önderlik yapar, amelde (herkesten) geri kalır. Yapmadığı işin yararını umar, işlediği suçların cezasına aldırmaz. Dünyanın geçici nimetine doğru koşar, (ahiretin) baki kalan nimetlerini cahilliğinden terkeder. Ölümden korkar, ama fırsatı yitirmesinden ürkmez. Başkasının az suçunu çok bulur, oysa kendisinde ondan fazlasını az sayar; başkaları için az bulduğu

144- Bu sohbet farklı bir şekilde “Birisi Hz. Ali'den öğüt isteyince Hz. Ali aleyhi's-selâm şöyle buyurdu” başlığı altında *Nehc-ul Belağa*'da da geçer; *Nehc-ul Belağa’*nın Kısa Sözler Bölümü, 150. söz.

kulluğu kendisi söz konusu olunca fazla görür; kendi suçundan az suç işleyenin akıbetinden korkar, fakat kendisi onun yaptığından daha az olan bir amele ümit bağlar. İnsanları yerip durur, kendisineyse dalkavuklukta bulunur. Afiyet bulup, gönlü razı olduğunda halkın emanetini verir, öfkelenip belaya uğradığında halkın emanetine hıyanet eder. Afiyet ve selamete kavuşunca tövbe ettiğini sanır, bela ve sıkıntıya düşünce cezaya uğradığını zanneder. Orucu erteler, uyumak için acele eder; geceyi namaz ve ibadetle geçirmez, gündüzü oruç tutmaz. Gece uykusuzluğuna katlanmadan sabah olmasını, açlık çekmeden de akşamın gelmesini bekler.

Kendisinden aşağıda olandan Allah'a sığınır, ama kendisinden üstün olandan Allah'a sığınmaz. Halk için kendisini zahmete atar, ama Rabbi için kendisini zahmete düşürmez. Zenginlerle uykuya dalmak, onun için yoksullarla rüku etmekten (Allah'ı anmaktan) daha sevimli olur. Azlıktan sinirlenir, öfkelenir; fakat çoklukta isyan eder. Kendi yararı için başkalarına zarar verir ve kendi zararına olduğunda başkalarının yararını istemez. (Herkesin) kendisine itaat etmesini ve emrinden çıkılmamasını sever. Almak ister, vermek istemez. Başkalarını doğru yola sevketmekle uğraşır, kendisi ise azgınlaşır.

Allah'a isyanda halktan korkar, halk hakkında Allah'tan korkmaz. Nimetlerinden dolayı Allah'a hamd etmez, nimetinin fazlalaşmasından dolayı O'na şükretmez; iyiliği emredip kötülükten alıkoymaz. Ömrü şüphede geçer. Hastalandığında ihlasla amel edip tövbe eder, iyileştiğindeyse taş yürekli, katı kalpli olup günaha döner. Daima kendi aleyhine çalışır, lehine çalışmaz. Amellerinin ona ne getireceğini ve onu nereye çekip götüreceğini ve ne zamana kadar böyle süreceğini bilmez. Allah'ım, bizi kendinden korkan kullarından eyle. Ey nasihat isteyen, söylediklerimi belle, tut ve koru, istersen geri dön git.

MUTTAKİLERİN VASIFLARINI AÇIKLAYAN SÖZLERİ

Onlar dünyada fazilet ehlidirler. Sözleri gerçektir. Orta halli giyinirler. Mütevazı bir şekilde yürürler. İtaatle Allah'a karşı huzu ve huşuda bulunurlar. Allah'ın onlara haram ettiği şeylerden gözlerini yumarlar. Kulaklarını yalnızca (onlara fayda verecek) bilgiye çevirirler. Nimete eren gönüller nasıl rahatlayıp huzur içinde oluyorsa, onların gönlü de ilahî kaza ve kadere razı olduklarından sıkıntı ve bela anında öylece rahat ve huzur içinde olur. Allah, kullarının ecellerini takdir etmeyip ölüm vakitlerini belirlemiş olmasaydı, ruhları sevaba olan iştiyak ve azap korkusundan dolayı göz açıp kapatıncaya kadar dahi bedenlerinde duramazdı.

Gözlerinde, Yaratan uludur ve O'ndan başkası ise küçüktür. Cennete karşı, sanki cenneti gözleriyle görüyor ve nimetlerinden yararlanıyorlarmış gibidirler. Cehenneme karşı ise sanki onu gözleriyle görüyor ve orada azaba uğruyorlarmış gibidirler. Kalpleri mahzundur, kimseye zararları dokunmaz. Beklentileri azdır, bedenleri zayıftır, nefisleri pek iffetlidir, İslam'a çokça yardım ederler. Çabucak geçip giden günlerde sabrederler, ardından Kerim olan Rabb'in onlar için hazırlayıp kolaylaştırdığı uzun ve kârlı rahatlığa ulaşırlar. Dünya onları diler, onlarsa dünyayı dilemezler. Dünya onların peşine takılır, fakat onlar onu âciz bırakırlar.

Gece oldu mu, ayağa kalkıp saflar kurarlar; ibadete koyulurlar; Kur'an ayetlerini (harfleri sayılacak kadar) ağır bir şekilde ve anlamını düşünerek okurlar, bununla hüzünlenip dertlerinin dermanını (şifasını) Kur'an'da bulurlar. Hüzünleri, günahlarına ve gönül yaralarına ağlamalarını şiddetlendirir. Kur'an'dan teşvike (mükâfata) dair bir ayet okuyunca onu elde etmek ümidiyle onun üzerinde dururlar; gönülleri şevkten dolup taşar, sanki Allah'ın Vaat ettiği mükâfat gözlerinin önüne serilmiştir. Korkutucu bir ayete vardıklarında da can kulağıyla onu dinlerler, sanki cehennem alevlerinin (yücelirken) çıkardığı ses ve gürültü kulaklarının dibindedir ve onu işitmektedirler. (Korkudan) iki kat bükülmüşler; alınlarını, ellerini, dizlerini, ayak parmaklarını yere sererek secdeye kapanmışlardır; yüce Allah'tan azap zincirlerine vurulmaktan kurtulmayı dilerler.

Gündüzlerine gelince, hekim, bilgin, salih ve muttakidirler. (Allah) korkusu onların bedenlerini yontulmuş ok gibi inceltmiştir, zayıflatmıştır; onları gören hasta sanır (oysaki hastalıkları yoktur). Onlara bakan akıllarını yitirdiklerini zanneder; oysaki onları, büyük bir iş meşgul etmektedir. Allah-u Teâla'nın kudret ve azametini, ölümü, kıyametin ahvalini, dehşetini hatırladıklarında kalplerine korku düşer, akılları başlarından gider. Korku onları kapladığında, Allah için, temiz işlere koşarlar. Az ibadete razı olmazlar, çok amellerini gözlerinde büyütmezler. Sürekli kendilerini suçlu bilir ve amellerinden kaygılanırlar. Onlardan birisini övseler söylenen sözden korkar ve der ki: Ben kendimi başkalarından daha iyi tanırım, Rabbim ise beni benden daha iyi tanır. Allah'ım! Söyledikleri sözler yüzünden beni suçlama; onların zanlarından daha üstün kıl beni; onların bilmedikleri suçlarımı affet, çünkü sen gizlileri bilensin.

Muttakilerin her birinin özelliklerinden bazıları da şunlardır: Sen onu; dinde güçlü, yumuşaklıkta korkulu (ihtiyatlı), imanda şüphesiz, ilme haris, ılımlılıkta zeki, infakta şefkatli, dinde derin düşünceli, hilimde ilimli, zenginlikte orta halli, ibadette huşulu, yoklukta süslü, çetin zamanlarda direnişli, çilekeşlere karşı şefkatli, yerinde bağışta bulunan, kazançta yumuşak, helal rızk peşine giden, hidayette neşeli, tamahtan kurtulmuş, istikamette (doğru yolda) iyi iş yapan, şehvet karşısında kendisini koruyan, cahillerin onu medhetmesinden mağrur olmayan, kendi amelini muhasebe etmeyi terketmeyen, kendisini suçlu bilen, güzel ve temiz işlere koyulan, fakat Allah'tan korkup duran biri olarak görürsün.

Akşamları kaygısı şükürdür. Sabahları ise kaygısı zikirdir. Geceyi korkulu geçirir. Gündüzü neşeli başlatır. Korkusu sakındırıldığı gaflete düşme endişesinden dolayıdır. Neşesi ise, elde ettiği fazilet ve rahmetten dolayıdır. Eğer nefsi azıp sevmediği şeylerde kendisine teslim olmazsa, isteklerini ondan esirgeyerek onu cezalandırır.

Sevinci korktuğu şeyden kurtulmaktadır. Asıl sevinci ise, ebedi nimetlere kavuşmaktır. Yok olup bitecek şeylere meyilsizdir. Hilmi ilimle, ilmi de amelle birliktedir. Tembellik ve bitkinlikten uzaktır. Sürekli şen ve neşelidir, arzuları çabuk erişilebilecek şeylerdir; yoldan kayması azdır. Alçak gönüllüdür. Nefsi, elde ettiğini yeterli bulur (hırsa düşmez). Cehaleti gizlidir; işi kolaydır; dini korunmuştur; şehveti ölmüştür; öfkesini yutmuştur. Ahlakı tertemizdir; kendisine söylenilen sırları dostlarına

açmaz; düşmanların şahitliğini gizlemez. (Düşmanları lehinde olsa bile hakka tanıklık yapmaktan çekinmez). Göstermelik bir iş yapmaz. Utançtan dolayı (hayırlı) bir işi terketmez. Ondan hayır umulur; şerrindense emin olunur. Gafillerin içinde olsa da zikredenlerden olur.

Kendisine zulmedeni bağışlar. Kendisinden esirgeyene esirgemez. Kendisiyle ilişkiyi kesenle ilişki kurar; hilim ondan uzaklaşmaz; onu bezeyen ahlâkı ve ameli elde etmekten aciz kalmaz. Kötü söz, (çirkin hareket) ondan uzaktır; sözü yumuşaktır; hilesi yoktur; iyi işleri çoktur; işi güzeldir; hayrı sürekli insanlara ulaşır ama şerri olmaz. Sarsıntılı durumlarda metindir ve hoş olmayan işlerde sabreder; bollukta ve refahta şükreder. Öfkelendiği kimseye zulmetmez. Sevdiği kimse için günah işlemez; haksızlıkla bir şeyi iddia etmez; üzerinde olan başkasının hakkını inkâr etmez. Şahit getirilmeden önce gerçeği itiraf eder; kendisine emanet olarak verileni zayi etmez; başkalarını yerici lakaplarla çağırmaz. Ne zulmeder, ne zulmetmek ister. Komşusuna zarar vermez; birisinin bir belaya, musibete düşmesinden dolayı sevinmez. Doğru işe koşar; emaneti sahibine verir; çirkin işlere ilgisizdir.

Marufu emreder, münkerden sakındırır. Dünya işlerine bilgisi olmadan girmez. Haktan ayrılmaz; susarsa, susması onu kaygıya düşürmez; gülerse sesini yükseltmez. Elinde olan miktara kanaat eder; öfke onu yenemez; heva ve heves onu aldatamaz; cimrilik ona galip gelmez; halkın malına göz dikmez; ilim öğrenmek için halka karışır; salim kalmak için susar; anlamak için sorar. Hayır sözü dinlemesi, öğrenip başkalarını aciz bırakmak için olmadığı gibi, güzel söz konuşması da diğerleri karşısında kibirlenmek için değildir. Ona zulüm edilirse Allah-u Teâla intikam alıncaya kadar sabreder.

Nefsi, onun elinden sürekli rahatsızdır; fakat insanlar ondan hayır umarlar. Nefsini ahireti için yorar; insanları nefsinden rahata ulaştırır, emin kılar. Birinden uzaklaşması, (kötü harekete) buğzetmesi, öfkelenmesi, nefsini korumasındandır. Birine yaklaşması, yumuşaklıktan, rahmetten (ve esenlikten)dir. Uzaklaşması kibirden, ululuktan olmaz; yaklaşması ise hileden ve tatlı dille aldatmak için değildir. Kendinden önceki hayır ehline uyar ve sonradan gelen iyi iş yapacaklara önder olur.[145]

145- Bu hutbenin metnini merhum Seyyid Razî farklı bir şekilde *Nehc-ül Belağa*'nın 191. hutbesinde şöyle nakletmiştir: Emir-ül Müminin Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'ın ashabından Hemmam adlı birisi Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'a şöyle dedi: Ey Emir-el Müminin, bana Allah'tan çekinen muttakilerin vasıflarını anlat, hem de öylesine anlat ki onları görür gibi olayım." Hz. Ali, onun bu sözüne fazla önem vermeyerek; "Ya Hemmam! Allah'tan çekin; iyi amelde bulun, çünkü Allah, çekinenler ve iyilikte bulunanlarla beraberdir." buyurdu. Hemmam bu sözü yeterli bulmadı; daha fazla açıklamada bulunması için Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'ı yemin ettirdi. Hz. Ali, bunun üzerine Allah'a hamd-u senada bulunduktan sonra yukarıdaki hutbeyi okudu; *Nehc-ül Belağa*'nın nakline göre söz hutbenin bu noktasına gelince Hemmam feryad edip düştü ve can verdi. Hz. Ali *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: "Vallahi ben bundan korkuyordum."

İMAN VE KÜFRÜN TEMELLERİNİ VE KISIMLARINI AÇIKLADIĞI HUTBESİ [146]

Hiç kuşkusuz, işleri Allah başlattı; onlardan istediğini kendisi için seçti, sevdiğini kendisine mahsus kıldı. İmanı beğendi, onu kendi isminden[147] türeterek sevdiği kuluna bağışladı. Sonra susamışlarının kolay bir şekilde yararlanabilmeleri için imanın ne olduğunu açıkladı. Kanunlarını kolaylaştırdı. Uzaklaşmak isteyenlere karşı, temelini güçlü ve muhkem kıldı. Onu, taşıyanlar için üstünlük vesilesi, içine girenler için güven yeri kıldı. Uyanlara kılavuz, süslenmek isteyenlere ziynet, inananlara din, sığınanlara sığınak, sarılanlara ip, hükümlerini söyleyenlere delil, anlayanlara şeref, onu konuşanlara hikmet, onunla nurlanmak isteyenlere ışık, tartışmaya kalkışanlara hüccet, istidlalde bulunanlara zafer, belleyip de tutanlara ilim, rivayet edenlere hadis, yargıda bulunanlara hüküm, muhaddislere hilim, düşünüp tedbir alanlara akıl, düşünenlere anlayış, akledenlere yakin, bir işe başlamak isteyenlere basiret, doğru yolun alametini arayanlara nişane, öğüt almak isteyenlere ibret, iman edenlere kurtuluş, salih insanlar için Allah'la dostluk vesilesi, gözetleyenler için Allah'a yakınlık vesilesi, tevekkül edenler için güvence, işlerini Allah'a bırakanlara ve O'nun rızasına razı olanlara huzur, iyilere renk, yarışanlara hayır, sabredenlere kalkan, muttakilere elbise, doğru yolu bulanlara temizlik, Müslümanlara emniyet, doğrulara ise esenlik kıldı.

İman hakkın temelidir. Bu temelin yolu ise hidayettir, sıfatı iyiliktir, iftiharı olgunluktur. İman aydın bir yoldur; ışık veren bir meş'ale ve çerağlara nurdur. İman (sahibi) amaçta yüce ve yarışta birincidir. İman meydanında yarış atları hazırdır; ödül, imrenilecek değerdedir; yarışma vesileleri eskiden beri mevcuttur; atları, asil attır. Meş'alesi iyi amellerdir; lambaları iffettir; bu yarışın bitiş noktası ölümdür; hazırlık yeri dünyadır; koşuya girenlerin toplantı yeri kıyamettir; kazananların ödülü cennettir; geriye kalanların cezası cehennemdir; malzemesi takvadır; yarışanlar, iyi iş yapanlardır.

İmanla temiz işler anlaşılır; temiz işlerle din ilmi yaşar; din ilmiyle ölümden korkulur; ölümle dünya son bulur ve dünya ahiretin karşısında yer almıştır.[148] Kıyamette cennet yaklaştırılır; cennet, cehennem ehline hasret; cehennem ise muttakilere öğüttür; takva ihsan kabilindendir.[149] Takva öyle bir hedeftir ki, peşinde gidenler helak olmaz; onunla amel eden pişmanlık duymaz. Çünkü mutluluğa erenler takvayla ermişlerdir. Hüsrana uğrayanlar ise günah işleyerek ziyan görmüşlerdir. Akıllı kimseler günahtan sakınmalı ve takva ehli öğüt almalıdır.

İman, dört sütun üzerine kuruludur: Sabır, yakin, adalet ve cihat.

Sabır dört şeye dayalıdır: Özlem, korku züht ve gözetleme. Cenneti özleyen, şehvetlerden vazgeçer. Cehennemden korkan, haramlardan

146- Bu hutbenin bir bölümü *Nehc-ül Belağa*'nın 31. numaralı kısa sözler bölümünde ve bir kısmı da 104. hutbede nakledilmiştir.

147- Maksat, Allah Teala'nın "Mümin = emniyete ulaştıran" ismidir.

148- *Nehc-ül Belağa*'da: "dünya ile ahiret kazanılır" diye geçmiştir.

149- Kafi'de: "imanın esasıdır" diye geçmektedir.

çekinir. Dünyada zahit olan kişiye, (dünya) musibetleri kolay gelir. Ölümü gözetleyen hayır işlere koşar.

Yakin dört şeye dayalıdır: Basiret, hikmeti yorumlamak ve inceliklerine dikkat etmek, geçmişlerden öğüt almak ve geçmişlerin sünnetini bilmek. Basiret sahibi gözü açık olur ve hikmetin inceliklerini tanıyıp yorumlayabilir. Hikmeti te'vil edebilen ibret alınacak şeyi tanır. İbret alınacak şeyi tanıyan ise sünnetullahı (toplumda geçerli olan ilahi kanunları) bilir. Sünneti bilen kimse de sanki geçmiş kavimlerle yaşamış gibi olur.

Adalet dört temele dayanmaktadır: Derin anlayış, ilmi derinlik, açık hükümle karara varmak, olgunlukta sabit olmak. Anlayış sahibi olan bütün ilimleri tefsir eder (onların derinliğine dalar); hükmü tanıyan ondan sapmaz; hilimli (olgun) olansa yaptığı işte aşırıya gitmez ve insanlar arasında övgüyle yaşar.

cihat da dört ilkeye dayalıdır: Emr-i bil maruf ve nehy-i anil münker,[150] zorluk anlarında doğru olmak, fasık kimselere karşı düşmanlık beslemek. Marufu (iyiliği) emreden kişi Müminlere güç verir. Münkerden alıkoyan kâfirlerin burunlarını yere sürer; zorluk anlarında kendisine düşen vazifeyi yapmış olur; fasıklara karşı düşmanlık besleyen Allah için öfkelenir. Her kim Allah için öfkelenirse Allah da onun öfkesi için öfkelenir. İşte bunlar imanın hakikati, erkânı ve kısımlarıdır.

Küfür de dört temel üzere kuruludur: Fasıklık, haddi aşmak, şek ve şüphe.[151] Fasıklık dört kısımdır: Kabalık ve vefasızlık, kalp körlüğü, gaflet, kibirlenip haddi aşmak. Vefasız kaba insan, Mümini küçümseyip tahkir eder, din bilginlerini kızdırır, ahdi bozmaya ısrar eder. Kalp gözü kör olan, zikri (Allah'ı ve Resulünü hatırlamayı) unutur, ahlakı kötü olur, Allah'a karşı isyan eder, şeytan ona musallat olur. Gafil olan, kendisi hakkında cinayet işler, gerisin geriye döner, sapıklığını hidayet sanır; dilekler onu aldatır; iş işten geçtiğinde, perde gözünün önünden kaldırıldığında, sanmadığı şey (azap) Allah tarafından ona aşikâr kılındığında hasret ve pişmanlığa düşer. Kibirlenip Allah'ın emrinden çıkan, şüpheye düşer. Allah-u Teâla şüpheye düşeni günah işleyip Rabbinin verdiği mühlete aldandığı için kendi kudreti ile zelil eder; aynı zamanda kendi azameti ile onu küçültür.

Haddi aşmak da dört kısımdır: Derine dalmak,[152] hak üzerinde çekişip durmak, doğru yoldan sapmak, tefrika oluşturmak. (Kendi düşünce yeteneğinin kaldıramayacağı meselelerde) derine dalan gerçeğe ulaşamaz; onun bu çabası hayret ile sapıklık girdabında boğulmaktan başka bir şeye yaramaz; bir fitneden kurtulmadan bir başkasına tutulur ve daima şaşkınlık içinde karışık fikirlere dalar. Münakaşa ve mücadele yapan kimselerin arasına tefrika girer ve sürekli inat etmelerinden dolayı işleri yok olup gider. Kim doğru yoldan saparsa iyi şey ona kötü görünür; kötülükse güzelleşir ve sapıklık sarhoşluğuna tutulur. Ayrıcalık ve nifak

150- İyiliği emredip kötülükten sakındırmak.

151- Şek herhangi bir konuda bir türlü karar verememek, şüphe ise hakla batılı karıştırmaktır.

152 -Ruhi istıkrarın kaybolmasına sebep olacak şekilde manevi konularda fikir yürütmek.

peşinde olan kimse ise, hayatında çıkmazlarla karşılaşır, işleri zorlaşır, kurtuluş yolu da daraldıkça daralır. Her kim Müminlerin yolundan başka bir yola tabi olursa, din kopar.

Şek de dört kısımdır: Tereddüt, korkmak, kararsızlık ve (olayların akışına) teslim olmak.[153] Allah'ın hangi nimetleri hakkında şüpheciler şüphe ediyor? Kim karşılaşacağı tehlikelerden korkarsa geri adım atar; kim dininde tereddüt ederse, sürekli yerinde sayar; öncüler onu geride bırakır, geride kalanlar da ona yetişir. Böyle birisi şeytanların tırnakları altında çiğnenip gider. Dünya ve ahiret tehlikelerine teslim olan (bir çözüm yolu düşünmeyen), her iki dünyada da helak olur. Bundan ise ancak yakin ışığıyla kurtulmak mümkün olur.

Şüphe de dört şeye dayalıdır: Süslenmekten hoşlanmak, nefsin aldatması, eğrileri yorumlamak ve hakla batılı karıştırmak. Süslenmekten hoşlanmak, insanı delilden vazgeçirir. Nefsin aldatması, şehvetlere dalmaya sebep olur. Eğri hareket etmek çok sapmaya sebep olur. Hakla batılı karıştırmak, üst üste yığılan karanlıklardır. İşte küfrün erkânları ve bölümleri bunlardır.

Nifak da dört temel üzere kurulmuştur: Heva ve hevese tabi olmak, din hususunda gevşeklik göstermek, öfke ve tamah.

Heva ve hevese tabi olmak da dört şey üzere kuruludur: Zulüm, tecavüz, şehvet, isyan. Zulmedenin zarar ve felaketi çok olur; yalnız kalır, onun aleyhine birleşilir. Tecavüz edenin akıbeti güvende olmaz ve kalbi salim kalmaz. Kendisini şehvetten kurtaramayan hasret girdabına dalar ve onda yüzüp kalır. İsyan edense bilerek, özürsüz ve delilsiz yolundan sapar.

Din hususunda gevşeklik etmek de dört kısımdır: Korku, aldanmak, oyalanmak ve arzu. Korku insanı haktan alıkor. Dünyaya aldanmak, ahirete önem vermemeye sebep olur. Oyalanmaksa insanı körlük uçurumuna düşürür. Eğer arzu olmasaydı, insan kendi bulunduğu durumunun hesabını (gözden geçirip) bilirdi. Ve eğer kişi kendi bulunduğu durumunu bilseydi vahşet ve korkudan hemen ölürdü.

Öfkeye gelince; o da dört kısımdır: Kibirlenmek, övünmek, gururlanmak ve bağnazlık (taassup). Kibirlenen, (ilerleyeceğine) geriler. Övünen günah işler. Gurura kapılan yanlış işlerde ısrar eder. Mutaassıp olan zulmeder. Gerileme, fısk ve günaha ısrar eden ne kötü bir haldedir.

Tamah da dört kısımdır: Sevinç, gurur, inatçılık ve tekebbür. (Dünya güzelliklerine) sevinmek, Allah katında sevilmeyecek bir şeydir. Gururlu olmak, bencilliktir. İnatçılık, günaha sürüklediği kimse için bir beladır. Tekebbür; oyun, eğlenmek, meşguliyyet ve iyiyi kötüyle değiştirmektir. İşte bunlar nifakın erkân ve kısımlarıdır.

Allah kullarına karşı kahirdir; güçlüdür; bereketi boldur; hikmeti açık; delili üstün, koyduğu din halis, sözü haktır; ihsanı (azabından) öncedir; yaratıklardan seçkindir; ölçüleri adalettir; mesajları iletilmiş; bekçileri hazırdır. Sonra Allah, kötülükleri günah, günahı fitne, fitneyi de pislik karar kılmıştır. İyiliği ganimet, (kulundan) razı olmayı tövbe vesilesi, tövbeyi de temizleyici kılmıştır. Tövbe eden hidayet bulur; fitneye düşense

153- Başka bir rivayete göre “cehalet karşısında teslim olmak.”

Allah'a yönelip günahını itiraf ederek Allah'ın vaadlerini tasdik etmedikçe sapık kalır. Allah'ın azabına müstahak olan ise helak olur.

Allah'ın indinde olan bağışlar yani tövbe, rahmet, müjde ve büyük hilim, ne kadar fazla, geniş ve boldur! Ve onun cezası, ateşi, izzeti, kudreti, amansız ve şiddetli yakalaması da ne kadar korkutucudur. Allah'ın itaatine muvaffak olan, O'nun yüceliğini seçmiştir; daima günah işleyense onun şiddetli azabını tadacaktır. İşte son ev orasıdır.

KUMEYL B. ZİYAD'A ÖĞÜTLERİ [154]

Ey Kumeyl, bu gönüller birer kaptır; en iyi kap içindekini en iyi koruyan ve zarfiyeti geniş olandır. Benim şu sözümü asla unutma. İnsanlar üç kısımdır: Rabbâni âlim, kurtuluş yolu üzere (kurtuluş yolunu bulmak için) ilim taleb eden kişiler ve geri kalan (üçüncü grup ise), her sesin peşine takılan, her esintiye kapılıp giden ahmak ve düşük kimselerdir. Onlar ne yollarını bulmaları için ilim ışığıyla aydınlanmışlardır, ne de kendilerini kurtarabilecekleri güvenilir bir desteğe dayanmışlardır.

Ey Kumeyl, ilim maldan hayırlıdır; ilim seni korur, malı ise sen korursun. Mal, vermekle azalır, ilim öğretmekle çoğalır. İlim hâkimdir, mal mahkum. (İlimle mal hakkında karar verilir).

Ey Kumeyl, âlime sevgi beslemek, uyulması gereken ve mükâfatı gerektiren bir esastır. İnsan hayatta ilimle (Allah'a) itâat mertebesini kazanır; ölümünden sonra da bıraktığı iyi eserleriyle. Oysa ki malın menfaati, malın yok olmasıyla elden çıkar. Malları hazinelerde biriktirenler, hayatta iken bile ölüdürler (gerçek hayattan mahrumdurlar); âlimler ise, âlem var oldukça bâkidirler. Cisimleri kaybolup gitse de eserleri yüreklerde mevcuttur.

Sonra göğüslerine işaretle şöyle devam ettiler: Burada çok derin ve geniş bir bilgi vardır; fakat bunu taşıyabilecek ehil kimseleri bulamıyorum. Bulduklarım ise, ya sözü çabuk alan, ama güvenilmeyen, dini dünya isteğine âlet eden, Allah'ın delil ve burhanlarıyla Allah'ın dostlarına karşı üstünlük dâvâsına girişen, Allah'ın nimetleriyle O'na isyana kalkışan kimselerdir. Veya hakkı taşıyanlara boyun eğen, fakat hakkın inceliklerine basireti olmayan, kendine yönelen ilk şüpheyle tereddüte düşerek kalbinde şek yerleşen kimsedir. Oysa ne bu, (ilim öğrenmeye layıktır) ne de o. Ya da dünya lezzetine sarılan, şehvete uymaya yatkın olan veya mal, mülk toplamaya düşkün olan şahıslardır ki bunlardan hiç biri dini koruyabilecek, basiret ve yakin sahibi kişiler değillerdir; bunlar daha çok otlayan hayvanlara benzemektedirler.

Böylece ilim, ilim ehlinin ölümüyle ölüp gider. Fakat yeryüzü, Allah için delil ve hüccetiyle kaim (ayakta) bulunan birisinden boş (mahrum) kalmaz; ama ya meydanda olur, bilinir; yahut Allah'ın apaçık delillerinin bâtıl olmaması ve kitabını rivayet edecek (halka açıklayacak) kimselerin yok olmaması için korkar, gizlenir.

154- Kumeyl b. Ziyâd en-Nehaî şöyle naklediyor: Emir-ül Müminin Ali *aleyhi's-selâm* elimden tutarak beni Kufe'nin kenarında yer alan mezarlığa doğru götürdüler. Şehrin dışarısına varınca bir âh çekerek şu sözleri buyurdular:

Nerededir onlar? Sayıları azdır onların, ama değerleri pek büyüktür. Allah, onlar gibi başka birilerine teslim edinceye, onların benzerlerinin gönüllerine yerleştirinceye dek delillerini onlarla korur.

İlim, onları iman gerçeklerine vardırmış, yakin ruhunu yakından idrâk etmişlerdir. Dünyaperest insanların zor ve ağır gördüğü şeyleri kolay karşılarlar; cahillerin kaçındıkları, hor gördükleri şeyler hoş görünür onlara; ruhları melekut alemine bağlı olan bedenlerle dünyada yaşarlar.

Ey Kumeyl, işte onlardır Allah'ın yaratıkları arasındaki eminleri (güvenilir kulları), yeryüzündeki halifeleri ve beldelerindeki ışıkları. Bunlardır, (halkı) Allah'ın dinine çağıranlar. Ah, ne de özlerim onları görmeyi! Allah'tan kendim ve senin için mağfiret diliyorum.

KUMEYL B. ZİYAD'A KISA TAVSİYELERİ

Ey Kumeyl, her gün Allah'ın ismini zikret; **"La havle ve la kuvvete illa billah"** (Bütün güç ve kuvvetler ancak Allah'tandır) de ve Allah'a tevekkül et (sığın). Bizi hatırla; ismimizi anarak bize salavât getir ve bunu kendin ve korunmasına önem verdiğin şeyler için tekrarla; o günün şerrinden amânda olursun, inşâallah.

Ey Kumeyl, Yüce Allah, Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*'e edep öğretti; Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* de bana. Ben de Müminleri terbiye edenim ve bu edepleri erdemli insanlara mirâs olarak bırakanım.

Ey Kumeyl, her ilmi açan benim; bütün sırları sona vardıran da Kaim (Hz. Mehdi) *aleyhi'sselâm*'dır.

Ey Kumeyl, (Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*'in Ehl-i Beyt'i) hep birbirinden olan (ve aynı kökten türeyen) bir soydur. Allah duyan ve bilendir.[155]

Ey Kumeyl, ilim ve âdâbı yalnızca bizden alırsan, işte o zaman bizden sayılırsın.

Ey Kumeyl, yapacağın her harekette marifete (bilgi ve şuura) muhtaçsın.

Ey Kumeyl, yemek yediğinde Allah'ın ismiyle başla ki, O'nun ismiyle hiç bir hastalık zarar veremez ve bütün dertlere de şifadır. Ey Kumeyl, yemeğini başkalarıyla ye ve cimrilik yapma; sen kimseye rızık veremezsin (her kesin rızkını Allah verir); oysa Allah bunun karşılığında sana bol mükâfat verir. Sofra başında hoş davran; sofra arkadaşını sevindir ve hizmetçini suçlama. Ey Kumeyl, yemek yerken (sofrada oturmanı) uzun sürdür ki arkadaşın da doysun, başkaları da rızkını alsın. Ey Kumeyl, yemekten sonra, verdiği rızk karşısında Allah'a hamd et, sesli bir şekilde şükret ki, başkaları da sana uysun; o zaman daha çok sevap alırsın.

Ey Kumeyl, midenin tümünü yemekle doldurma, su ve havâya da yer bırak; henüz iştahlıyken el çek ki, yemeğin lezzetini alasın. Vücudun sağlığı, az yiyip, az içmededir.

Ey Kumeyl, ancak zekât veren, Müminlere kardeşçe davranan ve akrabalarıyla iyi ilişkisi olan kimselerin malında bereket olur. Ey Kumeyl, Mümin akrabalarına, diğer Müminlerden daha çok pay ayır; onlara daha çok rauf ve şefkatli davran ve yoksullara sadaka ver.

155- Bu cümle Kur'an'dan iktibastır. Al-i İmran/34.

Ya Kumeyl, sana el açan kimseyi, eli boş çevirme, sadece bir üzüm veya hurma tanesi verebilecek durumda olsan bile. Muhakkak sadaka, Allah katında büyür.

Ey Kumeyl, Müminin süsü, alçak gönüllülükdür; güzelliği iffetdir; şerefi, dini araştırıp anlamaktır; izzeti, boş konuşmaları ve dedikoduları terketmektir.

Ey Kumeyl, halkın her sınıfında bir grup diğerinden daha üstün olur; sakın düşük seviyeli olanlarıyla tartışma; bana yönelik yakışmaz bir söz söyleseler bile tahammül et ve Allah'ın: **"...Cahiller onlara söz söyleyince, selam olsun, diye cevap verirler."**[156] diye vasıflandırdığı kimselerden ol.

Ey Kumeyl, bütün hallerde hakkı söyle. Takvalı insanlarla dost ol; fâsıkları terket; münafıklardan uzak dur ve hâin insanlarla arkadaş olma.

Ey Kumeyl, ilişki kurmak veya alışveriş yapmak için zalimlerin kapısını çalma. Sakın onlara tâzim etme. Toplantılarında Allah'ın gazabına uğramana vesile olacak şekilde hazır bulunma. Eğer mecburiyet gereği yanlarında bulunursan, sürekli Allah'ı zikret; O'na tevekkül eyle ve şerlerinden Allah'a sığın; başını aşağı sal; kalbinle yaptıklarını inkâr et; Allah'ı onların duyacağı kadar sesli bir şekilde tâzim et. Böylece, Allah da seni teyid eder ve onların şerrinden korur.

Ey Kumeyl, Allah'a ve O'nun dostlarının velayetine ikrardan sonra kulların en iyi itaati, iffetli, tahammüllü ve sabırlı olmalarıdır.

Ey Kumeyl, maddî sıkıntını açığa vurma; izzet-i nefsini koruyarak onu gizli tut ve Allah için sabret.

Ey Kumeyl, kardeşine sırrını açmanın mahzuru yoktur; fakat kardeşin kimdir (biliyor musun)? Seni zorluklarda yalnız bırakmayan, boynuna diyet yahut kan parası geldiğinde kendini kenara çekmeyen, (muhtaç olduğunda) ağız açmadan ihtiyacını gideren, seni, durumunu izhar etmeye mecbur edecek derecede kendi haline bırakmayan (sürekli durumundan haber alan) kimsedir. Eğer kardeşin, seni hak yoldan ayırmak istiyorsa, ıslahına çalış.

Ey Kumeyl, Mümin, Müminin aynasıdır; ihtiyacını giderir ve durumunu güzelleştirir. Ey Kumeyl, Müminler kardeştirler, kardeş hiç bir şeyi kardeşine tercih etmez.

Ey Kumeyl, kardeşini sevmiyorsan, kardeşi değilsin. (Gerçek) Mümin, bizim söylediğimizi söyleyendir; bizim sözümüze hilaf eden, bizden geri kalır; bizden geri kalan, bize varamaz; bizimle olmayan cehennem ateşinin en alt tabakasında yer alır.

Ey Kumeyl, sinesinde derdi olan, balgam çıkarır (yüreğinde sırrı olan diline döker). O halde birisi sana bizden (sır olarak) bir şey söyler ve senden kimseye açmamanı isterse, sakın onu açığa vurma. Aksini yaparsan, tövben kabul olmaz; öyle olunca da, son durağın cehennem ateşi olur.

Ey Kumeyl, Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'*in Ehl-i Beyt'inin sırrını başkalarına açmak, tahammül edilecek şey değildir;

156- Furkan/63

açan kimsenin tövbesi kabul olmaz; sana söylediklerimi yakin ehli Müminden başkasına açma.

Ey Kumeyl, her zorlukla karşılaştığında: **"La havle ve la kuvvete illa billah"** (Bütün güç ve kuvvetler ancak Allah'tandır) dersen, zorlukta (sana) yeter. Her nimete ulaştığında: **"Elhamdulillah"** de, rızkın daha da artar. Rızkın gecikirse, Allah'tan mağfiret dile ki bolluğa çıkasın.

Ey Kumeyl, bizim velayetimizle mal ve evladını Şeytan'ın ortaklığından kurtar.

Ey Kumeyl, (iman vardır, gönüllerde) yerleşmiştir; (iman da vardır, gönüllere) eğreti konar. Sakın (imanı) eğreti olanlardan olma. (İmanı) yerleşmişlerden olmak istersen, buna ancak, seni saptırmayacak ve yoldan çıkarmayacak ana caddeden (Ehl-i Beyt'in velayetinden) ayrılmadığın takdirde ulaşırsın.

Ey Kumeyl, hiç bir farzın ruhsatı olmadığı gibi, hiç bir sünnetin de şiddeti yoktur. (Yapılması sıkı tutulmamıştır.)

Ey Kumeyl, (şunu bil ki her zaman) günahların iyiliklerinden, gafletin zikrinden ve Allah'ın sana verdiği nimetler, yaptığın amellerden daha çoktur. Ey Kumeyl, sürekli olarak Allah'ın verdiği nimet ve afiyetten yararlanmaktasın; o halde sen de sürekli O'nun hamd-ü senâsı, tesbih ve takdisi, şükrü ve zikriyle meşgul ol.

Ey Kumeyl, Allah'ın: **"... Allah'ı unutmuşlar da O da, kendilerini unutturmuştur onlara"** deyip **"İşte onlar fasıkların ta kendileridir."**[157] diye fasık olarak nitelediği kimselerden olma sakın.

Ey Kumeyl, (sırf) namaz kılman, oruç tutman ve sadaka vermen önemli değildir; (asıl) önemli olan, namazını (ve diğer amellerini) temiz bir kalple Allah'ın râzı olduğu bir şekilde ve tam bir huşu içinde yerine getirmendir. Nerede ve neyin üzerinde namaz kıldığına dikkat et; bunları doğru ve helâl yoldan elde etmiş olmazsan, kabul olmayacaktır.

Ey Kumeyl, kalpte olan dile dökülür; kalp de aldığı gıdayla hayat kazanır; kalbine ve bedenine verdiğin yiyeceğe dikkat et; helâl olmazsa Allah, tesbih ve şükrünü kabul etmez.

Ey Kumeyl, şunu bil ve anla ki, biz, halkın emanetini vermemek hususunda kimseye izin vermemişiz; kim böyle bir izni benden nakletmişse, bâtıl ve yalan söylemiştir ve yalanının cezâsı, cehennem ateşidir. Andolsun ki Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* vefâtından az önce bana üç kere şöyle buyurdu: "Ya Ebe'l Hasan, emaneti sahibine teslim et, ister iyi adam olsun, ister fâcir; emanet ister büyük olsun, ister küçük, hatta iplik ve iğne bile olsa.

Ey Kumeyl, cihat ancak âdil imâmla câizdir ve ganimet ancak faziletli imâmla helâl olur.

Ey Kumeyl, eğer (Allah tarafından) peygamber gönderilmeseydi, fakat yeryüzünde takvâlı bir Mümin bulunup da (peygamberlerin vazifesini yüklenerek halkı) Allah'a dâvet etseydi, sence bu işinde haklı mıydı, yoksa haksız mı? Vallahi, Allah onu bu işe tayin edip ve onu lâyık kılmadıkça haksızdır.[158]

157- Haşr/19

Ey Kumeyl, din Allah'ındır; onun başına resul, nebi yahut vâsiden (Allah'ın tayin ettiği halifeden) başka kimsenin geçmesine izin vermez.

Ey Kumeyl, (rehberlik makâmı) sadece, nübüvvet, risâlet ve imâmetle sınırlıdır; geriye kalan ya tâbi olup izleyenlerdir, yahut da sapık ve bid'at ehli olanlardır. **"Allah ancak takvalılardan (iyi amellerini) kabul eder."**[159]

Ey Kumeyl, Allah; Kerim, Halim (cezâ vermede acele etmeyen), Azim ve Rahim'dir. O, ahlâkını bize tanıtmış, onlarla sıfatlanmayı ve halkı da aynı yöne sevketmeyi emretmiştir bize. Biz de bu vazifeyi hiç karşı gelmeksizin yerine getirdik, hiç bir nifâk göstermeden icra ettik, yalanlamadan tasdik ettik ve şüphe etmeden kabullendik.

Ey Kumeyl, ne itâat edilmek için dalkavukluk yaparım, ne sözümden çıkmasınlar diye (boş) vaadlerde bulunurum, ne de bana Emir-ül Müminin desinler diye göçebelerin vereceği yemeğe rağbet ederim.

Ey Kumeyl, (mal, makâm vb.) bir şeyi elde eden, fâni bir dünyayı elde etmiştir. Biz ise, ebedî ve bâki bir âhireti elde ettik.

Ya Kumeyl, herkes âhirete doğru hareket etmekte; bizim âhirette rağbet ettiğimiz şey, Allah'ın rızası ve muttakilere vereceği cennetin yüksek dereceleridir.

Ey Kumeyl, yeri cennet olmayan kimseyi, elemli bir azâp ve sürekli bir zilletle müjdele!

Ey Kumeyl, ben her durumda Allah'a, verdiği tevfik ten dolayı hamd ediyorum. Şimdi istersen, kalk (git) artık.

MUHAMMED İBN-İ EBİ BEKR'İ MISIR'A VALİ TAYİN ETTİĞİNDE KENDİSİNE BUYURDUĞU TAVSİYELERİ

Bu, Allah'ın kulu Emir-ül Müminin Ali'nin, Muhammed ibn-i Ebi Bekr'i Mısır'a vali tayin ettikleri zaman kendilerine verdikleri emirnâmedir.

Ona, Allah'tan çekinmesini, gizlide, açıkta O'na itaat etmesini, O'ndan korkmasını, Müslümanlara yumuşak, facirlere sert davranmasını, zimmilere adaletli olmasını, mazlumun hakkını (zalimden) almasını, zalime karşı şiddet göstermesini, halkın işlediği suçları affetmesini, mümkün olduğu kadar ihsanda, bağışta bulunmasını emrediyor. Allah-u Teâla ihsanda ve iyilikte bulunanlara mükâfat, günahkârlara ise ceza verir.

Yine ona, Mısır halkını itaat ve birliğe davet etmesini emrediyor. Zira, onlar için bunda afiyet ve çok mükâfat vardır ki, onlar bu mükâfatın ne hesabını bilirler, ne de hakikatini idrak ederler.

Yine ona, halka alçak gönüllülük kanadını germesini, oturduğu yerde ve bakışlarında onlara eşit davranmasını, hakta yakınlarını kendisinden uzak olanlarla eşit tutmasını, halkın arasında adaletle hükmetmesini, hükumetini adalet üzere kurmasını, heva ve hevese uymamasını, Allah için olan bir işte, kınayanların kınamasından korkmamasını tavsiye ediyor.

158- Yani rehberlik ve tebliğ gibi ilâhî görevleri, ancak Allah'ın tayin ettiği kimseler üstlenebilir.

159- Maide/27.

Zira Allah, kendisinden çekinen, itaat ve emrini başkalarının emrine (hoşnut olmasına) tercih eden kimselerle beraberdir.

Yazan: (Hz. Ali(a.s)'ın özel katibi) Ebu Rafi oğlu Ubeydullah.

MUHAMMED İBN-İ EBİ BEKR'İ MISIR'A VALİ OLARAK GÖNDERDİKTEN SONRA MISIRLILARA HİTABEN YAZDIKLARI MEKTUPTAN SEÇMELER

Allah'ın kulu Emir-ül Müminin Ali'den, Muham-med ibn-i Ebi Bekr'e ve Mısır halkına:

Selamun aleykum.

Ey Muhammed, mektubun gelip bana ulaştı, sorduğun soruyu anladım, yapılması gerekli olan ve Müslümanların durumunu düzeltebilecek şeyler için gayret göstermen beni hoşnut etti. Bu işlerin, senin iyi niyetli ve iyi görüşlü olduğundan ileri geldiğini anladım.

Her oturup kalkmada, açıkta ve gizlide Allah'tan çekinmelisin. Halk arasında yargıda bulunduğunda, onlara tevazu kanatlarını ger; onlara iyi muamelede bulun; güler yüzlü ol. Bakışta da, görüşte de tarafları bir tut, fark gözetme ki, büyükler (kudret sahipleri) senin onlardan yana olmanı beklemesinler (kendilerine meylettiğini sanmasınlar); zayıflar da adaletinden meyus olmasınlar. Müddeiden (davacıdan) beyyine (iki âdil şahit) iste; inkar edene ise yemin ettir. Bir kimse kardeşiyle sulh ettiğinde, o sulhu geçerli kıl; yalnız bu sulhla helali haram, haramı da helal etmek isterlerse o hariç; sadık, vefalı, hayâlı, edepli, takvalı fakihleri, facir, yalancı, hilekâr ve düzenbazlara tercih et. İyi iş yapan salih kimseler kardeşin; facir, gaddar, sahtekâr kimseler ise düşmanın olmalıdır. Benim en çok sevdiğim kardeş, Allah'ı herkesten daha çok anan ve O'ndan daha çok korkan kimsedir. Senin de inşaallah bu kimselerden olmanı ümit ederim.

Sorumlu olduğunuz işler ve kendisine doğru ilerlemekte olduğunuz sonuç hususunda size Allah'tan çekinmenizi tavsiye ediyorum. Zira Allah-u Teâla Ku'ran'da buyurmuştur ki: **Herkes kendi kazancının rehinidir."**[160] Yine buyurmuştur ki: **"Allah kendisinden (azabından) sakınmanızı emretmektedir ve herkesin dönüşü de Allah'a doğrudur."**[161] Başka bir yerde de: **"Andolsun Rabbine ki onların hepsinden yaptığı işleri soracağız."**[162] diye buyurmaktadır. Öyleyse Allah'tan çekinin; takvalı olun; çünkü bu sıfat (yani takva) diğer hiçbir özelliğin içermediği hayırları içermektedir ve diğer hiçbir şeyle elde edilmeyen dünya ve ahiret hayırlarını, onunla elde etmek mümkündür. Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"Çekinenlere, "Rabbiniz ne indirdi size?" denince, "Hayır indirdi" derler. Bu dünyada güzel hareket edenlere güzel bir mükâfat var; ahiret eviyse elbette daha da hayırlıdır ve çekinenlerin evleri, gerçekten de ne güzeldir."**[163]

Ey Allah'ın kulları, bilin ki çekinenler, hem gelip geçiveren dünyanın faydalarını elde ettiler; hem de bir zaman sonra gelecek ahiretin

160- Müddessir/45.

161- Âl-i İmran/28.

162- Hicr/92.

163- Nahl/30.

faydalarını elde edecekler. Onlar dünya ehlinin dünyalarına ortak oldular; ama, dünya ehli onların ahiretine ortak olamadı. Allah-u Teâla Kur'an'da buyuruyor ki: **"De ki: Allah'ın, kulları için meydana getirdiği süslenilecek şeylerle rızık olarak verdiklerinin içinden tertemiz şeyleri, kim haram etmiştir ki? De ki: Bunlar, dünyada inanan kişilerindir, ahiretteyse yanlız onlara aittir..."**[164]

Çekinenler, dünyada konakladılar, en güzel bir konaklayışla, dünya nimetlerini yediler en güzel bir yeyişle.

Ey Allah'ın kulları, bilin ki Allah'tan çekinip, Peygamber'in Ehl-i Beyt'ine saygınızı koruduğunuzda diğer fırkaların namaz, oruç ve sadakaları sizlerden daha çok olmuş olsa bile, sizler, O'na en güzel ibadet, en güzel zikir ve en güzel şükrü etmişsinizdir; sabrın, şükrün, gayret göstermenin en yüce mertebelerine ulaşmışsınızdır; çünkü bu durumda sizler Allah'a daha çok vefalı, dostlarının ve Rasulullah'ın Ehl-i Beyt'inden olan ulü-l emrin hayrını daha çok istiyen kimselersiniz.

Ey Allah'ın kulları, ölümden, onun yaklaşmasından, meşakkatinden sakının; ölüm için azık hazırlayın. Çünkü o büyük bir mesajla gelip çatmada; ya beraberinde hiç bir şerri (kötülüğü) olmayan bir hayır veya hiç bir hayrı olmayan bir şerle ulaşır. Cennete, cennet için iş yapandan daha yakın kim var; cehenneme de cehennem ehlinden daha yakın kim olabilir? Öyleyse, nefsiniz ölüm hususunda sizinle çekişmek (onu aklınızdan çıkarmak) istediğinde, ölümü çok anın. Çünkü ben Peygamber-i Ekrem *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in şöyle buyurduğunu duydum: "Lezzetleri yok eden şeyi (yani ölümü) çok anın." Şunu da bilin ki, ölümden sonraki merhaleler, Allah'ın affedip bağışlamadığı kimse için ölümden daha çetin ve daha şiddetlidir.

Ey Muhammed, bil ki, seni en fazla askerimin bulunduğu beldeye (Mısır'a) vali tayin ettim. Bu ülkede, kendi nefsinden, dininden korkman, günde bir saat bile olsa bu hususta düşünmen gerekir. Halktan birisini hoşnut etmek için Allah'ı gazaba getirme! Sakın. Çünkü Allah'n rızası her şeyin bedelidir; ama hiçbir şey Allah'ın bedeli olamaz. Zalime karşı şiddetli ol; onun önünü al (yapacağı kötü işi engelle); iyi iş yapanlara karşı yumuşak davran, onları kendine yaklaştır, kendine sırdaş ve kardeş kıl.

Sonra, namazına dikkat et; bak nasıl kılıyorsun; çünkü sen imamsın. Bir imam, halka namaz kıldırır, onların namazında bir noksanlığa sebep olursa onların bütün günahı o imamın üzerine olur; fakat o imamın arkasında namaz kılan kimselerin namazından bir şey eksilmez (onların namazı doğrudur). Bir imam, namazı kâmil bir şekilde kılarsa, arkasında namaz kılan kimselerin sevabı kadar, onların sevabından bir şey eksilmeksizin, sevap alır. Abdestine de dikkat et; zira abdest namazın kâmil olmasına sebep olur. Abdestli olmayan kimsenin namazı batıl olur. Şunu da bil ki, amellerinden her birinin kabul olup olmaması, senin namazına bağlıdır. Namazını yok eden kimse, İslam'ın diğer hükümlerini daha çok yok eder.

Ey Mısır halkı, yaptığınızın söylediğinizi, gizli halinizin açıktaki durumunuzu tasdik etmesi, söylediğinizin yaptığınıza ters düşmemesi için gayret edin. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*: "Ben ümmetim için

164- A'raf/32.

ne Müminden korkarım, ne müşrikten. Çünkü Mümini Allah, imanı yüzünden kötülükten korur; müşriki de şirki yüzünden rezil ve kahreder. Fakat sizlere diliyle güzel söz söyleyen, hareketiyle çirkin işlerde bulunan ve hiç bir kimseden de korkusu olmayan, tatlı dilli münafıktan korkuyorum." buyurmuştur. Yine Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: "İyiliklerinden hoşnut olup, kötülüklerinden üzülen kimse gerçekten de Mümindir." Yine buyurmuştur ki: "Şu iki özellik münafık bir kimsede bir araya toplanmaz: Güzel tutumlu olmak, sünneti iyice bilmek."

Ey Ebu Bekr'in oğlu Muhammed, bil ki, en üstün din bilgisi, dinde vera'lı olmak (şüpheli şeylerden sakınmak) ve Allah'ın emrine amel etmektir. Allah-u Teâla bizi ve seni O'na şükretmekte, O'nu anmakta, hakkını eda etmekte, itaatını yerine getirmekte muvaffak kılsın. Şüphesiz, O işitici ve yakındır. Bil ki dünya, bela (imtihan) ve fena, ahiret ise beka ve mükâfat (ceza) yurdudur; mümkün olduğu kadar, baki kalanı, fani olan şeye tercih et, onu süsle. Allah-u Teâla, emrettiği şeylerde kusur etmememiz, alıkoyduğu şeylere yaklaşmamamız için bize gösterdiği şeyleri görmeyi, anlattığı şeyleri anlamayı bize nasip eylesin. Tabii ki sen dünyadaki nasibini elde etmeye mecbursun, fakat ahiret nasibini elde etmeye daha çok muhtaçsın. Öyleyse biri ahiret, diğeri dünya için olan iki işle karşılaştığında ahiret işine öncelik ver. Mümkün olduğu takdirde hayır işe daha fazla ilgi göster; niyetini o işte halis et, güzelleştir. Allah-u Teâla hayır ve hayır ehlini seven kulu, onu yapmaya muvaffak olmasa bile, niyeti miktarınca mükâfatlandırır; o hayır işi yapan kimsenin aldığı sevap kadar sevap alır, inşaallah.

Sonra, Allah'tan sakınmayı (takvalı olmayı) ve sonra da İslam'ın kapsamlı yedi kuralını sana tavsiye ediyorum: Allah'tan kork; Allah için olan bir işte hiçbir kimseden çekinme; çünkü en iyi söz, amelin doğruladığı sözdür. Bir konuda iki çeşit yargıda bulunma; zira iki çeşit yargıda bulunduğun takdirde haktan (doğru yoldan) saparsın. Kendin ve ailen için sevdiğin şeyi, halkın ve milletin için de sev; kendin ve ailen için sevmediğin, beğenmediğin şeyi onlar için de sevme, beğenme. Allah katında mazur görüleceğin bir işe sarıl. Halkın durumunu düzelt, onları düzene sok. Hak yolunda kendini tehlikelere at; Allah için olan bir işte kınayanların kınamasından çekinme; yüzünü haktan çevirme. Bir Müslüman seninle istişare ettiğinde hayrını söyle ve kendini Müslümanların yakında ve uzakta olanı için bir örnek kıl. İyiliği emret ve kötülükten alıkoy. Sana ulaşan her musibete karşı sabırlı ol; çünkü sabır ve tahammül, işlerin en sağlamıdır. Selam, Allah'ın rahmeti ve bereketi sana olsun.

DÜNYA VE ONUN ZEVKLERİNİ YERMESİ HUSUSUNDAKİ SÖZLERİ[165]

Dünyadan çekinmenizi tavsiye ediyorum. Çünkü dünya, (zahiri) tatlıdır; yemyeşildir (görünüşü güzeldir); özlemlerle kaplanmıştır; çabuk elde edilen fakat hemen geçip giden zevkleri için sevilir; dileklerle mamur

165- Bu sözleri merhum Razi az bir farkla *Nehc-ül Belağa*'nın 109. hutbesinde nakletmiştir.

olur, aldatmayla süslenir; fakat verdiği sevincin bekası yoktur; onun ansızın gelen musibetinden güvende olunmaz.

Pek aldatan, çok zarar veren, yok olup biten, geçip giden, yiyip bitiren ve helak edendir. Onu isteyenler, onu elde etmeye razı olanlar, dileklerini elde etseler bile, noksan sıfatlardan münezzeh olan, şanı yüce Allah'ın, şu: **"(Dünya yaşayışı) gökten yağdırdığımız yağmura benzer; yeryüzünün bitkilerini sular, bünyelerine girer de onları yeşertir, yetiştirir; derken bitkileri kurur, ufalanır, yeller de onları savurur gider ve Allah'ın her şeye gücü yeter."** buyruğundan öteye geçmez.[166]

Hiçbir sevinip gülen yoktur ki, ardından dünya onu kedere düşürmüş olmasın, ağlatmasın. Bolluğuyla bir karnı doyurursa, sonunda yokluğunu onun sırtına yükler. Onda bolluk getiren hiç bir yağmur yoktur ki bela bulutu onu izlemesin. Sabahleyin (birine) yardım ederse, akşamleyin artık onu tanımaz. Bir kimse için bir tarafı yutulması kolay, tatlı olursa, öbür yanı acı ve hastalık olur. Akşamleyin onda esenlik elbisesi giyen, korkulara düşerek sabahlamıştır.

Dünya aldatıcıdır, onda ne varsa hepsi de insanı aldatır. Fanidir, onda olanların hepsi de yok olur. Azıkları arasında günahlardan çekinmekten (takvadan) başka hiç bir şeyde hayır yoktur. Dünyadan az bir şeye razı olan, kendisini emniyete kavuşturacak çok şeyi kazanmaya yönelir. Ondan çok şey elde edenin elde ettiği ebedi olarak kalmaz ve çok çabuk elinden çıkıverir.[167] Dünya, nice güvenenlerini ansızın gelen musibetlere düşürmüş ve nice inananlarını yere vurmuştur; nice ihtiyatlı insanları aldatmış ve nice büyükleri hor-hakir etmiştir; nice mütekebbirleri aç ve fakir kılmış ve nice taht ve taç sahiplerini yüz üstü düşürmüştür.

Dünyanın saltanatı zillettir; yaşayışı bulanıktır. Tatlı suyu, acı ve tuzludur; tadı dili damağı acıtır. Dirisi ölüme, sıhhatlisi hastalığa hedeftir; kuvvetli olanı yıkılmaya maruzdur. Malı-mülkü geçicidir. Azizi mağlup düşer, güvencede olanı zorluğa uğrar; ona sığınan yağmalanır. Bunları ise ölüm sekeratı ve iniltileri (can çekişmenin zorluğu) kıyametin dehşetleri ve adaletli bir hakimin karşısında durmak izler. **“Kötülük edenleri, yaptıklarına karşılık cezalandırmak ve iyilik edenlere ise yaptıklarından daha iyi mükâfat vermek için.”**

Sizler, sizden önce daha uzun ömür sürenlerin, eserleri daha açık kalanların, sizden daha hazırlıklı olanların, orduları ve inatları sizden daha çok olanların yurtlarında değil misiniz? Onlar da dünyaya taptılar, hem de nasıl taptılar? Dünyayı seçtiler, hem de nasıl seçtiler? Sonra da zilletle bu dünyadan göçüp gittiler. Peki, siz böyle (vefasız) bir dünyayı mı seçmektesiniz? Böyle bir dünyaya mı ihtiras ediyor, ona mı güveniyorsunuz?!

Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"Kim dünya hayatını ve ziynetini dilerse onda yaptıklarının karşılığını tam olarak öderiz ve onlar bu hususta hiç bir zarara uğramazlar. Onlar öyle kişilerdir ki, onlara ahirette ancak ateş var, dünyada işledikleri işlerse boşa gitmiştir;**

166- Kehf/44.

167- *Nehc-ül Belağa*'da: "Çok şey elde edense, kendisini helak edecek şey elde etmiştir" diye geçer.

zaten bütün işledikleri de boştur".[168] Bu dünya, ondan endişelenmeyen ve ondan korkmayan kimseler için, ne de kötü bir diyardır.

Bilin, bilirsiniz de, sizler onu bırakıp gideceksiniz. Dünya Allah-u Teâla'nın onu vasfettiği gibidir: **"Bilin ki dünya hayatı, ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir bezentidir, aranızda bir övünmedir ve bir mal ve evlat çoğaltma gayretidir ancak."**[169]

Her yüksek tepede, ihtiyacı olmaksızın bir yapı kurarak eğlenip duran, sağlam yapılar, kaleler yapıp ebedi kalacağını uman ve **"kimdir bizden daha kuvvetli"**[170] diyen kimselerden ibret alın; yine ibret alın kendi gözünüzle görmüş olduğunuz kardeşlerinizden; nasıl onlar, davetsiz olarak omuzların üzerinde taşınarak kabirlerine indirildiler; misafir çağrılmadan mezarlarına kondular. Sığındıkları yerler kabir, kefenleri toprak oldu, kurumuş kemiklerle komşu oldular. Öyle komşu ki, çağırana cevap veremezler ve zulmün önünü alamazlar (düştükleri zilleti gideremezler); ne birinin ziyaretine gidebilirler, ne de hallerini, hatırlarını soran olur. Kinleri yatışmış, halim olmuş kişilerdir; hasedleri ölmüş, gaflet içindeler. Onların ne ansızın saldırılarından korkulur, ne de yardımları ümit edilir. Onlar asla dünyaya gelmemiş kimseler gibidirler; nitekim Allah-u Teâla: **"İşte bu, o kimselerin evleridir ki, ölümlerinden sonra çok az bir zaman dışında hepsi bomboş kalmıştır. Onlara varis olanlar biziz."**[171] buyurmuştur. Yerin üstünü altıyla, genişliği daracık bir yerle, ehli-ayali gurbetle, ışığı zulmetle değiştirmişlerdir. Yerden ayrıldıkları (topraktan yaratıldıkları,) gibi tekrar ayakları yalın, bedenleri çıplak oraya döndüler. Amelleriyle birlikte dünyadan, ebedi bir hayata göçtüler, orada mesken edindiler.

Nitekim noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah da şöyle buyurmuştur: **"Önce nasıl yarattıysak, tekrar yaratacağız; bu vaadimizdir bizim ve gerçekten de yapacağız".**[172]

GANİMETLERİN EŞİT TAKSİM EDİLMESİNE İTİRAZDA BULUNANLARA YÖNELİK HUTBESİ

Ey insanlar, biz rabbimize, mabudumuza ve zahirî ve batınî nimetleri, bizim tarafımızdan azıcık bile güç ve kudret sarfı olmaksızın, sadece kendi minneti ve fazlı ile, bunlara karşı şükredip etmeyeceğimizi sınamak için bize bağışlayan velinimetimize hamd-u sena ediyoruz. Allah, şükredenin nimetini artırır; küfran-ı nimet edenin ise cezasını verir. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka bir mabud yoktur, eşi ve ortağı yoktur, tektir, samed (muhtaçların sığınağı)dir. Yine şehadet ederim ki, Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih* O'nun kulu ve elçisidir. Onu insanlar, beldeler ve hayvanlar için bir rahmet olarak gönderdi. O'nun bağışladığı bir nimet, minnet ve ihsandır. Allah'ın salat ve selamı ona ve Ehl-i Beyt'ine olsun.

Ey insanlar, Allah katında kadri, değeri en yüksek olan, Allah'ın emrine en çok uyan, O'na en çok itaat eden ve Resulullah *salla'llâhu*

168- Hud/15.

169- Hadid/20.

170- Fussilet/16.

171- Kasas/58.

172- Enbiya/104.

aleyhi ve alih'in sünnetine en çok tabi olan, Allah'ın kitabını ihya etmek için en çok çaba gösteren kimsedir. Allah'a, Resul'üne itaat etmek, kitabına ve Peygamber'in sünnetine uymak dışında, hiçbir kimsenin bizim yanımızda bir üstünlüğü yoktur. İşte bu, gözümüzün önünde olan Allah'ın kitabı ve aramızda bulunan Peygamber'in siretidir; cahil, muhalif ve Allah'tan yüz çevirenlerden başka hiçbir kimse bunlardan habersiz ve bunları bilmemiş değildir. Allah-u Azze ve Celle (halkın eşit olması, ayrıcalıkların iptali hakkında) şöyle buyurmaktadır: **"Ey insanlar, şüphe yok ki biz, sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve sizi aşiretler, kabileler haline getirdik tanışasınız diye; şüphe yok ki Allah katında sevabı en çok ve derecesi en yüce olanınız, en fazla çekineninizdir."**[173]

Öyleyse şerefli, değerli ve sevimli olanınız, Allah'tan en çok sakınanınızdır. Allah'a, Resul'üne itaat eden kimseler de böyledir. Allah-u Teâla şöyle buyurmaktadır: **"De ki: Allah'ı seviyorsanız, bana uyun da Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayan ve rahimdir."**[174] Yine buyuruyor ki: **"Allah'a itaat edin ve Peygamber'e itaat edin, eğer yüz çevirirseniz, Allah da kâfirleri sevmez".**[175]

Daha sonra yüksek bir sesle şöyle buyurdu: Ey Muhacir ve Ensar topluluğu ve ey Müslümanlar! Müslüman olmanızla Allah'a ve Peygamber'e minnet mi ediyorsunuz? Eğer doğru söylüyorsanız (gerçek Müslüman iseniz), sizler Allah'a ve Peygamber'e minnettarsınız, onların size minnetleri vardır.

Sonra da şöyle buyurdu: Bilin ki, kim yüzünü kıblemize döndürür, kestiğimiz hayvanın etinden yer, Allah'tan başka bir mabut olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederse, biz de Kur'an'ın hükümlerini, İslam'ın (ganimet ve beytülmal hakkındaki) paylarını onun hakkında uygularız. Allah'tan sakınmak ve O'na itaat etmek dışında, hiçbir kimsenin hiçbir kimseye bir üstünlüğü yoktur. Allah-u Teâla bizi ve sizi çekinenlerden, korku ve üzüntüsü olmayan dostlarından eylesin.

Bilin ki, elde etmeyi dilediğiniz, rağbet ettiğiniz, (değişmesi ve fani olmasıyla) size öğüt veren (bela oklarıyla) sizi hedef alan bu dünya, sizin eviniz değildir; kendisi için yaratılmış olduğunuz konağınız da değildir; ona davet de edilmemişsinizdir. Bilin ki o, sizin için baki değildir; siz de orada baki kalmayacaksınız. Sakın dünyanın çabuk elde edilen, kolayca elden çıkan peşin lezzet ve malı sizi aldatmasın! Zira sizleri ondan sakındırmış, vasfını açıklamışlardır; kendiniz de onu tecrübe edip akıbetini beğenmemişsinizdir. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun, öyleyse bayındır etmekle mükellef olduğunuz evlerinize doğru koşun; öyle bayındır evler ki, hiçbir zaman harab olmaz, ebediyete dek ayakta durur. Allah, sizleri o evlere teşvik ve davet etmiştir, mükâfatınızı da o evlerde size vermeyi kararlaştırmıştır.

Ey muhacir ve ensar topluluğu ve ey din ehli! Bakın, Kur'an'da vasfedildiğiniz özellikler, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in

173- Hucurat/14.

174- Âl-i İmran/31.

175- Mazmunu Âl-i İmran /32. ayetinden alınmadır.

huzurunda haiz olduğunuz makamlar ve cihat yapmakla faziletlendiğiniz savaşlar soy-sopla mıydı? Yoksa amel ve itaat yapmakla mı? Allah'ın rahmeti üzerinize olsun, Allah'ın size verdiği nimetleri, sabırla ve Allah'ın kitabında korumalarına mükellef olduğunuz kimselere (Ehl-i Beyt'e) riayet etmekle sona vardırın. Bilin ki, Allah'ın buyurduğu tavsiyeleri ve takvayı koruduğunuz takdirde dünyanıza ait şeylerin azalmasının size hiçbir zararı olmaz; ama mükellef olduğunuz takvayı zayi etseniz korumaya çalıştığınız hiç bir malın size faydası olmaz. Öyleyse ey Allah'ın kulları, Allah'ın emrine teslim, kazasına (ve kaderine) razı, belaları karşısında ise sabırlı olun.

Ama (göz diktiğiniz) ganimete gelince, hiçbir kimsenin başka birisine bu konuda üstünlük hakkı yoktur. Allah-u Teâla onları taksim etmiş; bu ganimetler Allah'ın malıdır; siz ise Allah'a teslim olan kullarısınız; işte bu da hepimizin itiraf ettiği, hakkaniyetine şehadet ettiğimiz ve karşısında teslim olduğumuz Allah'ın kitabıdır; Peygamber'in ahdi de halen bizim aramızdadır. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun; öyleyse (Allah'ın kitabına ve Peygamber'in sünnetine) teslim olun. Buna (bu eşit taksime) razı olmayan, istediği şekilde yüzünü çevirebilir. Çünkü Allah'ın emriyle amel eden ve hükmüyle hükmeden kimsenin korkusu olmaz. "Onlar öyle kimselerdir ki ne bir korku vardır onlara, ne de mahzun olur onlar." “Onlardır kurtulup muratlarına erenler.”

Rabbimiz Allah'tan, bizi ve sizi itaat ehlinden etmesini ve kendisinin yanında olan şeylere ilgimizi artırmasını niyaz ederiz. İşte söylediklerimi duydunuz; Allah'tan kendim ve sizin için mağfiret diliyorum.

MALLARIN YERİNDE HARCANMASI HUSUSUNDAKİ SÖZLERİNDEN BİR BÖLÜMÜ

Sıffin savaşında Hz. Ali'nin ashabından bazıları, Muavi-ye'nin kendi tarafına geçenlere olan mal bağışını görünce -zaten insanlar da dünya uşağıdırlar- Emir-ül Müminin Hz. Ali *aleyhi'sselâm*'a şöyle dediler: "*Siz de bu maldan bağışta bulunun, eşrafa, soylulara, muhalefet etmesinden ve ayrılmalarından korktuğunuz kimselere öncelik tanıyın (onların payını çoğaltın). Duruma hakim olduğunuzda dönüp adaleti uygulamaya başlarsınız, (ganimeti de) eşit olarak onların arasında taksim edersiniz.*" İmam cevapta şöyle buyurdu:

Muaviye'ye galip olmak için kendilerine buyruk yürütmeye memur olduğum Müslümanlara adaletsizlikte bulunmayı mı öneriyorsunuz bana? Andolsun Allah'a, gece gündüz birbirini kovaladıkça, gökte yıldızlar birbirlerini izledikçe bu işe yaklaşmam, bu mallar benim şahsi malım olsaydı, yine de halka eşit olarak dağıtırdım; oysaki onların kendi malıdır.

Bir müddet sustuktan sonra buyurdular ki: Malı olan, fesada düşmekten korkmalıdır. Hakkı olmayana bir malı vermek, haddi aşmak ve israftır. Bu (israf) da şahsı, halk arasında yüceltir, yüksek bir mevkie çıkarır; fakat Allah katında hor-hakir eder. Malını haketmeyen ve layık olmayan kişiye veren insan, o adamın teşekküründen mahrum kaldığı gibi hayrından da kendisi değil, başkaları yararlanır. Böyle birisine dostluk gösteren ve teşekkürde bulunan bir kimse de olursa, o bir dalkavuk ve yalancıdır ancak. Ondan yine önceden aldığı şeylerin benzerini elde etmek için ona yaklaşır; fakat ayağı kayıp (zor bir duruma düşüp) yardıma

ve yaptığı iyiliğin karşılığına muhtaç olduğu bir zaman en kötü dost ve en alçak arkadaş olur.

Allah yolunda cimrilik yapıp cahillere bağışta bulunduğu müddetçe, ismi onların ağzında dolaşır. Hangi talih bundan daha kötü ve daha çirkin olabilir? Hangi ihsan bundan daha faydasız ve daha neticesizdir? Mal elde eden, onunla akrabalara yardım etmelidir, misafir ağırlamalıdır, zorda kalan ve esir düşenleri zorluk ve esaretten kurtarmalıdır, borçlu, yolda kalmış, fakir ve evlerinden göç ettirilmiş kimselere yardımda bulunmalıdır. Kendini sevabı olan işlere, hakları eda etmeye zorlamalıdır; böylece bu özelliklerle dünya şerefini ve ahiret faziletini kazanmış olur.

HZ. ALİ (A.S)'IN MUTTAKİLERE DÜNYAYI VASFEDİŞİ

Cabir ibn-i Abdullah Ensari şöyle diyor: "*Basra savaşında Emir-ül Müminin ile beraberdik, İmam kendisine karşı savaş açanların (Talha, Zübeyrve Aişe'nin) savaşından kurtulduğunda gecenin son vakitleri bize uğradı ve: "Ne hususunda sohbet ediyorsunuz?" diye sordu.* "*Dünyayı kınamak hakkında konuşuyoruz.*" *dedik;* buyurdular ki:

"Ya Cabir! Niçin dünyayı kınıyorsunuz? Daha sonra Allah'a hamd-u sena edip şöyle buyurdular: Niçin bir grup dünyayı kınıyor ve onda zahitlik iddiası ediyor? Dünya, doğrulara doğruluk yurdudur; anlayanlara afiyet (kurtuluş) evidir. Ondan azık toplayana zenginlik diyarıdır. Peygamberlerin secde yeridir. İlahi vahyin indiği yerdir. Meleklerin ibadet yeridir. Allah dostlarının meskenidir. Evliyaullahın alış veriş yurdudur. Orada rahmet elde ederler; orada cenneti kazanırlar.

Ey Cabir, dünya, ölümü açıkça haber verdiği, kendisinden ayrılacağımızı seslenip bildirdiği, zevalini anlattığı halde, kimdir ki onu kınar, yermeye kalkar? Dünya belalarıyla (ahiret) belasını gösterir ehline; sevinciyle onları (ebedi bir) sevince teşvik eder. Allah'ın azabından korkutmak ve ebedi nimete teşvik etmek için geceleri musibet getirdiği gibi sabahları da nimet ve esenlik doğurur. Günahtan pişmanlık duyanlar kınarlar onu. (Başkalarıysa kıyamet günü överler onu.)[176] Çünkü dünya sadakatle onlara hizmet etmiştir. Dünya onlara akıbeti anlatmıştır, onlar da anlamışlardır; öğüt vermiştir onlara, onlar da öğüdünü kabul etmişlerdir. Onları (cehennemden) korkutmuştur, onlar da korkmuşlardır; onları (cennete) teşvik etmiştir, onlar da ona rağbet etmişlerdir.

Ey dünyanın aldatışlarına kapılıp onu kınayan, ne vakit dünya senin kınamanı hakketti? Ne zaman dünya aldattı seni? Toprağa atıp çürüttüğü babalarının helak oldukları yerlerle mi; yoksa yer altına attığı analarının yattığı yerlerle mi aldattı seni? Ne kadar kendi ellerinle hastalara bakıcılık yaptın? Ne kadar sakatlara hizmet ettin; onların ilacını aradın; onları iyileştirmek için doktorlara başvurdun da maksadına ulaşamadın, (çaresi olmadı ve) ihtiyacın karşılanmadı? Dünya onlara yaptığıyla, sana örnek verdi; halleriyle halini (ölmeleriyle öleceğini) gösterdi. Yarın, dostlarının sana bir faydası olmaz; sesin de bir yere ulaşmaz. Hastalığın, açıkça ölümden haber verdiği, dert ve elemin şiddetlendiği bir zaman, artık iniltinin bir faydası olmaz; feryatla ağlamak ölümü önlemez; göğüs

176- Parantezdeki cümle *Nehc-ül Belağa*'da geçer. Sonraki cümleler, bu cümleyle bağlantılı olduğuna göre bu cümle, buradaki nakilden düşmüştür.

sıkışır, boğaz tıkanır; ne bir ses duyar, ne de bağırıp çağırmakla korkar. Ölüm anlarındaki üzüntü ne de çok ve uzun sürelidir! Sonra onu tabutun içerisine bırakıp (mezarlığa) götürürler. Dört el onu nakledip uzun bir süre kalmak için kabrin dar yerinde (lahda) yan üstü yatırırlar. Artık zenginlik elden çıkmış, ömür tükenmiştir, şefkatli dostlar onu terkederler; merhametli davrananlar ondan ilişkilerini keserler; dostları ona yaklaşmaz. Ziyaretçileri evine uğramaz, evi çeki düzene girmez. Hiçbir yerden nişane bulamaz, her yerden habersiz kalır. Varisler mirası bölmeye koşarlar, geride bıraktığı mal taksim edilir; günahı, vebali ise onun üzerine olur, günahlar onu kuşatır. Önceden hayır bir iş yapmış olursa kazancı temiz olur; fakat önceden kötü bir iş yapmışsa akıbeti helak olmakla sonuçlanır. Hayatının sonu, ölüm; ziyaretgâhı, kabir olan bir kimseye, dünyada (bir kaç günlük) ikametin ne faydası olur. Bu, öğüt bakımından (öğüt alanlar için) yeterlidir.

Ey Cabir, yeter artık, benimle beraber gel; Cabir diyor ki: *İmam'la birlikte bir kabristana vardık, İmam kabristan ehline şöyle seslendi:* Ey toprağa döşenmiş, gurbete düşmüş kişiler, bıraktığınız evlerde oturulmaktadır, mallarınız paylaşıldı, zevceleriniz nikâhlandı. Bu bizim size verdiğimiz haber, sizden ne haber var?" İmam biraz sükut ettikten sonra başını kaldırıp şöyle buyurdular: "Göğü yükselten ve yeryüzünü yayan Allah'a and olsun ki eğer onların konuşmalarına izin verilseydi, "Bizler, en hayırlı azığın takva olduğunu gördük." derlerdi. Daha sonra buyurdular ki: Ey Cabir, eğer istiyorsan geri dön.

İMAN, RUHLAR VE ONLARIN FARKLARIYLA İLGİLİ HUTBESİ

Bir kişi, Hz. Ali *alehi'sselâm*'ın huzuruna gelip: Halktan bazıları diyorlar ki: *"Kul imanlıyken zina etmez; imanlıyken şarap içmez; imanlıyken faiz yemez; imanlıyken haksız yere kan dökmez." dedi. Bu söz bana öyle ağır geldi, göğsümü öyle sıktı ki, sanıyorum namaz kılan, ben öldüğümde beni toprağa verecek olan, (o öldüğünde ise) benim kendisini toprağa vereceğim bu kul, küçük bir günah işlemekle imandan çıkıyor?* İmam *aleyhi'sselâm* buyurdular ki: Kardeşin doğru söylemiştir; zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'den şöyle buyurduğunu duydum: "Allah-u Teâla halkı üç grup olarak yaratmıştır, onların her biri için de bir yer tayin etmiştir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"Sağ taraf ehli, amma sağ taraf ehli, ne sevinç içerisindeler ve sol taraf ehli, amma sol taraf ehli ne kötü durumdalar ve bir de ileri geçenler ki herkesten ileri geçmişlerdir; onlardır mabutlarına yaklaştırılanlar."**[177]

Herkesten ileri geçenlere gelince, onlar mürsel veya gayr-i mürsel peygamberlerdir. Allah-u Teâla onların vücutlarında beş ruh var etmiştir: Kudsiyet ruhu, iman ruhu, kuvvet (cismanî kudret) ruhu, şehvet (maddi istekler) ruhu, beden ruhu (ayrılmasıyla hayatın son bulacağı ruh). Kudsiyet ruhu ile peygamberlik ve kudsiyet makamına ulaşırlar; iman ruhu ile Allah'a ibadet ederler, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazlar; kuvvet ruhu ile düşmanla savaşırlar ve geçimlerini temin ederler; şehvet ruhu ile yenilecek ve içilecek şeylerin tadını alırlar, helal olan hanımlarla evlenirler; beden ruhu ile, yürürler, hareket ederler. Bu grubun günahları

177- Vakıâ/8-11.

bağışlanıp affedilmiştir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"O peygamberlerden bazısını bazısına üstün kıldık. Allah, onların bazılarıyla konuşmuş, bazılarının da derecelerini yüceltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya apaçık deliller verdik, onu Ruh-ul Kudüs'le kuvvetlendirdik."**[178] Yine bütün peygamberler hakkında buyuruyor ki: **"Onları, kendinden bir ruhla, imanla kuvvetlendirmiştir."**[179] Yani bu ruhla onlara ikramda bulunup onları diğerlerinden üstün kılmıştır; bunlar mağfiret edilmiş kimselerdir.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim sağ taraf ehlini zikretmiştir; onlar gerçek Müminlerdir. Allah-u Teâla onların vücudunda dört ruh bırakmıştır: İman ruhu, kuvvet ruhu, şehvet ruhu, beden ruhu. Mümin bir kul, bazı haller kendisinde oluşmayıncaya kadar bu dört ruha sahiptir. "*Bu haller nedir?*" diye sorulduğunda şöyle buyurdu: "Birincisi, Allah-u Teâla'nın buyurduğu şeydir: **"İçinizden yaşayışın en aşağılık çağına, iyice ihyiyarlayana kadar ömür sürdürenler de vardır ki bildikleri şeyleri bilmez olurlar."**[180] İşte böyle bir adamın bütün ruhları zayıflar; fakat imandan çıkmaz. Zira (bir günah işlememiştir,) onu böyle yapan ve bu hale getiren Allah'tır. Artık o adam namaz vaktini tanımaz, gece namaz kılmaya, gündüz oruç tutmaya gücü yetmez; işte bu onun iman ruhunun zayıflamasını gösterir; fakat ona bir zararı olmaz, inşaallah. Nitekim o adamın şehvet ruhu da zayıflar; çünkü en güzel kızlar bile onun gözünün önünden geçse onlara asla ilgi duymaz. Ama beden ruhu onda baki kalır, ölüm anına kadar onunla hareket eder, onunla yürür.

Bu ihtiyar adamın hali (akıbeti) hayırdır; çünkü Allah onu bu hale getirmiştir.

(İkincisi,) bazen gençliğin kuvvetli döneminde insana bazı haller arız olur, insanın hatalı işleri yapma kararı almasına sebep olur, kuvvet ruhu ona cesaret verir, şehvet ruhu, günahı onun nazarında süsler, beden ruhu ise yularından çıkar ve insan (bu faktörlerin birleşmesiyle) günaha düşer. Günah işlediğinde iman ondan ve o da imandan ayrılır. Artık tövbe etmedikçe iman geri dönmez. Tövbe eder, velayeti tanırsa (ulü-l emr'e itaatte bulunursa) Allah tövbesini kabul eder; tekrar günaha baş vurursa velayeti terketmiş sayılır, Allah da onu cehennem ateşine atar.

Sol taraf ehline gelince, onlar Yahudi ve Hıristiyanlardır. Allah-u Teâla (onların hakkında) şöyle buyurmaktadır: **"Kendilerine kitap indirdiğimiz kimseler, Peygamberi,** (yani Muhammed ve onun vasilerini İncil ve Tevrat kitaplarının tanıttığı şekilde) **evlerindeki oğullarını tanır gibi tanırlar; amma gene de içlerinden bir kısmı bilebile gerçeği gizler. Hak, Rabbindendir. Artık, sakın şüpheye düşenlerden olma."**[181]

Bildiklerini gizledikleri için Allah-u Teâla onları bu belaya duçar etti, iman ruhunu onlardan alıverdi, vücutlarında yalnız üç ruhu, kuvvet, şehvet ve beden ruhunu bıraktı.

178- Bakara/253.

179- Mücadele/22.

180- Nahl/70.

181- Bakara/145-146.

Daha sonra onları hayvanlara ilhak edip şöyle buyurmuştur: **"Onlar, ancak hayvanlara benzerler, hatta yol yordam bakımından hayvandan da sapıktır onlar."**[182] Zira hayvanlar da, kuvvet ruhu ile yük taşırlar, şehvet ruhu ile yem yerler, beden ruhu ile hareket ederler. Soru soran adam (bu sözleri duyduktan sonra) İmam'a: "*Kalbimi dirilttin*" dedi.

KOMUTANLIĞA ATAYIP SİFFİN'E GÖNDERDİĞİZİYAD İBN-İ NAZR'A TAVSİYELERİ

Her sabah ve akşam Allah'tan kork, çekin; gurura kapılmaktan sakın; hiçbir halde nefsini beladan emin sanma (ondan gafil olma). Bil ki nefsini, kötülüğünden korkarak, istediği şeylerin çoğundan uzak tutmazsan bu dilekler, seni pek çok zararlara sokar ve sonunda bu isteklerden uzaklaşmaya mecbur kalırsın. Öyleyse nefsine engel ol; onu zulüm, sapıklık, tecavüz ve sınırları aşmaktan alıkoy.

Seni, bu orduya komutan olarak tayin ettim; sakın onları küçümseme, onlara karşı büyüklük taslama. En değerliniz, takvalı olanınızdır. Alimlerinden öğren, cahillerine öğret; akılsızlarını bağışla. Çünkü, sen ancak ilim ışığında, eziyet ve cahillik yapmaktan sakınmakla bir hayır kazanabilirsin.

Sonra İmam ona bazı emir ve yasakları içeren bu mektubu verdi:

Bil ki, öncü askerler ordunun gözleridir; bunların gözleri de, gözcülerdir. Kendi memleketinden çıkıp düşmana yaklaştığında gözcüleri, her semte, dere ve ormana, gizli ve örtülü yerlere, göndermekten usanma, bıkma; çünkü düşmanlarınız size baskın yapabilir ve pusu kurmuş olabilirler. Beklenmedik bir durum ortaya çıktığında veya istenilmeyen bir vukuat olduğunda, savaşa hazırlıklı olmak amacıyla onlara askeri tatbikat yaptır; bunun dışında, ordu, kabile ve bölüklerini sabahtan akşama kadar yürütme.

Düşmanla karşılaştınız mı, yahut düşman sizinle buluştu mu, ordugahınızı yüksek yerlerin yanlarına, yahut dağ eteklerine, yahut da (geçit vermeyecek) ırmak kıyılarına kurun ki, sizin için bir yardımcı ve düşmana karşı siper olsun; ister bir yönden, ister iki yönden olsun düşmanla savaşınız. Düşmanın ansızın baskınından emin olmanız, korkudan rahatlamanız için de dağların yükseklikllerine, tepe başlarına, nehirlerin yüksek yerlerine gözcüler dikin. Kondunuzmu hep birden konun; göçtünüzmü hep birden göçün. Gece basınca dinlenmek istediğinizde ordugâhın çevresine, mızrak ve siperle kuşanmış nöbetçiler dikin. Düşmanın baskınına uğramamanız ve gafil avlanmamanız için, ok atıcılarınız da onların yanında yer alsın. Sen (ordu komutanı), şahsen orduyu gözetlemeli ve korumalısın. Sabaha dek uykuya dalma, pek az uyu veya uykun suyu ağızda çalkalamak gibi olsun. Düşmana ulaşana kadar durumun ve âdetin (programın) böyle olmalıdır. Savaşta ağırbaşlı ol, acele etmekten sakın; (kaçırılması düşmanın galibiyetine sebep olacak bir) fırsat ele geçerse o başka. Sakın düşman saldırıya geçmeden veya benden bir emir almadan savaşa başlama. Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun.

182- Furkan/42.

HADİS RAVİLERİNİ TANITMASI

Süleym b. Kays Emir-ül Müminin Ali *aleyhi'sselâm*'a şöyle dedi: "*Ben Selman, Ebuzer ve Mikdad'dan Kur'an tefsiri ve Resulullah salla'llâhu aleyhi ve alih'in hadisleri hususunda bazı sözler duymuşum; yine sizler tarafından da bu sözlerin teyid ve tasdik edildiğini işitmişim, daha sonra bu konu hakkında halk içinde rivayet edilen ve bunlara ters düşen bazı sözler görüyorum; acaba halk (Peygamber'in hadisi hususunda) kasıtlı olarak yalan söylüyor, Kur'an'ı, bilerek kendi reyleriyle mi tefsir ediyorlar?*"

Hz. Ali *aleyhi'sselâm* şöyle buyurdu: "Şimdi sorduğun sorunun cevabına dikkat et: İnsanların ellerindeki hadislerden bir kısmı hak bir kısmı ise batıldır; bazısı gerçektir, bazısıysa yalandır. Bazısı, önceki hükmü geçersiz kılan (nasih), bazısı ise hükmü geçersiz kılınandır (mensuhtur). Umumi olanı var, hass olanı var. Manası apaçık olanı olduğu gibi, şüpheli olanı (tevile ihtiyaç duyulanı) da vardır. Doğru ezberlenmiş ve korunmuş olanı da vardır, yanlış anlaşılmış olanı da vardır.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in zamanında bile o kadar yalan hadis uydurdular ki, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* minbere çıkıp: "Ey insanlar bana yalan söz isnat eden ve benim adıma yalan söz konuşan çoğalmıştır; kim bilerek bana yalan söz isnat ederse, cehennemde yerini şimdiden hazırlasın." diye buyurdu. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'*in vefatından sonra da ona yalan sözler isnat edildi.

Sana dört çeşit kişiden hadis gelir, bunların beşincisi yoktur: Biri münafıktır; kendisini Mümin olarak gösterir, Müslümanların yaptıklarını yapar, günahtan ve bilerek Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e yalan isnat etmekten çekinmez. İnsanlar, onun münafık ve yalancı olduğunu bilselerdi hadisini asla, gerçek olarak kabul etmezlerdi. Ama halk, "Bu Rasulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in sahabesidir, onu görmüş, ondan duymuştur" der, durumunu bilmeksizin sözünü kabul ederler. Oysa Allah, münafıkların durumunu, hallerini en güzel şekilde beyan etmiştir: **"Onları gördün mü bedenleri (zahirleri) hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin."**[183] Bu grup Peygamber'den sonra ayrıldılar, çeşitli yerlere dağıldılar, yalan ve iftira ile halkı ateşe çağıran dalalet imamlarına (öncülere) yaklaştılar, yanaştılar, onlar da onları işlerde yetki sahibi kıldılar; fetva ve kadılık makamını onlara verip (halkın malını, canını, namusunu onların yetkisine bıraktılar,) onları, halkın boynuna bindirdiler (onları yetki sahibi ettiler). Onlar vasıtasıyla dünyadaki servetleri yiyip sömürdüler. Kendin de biliyorsun ki (hedefsiz) insanlar, Allah'ın koruduğu kimseler hariç, dünyaperest hükümdarlara tabidirler; dünya, onların aradıkları nihai hedeftir. İşte bu, o dört çeşit raviden biridir.

İkincisi; Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'ten bir söz duymuştur; fakat hataya düşmüştür; gerektiği gibi zihnine yerleştirmemiştir; bile bile de yalan söylemiyor ve yanlış amel ediyor ve: "Ben Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'ten böyle duydum" diyor. İnsanlar, onun hadisi

183- Münafikun/4.

yanlış anladığını bilselerdi, sözünü kabul etmezlerdi; o da yanıldığını bilseydi, o hadisi rivayet etmez, onunla amel de etmezdi. Bu da ikincisidir.

Üçüncüsü ise; Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in bir şeyi emrettiğini işitmiştir; fakat Resulullah sonradan onu nehyetmiştir; o kişiyse bunu bilmez. Yahut bir şeyden nehyettiğini duymuştur; oysa sonradan onu emretmiştir; ondan haberi yoktur. Geçersiz kılınmış hükmü bellemiştir, nesheden hükmü bellememiştir. Müslümanlar, hükmün kaldırıldığını bilselerdi, onu reddederlerdi. Onun kendisi de reddederdi. Bu da üçüncü kişidir.

Bir dördüncüsü de vardır ki; ne Allah'a yalan isnat eder, ne de Resulüne. Allah'tan korktuğundan ve Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in kadrini bildiğinden yalandan nefret eder. Ne yanlış anlamıştır, ne duyduğunu unutmuştur, aksine duyduğu her şeyi aynı şekilde bellemiştir. Onu gerçeğe uygun olarak rivayet etmektedir; o söze ne bir şey katar, ne de ondan bir şey eksiltir. Hükmü kaldıran (nasih) sözü bilir, onunla amel eder; geçersiz kılınmış hükmü (mensuhu) de bilir, onu terkeder. Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in de Kur'an gibi nesheden, nesholunan muhkem ve müteşabih hadisleri vardır. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in de iki yönü olan, genel ve özel emirleri vardır. Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"Peygamber, size ne verirse alın onu ve neden vazgeçmenizi isterse vezgeçin ondan."**[184]

Rasulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in sözünü doğru idrak edemeyen, Allah'ın ve Resulü'nün o sözle neyi kasdettiğini bilmeyen, anlamayan kimseler de onun sözünü duyuyorlardı. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in ashabından her soru soran (cevabını) anlamazdı; onlardan soru sorup fakat cevabını anlamayan kimseler de vardı. Hatta bir çöl arabının, bir garibin veya kitap ehlinden birisinin gelip bir şey sormasını ve Peygamber'in onlara vereceği cevabı duyup bilmek (anlamak) isterlerdi.

Fakat ben her gün Peygamber'in huzuruna varırdım, benim için evi boşaltır, bana her şeyden bahsederdi, bütün ashabın bundan haberi vardı, başka hiç kimseye de böyle davranmadığını herkes biliyordu. Bazen benim evime gelirdi, ben de onun yanına gittiğimde, hanımlarını bile odadan dışarı çıkarırdı, benden başka hiç bir kimse o odada kalmazdı. Sorduğumda cevap verirdi, sustuğumda ve sorum bittiğinde o başlardı. Gece ve gündüz, gök, yer, dünya, ahiret, cennet, cehennem, ova, dağ, nur, zulmet hakkında nazil olan her ayeti bana okur ve yazdırırdı, ben de kendi elimle onları yazardım. Onların kıyamete dek olan te'vil ve tefsirini, nasih, mensuh, muhkem, müteşabih, has ve umum (özel ve genel) olanını, nerede ve ne hakkında nazil olduğunu açıklardı.

İSLAM'IN TEMELLERİ, TÖVBE VE MAĞFİRET DİLEMENİN HAKİKATİ İLE İLGİLİ SÖZLERİNİN BİR BÖLÜMÜ

Kumeyl b. Ziyad der ki: "*Emir-ül Müminin Ali aleyhi'sselâm'dan: "İslam'ın erkânı nedir?"* diye sordum. Buyurdular ki: İslam'ın erkânı yedidir:

1. Sabrın esası olan akıl. (Akıl olmaksızın sabretmek mümkün değildir.)

184- Haşr-7.

2. Irzı (namus ve şerefi) korumak ve doğru konuşmak.

3. Kur'an'ı gerekli şekilde okumak.

4. Allah için sevmek, Allah için nefret etmek.

5. Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in Ehl-i Beyt'inin hakkına riayet etmek ve onların velayet makamını tanımak.

6. Kardeşlerin hakkını gözetmek ve onları müdafaa etmek.

7. Komşularla iyi geçinmek.

İmam'dan: "*Ey Emir-ül Müminin, bir kul günah işliyor, sonra da mağfiret diliyor; acaba mağfiret dilemenin haddi (gerçeği) nedir?*" diye sordum. İmam şöyle buyurdular: Ey Ziyad oğlu (Kumeyl), mağfiret dilemenin haddi tövbedir. *"Yalnız bu mu?"* dedim, "Hayır" buyurdular. *"Öyleyse nasıldır?"* dedim; buyurdular ki: "Kul bir günah işlediğinde tahrik ile esteğfirullah" diyor. *"Tahrik nedir?"* diye sordum; buyurdular ki: "Dil ve dudakları hareket ettirmektir; ardından hakikatin gelmesini istiyor" dedi. *"Hakikat nedir?"* diye sordum. "Kalple tasdik etmek ve mağfiret dilediği günahı tekrarlamamaya karar vermektir." buyurdular. Kumeyl: "*Eğer böyle yaparsam mağfiret dileyenlerden sayılır mıyım?"* diye sorunca İmam şöyle buyurdu: "Hayır." Kumeyl: *"Peki nasıl yapmalı?"* dediğimde, buyurdular ki: "Çünkü sen henüz mağfiret dilemenin aslına ulaşmamışsın." Kumeyl: *"Mağfiret dilemenin aslı nedir?"* diye sordum, İmam buyurdular ki: "Mağfiret dilediği günahtan tövbeye dönmektir; işte bu ibadet edenlerin ilk derecesidir. Bir de günahı terkedip mağfiret dilemenin altı manası vardır:

1. Geçmişe pişmanlık duymak.

2. Ebedi olarak (günaha) dönmemeye karar vermek.

3. Kendi ile diğer yaratıklar arasında bulunan hakları eda etmek.

4. Her farz olan işte Allah'ın hakkını eda etmek.

5. Haramla oluşan etleri, deri kemiğe yapışacak derecede eritmek; sonra yerine (helalle oluşan) yeni et meydana getirmek.

6. Vücuda günahın tadını tattırdığın gibi, ona itaatın da meşakkat ve acısını tattırmak.

HZ. ALİ (A.S)'IN VEFATI SIRASINDA, OĞLU İMAM HASAN'A YAPTIĞI VASİYETİ[185]

Bu, Ebu Talip oğlu Ali'nin vasiyetnamesidir. Müminleri, Allah'tan başka bir mabudun olmadığına, tek ve şeriksiz olduğuna ve Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna, kâfirler sevmese de, bütün dinlere galip gelmesi için onu doğru yol ve hak dinle göndermiş olduğuna şehadet etmelerini vasiyet ederim. Allah'ın salat ve selamı Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e olsun. Namazım, ibadetim, hayatım, ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir; eşi, ortağı yoktur, bana bu emredildi ve ben, O'na teslim olanların ilkiyim.

Ey Hasan! Sana, bütün evladıma, Ehl-i Beyt'ime ve bu yazım kime ulaşırsa ona, Allah'tan sakınmayı vasiyet ederim. Müslüman olarak ölün, hepiniz birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sarılın, tefrikaya düşmeyin. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in şöyle buyurduğunu duydum: "İki kişinin arasını bulmak, bütün namazlardan, oruçlardan daha

185- Bu vasiyetten sadece kitabın gerektirdiği miktarı aktardık.

faziletlidir.” Helak edici ve dini temelden yok eden (ahlak), arabozuculuk ve fitne çıkarmaktır. La kuvvete illa billah (Allah'ın kudretinden başka hiçbir kudret yoktur). Allah-u Teâla'nın kıyamet gününün hesabını size kolaylaştırması için akrabalarınıza bakın (onları koruyun), onlarla iyi ilişki kurun.

Allah için, Allah için, yetimleri koruyun; sakın gözünüzün önünde onlar zayi olmasınlar. Ben Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in şöyle buyurduğunu duydum: "Kim bir yetimi kendisini idare edebilene kadar gözetir, ona bakarsa Allah, cenneti ona farz kılar; nitekim yetimin malını yiyen kimseye de cehennemi farz kılmıştır."

Allah için, Allah için, Kur'an’a riayet edin; onu anlamakta[186] başkaları sizden öne geçmesin.

Allah için, Allah için, komşularınızın hakkını gözetin; Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* onları tavsiye etmiştir; komşular hakkında o kadar tavsiyede bulunuyordu ki, onları da miras alanlardan kılacağını sandık.

Allah için, Allah için, Rabbinizin evini ziyareti, haccetmeyi bırakmayın; hayatta bulundukça o evi boş bırakmayın; çünkü o ev terkedilirse mühlet bile verilmez sizlere azap gelip çatar. O evin ziyaretine gidenin geri getirdiği en küçük hediye, geçmiş günahlarının affedilmesi olur.

Allah için, Allah için, namazı bırakmayın; çünkü o, en iyi amel ve dininizin direğidir.

Allah için, Allah için, zekât verin; o Rabbinizin gazabını yatıştırır.

Allah için, Allah için, Ramazan orucunu tutun; çünkü o ateşe karşı bir siperdir.

Allah için, Allah için, fakirler ve yoksulları gözetin; onları kendi yaşantınızda ortak kılın.

Allah için, Allah için, mallarınızla, canlarınızla, dillerinizle cihat edin. Ancak iki kişi cihat edebilir; biri hidayete ermiş imam (önder), diğeri ise ona uyan, itaat eden kişi.

Allah için, Allah için, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih’*inizin evlatlarınınn hakkını gözetin; sakın onları savunmaya kadir olduğunuz halde, aranızda zulme uğramasınlar.

Allah için, Allah için, Peygamber *salla’llâhu aleyhi ve alih’*inizin bid’at çıkarmayan, bid’atçıya da sığınak vermeyen ashabını gözetin; Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* ashabı hakkında tavsiyede bulunmuştur; onlardan veya başka kimselerden bid’at çıkaranları ve bidatçılara sığınak verenleri ise lanetlemiştir.

Allah için, Allah için, kadınlarınızın ve malik olduğunuz köle ve cariyelerin haklarına riayet edin; Peygamber’inizin en son sözü şundan ibaret idi: "İki güçsüz grubu size tavsiye ediyorum: Kadınları ve malik olduğunuz köle ve cariyeleri.”

Namaz, namaz, namaz! Allah hakkında hiçbir kimsenin kınamasından korkmayın; Allah, size kötülük ve zulüm yapmak isteyen kimsenin şerrinden sizi korur. Halkla, Allah'ın emrettiği şekilde güzel bir dille konuşun. İyiliği emredip kötülükten alıkoymayı terketmeyin; çünkü (bunu

186- *Nehc-ül Belağa*'nın nakline göre: “onunla amel etmekte.”

yapmadığınız takdirde) Allah, en kötü olanlarınızı başınıza geçirir; sonra (şerlerinden kurtulmak için) dua edersiniz; duanız kabul olmaz.

Ey evlatlarım, birbirinizle güzel ilişkiniz olsun, birbirinizi görüp gözetin, birbirinizin ihtiyacını giderin, birbirinizden ayrılmayın, birbirinizden yüz çevirmeyin, tefrikaya düşmeyin. İyilik etmek ve kötülükten sakınmak hususunda birbirinize yardım edin, suç işlemek ve düşmanlık etmek için yardımlaşmayın ve Allah'tan korkun, sakının, şüphe yok ki Allah'ın cezası çok çetindir. Allah-u Teâla siz Ehl-i Beyt'i korusun ve Peygamber'inizin izlerini sizinle korusun. Sizi Allah'a ısmarlıyorum. Sizi selamlıyor ve Allah'ın rahmet ve bereketinin üzerinize olmasını diliyorum. Sonra bu dünyayı terkedinceye kadar hep "la ilahe illellah" diyordu.

İLMİN FAZİLETİ HAKKINDAKİ SÖZLERİ

Ey insanlar! Bilin ki, dinin kemali, ilim talep etmek ve o ilimle amel etmektir. İlim talep etmek, size mal elde etmekten daha farzdır. Çünkü mal aranızda taksim edilmiş ve garanti edilmiştir (her kesin payı bellidir). Adaletli biri onu taksim etmiş ve ona kefil olmuştur; taahhüdüne vefa edecektir. Fakat ilim, ilim ehlinin göğsünde sizin için hazinedir ve ilmi, ehlinden talep etmekle görevlendirilmişsiniz. Öyleyse onu talep edin; bilin ki, çok servet dini yok eder, kalbi katılaştırır. Ama çok ilim ve onunla amel etmek, dini doğrultur, cennete ulaşmaya da bir vesiledir. Mal, harcanmakla azalır, fakat ilim harcanmakla çoğalır. İlmi onu ezberleyen ve rivayet edenlere yaymak, onu harcamaktır.

Bilin ki, alimle oturmak, ona uymak, Allah'ın güzel mükâfat vereceği bir dindir (tutumdur). Alime itaat etmek haseneleri (iyilikleri) çoğaltır, günahları yok eder, Mümin için de bir azık olur. İlim, hayatlarında Müminler için yücelik, ölümlerinden sonra ise güzellikle anılmalarına vesiledir.

İlmin faziletleri çoktur; onun başı tevazudur; gözü, hasetten uzak olmaktır; kulağı, anlamaktır; dili, doğru olmaktır; koruyucusu, inceleme ve araştırmadır; kalbi, iyi niyetli olmaktır; aklı, işlerin sebeplerini bilmektir; eli, rahmettir; himmeti, selamettir; ayağı, alimleri ziyaret etmektir; hikmeti, vera'dır (haram ve şüpheli şeylerden çekinmektir); karargâhı, kurtuluştur; komutanı, afiyettir; bineği, vefadır; silahı, yumuşak konuşmaktır; kılıcı, razı olmaktır; yayı, dostça geçinmektir; ordusu, bilginlerle konuşmaktır; malı, edeptir; yatırımı, günahlardan kaçınmaktır; azığı, bilmektir; meskeni, uzlaşmaktır; kılavuzu, hidayettir; arkadaşı, iyilerle oturup kalkmaktır.

HİKMET, ÖĞÜT, TEŞVİK
VE TEHDİT HUSUSUNDAKİ KISA SÖZLERİ

1- İyilik yapmak, hayır ameli gizlemek, belalara karşı sabırlı olmak ve musibetleri dile getirmemek, cennet hazinelerindendir.

2- Güzel ahlak, en iyi arkadaştır; Müminin amel defterinin nişanesi güzel ahlakıdır.

3- Zahit olan kimse; sabrına, haram galip olmayan, helal ise şükretmesine engel olmayan kimsedir.

4- Abdullah ibn-i Abbas'a şöyle yazdı: (Allah'a hamd-u sena, Peygamber'e salat-u selamdan) sonra, şüphesiz ki insan,

kaybedilmemesi gereken şeylere ulaşmakla hoşnut olduğu gibi, elde edemeyeceği şeylere ulaşamamakla da üzülür. Sevincin, ahiretten elde ettiğin, teessüfün ise, ondan kaybettiğin şeyle olmalıdır. Dünyadan elde ettiğin şeyle çok hoşnut olma, ondan ulaşamadığın şeye de çok üzülme. Yaşantında, bütün gayretin ölümden sonraki şeyler için olmalıdır.

5- Dünyayı yermek hususunda şöyle buyurdular: O, başlangıcı çile ve zorluk, sonu ise fena ve yokluk olan bir yurttur. Helalinde hesap var; haramında azap var. Bu yurtta sıhhatli ve salim olan güven içerisinde olduğunu sanır, hastalanan ise (kötülüklerden) pişmanlık duyar. Zenginleşen, kendini kaybeder; fakir düşen üzüntülere kapılır. Dünya, onu elde etmeye çalışandan kaçar; oturup onu aramayana gelir çatar. Kim ona (istekle, hasretle) bakarsa, onu kör eder; kim ona ibret gözüyle bakarsa onu basiretli kılar.

6- Dostlukta aşırı gitme, olur ki o dost bir gün düşman kesilir; düşmanlıkta da haddi aşma, olur ki o düşman bir gün dost olur.

7- Akıl gibi zenginlik, bilgisizlik gibi de fakirlik yoktur.

8- İnsanın değeri, becerdiği şeylerle ölçülür.

9- Heybet hüsrana, utangaçlık da mahrumiyete yol açar. Hikmet, Müminin yitik malıdır; bu mal, şer ehlinin elinde olsa bile onu alması gerekir.

10- İlim taşıyanlar, onu hakkıyla taşırlarsa, Allah, melekler ve Allah'ın itaatinde bulunan kimseler tarafından sevilirler. Fakat, onlar ilmi, dünyayı elde etmek için kullanırlarsa; Allah onlara gazap eder, halkın gözünden de düşerler.

11- En iyi ibadet, sabır, sükut ve kurtuluşu (İmam Mehdi'nin zuhurunu) beklemektir.

12- Her musibetin bir zamanı vardır, o zaman mutlak yaşanmalıdır; o musibet birinizin başına geldiğinde, zamanı gelip geçene kadar teslim olup sabretsin. Zira musibetin yöneldiği zaman onu gidermek için çare aramak, onun zorluğunu çoğaltır.

13- Malik Eşter'e şöyle buyurdular: Ey Malik, bu sözü benden belle ve onu kavramaya çalış. Ey Malik, yakini zayıf olanın mertliği zayıf olur. Tamahı kendine huy edinen, kendisini alçaltır. Zor durumda olduğunu açıklayan, alçalmaya razı olur. Sırrını açığa vuran, kendisini küçültür. Dilini kendisine buyruk sahibi eden (diline geleni söyleyen), kendisini tehlikeye atmış olur. Aşırı istek, şahsiyeti öldürür. Her şeye göz dikeni, arzuları yalnız bıraktırır. Cimrilik ayıptır; korkaklık noksanlıktır; vera’ (haram ve şüpheli şeylerden çekinmek) kalkandır. Şükür, servettir; (çünkü şükretmek nimeti çoğaltır). Sabır yiğitliktir. Yoksul, kendi şehrinde gariptir. Fakirlik, zeki olanı bile kendi delilini açıklamakta aciz kılar. Hoşnutluk, ne güzel eş ve dosttur. Edep, eskimeyen bir elbisedir. Herkesin makamı, aklı miktarıncadır; gönül, sır sandığıdır. Tedbirli davranmak (şüpheli durumlarda araştırma yapmak), ihtiyattır. Düşünce, saf bir aynadır. Sabırlı olmak, üstün bir huydur. Sadaka, kurtarıcı bir ilaçtır. İnsanların bugünkü amelleri, yarın gözlerinin önüne dikilir. İbret almak, iyi bir uyarıcıdır. Güler yüzlülük, dostluğun yuvasıdır.

14- Sabrın imandaki yeri, başın vücuttaki yeri gibidir. Sabrı olmayanın imanı olmaz.

15- Size ardında ölüm olan bir süre tanınmıştır. Sizinle birlikte, amellerin önünü alan arzular vardır. Öyleyse fırsatı ganimet bilin, ölümden daha çabuk davranın (ölümden önce bir iş yapmaya çalışın); arzuyu yalan bilin; amelden azık toplayın. Var mı başka bir kurtuluş yolu, kaçacak yer, firar edilecek bir taraf? Var mı sığınılacak, iltica edilecek bir yer? Öyleyse nereye gidiyorsunuz?

16- Size ilahî takvayı tavsiye ediyorum. Çünkü takva, ümitli olarak arayan kimsenin imrendiği, kaçıp sığınmak isteyenin güvendiği bir şeydir. Takvayı, kendinize batinî bir nişane edinin. Allah'ı halis bir şekilde anın. Bu anmanın ışığında güzel bir hayat yaşayın ve bu vesile ile kurtuluş yolunu katedin. Dünyaya, ondan vazgeçmiş zahitlerin gözleriyle bakın; çünkü dünya kendisinde yurt tutanları yok eder; ona güvenerek nimetlerinden faydalananları elemlere sokar. Ondan göçüp gidenin bir daha geri dönmesi ümit edilmez. Ondan beklenen nedir (sevinç mi, keder mi) bilinmez. Asayişi belayla birleşmiştir; bekası fenayla, sevinci ise üzüntülerle karışmıştır. Bekası[187] güçsüzlük ve zaafla iç içedir.

17- Kendini beğenmek büyüklenmekten, büyüklenmek gururdan, gurur da tekebbürdendir. Şeytan, batıl vaatler veren hazır düşmandır. Müslüman, Müslümanın kardeşidir; öyleyse birbirinizi yardımsız bırakmayın, birbirinize kötü lakap takmayın. Dinin kanunları (hükmü) (herkes için) birdir; yolları düzdür. Kim o yolu tutarsa umduğuna ulaşır; kim o yoldan ayrılırsa helak olur; kim bu yoldan vazgeçerse dinden çıkar. Müslüman konuştuğunda yalan söylemez, söz verdiğinde aykırı davranmaz, itimat edildiğinde ise hıyanet etmez.

18- Akıl, Müminin dostudur; hilim, yardımcısıdır; iyi geçinmek babasıdır; yumuşak davranmak kardeşidir. Akıllı bir kimsede üç özellik olmalıdır: Kendi durumunu düşünmeli; dilini korumalı; zamanını tanımalı.

Bilin ki, yoksulluk belalardan bir beladır; yoksulluktan daha zor beden rahatsızlığıdır; ondan daha zoru ise kalp rahatsızlığıdır. Bilin ki, nimetlerden birisi zenginliktir; zenginlikten daha üstün olan şey beden sıhhatidir; beden sıhhatinden daha üstün olanıysa kalbin takvasıdır.

19- Mümin kişi gününü üç zamana ayırır: Bir bölümünde Rabbiyle münacat eder (O'na ibadet eder); bir bölümünde kendi nefsini muhasebe eder; bir bölümünde de helal ve güzel lezzetlerle meşgul olur.

Akıllı kişi ancak üç şey için yolculuk eder: Geçimini sağlamak, ahiretini elde etmek, yahut da haram olmayan zevk ve lezzetlerden faydalanmak.

20- Nice kimseler vardır ki, Allah'ın ihsan ve nimetleriyle gafil avlanırlar.[188] Nice kimseler vardır ki, günahlarının örtülmesiyle mağrur olurlar. Nice kimseler de vardır ki, haklarında yapılan övgülere aldanırlar. Allah-u Teâla insanları, mühlet ve fırsat gibi hiç bir şeyle sınamamıştır; Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: **"Onlara mühlet ve fırsat verdik ki günahlarını artırsınlar."**[189]

21- Kalbinde, halka karşı hem ihtiyaç duymalısın, hem de onlardan müstağni olmalısın. Halka olan ihtiyacın, yumuşak konuşman ve güler

187- *Nehc-ül Belağa*'da: "Erlerin gücü".

188- Yani, maddi zorlukları olmadığı için gaflet içerisinde dünyanın zevklerine dalarak fırsatları değerlendirmezler; derken ansızın ölüm onları yakalar.-çev.

189- Al-i İmran/178.

yüzlülük olmalıdır; onlardan müstağni olman ise ırzın ve haysiyetini korumak için olmalıdır.

22- Ne halka öfkelenin, ne de halkı öfkelendirin; (herkese) selam verin ve güzel konuşun.

23- Kerim adam, iyilik ve şefkat gördüğünde yumuşar; fakat alçak adama hoş ve güzel davranıldığında sertleşir.

24- Gerçek fakihin kim olduğunu size söyleyeyim mi? Gerçek fakih, insanların Allah'a masiyet etmesine izin vermeyen, onları Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen, onlara Allah'ın azabı hususunda güvence vermeyen ve Kur'an'ı bırakıp başka şeylere yönelmeyen kimsedir. Bilinçsiz ibadette, fikirsiz ilimde, düşünüp anlamadan yapılan kıraatte hayır yoktur.

25- Allah-u Teâla, insanları (kıyamet günü) bir araya topladığında, bir münadi yüksek bir sesle şöyle seslenir: Ey insanlar, bu gün Allah'a en yakın olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır; Allah katında en fazla sevileniniz, en güzel amel yapmış olanınızdır; Allah nezdinde makamı en üstün olanınız, O'nun katında olan şeyler için en fazla amel etmiş olanınızdır; Allah katında en kerametli (değerli) olanınız, en fazla çekineninizdir.

26- Şaşarım o kimselere ki, hastalık korkusundan şüpheli yemeklerden kaçınırlar da, ateşin korkusundan günahlardan kaçınmazlar. Şaşarım o insanlara ki, mallarıyla köleleri satın alırlar da, ihsan ve iyilik yapmakla özgür insanları satın almazlar (kendilerine çekmezler).

Sonra şöyle dedi: Hayır ve şer, insanlar vesilesiyle tanınır; hayrı tanımak istediğinde hayır iş yap, ehlini tanırsın; şerri tanımak istediğinde de şer iş yap, ehlini tanırsın.

27- Sizin için en çok korktuğum iki şeydir: Uzun dileklere kapılmak, heva ve hevese uymak. Uzun dileklere kapılmak ahireti unutturur, heva ve hevese uymak ise insanı haktan alıkoyar.

Basra'da birisi kardeşler hakkında sorduğunda, İmam şöyle buyurdu: Kardeşler iki kısımdır: Güvenilir kardeşler ve insanın yüzüne gülen kardeşler.

Güvenilir kardeşler, insanın sığınağı, kanadı, akrabası ve servetidir. Kardeşine güvenin tam oldu mu, malını, servetini onun yetkisine bırak; dostuyla dost, düşmanıyla düşman ol; onun sırrını, ayıbını gizle; iyiliklerini açıkla. Fakat bil ki, böyle bir kardeş, halis kırmızı altından, kırmızı yakuttan da az bulunur.

İnsanın yüzüne gülen kardeşlere gelince; onlardan yararlandığın için onlarla olan ilişkini kesme. Bundan fazla da onların gönülden seni sevmelerini bekleme; onlar sana karşı güler yüzlü ve tatlı dilli oldukça, sen de onlara karşı öyle ol.

28- Dostunun düşmanını kendine dost edinme; zira dostunla düşman olursun.

29- Kuşku üzerine kardeşlik bağını koparma; özür dilemeyip de ilişkiyi kesme (mümkün oldukça gönlünü alarak dostluğunu sürdür).

30- Müslüman bir kimsenin, şu üç kişiyle arkadaşlık yapmaktan sakınması gerekir: Facir (dine önem vermeyen), ahmak ve yalancı. Facir bir adam, amelini iyi gösterir; senin de kendisi gibi olmanı ister; din ve

ahiret hususunda sana yardımda bulunmaz; onunla oturup kalkmak eziyete ve kalbin katılaşmasına sebep olur; gelip gitmesi ayıplanmana yol açar.

Ahmağa gelince; böyle bir adam, (aklı az olduğu için) hayır yolu sana gösteremez; gayret gösterse bile kötülüğü senden uzaklaştırması ümit edilmez; çok zaman fayda vermek istediğinde zarar verir; böyle bir arkadaşın ölmesi kalmasından, susması konuşmasından, uzaklaşması yaklaşmasından daha hayırlıdır.

Yalancı bir adama gelince; onunla yaşamanın bir tadı olmaz; senin sözünü başkasına, başkasının sözünü de sana taşır. Bir düzmeceyi bitirdiğinde başka bir düzmeceye başlar; artık doğru sözüne de inanılmaz; halk arasında düşmanlık çıkarır; gönüllerde kin oluşturur. Öyleyse (böyle bir adam hakkında) Allah'tan sakının ve kendi halinizi düşünün.

31- Akıllı bir adam ile cimri olsa bile arkadaşlık etmenin sana bir zararı yoktur; fakat aklından yararlan ve kötü huyundan sakın. Cömert adam ile de dost olmayı aklından yararlanmasan bile elden kaçırma; fakat kendi aklın ile onun cömertliğinden yararlan. Ahmak cimriden ise, bütün gücünle kaç.

32- Sabır üç kısımdır: Musibete karşı sabretmek; itaate sabretmek (hakka itaat etmek, mal ve candan geçmeyi veya zorluklarla karşılaşmayı gerektiriyorsa korkmamak) ve günaha karşı sabretmek (şehvet, gazap, makam, para vb. karşısında teslim olmamak).

33- Kendisini dört şeyden koruyabilen, hoşlanılmayan çirkin şeyleri hiç bir zaman görmemeye layıktır. "*O dört şey nedir?*" diye sorduklarında şöyle buyurdu: Acelecilik, inatçılık, bencillik ve gevşeklik.

34- Ameller üç kısımdır: Farz, müstehab ve günah. Farz olan ameller, Allah'ın emri, isteği, rızası, ilmi ve takdiri üzeredir. İnsanlar bu amellerde bulunarak Allah'ın azabından kurtulmuş olurlar.

Müstehab olan ameller ise Allah'ın emri ile değildir; yalnızca O'nun isteği, rızası, ilmi ve takdiri üzeredir; insanlar bu amelleri yapmakla sevap kazanırlar.

Günah olan ameller ise Allah'ın emri, isteği, rızası ile değildir; fakat ilmi ve takdiri onlara taalluk etmiştir; onları ancak kendi vaktinde mukadder buyurur; insanlar ise kendi ihtiyarları (istekleri) ile günah işlerler, Allah-u Teâla da onları, günah işledikleri için cezalandırır; çünkü onları günah işlemekten sakındırmıştır, ama onlar kabul etmemişlerdir.

35- Ey insanlar, bilin ki, Allah-u Teâla'nın her nimet karşısında bir hakkı vardır, kim onu eda ederse nimeti çoğalır; kim kusur ederse, nimeti yok olabilir ve çabuk azaba uğrar. Allah-u Teâla sizi günahtan korkan gördüğü gibi nimetten (nimetin şükrünü eda etmemekten) de çekinen (bir kimse gibi) görmelidir.

36- Kim fakir olup fakirliğini Allah'ın bir lütfü olarak bilmezse, umulan rahmeti (sevabı) yok etmiş olur. Kim de zengin olup bu zenginliğini Allah'ın yavaş yavaş azaba yaklaştırması olmasından endişe etmezse, tehlikeli bir şeyden kendisini emniyette sanmıştır.

37- Ey insanlar, Allah'tan yakin isteyin; O'ndan afiyet, sıhhat dileyin; zira Allah'ın en büyük nimeti afiyettir; kalpte kalacak en güzel şey

yakindir. Aldatılmış, dininde aldatılan kimsedir; gıbta edilecek, yakini iyi olan kimsedir.

38- İnsan, hayır ve şerden kendisine ulaşan şeyin, muhakkak ulaşacağını ve ulaşmayan şeyin de ulaşmayacağını kavramadıkça, imanın tadını anlayamaz.

39- Mümin, üç sıfattan mahrum kalmaktan daha çetin hiç bir belaya duçar olmamıştır. "*O üç sıfat nelerdir?*" diye sorduklarında İmam Ali *aleyhi'sselâm* buyurdu ki: Servetli olursa (kardeşlerle) eşitliği gözetmek, halkın hakkında insaflı davranmak, Allah'ı çok anmak. Ben size, (yalnız) subhanellah, velhamdulillah (deyin) demiyorum; Allah'ı, her helal ve haramda göz önünde bulundurun (diyorum).

40- Kim dünyada kendisine yetecek olan miktara razı olursa, onun için en az şey yeterli gelir. Kim bu miktara razı olmazsa, dünyadan hiç bir şey ona yeterli gelmez.

41- Ölüme evet, alçaklığa hayır; deri soyulmasına evet, boyun eğip zilleti kabul etmeye hayır. Zaman iki türlüdür: Bir gün senin lehine, diğer bir gün de aleyhine olur. Lehine oldu mu azma, kendini kaybetme; aleyhine döndüğünde de üzülme. Zira her ikisiyle imtihan ediliyorsun.

42- Kime istersen iyilik et; o artık senin esirin olsun.

43- Dalkavukluk ve haset, Müminin sıfatlarından değildir; ilim talep etmek için olursa o hariç.[190]

44- Küfrün erkânı dörttür: Rağbet, korku, hoşnutsuzluk ve gazap (öfke).

45- Sabır, hedefe ulaşmanın anahtarıdır; direnişin sonu zaferdir. Her isteğin gerçekleşmesinin bir vakti vardır; kader, o vakti harekete geçirir (vücuda getirir).

46- Dil bir ölçüdür; cehalet onu hafiflettiği gibi akıl da onu ağırlaştırır.

47- Kim öfkesini, haksız olarak yürütmek isterse, Allah-u Teâla hak olarak zillet ve hakirliği ona tattırır; Allah-u Teâla çirkin işleri sevmez.

48- Allah'tan hayır dileyen (istiharede bulunan) şaşkın kalmaz, meşveret eden de pişman olmaz.

49- Şehirler, vatan sevgisiyle imar edilir.

50- Üç şeye riayet eden mesut olur: Nimet ulaştığında şükretmek, rızık kesildiğinde mağfiret dilemek, sıkıntıya düştüğünde çok **"La havle vela kuvvete illa billah"** demek.

51- İlim üç kısımdır: Din öğrenmek için fıkıh, beden sağlığı için tıp ve dili yanlışlıklardan korumak için nahiv ilmi (edebiyat).

52- Zorlukta Allah'ın hakkı, rıza ve sabırdır; kolaylıkta ise hamd ve şükretmektir.

53- Günah işlememek, tövbe etmekten daha kolaydır; nice bir saatlık şehvetler vardır ki, uzun üzüntü ve gamlara yol açar. Ölüm dünyayı rezil etmiştir; düşünce sahibi için bir sevinç, akıl sahibi için de bir tat bırakmamıştır onda.

190- İlim taleb etmek için, yağcılık ve dalkavukluk genelde bir bilene saygı göstermek anlamını taşıdığı ve bu alanda haset de bir bilgini imrenmek şeklinde ortaya çıktığı için kötü sifat sayılmaktadırlar.

54- İlim, öncülük yapar ve insanı iyiliğe doğru çeker; amel ise itici güçtür, ama nefis inatçı bir binek gibidir.

55- Ümit ettiğin şeyden daha çok ümit etmediğin şeye ümidin olsun; zira (bazen ümitler boşa çıkar, ümit edilmeyen bir yoldan insana hayır ulaşır,) Hz. Musa *aleyhi'sselâm* eşi için ateş bulmaya çıktığında Allah'la konuşma iftiharına nail olup peygamberlik makamıyla geri döndü. Sebe' kraliçesi (Belkıs) kendi ülkesinden (Hz. Süleyman'a karşı bir çare bulmak için) çıktı, (fakat) Süleyman *aleyhi'sselâm*'ın eliyle iman etti. Firavun'un sihirbazları onun izzet ve şerefini (tacını tahtını) korumak için (Hz. Musa'nın karşısına) çıktılar, fakat (Hz. Musa'nın mucizesini görünce) Mümin olarak döndüler.

56- İnsanlar, (din ve ahlak hususunda) babalarından daha çok, yöneticilere benzerler.

57- Ey insanlar! Bilin ki, haksız bir sözle rahatsız olan akıllı değildir; cahilin övmesinden hoşlanan da hikmet sahibi değildir. İnsanlar, becerdikleri şeylerle tanınırlar. Herkesin değeri, becerdiği iş miktarıncadır. Değerinizin bilinmesi için, ilim hususunda konuşun.

58- Rabbinin emrini gözetip günahtan uzaklaşan, nefsanî arzularına karşı direnen, isteğini boş sayan, nefsini takvayla kontrol altına alan, Allah korkusuyla onu gemleyen, yularından tutup onu Allah'ın itaatine doğru çeken, gemini çekerek günahlardan alıkoyan, gözünü ahirete diken, her zaman ölümünü bekleyen, daima tefekkür eden, geceleri az uyuyan, dünyadan vazgeçen, ahiret için zahmet çeken, sabrı kurtuluş bineği yapan, takvayı ölüm günü için azık olarak hazırlayan, içindeki ıstırabı takva suyu ile yatıştıran, (dünya olaylarından) ibret alan, (dünyanın durumunu) ölçen, dünya ve (dünyaperest) insanları terkeden, anlamak ve doğruluk için öğrenen, kalbi ahireti anmakla sakinleşen, yatağını toplayan, yastığını bir kenara bırakan, Allah katında olan sevaba yönelen, Allah'ın azabından hakkıyla korkan, sırrını açıklamayan ve (konuşmada) bildiğinden azına yetinen kimseye Allah rahmet etsin. Bu çeşit insanlar, Allah'ın şehirlerdeki emanetleridir; onların bereketiyle belaları insanlardan uzaklaştırır. Onlardan birisi, yemin verdirerek Allah Teala'dan bir şey isterse, Allah onun yeminini yerine getirir. Onların en son sözleri, **"Elhamdu lillahi rabbil alemin"** demektir.

59- Rızık, zekasızların; mahrumiyet, akıllıların; bela ise sabrın payıdır.

60- Hz. Ali *aleyhi'sselâm* Eş'as (b. Kays)'a, kardeşi Abdurrahman'ın ölümü münasebetiyle başsağlığı dilerken buyurdular ki: Sabırsızlık gösterirsen Abdurrahman'ın hakkını yerine getirmiş olursun, aksi takdirde Allah'ın hakkını eda etmiş olursun. Buna ilaveten, eğer sabretsen takdir gerçekleşir ve sen de övülürsün; sabretmezsen (yine de) takdir gerçekleşir, fakat sen kınanmış olursun. Eş'as: ***"İnna lillah ve inna ileyhi raciun"*** dedi. Hazret, ona: Bu kelimenin tefsirini biliyor musun? diye sorduğunda, Eş'as: "*Hayır, ilmin nihayeti sensin.*" dedi. Hz. Ali *aleyhi'sselâm* buyurdu ki: Dediğin "İnna lillah" kelimesi mülkü itiraf etmektir (yani bizim sahibimiz Allah'tır). "Ve inna ileyhi raciun" kelimesi de fani olmayı itiraf etmektir.

61- Hz. Ali *aleyhi'sselâm* bir gün bineğe binip hareket edince, bir grup halkın yaya olarak arkası sıra yürüdüğünü gördüler: 'Bir binek

üzerinde gidenin yanında yaya yürümenin binekte olanı bozduğunu ve yaya yürüyeni de küçülttüğünü bilmiyor musunuz? Geriye dönün' dedi.

62- İşler üç çeşittir: Doğru olduğu açık olan bir iş; böyle bir işin ardına düş. Doğru olmadığı belli olan bir iş; böyle bir işten kaçın. Karışık ve şüpheli olan bir iş; böyle bir işi ehline (o işi iyice bilene) bırak.

63- Bir gün Cabir, Hz. Ali'ye: "*Ya Emir-el Müminin, nasıl sabahladınız?*" dediğinde şöyle buyurdular: İşlediğimiz bu kadar günahlarla birlikte, Rabbimizin sayılmayacak nimetleri bizde olduğu halde sabahladım. Hangisine şükredeceğimizi bilmiyoruz; aşikâr ettiği güzelliklere karşı mı, yoksa gizlediği çirkin işlerimize karşı mı?

64- Abdullah ibn-i Abbas'ın küçük çocuğu öldüğünde, Hz. Ali *aleyhi'sselâm* ona tesliyette bulunup şöyle dedi: Başka birisinin musibete uğrayıp (dünyadan gidip) senin onun (mateminde) sevap alman, benim için, senin musibete uğrayıp başkasının sevap almasından daha sevimlidir. O zaman sevap senin hakkında (başkası için) değil de senin için olur, başkaları senin ayrılığında değil de sen başkalarının ayrılığında (ölümünde) iyi sabretmiş olursun. Allah o çocuğa senin için karşılık verdiği gibi onun için de sana mükâfat verir.

65- *"Nasuh tövbe nedir?"* diye sorduklarında İmam *aleyhi'sselâm* şöyle cevap verdi: Kalple pişmanlık duymak, dille mağfiret dilemek ve bir daha (günaha) dönmemeye karar vermektir.

66- Siz insanlar, Allah'ın kudretiyle yaratılmışsınızdır; ister istemez rabbinize boyun eğip, kabirlere konulursunuz; toprak olur çürürsünüz; tek tek (kimsesiz) haşredilirsiniz; yaptıklarınız neyse karşılığını görürsünüz. Öyleyse günah işlediğinde günahını itiraf eden, korkup kulluğa yönelen, sakınıp ibadete koyulan, yaşayıp geçmişlerden ibret alarak kendine gelen, korkutulduğunda çekinen, çağrıya uyup kötülükten vazgeçen, geri dönüp tövbe eden, (hayrını isteyenlerin tavsiyesine) uyarak hareket eden, kurtuluş yolunu araştıran, kurtuluş sınırına doğru kaçan, azık toplayan, batınını tertemiz eden, kıyamet günü için hazırlanan, (takva) azığından göçeceği gün, yöneleceği yol, muhtaç olacağı günler, yokluk yoksulluk yurdu için yardım alan ve ebedi kalacağı evi için önceden (azık) gönderen kimseye Allah rahmet etsin.

Kendiniz için hazırlık yapın. Acaba gençliklerinin en güzel günlerinde bulunanlar, ihtiyarlığın düşkünlüğünden, sağlıklı ve sıhhatli yaşayanlar, hastalığın baş göstermesinden, yaşayıp ömür sürenler, fenanın ansızın saldırmasından, fevt'in (ecelin) yaklaşmasından, ölümün ulaşmasından başka bir şeyi mi beklerler?

67- Eteğini beline bağlayıp kolları sıvazlayan, mühlet zamanı ciddiyet gösteren, titreyerek korkan, Allah'a tekrar dönüşün akıbeti ve bu hareketin sonucu hakkında düşünen bir kimse gibi Allah'tan korkun. Allah yardım ve intikam için yeterlidir. Cennet yeterli bir mükâfat ve karşılıktır. Cehennem de yeterli bir ceza ve azaptır. Allah'ın kitabı ise davacı ve hasım olarak yeterlidir.

68- Birisi Hz. Ali *aleyhi'sselâm*'dan sünnet, bid'at, fırka ve cemaat hususunda sorduğunda şöyle buyurdular: Sünnet Resulullah'ın sünnetidir; bid'at, sünnete muhalif olan şeylerdir; fırka (muhalefet ederek

toplumdan ayrılan), sayıları çok olsa bile, batıl ehli kimselerdir; cemaat, sayıları az olsa bile, hak ehli olan kimselerdir.[191]

Resulullah buyurmuş ki: "İnsan ancak Allah'a güvenmeli ve ancak kendi günahından korkmalıdır. Alim, kendisinden bilmediği bir şeyi sorduklarında: "Allah daha alimdir" demekten utanmamalıdır. Sabrın imandaki yeri, başın bedendeki yeri gibidir.

69-

Bir kişi, bana tavsiyede bulun, dediğinde İmam *aleyhi'sselâm* şöyle buyurdular: Sen, hayırlı işlere çokluk yönünden bir sınır tanımamalısın, günaha da azlık yönünden bir had bırakmamalısın.(Şu kadar günah azdır dememelisin.)

70- Başka birisi de bana nasihat et dediğinde şöyle buyurdular: Fakirliği ve uzun ömrü kendine telkin etme.

71- Dindar kimselerin bazı alametleri vardır ki onlarla tanınırlar: Doğru konuşmak, emaneti sahibine vermek, verdiği söze bağlı kalmak, akrabalara iyilikte bulunmak, zayıflara acımak, kadınlara az teslim olmak, bağış ve ihsanda bulunmak, güzel huylu olmak, çok sabırlı olmak, ilme ve insanı Allah'a yaklaştıran her şeye tabi olmak. Ne mutlu bu sıfatları haiz olan kimselere, varılacak yerin güzel olanı da onlarındır.

72- Uzun arzulu olan, ameli unutur.

73- İnsanoğlu, her şeyden daha çok terazinin (kefelerine) benzer; ya cehaletiyle hafif veya ilmiyle ağır olur.

74- Mümine küfür etmek fısktır; onunla savaşmak küfürdür; Müminin malı, canı gibi muhteremdir (kanını dökmek haram olduğu gibi malını da gasbetmek haramdır).

75- Mal ve canını kardeşine, adalet ve insafını düşmanına, ihsan ve güler yüzlülüğünü ise herkese bağışla. Halka selam ver ki, onlar da sana selam versinler.

76- Dünyada halkın efendileri cömertler, ahirette ise çekinenlerdir.

77- (Dünyada bulunan) şeyler iki çeşittir: Biri, geçmişte bana verilmeyen, gelecekte de ummadığım başkalarının sahip olduğu şeylerdir. İkincisi ise yerin ve göğün tüm gücünü harcasam dahi zamanı gelmedikçe elde edemiyeceğim şeylerdir. Öyleyse bunlardan hangisi için ömrümü harcıyayım.[192]

191- Yani hakkı tanımak için ölçü sayı olarak çok olmak değildir; asıl ölçü, hakka uymaktır. Hak çevresinde toplanan kimselere cemaat denilir, sayı bakımından az olsalar bile onlara katılmak gerekir; haktan sapan fırkalar, sayı bakımından çok olsalar bile onlardan uzaklaşmak lazımdır. Bazen olur ki bir tek insan, bir ümmet sayılabilir. Nasıl ki Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim *aleyhi's-selâm* hakkında şöyle buyurulmuştur: "*Gerçek şu ki, İbrahim (tek başına) bir ümmetti...*" (Nahl/120)

192- Bu tür hadislerden maksat 'her şeyi takdir ve kazay-i ilahiye bırakıyorum' diyerek insanın hedefsiz ve çabasız bir varlık haline dönüşmesi değildir; maksat şudur ki insan evren ve kendisi hakkında doğru bir bilince sahip olursa o zaman hedeflere ulaştıracak işleri tam olarak yapmanın yanısıra onu bu işleri yapmaya sevkeden faktör, vazifesini yerine getirmek olur; mutlak surette o hedefe ulaşmak değil; çünkü böyle bir kimse bu alemde çok kapsamlı ve adil bir nizam altında yönetildiği ve onun iradesi

78- Mümin, baktığında ibret alır; sustuğunda tefekkür eder; konuştuğunda zikreder; mustağni olduğunda şükreder; sıkıntıya uğradığında sabreder. Çabuk razı olur, geç öfkelenir. Az nimetle Allah'tan razı olur, çok (belaya) da öfkelenmez. Hayır işlerde irade ettiği şeylerin hepsine ulaşmaz. İyi işleri çok niyet eder, fakat onlardan bazısını yapmaya muvaffak olur. Elinden kaçırdığı hayır işlere, şiddetle üzülür.

Münafıka gelince; eğlenmek için bakar;; sustuğunda gaflete dalar; konuştuğunda yalan söyler; müstağni olduğunda haddini aşar; sıkıntıya uğradığında inleyip durur; çabuk sinirlenir, geç razı olur; Allah az nimet verirse öfkelenir; çok bağışta bulunursa da razı olmaz. Çok kötülükleri amaçlar, fakat onların hepsini yapmaya muvaffak olmaz; yapamadığı şer ve fitnelerden dolayı teessüf eder, üzülür.

79- Dünya ve ahiret birbirine saldıran iki azılı düşman ve iki ayrı yoldur. Dünya ve ondaki güzellikleri seven kimse, ahirete nefretle bakar ve ona düşman kesilir. Bunların misali doğu ve batıya benzer; ikisinin arasında yürüyen kimse, birinden uzaklaşmadıkca öbürüne yaklaşmaz.

80- İlahi tehditten (amellerin cezasından) korkan kimseye, uzak yakın olur (ölümü, uzak olsa bile yakın görür).

Dünya azığından açlığı giderecek miktarla doymayan (kanaati olmayan) kimse, her ne kadar dünya malı toplasa da yetinmez. Kim dünyayı elde etmeye çalışırsa elinden çıkar gider; kim dünyanın ardından gitmezse dünya ona ulaşır. Dünya, sınırlı günlerin sonuna dek yayılmış bir gölgedir. Allah rahmet etsin o kula ki, hikmetli sözü duyar, onu beller; doğru yola çağrıldığında yaklaşır; bir kurtarıcının, kılavuzun eteğine sarılır da kurtulur. İyi işler gönderir; iyi işlerle kullukta bulunur; (kendi kabrine) azık gönderir; çekinilmesi gereken şeyden çekinir; hedefine yönelir; nefsî isteklerine karşı direnir; arzularını yalanlar; sabrı, kurtuluşuna binek yapar; takvayı ölüm günü için hazırlar; apaçık doğru yoldan ayrılmaz; fırsatı ganimet sayar; ecele hazırlanmaya koşar; ameli ile azık toplar.

81- Hz. Ali *aleyhi'sselâm* bir adama, “Nasılsınız?” deyince, o:"*Ümit ediyor ve korkuyoruz*" dedi. İmam *aleyhi’sselâm* bunun üzerine şöyle buyurdular: Bir şeye ümidi olan onu elde etmeğe çalışır; bir şeyden korkan, ondan kaçar. Bilmiyorum bu nasıl bir korkudur ki, kişi bir lezzetle karşılaştığında, korktuğu şeyden (cehennem ateşinden) dolayı onu terkedemiyor ve nasıl bir ümit beslemektir ki, bir bela geldiğinde kişi ümit ettiği şeye ulaşmak (sevap) için ona karşı sabredemiyor.

82- Hz. Ali *aleyhi'sselâm*'a: "*Kendisiyle oturup kalktığımız ve iş yaptığımız güç (iyi ve kötü işlere karşı olan kudret) hususunda (bu güç bizden midir yoksa Allah'tan mı? diye) soru soran* Abaye b. Rıb’i’nin cevabında şöyle buyurdu: Sen yetenek (güç) hakkında soru sordun. Acaba ona, Allah'tan olmaksızın sen mi maliksin, yoksa Allah ile birlikte mi maliksin? (Yani o kudret senin kendinden mi, yoksa Allah ile ortak mısın?)

Abaye susup kaldı; İmam Ali *aleyhi’sselâm* şöyle buyurdu: Eğer Allah ile birlikte malikim, deseydin, öldürürdüm seni (çünkü müşrik olurdun); yalnız ben malikim deseydin, yine de öldürürdüm seni. Abâye,

---

haricinde nice etkenlerin varolduğunu bilir. Bunun farkında olan arif bir Mümin bundan başka düşünemez zaten.

"*Öyleyse ne diyeyim?*" dedi, Ali *aleyhi'sselâm* buyurdu ki: şöyle de: Ben ona malikim, fakat ona malik olan Allah beni ona malik kılmıştır; eğer bu malikiyeti bana verirse, bağışta bulunmuş olur; vermezse bu O'ndan bir bela olur. Öyleyse seni malik kıldığı şeylerin asıl maliki O'dur, seni kadir kıldığı şeylere gerçek kadir O'dur.

83- Asbeğ b. Nebate naklediyor ki: *Emir-ül Müminin Hz. Ali aleyhi'sselâm'ın şöyle buyurduğunu duydum:* "Size her müslümanın ezberlemesi gereken bir hadis söyleyeyim" *Sonra bize bakarak (sözüne) şöyle devam etti:* Allah-u Teâla bir Mümin kulu, hem dünyada, hem de ahirette cezalandırmaktan daha cömert, daha uludur. Yine Allah-u Teâla bu dünyada bir kulu affedip ahirette affını ondan esirgemesinden daha yüce, daha cömert, daha kerimdir.

Sonra; "Bazen olur ki Allah-u Teâla, bir Mümini, canı, malı, evladı ve ailesi hakkında bir belaya duçar eder." buyurarak şu ayeti tilavet etti: **"Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizin kazandığı şeyler yüzündendir. (Allah) günahların bir çoğunu da bağışlar."**[193] *Üç defa elini yumup açarak şöyle buyurdu:* **"(Allah) çoğunu da affeder."**

84- İlişkiyi kesmenin başlangıcı, yüz çevirmektir. Çabuk usanıp bıkan adamın (usanıp bıkmasına) üzülme.[194] En kötü karşılık, kötülükle karşılık vermektir (İyiliğin karşılığında kötülük yapmaktır).

85- Kişinin kendisini beğenmesinin başlangıcı, aklının bozulması (sarsılması)dır. Diline hakim olanın, şerrinden amanda kalınır. Ahlakını düzeltmeyen kimsenin, felaketleri çok olur. Ahlakı kötü olanın, ailesi ondan bıkar. Nice sözler vardır ki nimeti, insanın elinden alır. Şükretmek, fitnenin önünü alır. Haysiyeti korumak, yiğitliğin başı mesabesindedir. Günahkârın alçak gönüllülüğü, onun şefaatçisidir. İhtiyatın esası, şüpheli şeylerde durmaktır. Rızık hazineleri, güzel ahlaktadır.

86- Musibetler halk arasında eşit olarak bölünmüştür. Tövbe kapısı açık olduğu müddetçe, günahların için ümitsiz olma. Hidayet, şehvetlerle muhalefet etmektedir. Arzuların tarihi (sonu), ölümdür. Cimri bir kimseye bakmak, kalbi katılaştırır. Ahmak adama bakmak, gözü karartır. Cömertlik, zekiliktir. Cimrilik, gaflettir.

87- Yoksulluk en büyük ölümdür. Ailenin azlığı, iki zenginlikten biridir; bu da huzurun yarısıdır. Gam, ihtiyarlığın yarısıdır. İktisatlı davranan, fakir olmaz. İstişare eden, helak olmaz. İhsan ve iyilik, soylu (şeref sahibi) ve dindar kimseden başkasının yanında yerini bulmaz. Mutlu, başkalarından ibret alan kimsedir. Aldatılmış bir kimse, ne övülür, ne de mükâfat alır. İyilik çürümez; günah unutulmaz.

88- İyilik yapın, övgüyü kazanın. Akıllı kimselerin sizinle iyi ilşki kurmaları için övgüyü kendinize şiar edinin; akılsız kimselerin sizden uzaklaşması için, saçma sözleri terkedin. Meclisinizin mamur olması için birlikte oturduğunuz arkadaşınıza ikramda bulunun. Arkadaşınızı öyle gözetleyin ki, yanınızda bulunmaya ilgi göstersin. Halkın size itimat etmesi için, onlara karşı insaflı olun. Güzel ahlaka sarılın; zira o bir

193- Şura/35.

194- *Nehc-ül Belağa* kitabında: "Çabuk usanıp bıkan adama itimad etme, onu emin bilme" diye geçer.

yüceliktir. Kötü ahlaktan kaçının; çünkü o şeref sahibi adamı alçalttığı gibi azameti de giderir.

89- Kanaat et (kısmetine razı ol), aziz olursun.

90- Sabır, yoksulluğa karşı bir siperdir; ihtiras, fakirliğin alametidir; süslenmek (nefsini alçak düşürmemek), aşağılıktan uzak durmaktır; öğüt, sığınan için bir sığınaktır.

91- İlim kisvesine bürünen kimsenin ayıbı, halkın gözünden gizli kalır.

92- Hasetçinin huzuru, çabuk darılanın dostluğu, yalancının ise yiğitliği olmaz.

93- Yalnızlığa alışmakla, izzetinin bekası için çalış.

94- Kudret altında olan her aziz, zelildir.

95- İki şey halkı yok eder: Fakirlik korkusu ve üstünlük talep etmek.

96- Ey insanlar, dünya sevgisinden sakının; zira dünya sevgisi her günahın başı, her belanın kapısı, her fitnenin yoldaşı, her musibetin de sebebidir.

97- Bütün hayırlar üç şeyde toplanmıştır: Bakış, susma, konuşma. İbret alınmayan her bakış boş; fikirle birlikte olmayan her susma gaflet; içerisinde zikir olmayan her konuşma lağvdir (boştur). Bakışı ibret, susması tefekkür, konuşması zikir olan, hatalarına ağlayan ve şerrinden insanların emin oldukları kimseye ne mutlu.

98- İnsan ne kadar da ilginç bir varlıktır; kendisi için garantilenmiş şeye ulaşmakla hoşnut olur ve asla elde edemeyeceği şeye ulaşamamakla da üzülür; eğer kişi tedbir altında olduğunu ve rızkın takdir edildiğini düşünüp anlasaydı, kolay elde edilen şeyle yetinir, zor işlere girişmezdi.

99- Pazarda dolaşırken pazarcılara nasihat etmek istediğinde şöyle buyuruyordu: Ey tüccar topluluğu, muameleden önce Allah'tan hayır dileyin; muamelede kolaylık göstermekle bereket umun. Alıcılara yaklaşın; sabır ve yumuşak huyla süslenin; yemin etmekten sakının; yalan konuşmaktan kaçının; zulüm etmekten korkun; mazlumların hakkında insaflı olun; faize yaklaşmayın; doğru ölçüp tartın, halkın malını eksik vermeyin; yeryüzünde bozgunculuk etmeyin.

100- *“Allah-u Teâla'nın yaratıklarından hangisi daha güzeldir?”* diye sorduklarında Ali *aleyhi'sselâm*: “Kelamdır (sözdür)” buyurdular; “H*angisi daha kötüdür?”* diye sorduklarında ise yine “Kelamdır” buyurdular. Daha sonra buyurdular ki: İnsanın yüzünü ağartan da kelamdır, karartan da kelamdır.

101- Hayırlı söz söyleyin, onunla tanınırsınız. Hayır iş yapın, onun ehlinden olursunuz.

102- Bir bela geldiğinde malınızı canınıza feda edin; bir olay vuku bulduğunda (düşman saldırdığında) canınızı, dininize feda edin. Bilin ki, yok olan, dini yok olmuş olandır, yağmaya uğramış olan da dini elinden alınmış olandır. Cennete giren için fakirlik, cehenneme düşen için de zenginlik olmaz.

103- Hiç bir insan, ister şaka olsun, ister ciddi, yalan konuşmayı terketmedikçe imanın tadını anlamaz.

104- Müslüman bir kimsenin, yalancıyla arkadaş olmaktan kaçınması gerekir. Çünkü yalancı o kadar yalan konuşur ki, doğru konuştuğunda da sözüne inanılmaz.

105- En büyük günah, haksız yere Müslüman bir kimsenin malını gasbetmektir.

106- Kısastan korkan bir kimse, halka zulüm etmekten çekinir.

107- Haset eden bir kimse gibi, mazluma benzer zalim görmedim.

108- Zalim, zalime yardım eden ve onun zulmüne rıza gösterenin üçü de (günahta) ortaktırlar.

109- Sabır iki çeşittir: Musibete karşı sabretmek; bu iyi ve güzel bir şeydir; bundan daha güzeli ise, Allah'ın haram kıldığı şeye karşı sabretmektir.

Zikir de (Allah'ı hatırlamak) iki çeşittir: Musibet vakti zikretmek, bu iyi ve güzeldir; bundan daha güzeli ise insanı Allah'ın haram kıldığı şeylere yönelmekten alıkoyan zikirdir.

110- Allah'ım, beni şer sahibi kullarından hiç birisine muhtaç kılma. Beni muhtaç kıldığında öyle birine muhtaç kıl ki, herkesten daha açık yüzlü, ihtiyacı karşılamakta daha cömert, dili daha açık, minneti daha az olsun.

111- Halk ile dostluk ve samimiyeti, Allah'ın itaati üzere olan kimseye ne mutlu.

112- İnsanın doğruyu seçerek kendi yararına olan yalandan kaçınması ve sözü ilminden öteye aşmaması doğru bir imana sahip olduğunu gösterir.

113- Emaneti, peygamberlerin evladının katiline ait olsa bile sahibine geri çevirin.

114- Takva, imanın temelidir.

115- Allah'a itaat etmek yolunda kimsesiz kalıp hor ve hakir olmak, günahta birbiriyle yardımlaşmaktan daha çok insanın izzetli olmasını sağlar.

116- Mal ve evlat dünya ürünüdür; iyi işler ise ahiret ürünüdür; Allah bazı kişilere her ikisini de verir.

117- Tevrat'ın iki sahifesinde şunlar yazılmıştır: Birinci sahifede: ‘Dünyaya üzülen, ilahî kaza ve kadere gazap etmiştir. Müminlerden kendi musibetini, dinine muhalif olan bir kimseye şikâyet eden ise, Rabbini düşmanına şikâyet etmiştir. Zengine, onun elinde olan şeyden talep etmek için tevazu eden bir kimsenin dininin üçte ikisi yok olur. Kur'an okuduğu halde öldüğünde cehenneme gidenler ise, Allah'ın ayetlerini alaya alan kimselerdendir (Kur'an'dan maksat, semavi kitaplar olabilir).’ diye yazılmıştır.

İkinci sahifede ise şöyle yazılmış: İstişare etmeyen, pişman olur; mal toplayıp tekelcilik yapan, helak olur. Yoksulluk en büyük ölümdür.

118- İnsanın özü onun dilidir; aklı, dinidir; yiğitliği, ulaştığı mevkie bağlıdır. Rızık taksim edilmiştir. Günler dönüp dolaşır. İnsanlar Hz. Adem'e ulaşıncaya kadar hepsi eşit (ve kardeş)tirler.

119- Kumeyl b. Ziyad'a şöyle buyurdu: Meşhur olmaman için sakin ol; isminin dillerde dolaşmaması için şahsiyetini gizle; alim olman

için öğren; selamette kalman için sus; (Allah) dinini sana tanıttıktan sonra artık halkı tanımamanın ve onların seni tanımamasının hiç bir sakıncası yoktur.

120- Kendisiyle uyuşmak gerekli ve kaçınılmaz olan kimse ile uyuşamayana bilgili (hekim) denilmez.

121- Dört şeyi öğrenmek için develere binip çölleri katetseniz değer mi değer: Hiç kimse, Rabbinden başka hiç kimseden bir şey beklemesin, günahından başka bir şeyden korkmasın, bilmediği bir şey sorulduğunda, "bilmiyorum" demekten çekinmesin ve bilmediği bir şeyi öğrenmekte kibirlenmesin.

122- Abdullah b. Abbas'a şöyle yazdı: Allah'a hamd-u sena, Peygamber'e salat-u selamdan sonra; işine yarayan şeyin peşine git, işine yaramayan şeyi terket. Zira işine yaramayan şeyi terkettiğinde, işine yarayan şeyi elde edebilirsin. Zira sen (ölümden sonra) ancak önceden gönderdiğin şeylere ulaşabilirsin, geride bıraktığın şeylere değil. Yarın karşılaşmak istediğin şeyi, karşılaşmak istediğin şekilde hazırlayıp gönder.

123- Dostların kalplerini insana ısındıran, düşmanların kalplerinden kini gideren en güzel şey, onlarla karşılaşınca güler yüzlü olmak, gıyabında hallerini sormak, huzurlarında ise iyi ve yumuşak davranmaktır.

124- İnsan, (hayır ve şerden) ona ulaşan şeyin muhakkak ulaşacağını ve ulaşmayan şeyin de ulaşmasının mümkün olmayacağını bilmedikçe, imanın tadını anlayamaz.

125- Ey Rabbim, senin mülk ve saltanatından kalbiyle ve gözüyle görüp müşahede ettiğini, görüp müşahede etmediği mülk ve saltanatın karşısında küçük görmeyen kimse ne bedbahttır. Bundan da bedbahtı senin azamet ve celalin karşısında mülkün ve saltanatından gözü ve kalbiyle gördüğü ve göremediği miktarı, küçük görmeyen kimsedir. Senden gayri bir mabud yoktur; münezzehsin sen, hiç kuşkusuz ben zalimlerdendim.

126- Dünya, yok olma, zahmete uğrama, değişme ve ibret alma yurdudur. Yok olma yurdu olmasına örnek şudur ki, görüyorsun zaman, yayını çekiyor, okunu hedefe doğrultuyor; oku hata yapmıyor ve yarası iyileşmiyor; sıhhatli olanı hastalıkla, yaşayanı ise ölümle hedef alıyor.

Zahmete uğrama yurdu olduğuna örnek şudur ki, insan kendi harcayamadığı şeyleri toplar ve kendisi oturmadığı binalar yapar. Sonra da malsız, binasız Allah'a doğru göç eder.

Değişme yurdu olduğuna örnek de şudur ki, imrenilen kimseyi, (bir süre sonra) acınılan, acınılan kimseyi ise (bir süre sonra) imrenilen kimse olarak görürsün. Bunun sebebi ise yok olan nimet ve inen beladır.

İbret alma yurdu olduğuna delil de şudur ki, insan arzusuna ulaşmak istediği vakit aniden ecel onu yakalar; ne arzuya ulaşılır, ne de arzu eden baki kalır.

Subhanellah, bu dünyanın sevinci ne de azdır, suya kanmağı ne de susatıcı, gölgesi ne de devamsızdır. Dünyada var olan şey sanki yokmuş; mevcut olmayan şey güya (yıllardır) varmış gibidir. Evet, ahiret evi, kalıcı

ikamet yeridir; cennet ve cehennemin bulunduğu yerdir. Evliyaullah, sabırla sevaba, amel ile de arzulara ulaşmışlardır.

127- Allah'a doğru giden en sevimli yollardan biri, iki şeyi yutmaktır: Bunlardan birisi olgunlukla öfkeyi yutmak, diğeri ise sabırla kederi yutmaktır. Allah'a doğru giden en sevimli yollardan biri de dökülen iki damladır: Gece yarısında gözden akan yaşlar ve Allah yolunda dökülen kan damlaları. Yine Allah'a doğru giden en sevimli yollardan biri de iki adımdır: Birincisi, Müslümanın Allah yolundaki bir safı muhkem kılmak için attığı adım; ikincisi ise, sıla-i rahim (yakınları ziyaret) için atılan adım. Bu adım birincisinden daha faziletlidir.

128- Arkadaşını zorlukta, gıyabında ve ölümünden sonra korumayan dost, dost değildir.

129- Tamah cahillerin kalplerini hafifleştirir, yerinden söker; arzular, onu rehin alır; hileler, onu bağlar.

130- Kimin vücudunda iyi hasletlerden biri (sabit) olursa, mevcut olmayan diğer hasletleri bağışlarım; ama aklın ve dinin yok olmasını affetmem. Dinin yok olması, emniyetin yok olmasıdır; korku ve vahşetle de yaşamanın bir anlamı yoktur. Aklın yok olması da, hayatın yok olmasıdır. (Akılsız bir toplum) ancak ölülerle kıyaslanır.

131- Nefsini töhmete maruz kılan, suizanda bulunan kimseyi kınamamalıdır. Sırrını gizleyenin yetkisi kendi elinde olur.

132- Allah-u Teâla, altı gruba, altı özellik yüzünden azap edecektir: Arapları asabiyet, muhtarları tekebbür, emir sahiplerini zulüm, fakihleri haset, tacirleri hıyanet, köylüleri cehalet yüzünden.

133- Ey insanlar, Allah'tan korkun (takvalı olun); takvalı olmak için sabretmek, Allah'ın azabına sabretmekten daha kolaydır.

134- Zahitlik, arzuları azaltmak, her nimete karşı şükretmek ve Allah'ın haram kıldığı şeylerden kaçınmaktır.

135- Her şey çifleştiğinde, tembellik ve âcizlik de çiftleşti; onların çiftleşmesi sonucu fakirlik meydana geldi.

136- Bilin ki günler üçtür: Geçmiş ve tekrar dönmesi ümit edilmeyecek dün; mevcut olan, fakat sürekliliği olmayan bugün, daha gelmemiş ve de kendisine güvenilemeyecek olan yarın. Dün, öğüt kaynağıdır; bugün ganimettir; yarının ehli ise kim olacağını bilemezsin. Dün kabul görmüş muteber bir şahit, bugün ise emaneti geri veren bir emanetçi, yarın ise süratle gelip geçendir. O senin yanına gelmiş, sen onun yanına gitmemişsin.

Ey halk, şunu iyi bilin ki: Fenadan sonra beka vardır. Biz geçmişlerin varisiyiz, gelecekler de bizim varislerimizdirler. Durum böyle iken bırakıp gideceğiniz şeylerle varacağınız yeri bayındır hale getirmelisiniz. İyilik yollarını katedin. Bu yolları katedenlerin azlığından korkmayın, Allah'ın bu yolculukta sizlere arkadaş olduğunu hatırlayın. Dikkat edin, bugün elde ne bulunduruyorsanız size verilmiş bir ödünçtür, bağışlar ise yarındır. Biz yok olup gitmiş olan bir kökün dal ve budaklarıyız. Kök yok olduktan sonra budaklar ne kadar devam edebilir ki!

Ey insanlar, eğer dünyayı ahirete tercih ederseniz, bu değersiz metalara kapılıp dünyanın davetine icabet eder, arzular merkebine binerseniz bu merkeb sizi nihayeti pişmanlık olan bir kaynağa

götürecektir, eski zamanlarda yaşayıp giden ümmetlere yaptığının aynısını size de yapacaktır. Sonuçta hallerin değişmesi ve cezaların gerçekleşmesiyle, geleceklere ibret olacaksınız.

137- Namaz, Allah'a yaklaşmak isteyen muttakiler için vesiledir. Hac, zayıf kişilerin cihadıdır. Her şeyin zekâtı vardır, bedenin zekâtı ise oruçtur. İnsanın en iyi ameli, fereci (kurtuluşu) beklemektir. Amelsiz dua eden, yaysız ok atan kimseye benzer. Mükâfata yakini olan, cömertçe bağışta bulunur. Sadaka vermekle rızkı indirin. Zekât vermekle, mallarınızı koruyun. İktisatlı olan kimse fakir olmaz. Masrafta ölçülü davranmak, geçimin yarısıdır. Şefkatli olmak, aklın yarısıdır. Gam, ihtiyarlığın yarısıdır. Ailenin azlığı, iki kolaylıktan biridir. Ana-babayı üzmek, onlara karşı asiliktir. Musibet vakti, dizini döven kimsenin sevabı yok olup gider. İyilik ancak asil veya dindar bir insan hakkında yapılırsa, iyilik sayılır. Allah-u Teâla sabrı, musibet miktarınca nazil eder. Allah, tutumlu davranan kimseyi, rızıklandırır; israf yapan kimseyi ise mahrum bırakır. Emanet, rızkı çekip getirdiği gibi hıyanet de fakirliği getirir. Eğer Allah-u Teâla bir karıncanın maslahatını istese ona kanat vermez.

138- Dünya metaı (malı mülkü), kurumuş ve dökülmüş kuru otlara benzer. Mirası ise çamura benzer. Dünya metaının yeterli miktarı, fazlasından daha iyi ve ıztırabı ise huzurundan daha güvenilirdir. Zengini fakir olmaya mahkumdur. Ona göz yuman rahata kavuşur. Güzelliklerine kapılanın gözü ve gönlü körelir; sevincine gönül bağlayanın kalbi üzüntüyle dolar; sütün üzerindeki kaymağın çalkantısı gibi onun da kalbinde gam çalkalanır. Bazı sorunlar onu üzer ve bazı sorunlar da onu kendisine meşgul eder. Boğazından yakalayıp kalbinin damarlarını koparıncaya ve cansız bir vücut olarak bırakılıncaya kadar ömür bu keşmekeşliklerle devam eder. Ne Allah bu cüssenin ne olacağını önemser ve ne de iyiler bu leşin nereye düşeceğine ilgi gösterirler. (Fakat uyanık Müminler böyle değildirler;) Mümin ibret gözüyle dünyaya bakar, ihtiyacı kadar ondan beslenir, öfkeli bir kulakla sesleri dinler.

139- Hilim öğrenin; hilim Müminin dostu ve yaveridir; ilim ise Müminin kılavuzu, yumuşak davranmak kardeşi, akıl yoldaşı, sabır ise komutanıdır.

140- Hz. Ali *aleyhi'sselâm* Allah'ın verdiği nimetlerden yararlanmayarak eski elbiseler giyip yoksullar gibi bir görünüm sergileyen birisine rastladığında şöyle buyurdu: "Ey adam, Allah'ın bu sözünü duymamış mısın? **"Rabbinin nimetini an, söyle."**[195] Vallahi Allah'ın nimetlerini amelin ile göstermen, dilin ile açıklamandan daha iyidir, Allah indinde."

141- Oğlu İmam Hasan'a buyurdular ki: Allah'tan çekinmeyi, namazı zamanında kılmayı, zekâtı vaktinde vermeyi, (kulların) suçunu bağışlamayı, öfkeyi yenmeyi, akrabalarla iyi ilişki kurmayı, cahiller karşısında olgun ve hilimli olmayı, dinde fakih olmayı, işlerde tedbirli davranmayı, Kur'an'a karşı taahhütlü olmayı, komşularla iyi geçinmeyi, iyiliği emredip kötülükten alıkoymayı, çirkin işlerden kaçınmayı ve Allah'a karşı her türlü günahtan çekinmeyi sana tavsiye ediyorum.

195- Duha/11.

142- Dünya dört şeyle ayakta duruyor: İlmine amel eden alim, iyiliklerini yayan zengin, öğrenmekten tekebbür etmeyen cahil ve ahiretini başkasının dünyasına satmayan fakir. Alim ilmine amel etmeyince, zengin iyilik yapmaktan sakınınca, cahil öğrenmekten tekebbür edince ve fakir de ahiretini başkalarının dünyasına satınca helak olurlar.

143- Dört şeyden sakınabilen bir kimse, ebedi olarak sevilmeyecek şeylerle karşılaşmamaya layıktır: Acelecilik, inatçılık, bencillik ve gevşeklik.

144- Ey Allah'ın kulları, bilin ki takva, sağlam bir kaledir ama fisk-u fücur da güvensiz bir sığınaktır; bu sığınak ehlini korumadığı gibi, ona sığınan kimseyi düşmanın şerrinden kurtarmaz. Bilin ki, takvayla günahların zehiri etkisiz hale gelir; Allah'a itaat etmeye sabretmekle, O'nun sevap ve mükâfatına erişilir. Yakin ile nihai hedefe ulaşılır. Ey Allah'ın kulları, Allah-u Teâla kurtuluş yollarını kullarından esirgememiştir; zira kendisi kullarını, o yollara hidayet etmiştir; tövbe ederlerse, onları günahları sebebiyle kendi rahmetinden mahrum bırakmaz.

145- Susmak hikmettir; susmak selamettir; sır saklamak, saadetin bir köşesidir.

146- İşler, takdir ve alınyazısı karşısında öylesine boyun eğer ki bazen tedbirin kendisi, dönüp afet olur.

147- İnsan dininde derin bilgiye sahip, geçiminde tutumlu, musibetlere karşı sabırlı olmadıkça ve kardeşleri tarafından gördüğü acıları tatlı bilmedikçe onun yiğitliği kâmil olmaz.

148- Yiğitlik nedir? diye sorduklarında İmam Ali *aleyhi'sselâm*: "Açıkta yapmasından utandığın bir günahı gizlide de yapmamandır" diye cevap verdi.

149- Günaha devam etmenin yanısıra bir de Allah Teala’dan mağfiret dilemek yeni bir günahtır.

150- İbadet ettiğiniz Allah'ın marifetini kalbinize yerleştirin ki, organlarınızla ibadet olarak yaptığınız hareketlerin size faydası olsun.

151- Dinini ekmek kazanmak için satan kimsenin dininden nasibi, yediği şeydir.

152- İman, kabul olan söz (dil ile şehadet etmek), yapılmış olan amel ve akıl ile tanımaktan ibarettir.

153- İmanın dört temeli vardır: Allah'a tevekkül etmek, işleri O'na bırakmak, emirleri karşısında teslim olmak, kaza ve kaderine razı olmak. Küfrün de temeli dörttür: Eğilim, korku, öfke, şehvet.

154- Kim dünyada zahid olur, zilletinden korkmaz ve izzetine ilgi göstermezse, Allah-u Teâla, onu insanları vasıta kılmadan hidayete erdirir, ders okumadan alim kılar, hikmeti kalbine yerleştirerek diline akıtır.

155- Allah'ın öyle kulları vardır ki, ihlasla ve halkın gözünden uzak olarak kendisiyle muamelede bulunmuşlardır. Allah-u Teâla da bunları halisane bir şekilde mükâfatlandırmıştır. Bunlar kıyamet gününde boş ve beyaz bir defterle mahşeri geçerler; Allah'ın dergâhına vardıklarında Hak

Teâla onlarla kendi arasında var olan sırlarla onların amel defterlerini doldurur.

156- Ahlakınızı, güzel hasletlere yöneltin; onu iyilik ve cömertliklerin tarafına çekin; kendinizi hilimli olmaya alıştırın. Küçük ve önemsiz şeyleri görmezlikten gelerek kendi kadrinizi yüceltin. Zayıf bir adamın hayatını, kendi makamınızla ve ona yardım etmekle koruyun. Halkın gizli olan sırrını araştırmayın. Zira size gizli kalan şeyler çoğalır. Kendinizi yalandan koruyun; zira yalan bütün kötü huylardan daha iğrenç ve daha kötüdür. Yalan, bir çeşit çirkinlik ve bir nevi alçaklıktır. Müsamaha gösterip önemsiz ve küçük şeyleri aramaktan sakının.

157- Siper olarak belirlenen ecel yeterlidir; Allah tarafından her insanı, kuyuya düşmesinden, yıkıntı altında kalmasından, yırtıcı hayvana yakalanmasından koruyan koruyucular vardır; eceli geldiğinde ise onu ölümün emrine bırakırlar.

İMAM HASAN (A.S)'DAN NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Hasan (a.s)'ın Hikmet, Öğüt, Teşvik, Korkutma, İyiliği Emretme ve Kötülükten Nehyetme vb. Konularda Babası Hz. Ali (a.s) ve Başkalarının Sorularına Verdiği Cevaplar[196]

İmam Hasan *aleyhi's-selâm*'a *"Zühd nedir?"* denildi; İmam: "Takvalı olmaya rağbet etmek (ilgi göstermek) ve dünyaya gönül vermemektir." buyurdu.

"Hilim nedir?" denilince; "Öfkeyi belirtmeyip yutmak ve ken-dine hakim olmaktır." buyurdu.

"Doğruluk nedir?" denilince; "Kötülüğü iyilikle önlemektir." buyurdu.

"Şeref nedir?" diye sorulduğunda; "Akrabalara iyilik etmek ve suçlarının malî cezasına (diyete) katlanmaktır." buyurdu.

"Yiğitlik nedir?" diye sorulunca; "Sığınmış olan kimseyi (mülteciyi) savunmak, savaş meydanlarında direnmek ve zor durumlarda girişken olmaktır." buyurdu.

Ululuk nedir? denilince; "Darlıkta da olsan ihsanda bulunman ve suçu affetmendir." buyurdu.

"Mürüvvet nedir?" diye sorulunca; "Dini korumak, onur ve şahsiyetine önem vermek, yumuşak davranmak, ihsanda bulunmayı adet edinmek, hakları eda etmek ve halka sevgi göstermektir." buyurdu.

"Kerem nedir?" diye sorulunca; "Muhtaç olan kimsenin isteme-sini beklemeden ona bağışta bulunmak ve kıtlıkta yemek vermek-tir." buyurdu.

"Alçaklık nedir?" denilince; "Titiz olup, küçük kusurları büyük görmek ve değersiz şeyleri esirgemektir." buyurdu.

"Adilik nedir?" diye sorulunca; "Cimrilik ve çirkin konuş-maktır." buyurdu.

"Cömertlik nedir?" diye sorulunca; "Bolluk ve darlıkta bağışta bulunmaktır." buyurdu.

"Cimrilik nedir?" diye sorulduğunda; "Elinde olanı kendine şeref bil-mek, bağışladığını da boşa gitmiş saymaktır." buyurdu.

196- Bu hadiste bazı sorular tekrarlanmış ve aynı soruya verilen cevapların bazısı birbirine benzemekte ve bazısı ise birbirinden farklıdır. Soruların tekrarlanmasının nedeni, bu hadisin bir hadis değil birkaç hadisten oluşmasıdır. Cevapların birbirlerinden farklı olmasının sebebi de bu tür soruların, farklı münasebetlere göre birçok cevabının bulunmasıdır. Yerine göre o doğru cevaplardan belli birisi zikredilmiştir. Mesela, "Alçaklık nedir?" sorusunu göz önüne alalım; bu soruda yer alan alçaklık sıfatının, çeşitli belirti ve tezahürleri vardır. Cimrilik, çirkin konuşmak, namusuna sahip olmamak, alçaklığın çeşitli belirtilerinden birkaçıdır. cevap olarak bunlardan herhangi biri söylenirse doğrudur.

“Kardeşlik nedir?” diye sorulunca; "Zorlukta ve bollukta yardım-laşmaktır." buyurdu.

“Korkaklık nedir?” denilince; "Dosta karşı cesur olup, düşman-dan çekinmektir." buyurdu.

“Zenginlik nedir?” diye sorulunca; "Az olsa bile, nasip ne ise ona razı olmaktır." buyurdu.

“Fakirlik nedir?” diye sorulunca; "Her şeye göz dikmektir." buyurdu.

“Cömertlik nedir?” diye sorulduğunda; "Kişinin gücü yettiği kadar, bağışta bulunmasıdır." buyurdu.

“Kerem nedir?” diye sorulunca; "Darlıkta ve bollukta himaye etmek-tir." buyurdu.

“Cesaret nedir?” diye sorulunca; "(Çekinmeden) rakiplerin karşısında durmaktır." buyurdu.

“Kahramanlık nedir?” denilince; "Savaşta direniş göstermek ve güçlü insanlara karşı koymaktır." buyurdu.

“Zillet nedir?” diye sorulunca; "Doğru konuşurken korkmaktır." buyurdu.

“Sertlik nedir?” diye sorulduğunda; "Kendi hükümdarına ve sana zarar vermeye gücü yeten kimseye, karşı çıkmaktır." buyurdu.

“Yücelik nedir?” diye sorulunca; "Güzel işleri yapmak ve kötü işleri terketmektir." buyurdu.

“Mutkan olmak nedir?” diye sorduklarında; "Ağır başlı olmak, yöneticilerle geçinmek ve bütün insanlardan kendini muhafaza etmektir." buyurdu.

“Şeref nedir?” diye sorulunca; "Din kardeşiyle uyum sağlamak ve komşuların (hakkını) riayet etmektir." buyurdu.

“Mahrumiyet nedir?” diye sorulunca; "Sana sunulan nasibini (hakkını) almamandır." buyurdu.

“Akılsızlık nedir?” denilince; "Alçaklara uymak ve sapıklarla arkadaş olmaktır." buyurdu.

“Konuşmada acizlik nedir?” diye sorulunca; "Konuşurken sakalla oynamak ve boğazı çok temizlemektir." buyurdu.

“Şecaat nedir?” diye sorulunca; "Rakiplerinden çekinmemek ve savaş alanında dirençli olmaktır." buyurdu.

“Külfet (kişinin kendisi için zorluk çıkarması) nedir?” diye sorulunca; "Seni ilgilendirmeyen konularda konuşmandır." bu-yurdu.

“Aklın azlığı nedir?” diye sorulduğunda; "Malında ahmaklık yapmak ve haysiyetini önemsememektir." buyurdu.

“Alçaklık nedir?” diye sorulunca; "Kişinin kendisini koruması ve hanımını serbest bırakmasıdır." buyurdu.

HİKMETLİ SÖZLERİ

Ey insanlar! Kim Allah'a karşı ihlaslı olur ve O'nun sözünü kılavuz edinirse, en doğru olana hidayet olur. Allah onu olgunluk yolunda muvaffak kılar ve en güzel akıbete yönlendirir. Allah'a sığınan kimse, emniyette yaşar ve mahfuz kalır; Allah'ın düşmanı ise yardımcısız kalır ve daima korku içerisinde olur. Çok zikir etmekle kendinizi Allah'ın azabından koruyun, takva yolunu tutarak Allah'tan korkun ve itaatle O’na

yaklaşın. Zira O pek yakın ve duayı kabul edendir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"Kullarım senden beni sorarlarsa (bilsinler ki) ben, şüphesiz (onlara) pek yakınım. Benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim. Artık onlar da davetimi kabul edip bana inansınlar ki doğru yolda yürüyenler olsunlar."**[197] Öyleyse Allah'ın çağrısına icabet ederek O'na iman edin. Gerçekten Allah'ın yüceliğini bilenin, büyüklük taslamaması (böbürlenmemesi) gerekir. Çünkü O'nun yüceliğini bilenlerin yüceliği, O'na karşı tevazu etmelerindedir. Allah'ın celalini idrak edenlerin izzeti ise, O'na karşı alçalmaların-dadır. O'nun kudretini bilenlerin (rahatı ve) selameti ise; O'na teslim olup kendilerini inkâr etmemeleri ve hidayeti bulduktan sonra sapmamalarındadır.

Kesin olarak bilin ki, hidayetin ne olduğunu anlamadıkça takvaya ulaşamazsınız. Kur'an'a sırt çevirenleri tanımadıkça onun ahdine sarılamazsınız. Kitabı tahrif[198] edenleri tanımadıkça da hakkıyla onu okuyamazsınız. Bunları tanıdığınızda ancak, bid’at ve tekellüflere (din adına çıkarılan yersiz çetinliklere) vakıf olursunuz; Allah'a isnat edilen iftiraları ve (O'nun kitabında yapılan) tahrifleri görürsünüz; helak olanların da nasıl helake düştüğünü bilirsiniz. Bilgisizler sizi cehalet uçurumuna düşürmesinler!

Bunu, (Kur'ân'ın ilmini, hak ve batılın teşhisini) ehlinden isteyin. Çünkü sadece onlar, aydınlatıcı nurlar ve uyulmaya lâyık olan önderlerdir. İlim onlarla yaşar ve hayat kazanır. Cehalet de onların vasıtasıyla yok olup ortadan kalkar. Bunların hilimleri başkalarının cehaletinden,[199] hikmetli sözleri susmalarının değerinden, zâhirleri batınlarından haber verir size. Onlar hakka muhalefet etmez ve onda ihtilafa da düşmezler. Allah tarafından onlar hakkında, (geçmiş peygamberler hakkında cari olduğu gibi) bir sünnet uygu-lanmış ve bir hüküm geçmiştir. (Yani onların geleceği bir ilahî sünnet ve hüküm olarak önceki peygamberlere bildirilmiştir.) Bunda, öğüt alanlar için bir hatırlatma vardır. Bu sözleri duyarken onu anlamak ve riayet etmek için kavrayın; nakil ve rivayet etmek için ezberlemeyin. Çünkü kitabı rivayet edenler çoktur; fakat ona riayet edenler azdır. Yardım dilenilecek yalnız Allah'tır.

KENDİSİNDEN SORULAN SORULARA VERDİĞİ CEVAPLAR[200]

Muaviye, Rum kayserinin kendisine yönelttiği soruları Hazret-i Ali *aleyhi's-selâm*'dan öğrenmek için, değişik kıyafetli bir adamı Küfe'ye gönderdi. Adam Kûfe'ye girip, Hazret-i Ali *aleyhi's-selâm*'ın huzuruna vardığında, Hazret-i Ali onun yabancı olduğunu anlayıp, kendisini sorguya çekti. O adam da durumun neden ibaret olduğunu itiraf etti. Bunun üzerine Hazret-i Ali *aleyhi's-selâm*, şöyle buyurdu:

197- Bakara/186.

198- Bu hadiste geçen tahriften maksat, Kur’an’ın tefsir ve açıklamasında vuku bulan yanlış açıklama ve tevillerdir. Nitekim bir hadiste şöyle denilmiştir: “Onlar (Ümeyye oğulları vb.) Kur’an’ın harflerini (yazılış ve okunuşunu) korudular, ama hükümlerini tahrif ettiler.” Bu tür hadislerde Kur’an’ın lafzına ait bir tahrif kastedilmemiştir.

199- Bu cümlenin aslında "hilimleri ilimlerinden ve susmaları hikmetli sözlerinden haber verir" şeklinde olması muhtemeldir. Hadisin akışı bunu icap ediyor.

200- Uzun bir hadis olan bu hadisten burada sadece konuyla ilgili bölümlerini naklettik. (Müellif)

"Allah ciğer yiyen (Hind)in[201] oğlunu öldürsün; o ve onunla beraber olanlar ne kadar da sapıktırlar! Allah onu öldürsün; o bir cariye azat etti, onunla evlenseydi ne de iyi olurdu! (Islah etmek adı altında harekete geçti ama, işinin mahiyeti bozgunculuk ve fesat idi, onun için böyle bir harekete geçmeseydi daha iyi olurdu.) Benimle bu ümmetin arasında Allah hükmetsin. Peygamber'le olan yakınlığıma riayet etmediler, yüce makamımı küçülttüler ve ömrümü zayi ettiler." Sonra: "Hasan, Hüseyin ve Muham-med'i yanıma getirin." buyurdu. Onları çağırdılar (geldiklerinde) İmam *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: "Ey Şamlı kardeş! Bu iki çocuk Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in çocuklarıdır, bu da (Muhammed-i Hanefiyye) benim oğlumdur. Sorularını dile-diğine sorabilirsin." Şamlı adam İmam Hasan *aleyhi's-selâm*'a işaret ederek: "*Buna sormak istiyorum.*" dedi. Sonra sorularını sormaya başladı:

"*Hak ile batılın arası ne kadardır?*

Yer ile göğün arasındaki mesafe ne kadardır?

Doğu ile batının arası ne kadardır?

Ayın yüzündeki leke nedir?

Kavs-i Kuzah (gök kuşağı) nedir?

Samanyolu nedir?

Yeryüzünde yayılan ilk şey nedir?

Yeryüzünde ilk filizlenen şey nedir?

Mü'minlerin ve müşriklerin ruhlarının mesken tuttuğu (iki) çeşme hangi çeşmelerdir?

Müennes nedir?

Birbirinden daha şiddetli olan on şey nedir?"

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Ey Şamlı kardeş! Hak ile batılın arasında dört parmak mesafe vardır. Gözünle gördüğün haktır; ama kulağınla çok batıl şeyler duyabilirsin. Gök ile yerin arasındaki mesafe, mazlumun duası (icabete ulaşıncaya) kadar ve göz alabildiğincedir. Kim bundan başkasını söylerse tekzip et. Doğu ile batının arası, güneşin bir gün boyu (güneş doğduğu andan batıncaya kadar) hareket ettiği mesafe kadardır. Güneşe bir doğ-duğu sırada bakarsın, bir de batarken. Bundan başka bir şey söyle-yen kimseyi yalanla.

Samanyolu, gökdeki kümelerdir ki, Nuh *aleyhi's-selâm*'ın zamanında amansızca yağan yağmur da oradan kaynaklanmıştır.

Kavs-i Kuzah'a gelince; kuzah deme. Çünkü kuzah, Şeytan anlamındadır; fakat o Allah'ın kavsi ve boğulmaktan emanda olmanın işaretidir.

Ayın yüzünde görülen lekeye gelince; (İlk önce) ayın ışığı güneşin ışığı gibiydi, sonra Allah onun ışığını yok etti. Allah-u Teâla Kur'ân'da buyuruyor ki: **"Sonra gecenin ayetini sildik ve gündüzün ayetini aydınlatıcı kıldık."**[202] Yeryüzünde ilk yayılan şey Deles (zulmet) vadisiydi. Yeryüzünde ilk filizlenen şey, hurma ağacıdır.

201- Hind, Muaviye'nin annesidir. Uhud savaşında Peygamber'in amcası Hamza'nın ciğerini çıkarttırıp yemeye kalkışmıştı.

202- İsrâ/12.

Mü'minlerin ruhlarının mesken tuttuğu çeşme, "Selma" çeşme-sidir. Kâfirlerin ruhlarının yerleştiği çeşme ise "Berehut" çeşme-sidir.

Müennes, erkek veya kadın olduğu belli olmayan kişidir. Büluğa erinceye kadar beklenilir, kadın olursa göğsü belirir, erkek olursa sakalı çıkar. Bu alametler olmadığı takdirde ona, duvara idrar etmesi söylenilir. Eğer idrarı duvara yetişirse erkektir, ama eğer de-venin idrarı gibi arkaya akarsa kadındır.

Birbirinden daha şiddetli olan on şey şunlardır: Allah'ın yarattığı şiddetli şey taştır, taştan daha şiddetlisi demirdir, demirden daha şiddetli olan ateştir, ateşten daha şiddetli olan sudur, sudan daha şiddetli olan buluttur, buluttan daha şiddetli olan rüzgardır, rüzgardan da şiddetli olan melektir, melekten de şiddetli olan ölüm meleği (Hazret-i Azrail)dir, ölüm meleğinden de şiddetli olan ölümdür, ölümden de şiddetli olan Allah'ın emridir.

Şam'lı adam: "*Şehadet ederim ki sen Resulullah salla'llâhu aleyhi ve alih'in evladısın ve Ali de onun vasisidir.*" dedi. Sonra bu cevapları yazıp Muaviye'ye götürdü. O da bunu İbn-i Asfer'e (Rum melikine) gönderdi.[203] Bu cevaplar Rum melikinin eline ulaşınca; "*Şehadet ederim ki bunlar Muaviye'nin sözü değildir ve bu sözler ancak nübüvvet madeninden kaynaklanmıştır.*" dedi.

İSTİTAAT[204] HAKKINDAKİ SÖZLERİ

Hasan-i Basri, İmam Hasan-ı Müçteba *aleyhi's-selâm*'a şöyle bir mektup yazdı:

"Amma baad (Allah'a hamd, Peygamber'e salat ve selamdan sonra): Siz Beni Haşim kabilesi engin sularda yüzen gemisiniz, ışık saçan apaçık nişanelersiniz ve mü'minlerin, içeri-sinde oturup kurtuluşa kavuştuğu Nuh aleyhim'us-selâm'ın gemisi gibisiniz. Ey Resulullah'ın oğlu, kader meselesinde ihtilaf edip, istitaat konusunda şaşkın kaldığımızda bu mektubu sana yazdım. Bu konu hakkında kendi görüşünü ve babalarının aleyhim'us-selâm görüşünü bize bildir. Çünkü sizin ilminiz Allah'ın ilmindendir. Siz halka gözetleyicisiniz, Allah da sizlere. Hepsi birbirinden olan bir nesilsiniz siz; Allah her şeyi duyan ve bilendir."

İmam Hasan *aleyhi's-selâm* cevapta şöyle yazdı:

Bismillahirrahmanirrahim

Mektubun ulaştı, mektubunda bildirdiğin gibi sen ve senden öncekiler bu hususta şaşkınlıkta olmasaydınız, sorunun cevabını vermezdim.

Amma baad (Allah'a hamd, Peygamber'e salat ve selamdan sonra): Kaderin hayrını ve şerrini, Allah'ın bildiğine inanmayan kimse kâfir olmuştur. Günahları Allah'a isnat eden (cebre inancı olan) kimse de facirdir. Allah'a itaat eden, itaat etmeye zorlan-madığı gibi, O'na isyan eden de O'nu yenik duruma düşüremez. (Ne kul itaat etmeye mecburdur ve ne de Allah masiyetin önünü almaktan acizdir.) Yine kulları kendi başına da bırakmamıştır. Allah onlara verdiği her şeye malik olduğu gibi, verdiği her güce de kadirdir. (Öyleyse kulların, mecbur edilmeksizin bir iş

203- İbn-i Asfer, sarı adamın oğlu demektir. Cedleri olan Rum ibn-i Ays ibn-i İshak İbn-i İbrahim sarı olduğu için Rumlara sarının oğulları denilmiştir.

204- İnsan oğlunun irade ve ihtiyar sahibi oluşu.

yapmaya güçleri vardır. Fakat güçleri Allah'tandır; kendilerinden hiçbir şeyleri yoktur.)

Allah onlara, ihtiyar sahibi olduklarından emretmiş ve nehyet-miştir. Eğer itaat etmek isterlerse onları engelleyen bir şey yoktur. Eğer günah işlemeye yönelirlerse, istediği takdirde minnet koyarak günah işlemelerine engel olur. Engel olmadığı takdirde de onları günah işlemeye mecbur eden ve zorlayan O değildir. Çünkü Allah; onlara basiret ve marifet (iyi ve kötüyü anlama) gücünü vermiş ve onları sakındırmış, (iyiliğe) emretmiş ve (kötülükten) nehyetmiştir. Böylece insanlara minnet koymuştur. Onları ne yaratılıştan, emret-tiklerine itaatkâr yaratarak melek kılmış ve ne de yasaklarına isyan etmeye mecbur etmiştir. Apaçık delil ve hüccet Allah'ındır. İstediği taktirde hepinizi hidayet eder. Hidayet yoluna tabi olanlara selam olsun.

ÖĞÜT

Biliniz ki, Allah sizi boşuna yaratmadı. Sizi kendi başınıza bırakacak da değildir. Ecellerinizi yazdı, maişetlerinizi aranızda paylaştırdı ki, her akıl sahibi mevkisini tanısın ve bilsin ki, ancak mukadder olan şeyler kendisine ulaşır ve ondan çevrilen hiçbir şey ona ulaşmaz. Dünyada geçiminizi sağlayarak kendisine ibadet etme fırsatı tanıdı size; sizi şükretmeye teşvik etti; (kendisini) anmayı size farz kıldı ve size takvayı tavsiye etti. Takvayı rızasının en son derecesi kıldı. Takva her tövbenin kapısı, her hikmetin başı ve her amelin şerefidir. Kurtuluşa eren takva sahipleri, ancak takva saye-sinde kurtuldular.

Allah-u Tebareke ve Teâla buyuruyor ki: **"Şüphe yok ki muttakiler için bir kurtuluş vardır."**[205]

Yine buyuruyor ki: **"Allah, takva sahiplerini, kurtuluşlarına sebep olan şeyle kurtarır; onlar, bir kötülüğe uğramazlar ve mahzun da olmazlar."**[206]

Ey Allah'ın kulları! Allah'tan korkup-sakının ve bilin ki, kim Allah'tan korkup-sakınırsa (takvalı olursa Allah) ona fitnelerden kurtulabilmesi için bir çıkış yolu gösterir, doğruya iletir, kemale ermesini sağlar, delilini (sağlam, açık ve) galip kılar, yüzünü ağar-tır ve Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, doğrular, şehidler ve salihlerle beraber isteklerini yerine getirir; ne iyi arka-daştır onlar!

HUTBE

Bu Hutbeyı, Muâvıye ile Sulh Yaptiktan Sonra Muâvıye'nın, Bızım Fazıletlerımızı Anlat, Demesı Üzerıne İrâd Etmıştır

Allah'a hamd-ü sena, resulü Muhammed'e ve Ehl-i Beyt'ine salat ve selamdan sonra şöyle buyurdu: Beni tanıyan, kim oldu-ğumu biliyor, ama tanımayan bilsin ki ben Resulullah'ın oğlu Hasan'ım. Ben, beşir ve nezir (müjdeleyici ve korkutucu) olan Peygamber'in oğluyum. Ben, risalet makamına seçilen Mustafa'nın oğluyum. Ben, meleklerin kendisine salavat gönderdiği kimsenin oğluyum. Ben, bu ümmetin kendisiyle şereflendiği kim-senin oğluyum. Ben, Allah tarafından kendisine Cebrail'in elçi (olarak nazil) olduğu kimsenin oğluyum.

205- Nebe/31.

206- Zümer/61.

Ben, bütün âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber'in oğluyum. [Allah'ın rahmeti O'na ve O'nun Ehl-i Beyt'ine olsun.]

Muâviye (İmam Hasan'a karşı olan) düşmanlığını ve hasedini gizlemeye tahammül edemeyip; "*Ey Hasan! Hurmayı bize tarif et.*" dedi. İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Evet, ey Muâviye rüzgar onu aşılar, güneş şişirir, ay renklendirir, sıcaklık olgunlaştırır, gece soğutur. Sonra İmam *aleyhi's-selâm* önceki sözüne dönerek şöyle devam etti:

Ben, duası reddolunmayan (müstecab-üd da’ve olan) kimsenin oğluyum. Ben, Rabbine olan yakınlığı iki yay kadar ya da daha az olan kimsenin oğluyum. Ben, itaat edilen şefaatçinin oğluyum. Ben, Mekke ve Mina oğluyum. Ben, Kureyş'in, kendisine isteme-den boyun eğdiği kimsenin oğluyum. Ben, uyanlarının saadete kavuştuğu, yalnız bırakanlarının ise bedbahtlığa uğradığı kimsenin oğluyum. Ben, bütün yeryüzü kendisi için temizleyici ve secde yeri kılınan kimsenin oğluyum. Ben, kendisine ard arda gök haberleri gelen kimsenin oğluyum. Ben, Allah'ın bütün pislikleri kendilerin-den gidererek tertemiz kıldığı kimselerin oğluyum.

Muaviye: "*Ey Hasan! Nefsinin seni hilafet arzusuna sevket-tiğini zannediyorum.*" dedi.

İmam Hasan *aleyhi's-selâm*, onun bu sözüne şöyle karşılık verdi: Yazıklar olsun sana ey Muâviye! Halife ancak Resulul-lah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in sünneti üzerine hareket edip, Allah'ın emrine uyan kimsedir. Yemin ederim ki, hidayet nişaneleri ve takva işaretleri bizleriz.

Sen ise ey Muâviye, sünnetleri imha edip bid’atları ihya eden, Allah'ın kullarını köle ve Allah'ın dinini oyuncak edinen bir kimse-sin. Kazandığın bunca şan ve şöhreti Allah değersiz ve sönük kılmıştır. Yaşadığın geçici bir hayattır, onun veballeri ise sana kalacaktır.

Ey Muâviye! Andolsun Allah'a ki, O, Cabulka ve Cabulsa isimlerinde, biri doğuda diğeri de batıda olan iki şehir yaratmış ve ceddim Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'ten başkasını peygamber olarak onlara göndermemiştir.

Sonra Muâviye: "*Ya Eba Muhammed![207] Kadir gecesi hakkında bize bilgi ver.*" dedi; İmam Hasan, İşte bu gibi şeyleri sor, buyurarak şöyle devam etti:

"Allah yedi gök ve yedi yer yarattı. Cinleri ve insanları da "yedi"den yarattı. Kadir gecesini de (Ramazan ayının) yirmi üçüncü gecesinden yirmi yedinci gecesine kadar olan geceler arasında araman gerekir." Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* yerinden kalktı.

KISA SÖZLERİ

1- Müşavere eden bir kavim, mutlaka kemale erişir.

2- Nimete şükretmemek alçaklıktır.

3- Evlatlarından birine hitaben buyurdu: Ey oğlum! Hiçbir kimseyle, onun nerelere girip çıktığını (nereye gidip geldiğini) öğrenmeden arkadaşlık kurma! Durumunu iyice araştırıp öğrendiğin, muaşeretinden hoşlandığın zaman, hatalarını düzeltmek ve zor durumlarda yardımlaşmak üzere onunla arkadaş ol.

207- *İmam Hasan'ın künyesidir.*

4- Galip bir insan gibi istediğine ulaşmaya çalışma; yenik bir insan gibi de kadere teslim olma. Zira Allah'ın fazlını isteyip aramak sünnettendir. Kazançta aç gözlü olmamak ise iffettendir. Rızıklar paylaştırılmıştır; ne iffetli olman sana yetişecek bir rızkın önünü alır, ve ne de ihtiras rızkı çoğaltır; oysa ihtirasa dayanan bir hareket günahtır.

5- Gerçek yakın (akraba), nesep bakımından uzak olsa bile muhabbetin yakınlaştırdığı kimsedir ve gerçek yabancı nesep açısından yakın olsa bile muhabbetin uzaklaştırdığı kimsedir. Vücuda elden daha yakın bir şey yoktur, fakat kırıldığı zaman kesilip atılıyor.

6- Kendisi için en iyi durumu seçmeyi Allah'a bırakan kimse, Allah'ın kendisi için seçmiş olduğu durumdan başka bir durumu arzulamaz.

7- (Dünyada) ayıplanmaya katlanmak, cehennemin ateşine tahammül etmekten daha kolaydır.

8- Nimet içerisinde bulunduğunda (Allah'a) şükretmek, bir musibet gelip çattığında sabırlı olmak, şerri olmayan bir hayırdır.

9- Hastalıktan iyileşen birine şöyle buyurdu: Allah seni andı, sen de O'nu an. Günahlarını affetti, sen de O'na şükret.

10- Muâviye ile sulh ettiği zaman şöyle buyurdu: Allah'a andolsun ki, bizi Şamlılarla savaşmaktan alıkoyan ne şüphedir, ne de pişmanlık. Biz geçmişte, (kendi aramızda olan) sulh, selametlik ve sabır gücüyle savaşıyorduk. Fakat bu gün aramızdaki sulh ve selametin yerini düşmanlık, sabrımızın yerini de tahammülsüzlük almıştır. Sıffin savaşına gittiğinizde dininiz dünyanızın önündeydi; bu gün ise dünyanız dininizden öne geçmiştir.

11- Rabbiyle kendisi arasında olan şeyler hakkında, akıllı davranan bir kimse görmedim.

12- Kendisine, "*Sizde azamet vardır.*" denildiğinde şöyle buyur-du: Hayır, bende izzet vardır; Allah buyuruyor ki: **"İzzet Allah'ın, Resulü'nün ve mü'minlerindir."**[208]

13- Salih bir kardeşinin (dostunun) vasfında şöyle buyurdu: O gözümde insanların en büyüklerindendi; onu, benim gözümde büyüten en önemli şey, onun dünyayı küçük görmesi idi. O cehaletin sultasına girmemişti. Sadece yararlı olduğuna inandığı bir şeye el uzatırdı. Ne şikâyet ederdi, ne kızardı, ne de üzülürdü. Ömrünün çoğu susmakla geçerdi; ama konuşunca bütün konuşanlara galip olurdu. Görünüşü zayıftı; ama ciddiyet gelince (savaş olunca) arslan gibi savaşırdı. Ulemanın yanında olduğunda dinlemeyi konuşmaktan daha çok severdi. Fazla konuşmada yenilse bile susmada yenilmezdi. Yapmadığını söylemezdi; ama iddia etmediği şeyleri de yapardı. İki yol önüne koyulduğunda hangisinin Allah'ın emrine daha yakın olduğunu bilmezse, hangisinin kendi heva ve hevesine daha yakın olduğuna bakar ve onu yapmazdı. Hiç kimseyi, özür gösterebileceği bir şey için kınamazdı.

14- Mescide devamlı giden insan şu sekiz hayırdan birine uğrar: (Faydalanacağı) bir ayet öğrenir, yararlı bir arkadaş bulur, yeni bir bilgi elde eder, umulan bir rahmete kavuşur, hidayeti gösterecek veya aşağılıktan alıkoyacak bir söz öğrenir ve Allah korkusundan veya utanarak günahları terkeder.

208- Münafıkun/8.

15- Allah-u Teâla, İmam Hasan *aleyhi's-selâm*'a bir erkek çocuğu verdiğinde, Kureyş tebrik etmek için İmam'ın yanına gelip; "*Süvari mübarek olsun.*" dediler. (Bu tabiri örfleri icabınca çocuğun büyüyüp yiğit ve şecaatli bir kişi olması için uğur tabiri olarak kullanırlardı.) İmam; "Bu nasıl bir sözdür? Belki süvari olmaz piyade olur." buyurdu. Cabir: "*Ey Resulullah'ın toru-nu! (Öyleyse) nasıl diyelim?*" dedi. İmam: "Birinizin bir çocuğu olduğunda ve siz de onun yanına gittiğinizde şöyle tebrik edin: "Bağışlayan Allah'a şükret, bu bağış size mübarek olsun. Allah onu kemal çağına eriştirsin ve hayrından sizi faydalandırsın."

16- *"Mertlik nedir?"* diye sorduklarında şöyle buyurdu: Kişinin dinine düşkün olması, kendi malını ıslah etmesi (humus ve zekâtını vermesi) ve hakları eda etmeye koyulmasıdır.

17- En keskin göz, hayrı gören; en güzel işiten kulak, nasihat-ları dinleyip ondan yararlanan; ve en sağlam kalp de şüphelerden arınandır.

18- Birisi İmam Hasan'dan kendisine nasihatte bulunmasını istedi. İmam şöyle buyurdu:

"(Şu şartla sana nasihat ederim ki) sakın beni övmeyesin; çünkü ben kendimi daha iyi tanıyorum; beni yalanlamayasın; zira yalanlanan bir kimsenin görüşü (görüşünü söylemesi) değer taşımaz ve yanımda bir kimsenin gıybetini etmeyesin." Bunun üzerine; İmam 'dan nasihat isteyen adam: "*Bana müsaade ederseniz, huzurunuzdan ayrılayım.*" dedi. İmam da: "İstersen gidebilirsin." buyurdu.

19- İbadet etmek isteyen, onun için temizlenmelidir. Müstehap ameller, farzları engellerse onları bırakınız. Yakin, kurtuluşun sığınağıdır. Yolculuğun uzaklığını hatırlayan ona hazırlanır. Akıllı adam, kendisine nasihat etmesini isteyen kimseye hile yapmaz. Öğüdün size ulaşmasını engelleyen, gurur perdesidir. (Gurur ve bencillik kalkmadıkça öğüt etkili olmaz.) İlim, öğrenenin mazeretini ortadan kaldırır. (Zira insan cahil olduğu müddetçe mazeret gösterebilir; elbette her cahil değil.) Her vakti biten şahıs, mühlet talep ederken fırsatı olan kişi, (bunun değerini bilmeyerek) işlerini sonraya ertelemekle kendini oyalar.

20- Ey Allah'ın kulları! Allah'tan korkun. (Kurtuluş ve saadet) talep edin ve ihtiyarlık çağı ulaşmadan ciddiyet gösterin. Azap parçaları inmeden ve lezzetleri yok edici ölüm ulaşmadan önce amel yapmaya koşun. Zira dünya, nimetlerinin devamı bulun-mayan, musibetlerinden emin olunmayan, kötülüklerinden kaçı-nılamayan aldatıcı bir engel ve eğik (güvensiz) bir dayanaktır.

Ey Allah'ın kulları! İbretlerden öğüt alın ve geçmişlerin geriye bıraktıkları eserleri ibret kaynağı edinin. Bunca nimetlerin şükrü için günahlardan uzak durun ve nasihatlerden yararlanın. Allah'ın yardımcı ve sığınak, Kur'ân'ın da delil ve dâvâcı, cennetin sevap, cehennemin de ceza ve işkence olması insana (öğüt olarak) yeter.

21- Biriniz, bir Müslüman kardeşiyle karşılaştığında onun alnının nurlu yerinden (secdegâhından) öpsün.

22- İmam Hasan *aleyhi's-selâm* Fıtır bayramı günü gülüp oynayan bir grupla karşılaştığında başları üzerinde durup şöyle buyurdu: "Yüce Allah, Ramazan ayını mahlukatı için yarış meydanı kılmıştır. Onlar da itaat vasıtasıyla O'nun rızasına doğru yarışırlar. Bir grup ileri geçer, mutluluğa

kavuşur; diğer bir grup da geride kalıp mahrumiyete düşer. İyi iş sahiplerinin sevaba eriştiği, batıla yönelenlerin de ziyana uğradığı bir günde gülüp oynayanların durumu gerçekten de hayret vericidir. Allah'a andolsun ki eğer (gözlerin önündeki) perde kalksaydı, iyi iş yapanları kendi iyilikleriyle meşgul olduğunu, kötü iş yapanları da kendi kötü amellerine duçar bulunduğunu görürdünüz." Sonra İmam *aleyhi's-selâm* (onlardan ayrılıp) yoluna devam etti.

İMAM HÜSEYİN (A.S)'DAN NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Hüseyin (a.s)'dan Hikmet, Züht, Nasihat, Takva, İyiliği Emretme ve Kötülükten Nehyetme Hakkında Nakledilen Hadisler

İYİLİĞİ EMRETME VE KÖTÜLÜKTEN NEHYETME[209]

Ey insanlar! Allah'ın kendi velilerine öğüt vermek için Yahudi alimleri hakkında yaptığı kınamadan öğüt alın. Allah-u Teâla (Yahudi alimlerini kınayarak şöyle) buyuruyor: **"Niçin onların din alimleri, onları (Yahudileri) günah olan sözleri söylemekten (ve haram yemekten) men etmediler."**[210]

Yine Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"İsrailoğullarından kâfir olanlara Davud'un diliyle de lanet edilmişti, Meryem oğlu İsa'nın diliyle de. Bu da isyan ettiklerinden ve aşırı gittiklerindendi. İşledikleri kötülükten, birbirlerini men etmezlerdi. Gerçekten de yaptıkları iş, ne de kötüydü."**[211]

Allah'ın onları kınaması, onların, aralarında bulunan zalimlerin yaptıkları kötü işleri görüp, onlar vasıtasıyla elde ettikleri dünya mal ve makamına olan bağlılıkları ve maruz kalmaktan korktukları baskı yüzünden onları alıkoymamaları içindir. Halbuki Allah-u Teâla: **"İnsanlardan korkmayın, Ben'den korkun."** diye buyur-maktadır.[212]

Yine buyurmaktadır ki: **"Erkek ve kadın mü'minler, birbirlerinin (gözetleyen ve koruyan) dostlarıdırlar, iyiliği emrederler ve kötülüklerden de alıkoymaya çalışırlar. (Namaz kılarlar, zekât verirler, Allah'a ve Peygamberine itaat ederler.)"**[213]

Görüldüğü gibi Allah-u Teâla (mü'minlerin sıfatını saydığında) emr-i bil maruf ve nehy-i anil münkerle başlayıp ilk olarak onu farz kılıyor. Çünkü biliyor ki eğer bu farize hakkıyla yerine getirilip uygulanırsa, (artık) bütün farizeler ister kolay olsun, ister zor yerine getirilip uygulanır. Çünkü iyiliği emredip kötülükten alıkoymak; zulme uğrayanların haklarının alınmasını, zalimlere muhalefeti, Beyt'ül-malın ve ganimetlerin (adaletle) dağıtılmasını, zekâtın gereken yerlerden alınıp gerektiği şekilde sarf edilmesini sağlamakla, İslam'a yapılan (amelî) bir davettir.

Sonra siz, ey ilimle meşhur olup hayırla anılan, nasihatle tanınıp Allah'ın vesilesiyle halkın gönüllerinde heybetli görünen topluluk! (Bilin ki) şerefli insanlar sizden çekinir, zayıflar size saygı gösterir, kendi düzeyinizde olan ve iyilikte bulunmadığınız kimseler sizi kendilerine

---

209- Emr-i bil maruf ve nehy-i anil münker hakkında Hazret-i Hüseyin *aleyhi's-selâm*'dan nakledilen bu hutbe Hazret-i Ali *aleyhi's-selâm*'dan da nakledilmiştir.

210- Maide/63.

211- Maide/78-79.

212- Maide/44.

213- Tevbe/71.

tercih ederler. (İnsanların) ihtiyaçları karşılanmadığı zaman sizin arabuluculuğunuzla karşılanır. Yolda giderken padişahların heybeti ve büyüklerin de izzetiyle yürürsünüz. Acaba bunların hepsi sizden beklenilen ilahî vazifenizi yapmanız (hakkı hakim kılmanız) için değil midir? Ama siz vazifenizin çoğunu yapmıyorsunuz, kusur ediyorsunuz. İmamlar'ın hakkını küçümsüyor, zayıfların hakkını çiğniyorsunuz. Fakat kendiniz için sandığınız hakka gelince onu talep ediyorsunuz. Siz Allah yolunda ne bir mal harcadınız; ne de O'nun için, yarattığı nefsi herhangi bir tehlikeye attınız ve ne de O'nun rızası için bir kabileye (topluluğa) düşman oldunuz. (Bununla birlikte) Allah'ın cennetine girmeyi, peygamberleriyle komşu olmayı ve azabından da kurtulmayı arzu ediyorsunuz.

Ey (amelsiz olarak) Allah'tan hayır bekleyenler; sizlerin O'nun azap ve intikamına duçar olmanızdan korkarım. Çünkü sizler, Allah'ın size ikramı sayesinde makam ve üstünlük kazanmış ve O'nun ismiyle kulları arasında hürmet görmektesiniz. Oysa Allah'a itaat etmekle tanınan kimselere hürmetiniz yoktur.

Kendi gözlerinizle Allah'ın ahitlerinin bozulduğunu görmeniz sizleri tedirgin etmiyor. Oysa ki babalarınızın bazı ahitlerinin (söz ve vasiyetlerinin) çiğnenmesinden tedirgin oluyorsunuz. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in ahitleri küçümsenmekte; kör, dilsiz ve kötürüm kimseler şehirlerde sığınaksız ve bakıcısız kalmış, acıyanları bile yoktur; sizler de ne makamınızdan yararlanıp onların hakkında bir iş yapıyorsunuz ve ne de (sığınaksız insanlara) bir iş yapan kimselere yardımcı oluyorsunuz. Zalimlere dalkavukluk ve yaltaklık yaparak güvence elde etmeye çalışıyorsunuz. Bütün bunları Yüce Allah size yasaklamıştır; oysa sizler bundan gaflet ediyorsunuz.

Eğer şuurunuz olsaydı, anlardınız ki insanların içerisinde en büyük musibete uğrayan, ulemanın hakiki makamından uzak düşmüş bulunan sizlersiniz. Çünkü işleri yürütmek ve hükümleri uygulamak, Allah'ın helal ve haramına emin olan ulemanın elinde olmalıdır. Oysa bu mevki sizin elinizden alınmıştır. Bu mevki sadece açık deliller geldikten sonra hakta tefrikaya düşmeniz ve sünnette ihtilaf etmeniz yüzünden elinizden çıktı.

Eğer eziyetlere sabredip Allah için zorluklara katlanacak olsaydınız, ilahî işler sizden çıkar ve size dönerdi. Ama siz mevkiinizi zalimlere bırakarak ilahî meseleleri onlara teslim ettiniz. Onlar da şüphe üzerine hareket edip nefsani arzularına uyuyorlar. Zalimleri bu işe musallat kılan, siz alimlerin ölümden kaçmanız ve sizden ayrılacak hayata gönül bağlamanızdır. Sizler güçsüz halkı onlara teslim ettiniz. Onlardan bazıları ezik köleler durumuna düşmüş, bazıları da geçimini sağlayamayan yenik mustaz'âflar haline gelmiştir. Onlar (zalimler) eşrarla (kötülerle) birlikte Allah'a karşı gelmeye yeltenerek, memleketten istedikleri şekilde faydalanıyorlar; heva ve heveslerine uyup her kötülüğe başvuruyorlar.

Her şehirde belagatlı hatipleri vardır. Memleketin her tarafı onlara boyun eğmiş durumdadır; her tarafta egemenliklerini kurmuş, halk da onların köleleri durumuna gelmiş ve kendilerini savunacak bir güçleri kalmamıştır. Halka egemen olanlar gaddar, isyankâr ve zayıflara karşı acımasızca davranan zalimlerdir. Ya da Allah'a ve kıyamete inancı olmayan, emrine uyulan yetki sahipleridir. Hayret! Nasıl hayrete

düşmeyeyim ki, İslam toprakları sahtekâr ve zalim zekât toplayıcılarının ve mü'minlere karşı şefkatsiz ve insafsız olan hain hükümdarların otoritesi altındadır. Münakaşa ettiğimiz hususta, bizimle sizlerin arasında hüküm verecek olan, yalnız Allah'tır. İhtilafa düştüğümüz konularda da bizleri yargılayacak olan O'dur.

Allah'ım, sen biliyorsun ki bizim tarafımızdan gerçekleşen (kıyam), saltanat için yarış ve değersiz dünya mallarından bir şeye ulaşmak için değildir. Senin dininin nişanelerini (öğretilerini) göstermek, beldelerinde işleri düzeltip rayına oturtmak, mazlum kullarına emniyet ve güvence kazandırmak ve İslam'ın farzlarına, Resulullah'ın sünnet ve hükümlerine amel olunması içindir. Sizler de bize yardım etmeyip hakkımızda insaflı olmazsanız, zalimler sizlere egemen olur ve Peygamber'inizin nurunu söndürmeye çalışırlar.

Allah bize yeterlidir. O'na tevekkül etmişiz, O'na yönelmişiz ve dönüşümüz de O'nadır.

ÖĞÜT

Ben size Allah'ın takvasına sarılmaya tavsiye ediyor, azabından korkutuyor ve nişanelerini gözünüzün önüne koyuyorum. Gelmesi sevilmeyen ve tadı kötü olan korkunç ve dehşetli ölüm gününün gelip çatmasına az kalmıştır. (O ölüm ki,) ruhunuzdan asılıp sizi amel etmekten tamamen koparır. Öyleyse yaşadığınız sürece onun ansızın gelecek belalarına hedefmişsiniz gibi, sıhhatinizi ganimet bilin, amel etmeye koşun. O (ölüm), sizi yerin üzerinden alıp içine bırakır, (yerin) üstünden düşürüp aşağısına salar. Ülfet ve beraberlikten koparıp vahşet ve yalnızlığa atar; rahatlık ve aydınlığından yerin karanlığına ve darlığına götürür. Orası öyle bir yerdir ki ne dostlar orada ziyaret edilir, ne hastaların yanına gidilir ve ne de yardım dileyenin yardımına koşulur.

Allah o günün korkunç ve dehşetli anlarında bize ve sizlere yardımcı olsun, bizi ve sizi o günün azabından kurtarsın ve geniş mükâfatından bağışta bulunsun.

Ey Allah'ın kulları! Eğer son menzil ve nihai maksat bu (ölüm ve kabir menzili) olsaydı, yine de amel ehli olan bir insanın, bütün fikirlerini ona ayırması, dünyasını unutması ve bu zorluklardan kurtulmak uğruna elinden geldiği kadar çaba göstermesi yeterdi. Oysa ki (bu ilk menzildir,) bundan sonra kişi yaptığı işlerin rehinesi ve hesabının tutsağıdır. Ne onu azaptan kurtaracak bir yardımcısı olur ve ne de onu savunacak bir destekçisi bulunur.

"Artık o gün önceden iman etmeyen veya imanı var iken hayır bir amel yapmayanın imanı fayda vermez. Onlara de ki, siz bekleyin biz de bekliyoruz."[214]

(Ey insanlar!) Allah'tan sakınmayı size vasiyet ediyorum. Zira Allah takvalı kimseyi, hoşlanmadığı durumdan kurtarıp hoşlandığı bir duruma götürmeyi ve ummadığı yerden rızkını vermeyi uhdesine almış ve garanti etmiştir. Öyleyse sakın kulların yaptıkları günahlardan dolayı onlara acıyan ve kendi günahının cezasından emin olan kimselerden olma. Zira Allah'ı aldatarak cennet kazanılmaz ve O'nun nimet ve sevabına; O'nun izniyle gerçekleşen itaatten başka bir yolla erişilmez.

214- En'am/158.

KÛFE'YE DOĞRU HAREKET EDİP KÛFE HALKININ VEFASIZLIĞINI GÖRDÜĞÜNDE ONLARA YAZDIĞI MEKTUP[215]

Allah'a hamd, Peygamber'e salat ve selamdan sonra: Ey cemaât, kahrolup kederden kurtulmayasınız. Bizi yardımınıza çağırdığınızda biz koşarak size yardım etmeye geldik; sizse elimizdeki kılıcı kendi aleyhimize çektiniz; ortak düşmanımızı yakmak için tutuşturduğumuz ateşi bize karşı alevlendirdiniz. Dostlarınızın aleyhine ittifak edip, düşmanlarınıza destek oldunuz. Halbuki onlar ne aranızda bir adalet yaymışlardır, ne onların geleceğine bir ümidiniz vardır ve ne de bizde bir bid'at ve hata görülmüştür.

Yazıklar olsun size! Kılıç kınında iken, kalp rahat ve karar kesinleşmemişken bizi kendi halimize bırakmadınız; çekirge seli gibi süratle (bize) geldiniz ve kelebekler gibi uçuşup kaçtınız. Ey ümmetin tağutları, hiziplerden ayrı düşenler, Kur'ân'ı atanlar, şeytanın tükürükleri, sözleri tahrif edenler, sünnetleri söndürenler, zinayı nesebe karıştıranlar, ve Kur'ân'la alay edip onu parçalayanlar! Yazıklar olsun size! Allah'a andolsun ki bu vefasızlık, sizin herkesçe bilinen tavrınızdır; damarlarınıza işlemiştir bu. Kökleriniz bundan kuvvet almıştır. Sizler, sahibinin boğazında kalan, ama gasıba tatlı bir lokma olan en kötü meyvesiniz. Allah'ın lâneti, antlaşma kesinleştikten sonra, Allah'ı kefil kılmakla birlikte onu bozanların üzerine olsun.

Bilin ki, zinazade oğlu zinazade (Ziyad oğlu Ubeydullah) bizi iki şeyden birini seçmeye mecbur bırakmıştır: Din veya zillet. Zilletse bizden uzaktır. Ne Allah, ne Resulü, ne mü'minler, ne bizi yetiştiren pâk etekler ve ne de izzetli ölümü alçak kimselere itaate tercih eden onurlu kimseler bunu bizden kabul etmezler. Ben düşmanın yırtıcılığına ve sayısının çokluğuna ve yardımcının yardımını kesmesine rağmen, bu az sayıdaki ailemle onlara doğru yürüyeceğim. Bilin ki, (bu kavim benden sonra) ancak süvarinin bineğe bindiği bir süre miktarınca eğlenip durur ve daha sonra savaşın değirmeni onların aleyhine dönüp boyunları dara çekilir. İşte bu, babamın *aleyhi's-selâm* bana ilettiği bir vasiyettir. Kararınızı alın ve bana mühlet vermeden planınızı uygulayın.

"Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a tevekkül etmişim. Bütün canlı varlıklar, O'nun kudreti altındadır. Gerçekten Rabbimin yolu doğru ve muhkem yoldur." (Hud/56)

RUM PADİŞAHININ SORULARINA VERDİĞİ CEVAP

Rum padişahı tarafından gönderilen elçi, İmam Hüseyin *aleyhi's-selâm*'dan: "Samanyolu ve anne rahminde kalmadan Allah'ın yarattığı yedi şey nedir?" diye sorduğunda İmam *aleyhi's-selâm* güldü. Elçi: "*Neden güldünüz*" dedi. İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Çünkü sen ilmin nihayeti açısından denizin ortasındaki çerçöpe benzeyen şeyler hakkında bana soru sordun. Samanyolu Allah'ın kavsidir. Anne rahminde yaratılmayan yedi şey ise: Onların ilki Adem, sonra Havva'dır, sonra da (Allah tarafından gönderilen) karga, İbrahim *aleyhi's-selâm*'ın koçu, (Salih *aleyhi's-selâm*'ın mucizesi olan) Allah'ın devesi, Hazret-i Musa *aleyhi's-*

215- Hz. Hüseyin'in kıyamını anlatan mekatil kitaplarında bu mektup, Hazret-i Hüseyin *aleyhi's-selâm*'ın âşura gününde Kufe halkına hitaben buyurduğu bir hutbe olarak nakledilmiştir.

selâm'ın asâsı ve Hazret-i İsa ibn-i Meryem *aleyhi's-selâm*'ın yarattığı kuş."

Daha sonra elçi kulların rızkı hakkında soru sordu ve İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Kulların rızkı dördüncü göktedir. Allah-u Teâla o rızkı istediği miktarda az veya çok olarak gönderir." Yine elçi "*Mü'minlerin ruhları nerede toplanıyor?*" diye sorunca İmam şöyle buyurdu: "Cuma geceleri Beyt-ül Makdisin büyük taşı altında toplanırlar. Çünkü o, Allah'ın en aşağıdaki ârşıdır; Allah-u Teâla yeri oradan genişletip yaymış, ona doğru dürecek ve oradan göğü yaratmaya yönelmiştir. Kâfirlerin ruhları ise bu dünyada Yemen diyarının arkasında bulunan "Hadremut" çölünde toplanır. Sonra Allah-u Teâla bir ateş doğudan, bir ateş de batıdan gönderir; bunların arasında iki rüzgar vardır; bütün insanları Beyt-ül Makdis'te olan bu taşın yanına toplar. Sonra onlar, bu taşın sağ tarafında hapsedilirler. Cennet takvalılar için yaklaştırılır. Cehennem ise yerlerin sınırında o taşın sol tarafındadır. "Felak" (cehennem'in korkunç yerlerinden birisinin ismi) ve "Siccin" de oradadır; bütün insanlar o taşın yanından dağılacaktır. Cennete girecek olan o taşın kenarından cennete girecek, ve cehenneme girecek olan da yine o taşın kenarından cehenneme girecektir."

CİHADIN KISIMLARI

İmam'a: "*Cihad sünnet mi, yoksa farz mı?*" diye sorulunca şöyle buyurdular: "Cihad dört kısımdır; bunlardan ikisi farzdır, biri ancak farzla birlikte yapılan sünnettir, (diğer) biri de sünnettir. Farz olan cihadlardan biri insanın kendisini günahtan koruması için nefsi ile cihad etmesidir. İşte bu cihad, cihadların en büyüğüdür. Biri de yakınınızdaki kâfirlerle cihad etmektir ki, bu da farzdır.

Farzla birlikte yapılan sünnet cihad ise şöyledir: Düşmana karşı cihad etmek bütün ümmete farzdır. Zira cihadı terkederlerse, onlara azap gelir; (elbette) bu azap sadece millete gelir, (imama değil). İşte bu cihad imama sünnettir. (Yani, imama yalnız başına farz olmaz; halkın imamın yanında yer almasıyla farz olur.) Bunun haddi de imamın ümmetle beraber düşmana saldırıp onlara karşı cihad etmesidir.

Sünnet olan cihad ise, kişinin bir sünneti (genel bir âdeti) ayakta tutmak, uygulamak ve ihya etmek için çalışmasıdır. Bu yolda çalışmak ve çaba sarfetmek en faziletli amellerdendir. Çünkü bu (güzel olan) bir sünneti diriltmektir. Nitekim Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: "Kim güzel bir sünnet (âdet ve gelenek) bırakırsa, kıyamet gününe kadar o sünnetle amel edenlerin sevabı kadar ona sevap yazılır, ve amel edenlerin sevabından da bir şey eksilmeden."

TEVHİD

Ey insanlar! Allah'ı kendilerine benzeten "Marikinden" (dinden çıkmış olan insanlardan) kaçının. Bunların sözleri, Kitap ehlinden kâfir olanların sözlerine benziyor. Hayır, Allah'ın eşi ve benzeri yoktur. O duyan ve görendir; gözler O'nu görmez, fakat O gözleri görür. O latif ve habirdir (her şeyden haberdardır). Vahdaniyyeti ve azameti kendisine mahsus kılmıştır. Bütün varlıklara meşiyyeti, iradeyi, kudreti ve ilmi O vermiştir. Hiçbir işte O'na karşı çıkacak bir muhalif, O'na denk olacak bir eş, O'na muhalefet edecek bir zıd, O'na benzeyecek bir adaş ve O'na intibak edecek bir benzer yoktur. Olaylar O'nu halden hale çevirmez; haller O'na

cari olmaz; vücudunda hadiseler baş göstermez; hiçbir methedici O'nun azametinin künhüne varmaz ve ceberutu hiçbir kalbe yerleşmez. Çünkü eşyada O'nun hiçbir benzeri yoktur. Akıl gücüyle düşünen bilginler de düşünceleriyle O'nun zatını idrak edemezler; hayır, sadece kalben tasdik ve gaybe imanla onu anlayabilirler. Çünkü O, yaratılanların hiçbir sıfatı ve niteliği ile vasıflandırılamaz. O tek ve ihtiyaçsızdır. O düşüncelerde tasavvur edilen her şeyden farklıdır. (Düşünceyle) ulaşılabilen şey Rabb olamaz. (Düşüncenin varabile-ceği şey ilah olmaz.) Hava ve havanın ötesinde bulunan bir şey de mâbud olamaz.

O her şeyde mevcuttur; ama onlarla sınırlanan ve onlarda gizlenen bir varlık gibi değil. Bütün şeylerden de ayrıdır; ama onlardan gayıp (habersiz ve uzak) olanın ayrılığı gibi değil, çünkü zıddı veya eşi olan (bir şey) kadir sayılmaz. Kadimliği zamanla olmadığı gibi, önü de belli bir yöne doğru değildir. Gözlerden gizli olduğu gibi, akıllardan da gizlidir. Yeryüzündekilerden gizli olduğu gibi göktekilerden de gizlidir. Yakınlığı değerli kılması ve uzaklığı ise küçümsemesidir. Ne mekân O'nu sınırlar ne de zaman; eğer'le de şartlanmaz. Yüceliği, yükseğe çıkmakla olmadığı gibi, gelmesi de yer değiştirmekle değildir. Yoku var eder; varı da yok. Bu iki sıfat hiçbir zaman O'ndan başkasında bulunmaz. Düşünce yalnız varlığına varır, O'na iman edebilir; ama vasfından acizdir. Sıfatlar O'nunla sıfat kazanır, O sıfatlarla sıfat kazanmaz. Tarifler O'nunla tarif edilir, O tariflerle tarif edilmez. İşte O, öyle bir Allah'tır ki onun ismini taşıyan biri yoktur, münezzehtir; hiçbir şey O'nun gibi değildir; duyan ve görendir.

KISA SÖZLERİ

1- Kerbela'ya doğru hareket ettiklerinde şöyle buyurdular:Doğrusu bu dünya değişip tanınmaz olmuş ve bütün iyiliklerine sırt çevirmiş; kabın dibindeki azıcık kalıntı sudan ve havası ağır olan otlaktaki gibi alçak yaşantıdan başka bir şey kalmamıştır.

Hakka amel edilmediğini ve batıldan da kaçınılmadığını görmüyor musunuz? Böyle bir durumda mü'minin ölümü arzulaması haktır. Ben ölümü saadet, zalimlerle yaşamayı ise alçaklık biliyorum.

İnsanlar dünya kullarıdır; din ise onların dillerine bir yalaktır; dinin sayesinde geçimlerini sağladıkları müddetçe onu koruyup gözetirler; (ama) zorluklarla imtihan edildiklerinde dindarlar azalır.[216]

2- Yanında başkasının gıybetini eden bir adama şöyle buyurdu: "Ey adam! Gıybet etmekten sakın. Çünkü gıybet, cehennem köpeklerinin katığıdır."

3- Bir adam İmam'ın nezdinde: "*Liyâkatli olmayan birine ihsan yapıldığında zayi olur.*" dediğinde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Hayır! Öyle değildir; ihsan hem iyilere ve hem de kötülere yağan yağmura benzer."

4- Allah, gücünü aldığı kimseden itaat istemediği gibi, teklif yükünü de ondan kaldırır.

5- Bazıları Allah'tan bir şey umarak ibadet ederler; bu tacirlerin ibadetidir. Bazıları da korkarak ibadet ederler; bu da kölelerin ibadetidir. Bazıları ise Allah'a şükür olarak ibadet ederler; bu da hür insanların ibadetidir; işte en faziletli ibadet budur.

216- İmam *aleyhi's-selâm* bu kısa konuşmayı Kerbela'ya giderken yapmıştır.

6- Bir adam İmam *aleyhi's-selâm*'a selam vermeden: "*Nasılsınız? Allah âfiyet versin.*" dediğinde şöyle buyurdu: "Evvel selam, sonra kelam. Allah sana da âfiyet versin." Daha sonra buyurdular ki: "Selam vermedikçe hiçbir kimseye konuşma müsaadesi vermeyin."

7- Allah'ın, kendi kulunu istidracı (gafil avlaması), ona bol nimet verip şükretmekte başarısız kılmasıdır. (Fırsatı elinden kaçıncaya kadar nimetle meşgul olup velinimetini hatırlamamasıdır.)

8- Abdullah ibn-i Zübeyr,[217] Abdullah ibn-i Abbas'ı Yemen'e sürgün ettiğinde, İmam *aleyhi's-selâm* ona şöyle bir mektup yazdı: "Allah'a hamd, Peygamber'e salat ve selamdan sonra: Zübeyr oğlunun, seni Tâif'e sürgün etme haberi bana ulaştı; Allah bu vesileyle ismini yüceltip günahını affetti. Şüphesiz salih insanlar, bela ve zorluklara duçar olurlar. Eğer Allah sadece iyi işlerle seni mükâfatlandırsaydı, sevabın az olurdu. Allah-u Teâla, musibet vakti sabır, nimet vakti ise şükretmeyi bize ve size mukadder eylesin ve kıskanç olan düşmanı ebedi olarak (musibete uğradığımızdan dolayı) sevindirmesin.

9- Bir adam gelip İmam *aleyhi's-selâm*'dan yardım istediğinde İmam şöyle buyurdu: Ağır bir borcu, gücü aşan yüklü bir tazminatı ödemek ve aşağılayıcı fakirlik dışında ağız açmak doğru değildir. O adam: "*Bunlardan biri için gelmişim*" dediğinde, İmam *aleyhi's-selâm* kendisine yüz dinar verilmesini emretti.

10- İmam *aleyhi's-selâm* oğlu Seccad *aleyhi's-selâm*'a şöyle buyurdu: "Ey oğlum! Allah'tan başka yardımcısı olmayan kimseye zulmetmekten sakın."

11- Adamın biri: **"Rabbinin nimetini ise durmadan an."**[218] ayetinin anlamının ne olduğunu sorduğunda İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: "Allah-u Teâla, din hususunda ona (Peygamber'e) bağışta bulunduğu nimetleri sürekli anmasını emretmiştir."

12- Ensardan birisi İmam *aleyhi's-selâm*'a ihtiyacını karşılaması için ricada bulunmak istediğinde, İmam şöyle buyurdu: "Ey ensari kardeş, yüzünün suyunu dökme, isteğini bir kâğıda yaz, ben Allah'ın izniyle seni sevindirecek bir şey yaparım." Ensari şöyle yazdı: "*Ya Eba Abdillah, filan adamın benden beş yüz dinar alacağı vardır, beni sıkıştırıyor; durumum düzelinceye kadar bana mühlet vermesi hakkında onunla konuş.*" İmam *aleyhi's-selâm* mektubu okuyup evine girdi ve içerisinde bin dinar olan bir kese getirip şöyle buyurdu: "(Bu) beş yüz dinarla borcunu öde, geri kalan beş yüz dinarla da geçimini sağla. Bu üç kimsenin dışında hiç kimseye ağız açma: Dindar, yiğit ve soylu. Çünkü dindar kendi dinini koruması için ihtiyacını karşılar. Yiğit de (seni ümitsiz etmeyi) kendi yiğitliğine sığdırmaz, utanır. Soylu ise ihtiyacın için yüzünün suyunu dökmeye

---

217- Abdullah ibn-i Zübeyr hicri 65'de, yani Kerbela vakıasından 5 yıl sonra Mekke'de hilafete ulaştı. Binaenaleyh bu mektubun, İmam Hüseyin aleyhi's-selâm'dan olması mümkün değildir. Bu mektubun, Hz. Seccad aleyhi's-selâm'dan olması daha muhtemeldir. Abdullah ibn-i Abbas'ın, hadisin metninde zikredildiği gibi ve tarih kitaplarının da naklettiğine göre, sürgün edildiği yer "Tâif"dir; Yemen'le hiçbir ilişkisi yoktur.

218- Duha/11.

mecbur kaldığını bildiğinden, haysiyetini korumak için seni eli boş geri çevirmez."

13- Kardeşler dört kısımdır: 1- Sena ve kendine yararı olan. 2- Sena yararı olan. 3- Senin zararına olan. 4- Ne sana ve ne de kendine yararı olan.

"*Bunlardan maksat nedir?*" diye sorulduğunda; İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Senin ve kendi yararına olan kardeş, davranışıyla kardeşliğin sürekli olmasını isteyip yok olmasını istemeyen kardeştir. Böyle bir kardeşlik hem senin, hem de onun yararınadır. Çünkü kardeşlik devam ederse, her ikisinin hayatı tatlı olur, bozulduğu takdirde de kökten batıl olur (her ikisi zarar görür). Senin yararına olan kardeş de kendisini tamahkârlıktan uzaklaştırıp sırf kardeşlik için sana ilgi gösteren ve dünyevi hiçbir yarar ve çıkar gözetmeyen kardeştir. İşte bu kardeş tüm vücuduyla senin yararınadır. Senin zararına olan kardeş de felaket ve sıkıntıya düşmeni bekleyen, sırlarını açan, kabileler arasında adına yalan uyduran ve kıskançlar gibi de yüzüne bakan kardeştir. Yegane Allah'ın lâneti bu kardeşin üzerine olsun. Sana ve kendine yararı olmayan kardeş de Allah'ın, vücudunu ahmaklıkla doldurduğu ve rahmetinden uzaklaştırdığı kimsedir. (Böyle bir adamın) kendisini sana tercih ettiğini ve senin yanında olan şeye cimrilikle göz diktiğini görürsün.

14- Kabul görmenin belirtilerinden biri akıllılarla birlikte oturmaktır. Kâfirden gayrisiyle çekişmek cahillik alametlerinden biridir. Alimin nişanelerinden biri de kendi sözünü eleştirmesi ve muhtelif görüşlerin hakikatinden haberdar olmasıdır.

15- Mü'min, Allah'ı kendisine sığınak, sözünü ise ayna edinir; bazen mü'minlerin, bazen de gaddarların sıfatına bakar; onların sıfatlarından incelikler elde eder, kendisini iyice tanır, üstün zekâsıyla yakin makamına ulaşır ve nefsini temizlemekte de güçlü olur.

16- Özür dilenecek hareketten sakın. Zira mü'min ne suç işler ve ne de özür diler, ama münafık her gün suç işleyip özür diler.

17- Selamın yetmiş hasenesi (sevabı) vardır; altmış dokuzu selam verene, biri ise selamın cevabını alan kimseyedir.

18- Gerçek cimri, selam vermekte cimrilik yapan kimsedir.

19- Allah'a isyan ederek bir şeye ulaşmak isteyen kimse umduğundan uzaklaşarak, korktuğu şeye yaklaşmaktadır.

İMAM ZEYN-ÜL ABİDİN (A.S)'DAN NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Zeyn-ül Abidin (a.s)'dan Züht, Hikmet, Marufu Emretme, Münkerden Nehyetme ve Benzeri Konularda Nakledilen Hadisler

öğüt

İmam *aleyhi's-selâm*'ın her cuma günü ashap ve taraftarlarına yaptığı nasihatler:

Ey insanlar! Allah'tan korkun ve bilin ki, O'na döneceksiniz ve o gün herkes, yaptığı her hayır ve kötü amelini hazır bir halde karşısında bulacak ve işlediği kötülükle arasında çok uzun bir mesafenin olmasını dileyecektir. **"Allah kendisinden sakınmanızı emretmektedir.[219]"**

Yazıklar olsun sana ey gafil Adem oğlu! Oysa senden gaflet edilmemekte; ecelin her şeyden daha hızlı sana doğru süratle gelmektedir; seni arıyor, seni yakalamasına bir şey kalmamıştır. Neredeyse vaktini tüketmişsin, ölüm meleği canını almış ve kabrinde yalnız başına bırakılmışsın, ruhun tekrar sana döndürülmüştür. Münker ve Nekir adlı iki melek seni sorgu ve sıkı imtihana çekmek için aniden, habersiz olarak yanına gelmişlerdir. Bil ki, onların senden soracakları ilk soru, taptığın Rabbin, sana gönderilen peygamber, inandığın din, okuduğun kitap, itaat ettiğin imam hakkında ve ömrünü nerede geçirdiğinden, malını nereden kazanıp ve nerede harcadığından olacaktır.

Korunmak için kendine bir vesile hazırla! Nefsini yokla, imtihan ve sorguya tabi tutulmadan önce kendine cevap ara. Eğer iman eden, dinini tanıyan, doğrulara uyan ve Allah'ın velilerini sevenlerden olursan (o zaman) Allah, delilini (vereceğin cevabı) sana bildirir, dilini doğruya açar ve böylece güzel cevap vererek cennet ve Allah'ın rızasına kavuşmakla müjdelenirsin. Melekler rahmet ve nimetle seni karşılarlar. Böyle olmadığın takdirde dilin tutulur, delilin batıl olur, cevap vermekten aciz kalarak cehennemle müjdelenirsin ve azap melekleri cehennemin kaynar suyu ve yakıcı ateşiyle seni karşılarlar.

Ey Adem oğlu! Bil ki, bunun ötesi kıyamet günüdür O gün daha büyük, daha korkunç ve gönülleri daha çok incitendir. İşte o gün bütün insanların bir araya toplanıp hazır olacağı ve her şeyin ortaya çıkacağı bir gündür. O günde Allah öncekileri ve sonrakileri bir araya toplar; o gün sûra üfürülür; kabirler alt-üst edilir; o gün pek yakındır. O gün korkudan yüreklerin ağızlara gelerek hapsedildiği bir gündür. O gün hatalardan geçilmez, hiç kimseden fidye alınmaz, hiç kimseden mazeret kabul edilmez ve hiç kimseye tövbe etme müsaadesi verilmez. O gün iyiliklere karşı mükâfat, kötülüklere karşı da cezadan başka hiçbir şey ortada yoktur. Kim bu dünyada mü'min olur ve bir zerre kadar hayır veya şer işlerse (o gün) onu bulur.

Öyleyse ey insanlar! Allah'ın sizleri, kitab-ı sadık ve beyan-ı natıkta yasakladığı isyan ve günahlardan korkup sakının. Mel'un Şeytan sizleri çabuk erişilebilen şehvet ve dünya lezzetlerine davet ettiğinde kendinizi Allah'ın mekr (düzen) ve azabından emin görmeyin. Zira Allah buyuruyor

219- Al-i İmran Sure'sinin 28. ayetine işarettir.

ki: **"Takvalı kimseler, Şeytan'ın bir vesvesesine uğradılar mı düşünürler bir de bakarsın ki basiret sahibi olmuşlar bile."**[220]

Allah korkusunu, kalbinize yerleştirin ve Allah'ın vaad ettiği dönüşteki güzel sevapları ve korkuttuğu şiddetli azapları hatırlayın. Çünkü bir şeyden korkan, ondan sakınır ve bir şeyden sakınan, onu terkeder. Dünya hayatının süslerine gönül bağlayan ve kötülük düzenleri kuran gafillerden olmayın; Allah buyuruyor ki: **"Kötülük düzenleri kuranlar, Allah'ın onları yere batırmayacağından, yahut hiç anlamadıkları bir yerden başlarına bir azap gelmeyeceğinden, yahut dönüp dolaşırlarken tutup onları helak etmeyeceğinden emin mi oldular? Onlar O'nu aciz bırakamazlar."**[221]

Allah'ın kitabında sizleri korkuttuğu şeylerden korkun ve zalimlere verdiği azap vadelerinin bazılarının size de inmeyeceğinden emin olmayın. Allah-u Teâla başkalarının hikâyesini anlatmakla size öğüt vermiştir. Mutlu kimse, başkalarından öğüt alan kimsedir. Allah, kitabında sizden önce şehirlerde zulmeden insanlara ne yaptığını, şöyle duyurmuştur: **"Zulmeden nice şehirleri helak ettik ve ondan sonra diğer kavimler yarattık. Onlar azabımızı hisseder etmez oradan kaçmaya başlıyorlardı. Kaçmayın, dönün sahip olduğunuz mallara, nimetlere ve evlere; çünkü sorguya çekileceksiniz**." Onları azap yakaladığında: **"Yazıklar olsun bize, gerçekten de zulmetmiştik biz." derlerdi."**[222]

Ey İnsanlar! "Eğer Allah-u Teâla, bu ayetten kâfirleri kasdetmiştir" derseniz o zaman nasıl olur bu? Oysa ki Allah (sonraki ayetlerde) şöyle buyuruyor: **"Kıyamet günü, adalet terâzilerini kuracağız, hiç kimseye zulüm olunmayacak; hatta hardal tanesi ağırlığında bir şey bile olsa getireceğiz onu. Hesap gören olarak biz yeterliyiz."**[223]

Ey Allah'ın kulları! Bilin ki, müşrikler için terazi kurulmayacak ve hesap defterleri de açılmayacak; onlar hesapsız, grup grup cehenneme dahil olacaklardır. Teraziler sadece Müslümanlar için kurulur ve amel defterleri de sadece onlar için açılır. Öyleyse ey Allah'ın kulları! Allah'tan korkun ve bilin ki, Allah dünya süslerini hiçbir dostu için sevmemiş; onları dünyanın malına, varlığına ve çabuk erişilebilen zahiri güzelliklerine de rağbet ettirmiştir. Allah, dünya ve dünya ehlini, yalnızca insanlardan hangisinin ahiret için daha güzel çalıştığını denemek için yaratmıştır. Allah'a andolsun ki, bu konu hakkında sizlere örnekler verilmiş ve akledenler için ayetler beyan edilmiştir. Öyleyse ey mü'minler! Akleden kimselerden olun. Güç ancak Allah'tandır.

Allah'ın, ilgisiz olmanızı istediği bu dünya hayatının çabuk erişilebilen nimetlerine meyletmeyin. Zira sözü hak olan Allah buyuruyor ki: **"Dünya hayatı gökten indirdiğimiz su gibidir ki, onunla insan ve hayvanların yiyeceği bitkiler yetişip birbirlerine karışmıştır. Yeryüzünün süslenip bezendiği ve yerin sahiplerinin bütün bunlara malik olduklarını sandıkları sırada gece veya gündüz, buyruğumuz**

220- A'raf/200.

221- Nahl/47-49.

222- Enbiya/11-14.

223- Enbiya/49.

o yere gelmiş ve orayı, sanki bir gün önce üzerinde yaşantı yokmuş gibi biçip kurutuvermişti. Düşünen millet için ayetleri böylece uzun uzun açıklıyoruz.[224]

Dünyaya meyletmeyin. Zira Allah-u Teâla Hz. Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e şöyle buyuruyor: **"Zulmedenlere meyletmeyin; sonra ateş size de dokunur..."**[225] Bu dünyaya ve dünyada olana, bu dünyayı kendisine ebedi yurt ve sabit vatan edinenin güvendiği gibi güvenmeyin. Çünkü bu dünya sabit kalmayacaktır. Burası azık toplanacak ve amel edilecek bir evdir. Günleri yok olmadan ve Allah tarafından tahrip edilmesine izin verilmeden önce, salih amelleri azık edinin. Zira Allah ilk olarak dünyayı icat ve bayındır kıldığı gibi, onu yok edecektir. Çünkü O'dur, bu dünyanın velisi (sahibi).

Allah-u Teâla'dan, takvayı azık etmekte ve dünyaya karşı ilgisiz kalmakta bize ve size yardım etmesini, bizi ve sizi dünya hayatının çabuk elde edilen geçici metasına meyletmeyen ve ahiretin kalıcı sevabına rağbet edenlerden kılmasını niyaz ederim. Şüphesiz ki biz O'nun içiniz ve varlığımız da ondandır. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

ÖĞÜT, Zühd ve hİkmet

Allah, bizi ve sizi zalimlerin hilesinden, kıskançların zulmünden ve zorbaların zorbalığından korusun. Ey mü'minler! Dünyaya ve onun yarın çürüyüp yok olacak mal ve solup gidecek otlarına meyleden tağutlar ve onların yandaşları, sakın sizleri aldatmasınlar. Allah'ın, dünyada sakınmanızı istediği şeylerden sakının ve ilgi göstermemenizi istediği şeylere de ilgi göstermeyin. Bu dünyaya, onu ebedi kalacak yurt zanneden kimselerin güvendiği gibi güvenip meyletmeyin.

Allah'a andolsun ki, dünyadaki süslerde, günlerinin dönüp dolaş-masında, durumunun değişmesinde, cezalarında ve ehliyle oynamasında sizler için dünyanın mahiyetini gösteren birtakım deliller vardır. Bu dünya ahmakları yüceltir, şereflileri alçaltır ve sonunda da bazı kavimleri cehenneme götürür. İşte bunlarda, akledenler için ibret, imtihan ve korunma vesilesi vardır.

Sürekli olarak karşılaştığınız karanlık fitneler, yeni bid'atler, adaletsiz gelenekler, zamanın musibetleri, sultanın korkusu ve şeytanın vesvesesi, Allah'ın koruduğu pek az kimseler hariç gönüllerinizi hedeflerinden alıkoymak, doğru yolu ve hak ehlini tanımaktan gafil etmek için başınıza gelmektedir. Dünyanın günlerinin dönmesini, durumlarının değişmesini ve fitnelerinin zararlı sonuçlarını, -Allah'ın koruduğu, hidayet yolunda yürüyen, sonra bunun (bu yolun devamı) için zahitlikten yardım alan, çok düşünen, ibretlerden öğüt alan ve çekinen, dünyanın peşin güzelliğine ilgi göstermeyen, lezzetlerinden ayrılan, ahiretin daimi nimetlerine meyleden, onun için gereken çabasını gösteren, ölümü bekleyen, zalimlerle yaşamayı sevmeyen kimseler hariç- hiç kimse tanıyamaz. Ancak böyle kimseler, dünya metasına basiretli ve keskin bir bakışla bakar ve yeni fitneleri, bid'atlerin dalaletini ve zalim padişahların zulmünü iyice görür.

224- Yunus/23.

225- Hud /112.

Canıma andolsun ki, geçmiş günlerde ardınızda öyle üst üste yığılmış fitneler bıraktınız ki, onunla (edindiğiniz tecrübelerle), azgın, bid'atçi, zalim ve haksızca yeryüzünde bozgunculuk çıkaran kimselerden uzaklaşmanın yolunu öğrenebilirsiniz. Öyleyse Allah'tan yardım dileyin. O'nun ve itaat edilmeye layık olan kimselerin itaatine dönün.

Korkun ve sakının; pişmanlık duymadan, hasret çekmeden ve Allah'ın huzuruna çıkıp, karşısında durmadan önce. Allah'a andolsun ki, günah işleyen hiçbir kavimin Allah'ın azabından başka bir gidiş yönü olmamıştır ve dünyayı ahirete tercih eden hiçbir kavmin de dönüş yeri (sonucu) bedbahtlıktan başka bir yer olmamıştır. Allah'ı tanımak ve O'na itaat etmek, birbirinden ayrılmayan iki arkadaştır. Allah'ı tanıyan O'ndan korkar ve bu korku da onu Allah'a itaat etmeye sevkeder. Gerçekten bilgi sahipleri ve onlara tabi olanlar, Allah'ı tanıyıp O'nun için amel eden ve O'na doğru rağbet gösteren kimselerdir. Zira Allah buyuruyor ki: **"Allah'tan, ancak kullarının bilgili olanları korkar."**[226]

Allah'a karşı günah işlemekle bu dünyada hiçbir şey elde etmeye çalışmayın. Bu dünyada Allah'ın itaatiyle meşgul olun, günlerinizi ganimet bilin ve sizi yarın Allah'ın azabından kurtaracak şey için çalışın. Şüphesiz böyle davranmanız, kötü sonucu daha az, mazeretli olmaya daha elverişli ve kurtuluş için daha ümit verici bir tavırdır. Allah'ın emrini ve itaatini ve Allah'ın itaatini farz kıldığı kimsenin itaatini bütün şeylerden öne geçirin. Size yönelmiş olan dünyanın süslerine aldanmayın ve tağutların itaatini, Allah'ın emir ve itaatiyle sizden olan ululemrin itaatinden öne geçirmeyin.

Bilin ki, hepiniz Allah'ın kullarısınız, biz de sizinle beraberiz. Yarının efendisi ve hakimi (Allah) bize ve size hükmedecek ve durdurup sorguya çekecektir. Öyleyse, durdurulmadan, sorguya çekilmeden ve âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkarılmadan önce cevap hazırlayın. O gün hiç kimse Allah'ın izni olmaksızın konuşamaz. Bilin ki, Allah yalan konuşanları tasdik edip doğru konuşanları yalanlamaz, mazeretlinin özrünü reddedip mazeretsizin özrünü de kabul etmez. Allah'ın peygamberler ve onlardan sonra vasileri göndermesiyle bütün yaratıklarına hücceti vardır. Allah'tan çekinin, kendinizi ıslah edip Allah'ın ve velayetini kabul ettiğiniz kimselerin itaatine yönelin. Umulur ki geçmişte, Allah'ın haklarında tefritte (ihmalkârlıkta) bulunan ve O'nun haklarını zayi eden kimse pişman olur.

Allah'tan mağfiret dileyin ve O'na yönelerek tövbe edin. Çünkü O, tövbeyi kabul eden, günahları affeden ve yaptığınız her şeyi bilendir. Günahkârlarla dost olmaktan, zalimlere yardım etmekten ve fasıklarla komşu olmaktan sakının; fitnelerine karşı ihtiyatlı olun ve çevrelerinden uzaklaşın. Bilin ki, kim Allah'ın velilerine karşı muhalefet eder, O'nun dininden başka bir din seçer ve velisinin emri karşısında zorbalık yaparsa, cehennemin alevli ateşine atılır; öyle ateş ki, şekaveti (kötü yönleri) kendilerine galip olan bedenleri yer.

Ey akıl sahipleri! İbret alın ve sizi hidayet ettiği şeye karşılık Allah'a hamdedin. Bilin ki, siz Allah'ın kudretinden çıkıp O'ndan başkasının kudretine sığınamazsınız. Allah yaptığınız amelleri görür; sonra O'na

---

226- Fatır/25.

doğru haşrolunacaksınız. Öyleyse öğütten faydalanın ve salih insanların âdâbıyla edeplenin.

HUKUK RİSALESİ DİYE MEŞHUR OLAN MEKTUBU

Allah sana rahmet etsin; bil ki Allah-u Teâla'nın senin her hareketinde, duruşunda, gittiğin yerde, azaları hareket ettirmende ve kullandığın aletlerde seni kuşatmış hakları vardır. Bu haklardan bazıları bazılarından daha büyüktür. Allah'ın sana farz kıldığı, bütün hakların esası ve diğer hakların da kaynaklandığı en büyük hak O'nun kendi hakkıdır. Sonra Allah-u Teâla, başından ayağına kadar çeşitli azaların için senin üzerinde hak belirlemiştir; gözün, kulağın, dilin, elin, ayağın, karnın ve fercin için sana bazı haklar farz kılmıştır. İşte bütün işler, yedi tane olan bu uzuvlarla yapılmaktadır.

Yine Allah (Azze ve Celle) namazın, orucun, sadakan, kurbanın ve diğer bütün amellerin için sana bazı haklar farz kılmıştır. Daha sonra sıra, başkalarının senin üzerinde farz olan haklarına gelmektedir. Bütün haklardan daha çok senin üzerine farz olan hak, önderlerinin, sonra raiyyetinin (emrin altında olanların) ve daha sonra da akrabalarının haklarıdır. İşte bu hakların her birinden de diğer haklar ayrılmaktadır.

Önderlerin senin üzerinde olan hakları üç kısımdır: Üzerinde hakkı hepsinden daha çok farz olan, kudretiyle seni yöneten, sonra ilmiyle seni eğiten ve daha sonra maddi varlığı vesilesiyle seni idare eden kimsenin hakkıdır; her yönetici de önderdir.

Raiyyetinin senin üzerinde olan hakları da üç kısımdır: Hakkı herkesten daha çok farz olan, hakimiyetin altında bulunan kimsenin hakkıdır; sonra ilminle raiyyetin olan kimsenin; zira cahil, alimin raiyyetidir ve daha sonra kadın ve köleler gibi sahipliğinle raiyyetin olan kimselerin haklarıdır.

Akrabalarının senin üzerinde olan hakları ise çok ve akrabalık bağının yakınlığı miktarıncadır. Bütün haklardan daha çok üzerine farz olan hak, annenin, sonra babanın, sonra evladının, sonra kardeşinin ve daha sonra yakınlık sırasıyla diğer akrabalarının haklarıdır. Daha sonra sana ihsan eden efendinin, sonra ihsanının ulaştığı kölenin, sonra sana bir iyiliği dokunanın, sonra müezzinin (ezan okuyanın), sonra cemaat imamının, sonra arkadaşının, sonra komşunun, sonra dostunun, sonra ortağının, sonra malının, sonra alacaklı olduğun adamın, sonra borçlu olduğun kimsenin, sonra muaşeret ettiğin arkadaşının, sonra aleyhine dava açanın, sonra aleyhinde dava açtığın kimsenin, sonra seninle istişare edenin, sonra istişarede bulunduğun kimsenin, sonra senden nasihat isteyenin, sonra sana nasihat edenin, sonra senden büyük olanın, sonra senden küçük olanın, sonra senden bir şey isteyenin, sonra bir şey istediğin şahısın, sonra, sözü veya ameli ile sana kötülükte bulunanın, sonra, sözü veya ameliyle seni hoşnut edenin, sonra bütün dindaşlarının ve daha sonra zimmet ehlinin haklarıdır; daha sonra da çeşitli durum ve sebeplerin gerektirdiği miktardaki olan haklardır.

Ne mutlu üzerine farz kılınan hakları eda etmek için Allah'ın yardımda bulunduğu, tevfik ve istikamet bağışladığı kimseye.

1- Yüce Allah'ın senin üzerinde olan hakkı, O'na tapman ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamandır. İhlasla bu işi yaptığında Allah, dünya ve ahiret

işlerinde sana yeterli olmayı ve dünyada sevdiğin şeyi senin için korumayı taahhüt eder.

2- Kendi üzerinde olan kendi hakkın ise, vücudunu tamimiyle Allah'ın itaatine vermen, dilinin, kulağının, gözünün, elinin, ayağının, karnının ve fercinin hakkını eda etmen ve bu yolda Allah'tan yardım dilemendir.

3- Dilin (senin üzerinde olan) hakkı, onu çirkin sözden koruyup güzel söze âdet ettirmen, edebe riayet etmeye zorlaman, ihtiyaç olan yerler, din ve dünya menfaatleri dışında onu kullanmaman, pek az yararı olmasıyla birlikte zararlı ve faydasız olan, çirkin ve boş sözlerden uzaklaştırmandır. Velhasıl dil aklın şahidi ve onun nişanesi olup akıllının kendi aklıyla süslenmesi de, dili hususundaki doğru tavrıyladır. Güç ancak azamet sahibi yüce Allah'tandır.

4- Kulağın (senin üzerinde olan) hakkı, kalbinde hayır icat eden veya güzel huy kazandıran değerli sözden başka hiçbir şey için onu kalbine bir yol karar kılmamandır. Çünkü kulak sözün kalbe girecek olan kapısıdır; hayır ve, şer içeren çeşitli manaları ona (kalbe) ulaştırmaktadır. Kuvvet ancak Allah'tandır.

5- Gözün (senin üzerinde olan) hakkı, helal olmayan şeye onu kapaman ve ibret alınacak, basiret kazandığın ve ilim elde ettiğin yerler hariç, onu kullanmamandır. Zira göz ibret alma kapısıdır.

6- Ayakların (senin üzerinde olan) hakkı, onlarla sana helal olmayana doğru gitmemen ve katedenlerini küçük düşüren bir yolda onları kullanmamandır. Çünkü ayak, seni taşıyan, din yoluna götüren bir araç ve senin için bir ilerleme vesilesidir. Kuvvet ancak Allah'tandır..

7- Elin (senin üzerinde olan) hakkı, onu helal olmayan şeylere doğru uzatmamandır; uzattığın takdirde ahirette Allah'ın azabına uğrar ve dünyada ise halkın kınamasına maruz kalırsın. Allah'ın ona farz kıldığı şeylerde de onun önünü almamalısın. Aksine, helal şeylerin çoğundan onu alıkoymak ve ona farz olmayan şeylerin (müstahapların) tarafına uzatmakla onu aziz kılmalısın. İşte o zaman, dünyada haddini bilip şeref kazanır ve ahirette de ona güzel mükâfat farz olur.

8- Karnın (senin üzerinde olan) hakkı, onu haramın azına da, çoğuna da kap yapmaman, helalde ifrat ve tefritten sakındırman, takviyet haddinden gevşeklik ve haysiyetin yok olması haddine çıkarmaman, açlık ve susuzluğu hissettiğinde de ona hakim olmandır. Çünkü ağırlığa sebep olacak derecede doymak gevşetici, tembelleştirici ve her hayır ve erdemden uzaklaştırıcıdır. İnsanı sarhoş edecek derecede su içmesi de akılsızlaştırıcı, cahilleştirici ve mürüvveti gidericidir.

9- Fercin (tenasül organının) senin üzerinde olan hakkı, onu sana helal olmayan şeylerden koruman ve gözü kapatmakla onun kontrolüne yardımcı olmandır. Zira gözü helal olmayan şeylere kapamak, ölümü çok anmak ve nefsi Allah'ın azabıyla tehdit edip korkutmak, onu korumak için en iyi yardımcılardandır. Güç ve Kuvvet ancak Allah'tandır.

Amellerin Hakları

10- Namazın (senin üzerinde olan) hakkı şudur: Bilmelisin ki, namaz Allah'ın huzuruna çıkmaktır; sen bu halde Allah'ın karşısında duruyorsun. Bunu bildiğin takdirde, kendi küçüklüğünün farkında olan, ilahî nimetlere meyleden, korkan, ümitli, miskin ve yalvarıp yakaran, sükunet halinde

başını ve gözlerini öne dikip, kollarını sarkarak, huzurunda bulunduğu kimseye tazim eden, gönlünde onunla güzel münacat eden bir kulun makamında olur, hata ve helak edici günahlarla çevrilmiş olan bir kul gibi kurtuluşunu istemeye layık olursun. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

11- Orucun, senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki oruç, Allah'ın, seni cehennem ateşinden koruması için, diline, kulağına, gözüne, fercine, karnına çektiği bir perdedir. Nitekim hadiste de şöyle geçer: "Oruç ateşe karşı bir siperdir." Eğer uzuvların, o perdenin arkasında sakin olursa (korunursa), umulur ki ateşten örtülü kalırsın. Eğer uzuvlarının perdenin arkasında (ve böyle bir sığınakta) taşkınlık göstermelerine ve perdenin açılmasına müsaade edersen, uzuvlar kendi hadlerini aşarak, bakılması câiz olmayan şeye şehvetle bakarlar; ve güçler de Allah'a uyma yerine başka bir yerde harcanırlar, artık o zaman perdenin yırtılarak bedenin dışarıya çıkmayacağına güvenme. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

12- Sadakanın senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki sadaka, senin Rabbinin katındaki azığın ve şahide ihtiyacı olmayan emanetindir. Bunu bildiğinde, gizli verdiğin emanete, açıkta verdiğin emanetten daha emin olacaksın ve aşikâr etmekte olduğun şeyi gizlice Allah'a emanet vermeye daha fazla liyakat kazanacaksın. Her halükârda bu iş seninle O'nun arasında bir sır olmalıdır. (Sakın) Allah'a emanet verdiğin şeyde, kulak ve gözleri O'nun aleyhine şahit tutmayasın. Allah'a emanet vermede kulak ve gözlere daha çok itimat etmeyesin; ve Allah'a güvenmeyen birisi gibi davranmayasın. Daha sonra sadakada hiç kimseye minnet etmemelisin. Çünkü o senin kendin içindir (kendin için biriktirdiğin bir maldır). Onunla bir kimseye minnet ettiğinde senin durumunun da karşı tarafın durumu gibi kötü olmayacağına güvenme. Zira minnet etmen, onu kendin için biriktirmediğine bir delildir. Eğer kendin için biriktirmiş olsaydın (o zaman) onunla bir kimseye minnet etmez olurdun. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

13- Kurbanlığın senin üzerinde olan hakkı şudur: Onunla kastını Allah'a halis etmen (halis bir niyetle onu yapman), rahmetine ulaşmayı ve kabul buyurmasını arzulaman ve O'ndan başka diğerlerinin dikkatini çekmeyi istememendir. Böyle olduğunda kendini meşakkate düşürmez ve riyakâr olmazsın; ve sadece Allah'ı kastedip O'na doğru yönelirsin. Bil ki, Allah'ın rızasına kavuşmanın yolu kolaydır, zor değil. Nitekim Allah da kulları için kolaylığı istemiştir, meşakkati değil. Böylece alçak gönüllülük de senin için, ağalık yapmaktan daha iyidir. Çünkü ağalığın sıkıntı ve masrafı da çoktur. Ama tevazu ve alçak gönüllülüğün ne zahmeti vardır ve ne de masrafı. Çünkü bunlar yaratılıştan insanın tabiatında mevcut olan şeylerdir. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

Önderlerin Hakları

14- Sana önderlik yapan yöneticinin senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah seni ona bir imtihan vesilesi kılmıştır; sana olan hakimiyetinden dolayı da imtihana tabi tutulacaktır. Halisane bir şekilde onun hayrını istemelisin. Sulta ve iktidarını nazara alıp ona karşı mücadele etmemelisin. Çünkü bu iş, hem senin helak olmana sebep olur, hem de onun. Alçak gönüllülük ve yumuşaklıkla, şerrini kendinden uzaklaştıracak şekilde ve dinine zararı dokunmayacak derecede onu razı

etmelisin ve bunu yapmak için de Allah'tan (onu defetmeye) yardım dilemelisin. Ona karşı böbürlenme ve mücadeleye de kalkışma. Aksi takdirde ona asilik yapmış olursun ve kendine eziyet edip kendini onun çirkin davranışına maruz bırakır ve onu da helak olmaya sevkedersin. (Sonuçta) onunla kendi aleyhine yardımlaştığın gibi, sana karşı yapacağı zulümde de ona ortak olursun. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

15- İlmiyle seni eğiten üstadın senin üzerindeki olan hakkı: Ona tâzim etmen, meclisini muhterem (ve ganimet) sayman, sözlerini iyice dinleyip ona dikkat etmen, kendi cehaletini gidermekte ve öğrenmeye muhtaç olduğun ilmi elde etmede hocana yardımda bulunmandır. Şöyle ki, ondan istifade etmek için aklını her türlü meşguliyetten arındırarak zihnini toparlamalısın ve lezzetleri terkedip şehvetleri azaltmakla kalbini temizleyip gözünü cilalamalısın. Şunu da bilmelisin ki, sana öğrettiği şeylerde, karşılaştığın her cahile, üstadın mesajını iyice ulaştırmak için onun elçisisin. Öyleyse bu risaleti üstlendiğinde, bu vazifeyi yerine getirmekle ona hıyanet etmemen gerekir. Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır.

16- Malikiyeti vesilesiyle seni idare eden efendinin senin üzerinde olan hakkı, kudretiyle seni terbiye edip yetiştiren önderin hakkı gibidir; (şu farkla ki) seni idare eden efendinin malik olduğu şeye, o malik değildir. (Bu yüzden) efendinin her emrine, ister büyük olsun, ister küçük itaat etmen lazımdır. Ama eğer Allah'ın hakkını eda etmekte, Allah'ın ve halkın haklarını yerine getirmene engel olursa, o zaman ilk önce Allah'ın ve halkın hakkını yerine getirirsin ve daha sonra da onun hakkını eda etmeye koyulursun. Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır.

Raiyyetin Hakları

17- Hakimiyetin altında olan kimselerin senin üzerinde olan hakları şunlardır: Bilmelisin ki, sen gücünün çok olması vasıtası ile onları raiyyet etmişsin (elinin altına geçirmişsin). Onları sana raiyyet eden (sadece) onların zaaf ve güçsüzlükleri olmuştur. Zaaf ve zilletleri kendilerine yeterli gelen, hatta onları senin elinin altına sokan, hükmünü onlara geçerli kılan ve sözünden çıkmaya kudretleri olmayan ve senin bir emrini ağır ve zor gördüğünde de Allah'tan başka yardımcısı olmayan kimseler, (senin) şefkat, himaye ve hilmine ne kadar da layıktırlar. Allah'ın sana verdiği egemenlik vesilesi olan bu izzet ve kudreti tanıdığında da O'na şükretmen senin için ne kadar evlâdır. Kim Allah'a şükrederse, Allah ona verdiği nimetini çoğaltır. Kuvvet ancak Allah'tandır.

18- İlmin için sana tabi olan kimsenin (öğrencinin) senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah'ın sana ilim vermesi ve seni hikmet hazinelerine veli kılması onlara hizmet etmen içindir. Eğer Allah'ın seni veli kıldığı (uhdene bıraktığı) şeylerde, vazifeni güzel yapar ve onlar için, köleleri hakkında efendisinin hayrını isteyip bir ihtiyaç sahibini gördüğünde elindeki maldan ona veren sabırlı bir hazinedar gibi olursan, doğru yolu bulur ve buna ümit eden ve inanan bir kimse olursun. Aksi takdirde hıyanetkâr ve Allah'ın yaratıklarına zulmeden biri olup O'nun sana verdiği izzetini almasına maruz kalırsın.

19- Evlenmekle raiyyetin olan kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah onu (senin için) bir sükûnet, huzur, üns ve koruma vesilesi kılmıştır. Yine sizlerin her biriniz eşi için Allah'a hamd etmelidir

ve bilmelidir ki, bu (evlilik), Allah'tan ona verilen bir nimettir ve Allah'ın nimetine iyi davranıp ona ikram etmesi ve yumuşaklık göstermesi gerekir. Gerçi senin, onun üzerinde olan hakkın daha çok ve Allah'a karşı günah işlemek dışında sevdiği veya sevmediği (her) şeyde sana itaat etmesi daha lazımdır.

Onun da senin üzerinde olan hakkı: Ona karşı merhametli davranmak, ve samimi olmak, ona huzur bağışlamak ve gereken zevk ve lezzetleri sağlamaktır. İşte bu büyük bir haktır. Kuvvet ancak Allah'tandır.

20- Sahip olduğun köle ve cariyenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki o, Rabbinin yarattığı bir kuldur; seninle aynı vücut ve kandandır (et, kan ve beden yapısı açısından hiçbir farkınız yoktur, aynı köktensiniz). Sen onun malikisin, (ama) onun yaratıcısı, ona kulak, göz ve rızk veren sen değilsin. Bunları Allah yaratmış ve daha sonra onu senin emrine vermiş, seni ona emin kılmış, onu koruman, Allah'ın gösterdiği yol üzere ona davranman, yediğinden ona yedirmen, giydiğinden ona giydirmen ve gücü yetmediği bir işi ona yüklememen için onu sana emanet vermiştir. Onu sevmezsen Allah'ın emri üzere ondan uzaklaşırsın ve bir diğerini alırsın; ve ona işkence etmezsin. Kuvvet ancak Allah'tandır.

Akrabaların Hakları

21- Annenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, o hiç kimsenin diğerini taşımadığı bir yerde (karnında) seni taşımıştır. Hiç kimsenin başkasına vermediği kendi yüreğinin meyvesinden sana yedirmiş ve seni seve seve kulağı, gözü, eli, ayağı, saçı, derisi ve (kısacası) bütün azalarıyla korumuştur. Hamilelik döneminin bütün zorluk, dert, elem ve gamlarını yüklenen de yine o olmuştur. Sonra Rabbin seni ondan ayırıp yeryüzüne getirmiştir. Aç kalıp seni doyurmaya, çıplak kalıp seni giydirmeye, susuz kalıp sana su vermeye, güneşte kalıp seni gölgede tutmaya, zorluklar çekerek seni nazlıca yetiştirmeye, uykusuz kalarak seni tatlı tatlı uyutmaya razı olan yine o olmuştur. Karnı sana yuva, eteği örtü, göğsü su kabı, canı siper, dünyanın sıcaklık ve soğukluğuna, senin için bizzat kendisi tahammül eden yine de o olmuştur. Öyleyse bu iyilikler miktarınca ona teşekkür etmelisin. Bunu Allah'ın yardımı olmaksızın yapman mümkün değildir.

22- Babanın senin üzerindeki olan hakkı şudur: Bilmelisin ki baban senin kökündür ve sen ise onun dalı. Eğer baban olmasaydı sen de olmazdın. Kendinde hoşuna giden bir şey gördüğünde, bil ki baban bu nimetin köküdür. Bu nimet değerince Allah'a hamd ve şükret. Kuvvet ancak Allah'tandır.

23- Evladının senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki evladın, senin vücudunun bir parçasıdır. Dünyada tüm hayır ve şerriyle sana mensuptur. Onu güzel terbiye etmekten, Rabbine yönlendirmekten, senin ve kendisi için olan hususlarda (Allah'ın emirlerine) itaatkâr olması için ona yardımda bulunmaktan sorumlusun. Bu hususta ya Allah'ın sevabına nail olur veya Onun cezasına uğrarsın. Öyleyse ona güzel terbiye vermekle kendini süsle; onunla ilgili üzerine düşen vazifeyi iyice yaparak (ahirette) Rabbinin huzurunda mazeret kazan ve onu eğitmek için de onun kendisinden yardım al. Kuvvet ancak Allah'tandır.

24- Kardeşinin senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki, o senin güçlü kolun, sığınacağın yardımcın, itimat ettiğin izzetin ve düşmana

karşı koyduğun kudretindir. Öyleyse onu, Allah'a karşı isyan etmek ve Allah'ın hakkına zulüm etmek için bir vesile kılma; ona, nefsine ve düşmanına karşı yardımcı olmayı, onunla şeytanlar arasında engel olmayı, ona nasihat etme hakkını eda etmeyi ve Rabbine teslim olup emrine uyarsa, Allah'ın rızası için ona teveccüh etmeyi terketme. Ama Allah'ın emrine itaat etmezse, Allah-u Teâla senin nezdinde, kardeşinden daha üstün ve daha aziz olmalıdır.

25- Seni serbest bırakan efendinin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki o kendi malını senin yolunda harcamıştır. Seni kölelik zilleti ve yalnızlığından kurtarıp hürriyetin izzet ve ünsiyetine kavuşturmuştur. O seni kölelik esaretinden kurtarmış, kulluk zincirini boynundan açmış, izzet kokusunu sende vücuda getirmiştir. O seni baskı zindanından çıkarmış ve zorluğu senden uzaklaştırmıştır. İnsaf ve adalet üzere senin hakkında konuşmuş ve bütün dünyayı (gidip gelmek, çalışıp kazanmak vs. şeyleri) sana helal etmiştir. Seni kendine malik kılmış, esaret bağını çözmüş, Rabbine ibadet etmek için seni serbest bırakmış ve bu yol uğrunda da kendi malının azalmasına katlanmıştır. Öyleyse bilmelisin ki o, akrabalarından sonra hayatında ve ölümünde sana (herkesten) daha yakın ve daha evlâdır; ve Allah yolunda senin yardım ve desteğine herkesten daha layıktır. Sana ihtiyacı olduğu şeyde kendini ona tercih etme.

26- Serbest bıraktığın kölenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah seni ona himayeci, koruyucu, yardımcı ve sığınak kılmıştır. Onu, seninle kendi arasında bir vasıta yapmıştır. Elbetteki seni ateşten koruyacaktır. Bu senin ahiretteki mükâfatındır. Dünyada akrabası olmayanın da mirası, kurtuluşu için harcadığın mal ve ondan sonra da yaptığın vazifeler karşısında sana yetişir; hakkına riayet etmediğin takdirde mirasının sana hoş (helal) olmayacağından korkulur. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

27- Sana iyilik edenin senin üzerindeki hakkı, ona teşekkür etmen, iyiliğini anman, hakkında güzel sözler yayman ve Allah ile kendi aranda onun için halisane dua etmendir. Böyle yaptığında gizlide ve açıkta ona teşekkür etmiş olursun; yaptığı iyiliği telafi etmek mümkün olursa telafi et; mümkün olmazsa fırsat bulup bu iyiliğin karşılığını vermeye hazırlan.

28- Müezzinin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, müezzin, sana Rabbini hatırlatır. Seni nasibine (ibadetten yararlanmaya) davet eder ve Allah'ın farz kıldığı farizayı yapmada da en güzel yardımcındır. Sana iyilikte bulunan herkese teşekkür ettiğin gibi bu amelin karşısında ona teşekkür etmelisin.

Eğer sen evinde bulunduğunda da buna (namaza) önem verirsen, Allah için müezzinin işine itiraz etmez ve onun hiç kuşkusuz Allah'ın bir nimeti olduğunu bilirsin. Öyleyse her halukârda Allah'a hamd ederek nimetine karşı iyi davran. Kuvvet ancak Allah'tandır.

29- Cemaat imamının senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, cemaat imamı seninle Allah arasında elçi olmuş ve Rabbinin huzuruna çıkmada temsilci olmayı üzerine almıştır. O, seni temsilen konuşuyor, sen onu temsilen değil. O senin için dua ediyor, sen onun için değil. O senin hakkında istekte bulunuyor, sen onun hakkında değil. Allah'ın huzurunda durmak ve senin hakkında O'ndan istekte bulunmak zahmetini o

üstlenmiştir; sen onun hakkında değil. Bunların herhangi birinde kusur olursa, o suçludur, sen değil. Eğer günahkâr olursa (vazifesine aykırı hareket ederse), sen o günaha ortak değilsin; ve senin ona karşı bir iyilik ve minnetin yoktur. Cemaat imamı kendisini aracı kılıp seni korumuştur; namazıyla da namazını korumuştur. Öyleyse buna karşı ona teşekkür et. Güç ancak Allah'tandır.

30- Birlikte oturduğun kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Ona karşı yumuşak ve alçak gönüllü olmalısın. Konuşurken ona da hak tanımalısın. Aniden bakışını ondan kesmemelisin. Konuşurken hedefin ona anlatmak olmalıdır. Eğer sen onun yanına gitmişsen kalkmakta yetki sana aittir. Ama eğer o senin yanına gelmişse (o zaman) yetki onundur ve ondan müsaade almaksızın kalkman doğru değildir.

31- Komşunun senin üzerindeki hakkı şudur: Gıyabında onu (haklarını) korumalısın. Huzurunda ona saygı göstermelisin. Her halukârda ona yardımda bulunmalısın. Ayıbını aramamalısın. Kötülüklerinden haberdar olmak için araştırmamalısın.

Eğer tesadüfen kasıtsız olarak ve onu takip etmeksizin ayıplarından birini öğrenirsen, haberdar olduğun şeye, sağlam bir kale ve muhkem bir perde gibi olmalısın. Eğer mızraklar, onu bulmak için kalbini yarsalar bile, ona ulaşamamalıdırlar. Haberi olmadığı bir yerden (bir kimseyle gizli konuşurken) sözlerine kulak asmamalısın. Zorlukta onu yalnız bırakmamalısın. Nimette ona haset etmemelisin. Suçlarını görmezlikten gelmelisin. Hatalarını affetmeli, cahillik yaptığında tahammül etmelisin. Onunla daima uzlaşmalısın. Hakkında kötü söyleyenlere müsaade etmemelisin. Kendisini iyilik taraftarı gösteren münafığın hilesini (ona bildirmekle) etkisiz hale getirmelisin. Ona güzel davranmalısın. Kuvvet ve kudret ancak Allah'tandır.

32- Yol arkadaşının senin üzerindeki hakkı şudur: Mümkün olduğu kadar ona ihsan ve iyilikte bulunmalısın; bunu yapamıyorsan, en azından insaflı davranmalısın. Sana nasıl saygı gösteriyorsa, sen de ona öylece saygı göstermelisin. Seni koruduğu şekilde onu korumalısın. Aranızda olan şeyde (iyilik yapmakta) senden ileri geçmemesine dikkat etmelisin; senden ileri geçtiğinde de onu telafi etmeye çalışmalısın. Ona layık olan dostlukta kusur etmemelisin. Onun hayrını istemeyi ve onu korumayı kendine gerekli bilmelisin. Allah'a itaat etmekte ve günahı terketmekte ona yardımcı olmalısın. Kısaca onun için rahmet vesilesi olmalısın, azap vesilesi değil. Güç ancak Allah'tandır.

33- Ortağın senin üzerindeki hakkı: Gıyabında sorunlarını halletmen, huzurunda onunla eşit olman, onun görüşünü bilmeden karar almaman, ona istişare etmeden kendi başına bir iş yapmaman, malını koruman ve önemli veya önemsiz olan her şeyde ona hıyanet etmemendir. Zira şöyle bir hadis bize ulaşmıştır: "Allah'ın eli, iki ortak birbirlerine hıyanet etmedikçe onların üzerindedir." Güç ancak Allah'tandır.

34- Malın senin üzerindeki hakkı şudur: Onu ancak helal yoldan elde etmelisin; haram olan yerde sarf etmemelisin; lazım olan yerden esirgeyip lazım olmayan yerde harcamamalısın; bu mal, Allah'tan olduğu için ancak O’nun razı olduğu yerde kullanmalısın. Seni övmemesi (zahmetlerinin kadrini bilmemesi) muhtemel olan bir kimseyi (yani varisi) o malda, kendine tercih etmemelisin. Zira şayet geride bıraktığın malda mirasçı iyi

mirasçılık yapmayıp Rabbinin itaati yolunda o malı harcamaz olursa, sen de bu işte ona yardım etmiş olursun; veyahut da mirasçı, o malda kendi halini düşünüp onu Allah'ın itaati yolunda harcarsa, o zamanda o faydalanır ve azapla birlikte günah, hasret ve pişmanlık sana kalır. Kuvvet ancak Allah'tandır.

35- Alacaklının senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer zengin isen borcunu ödemelisin; işinde ona yardımcı olmalısın; borcunu ödemeyi geciktirmemelisin.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: "Zenginin, borcu ödemeyi geciktirmesi zulümdür." Ama eğer elin darda olursa, onu tatlı bir dille razı etmelisin ve güzelce mühlet vermesini istemelisin ve iyi bir şekilde (rahatsız etmiyerek) geri çevirmelisin; hem malını vermeyip, hem de kötü muâmelede bulunmamalısın; zira böyle bir tavır alçaklıktır. Ve güç ancak Allah'tandır..

36- Kendisiyle oturup kalktığın kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Onu aldatmamalısın, ona hile yapmamalısın, ona yalan söylememelisin, onu gaflette bırakmamalısın, şefkatsiz bir düşman gibi onu yıkmaya çalışmamalısın, sana itimat ederse mümkün olduğu kadar onu gözetmelisin ve bilmelisin ki, itimat ederek işi diğerine bırakan kimseyi (alış verişte) aldatmak bir nevi faizdir. Ve kuvvet yalnızca Allah'tandır.

37- Aleyhine dava açan kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Aleyhine açtığı dava hak olursa delilini reddetmemelisin, iddiasını iptal etmeye çalışmamalısın. Nefsine düşman olmalısın, kendi aleyhine hükmetmelisin. Tanığa ihtiyaç olmaksızın onun yararına tanıklık etmelisin. Zira bu Allah'ın senin üzerindeki hakkıdır. Yine eğer batıl bir şeyi iddia ederse, onunla uzlaşmalısın, onu korkutmalısın, dinine yemin ettirmelisin, Allah'ı hatırlatmakla sana olan öfkesini yok etmelisin ve karşı tarafın tecavüzünü senden uzaklaştırmayan, aksine günahını senin üzerine atan ve düşmanlık kılıcını aleyhine bileyen boş lafları ve kargaşayı bir kenara bırakmalısın. Zira çirkin söz, şer çıkardığı gibi, güzel söz de şerri giderir. Ve güç sadece Allah'tandır.

38- Aleyhine dava açtığın kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: İddia ettiğin şey hak olursa, mümkün olduğu kadar onunla yumuşak konuşmalısın. Çünkü dava, daima karşıdakine ağır gelir. Delilini yumuşakça, ağır ağır en açık bir beyan ve en latif bir tavırla söylemeli ve delilini bırakıp yaygara çıkarmakla meşgul olmamalısın. Zira delilin ortadan yok olup gider ve bunu telafi etmen de mümkün olmaz. Ve kuvvet yalnızca Allah'tandır.

39- Seninle istişare eden kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer doğru ve yararlı bir fikrin var ise, onu söylemeli ve ona öyle bir yol göstermelisin ki, onun yerine olsaydın sen de aynı yolu takip ederdin. Elbette bu, şefkat ve yumuşaklıkla birlikte olmalıdır. Zira yumuşaklık, korkuyu giderdiği gibi, sertlik de korku doğurur. Eğer kendi görüşün olmaz, (ama) görüşüne güvendiğin ve kendin için beğendiğin bir kimseyi tanıyor isen, onu o adama göndermelisin ki, onun için bir hayrı esirgememiş olasın. Kuvvet ve kudret yalnızca Allah'tandır.

40- İstişare ettiğin kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bir konuda aynı görüşü paylaşmadığınızda onu suçlamamalısın. Çünkü insanların görüşleri muhteliftir. Görüşünü sakıncalı görüyor isen, onu kabul edip

etmemekte serbestsin. Ama sence istişareye layık gördüğün kimselerden sayılıyorsa, artık onu suçlaman câiz değildir. Görüşünü dile getirip istişareyi kabul ettiği için ona teşekkür etmelisin. Eğer görüşü sana uygun ve isabetli olursa, Allah'a hamd edip kardeşine teşekkür ederek onu kabul etmelisin ve eğer bir gün, (görüş açısından) sana ihtiyaç duyarsa, yaptığı iyilikleri telafi etmeye çalışmalısın. Güç yalnızca Allah'tandır.

41- Nasihat isteyenin senin üzerindeki hakkı şudur: Onu kabul edeceği doğru bir yola yönlendirmelisin Duyduğunda hoş ve yumuşak gelen ve aklının kavrayabileceği sözleri konuşmalısın. Zira her aklın, sözü kabul ve reddetmekte belli bir haddi vardır. Her halükârda tavrın şefkat ve rahmet üzere olmalıdır. Ve kuvvet yalnızca Allah'tandır.

42- Nasihat edenin senin üzerindeki hakkı şudur: Ona karşı yumuşak ve mütevazı olmalısın. Nasihatlerini anlaman için kalbini ona verip sözlerini iyice dinlemelisin ve daha sonra nasihatlerine bakıp üzerinde düşünmelisin.

Nasihatleri hakka uygun olursa, buna karşı Allah'a şükredip onları kabul etmeli ve hakkını tanımalısın. Nasihatlerini hakka uygun bulmadığında ise, onu suçlamamalısın ve bilmelisin ki, hayrını istemekte kusur etmemiş, ancak (görüşünde) hata etmiştir. Ama (geçmişini bildiğinden dolayı) suçlanmaya müstahak olursa, o zaman onun hiçbir sözüne itina göstermemelisin. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

43- Büyüğün senin üzerindeki hakkı şudur: Yaşlılık hürmetini korumalısın. İslam'da fazilet ehlinden olursa, İslamiyette senden önce olduğundan dolayı onu yüceltmelisin. Çekişmelerde ona karşılık ver-memelisin. Yolda ondan ileri geçmemeli ve onun önünde yürümemelisin. Ona saygısızlık yapmamalısın; o seni saymazlıktan gelirse, tahammül etmelisin. Yaşlılığıyla beraber islamiyetinden (önce Müslüman olduğundan) dolayı hürmet göstermelisin. Zira yaşlılık hakkı, İslam hakkı miktarıncadır. Güç ancak Allah'tandır..

44- Küçüğün senin üzerindeki hakkı şudur: Ona merhametli olmalısın. Eğitimi ve öğretiminde gayret etmelisin. Hatalarını affetmeli, onlara göz yummalısın. Ona yumuşak davranmalı ve yardımda bulunmalısın. Çocukluk suçlarını örtmelisin. İşte bu tutum, onun tövbe etmesine (ve ıslah olmasına) sebep olur. Yumuşaklık gösterip ona karşı inat etmemelisin. Çünkü bu tavır, onun gelişmesi ve hidayeti (doğruyu bulması) için daha uygundur.

45- Senden bir şey isteyenin senin üzerindeki hakkı şudur: Doğru söylediğine yakin edip ihtiyacını karşılamaya gücün yeterse, bağışta bulunmalısın. Başına gelen belâlardan dolayı ona dua etmeli ve isteğine ulaşması için yardımda bulunmalısın. Eğer doğru konuşmasında şüphe eder, önceden de onun hakkında böyle bir suçlama olduğundan dolayı bu işi yapmaya karar almazsan, bu tavrının, şeytanın hilesinden olup böylece seni kendi nasibinden alıkoymak ve seninle Rabbinin rızası arasına girmek istediğinden korkmalısın. Buna rağmen yardım etmediğin takdirde, haysiyetini zedelememeli ve hoş bir şekilde onu geri çevirmelisin. Eğer nefsine galip gelir ve kalbine onun hakkında yönelen (şeytani) vesveselere rağmen onun ihtiyacını karşılarsan, şüphe yok ki bu işin, azim ve iradeye dayanan işlerdendir elbette.

46- İstekte bulunduğun kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: İstediğin şeyi verirse, kabul edip teşekkür etmelisin ve iyiliğini bilmelisin. Vermediği takdirde de mazeretli olduğunu kabul edip hüsn-ü zanda bulunmalısın. Şunu da bil ki, esirgese de kendi malını esirgemiştir (senin değil). Hiçbir kimseyi malını esirgediğinden dolayı, zalim olsa bile, kınamamak gerekir. Çünkü insan kendisine çok zulüm edendir ve nimetlere karşı da nankördür.

47- Allah'ın, aracı ve vesile kılıp seni hoşnut ettiği kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer farkında olarak bunu yapmışsa, ilk önce Allah'a ve daha sonra karşılık olarak bu iyilik miktarınca ona teşekkür etmelisin ve öncelikli davranmasını telafi etmeye çalışmanın yanısıra onun iyiliğine karşılık vermek için fırsat aramalısın. Ama eğer maksadı seni hoşnut etmek değilmişse, yine de Allah'a hamd ve şükretmelisin ve bilmelisin ki, bu hoşnutluk O'ndan taraf sana gelmiştir. Allah'ın nimetlerinin sana ulaşmasına sebep olduğu için de o adamı sevip hayrını istemelisin. Zira her ne olursa olsun, kasıtsız olsa bile nimete sebep olan şey berekettir. Ve kudret yalnızca Allah'tandır.

48- Sözü veya ameli ile sana kötülük eden kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer kasıtlı olarak bu işi yapmışsa, şerrin kökünün kesilmesi ve onun gibi insanlara iyi edep verilmesi, (kırgınlık ve düşmanlığın ortadan kalkması) için onu affetmen daha evlâdır. Allah buyuruyor ki:

"Kim zulme uğradıktan sonra nusret bulur (hakkını alır)sa, artık onlar için aleyhlerinde (onları suçlu saymaya) bir yol yoktur. Yol, ancak insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksız yere tecavüz ve haksızlıkta bulunanların aleyhinedir. İşte bunlar için acıklı bir azap vardır. Kim de sabreder ve bağışlarsa hiç şüphesiz bu azme değer işlerdendir." [227]

Yine buyurmaktadır ki: **"Ceza verecekseniz, size ceza verilenin misliyle ceza verin ve eğer sabrederseniz, andolsun, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır."**[228]

Elbette bu (kısas), kasıtlı olduğu takdirde uygulanır. Ama kasıtlı olmazsa, kasıtlı intikam alarak ona zulmedip, hatayı kasıtlı olarak telafi etmeye çalışmamalısın. Ona yumuşak davranmalısın ve mümkün olduğu kadarıyla da lütuf ve şefkatle onu geri çevirmelisin. Ve kudret ancak Allah'tandır.

49- Dindaşlarının senin üzerindeki hakkı şudur: Kalbinde onlara karşı esenlik arzusunu taşımalı, onlara karşı merhametli olmalısın. Kötü hareketlerde bulunanlarıyla iyi geçinmeli, samimiyet kurarak onları ıslah etmeye çalışmalısın. Kendilerine veya sana karşı iyi olanlarına ise teşekkür etmelisin; çünkü onun sana eziyet etmekten çekinmesi, geçimini sağlayarak seni zahmete düşürmemesi, sana bir zararının dokunmaması, kendisine iyilik olduğu gibi, sana da iyilik sayılır.

Öyleyse onların hepsine dua et. Onlara yardımda bulun. Her birisinin makam ve mevkisini gözet. Büyüklerini baba, çocuklarını evlat, orta yaşlılarını ise kardeş yerine koy. (Onlardan) kim yanına gelirse, lütuf ve şefkatle karşıla ve haklarında kardeşliğe riayet et.

227- Şura/41-42-43.

228- Nahl/126.

50- Zimmet ehlinin[229] senin üzerindeki hakkı şudur: Allah'ın onlardan kabul ettiği şeyi kabul etmelisin. Allah'ın onlar hakkındaki taahhüt ve misakına riayet etmelisin (onlara verdiği güvenceyi bozmamalısın).

Onlardan, (akid ve zimmet gereğince) kendilerini sorumlu kıldıkları şeyleri istemelisin. Yaptığınız muâmele ve muaşeretlerde Allah'ın sana hükmettiği şeyle onların hakkında hükmetmelisin. İslam'ın sığınağında olmaları, Allah ve Resulu'nün *salla'llâhu aleyhi ve alih* ahdine riayet edilmesi gerekçesi, seni onlara zulmetmekten alıkoymalıdır. Zira Peygamber'den şöyle bir hadis bize ulaşmıştır:

"Kim İslam'ın sığınağında olan bir kimseye zulmederse, ben onun düşmanıyım." Öyleyse Allah'tan çekin. Kuvvet ve kudret yalnızca Allah'tandır.

İşte bu, seni kuşatan elli tane haktır. Şartlar ne olursa olsun, bu hakların sınırını aşma. Bunların hepsine riayet etmen, edası için çalışman ve bunları yapabilmek için de Allah'tan yardım dilemen lazımdır. Kuvvet ve kudret yalnızca Allah'tandır ve bütün övgüler alemlerin Rabbi Allah içindir.

ZÜHd HAKkINDAkİ sözlerİ

Dünyada zahid olup ahirete ilgi gösterenlerin alâmeti, aynı hedefi taşımayan dost ve arkadaşları terketmeleri ve böyle kimselerle oturup kalkmamalarıdır. Ey insanlar, bilin ki ahiret için amel eden, dünyanın peşin mal ve mülkünden el çekip ölüm için hazırlık yapar, vakit geçmeden ve mutlaka karşılaşacağı ecel gelmeden önce ahiret işine koşar ve ölümden önce ihtiyatlı davranır.

Allah-u Teâla buyuruyor ki: "**Onlardan birine ölüm gelip çattı mı, "Rabbim beni geri çevir, umulur ki geride bıraktığım dünyada, salih amellerde bulunurum."der."**[230] Öyleyse her biriniz, bugün kendisini dünyaya dönmüş, ihtiyaç ve çaresizlik günü için salih ameller yapmakta kusur ettiğinden dolayı pişman olmuş kimse gibi farzetmelidir.

Ey Allah'ın kulları! Biliniz ki kim, dünya sultanlarının gece saldırısından korkarsa uykusu kaçar; rahat uyuyamaz; yeme ve içmeden kesilir. Öyleyse ey insanoğlu! Aziz Allah'ın ansızın taarruz edip elemli yakalayışla yakalaması ve günah ehline ansızın baskın yapması var iken, sana yazıklar olsun. Ölüm gece ve gündüz kapıları çalmaktadır. Bu öyle bir ansızın baskındır ki, ne ondan kaçıp kurtulmak olur ve ne de O'ndan başka bir sığınak bulunur.

Ey mü'minler! Takva ehlinin, korktuğu gibi, Allah'ın ansızın göndereceği azabından korkun. Zira Allah-u Teâla buyuruyor ki: **'İşte bu (zalimler yok olduktan sonra yerlerine varis olmak), benim makam ve azabımdan korkan kimselere âit bir şeydir.'** [231]

Öyleyse dünya yaşantısının süsünden ve aldatmasından korkun. Ona meyletmeyin ve zararlı sonucunu hatırlayın. Çünkü dünyanın süsü imtihan vesilesi, sevgisi de günahtır.

229- Müslümanların himayesinde olan veya Müslümanların anlaşma yaptığı Hıristiyan, Yahudi vs. gibi gayr-i müslim topluluklar.

230- Mü'minun/99.

231- İbrahim/14.

Ey insanoğlu, yazıklar olsun sana! Bil ki fazla yemekten oluşan kasavet, dolu karnın sıkıntısı, doymanın sarhoşluğu ve mülkün gafleti (gururu), insanı amel etmekten alıkor, Allah'ı hatırlamayı unutturur ve ecelin yaklaşmasını akıldan çıkarır. Dünya sevgisine tutulan, şarap sarhoşluğundan aklını yitiren kimse gibidir. Şüphesiz ki Allah'ı tanıyan, O'ndan korkan ve O'nun için çalışan, doymayı sevmeyecek derecede kendisini açlığa alıştırmalıdır; evet, yarış atı da böylece zayıflatılır.

Ey Allah'ın kulları! Allah'ın sevabına ümitli olan ve azabından korkan kimseler gibi, O'ndan korkun. Allah'a andolsun ki O, size bir mazeret yolu bırakmamış, sizi korkutmuş, teşvik ve tehdit etmiştir. Ama siz, ne O'nun teşvik ettiği değerli sevaplara iştiyak gösterip çalışıyorsunuz ve ne de sizi tehdit ettiği elemli ve şiddetli azaplardan korkup çekiniyorsunuz. Halbuki Allah-u Teâlâ, kitabında size bildirmiştir ki: **"İnanarak iyi işlerde bulunanların çalışmaları karşılıksız bırakılmaz ve biz, şüphe yok ki onları yazmaktayız."**[232]

Sonra Yüce Allah Kur'an'da, dünya hayatının peşin şatafat ve parıltısından çekinmeniz için size ayetler indirerek buyurmuştur ki: **"Mallarınız ve evlatlarınız, sizin için ancak bir denemedir; Allah katındaysa pek büyük bir mükâfât vardır."**[233]

Öyleyse gücünüz yettiği kadar Allah'tan çekinin, dinleyin ve itaat edin. Yine Allah'tan korkun ve öğütleriyle öğütlenin. Ben, günahın (zararlı) sonuçlarının sizlerin çoğunu zayıf ve güçsüz bir hale getirdiğini görüyorum. Ama yine de onlar, günahtan çekinmeyip dinlerine zarar verdiği halde ondan nefret etmiyorlar.

Ey insanlar! Allah'ın, dünyanın ayıbı ve hakirliği hakkındaki çağrısını duymuyor musunuz? Buyuruyor ki:

"Bilin ki dünya yaşayışı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda bir övünme, mal ve evlatlar da bir çoğalma tutkusudur. Bir yağmur örneği gibi onun bitirdiği ekin, ekincileri şaşırtır, sevindirir, sonra kuruyuverir de bir de bakarsın, sapsarı olmuş, sonra da çerçöp oluvermiştir. Oysa ahirette şiddetli bir azap, Allah'tan bir mağfiret ve bir hoşnutluk (rıza) vardır. Dünya hayatı, aldanış olan bir metadan başka bir şey değildir. Rabbinizden olan mağfirete (erişmek) ve cennete (kavuşmak için) çaba gösterip yarışın ki, (o) cennetin genişliği gök ile yerin genişliği kadar olup da Allah'a ve O'nun Resulüne iman etmekte olanlar için hazırlanmıştır. İşte bu, Allah'ın fazlıdır ki, onu dilediğine verir. Allah büyük fazl sahibidir."[234]

Yine buyuruyor ki: **"Ey inananlar, Allah'tan sakının ve herkes, yarın için neyi takdim edip gönderdiğine baksın ve çekinin Allah'tan; şüphe yok ki Allah, ne yapıyorsanız hepsinden haberdardır. Ve o kişilere benzemeyin ki, Allah'ı unutmuşlar da O da onlara kendi nefislerini unutturmuştur. İşte onlar fasık olanların tâ kendileridir."** [235]

232- Enbiyâ/94.

233- Teğabün/15.

234- Hadid/20-21.

235- Haşr/18-19.

Ey Allah'ın kulları! Allah'tan korkun, tefekkür edin ve yaratıldığınız şey için çalışın. Zira Allah sizi abes olarak yaratmamış ve sizi başı boş da bırakmamıştır. Kendisini size tanıtmış, Resulünü size göndermiş ve helali, haramı, delil ve misalleri içeren kitabını da size nazil etmiştir. Öyleyse Allah'tan sakının. Çünkü Rabbiniz size delil olarak şöyle buyurmuştur: **"Onun için iki göz ve bir dille iki dudak vermedik mi? Ve ona iki sarp yolu (hayır ve şerri) göstermedik mi?"**[236]

İşte bu, Allah'ın size olan hüccetidir. Öyleyse gücünüz yettiğince Allah'tan sakının. Zira Allah'ın gücünden başka bir güç yoktur ve O'ndan başkasına tevekkül edilmez. Allah'ın salatı Muhammed Peygambere ve O'nun pâk soyuna olsun.

Muhammed İbn-İ MuslİM-İ Zührİ'ye[237] mektubu

Allah, bizi ve sizi fitnelerden korusun ve ateşe yakalanmaman için sana rahmetsin. Bu gün öyle bir duruma düşmüşsün ki, seni tanıyan herkesin sana acıması gerekir. Şüphesiz, Allah sana verdiği sağlıklı vücut ve uzun ömür ile yükünü ağırlaştırmıştır. Kur'ân'ın ilmini sana öğrettiği, seni dininde fakih kıldığı ve peygamberi olan Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in sünnetini sana tanıttığından dolayı da hüccetleri sana tamam olmuştur. Sana verdiği her nimet ve gösterdiği her delil karşısında da sana bazı vazifeleri farz kılmıştır. Bu ihsanları, şükretmeni denemek ve fazlını sana aşikâr etmek için yapmıştır ancak. Nitekim buyuruyor ki: **"...Nimetlerime şükrederseniz nimeti arttırırım; nankörlük ederseniz, şüphe yok ki azabım pek çetindir."**[238]

Öyleyse bak gör, yarın Allah'ın huzuruna çıktığında nasıl birisi olacaksın; "sana verdiği nimetlere nasıl riayet ettin ve emrine bıraktığı hüccetlerin hakkını nasıl eda ettin?" diye seni sorguya çekecektir. Sanma ki Allah senin mazeretini kabul edip kusurlarına göz yumacaktır. Heyhât, heyhât; sandığınız gibi değildir. Allah alimlerden, "**(Semavi kitapların hakikatlerini) insanlara mutlaka açıklayacaksınız ve gizlemeyeceksiniz."**[239] diye söz almıştır.

Bil ki, gizlediğin en ufak hak ve taşıdığın en hafif günah, zalime yaklaşmakla ve davetini kabul etmekle onun yalnızlık ve korkusunu giderip sapıklık yolunu ona kolaylaştırmandır. Beni korkutan şey, yarın günahınla birlikte hainlerle Allah'ın huzuruna çıkman ve zalimlerin zulmüne yardım etmenle de aldığın ücretten sorguya çekilmendir. Çünkü sen, hakkın olmayan bir malı alarak hiç kimsenin hakkını vermeyen bir adama yaklaşmışsın. Ona yaklaşmanla da hiçbir batılı önleyememiş ve Allah'a düşmanlık eden bir kimseyle dostluk kurmuşsun. Acaba onlar, kendi yanlarına çağırmakla seni kendi zulüm değirmenlerinin etrafında döndürdükleri bir eksen, kendi gayelerine ulaşmak için bir köprü, dalaletlerine bir merdiven, sapık yollarına tebliğci ve gittikleri yolu izleyen birisi yapmamışlar mı? Seninle gerçek alimler hakkında şüphe icat

---

236- Beled/8-9.

237- Z ü h r i , bu hadisden de anlaşıldığı kadarıyla Emevilerin saray alimlerinden olup kadılık ve fetva makamında oturan bir kimsedir.

238- İbrahim/7.

239- Al-i İmran/187.

ederek cahillerin kalplerini kendilerine çekiyorlar. Onların fesadlarının üzerini kapamakta, has ve ammenin (alim ve cahillerin) ayağını onların kapısına açmakta, onların en yakın vezir ve en güçlü yardımcılarının bile yapamadığı hizmeti sen yapmaktasın. Senden aldıkları şeye karşılık, verdikleri ne de azdır. Senin için onardıkları değersiz şey karşısında, gör, başına neyi yıkıyorlar? (Verdikleri dünya mal ve makamı karşılığında, ahiretini ve şerefini yok ediyorlar.) Öyleyse kendi haline bak -çünkü başkası senin halini düşünmez- ve sorumlu bir kimse gibi kendi hesabına yetiş.

Küçüklük ve yaşlılık döneminde nimetleri ile seni rızıklandıran Allah'a nasıl şükredeceğine dikkat et. Beni en fazla korkutan şey, Allah'ın şu ayette buyurduğu gibi olmandır: **"Onlardan sonra kitaba varis olan öyle bir nesil geldi ki, hem bu dünyanın geçici yararını alırlar da elbette ilerde bağışlanırız suçlarımız örtülür bizim, derler."**[240]

Şüphesiz sen ebedi kalınacak bir evde değilsin, aksine göç ilan etmiş bir yurttasın. İnsan akranından sonra ne kadar baki kalabilir ki? Dünyada korku içerisinde olan kimseye ne mutlu! Ölüp de kendisinden sonra günahı baki kalan kimsenin hali de ne kötüdür!

Kısa bir mühlet verildiğine göre de çabuk davran. Zira sen, yaptığın işten habersiz olmayan biriyle karşı karşıyasın; seni koruyup kollayan, durumundan gaflet etmemektedir. Hazır ol ki, uzun yolculuk yaklaşmıştır. Günahını tedavi et ki, (ruhun) ağır bir şekilde hastalanmıştır.

Sanma ki (bu sözlerle) seni kınayıp azarlamak ve kusurlarını dile getirmek istiyorum. (Hayır!) Allah'ın, kaybettiğin isabetli görüşünü diriltmesini ve dininden unuttuğun şeyi geriye çevirmesini istiyorum ve Allah-u Teâla'nın Kur'ân'daki şu sözünü hatırladım ki: **"Hatırlat, gerçekten de hatırlatmak mü'minlere fayda verir."**[241]

Yaşıtlarının ve tanıdıklarının öldüğünü ve onlardan sonra boynuzu kırık bir (koyun) gibi (yardımcısız) kaldığını unuttun mu? Bak, senin duçar olduğun duruma onlar da duçar oldu mu? Veya senin düştüğün uçuruma onlar da düştü mü? Veya senin hatırladığın hayra onlar da iltifat gösterdi mi? Ya da senin bildiğin bir şeyi onlar bilmiyorlar mıydı? Senin onlardan farkın halkın sana yönelmesi, senin fikrine uyup emrine itaat etmesi, helal bildiğin şeyi helal, haram ettiğin şeyi de haram kabul etmesidir. Senin bu durumun, bu makama lâyık olduğun için değildir. Bunun sebebi, halkın senin elinde olan dünya malına göz dikmesi, gerçek alimlerin olmayışı, cehaletin, makam ve dünya malı sevgisinin sana ve onlara galip gelmesidir. Bu konuda kendi cehalet ve aldanışının farkında değil misin? Halkın bela ve fitneye uğradığını görmüyor musun? Onları bu duruma düşüren ve aldatan sen oldun. Senin makamını görüp iş ve kazançlarından el çektiler.[242] Böylece, senin ilmi derecene ulaşmayı ve onunla elde ettiğin şeyi elde etmeği arzuladılar. Neticede bunlar, senin yüzünden derinliği idrâk olunmayan bir denize düşüp haddi ölçülmeyen bir belaya duçar oldular. Allah bize ve sana yardım etsin. Yardım eden de O'dur.

240- A'raf/169.

241- Zariyat/55.

242- Bu bölüm, ilim öğrenmek için onun etrafında toplanan öğrencilerle ilgilidir.

Bu denilenlerden sonra, (bu tehlikeden kurtulmak istiyorsan,) salih kimselere katılabilmen için her şeyden (mal ve makamından) yüz çevir; öyle salih kimseler ki, (açlıktan) karınları sırtlarına yapıştığı halde eskimiş elbiseleri ile defnedilmişlerdir; onlarla Allah arasında hiçbir perde yoktur. Ne dünya onları aldatabildi ve ne de onlar dünyaya aldandı; (âhirete) ilgi gösterip onu talep ettiler ve gecikmeksizin de maksatlarına erdiler. Eğer dünya senin gibi yaşlı, ilimli ve eceli yakın birisi yanında bu kadar değer kazanırsa, o zaman yaşı az, bilgisi yetersiz, düşüncesi zayıf ve aklı kâmil olmayan bir kimse nasıl kurtulabilir? **"İnna lillah ve inna ileyhi raciun."**

(Bu halimizle) Kime güvenelim?! Ve kime şikâyet edelim?! Biz keder ve üzüntümüzü ve sende gördüğümüz şeyi Allah'a şikâyet ediyoruz ve elinden çektiğimiz musibetleri de Allah'a bırakıyoruz.

Küçüklük ve büyüklük döneminde nimeti ile halk arasında seni besleyen Allah'a nasıl şükredeceğine, halk arasında dini ile sana haysiyet verene nasıl tâzim edeceğine, kisvesi ile seni örtenin kisvesini nasıl koruyacağına, kendisine yakın ve dergâhında hakir olmayı sana emreden kimseye nasıl yakın ve uzak olacağına dikkat et. Neden uykudan uyanmıyor ve yanlışlığından dolayı af dilemiyor da açıkça şöyle demiyorsun?: "Allah'a andolsun ki, ben şimdiye kadar bir defa olsun, Allah'ın dinini diriltmek veya batılı yok etmek için kıyam etmedim." İşte bu ikrarın kendisi, ilmin yükünü omzuna bırakan Allah'a şükretmektir. Beni en fazla korkutan şey, Allah'ın buyurduğu şu kimseler gibi olmandır: **"Onlardan sonra öyle bir soy geldi ki, namazı zâyi etti onlar, şehvetlerine kapıl-dılar, pek yakında onlar azgınlıklarının cezasıyla karşılaşacaklardır."**[243]

Allah Kur'ân'ın yükünü senin omzuna bırakıp ilmini sana emanet vermiş ve sen ise onu zayi etmişsin. Seni duçar ettiği beladan bizleri kurtaran Allah'a hamd olsun.

Vesselam.

kIsa sözlerİ

1- Acı kaza ve kadere razı olmak, yakinin en yüksek mertebesidir.

2- Nefsinin kıymetini bilene, dünya hakir görünür.

3- *“Halkın en değerlisi kimdir?”* diye sorduklarında: "Dünyayı kendisi için bir değer bilmeyen kimsedir." buyurdu.

4- Birisi, İmam *aleyhi's-selâm*'ın huzurunda: "*Allah'ım, beni kullarına muhtaç kılma*." dediğinde şöyle buyurdu: "Öyle değildir, çünkü insanlar birbirlerine muhtaçtır; fakat sen şöyle de: "Allah'ım, beni kötü kullarına muhtaç kılma".

5- Allah'ın verdiğine kanaat eden, halkın en zenginlerindendir.

6- Takvayla yapılan hiçbir amel az olmaz; Allah katında kabul olan bir şey nasıl az olabilir ki?

7- İster ciddi olsun, ister şaka, büyük ve küçük her yalandan sakının. Çünkü insan küçük yalan söylediği zaman yavaş yavaş büyük yalan söylemeye de cüret eder.

243- Meryem/59.

8- Düşmanının senin hakkında Allah'a karşı günah işlemekte olduğunu görmen, Allah'ın bir yardımı olarak sana yeter.

9- Hayrın tümü, insanın kendisini (çirkin işlerden) korumasıdır.

10- İmam *aleyhi's-selâm* evlatlarından birine şöyle buyurdu: Oğlum, Allah beni senin için beğenmiş, ama seni benim için beğenmemiştir; (işte bunun içindir ki) benim hakkımda sana tavsiyede bulunmuştur, ama senin için bana tavsiyede bulunmamıştır. Az bir hediyeyle de olsa (babana) iyilik yapmayı terketme.

11- Birisi: *"Zühd nedir?"* diye sorduğunda, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Zühd on kısımdır, zühdün en yüksek derecesi, vera'nın (şüpheli şeylerden çekinmenin) en aşağı derecesidir; vera'nın en yüksek derecesi de yakinin en aşağı derecesidir; yakinin en yüksek derecesi de rızânın en aşağı derecesidir. Zühd, Kur'ân'ın bir ayetinde şöyle açıklanmıştır: **"Elinizden çıkarıp kaybettiğiniz şeye üzülmeyin ve size verdiği şeyden dolayı da sevinmeyin."** [244]

12- Halktan bir şey istemek, hazır bir fakirlik olduğu gibi, zilletli bir yaşayışa, hayânın yok olmasına ve vakarın da azalmasına sebep olur. Halka az ağız açmak ise peşin bir zenginliktir.

13- Allah katında en sevimliniz, ameli en güzel olanınızdır. Ameli en üstün olanınız, Allah indinde olan sevaba en fazla rağbet göstereninizdir. Azabından daha çabuk kurtulanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. O'na en yakın olanınız, ahlâkı en güzel olanınızdır. Allah'ın hoşnutluğunu en fazla kazananınız, ailesinin refahını en iyi sağlayanınızdır. Ve en değerliniz ise, takvası daha çok olanınızdır.

14- Evlatlarından birine şöyle buyurdu: Oğlum, dikkat et beş kimseyle arkadaş olma, onlarla konuşmaya dalma ve onlarla yolculuğa çıkma. "*Babacığım onlar kimlerdir?*" diye sorduğunda İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Sakın yalancıyla arkadaş olma, çünkü böyle birisi serap gibi (aldatıcı)dır; uzağı yakın ve yakını da uzak gösterir sana. Sakın fasıkla arkadaş olma; çünkü böyle birisi seni bir öğün veya ondan daha az bir yemeğe satar. Sakın cimriyle arkadaş olma; zira ona en çok muhtaç olduğun bir zamanda malını esirgeyerek seni terkeder. Sakın ahmakla arkadaş olma; çünkü o sana fayda vermek isterken zarar verir. Sakın sıla-i rahmi kesen bir kimseyle de arkadaş olma; çünkü Kur'ân-ı Kerim'de onu mel'un olarak gördüm.

15- Şüphesiz, Müslümanın Allah'ı tanımasının nişanesi ve dininin kemâli, yararsız sözleri terketmesi, az cedel yapması, hilimli, sabırlı ve güzel huylu olmasıdır.

16- Ey Ademoğlu! Kendi kendine öğüt veren olduğun, kendini muhasebe etmeyi düşündüğün ve Allah'tan korkmak, gömleğin; günahtan sakınmak ise örtün olduğu müddetçe daima hayırdasın. Ey Ademoğlu! Sen öleceksin, sonra dirilip (hesap vermek için) Allah'ın huzurunda duracaksın. Öyleyse O'na cevap hazırla.

17- Ne Kureyş'ten ve ne de Araptan olan bir kimse için, tevazudan başka hiçbir iftihar yoktur. Üstünlük, ancak takvayladır ve amelin değeri ise niyete bağlıdır. Gerçek ibadet de ancak dinde bilinç sahibi olmaya bağlıdır. Ey insanlar, bilin ki Allah katında en fazla nefret edilen kimse,

---

244- Hadid/23.

bir imamın gidişatını kabul edip (onun imam olduğuna inanıp) amellerine uymayan kimsedir.

18- Mü'min dua ettiğinde üç sonuçtan biri gerçekleşir: Ya kendisine ahirette azık olur veya bu dünyada kabul olur ya da ona ulaşacak bir belayı geri çevirir.

19- Münafık, (diğerlerini) günahtan sakındırır; ama kendisi sakınmaz. Namaza durduğunda (Allah'tan) yüz çevirir (fikir ve kalbiyle başka şeylere yönelir); rükuya gittiğinde (doğrulmadan koyun gibi) yere çöker; secde ettiğinde (karga gibi) başını yere vurup kaldırır; akşamlar, (oruç tutmaksızın) düşüncesi yemek olur; sabahlar, (gece) uykusuz kalmaksızın gündüz uyumayı düşünür. Ama mü'minin ameli hilmiyle birliktedir. Öğrenmek için oturur; salim kalmak için susar; dostların ona emanet ettiği sırrı açıp söylemez; yabancılar için tanıklığı gizlemez (şahitlik yapmaktan kaçmaz); hak olan bir işi gösteriş için yapmaz ve utanarak da onu terketmez; övülüp tezkiye edilirse, onların söyledikleri sözlerden (gurura kapılır diye) korkar; bilmedikleri günahları için Allah'tan mağfiret diler ve cahillerin cehaleti ona zarar vermez.

20- Şifa bulan bir hastayı görüp şöyle buyurdu: Günahlardan tertemiz olman mübarek olsun. Allah seni hatırlamıştır, sen de O’nu hatırla; günahlarını affetmiştir, sen de O’na şükret.

21- Beş şey elde etmek için seferlere çıksanız, binekleri yorup güçsüz kılsanız, yine de onların mislini elde edemezsiniz: Hiçbiriniz günahından başka bir şeyden korkmasın. Hiçbiriniz Rabbinden başkasına ümit bağlamasın. Hiçbiriniz kendisinden, bilmediği bir şey sorulunca, onu öğrenmekten (başka bir nüshaya göre: bilmiyorum demekten) utanmasın. (Sabredin; çünkü) sabrın imana göre konumu, vücuttaki baş gibidir. Sabrı olmayanın imanı olmaz.

22- Allah buyuruyor ki: Ey Ademoğlu! Verdiğim şeye razı ol ki, insanların en zahidlerinden olasın. Farz kıldığım şeye amel et ki, halkın en çok ibadet edeni olasın ve haram kıldığım şeyden kaçın ki, halkın günahlardan en çok çekineni olasın.

23- Nice insanlar var ki, hakkında söylenen övgüyle aldanmıştır; ve nice insanlar var ki, Allah'ın, (günah ve sırlarını) örtmesiyle mağrur olmuştur; ve yine nice insanlar var ki, Allah'ın onlara verdiği ihsanla meşgul olup gaflete dalmışlardır.

24- Birleri, onlarına galip olan kimseye yazıklar olsun. (Bir günaha karşılık bir ceza, bir haseneye karşılık da on mükâfat verildiği için birlerden maksat günahlar ve onlardan maksat sevap işlerdir.)

25- Gerçekten dünya bize sırt çevirerek gitmekte; ahiret ise bize yönelerek gelmektedir. Bunlardan her birine uyanlar vardır; siz ise ahirete uyanlardan olun, dünyaya uyanlardan olmayın. Dünyada zühd edip ahirete meyledenlerden olun. Çünkü zahidler, yeryüzünü kendilerine sergi, toprağı döşek, keseği yastık, suyu ise esans etmişlerdir. Geçimleri için, ancak az bir miktar dünyadan koparırlar.

Bilin ki, kim cennete müştak olursa, iyiliklere koşar ve şehvetlerden uzaklaşır. Kim ateşten korkarsa, günahlarından tövbe ederek Allah'a yönelir, haramlardan sakınır. Kim dünyaya rağbet göstermezse, dünya musibetleri ona kolay gelir, hatta onları çirkin bile görmez. Allah-u

Teâla'nın bazı kulları vardır ki, kalpleri ahirete ve ahiretin sevabına bağlanmıştır; sanki onlar, cennet ehlini, cennette ebedi, nimet ve refaha kavuşmuş olarak görürler; cehennem ehlini ise cehennemde azap çektikleri halde görürler. İnsanlar, onların şer ve kötülüklerinden korunmuşlardır. Çünkü onların kalpleri insanlarla değil, Allah korkusuyla meşgul olmuştur; gözlerini harama yummuşlardır; insanlara olan ihtiyaçları pek azdır; geçimlerinde Allah'ın verdiği az azığı kabul eder, az bir yemekle yetinirler; kıyametin uzun hasretinden kurtulmak için bu kısa günlere sabrederler.

26- Birisi İmam *aleyhi's-selâm*'a: "*Ben seni Allah rızası için çok seviyorum.*" dedi. İmam *aleyhi's-selâm* başını aşağı eğip şöyle buyurdu: "Allah'ım, senin bana buğzedip de insanların, beni senin için sevmesinden sana sığınıyorum." Daha sonra buyurdular ki: “Ben de, rızası uğruna beni sevdiğin Allah için seni seviyorum."

27- Şüphesiz Allah-u Teâla, ısrarla dilencilik yapan cimri kimseyi sevmez.

28- Nice aldanmış mağrur kimseler vardır ki, boş şeylerle meşgul olup sevinçle sabahlarlar ve Allah'ın onlara gazap ettiğini ve bununla cehennem ateşine düşeceklerini bilmedikleri halde yiyip içerler.

29- Geliri miktarınca infak etmek , zenginliği miktarınca ailesinin refahını sağlamak, kendisi hakkında insanlara hak vermek ve selam vermekte öne geçmek müminin sıfatlarındandır.

30- Üç şey mü'minin kurtarıcısıdır: Dilini insanlardan ve onların gıybetini yapmaktan korumak, dünya ve ahireti için yararlı olan şeylerle meşgul olmak, günahlarından dolayı çok ağlamak.

31- Mü'minin, mü'min kardeşinin yüzüne sevgi ve muhabbetle bakışı ibadettir.

32- Üç şey her mü'minde olursa, Allah'ın sığınağında olur; Allah-u Teâla kıyamet günü, arşının gölgesinde ona yer verir ve onu o büyük günün korkusundan kurtarır: Halkın kendisi için nasıl davranmalarını istiyorsa, onlara aynı şekilde davranması; Allah'a itaat veya masiyet olduğunu bilmeden hiçbir işe başlamaması ve kendisindeki ayıbı gidermeden, kardeşini o ayıpla ayıplamaması. İnsanın kendi ayıbıyla meşgul olması, halkın ayıplarını aramaya fırsat bulmaması için ona yeterlidir.

33- Allah katında, O'nu tanımaktan sonra, karın ve tenasül organın iffetini korumaktan daha sevimli bir şey yoktur. Yine Allah nezdinde, O'ndan bir şey dilenilmesi kadar sevimli hiçbir şey yoktur.

34- Oğlu İmam Muhammed Bâkır *aleyhi's-selâm*'a şöyle buyurdu: "Kim senden bir iyilik yapmanı isterse yap; eğer ona lâyık olursa, bu yerinde bir davranıştır; eğer lâyık olmazsa, sen böyle davranmaya layıksın. Sağında iken sana küfür eden bir kimse, soluna geçer de özür dilerse özrünü kabul et."

35- Salih insanların meclisi, insanı iyiliğe götürür. Bilginlerin âdâbı, aklı çoğaltır. Ulu'l-emre (ilahî hükümdarlara) itaat etmek izzetin kemalidir. Bir şey üreterek malını çoğaltmak yiğitliğin kemâlidir. İstişare edene doğru olanı göstermek, nimetin hakkını eda etmektir. Halkı

incitmekten sakınmak, aklın kemâli (olduğu gibi), kısa ve uzun va’dede de bedenin rahatlığına sebep olur.

36- İmam *aleyhi's-selâm*, **"Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışırsanız sayamazsınız."**[245] ayetini tilavet ettiğinde şöyle buyurdu: Münezzehtir O Allah ki, nimetlerini tanıma hususunda hiç kimseye acizliğini itiraf etmekten fazla ilim vermemiştir ve Allah'ı idrak etme hususunda hiç kimseye O’nun zatını idrak edemeyeceklerini anlamaktan fazla marifet vermemiştir. O'nu idrak etmekten aciz olduklarını anlayanların bu marifetini övmüş ve aciz olduklarının bilincinde olmalarını, onların şükrü kılmıştır. Nitekim, künhünü idrâk edemeyeceklerini anlamalarını da iman kılmıştır. Zira O biliyor ki, kullarının gücü ancak bu kadardır ve bundan öteye geçemez.

37- Münezzehtir O Allah ki, nimeti itiraf etmeyi hamd ve şükretmekten aciz kalmayı itiraf etmeyi de şükür saymıştır.

245- İbrahim/34.

İMAM MUHAMMED BÂKIR (A.S)'DAN NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Muhammed Bâkır (a.s)'dan Hikmet, Züht, Nasihat, İyiliği Emir ve Kötülükten Neyhetme ve Benzeri Konularda Nakledilen Hadisler

Cabİr-İ Cu'fİ'ye vasİyetİ

İmam *aleyhi's-selâm* Cabir'e şöyle buyurdu: Ey Cabir kendi zamanının insanlarından beş şeyi ganimet bil: Hazır olduğunda tanınmamanı, hazır bulunmadığında aranmamanı, bir toplantıda bulunduğunda seninle istişare edilmemesini, bir şey söylediğinde kabul edilmemesini, evlenme teklifinde bulunduğunda da reddedilmesini.

Yine beş şeyi sana tavsiye ediyorum: Zulme uğradığında zulüm yapma; hıyanet ederlerse hıyanet etme; tekzip edildiğinde sinirlenme; methedildiğinde sevinme; kınandığında sabırsızlanma. Hakkında söylenen sözler hususunda düşün; söyledikleri şeyleri kendinde bulursan, (bil ki) söylenen hak söze karşı öfkelendiğinde Allah'ın gözünden düşmenin musibeti, seni kaygılandıran halkın gözünden düşmek musibetinden daha büyüktür. Ama eğer sende olanın aksini söylerlerse, (o zaman) zahmetsiz sevap elde etmiş olursun.

(Yine) bil ki, yaşadığın şehrin bütün halkı sana: "Sen kötü insansın." derlerse, bu, seni üzmemeli; "Sen iyi insansın" derlerse de, bu, seni sevindirmemeli; böyle olmadıkça bizlerin dostu olamazsın. (Her halukârda) sen kendini Allah'ın kitabına sunmalısın; eğer onun yolunda gidiyor, onun küçümsediğini küçümsüyor, sevdirdiğini seviyor ve korkuttuğundan da korkuyorsan, o zaman sebat göster ve hakkında söylenen sözlerin sana bir zararı olmadığı için de kendini müjdele. Ama eğer Kur'ân'dan uzak isen, (o zaman) neden kendini aldatasın? Mü'min heva ve heveslerine galip gelmesi için daima nefsine karşı cihad halindedir; bazen nefsin eğriliklerini düzeltip Allah rızası için heva ve hevesine muhalefet eder; bazen de nefsi, onu mağlub eder ve kendi heva ve hevesine uydurur; ama Allah-u Teâla hemen onun elinden tutar ve o da kendine gelir. Allah onun sürçmesine göz yumar; o da Allah'ı anar, tövbe ve korkuya yönelir; (azap ve cezadan) korkusu arttığı için basiret ve marifeti de artar. Nitekim Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: **"Allah'tan korkanlara Şeytan'dan bir vesvese eriştiğinde (önce) iyice düşünürler (Allah'ı zikredip-anarlar), sonra hemen bakarsın ki doğru yolu görüp bilmişlerdir."** [246]

Ey Cabir! Allah'ın sana verdiği rızkın şükrünü yerine getirebilmen için az rızkı çok say. Nefsinin ayıplarını görebilmen ve affolunman için Allah'a olan ibadet ve itaatini az bil. Karşılaştığın kötülüğü, edindiğin bilgiyle kendinden uzaklaştır; bilgiyi de halis amelle çalıştır; halis ameli de, tam bir uyanıklıkla büyük gafletlerden koru; kâmil olan uyanıklığı da, gerçek korkuyla elde et. Mevcut yaşantıya razı olarak gösterişten kaçın. Akla uyarak heva ve heves tehlikesinden kendini koru. Nefsani istekler galip geldiğinde ilmin irşadıyla kendini kontrol et. Halis amelleri mükâfat günü için koru. İhtirastan (aşırı istekten) kaçınmakla, kanaatkâr olmaya çalış. Kanaatı seçmekle şiddetli tamahkârlığı kendinden uzaklaştır. Arzuları azaltmakla, zahidliğin tadını al; insanlardan ümidini keserek tamahın

246- A'raf/201.

kökünü kurut. Nefsi tanımakla, bencilliğin yolunu kapa. (Çünkü nefsinin, kötü ahlak ve tabiatını ve gizli isteklerini bilen insan kendini büyük görmez.) Doğru bir tefvizle (işi Allah'a bırakmakla) ruhi rahatlığa kavuş. Beden rahatlığını kalbin huzurunda ara. Az hata yapmakla, kalp huzuruna kavuş. Yalnızlıkta çok zikir etmekle, yumuşak kalpli olmaya çalış. Daimi hüzünle, kalbini aydınlat. Gerçek korkuyla Şeytan'dan korun. Yalan ümitten sakın (günah işleyip Allah'ın rahmetine boşuna ümit bağlama). Çünkü böyle bir ümit seni, gerçek korkuya (hakiki azaba) sokar. Allah karşısında, amellerde doğru olmakla (ihlasla) kendini süsle. Göçmeye acele etmekle (ölüme hazırlanmakla) kendini O'na (Allah'a) sevdir. İşi geciktirmekten ve, sonra yapacağım, demekten sakın. Çünkü helak olanlar bu denizde gark olmuştur. Gafletten uzak ol. Zira kalbin katılaşması gaflete dalmaktadır. Özrün olmadığı yerlerde gevşeklik yapma. Çünkü pişman olanlar ona sığınır. Tam bir pişmanlık ve çok tövbe etmekle geçmiş günahlarından dön. Güzel bir dönüşle, Allah'ın rahmet ve affına yönel. Güzel dönüş için de, gecelerin karanlığında, hâlis dua ve münacat ile Allah'tan yardım talebinde bulun. Az rızkı çok ve çok itaati da az saymakla, büyük şükrü elde et. Çok şükür etmekle, nimetin çoğalmasını kazan. Nimetin elden çıkması korkusuyla, büyük şükre sarıl. Tamahı öldürmekle, ebedi izzeti talep et. Halktan ümitsizliğin verdiği izzetle, tamahın zilletini kendinden uzaklaştır. Yüce himmetle de, halktan ümidi kesmek izzetini elde et. Arzuyu azaltmakla, dünyadan (ahiretin için) azık topla. Fırsat varken hedefe kavuşmak için çabuk davran. Bedenin sıhhatli olmalı ve boş zaman gibi, iyi bir fırsat olmaz. Güvenilmez insanlara, itimat etmekten sakın. Çünkü yemek alışkanlığı gibi kötülüğe de alışkınlık vardır (kötülüğe alışkın birisi alışkanlığını bırakamaz).

Bil ki, sağlık talep etmekten üstün bir ilim ve kalp sağlığından da üstün bir sağlık yoktur. Nefsin istek ve arzularına muhalefet etmek gibi akıl, günahtan alıkoyan korku gibi korku, hayırlı amele teşvik eden ümit gibi de ümit, kalp fakirliği (tamah vs.) gibi fakirlik, gönül zenginliği gibi zenginlik, nefsani isteklere galip olmak gibi de güç yoktur. Yakin nuru gibi nur, dünyayı küçük görmek gibi yakin ve kendini tanımak gibi de bilgi yoktur. Huzur gibi nimet, şartların elverişli olması gibi huzur yoktur. Yüce himmet gibi şeref, arzuyu azaltmak gibi zühd, makam üzere yarışmak gibi de ihtiras yoktur. İnsaf gibi adalet, zulüm gibi tecavüz, heva ve hevese uymak gibi de zulüm yoktur. Farzları eda etmek gibi itaât, üzüntü gibi de korku yoktur. Akılsızlık gibi musibet, yakin azlığı gibi akılsızlık, korkusuzluk gibi yakin azlığı, korkunun olmamasına üzülmenin azlığı gibi de korkusuzluk yoktur. Günahı küçük saymak ve mevcut durumuna razı olmak gibi musibet, cihad gibi fazilet, heva ve hevese karşı mücadele etmek gibi de cihad yoktur. Öfkeyi yenmek gibi kuvvet, daimi yaşamak sevgisi gibi günah, tamah zilleti gibi de zillet yoktur. Fırsat varken, ihmalkârlık yapmaktan sakın. Zira ihmalkârlık, ehlini hüsrana uğratan bir sahadır.

cabİr İle bİr konuşmasI

Cabir diyor ki: *İmam Muhammed Bâkır aleyhi's-selâm, bir gün evinden dışarı çıkıp şöyle buyurdu:* Ey Cabir! Allah'a and olsun ki, ben bugün üzüntülü olarak sabahladım. "*Canım sana feda olsun, bu üzüntünüz dünya için midir?*" diye sorduğumda, İmam buyurdular ki: "Hayır, üzüntüm

ahiret içindir. Ey Cabir! Kimin kalbine imanın halis hakikati girerse, dünya süslerinden yüz çevirir. Gerçekten dünya süsleri ancak oyuncak ve eğlencedir; (ama) ahiret evi, odur gerçek hayat. Ey Cabir! Mü'mine, dünya hayatının şatafatı ve yaldızına yönelip bel bağlaması yakışmaz. Bil ki, dünyaya uyanlar; gaflet, gurur ve cehalet ehlidirler. Ahiret talipleri ise; inanan, amel eden, dünyaya meyilsiz olan, ilim ve fıkıh ehli, düşünüp ibret almaktan ve Allah'ı anmaktan bıkmayan kimselerdir.

Ey Cabir! Bil ki, takva ehli olan kimseler, gerçek zenginlerdir; dünya malından az bir miktar onları ihtiyaçsız kılar; masrafları azdır; hayrı unuttuğunda hatırlatırlar; hayır iş görmek istediğinde de sana yardımda bulunurlar; şehvet ve lezzetlerini geriye atar, Rablerinin itaatine öncelik verirler, hayır yola ve Allah'ın dostlarının velayetine yönelirler; onları severler ve velayetlerini kabul edip onlara uyarlar.

Dünyayı, bir saat kalacağın ve sonra da oradan göçüp gideceğin bir menzil veya uykuda hoşnut olupta uyandığında elinde kalmayan bir mal farz et. Bu misali söylemem, Allah'ın tevfikiyle akıl edip amel etmen içindir.

Ey Cabir! Allah'ın dini ve hikmetinden emanet verdiğim şeyi koru. Kendi hayrını düşün ve hayatında, Allah'ın senin nazarında olan mevkiine dikkat et. Çünkü sana, kıyamet günü Allah'ın nezdinde, buna göre davranılacaktır. Bak, eğer dünya, nazarında vasfettiğim gibi olmazsa, artık bugünden itibaren Allah'ın razı olduğu eve (ahiret evine) doğru yönel. Nice insanlar vardır ki, dünya metaına haris olup ona ulaşmışlar; ulaştıklarında da bu meta vebal olup onların bedbahtlığına sebep olmuştur. Yine nice insanlar vardır ki, ahiret işlerinden birini sevmedikleri halde ona ulaşmışlar; ona ulaşmakla da saadete ermişlerdir.

KILIÇLAR HAKKINDAKİ SÖZÜ

Şiilerden biri, Emir-ül Mü'minin Ali *aleyhi's-selâm*'ın savaşları hakkında İmam'a soru sorduğunda şöyle buyurdu: Allah-u Teâla Hazret-i Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'i beş kılıçla göndermiştir:

O kılıçlardan üç tanesi, kınından çıkmıştır ve savaş, ağırlığını atmadıkça (insanlar arasındaki savaş sona ermedikçe) kınlarına konulmayacaktır; savaş da, güneş batıdan doğmadıkça (Hz. Mehdi *aleyhi's-selâm* zuhur etmedikçe) sona ermeyecektir (yani mücadele ve cihad o güne kadar devam edip sürecektir). Ancak güneş batıdan doğunca artık bütün insanlar emniyet içerisinde olacaktır. Artık o gün**, "...önceden iman etmeyenin veya imanı varken hayır bir iş yapmayanın imanı fayda etmez.**[247]

Bir kılıç da, kınında hazır olan kılıçtır.

Diğeri ise, kınındadır; çıkarılması başkasıyla, hükmü ise bizimledir.

Kınından çıkmış olan üç kılıç şunlardır:

Birinci kılıç, Arap müşriklerinin üzerine çekilmiş olan kılıçtır. Allah (Azze ve Celle) buyuruyor ki: **"Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp hapsedin; her gözetleme yerinde onları bekleyin." "Eğer tövbe eder, (iman edip)**

247- An'âm/158

namaz kılar ve zekât verirlerse artık onlar sizin din kardeşlerinizdir..."[248]

Bu gruptan öldürülme veya iman etmekten başka bir şey kabul olunmaz. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in bıraktığı sünnet üzere, onların malları ganimet alınır, çocukları ise esir edilir. Zira Resulullah onlardan esir almış, (bazılarını) affetmiş ve (bazılarından da) fidye kabul etmiştir.

İkinci kılıç ise ehl-i zimmetin üzerine çekilmiş olan kılıçtır. Allah-u Teâla (bu konuda) şöyle buyurmuştur: **"İnsanlara güzel söz söyleyin."**[249] Bu ayet ehl-i zimmet hakkında inmişti; daha sonra diğer bir ayet inerek bu ayeti nesh etti: **"Kendilerine kitap verilenlerden, Allah ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini (İslam'ı) din edinmeyenlerle, boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene kadar savaşın."**[250]

Onlardan her kim İslam ülkesinde olursa cizye vermek veya öldürülmekten başka bir yolu yoktur. Onların malları ganimet, çocukları ise esir alınır. Cizye vermeyi kabul ettiklerinde, onları esir almak haram, malları muhterem, onlarla evlenmek ise câiz olur. Ama onlardan her kim, dar-ül harbda olursa (Müslümanlarla bir antlaşmaları olmayan küfür ülkesinde olursa), onları esir etmek, mallarını ganimet almak bize helaldir; onlarla evlenmek ise câiz değildir. Dar-ül İslam'a girerek cizye vermek veya öldürülmekten başka onlardan hiçbir şey kabul olunmaz.

Üçüncü kılıç ise Türk, Deylem[251] ve Hazar[252] müşrikleri gibi acem müşriklerinin üzerine çekilmiştir. Allah-u Teâla, Muhammed suresinin evvelinde, o kâfirlerin macerasını naklettikten sonra şöyle buyuruyor:

"(Kâfir olanlarla karşı karşıya geldiğiniz zaman) Hemen boyunlarını vurun; sonunda onları iyice bozguna uğratıp, zafer kazanınca da artık (esirler için) bağı sımsıkı tutun. Bundan sonra ya bir lütuf olarak, ya da bir fidye (karşılığı, bırakın onları). Öyle ki savaş ağırlıklarını bıraksın (sona ersin.)"[253]

"Lütuf"dan maksat, esir aldıktan sonra onları serbest bırakmaktır. "Fidye"den maksat da onlarla Müslümanların, aralarındaki savaş esirlerini, mübadeleyle serbest bırakmaları için yaptıkları antlaşmadır. İşte bunlar, o kimselerdir ki, öldürülmek ve İslam'ı kabul etmekten başka onlardan hiçbir şey kabul olunmaz ve dar-ül harpta oldukları müddetçe de onlarla evlenmek câiz değildir.

Kınında hazır olan kılıç ise bağilerin (yani, hak olan İmam'a karşı baş kaldıran kimselerin) üzerine çekilmiştir. Allah-u Teâla, buyuruyor ki:

"Mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa, hemen aralarını bulup düzeltin. Biri diğerine haksızlıkla saldırıda bu-

248- Tevbe/5 ve 11.

249- Bakara/83.

250- Tevbe/30.

251- Deylem, İran'ın şimdiki Hazar denizinin güneyinde olan Gilan eyaletidir.

252- Hazar, Hazar denizi kıyısında ve Kafkas dağlarında yaşayan bir kavimdi.

253- Muhammed/4.

lunacak olursa, artık haksızlıkla saldırıda bulunanla, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın."[254]

Bu ayet indiğinde Resulullah*salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu: "Benim, Kur'ân'ın tenzili (zahirine amel etmek) üzere savaştığım gibi, sizlerden bazıları da benden sonra Kur'ân'ın te'vili üzere savaşacaktır." Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e: "*O kimdir?* diye sorduklarında: "Ayakkabısını yamayandır." buyurdular. Bu sözle Emir-ül Mü'minin *aleyhi's-selâm*'ı kastediyordu. (Çünkü İmam Ali *aleyhi's-selâm* o anda ayakkabısını yamamakla meşguldü.)

Ammar ibn-i Yasir, (Sıffin savaşında) şöyle diyordu: "*Ben bu bayrakla üç defa Resulullah salla'llâhu aleyhi ve alih'le birlikte (düşmana karşı) savaştım; bu da dördüncüdür. Allah'a andolsun ki eğer (Muâviye'nin ordusu), bizi "Hecere" (Bahreyn) hurmalıklarına kadar geri püskürtse, yine kendimizin hak, onların da batıl olduğunda şüphe etmeyiz.*"

Emir-ül Mü'minin Ali *aleyhi's-selâm*'ın, onların hakkındaki sireti (tavrı) Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in, Mekke'yi fethettiği gün, Mekke halkına olan tavrı ve sireti gibiydi; zira Hazret-i Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* onların çocuklarını esir almadı ve: "Kim evine girip kapısını kapatır, silahını yere bırakırsa emandadır." buyurdu.

Nitekim Hz. Emir-ül Mü'minin Ali *aleyhi's-selâm* da Basra savaşında şu çağrıda bulundu: "Çocukları esir almayın, yaralıyı öldürmeyin ve firar edeni takip etmeyin. Kim evinin kapısını kapatır, silahını yere bırakırsa emandadır."

Kınında olan kılıç da, kısas hükmünün kendisiyle uygulandığı kılıçtır. Allah-u Teâla, buyuruyor ki: **"Cana karşılık can ve göze karşılık da göz (kısas olunur.)"**[255]

Bu kılıcı kınından çıkarmak maktullerin velileriyledir (kısas istediklerinde çıkarılır); hükmü ise bizimledir.

İşte bu kılıçlar, Allah-u Teâla'nın, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'i onlarla gönderdiği kılıçlardır. Kim onların hepsini veya onlardan birini veyahut onların sünnet ve ahkâmlarından bazılarını inkâr ederse, Allah-u Tebareke ve Teâla'nın, Peygamberi olan Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e indirdiği şeye kâfir olur.

ÖĞÜT

Ehl-i Beyt taraftarlarından bir grup bir gün, İmam Bâkır'ın huzuruna vardılar. İmam onlara öğüt verip, nasihat etmeye (ve onları ilahî azaptan) korkutmaya başladı; onlar ise gaflet halindeydiler ve İmam'ın sözlerine dikkat etmiyorlardı. İmam onların bu durumuna sinirlenip bir müddet başını eğip sustu; daha sonra başını kaldırıp (onlara hitaben) şöyle buyurdu: Eğer sözlerimin az bir kısmı bile, sizlerden birinin kalbine otursaydı, hemen ölüverirdi. Ey cansız bedenler! Ey kandilsiz sinekler![256] Sanki siz, duvara dayatılmış kuru odun ve yontulmuş cilalı putlarsınız. Neden taşlardan altın çıkaramıyor; nur saçan ışıklarla aydınlanmıyor ve

254- Hucurat/9.

255- Maide/45.

25661- El-Vafi kitabında, "Ey fitilsiz kandiller" diye zikredilmiştir; bu nakil daha uygundur.

denizden inci çıkarmıyorsunuz? Temiz ve hikmetli sözü kim söylerse, kendisi onunla amel etmese bile onu alın. Çünkü Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: **"Müjde ver o kullarıma ki, sözü dinlerler ve en güzeline uyarlar; işte onlar, öyle kişilerdir ki Allah, onları doğru yola hidayet etmiştir ve onlar temiz akıl sahiplerinin ta kendileridir."**[257]

Yazıklar olsun sana ey mağrur insan! Fani olanı verdiğinde, sana baki kalanı veren ve yok olacak dirhemi verdiğinde de (ihlas derecelerine göre) karşılığında yedi yüze dek kat kat fazla mükâfat veren bağışlayıcı Kerim Allah'a neden hamd etmiyorsun? Sana yemek, su ve giysi veren, sana afiyet bağışlayan, (her şeyde) sana yeterli olan ve düşmanlarının gözünden seni saklayan da O'dur. Gece gündüz seni koruyan, muhtaç ve çaresiz kaldığında isteğini karşılayan ve imtihan zamanları doğru yolu sana gösteren (O'ndan başka) kimdir? Sanki ağrı çektiğin ve korktuğun ve dua edip de Allah'ın duanı kabul ettiği geceleri unutmuşsun. O bu güzel işiyle şükre şâyân oldu. Fakat sen (Allah'ı) ananların içerisinde bulunup O'nu unuttun, emrettiği şeyler hususunda O'na muhalefet ettin. Yazıklar olsun sana! Sen, hırsızsın; günah hırsızı; bir şehvet gördüğünde veya günaha ortam hazır olduğunda cehaletle ona doğru koşuyorsun. Sanki Allah seni görüp gözetmiyor. Ey cennet talibi! Uykun ne kadar uzun, bineğin ne de yorgun ve himmetin ne kadar zayıftır! Allah bu halinle sana hayır versin! Ey cehennemden kaçmak isteyen! Neden bineğin süratle seni ona doğru götürüyor? Seni cehenneme düşürecek şeyler uğruna ne kadar da gayret ediyorsun! Evlerin önlerinde (kitabın satırları gibi) sıralanan şu kabirlere bir bakınız. Sıralar birbirine yakın, mezarlar da birbirlerinin kenarındadır; ama ulaştıkları şeylerde (cennet ve cehennemde) birbirlerinden uzaktırlar.

Bunlar onarıp yıktılar; ısınıp ürktüler; mesken edinip kovuldular; ikamet edip göçtüler. Kabir ehlinin dışında hem yakın, hem uzak; hem yapan, hem yıkan; hem ısınan, hem ürken; hem oturan, hem kovulan; hem ikamet eden, hem de göçen birini kim duymuştur?

Ey üç günün çocuğu; (birincisi) doğduğun gün, (ikincisi) kabre ineceğin gün, (üçüncüsü ise) Allah'ın huzuruna çıkacağın gün; işte ne büyük gündür o gün. Ey güzel yüz sahipleri! Ey su kenarına çökmüş susamış develer! Niçin vücutlarınızı bayındır, kalplerinizi helak olmuş görüyorum? Allah'a andolsun ki, eğer karşılaşacağınız ve ona doğru döneceğiniz şeyi (işinizin neticesini) görseydiniz şöyle derdiniz: **"Keşke (dünyaya bir daha) çevrilseydik de, Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve mü'minlerden olsaydık."**[258]

Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"Hayır, önceden gizledikleri kendilerine açıklandı. Geri çevrilseler bile nehyedildikleri şeyleri yine yapmaya koyulurlar ve şüphe yok ki onlar, yalancılardır."**[259]

kIsa sözlerİ

1- Münafık kimseyle dilinle anlaş ve geçin. Sadece mü'mini kalbinle sev. Bir yahudi bile seninle otururbut ona karşı iyi davran.

2- Hilim ve ilim beraberliğinden daha güzel bir beraberlik yoktur.

257- Zümer/18.

258- En'âm/27.

259- En'âm/28.

3- Kemalin tümü, din hususunda derin bilgi sahibi olmak, musibetlere karşı sabretmek ve geçim masrafını ölçülü bir şekilde ayarlamaktır.

4- Allah'a andolsun ki mütekebbir (büyüklük taslayan) kimse, Allah'ın rıdâsı (sıfatı) üzerinde, O'nunla münakaşa ediyor. (Çünkü ululuk Allah'a mahsustur; kulun büyüklük taslama hakkı yoktur.)

5- Bir gün İmam *aleyhi's-selâm*, yanında bulunanlara: "Yiğitlik nedir?" diye sordu. Onlardan her biri bir şey söyledi. İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: Yiğitlik aşağılanmamak için tamah etmemen, fakir olmamak için başkalarından bir şey istememen, sövülmemek için cimrilik yapmaman ve kendine düşman kazanmamak için de cahillikte bulunmamandır. "*Kimin buna gücü yetebilir?*" dediklerinde de İmam *aleyhi's-selâm*: "Gözde bebek, kokularda misk ve bu günlerde de halife gibi kıymetli olmak isteyen bir kimsenin buna kudreti olabilir." buyurdular. (Halife, halkın örfü hasebiyle zikredilmiştir. Yoksa zalim halifenin İmam Bâkır *aleyhi's-selâm*'ın yanında bir değeri yoktur.)

6- Bir gün adamın birisi, İmam *aleyhi's-selâm*'ın huzurunda: "*Allah'ım, bizi bütün halkından ihtiyaçsız kıl.*" dediğinde, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Öyle deme. "Allah'ım, beni halkın kötülerinden müstağni kıl (onlara muhtaç etme)" de. Çünkü mü'min, kardeşinden müstağni değildir.

7- Hak üzere kıyam et. Seni ilgilendirmeyen (veya faydası olmayan) şeyden uzaklaş. Düşmanından çekin. Dostuna karşı, Allah'tan korkan emin kimse hariç, ihtiyatlı davran. Günahkârla arkadaş olma ve onu kendi sırrına da vâkıf kılma. İşlerinde Allah'tan korkan kimselerle istişare et.

8- Yirmi yıllık arkadaşlık akrabalıktır.

9- Gücün yetiyorsa ilişkin olan herkesten, iyilikte üstün olmaya çalış.[260]

10- Üç şey, dünya ve ahiret güzelliklerindendir: Sana zulüm edeni affetmen, seninle ilişkisini kesenle ilişki kurman ve sana karşı cahillik yapana yumuşak ve olgun davranman.

11- Zulüm üç çeşittir: Allah'ın affetmeyeceği zulüm, Allah'ın affedeceği zulüm ve Allah'ın ondan vazgeçmeyeceği (hesapsız bırakmayacağı) zulüm. Allah'ın affetmeyeceği zulüm, Allah'a şirk koşmaktır. Allah'ın affedeceği zulüm, insanın kendisiyle Allah arasında olan bir şeyde kendisine zulüm etmesidir. Allah'ın ondan geçmeyeceği zulüm ise insanlara yapılan zulümdür.

12- Kim Müslüman kardeşine yardım etmek ve ihtiyacını karşılamak için gayret göstermekten (ihtiyacı ister giderilsin, ister giderilmesin)

260- Gerçekten bu gibi nurlu cümlelerin üzerinde iyice düşündüğümüzde, Ehl-i Beyt (a.s)'ın amel ve sözleriyle bizi esenlik dolu bir hayata davet ettiklerini iyice anlarız. İnsan hayatı boyunca sürekli olarak yüzlerce, hatta binlerce insanla ilişki içerisindedir; İmam *aleyhi's-selâm* buyuruyor ki: Sizinle ilişkisi olan her insana, sizin iyiliğinizin daha fazla olmasına çalışın; yani gücünüz yetiyorsa iyilik yapmak yönünden, hizmet yönünden ondan üstün olmaya çalışın. Ehl-i Beyt (a.s) sadece bu gibi nurlu ahlakî ilke ve prensipleri açıklamakla kalmamış, pratikteki en güzel örneğini de bizzat kendileri sergilemişlerdir. Bunun içindir ki, akide, ahlak, amel ve toplumsal ilişkilerimizi doğru esaslar üzere bina etmede kurtuluş gemisi olan Ehl-i Beyt'e muhtacız. Evet sadece onları tanımak sayesindedir ki, Allah'ın, haklarında saadet yazdığı kimseler kurtuluş yolunu bulur ve saadete kavuşurlar. (çev.)

çekinirse, günahı olan, sevap da almayacağı bir ihtiyacı karşılamak için çaba göstermeye duçar olur. Allah'ın razı olduğu yerde malını infak etmekten sakınan cimri kimse de, o malın kaç kat fazlasını Allah'ın sevmediği bir yerde sarfetmeye duçar olur.

13- Allah'ın bütün takdirleri, mü'min için hayırdır.

14- Allah-u Teâla, insanların, bir şey istediklerinde, birbirlerine ısrar etmelerini sevmez; ama onu kendisi için sever. Kendisinden bir şeyin istenilmesini ve indinde olanın ısrarla talep edilmesini sever.

15- Allah-u Teâla, her kimin batınında ona bir öğüt verici yerleştirmezse, halkın öğütleri ona fayda vermez.

16- Zahiri batınından iyi olanın, (amel) terazisi hafif olur.

17- Nice insanlar var ki, biriyle karşılaştıklarında: "Allah, düşmanını helak etsin" derler; oysa ki onun Allah'tan başka bir düşmanı yoktur.

18- Üç kimse selam verilmez: Cuma namazına gidene, cenaze arkasında yürüyene ve hamamda olan kimseye.

19- İlminden faydalanılan alim, yetmiş bin abidden daha üstündür.

20- İnsan, kendisinden üsttekini kıskandığı ve kendisinden aşağıdakini de küçümsediği sürece alim sayılmaz.

21- İmam *aleyhi's-selâm*: "Allah'a isyan eden, O'nu tanımamıştır." buyurup şu manzumeyi okudular:

Sevdiğini söyler, isyan edersin O'na

Acayip bir iştir bu, andolsun ki canına

Sevgin gerçek olsaydı, itaat ederdin O'na

Çünkü aşık maşukun, sözünden çıkmaz asla.

22- Dünya malına yeni kavuşmuş bir kimseye muhtaç olmak, yılanın ağzındaki paraya muhtaç olmaya benzer; bir taraftan ona muhtaçsın, diğer taraftan ise tehlikedesin.

23- Üç haslete sahip olan, onların vebalini (cezasını) çekmedikçe ölmez: Zulmetmek, sıla-i rahmi kesmek ve yalan yere yemin etmek ki, Allah'a karşı savaşmaktır. Sevabı çabuk ulaşan itaat, sıla-i rahimdir. Bazı insanlar facir olur, (ama) ilişkileri ve birbirlerini sevmeleri sebebiyle mal ve servetleri artar. Yalan yere yemin etmek ve sıla-i rahmi kesmek (akrabalara kötü davranmak) yurtları harabeye dönüştürür.

24- Marifetsiz yapılan amel kabul olmaz; amelsiz de marifet olmaz. Kim (Allah'ı) tanırsa, marifeti, onu amel etmeye sevkeder; marifeti olmayanın ameli kabul olmaz.

25- Allah-u Teâla yaratıklarından bazılarını hayır ehli kılmış, hayır işi onlara sevdirmiş, hayır talep edenleri onlara yöneltmiş, yağmuru göndermekle kurak yeri ve ehlini diriltmeyi kolaylaştırdığı gibi iyi işleri yapmayı da onlara kolaylaştırmıştır. Allah-u Teâla, yaratıklarından bazılarını da hayır işe düşman kılmış, hayırı ve hayır işi yapmayı da onlara sevdirmemiş, hayır talep edenlerin onlara yönelmesini yasaklamış ve bazen kurak yeri ve ehlini helak etmek için yağmurunu oradan esirgediği gibi, hayır bir iş yapmayı da onlara yasaklamıştır; Allah'ın affettiği ise daha çoktur.

26- Kardeşinin (sana karşı) kalbindeki sevgisini, kalbindeki (ona karşı) sevginle tanı.

27- İman, sevgi ve buğzdan ibarettir.

28- Bizim şiamız, ancak Allah'tan çekinen ve O'na itaat eden kimselerdir. Şiiler ancak tevazu, huşu ve emaneti eda etmek, Allah'ı çok anmak, oruç tutmak, namaz kılmak, anne ve babaya iyilikte bulunmak, fakir, borçlu ve yetim olan komşuların karşısında kendilerini sorumlu bilmek, doğru konuşmak, Kur'ân okumak ve insanlar hakkında iyilikten başka bir şey söylememekle tanınırlar ve onlar kendi kavimlerinin emin insanlarıdırlar.

29- Dört şey hayır hazinelerindendir: İhtiyacı gizlemek, sadakayı gizlemek, ağrıyı bildirmemek ve musibeti söylememek.

30- Dili gerçeği söyleyenin, ameli temiz olur. Niyeti iyi olanın, rızkı çoğalır. Ailesine karşı güzel davrananın ise ömrü uzar.

31- Sakın tembellik ve sabırsızlık etme. Çünkü bunlar her şerrin anahtarıdır. Tembellik eden hiçbir hakkı eda edemez. Sabırsızlık eden de hiçbir hakka dayanamaz (biraz sinirlenmekle haktan el çeker).

32- Kim Allah'a iman etmek, kardeşine vefalı kalmak ve Allah'ın rızasını talep etmek üzere Allah yolunda bir kimseyle kardeş olursa, Allah'ın nurundan bir ışık, azabından bir aman (güvence), kıyamette kendisini kurtarıcı bir delil, kalıcı bir izzet ve yüce bir şân kazanmış olur. Çünkü mü'min, ne Allah'a ektir ve ne de O'ndan kopuktur. "*Bu sözün manası nedir?*" dediklerinde, İmam şöyle buyurdu: "Ek değildir" yani o, Allah değildir. "O'ndan kopuk değildir" yani o, başkasından değildir."

33- Kişinin başkasında gördüğü bir ayıbı kendisinde görmemesi, terkedemediği bir şeyle başkasını ayıplaması ve kendisini ilgilendirmeyen bir şeyle arkadaşını incitmesi, kendisini aldatması için yeterlidir.

34- Tevazu; makamından aşağı olan bir yerde oturmaya razı olman, karşılaştığın herkese selam vermen ve haklı olsan bile münakaşayı terketmendir.

35- Mü'min, mü'minin kardeşidir; mü'min kendi kardeşine ne küfureder, ne onu iyilikten mahrum bırakır ve ne de ona su-i zanda bulunur.

36- İmam *aleyhi's-selâm* oğluna buyurdular ki: Hakka tahammül et; çünkü hak olan yerde bir şeyi esirgeyen, onun iki katını batılda harcar.

37- Kime ahmaklık verilmişse, iman ondan uzaklaştırılmıştır.

38- Allah-u Teâla çirkin söz söyleyen, ağzı bozuk adamı sevmez.

39- Allah-u Teâla'nın, geçimde darlık ve ibadette gevşeklik gibi, vücut ve kalp hakkında cezaları vardır. Hiç kimse, katı kalplilikten daha büyük bir cezaya uğramamıştır.

40- Kıyamet gününde bir çağrıcı: "Sabredenler neredeydir?" diye çağrıda bulunur. İnsanlardan bazı gruplar ayağa kalkar. Daha sonra: "Mütesabbirler (kendilerini sabretmeye zorlayanlar) neredeydir?" diye çağrıda bulunur; yine insanlardan bazı gruplar ayağa kalkar. "*Canım sana feda olsun,* "*sabreden*" *ve* "*mütesabbirler*" *kimlerdir?*" diye sorduğumda, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Sabredenler", farzları eda etmeye tahammül eden, "mütesabbirler" ise haramları terketmek için kendilerini sabretmeye zorlayan kimselerdir.

41- Allah buyuruyor ki: "Ey Ademoğlu! Haram kıldığım şeylerden kaçın. Böyle yaparsan insanların en takvalısı olursun.

42- En üstün ibadet, karın ve fercin (ırzın) iffetidir. (Onları haramdan korumaktır).

43- Hoş davranış ve güler yüzlülük, sevgiye yol açar ve Allah'a yakınlaşmaya vesile olur. (Nitekim) asık surat ve ekşi çehreli olmak da nefrete yol açar ve Allah'tan uzaklaşmaya sebep olur.

44- Yaptığım ilk iyiliğin korunup kalpte yerleşmesi için ardından başka bir ihsanda (iyilikte) bulunmam kadar, muhabbet ve dostluğu kazandıracak bir vesilem yoktur. Çünkü sonraki ihsanları esirgemek, önceki ihsanlara yapılacak teşekkürleri de keser. (Önceki ihsanlara karşı teşekkür eden, sonraki esirgemelerden dolayı nankör olur.) İhtiyaçları henüz yeni iken karşılamamaya, gönlüm razı olmaz.

45- İman ve hayâ aynı köke uzanmaktalar; biri giderse diğeri onu izler.

46- Bu dünya, hem iyi ve hem de kötü insanlara verilir. Ama Allah-u Teâla, bu dini sadece özel kullarına verir.

47- İman, ikrar ve ameldir. İslam ise yalnız ikrardır.

48- İman, kalpte olan şeydir. İslam ise sadece, evlenme, miras ve canın korunması gibi İslam'ın zahiri hükümlerinin uygulanmasına vesile olur. İman İslam'la ortaktır; ama İslam imanla ortak değildir.

49- Kim bir hidayet kapısını (halka) tanıtırsa (iyi bir gelenek meydana getirirse), onunla amel edenlerin sevabı miktarınca ona sevap yazılır ve onların sevabından da bir şey eksilmez. Kim de bir sapıklık kapısını halka tanıtırsa (kötü bir gelenek oluşturursa), o sapıklıkla amel edenlerin tümünün cezası kadar cezası olur ve onların cezasından da bir şey eksilmez.

50- Dalkavukluk ve haset, mü'minin ahlakından değildir. Ama ilim tahsil etmek uğrunda olursa sakıncası yoktur. (Yani muallime dalkavukluk yapmanın ve ders arkadaşına gıbta etmenin sakıncası yoktur.)

51- Bilmediği bir şey hakkında kendisine soru sorulan alimin, "Allah daha alimdir" demesi uygundur. Ama alim olmayan bir kimsenin böyle demesi uygun değildir. (Diğer bir rivayette de İmam Bâkır *aleyhi's-selâm* bu konuda şöyle buyurmuştur. "Alim olmayan bir kimse soru soranın kalbinde şüphe uyandırmamak için açıkça "bilmiyorum" demelidir.")

52- İlk Arapça konuşan şahıs, Hazret-i İbrahim'in oğlu İsmail (aleyhimes selam)'dır. Hazret-i İsmail o sırada on üç yaşındaydı; ilk önce anne ve babasının lisanıyla konuşuyordu. İlk Arapça'yı o konuşmuş ve kurbanlık olan da o olmuştur (kardeşi İshak değil).

53- Amel ettiğinizde, sultan ve şeytanın şerrini sizden uzaklaştıran bir şeyi size öğreteyim mi? Ebu Hamza: "*Evet, buyurun amel edelim.*" dediğinde, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Sabah erken sadaka verin. Zira bu amel şeytanın yüzünü karartır ve o gün zalim sultanın şerrini sizden engeller. Allah için sevmeye, Allah için dost olmaya ve hayır amellerde yardımlaşmaya önem verin. Çünkü bunlar, sultan ve şeytanın kökünü kurutur. Mağfiret dilemekte ısrar edin; çünkü bu, günahları mahveder.

54- Gerçekten bu dil, her hayır ve şerrin anahtarıdır. Mü'minin, altın ve gümüşüne mühür vurduğu gibi diline de mühür vurması uygundur. Zira Resulullah*salla'llâhu aleyhi ve alih*: "Allah, dilini her şerden koruyan mü'mine rahmet etsin. Gerçekten bu amel, kendisi için verdiği bir

sadakadır." diye buyurmuştur. Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Hiç kimse dilini korumadıkça günahtan kurtulamaz.

55- Kardeşinle ilgili Allah'ın gizlediği bir şeyi açığa çıkarmak gıybettir. Ama sinirli ve acelecilik gibi zahiri sıfatlarını söylemek sakıncasızdır. İftira ise kardeşinde olmayan bir şeyi (yalanla) söylemendir.

56- Kıyamet günü, pişmanlığı herkesten daha fazla olan, doğru yolu açıklayıp o yolda gitmeyen kimsedir.

57- Takvalı, çalışkan ve doğru konuşan olun. Emaneti sahibine geri çevirin; ister sahibi iyi adam olsun ister kötü. Eğer Ali ibn-i Ebi Talib *aleyhi's-selâm*'ın katili bile bana bir emanet verirse, onu kendisine geri veririm.

58- Sila-i rahim, amelleri temizler, malları artırır, belayı uzaklaştırır, hesabı kolaylaştırır ve eceli erteler (ömrü uzatır).

59- Ey insanlar! Siz bu dünyada, ölüm oklarının hedefisiniz. Hiçbir kimse ömründen bir gün geçmeksizin yeni bir güne ulaşmıyor. Bu dünyada boğaz tıkamayacak bir lokma var mıdır? Nefes yolunu tıkamayacak bir yudum su var mıdır? Göçüp gideceğiniz yurdu bayındır edin. Zira bugün ganimettir; yarının kimin olacağını bilmiyorsun. Dünya ehlinin tümü yolcudurlar; yüklerinin düğümlerini diğer cihanda çözeceklerdir. Bizler elimizden çıkan köklerin (babaların) dallarıyız. Kök olmadıktan sonra dal ne kadar baki kalabilir? Ömür ve arzuları sizden daha fazla olanlar nerededir?! Ey Ademoğlu, geri çeviremeyeceğin (ölüm) peşine takılmış ve geri dönmesi de imkansız olan (ömür) elinden çıkmıştır. Geçici hayatı, hayat sayma. Çünkü seni ecel ve ölüme yaklaştıran lezzetten başka ondan sana bir nasip kalmaz. Nerdeyse sen de kaybedilen bir dost ve cansız bir gövde olmuşsun. Kendini düşün ve onun haricindeki her şeyi terket; Allah'tan yardım dile, Allah da sana yardım etsin.

60- Kim kendisine yapılan iyilik miktarınca iyilik yaparsa, o iyiliği telafi eder. Kim bir o kadar daha eklerse şâkir olur (hakkınca teşekkür eder.) Kim de (yapılan ihsana karşı) teşekkür ederse kerim olur. Kim yaptığı her iyiliği, kendisine yapmış olduğunu bilirse, halkın teşekkürünü ve ona karşı dostluk ve muhabbetlerinin çoğalmasını beklemez. Öyleyse kendine yaptığın ve onunla kendi haysiyetini koruduğun ihsan karşısında başkasının övgüsünü umma. Bil ki ihtiyacının karşılanmasını isteyen kimse, sana ağız açmakla kendi haysiyetini korumamıştır; öyleyse sen, onun ihtiyacını karşılamakla kendi haysiyetini koru.

61- Yolculuğa çıkanın, ailesine hediye vaat etmesi gibi, Allah da mü'min kuluna belayı vaat ediyor (mü'min kulunu bela ile kötülüklerden koruyor). Doktor hastayı perhiz ettirdiği gibi, Allah da mü'min kulunu, dünyadan perhiz ettiriyor.

62- Allah dünyayı hem sevdiğine ve hem de sevmediğine verir; ama dinini ancak sevdiğine verir.

63- Ali *aleyhi's-selâm*'ın şiası, velayetimiz yolunda mallarını birbirlerinden esirgemeyen, sevgimizle birbirlerini seven, emrimizi (Şia esaslarını) diriltmek için birbirlerini ziyaret eden, sinirlendiklerinde zulüme yönelmeyen, hoşnut olduklarında israf etmeyen, komşularına bereket olan ve muaşeret ettikleri kimselerle de sulh-u sefa içerisinde bulunan kimselerdir.

64- Tembellik, hem dine, hem de dünyaya zarar verir.

65- Eğer suâl eden (bir şey isteyen), suâl etmenin ne kadar kötü olduğunu bilseydi hiç kimse, başkasından bir şey istemezdi. Eğer kendisinden bir şey istenilen kimse de, vermemenin ne kadar kötü olduğunu bilseydi, hiç kimse diğerini reddetmezdi.

66- Allah-u Teâlan'ın bazı kulları uğurlu ve kolaylık çıkarıcıdırlar; kendi geçimlerini sağlar ve halk da onların sayesinde rahatça yaşar. Onlar kullar arasında yağmur gibidirler. Allah'ın, bazı kulları da mel'un, zorluk çıkarıcı ve hayırsızdırlar. Ne kendileri rahat yaşar ve ne de elleri altında olan insanlar rahat yaşar. Bunlar, Allah'ın kulları arasında, önlerine çıkan her şeyi yok eden (yiyip bitiren) çekirgeye benzerler.

67- Halkın size söylemesini sevdiğiniz en güzel sözü, onlara söyleyin. Allah, lanetleyen, söven, dokunaklı söz söyleyen, çirkin söz konuşup küfreden ve ısrar ederek diğerinden bir şey isteyen, başkasına ağız açan bir kimseyi sevmez. Ama hayâlı, olgun ve (çirkin şeylerden) kaçınan iffetli kimseyi sever.

68- Allah-u Teâla, (insanın) herkese selam vermesini sever.

HZ. İMAM SADIK (A.S)'DAN NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Hz. İmam Sadık (a.s)'ın Züht, Hikmet, Öğüt ve Benzeri Konular Hakkındaki Sözleri

Cundeb oğlu abdullah'a tavsİyelerİ[261]

İmam Sadık *aleyhi's-selam*'ın Cundeb oğlu Abdullah'a şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Ey Abdullah! Şeytan bu aldatıcı dünyada tuzaklarını kurmuş ve sadece bizim dostlarımızı avlamak istiyor. Ama ahiret dostlarımızın gözünde hiç bir şeyi onunla değiştirmeye razı olmayacakları kadar büyüktür.

Daha sonra şöyle buyurdu:

Nerededir nur ile dolup taşan kalpler? Dünya, onların gözünde zehirli bir yılan ve yabancı bir düşman gibidir. Allah'a yönelerek, sorumsuz ve ayyaş insanların ilgi duyduğu şeylerden uzaklaşmışlardır. Benim gerçek dostlarım onlardır. Onların hürmetine fitneler yatışmakta ve belalar uzaklaşmaktadır.

Ey Cundeb oğlu Abdullah! Bizi tanıyan (bizim ilahi makamımızı bilen ve inanan) her Müslümanın her gece ve gündüz amellerine bakması ve kendisini hesaba çekmesi gerekir. Eğer yaptığı işlerin, iyi iş olduğunu görürse o işleri daha da çoğaltmalıdır; aksi takdirde kıyamet günü rezil olmamak için kötü işlerden tövbe etmelidir.

Ne mutlu -yanılgıda olanlara verilen- dünya mal ve süsüne imrenmeyen kula. Ne mutlu ahirete talip olup onun için çalışan kimseye. Ne mutlu yalan arzularla kendisini meşgul etmeyen kimseye.

Daha sonra İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Allah, (halka) kandil ve meşale olan, amel ve çabasıyla onları bize doğru çağıran ve sırlarımızı ifşa etmeyen insanlara rahmet etsin.

Ey Abdullah! Mü'minler, Allah'tan korkan ve kendilerine bağışlanmış olan hidayetin ellerinden alınmasından endişe eden, Allah'ı ve nimetlerini hatırladıkları zaman korku ve dehşete kapılan, Allah'ın ayetleri kendilerine okunduğunda, aşikar ettiği sonsuz kudretinden dolayı imanları artan ve Rab'lerine tevekkül eden kimselerdir.

Ey Abdullah! Cehalet eskiden beri varola gelmiş, temeli güçlenmiştir. Bunun böyle oluşu, halkın Allah'ın dinini oyuncak yapmalarından dolayıdır. Hatta ilimleriyle Allah'a daha yakın olduklarını sananlar bile O'ndan başkasını arıyorlar. İşte onlar zalimlerin ta kendileridir.

Ey Abdullah! Şiilerimiz azim ve sebat gösterselerdi, melekler onlarla musafaha eder (görüşür), bulutlar onların üzerine gölge düşürür, günleri aydın olur, gökten ve yerden onlar için rızıklar gelir, Allah, istedikleri her şeyi onlara verirdi.

Ey Abdullah! Çağrınızı kabul edenlerin (Şia'nın) günahkârları hakkında hayırdan başka bir söz söylemeyin. Allah'a huşu ile yalvararak başarılarını dileyin. Onlar için Allah'tan af dileyin. Bize yönelen,

261- Cundeb oğlu Abdullah , İmam Sadık, İmam Kazım ve İmam Rıza *aleyhumu's-selâm*'ın ashabındandır. Rical kitaplarında onun hakkındaki övgülerin yanı sıra Şia'nın vazife ve sorumluluklarını beyan eden bu seçkin ve değerli hadis, onun İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın yanında ne kadar yüce bir makama sahip olduğunu göstermektedir.

velayetimizi kabul eden, düşmanlarımızla dost olmayan, bildiğini söyleyen, bilmediği veya şüphesi olduğu şeylerde ise susan kimse, (şüphesiz) cennettedir.

Ey Cundeb oğlu Abdullah! Ameline güvenen helak olur. Allah'ın rahmetine güvenerek günahlara cüret eden kurtulmaz.

"Öyleyse kim kurtulur" diye sorduğumda, İmam Sadık *aleyhi's-selâm*: 'Sevaba olan iştiyakları ve azaptan korkuları yüzünden kalpleri, (uçmakta olan) bir kuşun pençesinde imiş gibi, ümit ile korku arasında olan kimseler kurtulur' diye buyurdular.

Ey Abdullah! Allah'tan kendisini hurilerle evlendirmesini ve nurdan olan bir tacı başına koymasını isteyen kimse, mü'min kardeşini sevindirmelidir.

Ey Abdullah! Gece, uykuyu, gündüz ise, konuşmayı azalt. İnsanın bedeninde göz ve dilden daha az şükreden bir uzuv yoktur. Hz. Süleyman'ın annesi, Süleyman *aleyhi's-selâm'*a şöyle dedi: "Oğlum (ihtiyacından fazla) uyumaktan sakın. Çünkü (fazla uyku) insanların hayır amellere muhtaç olduğu gün (kıyamet günü) seni yoksul bırakır.

Ey Cundeb oğlu Abdullah! Şeytan'ın, insanları avlamak için tuzakları vardır. Öyleyse Şeytan'ın ağ ve tuzaklarına yaklaşma.

"O tuzaklar nedir?" diye sorduğumda şöyle buyurdular:

Şeytan'ın tuzakları, insanı kardeşine iyilik etmekten alıkoymak, ağları ise Allah'ın farz kıldığı namazların vaktinde uyumaktır. Bilin ki; kardeşlerine iyilik yapmak ve onları ziyaret etmek için adım atmak gibi hiç bir ibadet yoktur. Namazdan gaflet edenlere, halvetlerde uyuyanlara, fetret dönemlerinde (dinin zayıfladığı dönemde) Allah ve ayetleriyle alay edenlere yazıklar olsun! İşte bunlar ahirette nasibi olmayan kimselerdir. Kıyamet günü Allah onları konuşturmayacak, onları temizlemeyecektir ve onlar için şiddetli bir azap vardır."

Ey Abdullah! Kim kendisini cehennem ateşinden kurtarmaktan başka bir endişeyle sabahlarsa, büyük bir meseleyi basite almış ve Rabbinin vereceği az bir paya talip olmuştur.

Kim müslüman kardeşine hile yapar, onu tahkir eder ve ona karşı düşmanlık güderse, Allah onu cehenneme atar. Kim bir mü'mine haset ederse (onu kıskanırsa), tuzun suda eridiği gibi onun da imanı öylece kalbinde erir.

Ey Abdullah! Mü'min kardeşinin ihtiyacını karşılamak için adım atan bir kimse, Safa ve Merve arasında sa'y eden (koşan) kimse gibidir. Onun ihtiyacını karşılayan bir kimse de Bedir ve Uhud savaşında Allah yolunda kanına boyanan kimse gibidir. Allah hiç bir ümmeti, fakir kardeşlerinin haklarını küçümse-medikleri müddetçe helak etmemiştir.

Ey Abdullah! Şiilerimize de ki: Farklı fikir ve düşüncelere kapılmasınlar. Allah'a andolsun ki, günahlardan kaçınmadıkça, dünyada çaba göstermedikçe ve Allah yolunda, (mü'min) kardeşler ile eşitlik sağlamadıkça velayetimize ulaşamazsınız. Halka zulüm eden kimse bizim Şialarımızdan değildir.

Ey Abdullah! Şia'mız, cömertlik, kardeşlere bağışta bulunmak, gece ve gündüz (farz ve sünnet olarak) elli rekat namaz kılmak gibi özelliklerle tanınırlar. Şialarımız (sabırsızlıktan) köpek gibi ulumaz, karga gibi aç

gözlü olmazlar, düşmanlarımızla komşu olmaz, açlıktan ölseler bile bizi sevmeyenlere el açmazlar.

Şiilerimiz, yılan balığı yemezler, ayakkabının üzerine mesh yapmazlar, öğlenin ilk vaktini (namaz kılmak için) gözetirler, şarap içmezler.

"*Canım size feda olsun”* dedim. "*Onları nerede bulabilirim?*"

İmam *alyehi's-selâm* şöyle buyurdu:

Dağların başında ve şehirlerin kenarında. Bir şehre girdiğinde halkla muaşeret etmeyen (oturup kalkmayan) ve halkın da kendi-siyle muaşeret etmediği kimseyi[262] sor, ara. İşte böyle bir adam, mü’mindir.

Allah-u Teâla (Habib-i Neccar hakkında) şöyle buyuruyor: **"Şehrin (Antakya şehrinin) uzak bir ucundan bir adam koşarak geldi: "Ey kavmim, elçilere uyun"**[263] dedi Allah'a andolsun ki, Habib-i Neccar yalnız idi.

Ey Abdullah! mü’minlere zülm etmenin dışında, diğer bütün günahlar bağışlanır. Gösteriş için yapılan amellerin dışında, diğer bütün hayır ameller kabul edilir.

Ey Abdullah! Allah için sev, sağlam ipe (Kur’ân'a) sarıl ve hidayetten ayrılma. Böyle oldukça amellerin kabul edilir.

Allah-u Teala buyuruyor ki:

"Şüphe yok ki ben tövbe eden, inanan, salih amellerde bulunup da doğru yola erişen kimseyi bağışlayıcıyım."[264]

İmanla birlikte olmayan amel, kabul edilmez; amelsiz de iman olmaz, yakinsiz amel, huşusuz da yakin olmaz. Bunların hepsinin mihveri, hidayettir. Öyleyse hidayete erişenin ameli kabul edilir ve kabul edilmiş olarak melekut alemine yükselir. **"Allah dilediğini doğru yola hidayet eder."**[265]

Ey Abdullah! Allah-u Teâla'nın (rahmet ve nimet) yanında, O’nunla birlikte olmak ve Firdevs Cennet'ine yerleşmek istiyorsan, dünyaya önem verme, ölümü göz önünde tut ve yarın için bir şey biriktirme. Bil ki; önceden göndereceğin her şey, (yaptığın ihsan ve ibadetler) faydana olduğu gibi, geriye bıraktığın şeyde (biriktirdiğin dünya malı), zararınadır.

Ey Abdullah! Kazandığı maldan kendisini mahrum bırakan, o malı başkası için toplamaktadır. Heva ve hevesine uyan, düşmanına uymuştur. Kim Allah'a güvenirse, Allah, ona dünya ve ahiret işleri için yeter ve gıyabında onun her şeyini korur. Her belaya karşı sabır, her nimete şükür ve her zorluğa çözüm yolu hazırlamayan kimse âciz kalır. Evladına ve malına gelecek her belâ ve musibete karşı, sabretmeye çalış. Çünkü Allah, sabır ve tahammülünüzü denemek için emanet ve bağışını sizden geri alır. Günah işlemeye cesaretlendirmeyecek şekilde Allah'a ümitli ol ve O'nun rahmetinden de ümit kesmeyecek şekilde ondan kork. Cahilin övgü ve

---

262- Maksat, E h l - i B e y t mektebine bağlı olanların azınlık olarak baskı altında yaşadığı dönemlerdir.

263-Yasin / 20

264- Tâhâ / 82

265 -Bakara / 213

sözlerine asla aldanma. Zira bu, kibirlenip, ululanmana ve amelinle övünmene sebep olur. Gerçekten en iyi amel, ibadet ve tevâzudur.

Kendinden sonra mal bırakmakla, kendi malını zayi edip, diğerlerinin maddî durumunu düzeltmeye çalışma. Allah'ın sana kısmet ettiği mala kanaat et. Ancak, kendi yanında olanı (mevcut olan mal ve sana verilen nimetlere) bak. Ulaşamayacağın bir şeyi arzu etme. Şüphesiz kanâat eden doyar; kanaat etmeyen ise doymaz. Ahiretten payını al. Zengin olduğunda azma. Yoksul olduğunda sabırsızlık etme. Katı ve taş yürekli olma; çünkü böyle olursan halk sana yaklaşmaktan hoşlanmaz. Gevşek ve zayıf da olma; zira seni tanıyan seni tahkir eder. Kendinden üstte olana karşı düşmanlık yapma; senden aşağıda olanla da alay etme! İşlerde o işin ehliyle çekişme (işi ehline bırak), akılsızlara itaat etme. Herkesin yanında kendini küçültme. Kendi yükünü başkasının üzerine yükleme. Bir işin içerisinde kalıp pişman olmaman için işe girişmeden önce, o işin giriş ve çıkış yolunu öğren.

Kalbini ortak olduğun bir yakın, amelini peşinden gittiğin baban, nefsi emmareni mücadele ettiğin düşman ve sahibine geri vereceğin emanet kabul et. Sen kendi nefsinin doktoru kılınmışsın, sağlığının belirtisini tanımış, hastalığını öğrenmiş ve ilacını da bilmişsin. Öyleyse kendine nasıl bakacağına dikkat et.

Bir kimseye yaptığın iyiliği, minnet edip söyleyerek bozma; aksine o iyiliğini daha iyi bir iyilik izlesin. Şüphesiz bu, ahlakın için daha güzel, ahiretteki sevabın için de gereklidir. İster cahil ol, ister alim, yumuşak huylu ve ağır başlı sayılmak için susmaya riâyet et. Zira bilginlerin yanında susmak senin için süs, cahillerin yanında susmak ise, sana bir örtüdür.

Ey Abdullah! Meryem oğlu İsa *alehi's-selâm*, ashabına şöyle buyurdu: "Eğer biriniz, uyuyan kardeşinin yanından geçerken onun arka veya önünden bir kısmının açıldığını görürse acaba açılmayan tarafını da açar mı yoksa açılan yerini örter mi?" Ashabın hepsi: "*Açılan tarafını örteriz.*" dediler.

Hz. İsa *aleyhi's-selâm*: "Hayır; öyle değil, siz her tarafını açarsınız."

Ashab, bunun bir örnek olduğunu anlayınca: *"Ey Ruhullah! nasıl açarız?"* diye sordular. Hz. İsa şöyle buyurdu: "Sizlerden bazıları kardeşinin ayıbını gördüğünde onu örtmüyor. Gerçekten de siz, lezzetleri terketmedikçe hedefinize erişemezsiniz; hoşlanmadığınız şeylere tahammül etmedikçe arzularınıza kavuşamazsınız. Haram olan bakıştan sakının. Çünkü bu iş, kalbe şehvet tohumu eker ve bu, seni aldatmaya yeter. Ne mutlu bakışı gözünde değil de kalbinde olan kimseye. Köle sahipleri gibi halkın ayıplarına bakmayın, köleler gibi kendi ayıplarınızı görün. İnsanlar iki kısımdır: Belaya duçar olanla, olmayan. Belaya duçar olana acıyın ve sağlığınıza şükredin."

Ey Abdullah! Seninle ilişkisini kesenle ilişki kur. Seni mahrum bırakana bağışta bulun. Kötülük yapana iyilik et. Küfredene selam ver. Düşmanlık yapana karşı insaflı davran. Zulmedeni affet; nitekim sen de affedilmeyi seversin. Allah'ın seni affetmesinden ibret al. Güneşin hem iyi, hem de kötü insanlara doğduğunu ve yağmurun da hem salih, hem de hatalı kimselere yağdığını görmüyor musun?

Ey Abdullah! Halkın, seni iyi bilmesi için onların gözü önünde fakirlere yardım etme. Böyle yaptığında mükâfatını almış sayılırsın. Sağ elinle yaptığın iyilikten, sol elinin haberi olmamalıdır. Çünkü Allah'ın rızasını kazanmak için gizlice verdiğin sadakadan dolayı Allah, seni -halkın verdiğin sadakadan habersiz kalmasının sana zararı ulaşmayacağı bir gün -kıyamet günü şahitlerin gözü önünde mükâfatlandıracaktır.

(Dua ettiğin vakit) sesini alçalt. Zira gizlediğin ve açığa vurduğun her şeyi bilen Allah, istemeden de ne isteyeceğini biliyor.

Oruç tuttuğunda kimsenin gıybetini etme. Orucunuza zulüm bulaştırmayın. Halkın bilmesi için yüzleri tozlu, saçları dağınık, dudakları kuru olup gösteriş için oruç tutan kimselerden olma!

Ey Abdullah! Tüm iyilikler ve tüm kötülükler senin önündedir. Bunları ancak ölümden sonra görebilirsin. Allah Azze ve Celle, hayrın tümünü de cennette, şerrin tümünü de cehennemde karar kılmıştır. Çünkü bunlar (cennet ve cehennem) kalıcıdır.

Allah kime hidayet bağışlayarak, iman ile aziz kılar, doğru yolu ilham ederek tabiatında nimetlerini tanıyacak bir akıl bırakır, dinini ve dünyasını idare edecek ilim ve hikmet bağışlar, mükellef kıldığı şeyleri kolaylaştırmak üzere yardımda bulunur ve küçük amelleri yapmak için (bile) kendisinden yardım dilemeye davet ederse, böyle bir kimse, Allah'ın nimetleri, vaatettiği mükâfatları ve gücünden fazla kendisini mükellef kılmadığı için Allah'a şükretmeyi kendisine farz kılmalıdır; Allah'a karşı nankörlük etmemeli; O'nu anmalı; O'nu unutmamalıdır; O'na itaat etmeli ve O'na karşı günah işlememelidir. Oysa ki insan, Allah'ın emrettiği şeylerden yüz çeviren, onları yapmaktan âciz kalan, Rabbi önünde kendisine zillet elbisesini giydiren, heva ve hevesine uyan, ömrünü şehvetlerde geçiren ve dünyasını ahiretine tercih eden bir varlıktır. Bu durumdayken de Firdevs Cenneti'ni arzuluyor. Zalimlerin amelini yapmakla, iyi iş yapanların makamlarına ulaşmaya heveslenmek kimseye yakışmaz. Ansızın kopacak olan kıyamet kopunca ve büyük felaket gelip çatınca ve Cebbar olan Allah kesin hüküm vermek için terazileri kurunca ve bütün mahlukat hesap vermek için sahneye gelince, işte o zaman yücelik ve bağışın kimin olduğuna, hasret ve pişmanlığın da kime ulaşacağına yakin edersin. Öyleyse bu gün dünyada öyle bir iş yap ki, ahirette onunla kurtulacağına ümit edesin.

Ey Abdullah! Allah-u Teâla, vahyettiği şeylerin bazısında şöyle buyurmuştur:

"Ben, ancak, azametim için boyun eğen, benim için kendisini şehvetlerden alıkoyan, günlerini zikrimle geçiren, kullarıma karşı büyüklük taslamayan, açları doyuran, çıplakları giydiren, musibete uğrayanlara acıyan ve gariplere yer veren kimsenin namazını kabul ederim. Böyle bir kulun nuru, güneşin nuru gibi etrafa yayılır. Karanlıkta nur, cehalette ise hilim (olgunluk) veririm ona. İzzetimle onu korurum. Meleklerimi onu korumakla görevlen-diririm. Beni çağırdığında lebbeyk derim. Benden bir şey istedi-ğinde veririm. Bu kul benim indimde, meyvelerinin eşi bulunmayan ve bozulmayan firdevs Cenneti'nin bahçeleri gibidir.

Ey Abdullah! İslam (tevhid, nübüvvet ve meada ikrar etmek) çıplaktır; elbisesi hayâ, ziyneti ağırbaşlılık, cömertliği salih amel ve direği ise vera

(şüpheli şeylerden kaçınma)dır. Her şeyin bir temeli vardır; İslam'ın temelide biz Ehl-i Beyt'in sevgisidir.

Ey Abdullah! Allah-u Teâla'nın, zeberced (yakut cinsinden sarı veya yeşil değerli bir tür taş) ve ipekle sarılmış, sündus (ipek işlemeli bir kumaş) ve diybac (bir çeşit zarif ipekli kumaş) ile de süslenmiş, nurdan bir hisarı vardır. Bu hisar (kıyamet günü) bizim dostlarımızla düşmanlarımızın arasına çekilir. Beyinler (şiddetli bir sıcaktan dolayı) kaynadığında, yürekler ağızlara ulaştığında ve ciğerler beklemekten dolayı şiştiğinde Allah dostları, bu hisarın içerisine götürülür, orada Allah'ın güven ve himayesinde yer alırlar. Onlar için gönüllerin istediği ve gözlerin lezzet aldığı her şey orada vardır. Allah'ın düşmanları ise çok terlediklerinden dolayı ağızları kilitlenir, korkudan yüreklerinin bağı kesilir ve Allah'ın onlar için hazırladığı azaba bakıp şöyle derler: **"Bize ne oluyor ki, ken-dilerini kötülerden saydığımız adamları göremiyoruz?".**[266]

Allah dostları onların bu durumuna bakıp gülerler. Nitekim Allah-u Teâla cehennem ehlinin şöyle dediğini nakletmiştir: **"Biz onları alaya alır dururduk (şimdi onlar cehennem'de yoklar) yoksa gözler mi onlardan kaydı?"**[267] Diğer bir ayette de şöyle buyurmaktadır**: "Artık bugünde, iman edenler kafir olanlara gül-mektedirler; tahtlar üzerinde bakıp seyrediyorlar."**[268]

Allah-u Teâla, dostlarımızdan mü’min olan birine tek bir kelimeyle bile yardımda bulunan herkesi hesapsız cennete götürecektir.

ebu cafer muhammed İbn-İ -İ Nu'man ahvel’e[269] Öğütlerİ

Ebu Câfer diyor ki , İmam Sadık *aleyhi's-selâm* bana şöyle buyurdu: Allah-u Teâla, Kur’ân’da bazı grupları sırları ifşâ etmek suçuyla kınamıştır. "*Canım sana feda olsun, Kur'ân'ın neresinde kınamıştır.*" dediğimde, “şu ayette” diye buyurdu: **"Kendilerine güven veya korku haberi geldiğinde (derhal) onu yayarlar."**[270]

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* daha sonra şöyle buyurdu:

Sırlarımızı ifşâ eden, üzerimize kılıç çeken kimse gibidir. Gizli ilimlerimizi (sırlarımızı) duyup da onu ayakları altına gömen (gizleyen) kula Allah rahmet etsin. Allah'a andolsun ki, ben sizin kötülerinizi, baytarın hayvanı tanımasından daha iyi tanırım. Sizin kötüleriniz, Kurân'ı kötü ve hoşa gitmeyecek bir şekilde okuyan, namazı vaktin sonunda kılan, ve dillerini korumayan kimselerdir. Bil ki, Hasan ibn-i Ali *aleyhüma’s-selam,* ihanete uğrayıp insanlar etrafından dağıldığında, işi Muâviye'ye bıraktı; derken aşırı giden ve bu barıştan öfkeli dolayı olan şiiler İmam'a: "Aleyk-es selam ya müzillel mü’minin" (Aleyk-es selam ey mü’minleri zelil eden!) diye selam veriyorlardı. İmam Hasan *alehi's-selâm* da cevaben:

266- Sâd / 62.

267- Sâd / 63.

268- Mutaffifin / 34-35.

269- Mümin- Tak diye meşhur olan Ebu Cafer Muhammed b. Nu'man, İmam Ca'fer Sadık *(a.s)* ve İmam Musa Kazım *(a.s)*ın ashabındandır. Kendi döneminde Şianın tanınmış kelamcılarındandı; Ebu hanifeyle çeşitli konularda tartışmaları vardır.

270- Nisâ /82.

"Ben mü’minleri zelil eden değil aziz edenim. Sizin onlara karşı savaşmaya gücünüzün olmadığını görünce, canımızın korunması için böyle yaptım. Nitekim o alim (Hz.Hızır a.s), fakirlerin gemisini (sahiplerine kalması ve düşmanların eline düşmemesi için) deldi. Ben de kendi canımı ve sizlerin canını korumak için böyle yaptım." diyordu.

Ey Nu'man oğlu! Ben bazen sizlerden bazınıza (gizli) bir söz söylüyorum, o da o sözü yayıyor; böyle yaptığı için ona lanet etmeyi ve ondan uzak durmayı caiz biliyorum.

Babam buyuruyordu ki: “Takiyye'den daha fazla gözü aydınlatan ne var? Takiyye mü’minin siperidir. Takiyye olmasaydı Allah'a ibadet olunmazdı."

Allah buyuruyor ki: **"Mü’minler, mü’minleri bırakıp da kâfirleri dost (yönetici) edinmesinler. Kim böyle yaparsa, Allah'la hiçbir ilişkisi yoktur. Ancak onlardan çekinirseniz (takiyye ederseniz) o başka"**[271]

Ey Nu'man oğlu! Münakaşadan sakın; çünkü münakaşa amelini boşa çıkarır. Cedel ve tartışmadan kaçın; zira tartışma seni helak eder. Aşırı düşmanlıktan da uzak ol; çünkü aşırı düşmanlık seni Allah'tan uzaklaştırır.” İmam *alehi's-selâm* daha sonra şöyle buyurdu:

Sizden önceki kimseler susmayı öğreniyorlardı, oysa sizler konuşmayı öğreniyorsunuz. Onlardan biri âbid olmak istediğinde bu işe başlamadan önce on yıl susmayı öğreniyordu; bu işi başarıp susmaya sabredebildiğinde ibadete başlıyordu. Aksi takdirde, ben istediğim işin ehli değilim, diyordu. Ancak uzun bir müddet, çirkin söz söylemekten çekinen ve batıl bir hükümette eziyetlere karşı tahammül eden kimse kurtulur. Bunlar, gerçekten asaletli, seçilmiş kimseler ve velilerdir; onlar, mü’minlerin ta kendisidir. Benim en fazla nefret ettiğim kimse riyaset isteyen, söz taşıyan ve kardeşlerine haset eden kimselerdir; ne onlar bendendir ne de ben onlardanım. Bizim dostlarımız, ancak emrimizden çıkmayan, her işte bizi izleyen ve bize uyan kimselerdir.”

Daha sonra da buyurdu ki: Allah'a ant olsun ki, eğer sizlerden biri Allah yolunda yeryüzü dolusu altın sadaka verir ve sonra da bir mü’mine haset ederse, o altınlarla cehennemde dağlanır.

Ey Nu'man oğlu! ifşacı (sırlarımızı yayan kimse) bizi kılıçla öldüren kimse gibi değildir; onun günahı bizimle kılıçla savaşandan daha büyük ve daha fazladır.

Ey Nu'man oğlu! bizim söylemediğimiz bir hadisi bizim adımıza nakleden kimse, bizi yanlışlıkla değil, kasıtlı olarak katletmiştir.

Ey Nu'man oğlu! zulüm hükümetinde kendi yolunda git; korktuğun tehlikeli insanlara da selam verip hoş karşıla. Zira hükümete karşı çıkan kimse kendisini ölüme atarak helak etmiş olur. Allah buyuruyor ki: **"Kendi elinizle, kendinizi tehlikeye atmayın"**[272]

Ey Nu'man oğlu! biz öyle bir Ehl-i Beyt'iz ki, şeytan daima bizden ve bizim dinimizden olmayan kimseleri bizim aramıza sokmaktadır; şeytan onu (Şia ve ashabımız adına) yüceltti mi ve insanlar onları tanıyıp

271- Âl-i İmrân / 27.

272 -Bakara / 195.

sözlerine kulak verdi mi artık aleyhimize yalan söylemeyi ona emreder, onlardan biri gittiğinde de onun yerine başkasını getirir.

Ey Nu'man oğlu! Kim (bilmediği) ilmi bir sorunun cevabında, "bilmiyorum" derse ilmin yarısını elde etmiştir (ilmin hakkını eda etmiştir).

Mü’min bulunduğu yerde oturduğu sürece, kinli olabilir; fakat yerinden kalktığında kin de kalbinden çıkar.

Ey Nu'man oğlu! alim bildiği her şeyi sana söyleyemez. Bunlar, Allah'ın Cebrail *aleyhi’s-selâm’*a, Cebrail *aleyhi’s-selâm’ın* Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e, Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in Ali *aleyhi’s-selâm’*a, Ali *alehi's-selâm*'ın Hasan *aleyhi’s-selâm’*a, Hasan'ın Hüseyn *aleyhi’s-selâm’*a, Hüseyn'in Ali (Zeynel Abidin) *alehi's-selâm’*a, Ali (Zeynel Abidin)’in de Muhammed (Bâkır) *alehi's-selâm’*a, Muhammed(Bâkır)'ın de sırrını söylediği kimseye (burada İmam Sadık *alehi's-selâm* kendisini kasdediyor) buyurmuş olduğu sırlardır. Öyleyse acele etmeyin. Allah'a andolsun ki bu işin gerçekleşmesi (Peygamber Ehl-i Beyt’inin kurtuluşu ve adaletli bir hükümetin kurulması) üç defa yaklaşmıştı; ama onu ifşa etmenizle Allah onu erteledi. Allah'a andolsun ki, düşmanınızın sizden daha iyi bilmediği hiç bir sırrınız yoktur.

Ey Nu'man oğlu! Emrimden çıktığın için kendine acı! Sırrımı ifşa etme. Said oğlu Muğayre,[273] babamın aleyhine yalan söyledi ve sırrını ifşa ettı; Allah da demirin kızgınlığını ona tattırdı. Eb-ul Hattab da, benim aleyhimde yalan söyledi, sırrımı açığa vurdu; derken Allah-u Teâla, demirin şiddetli sıcaklığını ona da tattırdı.

Allah-u Teâla, sırlarımızı gizli tutan kimseyi, yaptığı işten dolayı dünya ve ahirette ziynetlendirir, payını bağışlar, onu demirin kızgınlığı ve zindanın darlığından korur.

İsrâiloğulları, öyle bir kıtlığa duçar oldular ki hayvan ve çocukları helak oldu. Musa ibn-i İmran *aleyhi’s-selâm* Allah'a münacatta bulundu; Allah-u Teâla Hz. Musa'ya şöyle hitap etti: "Ey Musa, bu kavim açıkça zina ediyor, faiz yiyiyor, havraları onarıp zekâtı hiçe sayıyor. (İşte bunun için azaba müstahak oldular.) Hz. Musa: "Allah'ım kendi rahmetinle onlara lutfet. Çünkü onlar hakkı kavrayamıyorlar." dedi. Bunun üzerine Allah-u Teâla Hz.Musa'ya şöyle vahyetti: "Ben kırk günden sonra onlara yağmur gönderip imtihan edeceğim; (bu vaat gizliydi fakat bazıları bundan haberdar olur olmaz) bunu ifşa edip yaydılar; işte bunun için kırk yıl yağmur onların üzerine yağmadı: Sizin de işiniz (zalim hükümdardan kurtulmanız) yaklaşmıştı; ama toplantılarınızda onu ifşa ettiniz (böylece de kurtuluşunuz ertelendi.)

Ey Ebu Câfer (Nu'man oğlu)! Sizin halk ile ne işiniz var (neden maslahata riayet etmeksizin onları kendi mezhebinize çağırıp kendinizi onlara tanıtıyorsunuz) onları kendi hallerine bırakın. Hiç bir kimseyi bu işe (şiiliğe) davet etmeyin. (Zira bu tutum sebepsiz sıkıntıya düşmenize sebep olur). Allah'a andolsun ki eğer yer ve gök ehli birleşip, Allah'ın hidayet olmasını dilediği bir kulu, saptırmak isteseler saptıramazlar. Halkın yakasını bırakın. Hiç biriniz, “kardeşim”, “amcam”, “komşum”

273 -Yalancı, bidatçı ve hadis uydurup İmam Bakır *aleyhi’s-selâm’*a isnat eden bir şahıs

demesin. Allah-u Teâla, hayır ulaştırmayı dilediği kulun ruhunu temizler; öyle ki hak ve güzel bir söz duyar duymaz, onu kabul eder ve kötü bir söz duyar duymaz onu reddeder. Daha sonra Allah-u Teâla onun kalbine, halini düzeltecek bir kelime ilham eder.

Ey Nu'man oğlu! Eğer kardeşinin seninle samimi dost olmasını istiyorsan onunla şaka yapma; münakaşa etme; ona karşı övünme ve ona karşı düşmanlık yapma. Sırlarını dostuna açıp söyleme; ancak düşmanının haberdar olmasıyla sana zararı olmayacak sırlar olursa o başka; Çünkü dostun da bir gün düşman olabilir.

Ey Nu'man oğlu! bir kulda üç sünnet olmadıkça mü’min olamaz:

Allah'ın’dan bir sünnet, Peygamber'inden bir sünnet ve İmam’ından bir sünnet. Allah’tan olan sünnet, sırları (mümkün oldukça) gizlemektir. Nitekim Allah-u Teâla, kendi hakkında şöyle buyurmuştur: **"O gaybı bilendir; kendi gaybını kimseye izhar etmez."**[274] Peygamber’den olan sünnet, halkla iyi geçinmek ve onlara doğru bir ahlakla davranmaktır. İmam’dan olan sünnet de, Allah kurtuluş verinceye kadar zorluk ve sıkıntıda sabırlı olmaktır.

Ey Nu'man oğlu, beliğ konuşmak, insanın dilinin keskinliğiyle olmadığı gibi saçma söz söylemekle de değildir; belağat, maksadı anlatmak ve delili bulmaktır.

Ey Nu'man oğlu! kim evliyaullaha küfreden bir kimsenin yanında otururs a günah işlemiştir. Kim bizim için öfkelenir de sab-rederse cennetin en yüksek derecesinde bizimle beraber olur. Kim sırlarımızı ifşa etmekle gününe başlarsa, Allah demirin kızgınlığını ve zindanın darlığını ona tattırır.

Ey Nu'man oğlu, üç şey için ilim öğrenme: Gösteriş, övünmek ve tartışmak. Üç şey için de ilmi terketme: Cehalete meyletmek, ilme rağbetsiz olmak ve halktan utanmak. Yayılmayan ilim, üstü kapalı kalan kandile benzer.

Ey Nu'man oğlu! Allah, bir kulun hayrını dilediğinde kalbinde nurlu bir nokta oluşturur, derken kalbi nurlanır, hakkı talep eder; daha sonra kuşun yuvasına gitmesinden daha hızlı bir şekilde sizin mektebinize koşar.

Ey Nu'man oğlu! Allah, biz Ehl-i Beyt’in sevgisini göklerden, arşın altındaki hazinelerden altın ve gümüş hazineleri misali, belirli bir miktarda indirir ve onu en iyi mahlukuna bağışlar: Bu hazinelerin, yağmur bulutlarına benzer bulutları vardır; Allah-u Teâla yaratıklarından sevdiği kimseye bu nimeti vermek istediğinde, bu bulutların, şiddetle yağmasına izin verir; öyle ki, bu lütuf annesinin karnında olan cenine bile ulaşır.

ashabından bir gruba yazdığı mektup

Hamd ve salat ve selamdan sonra, (size şunları tavsiye edi-yorum): Rabbinizden afiyet dileyin, mütevazı, vakârlı, ağırbaşlı ve hayâlı olun. Salih olanlarınızın çekindiği şeylerden çekinin. Batıl ehline de güzel davranın. Onların kötü hareketlerine tahammül edin. Onlarla uzun münakaşalara girmekten sakının. Yine onlarla bir arada oturduğunuzda, muâşeretlerinizde veya bir söz hakkında tartıştığınızda Allah'ın size emrettiği takiyeye riayet edin. Çünkü sizler onlarla oturup kalkmak,

274 - Cin/26

muaşeret etmek ve tartışmak zorundasınız. Takiye yapmaksızın onlarla karşılaşırsanız, sizi incitirler ve yüzlerinizden hoşnut olmadığınızı anlarlar.

Eğer Allah onları sizden uzaklaştırmasaydı, size musallat olurlardı. Onların size karşı kalplerindeki kin ve düşmanlıkları açığa vurduklarından daha çoktur. (Ama siz sürekli olarak) onlarla beraber oturup kalkmaktasınız.

Allah-u Teâla bir kulu yaratılışta mü'min olarak yaratmışsa, şerri onun nazarında kötü göstermedikçe ve onu o şerden uzaklaştırmadıkça o kul ölmez. Allah-u Teâla, birine şerri sevdirmeyip onu şerden uzaklaştırırsa, kibir ve ululanmaktan da onu korur; böylece o kimse yumuşak huylu, güzel ahlaklı ve güler yüzlü olur; İslami vakar, sükunet ve huşuya sahip olur; Allah'ın haramlarından sakınır ve gazabından kaçınır. Allah, insanlarla dost olmayı, onlara iyi davranmayı, onlarla ilişkiyi kesmemeyi ve düşmanlığı terketmeyi ona nasip eder; öyle ki artık düşmanlıktan ve düşmanlık ehli olan kimselerden tamamiyle uzaklaşır.

Eğer Allah-u Teâla, ilk yaratılışta bir kulu kafir olarak yaratırsa, şerri ona sevdirmedikçe ve onu o şerre yaklaştırmadıkça o kul ölmez. Şerri ona sevdirip onu o şerre yaklaştırdığında da kibir ve ululanmaya duçar olur; derken katı kalbli, kötü ahlaklı, asık suratlı olur; çirkinliği açığa çıkar ve hayâsız olur. Allah onun hayâ perdesini yırtar, (hayâ perdesi yırtıldığında da) haramlara düşer; artık haramdan ayrılmaz, Allah'a karşı günah işler, itaâtı ve itaat ehlini sevmez.

Mü'min ve kafir arasındaki fark ve uzaklık ne de çoktur! Allah'tan bu belalara düçar olmamayı dileyin ve bu afiyeti Allah('ın rızası) için talep edin. Allah'tan başka hiç bir güç ve kuvvet sahibi yoktur.

Çok dua edin; Allah kendisini çağıran kulu sever; O mü'min kullarının dualarını kabul edeceğini vaat etmiştir. Allah, kıyamet günü mü'minlerin duasını cennette nimetlerini çoğaltan bir amele dönüştürür.

Gece ve gündüzün her saatinde gücünüz kadarıyla Allah'ı çokça anın. Çünkü Allah, kendisinin çok anılmasını emretmiştir. Allah kendisini anan mü'mini unutmaz ve onu hayırla anar.

Allah-u Teâla, Kur'ân'da mü'minlere şöyle emretmiştir:

"Namazları ve (özellikle) orta (öğle) namazı(nı üstlerine düşerek, titizlik göstererek) koruyun ve Allah'a gönülden boyun eğiciler olarak (namaza) durun".[275]

Fakir Müslümanları sevin; Çünkü onları küçümseyen ve onlara karşı büyüklük taslayan kimse, Allah'ın dininden uzaklaşmıştır. Allah böyle bir kimseyi hor görür ve ona gazap eder.

Ceddimiz Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyur-muştur:

"Rabbim, yoksul Müslümanları sevmeyi bana emretmiştir." Bilin ki kim bir Müslümanı küçük görürse Allah onu kendi gazap ve tahkirine uğratır; bütün insanlar ona şiddetle buğzeder. Öyleyse fakir Müslüman kardeşleriniz hakkında Allah'tan çekinin. Onların sizin üzerinizde olan hakları onları sevmenizdir. Çünkü Allah, peygamberlerine onları sevmeyi emretmiştir.

275 - Bakara / 238.

Kim Allah'ın, sevgilerini farz kıldığı kimseleri sevmezse, Allah ve Resulüne karşı gelmiş olur. Allah ve Resülüne karşı geldiği halde ölen kimse de, sapkınlık ve dalalet üzere ölmüştür.

Ululuk ve kibirden sakının. Zira ululuk, Allah'ın ridasıdır[276]. Kim Allah'ın ridası üzerinde O'nunla çekişirse, Allah onu parçalar ve kıyamet günü onu rezil eder.

Sakın, birbirinizin hakkına tecavüz etmeyin; Çünkü salih insanların tavrı böyle değildir. Allah zulüm edenin zulmünü kendisine çevirir ve zulme uğrayana da yardım eder. Allah kime yardım ederse galip olur ve ilahi zafere ulaşır.

Sakın, birbirinize haset etmeyin. Çünkü küfrün aslı hasettir. Sakın mazlum bir Müslümanın aleyhine birbirinizle yardımlaş-mayın. Çünkü hakkınızda beddua ederse, kabul olur.

Babamız Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyur-muştur: "Mazlum Müslümanın bedduası kabul olur."

Sakın nefsiniz, Allah'ın haram kıldığı şeylere meyletmesin. Çünkü kim bu dünyada Allah'ın yasaklarını çiğnerse Allah, onunla cennet ve cennet ehli için olan nimet, lezzet ve sonsuz kerameti arasında engel oluşturur.

İNCİLER DİZSİ DİYE ADLANDIRILAN SÖZLERİ

1- Bir işi incelemekte aşırı hassasiyet göstermek ayrılığa; eleştiri, düşmanlığa; sabırsızlık, rezilliğe; sırrı ifşa etmek, alçalmaya sebep olur. Cömertlik zekanın cimrilik ise gafletin alametidir.

2- Kim şu üç şeye sarılırsa dünya ve ahiret dileklerine kavuşur: Allah'a sığınmak, ilahî takdire razı olmak ve Allah'a karşı hüsn-ü zanda bulunmak.

3- Kim şu üç şeyde gevşek davranırsa mahrum kalır: Cömertten bir şey istemek, alimle arkadaş olmak ve (adil) sultanın ilgisini kazanmak.

4- Üç şey muhabbet doğurur: Din, tevazu ve bahşiş.

5- Üç şeyden uzaklaşan üç şeye ulaşır: Şerden uzaklaşan izzete, kibirden uzaklaşan saygınlığa cimrilikten uzaklaşan da şerefe.

6- Üç şey düşmanlık getirir: Nifak, zulüm ve bencillik.

7- Kimde şu üç hasletten biri olmazsa üstün sayılmaz: İnsana süs olan akıl, onu ihtiyaçsız kılan servet ve ona destek olan kabile.

8- Üç şey insanın ayıplanmasına sebep olur: Haset, laf taşımak ve başıboşluk.

9- Üç kimseyi, ancak üç yerde tanımak mümkün olur: Yumuşak olanı, öfkelendiğinde; yiğidi, savaşta; kardeşi, kendisine muhtaç olunduğunda.

10- Üç sıfat kimde olursa, oruç tutan ve namaz kılan birisi olsa bile münafıktır: Yalan konuşan, sözünde durmayan ve emanete hıyanet eden.

11- Üç çeşit insandan kork: Hâin, zâlim ve laf taşıyan. Çünkü senin için (başkasına) hıyanet eden (bir gün de) sana hıyanet eder. Senin için (başkasına) zulüm eden (bir gün de) sana zulüm eder. Sana laf taşıyan (bir gün de) senin aleyhine (başkasına) söz götürür.

---

276 - Rida, cübbe anlamına gelir; burada maksat söz konusu özelliğin Allah Teala'ya mahsus olduğunu ifade etmektir.

12- Bir kimse üç emaneti korumadıkça emin sayılmaz: Mal, sır ve namus. Eğer ikisini koruyup da birini zayi ederse yine de emin sayılmaz.

13- Ahmakla istişare etme, yalancıdan yardım isteme, sultanların dostluğuna güvenme. Çünkü yalancı, uzağı yakın, yakını ise uzak gösterir. Ahmak kendisini senin için zahmete düşürür; fakat senin istediğine ulaşamaz. Sultanlar ise, onlara tam itimat ettiğin sırada seni yalnız bırakırlar ve onlarla tam ilişki kurduğunda ilişkilerini keserler.

14- Dört şey dört şeye doymaz: Yer yağmura, göz bakmağa, kadın erkeğe, alim de ilime.

15- Dört şey insanı çabuk ihtiyarlatır: Güneşte kurutulan eti yemek, yaş yerde oturmak, merdiven çıkmak ve ihtiyar kadınla cima etmek.

16- Hanımlar üç kısımdır: Tamamen yararına olan, hem yararına hem de zararına olan ve tam zararına olan. Tamamen yararına olan kızdır. Hem yararına hem de zararına olan dulkadındır. Tamamen zararına olan ise önceki kocasından yanında çocuğu bulunandır.

17- Üç özellik büyüklüğün mayasıdır: Öfkeyi yenmek, kötülük yapanı affetmek, mal ve canla (insanlara) iyilik yapmak.

18- Üç şey üç şeyden kurtulamaz: Rehvan at sürçmekten, kılıç körelmekten ve olgun insan yanılmaktan.

19- Belagat üç şeyledir: İstenilen manaya yaklaşmak, fazla sözden kaçınmak ve kısa sözle çok şey anlatmak.

20- Kurtuluş üç şeydedir: Dilini tutman, evinde oturman ve işlediğin günahlara karşı pişmanlık duyman.

21- Cehalet üç şeydedir: Arkadaşları değiştirmek, sebebini açıklamadan dostlarla çekişme ve faydasız şeyleri araştırmak.

22- Üç özellik kimde olursa kendi zararına olur: Hilecilik, ahdi bozmak ve zulüm yapmak. Nitekim (Allah-u Teâla), Kur’an'da şöyle buyurmuştur:

"Kötü hile, ancak sahibini sarıp-kuşatır"[277]. **"Artık sen onların kurdukları düzenin uğradığı sona bir bak; biz onları ve kavimlerini topluca yerle bir ettik.**[278] **“Kim ahdini bozarsa, artık o ancak kendi nefsi aleyhine ahdini bozmuş olur.”** [279]Yine şöyle buyuruyor: **“Ey insanlar dünya menfaatleri için zulüm yapmanız, ancak kendi zararınızadır.”**[280]

23- Üç şey insanı yüce makamları talep etmekten alıkor: Az çaba, tedbirsizlik ve dar görüşlülük.

24- İleri görüşlü olmak üç şeydedir: Kendisinden üstekilere hizmet etmek, babaya itaatte bulunmak ve efendisine karşı tevazu göstermek.

25- İnsanın dostu şunlardır: Uyumlu hanım, iyi evlat ve halis arkadaş.

26- Şu üç şey kime verilmiş olursa en büyük zenginlik olan üç şeye ulaşmış olur: Verilenle yetinmek, halkın elindekine göz dikmemek, gereksiz ve fazla olan her şeyi terketmek.

---

277 - Fatır / 41

278 - Neml / 52

279 - Fatır / 10

280 - Yunus / 23

27- Ancak şu üç özeliğe sahip olan kimse cömert sayılır: Varlıkta ve yoklukta malını cömertçe bağışlamak, müstahak olana vermek, bağışladığı mala karşılık aldığı teşekkürleri bağışladığı maldan daha çok saymak.

28- Üç şeyi yapmadığında insan mazur sayılmaz: Hayrını iste-yenle istişare etmek, haset edenle geçinmek ve halka kendini sevdirmek.

29- Şu üç hasleti tam olarak taşımayan kimse akıllı sayılmaz: Sevinç ve gazab halinde kendi aleyhine bile olsa hakka riayet etmek, kendisi için beğendiği şeyi başkaları için de beğenmek ve yanıldığı vakit sabırlı ve yumuşak olmak.

30- Nimet ancak şu üç şeyle devam eder: O nimet karşısında ilahi vazifeyi tanımak, şükrünü edâ etmek ve o nimet için zahmet çekmek.

31- Kim şu üç şeyden birine duçar olursa, ölümü arzu eder: Ardı arkası kesilmeyen fakirlik, yüz kızartıcı bir haram iş yapmak ve galip olan bir düşmana duçar olmak.

32- Üç şeye ilgi göstermeyen üç şeye duçar olur: Uzlaşmaya ilgi göstermeyen yardımcısız kalır, hayır işe ilgi göstermeyen pişman olur, arkadaşlarını çoğaltmaya ilgi göstermeyen zarar görür.

33- Herkes şu üç şeyden kaçınmalıdır: Kötülere yaklaşmak, kadınlarla konuşmaya dalmak ve bid’at ehli ile oturup kalkmak.

34- Üç şey, kişinin kerem sahibi olduğunu gösterir: Güzel ahlak, öfkeyi yenmek, haramlara bakmaktan kaçınmak.

35- Üç şeye güvenen aldanır: Olmayacak sözleri tasdik etmek, güvenilmeyen insanlara bel bağlamak ve elde edilmeyecek şeye göz dikmek.

36- Üç şeyi yapan dinini ve dünyasını bozar: Suizanda bulunan, her sözü dinleyen ve yetkisini hanımının eline veren.

37- En üstün hükümdar şu üç özelliğe sahip olan kimsedir: Şef-kat, cömertlik ve adalet.

38- Üç şeyde ihmalkârlık hükümdara yakışmaz: Sınırları korumak, mazlumların haklarını aramak ve işleri için salih kimseleri seçmek.

39- (Adil) hükümdarın, kendi ashap (yardımcı) ve emrindekilerin üzerinde üç hakkı vardır: İtaat edilmek, gıyab ve huzurunda hayrını istemek, zafer ve başarıları için duâ etmek.

40- Yöneticilerin özel kesim ve halkın geneli karşısında üç vazifesi vardır: İyi iş yapanları o işe ilgilerinin artması için mükâfatlandırmak; kötü iş yapanların tövbe etmeleri ve sapıklıklarından dönmeleri için hatalarını örtmek; lütuf ve insafla halkın tümüyle kaynaşarak onların birliğini korumak.

41- Bir yönetici (insanlardan) üç grubu önemsemeyip hafife alır ve onları kendi başlarına bırakırsa, işleri çığırından çıkar ve zorlaşır: Toplumdan ayrılmış ve (kendine yeni bir yol seçmiş) faziletsiz kişiyi, marufa emir ve münkerden nehyetmeyi siper edinerek kendi bid'atlarını yaymaya çalışan kişiyi ve yöneticinin haklarında hüküm uygulamasını önleyecek bir reis etrafında toplanan bir şehrin halkını.

42- Akıllı bir adam hiç kimseye hakaret etmez. İnsanlardan üç grup hakaret edilmemeye daha layıktır: Alimler, hükümdarlar ve kardeşler.

Alimlere hakaret eden dinini bozar. Hükümdara hakaret eden dünyasını bozar, kardeşlerine hakaret eden yiğitliğini yitirir.

43- Sultanların sırdaş ve yakınlarını üç sınıf olarak gördük: a) Hayır isteyenler; bunlar hem kendilerine hem sultana ve hem de raiyyete (halka) berekettir. b) Hedefleri, kendi ellerindeki malı korumak olanlar; bunlar da (başkalarına eziyet etmemek açısından) ne övülen ve ne de kınanan kimselerdir; ama kınanılmaya daha yakındırlar. c) Şerden yana olanlar; bunlar, uğursuzdurlar, hem kendilerinin hem de sultanın kınanmasına sebep olurlar.

44- Bütün insanlar şu üç şeye muhtaçtır: Emniyet, adalet ve refah.

45- Üç şey hayatı karartır: Zalim hükümdar, kötü komşu ve ağzı bozuk kadın.

46- Mesken edinmek ancak şu üç özelliği olan yerde güzeldir: Güzel havası, tatlı suyu olan yumuşak ve düz yerde.

47- Şu üç şey pişmanlık getirir: Övünmek, iftihar etmek ve üstünlük hususunda tartışmak.

48- Şu üç şey insanın tabiatında vardır: Haset, ihtiras ve şehvet.

49- Kimde şu üç özellikten biri olursa, diğer iki özellik de onun büyüklük heybet ve cemalinde toplanır: Vera’ (haram ve şüpheli şeylerden kaçınmak), eli açık olmak ve şecaat.

50- Şu özellikler kime verilmiş olursa kâmil olur: Akıl, cemal ve fesahat (açık konuşmak).

51- Şu üç grubun durumları belli oluncaya kadar sağ olduklarına hükmedilir: Hamilelik süresi bitinceye kadar kadının; ömrü tüke-ninceye kadar sultanın ve dönünceye kadar kaybolan şahsın.

52- Üç şey mahrumluk getirir: İstemekte ısrar, gıybet etmek ve alay etmek.

53- Üç şey kötü sonuç doğurur: Galip olsa bile fırsat gelmeden önce savaşçının (düşmana) saldırması. Zararı olmasa bile hasta olmayan birinin ilaç kullanması. İhtiyacını karşılamaya muvaffak olsa bile yöneticiyle ilişki kurmak.

54- Üç şeyde herkes kendisinin haklı olduğunu söyler: İnandığı dinde, kendisine galip olan heva ve heveste ve işlerindeki tedbirde.

55- İnsanlar üç sınıftır: Sözü geçen saygınlar; birbirleriyle eşit olanlar ve birbirlerine düşmanlık yapanlar.

56- Üç şey dünyayı ayakta tutmaktadır: Ateş, tuz ve su.

57- Yersiz olarak üç şeyi isteyen, üç şeyden mahrum kalmayı hakkeder: Haksızca dünyayı talep eden ahiretten mahrum kalmayı hakkeder. Haksız yere başkanlık isteyen Allah’a itaatten mahrum kalmayı hakkeder. Hakkı olmadan mal peşinde olan malın elinde kalmasından mahrum kalmayı hakkeder.

58- İleri görüşlülerin şu üç işi yapmaları uygun değildir: Kurtulsa (kurtulacağını bilse) bile, tecrübe edinmek için zehir içmek; zarar görmese de kıskanç akrabalarına sırrını açmak, zenginliğe yol açsa bile deniz yolculuğu yapmak.

59- Hiç bir toplum, dünya ve ahiret işleri için şu üç sınıftan mustağni olmaz. Eğer bunlar olmazsa başıboş kalırlar: Takvalı ve bilgili bir fakih; emrine itaat edilen hayırlı bir yönetici ve güvenilir ve bilinçli bir doktor.

60- Dost üç özellikle denenir, bu özelliklere sahip olursa halis ve temiz bir dost olduğu anlaşılır; aksi takdirde varlık ve bolluk (zamanının) dostudur; darlık ve zorluk (zamanının) dostu değil: Ondan bir mal istemek, bir malı ona emanet vermek ve şiddet ve sıkıntılarda onu ortak kılmak.

61- İnsanlar şu üç şeyden kurtulursa, huzura kavuşurlar: Kötü dil, kötü el ve kötü davranış.

62- Şu üç özellikten birine sahip olmayan köleyi yanında barındırmak, efendisine rahatlık getirmez: Onu doğruluğa sevkeden dini veya ona yol gösteren bir edebi ya da (kötü işlerden) alıkoyan bir korkusu.

63- Kişi evine ve ailesine karşı şu üç özelliği taşımaya muhtaçtır. Bu özellikler tabiatında olmasa bile bunları edinmeye çalışmalıdır: Güzel muâşeret etmek, ölçülü bir şekilde harcamak (ailesinin refahını sağlamak) ve namusunu korumaya düşkün olmak.

64- Her zanaatçı, kendi işi ve kazancı için şu üç şeye muhtaçtır: İşinde becerikli olmak, işiyle ilgili olarak emaneti edâ etmek ve müracaat edenlerin ilgisini kazanmak.

65- Kim şu üç şeyden birine duçar olursa aklı dengesini kaybeder: Elden çıkmakta olan nimete, fasit hanıma ve sevdiğinin beklenmedik bir belaya yakalanmasına.

66- Cesaret yaratılışa dayanan üç özellikten kaynaklanır; bunlardan her birinin kendine mahsus üstün bir yanı vardır: Fedakarlık, zilletten kaçınmak ve şan ve şerefe talip olmak. Bu özelliklerin üçü de bir yiğitte toplanırsa, hiç bir kimse, onun karşısında duramaz ve atılganlık ve cesarette kendi asrında şöhret kazanır. Eğer bu özelliklerden bazısı ağır basarsa o yönde cesareti, daha çok ve atılganlığı daha güçlü olur.

67- Anne ve babanın, evladın üzerinde üç hakkı vardır: Her halükarda onlara teşekkür etmek, Allah'a karşı günah işlemeye emretmeleri hariç tüm emir ve nehiylerine uymak, gizli ve açıkta hayırlarını istemek. Evladın, babanın üzerinde üç hakkı var: İyi anne seçmek, güzel isim takmak ve terbiyesi için gayret sarf etmek.

68- Mü’min kardeşler kendi aralarında üç şeye muhtaçtırlar; buna riayet ederlerse kardeşlikleri devam eder, aksi takdirde ayrılıp birbirlerine karşı kin ve nefret beslerler: İnsaflı davranmak, şefkatli olmak ve hasedi terketmek.

69- Akrabalar üç şeyi gözetmedikçe zaafa uğrayıp başlarına gelene düşmanlarının sevinmelerinin ezikliğini hissederler: Dağılmamaları için hasedi terketmeleri, yakınlığı korumak için iyi ilişki kurmaları ve izzet (ve kudret)ten yararlanmak için yardımlaşmaları.

70- Erkek, hanımına karşı üç şeye riayet etmelidir:

a) Hanımının, muhabbet ve ilgisini kazanmak için onunla uyum sağlamak, b) Ona karşı güzel ahlaklı olmak, c) Onun gözünde güzel görünmek ve refahını sağlamakla kalbini elde etmek.

71-Kadın, kocasına karşı şu üç şeye riayet etmesi gerekir:

a) Kocasının tüm hallerde güvenini sağlayacak şekilde kendisini kötülüklerden koruması; b) Muhtemel hatalarının af edilmesi için sürekli kocasının hakkını gözetmesi; c) Tatlı dil ve çekici tavırlarıyla kocasına olan sevgisini bildirmesi.

72- Başkalarına iyilik yapmak ancak üç şeyle kâmil olur: İyilikte acele etmek, iyiliği çok olsa da az görmek ve iyiliğini başa kakmamak.

73- Sevinç ve neşe üç şeydedir: Vefalı olmak, haklara riayet etmek ve sıkıntılarda yardımlaşmak.

74- Üç şey, fikrin isabetli olmasına delildir: Karşılaştığı kimseyi hoş karşılamak, iyice dinlemek ve güzel cevap vermek.

75- İnsanlar üç kısımdır: Akıllı, ahmak ve fâcir. Akıllı, sorduklarında cevap verir, konuştuğunda doğru konuşur ve dinlediğinde de sözü kavrar. Ahmak, konuştuğunda acele eder; haber verdiğinde şaşırıp gaflete düşer; ve kötü işe zorlandığında da onu yapar. Fâcir de emanet verildiğinde hıyanet eder; ve kendisiyle konuştuğunda seni lekeler.

76- Dostlar üç kısımdır: Birincisi, kendisine sürekli ihtiyaç duyulan yemeğe benzer; işte bu akıllı kimsedir. İkincisi (bazı vakitler insanı yakalayan) dert gibidir; bu da ahmak kimsedir. Üçüncüsü ise (derdi tedavi eden) ilaç gibidir; bu da mütefekkir kimsedir.

77- Üç şey insanın aklının ne derecede olduğunu gösterir: Elçi, kendisini gönderenin; hediye, hediye verenin; mektup da yazanın aklının ne derecede olduğunu gösterir.

78- İlim üç kısımdır: Muhkem ve açık olan ayetleri anlamak, farzları bilmek ve sabit sünnetlerden haberdar olmak.

79- İnsanlar üç kısımdır: İlim öğrenmekten çekinen cahil, ilmine uyması yüzünden zayıf düşen alim, dünya ve ahireti için çalışan akıllı.

80- Şu üç özelliğe sahip olan gariplik çekmez. Güzel edep, eziyet etmemek ve su-i zanda bulunmaktan kaçınmak.

81- Günler üçtür: Geçip giden dün, ganimet bilinmesi gereken bugün, arzusundan başka elde bir şeyi olmayan yarın.

82- Kimde şu üç sıfat, yerleşik bir özellik (karakter) haline gelmezse imanının ona faydası olmaz: Cahillerin cehaletine karşı koyabilecek olgunluk, haramlardan alı koyacak takva ve insanlarla geçinmesini sağlayacak ahlak.

83- Kimde şu üç haslet olursa imanı kâmil olur: Öfkeli olduğunda haktan sapmamak hoşnut olduğunda batıla yönelmemek ve güçlü olduğunda affetmek.

84- Dünyası olan her insan şu üç şeye muhtaçtır: Gevşekliğe varmayacak rahatlık, kanaatla beraber olan cömertlik ve tembelliği olmayan cesaret.

85- Her ne durumda olursa olsun akıllı insanın üç şeyi unutmaması gerekir. Dünyanın faniliğini; durumların sürekli değiştiğini ve kendisinden kurtulmanın mümkün olmayan âfetleri.

86- Şu üç özellik bir kişide tam olarak bir araya gelmez: İman, akıl ve çaba.[281]

281- Maksat halkın genelinde görülen durumdur, Allah'ın velileri bundan müstesnadır.

87- Kardeşler (yakın dostlar) üç kısımdır: Canıyla arkadaşına yardımda bulunan kardeş, malıyla yardım eden kardeş; bu ikisi gerçek kardeşlerdir. Üçüncü kardeş ise ihtiyacını senin vasıtanla karşılayan ve seni bazı zevkleri için isteyen kimsedir. Böyle birisini güvenilir sayma.

88- İnsanda şu üç özellik olmadıkça, imanı kemale erişmez: Din hususunda bilgi sahibi olmak, geçimini sağlamakta ölçülü davranmak ve musibetlere karşı sabırlı olmak.

Yüce Allah'tan başka hiç bir güç ve kuvvet sahibi yoktur.

tevhİd, İman, ehl-İ beyt sevgİsİ ve küfür hakkIndakİ sözlerİ

Birisi İmam Sadık *aleyhi's-selâm'*ın huzuruna vardığında İmam ona: "Kimlerdensiniz?" diye sordu. O da: "*Sizi sevenlerden ve sizi takip edenlerdenim.*" dedi. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: Allahu Teâla kendi dostluk ve velayetini kabul etmedikçe bir kulu sevmez ve kimi dost edinirse cenneti ona farz kılar.

Daha sonra buyurdular ki: "Bizi sevenlerin hangi kısmın-dansınız?" Adam, susup kaldı. (İmam *aleyhi's-selâm'*ın ashabından olan) Sedir: "*Ey Resulullah'ın oğlu sizi sevenler kaç gruptur?*" diye sordu. İmam *aleyhi's-selâm* da şöyle buyurdu: "Bizi sevenler üç gruptur. Birinci grup, bizi (sadece) açıkta sever, gizlide değil. Bir grupta bizi gizlide sever açıkta değil. Diğer bir grup ise, bizi hem gizlide sever, hem de açıkta; işte bu grup en üstün olandır. Bunlar tatlı ve bol kaynaktan susamışlıklarını gideren Kur'an'ın te'vil ve tefsirini bilen, hakkı batıldan ayırt eden ve sebeplerin sebebini (Allah'ı) tanıyan kimselerdir. Bunlar toplulukların en üstün olanıdır. Fakirlik, yoksulluk ve çeşitli belalar, atın süratinden daha hızlı bir şekilde onlara yönelmektedir; onlar şiddet ve çilelere uğrar, sarsılıp işkence görür; bir kısmı öldürülüp bir kısmı yaralanır ve uzak şehirlere dağılırlar. Allah, onların hürmetine hastalara şifa verir, fakirleri ihtiyaçsız kılar, size yardım eder, yağmur gönderir ve sizi rızıklandırır. Sayıları azdır; ama Allah katında değer ve mertebe bakımından pek yücedirler. İkinci grup (üsteki sıralamada ilk grup) grupların en aşağısıdır. Açıkta (dilde) bizi severler, ama padişahların yolundan giderler (onların yaşayışları gibi yaşarlar.) Dilleri bizimledir, kılıçları ise bizim aleyhimizedir. Üçüncü sınıf ise (üsteki sıraya göre ikinci sınıf oluyor) vasat olan sınıftır; gizlide bizi severler, fakat kendilerini muhafaza etmek için sevgilerini açığa vurmazlar. Canıma andolsun ki eğer onlar, gizlide gerçekten bizleri seviyorlarsa gündüzleri oruç tutarlar, geceleri ibadet ederler ve çehrelerinde zahitlik eseri görünür. Yine onlar sulh ve itaat ehli olurlar.

O adam: "*Ben sizi hem gizlide ve hem de açıkta sevenlerdenim.*" dedi. İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: Bizi gizlide ve açıkta sevenlerin bazı alametleri vardır. Onlar, bu alametlerle tanınırlar." Adam: "*Bu alametler nelerdir?*" dedi: İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Bunlar bir kaç özelliktir; ilki (şudur): Onlar tevhidi hakkıyla kavramışlardır. Tevhid ilmini sağlamlaştırmışlardır. Allah ve sıfatlarına iman etmişlerdir ve daha sonra imanın sınırını, hakikatini, şartlarını ve te'vilini bilmişlerdir." Sedir: "*Ey Resulullah'ın oğlu! Şimdiye kadar imanı böyle vasfettiğinizi duymamıştım.*" dedi. İmam *alehi's-selâm* dedi ki: "Evet ey Sedir! İmanın kimde olduğunu bilmeden önce "iman nedir" diye sormaya kimsenin

hakkı yoktur.” Sedir: "*Ey Resulullah'ın oğlu! Eğer uygun bulursanız bu sözü açıklayın*" dedi.

İmam *alehi's-selâm* şöyle buyurdular: Her kim Allah'ı kalbi tevehhümlerle tanırsa O'na ortak koşmuş ve kim Allah'ı manayla değil de isimle tanırsa eksikliğini kabul etmiştir. Çünkü isimler hâdistir; sonradan meydana çıkmıştır; (Allah'ın mukaddes künhü ise kadimdir.) Kim isim ile manaya (birlikte) taparsa (ismi) Allah’a ortak koşmuştur. Kim manaya, idrak vasıtasıyla değil de sıfat vasıtasıyla ulaşırsa, imanını gayıp olan bir şeye atfetmiştir.[282]

Kim sıfat ve mevsufa[283] taparsa, tevhidi batıl etmiştir. Çünkü sıfat, mevsuftan ayrıdır. (İkilik tevhitle uyuşmaz)

Kim mevsufu sıfata izafe ederse (sıfatla mevsufu tanımak isterse), büyüğü küçültmüş ve Allah'ı layıkıyla tanımamıştır."

- "*Öyleyse tevhide ulaşmanın yolu nedir?*" diye sorduklarında şöyle buyurdu: Araştırma yolu açıktır ve bu çıkmazlardan kurtulmak da mümkündür. Hazırda olan bir şeyi tanımak, sıfatını tanımaktan öncedir.[284] Ama gayıbın sıfatını tanımak, onun kendisini tanımaktan öncedir. (Allah-u Teâla hazır olduğu için ilk önce Allah'ı tanımak gerekir, daha sonra diğer varlıkları.)

- "*Hazır birisinin şahsını, sıfatından önce nasıl tanıyabiliriz?*" dediklerinde de şöyle buyurdu:

İlim ve idrak önce O'nun şahsına taalluk eder ve daha sonra (O’nun kudretinin bir eseri olan) kendini de O'nun vesilesiyle tanırsın. Kendini kendi vasıtan ve kendi vücudunla (Allah'ın vücudundan müstakil olarak) tanıyamazsın. Bilmelisin ki vücudunda olan her şey O’nun içindir ve O’na bağlıdır. Nitekim Yusuf’un kardeşleri, Yusuf’a şöyle dediler: **"Şüphesiz ki sen Yusuf’sun. Yusuf da: Evet ben Yusuf’um ve bu da kardeşimdir dedi.**[285] Yusuf’un kardeşleri Yusuf’u, onun kendi vasıtasıyla tanıdılar, başkasının vasıtasıyla değil. Onlar Yusuf’un Yusuf olduğunu, kendi vehim ve hayâlleri vesilesiyle tesbit etmediler.

Allah'ın **"Bahçelerin bir ağacını dahi bitirmek sizin için mümkün değildir."**[286] diye buyurduğunu görmüyor musunuz? Yani kendi tarafınızdan bir imam seçmeye ve kendi iradeniz ve isteğinizle onu hak sahibi olarak adlandırmaya hakkınız yoktur.

Daha sonra şunları ekledi: Kıyamet günü Allah-u Teâla üç grup-la konuşmayacak, onlara (rahmet gözüyle) bakmayacak ve onları (günahtan) temizlemeyecek ve onlar için elemli bir azap vardır.

a) Allah'ın bitirmediği bir ağacı diken kimse; yani Allah'ın tayin etmediği bir kimseyi imam olarak belirleyen kimse.

b) Allah'ın seçtiği bir imamı inkâr eden kimse.

---

282 - Çünkü gayıb olan bir şeyi tanımak istediklerinde onu sıfatı vasıtasıyla tanırlar, idrak vasıtasıyla değil. Zira, gayıp bir şey idrak olunmaz.

283 - Sifat, nitelik ve mevsuf nitelenen anlamınadır.

284- Mesela insanı, ilk önce bütün özellikleri ile görürler, daha sonra onun ilim, olgunluk vs. sıfatlarını anlarlar.

285- Yusuf/90.

286- Neml/60.

c) Ve bu iki grubun İslam'da bir payı olduğunu sanan kimse.

Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: **"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer; seçmek diğerlerine ait bir hak değildir."**[287]

İmanın Vasfı

İmanın manası, ikrar etmek ve bu ikrarla Allah'ın karşısında huzu etmek, O'nun katına yaklaşmak, tevhid ve Allah'ı tanımaktan başlayarak itaat edilmesi gereken bütün farzları, sonuna kadar sırasıyla küçük veya büyük olsun hepsini yerine getirmektir. Bunların hepsi birbirleriyle bir arada ve birbirine bağlıdırlar. Vasfettiğimiz şekilde bildiği ve öğrendiği farzları eda eden kimse mü'min sayılır, imanlı olma sıfatını hakkeder ve sevaba da layık olur. Çünkü imanın bütün manası ikrardır; ikrarın manası da itaatle tasdik etmek ve boyun eğmektir. Böylece küçük ve büyük itaatlerin birbirleriyle birlikte olmalarının manası açıklanmış oldu.

Mü'min bir kimse, iman sıfatını gerektiren şeyleri, yani büyük farzları eda edip büyük günahları işlemeyi terkedip onlardan uzaklaştığı sürece iman sıfatından çıkmaz. Küçük farzları terketmek ve küçük günahlara duçar olmakla büyük farzları terketmedikçe ve büyük günahları işlemedikçe imandan çıkmaz. İnsan büyük günahlar işlemediği müddetçe mü'mindir. Çünkü Allah-u Teâla buyurmuştur ki:

"Nehyedildiğiniz büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin diğer suçlarınızı da örteriz ve sizi onurlu ve üstün bir makama ulaştırırız"[288]

Yani küçük günahlar affedilir. Ama insan büyük günahları işlerse (o zaman) küçük ve büyük bütün günahlarıyla sorguya çe-kilip cezalandırılır ve azap görür. İşte bunlar imanın ve sevaba layık olan mü'minin özellikleridir.

İslam'ın Vasfı

İslam'ın manası, hükmü açık ve kesin olan bütün farzları ikrar edip yerine getirmektir. İnsan, kalple bağlı olmaksızın zahirde bütün farzları ikrar ederse Müslüman ismini hakketmiştir. zahiri velayeti (dostluğu), şahitliğinin kabul olmasını ve miras alabilme hakkını kazanmıştır. Yine Müslümanların, zarar ve yararlarında onlarla ortak olmuştur. İşte bu İslam'ın vasfıdır.

Müslümanla mü'minin arasındaki fark da şudur: Müslüman zahirde muti (itaatkâr) olduğu gibi batında da muti olursa mü'min olur. Ama (sadece) zahirde bunu yaparsa Müslüman olur. Fakat hem zahirde ve hem de batında huzu ve bilinçle bunu yaparsa mü'min olur. Böylece bazen bir kul Müslüman olur, fakat mü'min olmaz; ama Müslüman olmadıkça da mü'min olamaz.

İman'dan Çıkmanın Açıklaması

Mü'min olan bir kimse, birbirine benzeyen beş şey sebebiyle imandan çıkar: Küfür, şirk, dalalet, fasıklık ve büyük günahlar.

Küfür: (Dinde var olan) küçük veya büyük bir şeyde inkârcılık, onu hafife almak ve küçümsemekle Allah'a karşı işlenen günahtır. O fiilin faili

287- Kısas/68.

288- Nisâ/31.

kafir ve (o amelin) hakikati ise küfürdür. Bu özellikte bir günahı işleyen kimse, hangi din veya fırkaya mensup olursa olsun kafirdir.

Şirk: Din adına (bid’at çıkarmakla) Allah'a karşı yapılan her çeşit günahtan ibarettir; o günah ister küçük olsun ister büyük onu yapan müşriktir. (Böyle bir kimse, ilahî dinin karşısında yeni bir din çıkarmış olduğu için müşrik sayılır.)

Dalalet: Farz kılınan şeylere cahil olmak, yani hakkında açık bir delil bulunan ve Müslümanlara bildirilen büyük farizalardan birini terketmektir. Bu farzları yapmayan biri mü’min ismini almayı hakketmez. Bunları terketmesi, Allah'ın hükmünü inkâr etmek veya din adına onları dinden çıkarmak kastıyla olmayıp gevşeklik, gaflet ve diğer şeylerle meşgul olmaktan dolayı olursa böyle bir kimse sapık olup iman yolundan çıkmış, imanın hakikatine cahil kalmış ve ondan ayrılmıştır.

Bu sıfatı taşıdığı sürece dalalet ve sapıklık ismine layıktır. Ama eğer inkâr etmek, basite almak ve küçümsemekten dolayı günah işlerse kâfir olur. Yine eğer te’vil, taklid, teslim, geçmiş ata ve babalarının sözüne razı olarak din adına bid’at çıkarmakla günah işlerse, bu taktirde müşrik olur. Bir müddet sapıklıkta kalıp da açıkladığımız şeylere (küfr ve şirke) meyletmeyen kimse pek az olur.

Fasıklık: Lezzet, şehvet ve günaha aşırı meyilden dolayı işlenen her büyük günahtan ibarettir. Bu günahı yapan fasıktır. Fasıklıktan dolayı da imandan çıkmıştır.

Eğer işlediği günahı, küçümseyip basit görecek derecede günah işlemeye devam ederse, bunlardan dolayı kafir olması kaçınılmaz olur.

İmanın bozulmasına sebep olan büyük günahlar; inkâr, bidât, lezzet ve şehvet olmaksızın, taassup ve öfkeden dolayı hiç çekinmeden ısrarla işlenen günahlardır. Örneğin iftira etmek, küfretmek, öldürmek halkın malını zorla almak, insanların hakkını vermemek, şehvet ve lezzet olmaksızın yapılan diğer büyük günahlar. Yalan yere yemin etmek, faiz yemek ve lezzet için yapılmayan diğer günahlar da böyledir. Şarap, zina ve lehv (şarkı, türkü vb. şeylerle eğlenmek) de yine böyledir.

Bu fiillerin hepsi imanı bozan ve müşrik, kafir ve sapık olmaya sebep olmaksızın insanı imandan çıkaran şeylerdir. Zira bu ameller, cehaletten kaynaklanmaktadır. Ama yukarıda geçen sıfatlara yöneldiği takdirde o gruptan sayılır.

İNSANLARIN GEÇİM ŞEKİİ ve mallarI harcamanIn YOLLARI hakkIndakİ Sözlerİ

Adamın biri İmam *aleyhi’s-selâm*’a: "*Kulların geçimini sağlamanın kapsamına giren kazanç, çalışma, muamele (ticaret) ve malları harcamanın kaç yolu vardır?”* diye sordu.

İmam Sadık *aleyhi’s-selâm* şöyle buyurdu:

Halk arasında alış-veriş ve muamelenin çeşitlerini kapsamına alan ve kazanç vesilesi olan geçim yolları dört kısma ayrılır.

"*Bu dört kısmın hepsi mi helal veya haramdır, yoksa bazısı helal ve bazısı da haramdır?*" diye sorunca İmam *aleyhi’s-selâm* şöyle buyurdu:

Bunlardan her birinin hem helal yönü vardır, hem de haram yönü. Bunların hepsinin isim ve özellikleri bilinen meşhur şeylerdir.

Bu dört kısmın birincisi yönetimdir yani insanların bazılarının diğerlerine olan velayetidir. (yönetme hakkıdır.)

Birincisi, yöneticinin velayetidir, sonra yüksek yönetici makamından en aşağısına kadar her birinin elinin altındakilere olan velayetleridir.

İkincisi insanların birbirleriyle yaptıkları alış-veriş ve ticarettir.

Üçüncüsü zanaatın bütün kısımlarıdır.

Dördüncüsü kira ve ücretlerdir.

Bunlardan her birinin hem helal yönleri vardır ve hem de haram yönleri. Bu muâmelelerde, Allah tarafından kulların üzerine farz kılınan şey muâmelenin helal olan yönüne girip o yönde çalışmaları ve haram olan yönünden ise kaçınmalarıdır.

Velayetin (Yöneticiliğin) Kısımlarıyla İlgili Açıklama

Velayet iki kısımdır: Bir kısımı Allah'ın Kendilerinin velayetini (yöneticiliğini) İnsanların üzerine farz kıldığı adil yöneticilerin ve onlar tarafından yöneticilik makamına tayin edilen kimselerin velayetidir. Velayetin diğer kısmı ise zalim yöneticilerin ve onlar tarafından yöneticilik makamına tayin edilen kimselerin velayetidir. Velayetin helal olan kısmı, adil yöneticinin velayetidir. Allah ona, indirdiği hükme bir şey ekleyip eksiltmeyeceğini, sözünü tahrif etmeyeceğini ve buyruğundan da çıkmayacağını, emrettiğinden dolayı insanların onu tanımalarını, velayetini kabul etmelerini, velayetinde hizmet etmelerini ve onun tarafından yöneticilik makamına tayin edilen kimselerin yöneticilik makamında çalışmalarını emretmiştir.

Eğer yönetici zikrettiğimiz şekilde adaletli olursa onun adına vali olmak, onunla çalışmak, ona yardımda bulunmak ve onu des-teklemek helal ve meşru olduğu gibi onlarla muâmele yapmak da câizdir. Çünkü, adil yöneticinin ve onun tarafından tayin edilen yöneticilerin önderliğinde hak ve adalet dirildiği gibi, her (çeşit) zulüm ve fesat da yok olur. İşte bunun içindir ki, o yöneticinin hükümetini desteklemek için çalışan ve ona yardımda bulunan bir kimse, Allah'ın dinini güçlendirdiği gibi Allah'a itaatte de çaba göstermiştir.

Velayetin (yöneticiliğin) haram kısmı, zalim yöneticinin velayeti ve en yükseğinden en alt makamına kadar onun tarafından tayin edilen kimselerin velayetidir. Yönetici olarak onlar için çalışmak ve onlarla ticaret yapmak haramdır, bu iş meşru değildir. Bunu yapan adam, -yaptığı

iş ister az olsun ister çok- bu işinden dolayı azaba uğrayacaktır. Çünkü, onlara her çeşit yardımda bulunmak büyük bir günahtır.

Bunun sebebi ise şudur: Zalim yöneticinin yöneticiliğinde hak olan her şey ayak altına alınır ve batıl olan her şey de dirilir; zulüm, sitem ve fesat aşikar olur; ilahi kitaplar iptal edilir; peygamber ve mü’minler öldürülür; camiler yıkılır ve Allah'ın sünnet ve şeriatı değiştirilir. Bu yüzden onlarla çalışmak, onlara yardımda bulunmak ve onlarla ticaret yapmak haramdır; ama, kan ve murdarı yemek kadar bir zaruret söz konusu olursa o başka.

Ticaret Çeşitleriyle İlgili Açıklama

Alıcı ve satıcıya helal veya haram olan bütün ticarî işlemler, temel olarak şundan ibarettir: Allah'ın emrettiği gibi halkın gıda maddesi olarak kullandığı, geçimlerini sağladığı ve yemek, içmek, giymek, evlenmek, mülkiyet ve tasarruf gibi geçimde ihtiyaç duyulan veya halkın her yönden yararına olup onları koruyan şeylerin alış-verişi, elde tutulması, hibesi ve emanet verilmesi helaldır.

Alış-verişin haram olan kısmı ise şundan ibarettir: İçerisinde bozukluk olan ve yenmesi, içilmesi, kazancı, nikâhı, mülk edinilmesi, elde tutulması, hibesi ve emanet verilmesi yönünden neh-yedilen veya faiz muâmelesi gibi bir yönden batıl olan her çeşit alış-veriş, murdar, kan ve domuz etinin, karada veya havada olan yırtıcı hayvanların etinin ve derilerinin, şarap ve necis olan herhangi bir şeyin alım satımı haramdır. Çünkü, bunlarda fesat olduğu için yenilmesi, içilmesi, mülk edinilmesi, korunması ve tasarrufu nehyedilmiştir. Böylece eğlenceye, Allah’tan başkasına yönelmeye ve herhangi bir küfrün, şirkin, sapıklığın ve batılın takviye edilmesine veya bir hakkın zayıflamasına sebep olan her şeyin alış-verişi, korunması, mülkiyeti, hibesi, emaneti ve her çeşit tasarrufu, zaruret dışında haramdır.

Kira Ve İcarla İlgili Açıklama

Kira ve icar bir insanın kendi şahsını, malik olduğu malı, yetkisi dahilinde olan yakınlarını, atını veya elbisesini helal bir yolla menfaatinden yararlanılması için başkalarının emrine vermesinden ibarettir.

Kira ve icarın helal olan kısmı, insanın kendisini, evini, yerini veya malik olduğu herhangi bir malı, helal menfaatlerinden yararlanmak için başkalarının hizmetine bırakması, yöneticinin vekili veya valisi olmaksızın kendisi, evladı, kölesi veya işçisi vasıtasıyla herhangi bir işi yapmayı üstlenmesidir. İnsanın, kendisini, evladını, akrabasını, kölesini veya işçisini, ecir yapmasının sakıncası yoktur. Çünkü bunlar, insanın kendi yerine çalışan vekilleridir, yöneticinin eli altında çalışan kimseler değillerdir. Hammalın bir yükü belirli bir ücretle malum bir yere götürmesi gibi. Taşınılması câiz olan helal bir şeyi kendisi, kölesi veya hayvanı vasıtasıyla taşıması veyahut ücret karşılığında bir işi kendisi, kölesi akrabaları veya işçisi vasıtasıyla yapması câizdir. Bunlar kira ve icarın helal olan kısımlarıdır. Bunlar sultan, halk, kâfir veya mü’min olan herkes için helaldir. Bu yolla elde edilen kazancın sakıncası yoktur.

Kira ve icarın haram kısımları ise şunlardır: Yenilmesi, içilmesi ve giyilmesi haram olan bir şeyi taşımak için ücret karşılığında çalışmak veya haram olan bir şeyi yapmak, korumak, giymek veya ziyan kastıyla

camiyi yıkmak veya suçsuzu öldürmek veya heykel put, saz, kaval, şarab, domuz, murdar ve kan gibi icar olmadan bile taşınması haram olan şeyleri taşımak veya icar ve kira olmadan da kendisine haram olan her hangi bozuk bir şeyi taşımak veya şer'an nehyedilen bir işde çalışmak veya yetkisinde olan bir şahsı veya ve bir şeyi bu iş için icar etmek insana haram kılınmıştır; ancak, çalıştırılan kimsenin yararına olursa o başka; örneğin, murdarın kokusundan, kendisinin veya başkasının kurtulması için onu uzak bir yere götürüp atmak ve buna benzer bir iş için birini çalıştırmanın sakıncası yoktur.

Velayet (batıl hükümetlerin yöneticisi veya işcisi olmak)la kiranın arasındaki fark, her ikisinde de ücretle çalışılmasına rağmen (birincisinin haram, diğerinin de helal olmasının sebebi) şudur: Velayette insan, yöneticiye veya o yöneticinin tayin ettiği bir kimseye hizmet eder. Hükümette ve kendisinden aşağıdakilere olan nüfuzu ve emrinin geçerliliğinden dolayı yöneticinin rolünü ifâ eder veya yöneticinin kudretini sabitleştirmek ve ona yardım etmek için çalışan vekilleri makamında oturur. Yöneticilerin en küçük ve en aşağı tabakasında olsa yine de insanları öldürmekte, zulüm ve bozgunculuğu yaymakta, insanlara hüküm süren büyük makam ve yöneticilerin yerinde oturur.

Ama kira ve icar, açıkladığımız gibi insanın, kendi şahsını veya önceden kiraya vermeyip malik olduğu herhangi bir şeyi ücret karşılığında başkasının emrine vermesidir. İnsan, başkasına ücretli olmadığı sürece kendisinin ve malik olduğu her şeyin yetkisi kendi elinde olur. Yöneticiye gelince; yönetici, halkın sorularını ve onların idareciliğini üstlenmedikçe onların herhangi bir işi hususunda yetki sahibi değildir.[289] Buna göre, kim kendisini, kölesini veya yetkisi kendi elinde olan bir kimseyi kafire, mü'mine, sultana veya normal halka açıkladığımız şekilde helal olan işlerde ecir verirse onun bütün iş ve kazancı helal ve meşrudur.

Zanaatla İlgili Açıklama

Zanaat, halkın öğrendiği veya başkalarına öğrettiği herhangi bir işten ibarettir. Örneğin: Katiplik, muhasebecilik, ticaret, kuyumculuk, saraçlık, dokumacılık, elbise temizleyiciliği, terzilik, canlı olmayan şeylere yönelik ressamlık ve halkın şahsi menfaatleri için ihtiyaç duyduğu, hayatlarını korumaları için gerekli olan ve ihtiyaçlarını gideren her çeşit aletin yapımı, bunların öğretimi ve kullanımı, ister kendisi için olsun ister başkası için, câiz ve helaldir. Gerçi bu meslek ve aletler, bazen fesat veya günah üzere, bazen de hak ve batıl yolunda kullanılır. Örneğin; zalim yöneticilerin ve onların temsilcilerinin güçlenmesi ve yardımı için bazen istifade edilen katiplik mesleği gibi. Bu tür meslekleri öğretmenin sakıncası yoktur. Bıçak, kılıç, mızrak ve yay gibi iyi ve kötü yolda kullanılan ve her iki yön için de yardımcı olan aletler de böyledir. Bunları öğrenmenin ve öğretmek için ücret almanın veya bunları, iyi olan bir yolda kullanan kimseler için yapmanın bir sakıncası yoktur. Ama, halkın bunları bozgunculuk ve başkalarına zarar verme yolunda kullanmaları caiz değildir. Bu mesleklerin tabiaten halkın yararına ve onların bekası

289-Yani, kira ve icar da, insan, kiraya vereceği şey hususunda kiraya vermeden önce hak sahibidir. Ama, yöneticilikte ise, bu mevkie atanmadan önce halk üzerinde her hangi bir hakkı söz konusu değildir.

için gerekli olduğundan dolayı bunları öğreten ve öğrenen kimseler için hiçbir suç ve günah yoktur. Suç ve günah ancak bunları bozgunculuk ve haram yolda kullanan kimselerin üzerinedir. Allah-u Teala, gitar, kaval ve satranç gibi fesat doğuran ve insanı boşuna meşgul eden her aleti, haç ve put yapmayı haram kılmıştır. Yine bunlara benzer, haram olan meşrubatın ve sırf kötülük olan diğer şeylerin yapımı haram kılınmıştır. Hayır ve iyilik yönü olmayan her şeyi öğretmek, öğrenmek, yapmak, onlar için ücret almak ve onlarla her çeşit tasarrufta bulunmak haramdır; ama helal yararı olur ama bazen günah işlerde de kullanılırsa, o başka. Kim bu gibi şeyleri hak ve iyilik dışında kullanırsa sadece o kimseye haram olur. İşte bunlar, kulların maişet yollarının beyanı ve kazanç şekillerinin açıklamasıdır.

Malları İnfak Ve Harcama Yolları

Farz veya müstehap olarak malları harcamanın helal yolları bütünüyle 24 kısma ayrılır. Bunların yedi kısmı insanın şahsî masraflarıyla ilgilidir. Beş kısmı, nafakası insanın üzerine farz olan fertlere mahsustur. Üç kısmı insanın yerine getirmesi gereken şer'î borçlardır. Beş kısmı gerekli bahşiş ve hediyelerdir. Dört kısmı da hayır yolda yapılan harcamalardır.

1- İnsan için gerekli olan şahsî masraflar şunlardır: Yiyecek, içecek, giyecek, evlenme masrafı, hizmetçi, ihtiyaç duyduğu eşyaların tamiri, nakli ve korunması için ücretlilere verilen ücretler, ev ve geçim ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli eşyalar.

2- Nafakası farz olan fertler de şunlardır: Evlat, anne, baba, hanım ve köle. Bunların nafakasını vermek, ister varlıkta olsun, ister yoklukta, insana gereklidir.

3- İnsanın yerine getirmesi gereken üç şer’î borç da şunlardır: Her yıl verilmesi farz olan zekât; (hayâtta yalnız bir defa) farz olan hac ve kendi zamanında (İslam ve küfür arasında savaş çıktığında) farz olan cihad (masrafları).

4- Müstehap olan beş kısım bağış ve ihsan da şunlardır: Kendisinden üsttekilere bağış, akrabalara bağış, mü'minlere bağış, sadaka verip ihsanda bulunmak ve köle azat etmek.

5- Hayır yolda yapılan dört harcama da şunlardır: Borcu ödemek, emaneti vermek, borç vermek ve misafiri ağırlamak. Bunların hepsi sünnette sabit olan şeylerdir.

Yenilmesi Helal Olan Şeyler

Yeryüzünde biten şu üç kısım şeyi yemek helaldir:

1- Buğday, arpa, pirinç, nohut, hububat ve susamgiller gibi yerden biten, insanın bedeni ve gücü için yararlı olan her tanenin yenmesi helaldir. İnsanın zararına olan şeylerin yenmesi de, zaruret halleri dışında haramdır.

2- İnsanın gıdası ve bedeninin yararına olan yeryüzünde yetişen bütün meyvelerin yenmesi helaldir. Zararı olan meyvelerin yenmesi ise haramdır.

3- İnsan için yararlı ve gıda maddesi olan; yeryüzünde biten bütün sebze ve nebatların yenmesi helaldir. Ama, zehirli ve öldürücü sebzelerin, defne ağacı gibi zararlı olan bütün şeylerin yenmesi haramdır.

Eti Yenen Hayvanlar

Sığır, koyun, deve, yabani hayvanların helal olanları ve azı dişi (köpek dişi) ve pençesi olmayan diğer bütün hayvanların etinin yenmesi helaldir. Kursağı olan bütün kuşların etinin yenmesi helaldir. Fakat kursağı olmayan kuşların etinin yenmesi haramdır; yine her çeşit çekirgenin yenmesi sakıncasızdır.

Yenilmesi Helal Olan Yumurtalar

İki tarafı birbiriyle eşit olmayan, bütün yumurtaların yenmesi helaldir; ama iki tarafı eşit olanları yemek haramdır.

Yenilmesi Helal Olan Deniz Hayvanları

Pullu olan her çeşit balığın yenmesi helaldir. Pullu olmayan balıkların yenmesi ise haramdır.

Helal İçecekler

Çok miktarda içildiğinde sarhoş etmeyen bütün içecekler helaldir. Ama, çok içildiğinde sarhoş eden içeceklerin azı da haramdır.

Giyilmesi Câiz Olan Elbiseler

Yeryüzünde (pamuk gibi) biten bütün nebatların (dokunarak) giyilmesi ve onlarla namaz kılınması sakıncasızdır. Eti helal olan bütün hayvanların yünü, tüyü ve kürkünden yapılan elbiseleri giymenin sakıncası yoktur. Ayrıca İslamî usullere göre kesilmiş olursa, bu tür (eti yenilen) hayvanların derisinden yapılan elbiseleri giymenin de sakıncası yoktur. İslamî usullere göre kesilmiş olan temiz hayvanların, (yani köpek ve domuz hariç eti yenilmeyen tüm hayvanların) yünlerini, kıllarını, telek ve tüylerini (elbise yapıp) giymenin ve onlarla namaz kılmanın sakıncası yoktur.[290] İnsanın yiyecek ve içecek maddesi veya giysi olarak kullandığı şeyler üzerine namaz kılmak ve onlara secde etmek caiz değildir. Meyve hariç yeryüzünde biten nebatlara, eğrilerek iplik yapılmadan önce secde etmek caizdir. Fakat eğrildikten sonra onlara secde etmek câiz değildir; bir zaruret olursa o başka.

Câiz Evlilikler

Câiz olan evlilikler dört çeşittir: Miraslı olan evlilik (kadın ve erkek için birbirinden miras alma hakkını doğuran daimi akid), mirassız evlilik (geçici akid ve mut’â), cariye ile evlilik, efendinin kendi cariyesini başkasına helal etmesiyle meydana gelen evlilik.

Helal Mülkiyetler Altı Kısımdır:

Ganimet, satın alma, miras, hibe, ödünç ve kira mülkiyeti. İşte bunlar, ister farz olsun, ister müstehap insan için helal ve câiz olan şeylerdir.

ganİmet ve humusun farz hükümlerİ hakkIndakİ mektubu[291]

Mektubunun muhtevasını anladım. Allah'ın rızasının nerede olduğunu (humus ve ganimetlerin nerede harcanacağını), "zilkurba"nın (peygamberin yakınlarının) payının nasıl esirgenip verilmediğini ve meselenin tümünün izahını öğrenmek istemişsin. Öyleyse can kulağıyla

290-Bu hususta, nakledilen diğer hadisleri de nazara alan ulemadan bazılarının fetvası bu konuda farklıdır. Bu gibi içtihadi konularda, mükellefin şartları haiz olan bir taklit mercii müçtehide başvurması gerekir.

291- Bu mektup humus, ganimet, diğer mallar ve bunların masrafları hakkında sorulan soruya verilen cevaptır. Bu konu Şia ve Ehl-i Sünnet arasındaki ihtilaflı olan meselelerdendir.

dinle ve akıl gözüyle bak; daha sonra kendin bu konu hakkında insafla hükmet. Çünkü; bu iş, emir ve yasağını bildiren Rabbinin katında senin için sağlam bir yoldur. Allah bizi ve seni muvaffak eylesin. Şunu iyi bil ki, hiç bir şey Rabbim ve Rabbin olan Allah'tan gizli değildir. Rabbin kesinlikle hiç bir şeyi unutmaz. Kitapta hiç bir şeyi noksan bırakmamıştır; her şeyi tamamıyla açıklamıştır. Allah-u Teala'nın (Kur'an'da), mallarını almak konusundaki açıklaması, onların taksimi hakkındaki açıklamasından daha açık ve sarih değildir. Çünkü Allah-u Teala, Kur'ân'ın hiçbir yerinde, harcama yollarını beyan etmeden herhangi bir mal vermeyi farz kılmamış ve bu ikisini birbirinden de ayırmamıştır...

Bazı mallar değişmeyen paylar olarak belirlenmiştir, bunlar sabittir ve değişmezler; oysa bazıları bazı isim ve ünvanlara mahsus kılınmıştır. Söz konusu özelliğin yok olmasıyla tahsis edilen pay da yok olur. Örneğin yaşlılık nedeniyle (oruç gibi) bazı hükümler kalkar, fakirin zengin olması ve yolda kalmış olanın vatanına ulaşmasıyla bunların payları yok olur. Hac konusundaki tüm te'kitlere ve onu terkedene yönelik azap vaadine rağmen yol yönünden bir engelle karşılaşan kimse, engel giderilinceye kadar bu farzdan dolayı sorumlu tutulmaz.

Allah-u Teala, harcanma yollarını beyan ettiği şeylerin ilki olan zekât hakkında şöyle buyurmuştur. **"Sadakalar -Allah'tan bir farz olarak- yalnızca fakirler, düşkünler, (zekat) işinde görevli olanlar, kalpleri ısındırılacaklar, köleler, borçlular, Allah yolunda olanlar ve yolda kalmışlar içindir."**[292] Allah, zekâtın harcanması gereken yerleri Peygamber'ine bildirdi ve bu sekiz yerden başka bir yerde harcanamayacağını açıkladı. Peygamber onu bu yerlerin herhangi birinde, uygun gördüğü şekilde harcayabilir. Allah-u Teala, Peygamber ve yakınlarını, sadaka ve malın kiri olan zekatı almaktan menetmiştir. İşte bunlar zekatın harcanması ve kullanılması gereken yerleridir.

Savaş ganimetlerine gelince; Resulullah "Bedir" savaşında şöyle buyurdu: "Kim bir düşmanı öldürürse onun için bu kadar ödül vardır ve kim bir esir alırsa, onun için de düşmanın ganimetlerinden şu kadar pay vardır. Çünkü; Allah-u Teala bana fetih vereceğini ve düşman ordusuna galip geleceğimi vaat etmiştir.

Allah, müşrikleri yenilgiye uğrattığında ve ganimetler top-latıldığında Ensardan bir kişi ayağa kalkıp: "*Ey Resulallah, bize müşriklere karşı savaşmayı emrettiniz, bizi bu işe teşvik ettiniz ve* "*Kim bir düşmanı öldürür veya onlardan birisini esir alırsa ona, düşmanın ganimetlerinden şu kadar ödül vardır*" *diye söz verdiniz. Ben onlardan iki kişi öldürdüm. Buna şahidim de vardır. Onlardan birini de esir aldım. Ey Resulallah, öyleyse verdiğiniz sözü, yerine getirin.*" dedikten sonra oturdu.

Daha sonra, Sa'd ibn-i Ubade ayağa kalkarak şöyle dedi: "*Ey Resulallah, bizi düşmanları öldürmekten ve onları esir almaktan alıkoyan şey, ne düşmandan korkmak oldu, ne de ahiret sevabına ve dünya ganimetine ilgi göstermemek. Fakat biz, senden uzaklaşmamızla müşriklerin size saldırmasından ve yalnız görüp de bir zarar vermelerinden korktuk; eğer bunların talep ettiği şeyi verirseniz o zaman*

292 - Tevbe / 60.

diğer Müslümanların eli boş geri dönmesi gerekecek." Sa'd bunları dedikten sonra oturdu.

Yine Ensardan olan o adam ayağa kalktı ve önceki sözünü tekrarladı ve oturdu. Böylece her ikisi sözlerini üç defa tekrarladı. Fakat Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* yüzünü onlardan çevirdi.

Bu esnada Allah-u Teala şu ayeti indirdi: **"Sana savaş ganimetlerini (enfal) savaşlarını sorarlar..."**[293] Enfal, o gün müslümanların ellerine geçen bütün mallara verilen kapsamlı bir addır, (fey ismiyle zikrolan) şu ayette olduğu gibi: **"Allah'ın, onların (Beni Nazir yahudilerinin) mallarından peygamberine verdiği fey'e gelince..."**[294] Yine (ganimet ismiyle zikrolan) şu ayet gibi: **"Bilin ki ganimet olarak ele geçirdiğiniz şeylerin..."**[295] Daha sonra (Enfalla ilgili olan ilk ayette) şöyle buyurmuştur: **"De ki: Enfal Allah'ın ve Resulünündür."**[296] Allah-u Teala, bu ayetle ganimetleri İslam ordusunun yetkisinden çıkardı. Allah'a ve Resulüne mahsus kıldı. Daha sonra şöyle buyurdu:

"Öyleyse eğer mü'minlerseniz Allah'tan sakının, aranızı düzeltin, Allah'a ve Resulüne itaat edin."[297]

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* Medine'ye döndüğünde de Allah-u Teala şu ayeti indirdi:

"Bilin ki ganimet olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri, muhakkak Allah'ın Resulünün, yakınlarının, yetimlerin, yoksulların ve yolda kalmışlarındır. Allah'a ve hak ile batılın birbirin-den ayrıldığı ve iki ordunun karşı karşıya geldiği günde kulu-muza indirdiğimize iman ediyorsanız (ganimeti böyle pay-laşın)."[298]

"Allah'ındır" diye buyurduğu söz, aynen insanların dediği şu söze benzer: "Bu Allah'ın ve senindir." O maldan Allah için özel bir pay ayrılmaz. Bu yüzden Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* aldığı ganimeti beş kısma böldü: Allah'ın payını, onunla Allah'ın ismini diriltmesi (yüceltmesi) ve kendisinden sonra da bu payın varislerine intikal etmesi için kendisi aldı; bir payı Abdulmuttalib'den olan akrabaları için; bir payı da Müslüman yetimler için; bir payı da yoksullar için bir kenara ayırdı. Geri kalan diğer payı da, ticaretten başka bir gayeyle sefere çıkan ve yolda kalan Müslümanlar için ayırdı. İşte bunlar Bedir savaşı ve kılıçla ele geçirilen ganimetlerin bölünmesi ile ilgili olaylardı.

At ve deve koşturmadan (yani savaşmaksızın düşmanın teslim olmasıyla) alınan ganimetlere gelince; mesela şöyledir: Muhacirler (Mekke'den) Medine'ye geldiklerinde Ensar (Medineli Müslümanlar) ev ve mallarının yarısını onlara bıraktı. Muhacirler o gün yüz kişiye yakın bir cemaatı oluşturuyorlardı. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* (Medine'nin çevresindeki) "Benî Kurayza ve Benî Nazir" Yahudilerini mağlup edip mallarını ele geçirdiklerinde şöyle buyurdu: "Eğer muhacirleri kendi ev ve

293 - Enfal / 1.

294 - Haşr / 6 - 7.

295 - Enfal / 41.

296 - Enfal / 1.

297 - Enfal / 1.

298 - Enfal / 41.

mallarınızdan uzaklaştırmak istiyorsanız, bu malları (sadece) onların arasında taksim edeyim? Ama eğer mal ve evlerinizi (eskisi gibi yine) onların elinde bırakmak istiyorsanız bu malları onlarla sizin aranızda taksim edeyim?"

Ensar, Resulullah'a şöyle cevap verdiler: "*Bu malları onlar için taksim ediniz ve hem de bırakınız onlar ev ve mallarımızda bizimle ortak olsunlar.*" Bu esnada Allah-u Teala şu ayeti nazil etti:

"Onlardan (yani Beni Kurayza ve Benî Nazir Yahudilerinden) **Allah'ın peygamberine verdiği fey'e gelince, ki siz buna karşı** (bunu elde etmek için) **ne deve sürdünüz, ne de at."** (Çünkü bu iki grup at ve deve sürmeye gerek duyulmayacak kadar, Medine'ye yakındı.) **"Bu mallar yurtlarından hicret eden yoksullara aittir; onlar, Allah'tan bir fazl (lütuf ve ihsan) arayıp, Allah'a ve O'nun Resulüne yardım ederlerken yurtlarından ve mallarından sürü-lüp çıkarılmışlardır. İşte bunlardır sadıkların tâ kendileri."**[299]

Allah-u Teala bu ganimetleri Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'le birlikte Medine'ye gelen sadık Kureyşli muhacirlere tahsis etti. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'le birlikte yurtlarından hicret eden (Kureyşli olmayan) diğer Arap muhacirlerini ise: **"Mal ve yurt-larından sürülüp çıkarılanlar"** diye buyurarak istisna etti. Çünkü Kureyş, hicret eden kimselerin mal ve yerlerine el koyuyordu. Ama diğer Arap kabileleri, hicret eden kimseler için aynı şeyi yapmıyorlardı.

Sonra Allah-u Teala, kendilerine humus verilen muhacirleri övmüş ve gerçek imanlarından dolayı da: "**Onlar doğru söyleyenlerdir"** yani yalan söyleyenler değillerdir, diyerek de onları nifaktan beri kılmıştır.

Daha sonra Ensarı da överek onların Muhacirlere karşı sergi-lediği tavır ve muhabbetlerini, onları kendilerinden öne geçir-melerini ve Muhacirlere verilen şeylerden dolayı gönüllerinde bir ihtiyaç (bir rahatsızlık) duymadıklarını hatırlatarak şöyle buyurmuştur: **"Kendilerinden önce o yurdu (Medine'yi) hazırla-yıp imanı (gönüllerine) yerleştirenler ise, yurtlarına hicret eden-leri severler ve onlara verilen şeylerden dolayı da içlerinde bir ihtiyaç duymazlar. Kendilerinde bir açıklık (ihtiyaç) olsa bile (kardeşlerini) nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin cimri ve bencil tutkularından korunursa, işte onlar felah (kurtuluş) bulanlardır."**[300].

Sonradan Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e iman eden bazı kişiler de vardı ki, Müslümanlar daha önce onları korkutup mallarını ellerinden almışlardı. İşte bu yüzden kalpleri Müslümanlara karşı kinle doluydu, Müslümanlıkları güzel olduğunda (imanları güçlendiğinde), müşrik iken işledikleri günahlardan dolayı Allah'dan kendileri için mağfiret dilediler. Kendilerinden önce iman eden kimselere karşı kalplerinde olan kinin giderilmesini ve kalplerindeki düğümlerin çözülmesini dileyerek onların kardeşleri oldular. Allah-u Teala, bu grubu da özel olarak övüp şöyle buyurmuştur:

---

299 - Haşr / 6 - 8.

300 - Haşr / 9.

"Bir de onlardan (muhacir ve ensardan) sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve iman ile daha önce bizi geçmiş olan kardeşlerimizi bağışla ve kalplerimizde, iman etmiş olanlara karşı bir kin bırakma. Rabbimiz, gerçekten Sen çok şefkatlisin ve çok esirgeyicisin."[301]

Daha sonra Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* (bu ganimetten) Kureyş muhacirlerinin hepsine, ihtiyaçlarını giderecek miktarda bağışta bulundu. Çünkü, bu mallar humus hükmüne girmediğinden eşit olarak taksim edilmesi gerekiyordu. Ensardan olan Sehl ibni Huneyf ve Simak ibn-i Haraşe (Ebu Dücane) hariç, Kureyş muhacirlerinden başka kimseye bir şey vermedi; bunlar da çok yoksul olduklarından dolayı Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* kendi payından onlara bağışta bulundu.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*, at ve deve sürülmeden ele geçirilen Benî Kurayza ve Benî Nazir'in mallarından yedi bahçeyi de kendisine ayırdı. Çünkü Fedek topraklarına ne at sürülmüştü, ne de deve (savaşmaksızın ele geçirmişlerdi).

Hayber'e gelince; Hayber Medine'ye üç günlük mesafede olan bir yerin ismidir. Orası Yahudilerindi, at ve deve sürülüp savaş olduğundan dolayı Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* oradaki malları, aynen Bedir ganimetleri gibi (humus hükmüyle) taksim etti. Allah-u Teala şöyle buyuruyor:

"Allah'ın, o (fethedilen) köylerin mallarından Peygamber'ine verdiği fey' Allah'a, Peygamber'e ve yakın akrabalığı olanlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Öyle ki (bu mal ve servetler) sizden zengin olanlar arasında dönüp dolaşan bir devlet (sermaye) olmasın. Peygamber size ne verirse, artık onu alın ve sizi neden sakındırırsa, artık ondan da sakının."[302] Allah-u Teala'nın at ve deve sürülerek (savaş yapılarak) Peygamber'ine bıraktığı malların harcanma yol ve şekilleri, işte bundan ibaret idi.

Ali ibn-i Ebi Talib *aleyhi's-selâm*, bu konuda şöyle buyur-muştur:

"Biz daima, evveli talim ve sonu Peygamber'e muhalefet etmekten sakındırmak olan bu ayet gereğince, Şuş ve Cundişapur şehirlerinin humusu Ömer'in eline ulaşana dek (humusdan) kendi payımızı alıyorduk. O humus Ömer'e geldiğinde ben, Abbas ve diğer Müslümanlar onun yanındaydık.

Ömer bize şöyle dedi:

"*Humustan daima mal geldi, siz de onu aldınız, artık bugün ihtiyacınız yoktur (ama) Müslümanlar fakirlik ve yoksulluk içeri-sindedirler. Öyleyse, Müslümanlara ulaşan ilk ganimetle hakkınızı edâ edinceye kadar kendi payınızı bize borç verin.*"

Ben meseleyi kurcalamadım. Çünkü bu konuda ısrar etseydim, bundan daha büyük olan bir cevabı, yani Peygamber'imizin *salla'llâhu aleyhi ve alih* mirası hakkında ısrar ettiğimizde bize verdiği cevabın aynısını humus hakkında da bize vermesi mümkündü (orada mirası inkâr ettiği gibi burada da humus hükmünü temelden inkâr edecekti). Ama Abbas, ona şöyle dedi:

301 - Haşr / 10.

302 - Haşr / 7.

"*Ey Ömer, hakkımızı ihlâl etme. Çünkü, Allah bunu bizim için miras hükmünden daha açık bir şekilde ispat etmiştir.*"

Ömer de cevaben şöyle dedi:

"Siz Müslümanlara yardım etmeye herkesten daha layıksınız." Ömer (Abbas'ı susturmak için) beni vasıta kıldı ve böylece humusa el koydu. Allah'a andolsun ki, Ömer ölene kadar, hakkımızı ödeyebilecek bir mal ona gelmedi ve artık biz ondan sonra humus yüzü görmedik."

Daha sonra Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Allah-u Teala sadakayı (zekatı) Peygamber'e haram kıldı, karşılığında ise humusdan ona bir pay ayırdı. Zekatı yalnız Ehl-i Beyt'ine haram kıldı, kavimlerine değil.

Allah-u Teala Ehl-i Beyt'ten, küçük, büyük, erkek, kadın, yoksul, hazır olan ve olmayan herkes için (humusdan) bir pay ayırdı. Onlar Peygamber'in ebedi akrabaları olduğundan dolayı bu humusu onlara tahsis etti. Allah'a hamd olsun ki, Peygamber'i bizden ve bizi de ondan kıldı. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* humusu, bizden, bizim antlaştığımız kimselerden ve dostlarımızdan başka bir kimseye vermemiştir. Çünkü onlar (dostlarımız) da bizdendir. Resulullah da kendi hakkından, kendisiyle aralarında özel ilişkiler bulunan bazı insanlara, aralarındaki bağı güçlendirmek için bağışta bulunuyordu.

Allah-u Teala'nın izah ettiği bu dört çeşit "enfal"ı harcama yollarını ve bunların harcanması ile ilgili emirlerini yeterli bir beyan ve açık bir delille, ayrıntılarıyla sana bildirdim. Bu söylediğim şeyler vahy-i münzelde (Kur'an'da) bildirilmiş ve mürsel Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* de onunla amel etmiştir. Öyleyse; kim Allah'ın kelamını duyup kavradıktan sonra onu tahrif eder veya değiştirirse günahı ancak kendi üzerine olur. Allah da, o hususta onu delil ve hüccetlerle yenen düşmanı olur.

Allah'ın selamı, rahmet ve bereketi üzerine olsun.

İmam sadIk (a.s)'In kendİsİnİ rIzIk talep etmekten menetmek maksadIyla yanIna gelen sofularla konuşmasI

Süfyan-i Sevri, İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın huzuruna gelip İmam'ın yumurta beyazı(nı andıran) elbiselerini görünce: "*Bunlar size yakışır elbise değildir*" dedi.

İmam *aleyhi's-selâm* ona cevaben şöyle buyurdu:

Sözümü iyice dinle ve anlamaya çalış, tâ ki öldüğünde sünnet ve hak üzere ölmüş olasın, bid'at üzere ölmeyesin. Bu senin dünya ve ahiretin için daha hayırlıdır. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* kurak ve sıkıntılı bir dönemde yaşıyordu. Ama dünya nimetleri bollaşınca, o nimetlere daha lâyık olan iyilerdir, kötüler değil; mü'minlerdir, münafıklar değil; Müslümanlardır, kâfirler değil. Ey Sevri, neyi hoş görmedin, neye itirazın var? Allah'a andolsun ki, bütün bu gördüklerine rağmen iyiyle kötüyü tanıdığım günden beri hiç bir sabah veya akşam geçmemiştir ki Allah'ın, malımda bir hakkı olsun veya onu belli bir yerde harcamamı emretsin de ben onu o yerde harcamamış olayım.

(Süfyan-i Sevri bu cevapla yetinip gitti ama) Başka bir gün zahitlik postuna bürünen ve halkı da kendileri gibi sofuluğa davet eden bir grup insan, İmam'ın huzuruna gelerek şöyle dediler:

"*Arkadaşımız delilini bilmediğinden dolayı sizinle tartışmaktan aciz kalmıştır.*"

İmam *aleyhi's-selâm* onlara: "Sizin deliliniz varsa söyleyin" diye buyurdu.

Onlar: "*Bizim delilimiz Allah'ın kitabındandır*" dediler.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: "Öyleyse onu beyan edin. Çünkü Kur'an, tabi olunmaya ve onunla amel edilmeye her şeyden daha layıktır."

Onlar dediler ki: "*Allah-u Teala, Peygamber salla'llâhu aleyhi ve alih'in ashabından olan bir grup insanın vasfında şöyle buyuruyor:* **"Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile (kardeşlerini) kendi nefislerine tercih ederler. Kim, nefsinin cimri ve bencil tutkularından korunursa işte onlar, felah (kurtuluş) bulanlardır."**[303] *Bu ayette Allah-u Teala onların amelini övmüştür. Diğer bir ayette de şöyle buyuruyor:* **"Kendileri, ona karşı duydukları sevgiye rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler."**[304] *Biz bu iki ayetle yetiniyoruz.*"

Yine onlardan biri şöyle dedi: "*Biz sizin lezzetli yemeklerden kaçındığınızı görmedik, bununla birlikte halkın mallarından faydalanmanız için onlara kendi mallarından el çekmelerini emrediyorsunuz.*"

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* ona cevap olarak şöyle buyurdu:

"Bu boş sözleri bırakın! Ey cemaat, söyleyin bakalım, Kur'an'ın nasih ve mensuhu, muhkem ve müteşabihi hakkında bir bilginiz var mı? Bu hususta niceleri yoldan sapmış ve helak olmuştur."

Onlar: "*Bazısını biliyoruz, hepsini değil.*" dediler.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki:

"Sizin yanlışlığınız işte burdadır. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in hadisleri de böyledir (onların da nasih ve mensuhu, muhkem ve müteşabihi vardır).

Başkalarını kendisine tercih etmenin fazileti hakkında okuduğunuz ayetlere gelince; bu amel asr-ı saadet'te mübah ve câiz idi, ondan nehyedilmemişti; o amele karşı sevapları da vardı. Ama Allah-u Teala (sonraları) bunun aksine bir emir verdi ve onların önceki amelini neshetti. Allah-u Teala, mü'minlerin haline acıdığından, onların kendilerine ve ailelerine bir zarar vermemeleri için bu ameli yasaklamıştır. Çünkü bazen ailede, açlığa tahammül edemeyecek güçsüz kişiler, küçük çocuklar, yaşlı erkek ve kadınlar vardır. Bu durumda eğer benim, bir ekmeğim olur ve onu da sadaka verirsem, bunlar açlıktan telef ve helak olurlar. İşte bundan dolayı Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: "Eğer bir insan malik olduğu beş hurma, beş ekmek, beş dinar veya beş dirhemini infak etmek istiyorsa, önce anne babaya infak etmesi daha hayırlıdır; sonra kendisine ve ailesine, sonra yakınlarına ve mü'min dostlarına, sonra fakir komşularına ve daha sonra Allah yolunda harcamalıdır. Bu sonuncu kısmın sevabıysa hepsinden daha azdır."

Yine Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*, bütün serveti beş veya altı köle olan ve küçük çocukları olmasına rağmen öldüğünde bunların hepsini azad eden ensardan biri hakkında şöyle buyurmuştur: "Eğer onun yaptığı bu işi önceden bana bildirmiş olsaydınız, onu Müslümanların

303 - Haşr / 9.

304 - İnsan / 8.

mezarlığında defnetmenize izin vermezdim. Çünkü, (bu hareketiyle) geride bıraktığı küçük çocuklarının halka muhtaç olmasına sebep olmuştur."

Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: "Babam, Peygamberin *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurduğunu haber verdi: "Nafakasını verdiğin kimseyle (ailen ile) başlayarak yakına, daha sonraki yakına ve böylece yakınlığı nisbetince diğerlerine öncelik tanı."

Bu konuda sözünüzü reddedecek ve sizi böyle bir tutumdan sakındıracak kesin bir ayet vardır. Allah-u Teala buyuruyor ki: **"Rahman Allah'ın kulları, öylesine kullardır ki harcadıkları zaman ne israf ederler ve ne de kısarlar (harcamaları), ikisinin arasında orta bir yol olur."**[305] Sizin davet ettiğiniz ameli ve israfı, Allah-u Teala'nın kınadığını görmüyor musunuz? Kur'ân'ın diğer birkaç ayetinde de şöyle buyurmaktadır: **"Şüphe yok ki Allah, israf edenleri sevmez."**[306] Allah insanları israf ve kısmaktan sakındırıp onlara, bu ikisinin arasında orta bir yol izlemeyi emretmiştir. İnsan, yanında bulunan her şeyi sadaka vermemelidir, verdiği takdirde Allah'tan rızık istediğinde duâsı kabul olmaz. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'den şöyle bir hadis nakledilmiştir: "Ümmetimden birkaç grubun duası kabul olmaz:

a) Anne babasına beddua eden kimsenin.

b) (Borç verirken) şahid tutmadığı halde borcunu ödemeyen borçluya beddua eden kimsenin.

c) Allah'ın, boşama yetkisi verdiği halde hanımına beddua eden şahsın.

ç) Evinde oturup "Yâ Rabbi bana rızık ver" deyip rızık peşine gitmeyen adamın. Allah böyle bir adama şöyle der: "Ey kulum, ailene yük olmaman, salim bedenle rızık elde etmen ve yeryüzünde, yolculuk yapman için imkan sağlamadım mı? Rızık peşine gittiğin zaman, istediğimde rızık veririm, istemediğimde ise kısıp vermem; fakat sen o zaman huzurumda mazur olursun.

d) Allah'ın verdiği çok malı infak edip sonra Allah'a yönelip: "Yâ Rabbi bana rızık ver" diyen kimsenin. Allah böyle bir kimseye şöyle hitap eder: "Sana bol rızık vermedim mi? Neden emrettiğim şekilde iktisatlı davranmadın ve neden yasakladığım israftan kaçınmadın?

e) Akrabası hakkında beddua eden kimsenin.

Yine Allah-u Teala Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e nasıl infak edeceğini öğretti. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in yanında bir uvkiye[307] altın vardı. Onu gece yanında bulundurmaktan hoşlanmadığı için hepsini sadaka verdi ve geceyi yanında bir şey bulundurmaksızın sabahladı. Bu arada bir dilenci gelip bir şey is-tedi. Resulullah'ın yanında ona verecek bir şey bulunmadığından dilenci Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'i kınadı. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şefkatli ve merhametli birisi olduğundan (ona bir şey veremediğinden) dolayı üzüldü. Allah-u Teala şu ayetle Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'i tedib etti: **"Elini boynuna bağlanmış olarak kılma, büsbütün de açık tutma. Sonra**

305 - Furkan / 67.

306 - En'âm / 141.

307 - Yedi miskal civarında bir ağırlık ölçüsü, her uvkiye 40 dirhemdir.

kınanır, hasret (pişmanlık) içinde kalırsın."[308] Yani seni mazur görmezler ve yanında bulunan her şeyi bağışladığında da mal yönünden zarar görürsün. İşte bu Kur'an'ın te'yid ve tasdik ettiği Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in hadisleridir; Kur'an'ı da onun ehli, yani mü'minler tasdik eder.

(Daha sonra İmam Cafer Sadık *aleyhi's-selâm* onların saygı duyduğu Ebu Bekr'in tutumunu kanıt getirdi, takva ve zühd ile meşhur olan Selman ve Ebuzer'in siyerini beyan etti):

Ebu Bekir öldüğünde ona, "*Vasiyet et*" dediklerinde şöyle dedi: "*Malımın beşte birini (Allah yolunda harcamalarını) vasiyet ediyorum; beşte biri de çoktur (az değil). Çünkü Allah-u Teala da beşte birine razı olmuştur.*" Böylece Ebu Bekir malının beşte birini vasiyet etti. Halbuki Allah-u Teala, malının üçte birini onun yetkisine bırakmıştı; üçte birini vasiyet etmenin kendisi için hayırlı olduğunu bilseydi, onu vasiyet ederdi.

Daha sonra fazilet ve zahidlikle tanınmış olan Selman *(raziyellahu anhu)* ve Ebuzer *(raziyellahu anhu)*'e gelince:

Selman*(raziyellahu anhu)* Beyt-ul maldan payını aldığında yıllık azığını götürüp depoluyordu. Selman'a: "*Ey Selman, sen bu zahidliğinle bugün veya yarın öleceğini bilmediğin halde, yıllık masrafını temin etmeyi nasıl düşünebiliyorsun?*" dediklerinde Selman şöyle dedi: "*Siz neden ölümümden endişe ettiğiniz kadar hayâtıma ümid etmiyorsunuz? Ey cahiller! Yoksa siz insan nefsinin, geçimi temin edilmediğinde perişan ve bitkin düşüp sahibine uymadığını, temin edildiğinde de mutmain olduğunu ve böylece sükunet bulduğunu bilmiyor musunuz?*"

Ebuzer *(raziyellahu anhu)*'e gelince, onun da sütünden yararlandığı iki devesi ve iki koyunu vardı; ve bazen de ailesi et istediğinde veya bir misafir geldiğinde veyahut su kuyusunun yanı başında onunla yaşayan muhtaç göçebeler için bir deve veya bir koyun kesip etini onların arasında taksim ediyordu; onlardan birisinin payı miktarınca bir pay da kendisi için alıyordu, fazla değil. Bunlardan daha zahid olan kim var? Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in onların hakkındaki buyurduğu onca sözlerine rağmen işleri hiç bir şeye sahip olmayacak dereceye varmadı. Ama siz, insanları bütün varlıklarından geçmeye, başkalarını kendilerine ve ailelerine tercih etmeye davet ediyorsunuz.

Ey cemaat, biliniz ki ben, babamın babalarından şöyle rivayet ettiğini duydum: Bir gün Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu:

"Ben, mü'mine şaşırdığım kadar hiç bir şeye şaşırmadım. Mü'minin bedeni dünyada makasla doğransa onun hayrınadır; dünyanın doğu ve batısına malik olsa yine onun hayrınadır. Allah-u Teala'nın ona yaptığı her şey onun hayrınadır."

Keşke bugün izah ettiğim şeyin sizi etkilediğini bir bilseydim; yine ilave edeyim mi? Allah-u Teala'nın, işin evvelinde her mü'minin on müşrik karşısında savaşmasını farz kıldığını ve onlardan kaçmaya hakları olmadığını bilmiyor musunuz? O gün kim müşriklere sırt çevirseydi yerini ateşle hazırlamış olurdu. Daha sonra Allah-u Teala, onlara acıyarak önceki emrini değiştirdi ve her mü'minin iki müşrik karşısında

308 - İsrâ / 29.

savaşmasını farz kılarak işi hafif-letti ve böylece önceki hükmü neshetmiş oldu.

Söyleyin bakalım; eğer bir adam, ben zahidim hiç bir şeyim yoktur, diyerek eşinin nafakasını vermez de hakimler onu, eşinin nafakasını ödemeye mecbur ederlerse, hakimlerin bu hükmü, o adama zulüm mü sayılır? Eğer, "Bu adaletsiz bir hükümdür" derseniz, İslam ehline zulüm etmiş olursunuz. Yok eğer, "adaletli bir hükümdür" diyecek olursanız, o zaman da kendinizi mahkum etmiş olursunuz. Yine eğer birisi ölüm anında malının üçte birinden fazlasını fakir ve yoksullara verilmesini vasiyet ederse ve hakimler üçte birinden fazlasını kabul etmeyip varislere iade ederlerse, onlar bu hükümle zulüm mü etmiş olurlar? Yine eğer, bütün insanlar sizin dediğiniz şekilde zahid olup da başkalarının malından bir şey almazlarsa, o zaman yemin ve adak keffareti, deve, koyun, sığır, altın, gümüş, hurma, kuru üzüm ve zekâtı gerektiren diğer şeylerin zekâtı kime verilir? Eğer mesele sizin dediğiniz gibi olsaydı, o zaman hiçbir kimsenin dünya malından bir şey alması doğru olmazdı; kendisi muhtaç olsa bile o malı başkalarına vermesi gerekirdi. Gittiğiniz yolu insanlara kabul ettirmeye çalışmanız, Allah'ın kitabına, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in sünnetine ve Kur'ân'ın te'yid ettiği hadislere cahil olmanız veya o hadisleri cehaletinizle reddetmeniz ve Kur'an'ın nasih, mensuh, muhkem, müteşabih, emir ve nehiy ayetlerinin tefsirindeki dakik nükteler hususunda düşünmemeniz ne de kötüdür!

Söyleyin bakalım; Davud oğlu Süleyman *aleyhi's-selâm* nasıl bir insandı? Hazret-i Süleyman Allah-u Teala'dan, kendisinden sonra hiçbir kimseye verilmeyecek bir sultanlık istedi. Allah-u Teala da, duasını kabul etti ve istediği şeyi ona bağışladı. Hazret-i Süleyman *aleyhi's-selâm*, hakkı söyleyen ve hak ile amel eden bir peygamberdi. Sonra Allah'ın ve mü'minlerin onu bu isteğinden dolayı kınadıklarını da görmüyoruz.

Hazret-i Süleyman'dan önce de Hazret-i Davud *aleyhi's-selâm'*ın onun gibi bir mülk ve kudreti vardı.

Diğer bir örnek de Hazret-i Yusuf *aleyhi's-selâm'*dır. O Mısır hükümdarına şöyle dedi:

"Beni bu yerin (ülkenin) hazineleri üzerinde bir (yönetici) kıl. Çünkü ben (bunları) iyi bir koruyucuyum; (yönetim işlerini de) bilenim."[309]

Mısır'dan Yemen'e kadar olan yerlerin hakimiyeti Hazret-i Yusuf'un elinde idi. Bu bölgenin insanları, kıtlığa uğradıklarından dolayı azıklarını, Hazret-i Yusuf'dan te'min ediyorlardı. Yusuf *aleyhi's-selâm* da hak söyleyen ve hak ile amel eden bir peygamberdi. Hiç bir kimsenin bu işinden dolayı ona itirazda bulunduğunu görmedik.

Nitekim, Zulkarneyn de Allah'ı seven ve Allah'ın da kendisini sevdiği bir kul idi. Allah, sebep ve vesileleri onun emrine bıraktı ve onu yeryüzünün doğu ve batısına hakim kıldı. O da hak söyleyen ve hakla amel eden birisiydi. Daha sonra hiçbir kimsenin bu amele karşı onu ayıpladığını görmedik.

Ey cemaat, Allah'ın, mü'minlere olan âdâbıyla edeplenin, emir ve nehyi ile yetinin; sizin için müphem olan (bilinmeyen) ve hakkında bir şey

309 - Yusuf / 55.

bilmediğiniz şeyleri terkedin. Mükafata erişmeniz ve Allah katında mazur olmanız için ilmi ehline bırakın. Kur'ân'ın nasih ve mensuhunu, muhkem ve müteşabihini, helal ve haramını öğrenmeniz için ilim talep edin. Çünkü, bu amel sizi Allah'a daha çok yaklaştırdığı gibi cehaletten de bir o kadar uzaklaştırır. Cehaleti de ehline bırakın. Çünkü cehalet ehli olanlar çoktur; ilim ehli olanlar ise azdır. Allah-u Teala şöyle buyuruyor:

"Her bilgi sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır."[310]

İnsanIn yaratIlIşI ve vücudunun terkİbİ hakkIndakİ sözlerİ

İnsan dört tabiat, dört sütun ve dört rükün ile kendisini tanımalıdır.

Tabiatlar: Kan, safra, hava ve balgamdan ibarettir.

Sütunlar: Akıl ve akıldan kaynaklanan kavrama ve ezberleme kabiliyetidir.

Rükünler: Nur, ısı, ruh ve sudur. İnsanın şekli onun tiynetidir (tabiatıdır). İnsan nur ile görür, ısıyla yiyip-içer, ruh ile hareket eder ve cinsel münasebette bulunur. Su (ve rutubet) ile de tadılacak şeylerin ve yemeğin tadını alır. İşte bunlar insan şeklinin yapısıdır.

Eğer insanın aklı nurla desteklenir, teyit olunursa o zaman insan alim, hafız, zeki, uyanık ve anlayışlı olur. İhlas, tevhid ve itaatte bulunmakla da nerede olduğunu, nimetlerin nereden kendisine ulaştığını, niçin dünyaya geldiğini ve nereye gideceğini anlayacaktır.

Kan insanın vücudunda bazen soğuk, bazen de sıcak olarak dolaşır. Kan sıcak olduğunda (insan sıcak tabiatlı olduğunda) insan sarhoş, azgın, neşeli, katil, hırsız, sevinçli, zinakâr ve kibirli olur. Kan soğuk olduğunda da gamlı, üzüntülü, boynu bükük, zayıf ve unutkan olur. Bunlar hastalığa sebep olan etkenlerdir. Bunlar ilk olarak uygun olmayan bir saatte elverişsiz bir şeyi yiyip içmekle vücuda gelir ve böylece elemli hastalıklara sebep olur.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* daha sonra şöyle buyurdu:

İnsanın vücut yapısı şöyledir: İnsan, ısıyla yiyip - içer, ısıyla çalışır, rüzgarla (hava yardımıyla) işitir, rüzgarla koklar, suyla yiyecek ve içecekleri tadar, ruhla hareket eder. Eğer mide ısısı olmasaydı yiyecek ve içecekler bedende hazm olmazdı. Hava olmasaydı midenin ısısı artmadığı gibi dışkısı da dışarı çıkmazdı. Ruh olmasaydı geliş-gidiş (hareket) olmazdı. Suyun soğukluğu olmasaydı, midenin ısısı insanı yakardı. Işık olmasaydı, insan görüp anlayamazdı.

İnsanın şekli balçıktandır. İnsanın bedenindeki kemik, yeryüzündeki ağaca benzer; tüy ota, sinir (damarları) ağaç üzerindeki kabuğa ve kan, yeryüzündeki suya benzer. Susuz yerin kıvamı olmadığı gibi kansız bedenin de kıvamı olmaz. Beyin de kanın yağı ve kaymağıdır.

Yine insanın yaratılışında dünya ve ahiret unsurları birleşmiştir. Allah-u Teala bu iki unsuru terkip ettiğinde insanın yaşama yeri ister istemez yeryüzü oluvermiş ve böylece semavî bir unsur olmaktan çıkıp yere inivermiştir. Allah-u Teala bu iki unsuru birbirinden ayırdığında, yani ecel geldiğinde ahiret unsuru tekrar göğe dönecektir. Öyleyse hayât yerde, ölüm ise göktedir (yani ölene kadar yeryüzünde, öldükten sonra da gökte yaşayacaktır). Çünkü, ruh ile bedenin arasına ayrılık girerek, ruh ve nur,

310 Yusuf / 76.

önceki ilk kudretlerine dönecek ve beden de dünya unsurundan olduğu için yeryüzünde bırakılacaktır.

Bedenin bozulmasının sebebi de şudur: Rüzgar (hava), bedenin suyunu emip balçığı kurutur; balçık da ufalanıp çürür ve bunların hepsi ilk hakikatlerine (şekillerine) dönerler. Ruhun hareketi nefisledir; nefsin hareketi ise rüzgarladır (havayladır). Mü'minin nefsi akılla teyit olan bir nurdur. Kâfirin nefsi ise, muziplikten kaynaklanan bir ateştir. Kâfir kendi ateşinin şeklinde (cinsinden)dir. Mü'min de kendi nurunun şeklindedir. Allah tarafından olan ölüm, mü'min için rahmet, kâfir için ise azaptır.

Allah-u Teala'nın, iki çeşit cezası vardır: Biri ruhtan, diğeri ise insanların birbirine musallat olmasından kaynaklanır. Ruhtan kaynaklanan, hastalık ve fakirliktir. İnsanların birbirine musallat olmasından kaynaklanan ise, beladır.

Nitekim, Allah-u Teala Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: **"Böylece biz, kazandıkları şeyler (günahlar) yüzünden zalimlerin bir kısmını bir kısmına musallat ederiz (galip ederiz)."**[311]

Demek ki, ruhun günahının cezası, hastalık ve yoksulluktur. Bazı insanların bazısına musallat olmasının sonucu ise intikam almaktır. Bunların hepsi mü'minler için dünyevî bir cezadır; ama kâfirler için hem bu dünyada ceza var, hem de ahirette. Bunların tümü, sadece günah sebebiyledir.

Günah şehvetten kaynaklanır; şehvet de mü'minin hata ve unutkanlığından kaynaklanır veya mecbur ve güçsüz olmasının neticesinde olur. Kâfir tarafından vuku bulan şeyler ise kasıt, inkar, tecavüz ve haset sebebiyledir.

Allah-u Teala şöyle buyuruyor: **"Kitap ehlinden çoğu kendilerindeki hasetten dolayı sizi, iman ettikten sonra küfre döndürmek isterler."**[312]

bazI hİkmetlİ sözlerİ

Aklı olmayan, ıslah olamaz. İlmi olmayan anlayamaz. Anlayan, nezaketli olur. Halim ve olgun olan, muzaffer olur. İlim siperdir. Doğruluk izzettir. Cehalet zillettir. Anlayış ululuktur. Cömertlik başarıdır. Güzel ahlak, dostluğa yol açar. Zamanını tanıyana, şüpheler saldırmaz. Sağduyu, zannın kandilidir. Allah, kendisini tanıyanın dostudur ve O'nu tanımadığı halde tanıyor gibi görünenin de düşmanıdır. Akıllı insan, bağışlayıcı olur; cahil ise gaddar. Saygı görmek istiyorsan, yumuşak davran. Hakir olmak istiyorsan, haşin ol. Asaletli olanın, kalbi yumuşak olur. Haşin olanın, kalbi katı olur. Vazifesini yapmada kusur eden, uçuruma düşer. İşin sonundan endişesi olan, bilmediği şeyde ihtiyatlı davranmalıdır. Bilmeyerek bir işe teşebbüs eden, kendi burnunu yere sürter (zillete duçar olur). İlmi olmayan, anlamaz; anlamayan kurtulmaz; kurtulmayan, kıymetli olmaz; kıymetli olmayan, ezilir; ezilen, çok kınanır; böyle olan bir kimseye ise pişmanlık yakışır. Tanınmamaya güç yetirebilirsen bunu yap. Halkın seni övmemesi sana bir zarar vermez.

Emir-ül Mü'minin Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyuruyordu:

311 - En'âm / 129.

312 - Bakara / 109.

"İki kişi hariç, hayatın hiç kimseye hayrı yoktur: 1- Her gün iyi-liklerini artıran; 2- günahlarını tövbe ile telafi eden."

Evinden çıkmamaya gücün yetiyorsa bunu yap. Dışarı çıktığında ise sakın gıybet etme, yalan konuşma, haset etme, gösteriş yapma, kendini güzel gösterme, dalkavukluk yapma. Müslümanın inzivaya çekildiği mabedi, nefsini, gözünü, dilini ve tenasül organını hapsettiği kendi evidir. Kim kalbiyle Allah'ın nimetini tanırsa, daha şükrünü dilinde izhar etmeden nimetin artmasını hakketmiş olur.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm*, sonra şöyle buyurdu:

Nice insanlar var ki, Allah'ın kendilerine verdiği nimete aldanırlar. Nice kimseler var ki, Allah'ın örtüsü vasıtasıyla helak olmaya doğru ilerlerler. Nice kişiler var ki, halkın övmesiyle kendilerini kaybederler.

Üç kimse hariç bizleri hakkıyla tanıyan kimseler için kurtuluş ümid ediyorum: Zalim sultanla birlikte olan, heva ve hevese uyan ve açıkça günah işleyen fasık.

Sevgi, korkudan üstündür. Allah'a andolsun ki, dünyayı seven ve bizden başkasına tabi olan kimse, Allah'ı sevmemiştir. Kim bizleri hakkıyla tanır ve bizi severse, mutlaka Allah'ı sever. Daima kuyruk ol, baş olma.

Resulullah şöyle buyurmuştur: "Korkan kimsenin dili tutulur (ağzına gelen her şeyi söylemez.)"

kısa sözlerİ

1- Kim insanlarla arasındaki ihtilafında onlara hak verirse, başkaları hakkında hakem olmasına rizayet gösterilir.

2- Zaman zulüm dönemi, ehli de hain olursa, herkese itimat etmek acizlik olur.

3- Belalar peş-peşe geldiğinde afiyet (ve kurtuluş) zamanı ulaşır.

4- Dostunun samimiyetini öğrenmek istersen, onu öfkelendir; dostluğu sabit kalırsa dostundur, aksi takdirde dostun değildir.

5- Hiç kimseyi üç defa öfkelendirmedikçe dostluğunu bir şey sayma.

6- Dostuna tam güvenme (bütün sırlarını ona açıp söyleme.) Çünkü güvenme sonucu düşmenin, telafisi zor olmaz.

7- İslam bir derecedir; iman da İslam'ın üzerinde bir derecedir; yakin de imanın üzerinde bir derecedir; insanlara yakinden daha az bir şey verilmemiştir.

8- Dağları harekete geçirmek, kalpleri harekete geçirmekten daha kolaydır.

9- İman kalptedir, yakin ise ilhamlardır.

10- Dünyaya ilgi göstermek gam ve üzüntü doğurur. Dünyaya ilgisizlik kalp ve bedenin rahatlığına sebep olur.

11- Kiralanan ev ve alınan ekmek, geçim için gerekli olan harcamadandır.

12- İmam *aleyhi's-selâm*, birbirleriyle tartışan iki kişiye şöyle buyurdu:

Biliniz ki zulmeden, hayra kavuşmaz. İnsanlara kötülük yapan kimse, aynı şeyle karşılaşırsa, onu çirkin görmemelidir.

13- Dostlarla ilişki, vatanda onları ziyaret etmekle, gurbette ise mektuplaşmakla olur.

14- Mü'min ancak üç şeyle ıslah olur: Dinde bilgi sahibi olmak, güzel tedbirli olmak ve zorluklara karşı sabretmek.

15- Mü'mini, tenasül organı mağlup etmez; karnı da zillete sevketmez.

16- Yirmi yıllık arkadaşlık akrabalıktır.

17- İyilik, ancak asaletli ve dindar kimseye uygundur. İhsan ve iyiliğin kadrini bilip teşekkür eden çok azdır.

18- Sadece öğüt alan mü'min ve öğrenen cahil iyiliğe emredilip kötülükten sakındırılır. Ama kırbaç ve kılıç sahibi olan kimse değil. (Çünkü emir ve nehiy onu zulüm yapmaktan alıkoymak için yeterli değildir.)

19- Ancak üç haslete sahip olan kimse iyiliğe emredip kötülükten sakındırabilir: Emir ve nehiy ettiği şeyi bilen, emir ve nehiy ettiği şeyde adil olan (haddi aşmayan), emir ve nehiy ettiği şeyde yumuşak davranan.

20- Kim zalim sultandan bir şey talep eder de ondan kendisine bir bela ulaşırsa, o belaya karşılık, kendisine bir sevap verilmeyeceği gibi, ona karşı sabretme nimeti de kendisinden esirgenir.

21- Allah bazı kavimlere nimet verir; şükretmeyince o nimetler kendileri için azap olur. Bazı kavimleri de musibetlere duçar kılar; sabredince o musibetler kendilerine nimet olur.

22- İnsanlarla yaşama ve muaşeretin düzene girmesinin üçte iki-si, zeka ve üçte biri de görmezlikten gelmeye bağlıdır.

23- Zayıftan intikam almak, ne de kötüdür.

24- İmam *aleyhi's-selâm*'a: *"Mertlik nedir?"* diye sorduklarında: "Allah'ın nehyettiği yerde seni görmemesi ve emrettiği yerde de seni kaybetmemesidir." buyurdu.

25- Sana iyilikte bulunan ve ihsan eden kimseye, teşekkür et. Sana teşekkür eden kimseye de, bağışta bulun. Çünkü nimet, şükretmekle yok olmayacağı gibi nankörlükle de baki kalmaz. Şükretmek nimetin çoğalmasına sebep olur ve insanı fakirlikten korur.

26- İhtiyacın karşılanmaması, ehli olmayan kimseden istemekten daha hayırlıdır. Musibetten daha çetini, ondan dolayı kötü ahlaklı (ve tahammülsüz) olmaktır.

27- Bir adam İmam'dan kendisini dünya ve ahiret hayrına ulaştırabilecek kısa bir düstur öğretmesini istedi. İmam *aleyhi's-selâm*: "Yalan konuşma" diye buyurdu.

28- *"Belagat nedir?"* dediklerinde şöyle buyurdu: Kim bir şeyi iyi bilirse onun hakkında az konuşur. (Çünkü, uzun uzadıya konuşmak meseleyi, iyice kavramamaktan ileri gelir.) Bir kimseye belagatlı[313] denilmesinin sebebi de, kolay bir ifadeyle maksadını anlatabilmesindendir.

29- Borç, geceleri üzüntü kaynağı, gündüzleri ise zillet vesilesidir.

30- Dünya işlerin düzeldiğinde, dininden kork.

31- Babalarınıza iyilik edin ki, çocuklarınız da size iyilik etsinler. Halkın hanımlarına karşı iffetli davranın ki, hanımlarınız da iffetli olsunlar.

313 - Belağat lügatta ulaştırma anlamına gelir.

32- Kim hain birisinin yanına bir emanet bırakırsa, Allah onu korumaya kefil değildir.

33- İmam Sadık *aleyhi's-selâm* Humran ibn-i A'yen'e şöyle buyurdu:

"Ey Humran, kendinden aşağı olanlara bak; üstün olanlara değil. Çünkü; bu amel, kısmete razı olmak ve nimetin çoğalmasına müstahak olmak için daha uygundur. Bil ki, daima yakin ile yapılan az amel, Allah indinde, yakinsiz yapılan çok amelden daha üstündür. Yine bil ki, haramlardan kaçınmaktan, mü'minlere eziyet etmemekten ve gıybetlerini yapmamaktan daha faydalı bir verâ güzel huydan daha tatlı bir hayât yeterli gelen az şeye kanaat etmekten daha yararlı bir mal ve bencillikten de daha zararlı bir cehalet yoktur.

34- Hayâ iki çeşittir: Biri zaaf ve güçsüzlükten; diğeri ise kuvvet, İslam ve imandandır. (Soru sormama ve konuşmama gibi utangaçlıktan kaynaklanan hayâ ve çekingenlik, zaaf ve noksanlıktır. Ama haramları işlemek hususunda çekingen olmak, şeref ve imanın kuvvetli oluşundandır.)

35- Başkalarının haklarına riayet etmemek aşağılılıktır; bu amel insanı (özür dilemek için) yalan konuşmaya mecbur eder.

36- Toplumdan bir kişinin selam vermesi, o toplum için yeterlidir. Onlardan bir kişinin cevap vermesi de yine aynı şekildedir.

37- Selam vermek müstehaptır; almak ise farzdır.

38- Kim selam vermeden önce konuşursa, cevabını vermeyin.

39- Yerliyle en mükemmel selamlaşmak, el vermekdir; yolcuyla en mükemmel selamlaşmak ise görüşmektir.

40- Birbirinizle tokalaşın. Çünkü tokalaşmak kini yok eder.

41- Az da olsa, Allah'tan çekinin. Kendinizle Allah arasında ince de olsa, bir perde bırakın.

42- Kim öfke, tamah, korku ve şehvet halinde nefsine hakim olursa, Allah onun bedenine cehennem ateşini haram kılar.

43- Afiyet, hafif bir nimettir. Var olduğunda unutulur, yok olduğunda ise anılır.

44- Allah, genişlikte ihsanıyla, darlıkta ise (günahlardan) temizlemeyle nimet verir.

45- Allah'ın, kuluna, onun ümit bile etmediği yerden verdiği nice nimetleri vardır. Arzuları bekledikleri yerde değil de başka yerde olan nice insanlar vardır. İhmalkârlıktan dolayı, kendi payına ulaşmayan ve kendi ayağıyla yokluğa koşan nice insanlar vardır.

46- Her belaya sabır, her nimete şükür ve her zorluğa çözüm yolu hazırlamayan kimse, âciz kimsedir. Başına gelen her bela ve sıkıntıya karşı, ister evlad hakkında, ister mal hakkında olsun sabırlı ol. Allah, şükür ve sabrını imtihan etmek için (bazen) kendi emanet ve bağışını geri alır.

47- Her şeyin bir haddi vardır. "*Yakinin haddi nedir?*" diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm*, "Hiç bir şeyden korkmamaktır" buyurdular.

48- Mü'min, şu sekiz özelliğe sahip olmalıdır: Buhranda ağır başlı, belada sabırlı, varlıkta şükredici, Allah'ın verdiği rızka kanaat eden,

düşmana (bile) haksızlık etmeyen, dostlara yük olmayan, çalışıp zorluğa katlanan, insanlara zararı olmayan.

49- Mü'minin dostu ilim, yardımcısı olgunluk ve hilim, ordusunun komutanı sabır, kardeşi halkla iyi geçinme, babası ise yumuşaklıktır.

50- Ebu Ubeyde, İmam *aleyhi's-selâm*'a: "*Benim rızkımı kulların elinde kılmaması için Allah'a dua edin*" dediğinde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"Allah-u Teala bunu senin hakkında yapmaz. Çünkü kulların rızıklarını, birbirlerinin eliyle vermektedir. Fakat Allah'a, rızkını iyi kullarının elinde kılması için dua et. Çünkü bunun kendisi bir saadettir; dua et ki rızkını kötü kulların elinde kılmasın. Çünkü bu şekavet ve bedbahtlıktır."

51- Körü körüne amel eden kimse, doğru yolda yürümeyen kimseye benzer. Süratle gidişi, onu hedefinden uzaklaştırmaktan başka bir işe yaramaz.

52- **"Allah'tan gerektiği şekilde korkun."**[314] ayetinin tefsiri hakkında şöyle buyurdular:

Gerekli takva, insanların günah işlemeyip Allah'a itaat etmeleri; O'nu unutmayıp anmaları; ve O'na nankörlük etmeyip şükretmeleridir.

53- Allah'ı tanıyan, O'ndan korkar. O'ndan korkan, cömertçe dünyayı bırakır.

54- Allah'tan gerçekten korkan kimse, korkusunun kendisine konuşacak bir dil bırakmadığı kimsedir.

55- İmam *aleyhi's-selâm*'a: "*Bazıları günah işleyip, biz Allah'ın rahmetine ümitliyiz derler; ölene kadar da işleri budur*" dediklerinde, şöyle buyurdular:

"Bunlar, arzularla avunan kimselerdir; yalan söylüyorlar, ümitleri yoktur. Çünkü bir şeye ümit eden, onu talep eder; bir şeyden korkan da ondan kaçar."

56- Biz bilgin, anlayışlı, fakih, halim, halkla iyi geçinebilen, doğru konuşan, sabırlı, vefâlı ve akıllı kimseyi severiz. Allah-u Teala peygamberleri güzel ahlakla seçkin kılmıştır. Kimde bu güzel hasletler olursa, Allah'a şükretmelidir. Kimde olmazsa, Al-lah'a yalvarıp yakarmakla onu talep etmelidir. "*Güzel hasletler nedir?*" diye sorduklarında şöyle buyurdular:

Verâ, kanaat, sabır, şükür, olgunluk, hayâ, cömertlik, şecaat, gayret, doğru konuşmak, iyilik, emaneti sahibine vermek, yakin, güzel ahlak ve yiğitliktir.

57- İmanın en sağlam kulplarından biri, Allah için sevmek, Allah için nefret etmek, Allah için vermek ve Allah için esirgemektir.

58- Ölümden sonra da insan için sevap yazılması ancak üç yolla mümkündür: Hayâtında, ölümünden sonra da devam edecek bir sadaka-i cariye geriye bırakması, kendisinden sonra, kendisiyle amel edilecek bir sünnet-i hasene (güzel bir adet) bırakması ve kendisine dua edecek salih bir evlat yetiştirmesi.

59- Namaz için abdest alan bir kimse, yalan konuşursa abdesti bozulur. Nitekim, yalan konuşmak orucu da bozar.

---

314 - Âl-i İmran / 197.

Birisi: "*Biz yalan konuşuyoruz, öyleyse orucumuz batıl mı oluyor?*" dediğinde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Saçma yalanlar değil, ancak Allah'a, Peygamber'e ve İmamlar'a isnaden söylenen yalan orucu bozar. Sonra da şöyle buyurdu:

Oruç tutmak, sadece yemek ve içmekten sakınmak değildir. Hazret-i Meryem *aleyha's selâm* şöyle buyurdu: **"Ben Rahman olan Allah için oruç adamışım."**[315] Yani "Susmak orucu." Öyleyse, dillerinizi koruyun, gözlerinizi yumun (namahreme bakmayın), haset etmeyin, münakaşa yapmayın. Ateşin, odunu yaktığı gibi, haset de imanı yakar.

60- Biri, kendi vehmince Allah'a bilmediği şeyi öğretmeye kalkışırsa (yani, Allah adına yalan konuşur ve O'na iftira ederse) Allah'ın arşı sarsılır.

61- Allah biliyor ki günah, mü'min için kendini beğenmekten daha hayırlıdır. Eğer böyle olmasaydı Allah, hiç bir mü'mini günahlara duçar etmezdi.

62- Ahlakı kötü olan kimse, kendi eliyle cezalandırılmaktadır.

63- İyilik, kendi ismi gibi iyidir. İyilikten, sevabı hariç daha üstün bir şey yoktur. İyilik, Allah'ın kuluna verdiği bir hediyedir. Her iyilik yapmak isteyen iyilik yapamaz; gücü yeten herkes de buna muvaffak olamaz. Allah bir kula lütufta bulunmak isterse ona iyilik yapma isteğini, gücünü ve muvaffakiyetini verir. İşte burada, iyilik yapmak isteyen için saadet ve yücelik tamamlanır.

64- Sevilen şeyi şükür gibi artıran, sevilmeyen şeyi de sabır gibi azaltan hiç bir şey yoktur.

65- Şeytan'ın kadın ve öfkeden daha güçlü bir askeri yoktur.

66- Dünya, mü'minin zindanı, sabır siperi ve cennet meskenidir. Dünya kâfirin cenneti, kabir zindanı, cehennem ise yurdudur.

67- Allah, ölüme yakin etmek gibi, şekke benzeyen bir yakin yaratmamıştır.

68- Halkın günahlarını araştıran ve kendi günahlarını unutan bir kul gördüğünüzde, bilin ki (Allah'ın) tuzağına duçar olmuştur.

69- Yemek yiyip şükreden kimsenin mükafatı, oruç tutup mükafat dileyen kimsenin mükafatı gibidir. Rahatlıkta olup şükreden kimsenin sevabı da, sıkıntıya düşüp sabreden kimsenin mükafatı gibidir.

70- İlmi olmayanı mutlu saymak, sevgi ve muhabbeti olmayanı övmek mümkün değildir. Sabırlı olmayan kimse de kamil sayılmaz. Ulemayı kınamaktan ve onlara dil uzatmaktan kaçınmayan kimse için, dünya ve ahiret hayrı ümit edilmez.

Akıllı adam, sözüne güvenilmesi için doğru konuşan ve nimetin çoğalmasını hakketmesi için de şükreden olmalıdır.

71- Denediğin haini emin bilmemelisin, emin bildiğin kimseyi de suçlamamalısın.

72- İmam'a "*Allah katında halkın en değerlisi kimdir?*" diye sorduklarında: "Allah'ı daha çok anan ve O'na daha çok itaat eden kimsedir." diye buyurdu.

---

315 - Meryem / 26.

"*Allah nezdinde halkın daha çok buğzedileni kimdir?*" diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm*: "Allah'ı suçlayan kimsedir." diye buyurdu.

"*Allah'ı suçlayan kimse de var mıdır?*" dediklerinde de: "Evet, vardır" dedi. "Mesela, Allah'tan hayır dileyen bir kimse, kendisine sevmediği bir şey vasıtasıyla hayır verilince öfkelenir; işte onun bu öfkelenmesi Allah'ı suçlamasıdır."

"*Başkası da var mıdır?*" dediklerinde İmam *aleyhi's-selâm*: "Allah'tan şikayet eden kimsedir." buyurdu.

"*Allah'tan şikayet eden kimse var mıdır?*" dediklerinde de İmam *aleyhi's-selâm*, "Evet vardır." dedi, "Örneğin, sıkıntıya düştüğünde, sıkıntısından daha fazla halkın yanında yakınıp sızlanan kimsedir."

"*Başka kim vardır?*" dediklerinde İmam *aleyhi's-selâm*: "Kendisine bir şey verildiğinde şükretmeyen ve sıkıntıya düştüğünde de sabretmeyen kimse" diye buyurdular.

"*Öyleyse, Allah indinde en değerli kimdir?*" dediler. İmam *aleyhi's-selâm*: "Kendisine bir şey verildiğinde şükreden ve sıkıntıya düştüğünde sabreden kimsedir" diye cevap verdiler.

73- Çabuk usanıp bıkan (çabuk inciyip sabırsızlanan) kimsenin dostu ve kıskanç kimsenin de muhtaç olmadığı durum olmaz (sürekli muhtaçtır). Hikmette çok düşünmek, aklı kemale eriştirir.

74- Allah'tan korkmak, yeterli bir ilimdir. O'na karşı olmak ise tam bir cehalettir.

75- En iyi ibadet, Allah'ı tanımak ve O'na tevazu etmektir.

76- Bir alim, bin abid, bin zahid ve bütün gücüyle çalışan (ilimsiz) bin kişiden daha üstündür.

77- Her şeyin bir zekatı vardır; ilmin zekatı da onu ehline öğretmektir.

78- Kadılar, dört kısımdır: Üç kısmı cehennemde, bir kısmı da cennettedir:

a) Bilerek, haksız yere hüküm veren kimse, cehennemdedir.

b) Bilmeyerek haksız yere hüküm veren kimse cehennemdedir.

c) Bilmeyerek hakka hüküm veren kimse cehennemdedir.

ç) Bilerek hakka hüküm veren kimse ise cennettedir.

79- "*Adil kimdir?*" diye sorduklarında: İmam *aleyhi's-selâm*: "Haramlardan gözünü, günahlardan dilini, zulümlerden elini koruyan kimsedir" buyurdu.

80- Allah'ın kullara bildirmediği bir görev (mükellefiyet), kullara ulaşmadıkça onlardan kaldırılmıştır.

81- İmam *aleyhi's-selâm* Davud-u Rikki'ye şöyle buyurdu: Elini dirseğe kadar ejderhanın ağzına sokman, eli dünya malına yeni ulaşan kimseden bir şey istemenden daha hayırlıdır.

82- İhtiyaçların karşılanması Allah'ın elindedir. Sebepleri ise, hacetlerin elleriyle giderildiği kullardır. Öyleyse, Allah'ın yerine getirdiği ihtiyaçları şükretmekle kabul edin. Vermediği şeyi de yine hoşnutluk, teslim ve sabırla kabul edin. Belki de bu (mahrumiyet), sizin için daha hayırlıdır. Allah salahınızı sizden daha iyi bilir, ama siz bilmezsiniz.

83- İnsan’ın insandan bir şey istemesi isteyen şahıs için çetin bir imtihan vesilesidir. Çünkü o kimse verirse, vermeyen kimseye teşekkür eder. Vermeyip de reddederse, esirgemeyen kimseyi kınar. (Gerçek bağışlayanın da esirgeyenin de Allah olduğunu ve kulun sadece bir vesile olduğunu unutur.)

84- Allah-u Teala, her türlü hayrı, kolaylık göstermekte kılmıştır.

85- Alçak insanlarla oturup kalkmaktan sakın. Çünkü, alçak insanlarla oturup kalkmak insanı hayra götürmez.

86- Bazen insan, küçük bir zilletten dolayı sabırsızlık eder ve kendisini büyük bir zillete düşürür.

87- İnsan için en yararlı olan şey başkaları söylemeden önce kendi ayıbını görmesidir. Her şeyden daha zor, fakirliği gizlemektir. Her şeyden daha faydasız, öğüt kabul etmeyene öğüt vermek ve ihtiraslı adamla komşu olmaktır. En iyi huzur, halktan bir şey beklememektir. Sabırsız ve tahammülsüz olma! Senden üstün olan muhalif kimselere tahammül etmekle nefsini kontrol et. Çünkü, ona muhalefet etmemekle, onun meziyet ve üstünlüğünü itiraf etmiş olursun. Başkalarını kendisinden üstün görmeyen kimse bencil insandır. Bil ki, Allah karşısında küçülmeyen kimsenin, izzeti olmadığı gibi Allah için tevazu etmeyen kimsenin de yüceliği olmaz.

88- Yüzük takmak, sünnettir.

89- Bana en sevgili olan kardeşim, kusurlarımı bana hediye eden (hatırlatan) kimsedir.

90- Dostluk, ancak haddi aşamamakla gerçekleşir. Kim bu had ve şartların hepsine veya bunlardan bazısına riayet ederse, gerçek bir dost olur. Aksi takdirde, böyle bir kimsenin dostluğunu dostluk sayma.

Bu hadlerin birincisi, içte ve dışta sana karşı aynı olmasıdır. İkincisi, senin ziynetini (iyiliğini), kendi ziyneti ve senin kötülüğünü de kendi kötülüğü bilmesidir. Üçüncüsü, bir makam veya servete ulaştığında, sana karşı durum ve tavrının değişmemesidir. Dördüncüsü, gücü yettiği bir şeyi senden esirgememesidir. Bu hasletlerin hepsinden kapsamlı ve üstün olan beşincisi de, musibet ve sıkıntılarda seni yalnız bırakmamasıdır.

91- İnsanlarla iyi geçinmek ve onlara karşı iyi muamelede bulunmak aklın üçte biridir.

92- Mü'minin gülüşü, gülümsemektir (kahkaha değil).

93- Emaneti haine vermekle onu zayi edene (başı boş birine) vermek, bana göre aynıdır. (Çünkü her ikisi de onu yok eder).

94- İmam *aleyhi's-selâm* Mufazzal'a şöyle buyurdu: "Sana altı haslet tavsiye ediyorum; onları Şialarımıza ulaştırmalısın." Mufazzal: "*Onlar nelerdir?*" dediğinde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Emaneti sahibine teslim et.

Kendin için sevdiğin şeyi kardeşin için de sev.

Bil ki, her işin bir sonu vardır; öyleyse sonuçlardan kork.

İşlerde beklenmedik hadiseler vardır; öyleyse ihtiyatlı ol.

Çıkışı kolay, inişi zor olan dağa çıkmaktan (gidişi kolay, dönüşü zor olan bir yoldan) sakın.

Yerine getirilmesi senin elinde olmayan bir iş konusunda dostuna söz verme.

95- Allah üç şeyde, hiç bir kimse için ruhsat tanımamıştır: İster iyi olsunlar, ister kötü anne ve babaya, iyilikte bulunmak. İster iyi adamla olsun, ister facir adamla, yaptığın ahde vefâ etmek. Emaneti, ister iyi insan olsun, isterse kötü sahibine iade etmek.

96- Ben, acınılması hak olan üç kimseye acırım: Zillete düşen azize, yoksul olan zengine, ailesi ve cahiller tarafından tahkir edilen alime.

97- Dünyaya gönül kaptıran, onun şu üç zararına uğrar: Tükenmeyen gam, gerçekleşmeyecek arzu, ulaşılmayacak ümit.

98- Mü'min, yalan ve hıyaneti ahlak edinmez. Münafıkta da şu iki haslet bir arada olmaz: Güzel vakâr ve sünneti anlamak.

99- İnsanlar, bir tarağın dişleri gibi eşittirler. İnsan, dostları vesilesiyle çok sayılır. Kendisine tanıdığı hakkı, sana tanımayan arkadaşta hayır yoktur.

100- Fıkıh (İslam ahkamını anlamak) imanın, hilim fıkhın, halkla iyi geçinmek olgunluğun, yumuşaklık da iyi geçinmenin ve kolaylık göstermek de yumuşaklığın ziynetidir.

101- Üç kez öfkelendiği halde sana kötü söz söylemeyen dostu, kaybetme!

102- Bir zaman gelir ki, samimi arkadaş ve helal paradan daha nadir hiç bir şey bulunmaz.

103- Suçlanacak yerde duran kimse kendisine kötü zanda bulunan kimseyi kınamamalıdır. Sırrını saklayan kimsenin yetkisi, daima kendi elinde olur. İki kişiyi geçen her söz ifşa olur. Kardeşinin yaptığını iyiye yorumla. Sözüne iyi bir tevil bulduğun müddetçe onu kötüye yorumlama. Dürüst olan kardeşleri, elden kaçırma; çünkü onlar, varlıkta azık, belada ise siperdirler. Allah'tan korkan kimselerle istişare et. Kardeşlerini takvaları miktarınca sev. Kötü kadınlardan çekin; iyilerinden de kork. (Kadınlar) sizi iyi işe emrederlerse, kötü işte size meyletmemeleri için onlara muhalefet edin.

104- Münafık, Allah ve Resul'ünden bir söz naklettiğinde yalan söyler. Onlara söz verdiğinde sözünde durmaz. Yönetici olduğunda, Allah'ın kendi malında, Allah'a ve Resulüne hiyanet eder.

Allah-u Teala buyuruyor ki: **"Böylece, Allah'a verdikleri sözü tutmadıklarından ve yalan söylediklerinden dolayı kendisine kavuşacakları güne kadar yüreklerine münafıklığı ilga etti."**[316]

Yine buyuruyor ki: **"Eğer sana hainlik etmek isterlerse bilsinler ki daha önce Allah'a hainlik etmişlerdi. böylece O da (bozguna uğramaları için) sana imkan vermişti. O Allah, her şeyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir."**[317]

105- İnsanı teşhir edecek bir elbise giymek veya bir hayvana binmek, horluk açısından insana yeter. "*İnsanı teşhir edecek hayvan nedir?*" diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm* "Alaca renkli hayvandır" diye buyurdu.

316 - Tevbe / 78.

317 - Enfal / 71.

106- Sizlerden hiç biri, halkın en uzak olanını Allah için sevmediği ve en yakın olanına da Allah için öfkelenmediği sürece imanın hakikatine ulaşamaz.

107- Allah kime bir nimet verir, o da kalbiyle onu tanırsa ve kendisine nimet verenin Allah olduğunu bilirse, diliyle şükretmese dahi o nimetin şükrünü yerine getirmiş olur.

Günahkârları cezalandıranın Allah olduğunu bilen kimse, diliyle istiğfar etmese bile mağfiret dilemiş olur.

Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* şu ayeti okudu: **"İçinizdekini açıklasanız da gizleseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker. Dilediğini bağışlar, dilediğini azaplandırır ve Allah'ın her şeye gücü yeter."**[318]

108- Helak edici iki sıfattan kaçının: Kendi görüşünüzle halka fetva vermekten ve bilmediğiniz bir şeyi dinden saymaktan.

109- İmam *aleyhi's-selâm* Ebu Basir'e şöyle buyurdu: Ey Eba Muhammed, halkın dinini (akidelerini) araştırma ki, dostsuz kalırsın.

110- (Kur'an'ın emrettiği) güzel af, suçundan dolayı diğerini cezalandırmamandır. Güzel sabır da şikayetsiz olan sabırdır.

111- Dört haslet kimde olursa, tepeden tırnağa günahlara bulaşmış olsa bile mü'min sayılır: Doğruluk, hayâ, güzel huy ve şükretmek.[319]

112- Korkulu ve ümitli olmadıkça mü'min olamazsın. Korktuğun ve ümit ettiğin şey için amel etmedikçe de korkulu ve ümitli olamazsın.

113- İman, ne güzel görünmekledir, ne de arzu etmekle. İman, kalpte halis olan şeyden ve amelin onu tasdik etmesinden ibarettir.

114- İnsan otuz yaşına ayak bastığında kâmildir; kırk yaşına ayak bastığında da ihtiyardır.

115- İnsanlar tevhid hakkında üç kısımdır: Allah'ın birliğine inancı olan, Allah'ı inkar eden ve Allah'ı bir şeye benzeten. Allah'ı inkar eden batıl üzeredir. Allah'ın varlığına inanan hak üzeredir. Allah'ın varlığını bir şeye benzeten ise müşriktir.

116- İman, ikrar (dile getirmek), amel ve niyettir. İslam da ikrar ve ameldir.

117- Kendinle dostun arasındaki edep ve nezaket kurallarını tamamiyle yok etme; ondan az da olsa bir miktarını koru. Çünkü; edebin yok olması hayânın yok olmasıdır. Edebin kalması ise dostluğun devam etmesini sağlar.

118- Dostunu öfkelendiren, onunla dost olmaktan mahrum kalır. Dostunu üzenin de saygınlığı yok olur.

119- Adamın biri İmam'a "*Siz Akik vadisinin (Medine şehrinin yakınlarından geçen bir ırmağın adı) kenarında yalnız kalıp yalnızlığı tercih etmişsiniz; neden?*" diye sordu.

---

318 - Bakara / 284.

319- Bu dört sıfat insanı büyük günahlara bulaşmasını önler ve bulaştığı günahlar küçük günahlar olur ki, bu yüce ilahî sıfatları taşıyan insan onlardan tevbe etmeye muvaffak olur. Bu yüzden imanı zedelenmez.

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Eğer yalnızlığın tadını bilseydin kendinden bile kaçardın." Daha sonra şöyle buyurdu: “Kulun yalnızlıktan elde ettiği en az yarar, halk ile geçinmek zorluğuna katlanmaktan rahatlamasıdır.

120- Allah kulun yüzüne ihtirastan iki kapıyı açmadıkça, dünya-dan bir kapıyı açmaz.

121- Mü'min dünyada gariptir. Dünyada horlanmaya karşı sabırsızlık göstermez; dünya üstünlüğü hususunda onun ehli ile rekabet etmez.

122- "*Huzurun yolu nedir?*" diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm* "Heva ve hevese aykırı davranmaktır" diye buyurdu. "*Böyle yapan insan, ne zaman rahatlığa kavuşabilir?*" dediklerinde de İmam *aleyhi's-selâm*: "Cennete girdiği günden itibaren" diye cevap verdiler.

123- Allah-u Teala kesinlikle ağırbaşlılığı, fıkhı (din ilmini) ve güzel huyu münafık veya fasık adamda toplamaz.

124- Suyun tadı hayâttır (herşey suyla diridir). Ekmeğin tadı kuvvettir. Bedenin zaafı ve kuvveti, böbreklerin yağının azalıp çoğalmasından ileri gelir. Aklın merkezi beyindir. Sertlik ve merhamet kalptedir.

125- Haset iki çeşittir: Biri fitne çıkarır; diğeri ise gaflet getirir. Gaflet getiren haset, Allah'ın, **"Ben yeryüzünde mutlaka bir halife kılacağım"** buyurduğunda meleklerin dediği şu söze benzer: **"Orada bozgunculuk edecek ve kan dökecek birini mi halife kılacaksın? Biz, Sana hamde ile tesbih edip ve seni takdis etmekteyiz."**[320] Yani bu halifeyi bizim cinsimizden kıl demek isti-yorlardı. Onların bu sözü fitne hasedinden ve (Allah'ın kelamını) red ve inkar etmekten kaynaklanmıyordu. Fitne çıkaran haset ise, insanı küfre ve şirke götürür. İşte bu haset Allah'ın emrini reddeden ve Adem'e secde etmekten sakınan Şeytan'ın hasedidir.

126- İnsanlar Allah'ın kudreti hususunda üç gruba ayrılırlar: Bazıları işlerin kendilerine bırakıldığını sanırlar (Allah'a ihtiyaç duymaksızın, kendilerini her işe kadir görürler.) Bunlar Allah'ın kudretini zayıf sayan ve helak olan kimselerdirler. Bazıları Allah'ın, kullarını günah işlemeye mecbur ettiğini ve güçleri olmayan bir şeye onları mükellef kıldığını zannederler. Bunlar bu yargılarıyla Allah'a zulüm (iftira) etmişler ve helak ehlidirler. Bazıları da Al-lah'ın, kullarını sadece güçleri olan şeye mükellef kıldığına ve güçleri olmayan şeye mükellef kılmadığına inanırlar. Bunlar iyilik yaptıklarında Allah'a şükrederler, günah işlediklerinde de mağfiret dilerler. İşte bunlar olgun Müslümanlardır.

127- Acele ve hızlı yürümek, mü'minin ağırbaşlılığını giderdiği gibi, onun nurunu da söndürür.

128- Allah-u Teala, haksızlık yapan zengini sevmez.

129- Öfke hekimin (bilinç sahibinin) kalbini mahveder. Öfkesine hakim olmayan, aklına da hakim olmaz.

130- Fuzayl ibn-i Ayaz şöyle diyor: İmam Sadık *aleyhi's-selâm*, bana: "Şahih" kimdir, biliyor musun? diye sordu. Ben de: "*Şahih*" *cimri adamdır*" dedim.

---

320 - Bakara / 30.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: Hayır, "Şühh" cimrilikten daha şiddetlidir. Cimri, kendi elindeki malı esirger. Ama "Şahih" hem halkın elinde olan malı esirger, hem de kendi elinde olan malı; öyle ki, halkın elinde olan helal ve haram malların hepsinin kendi malı olmasını arzu eder; asla doymaz ve Allah'ın verdiği rızıktan faydalanmaz.

131- Cimri, haram yoldan mal kazanan ve onu yerinde harcamayan kimsedir.

132- İmam *aleyhi's-selâm* şiilerden birine şöyle buyurdu: Niçin kardeşin senden şikayet ediyor? O adam: "*Haklarımı ondan istediğim için.*" dediğinde, İmam *aleyhi's-selâm* öfkeli bir halde oturup şöyle buyurdu: Eğer bütün hakkını ondan almış olsan (o zaman) kötü iş yapmış olmaz mısın? Allah'ın, bir grup hakkında: **"Onlar kötü hesaptan korkarlar."** buyurduğunu bilmiyor musun? Bunlar Allah'ın kendilerine zulüm edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır; Allah'ın, kendi hakkını tamamiyle onlardan istemesinden korkuyorlar. Allah bunu, kötü hesap olarak adlandırmıştır. Öyleyse kim hakkını tamamiyle isterse kötülük yapmıştır.

133- Haram (yol)dan çok kazanmak rızkın bereketini yok eder.

134- Kötü ahlak, yoksulluk getirir.

135- İman, İslam'dan bir derece yüksektir. Takva da imandan bir derece yüksektir. İmanın bütün dereceleri birbirindendir. (İhtilafları olmasına rağmen imanın aslında ortaktırlar). Bazen mü'minin ağzından, Allah'ın karşılığında ateş vaadi vermediği bazı günahlar çıkabilir. Nitekim Allah-u Teala şöyle buyuruyor: **"Eğer menedildiğiniz büyük günahlardan kaçınırsanız, küçük günahlarınızdan geçeriz ve sizi yüce bir makama ulaştırırız."**[321] Bazen de güzel konuşan bir mü'minin, günaha daha çok duçar olması mümkündür. Her durumda, ikisi de (derece farklılığıyla) mü'mindir. Yakin de takvadan bir derece yüksektir. İnsanlar arasında ya-kinden daha güçlü bir şey taksim edilmemiştir. İnsanlardan bazısının yakini, hepsi de mü'min olmakla beraber, bazısından daha güçlüdür. Bazısının musibete, fakirliğe, hastalığa ve korkuya (emniyetsizliğe) karşı sabrı, bazısından daha fazladır. İşte bunların hepsi yakinden kaynaklanır.

136- Zenginlikle izzet dolaşırlar, tevekkülün bulunduğu yere ulaştıklarında, orada yerleşirler. (yani izzet ve zenginlik tevekkül sayesindedir).

137- Güzel huy, dinden olduğu gibi rızkı da çoğaltır.

138- İki çeşit ahlak vardır: Biri niyetle gerçekleşen (ihtiyari olan), diğeri ise tabii olan ahlak. "*Hangisi daha üstündür?*" diye sorduklarında; İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Niyetle olan ahlak daha üstündür. Çünkü, tabii ahlak sahibi, bu karakter üzere yaratılmıştır; başka türlüsüne gücü yetmez. Niyete (ihtiyarî ahlaka) sahip olan kişi, ise zorluk ve sıkıntılarda kendisini güzel ahlaka uymaya, itaata zorlar. Dolayısıyla, ihtiyarî ahlak daha üstündür.

139- İyi insanlar birbirleriyle karşılaştıklarında muhabbetlerini dile getirmeseler bile, kalpleri o kadar çabuk birbirine ısınır ve birbirleriyle kaynaşır ki, yağmur suyu ile ırmak sularının birbirine karışmasını andırır.

321 - Nisa / 31.

Günahkârlar birbirleriyle görüştüklerinde, dostluklarını dile getirseler bile, kalplerinin birbirine uzaklığı uzun süre bir ahırda birlikte ot yemiş, ama şefkat ve merhametten yoksun olan hayvanların birbirlerine olan uzaklığına benzer.

140- Kerim ve cömert, malını Allah'ın buyurduğu yerde harcayan kimsedir.

141- Ey iman ehli ve sırların yeri! Siz, gafillerin gaflet vaktinde, tefekkür ve zikir ile meşgul olun.

142- Mufazzal ibn-i Ömer şöyle diyor: İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'a "*Haseb (aile şerefi) neyledir?*" diye sordum. İmam *aleyhi's-selâm*, "Mal iledir" buyurdu. "*Kerem ne iledir?*" diye sordum. İmam *aleyhi's-selâm* "Takvayladır" buyurdu. "*Şeref ve efendilik ne iledir?*" diye sordum: "Cömertlikledir... Hatem-i Taî'nin makam yönünden kavminin en üstünü olmamasına rağmen onların efendisi olduğunu görmüyor musunuz?

143- Yiğitlik iki çeşittir: Vatan yiğitliği ve sefer yiğitliği. Vatandaki yiğitlik, Kur'an okumak, camide hazır bulunmak, hayır ehli ile beraber olmak ve fıkhi konular üzerinde düşünmektir. Sefer yiğitliği de azığı bağışlamak, Allah'ı gazaplandırmayacak derecede şaka yapmak, arkadaşlara karşı fazla muhalefet etmemek ve ayrıldıktan sonra da yolculuktaki olayları (her yerde) anlatmamak.

144- İmam *aleyhi's-selâm* ashabından birine şöyle buyurdular: Bil ki, Hazret-i Ali *aleyhi's-selâm*'ı kılıçla öldüren kimse, bana bir emanet verir veya benden nasihat ister veya benimle istişarede bulunur ve ben de kabul edersem, emaneti kendisine iade ederim (nasihat ve istişarede de ona hiyanet etmem).

145- Süfyan şöyle diyor: İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'a "*İnsanın kendisini övmesi caiz midir?*" diye sordum, İmam şöyle buyurdu: "Evet, mecbur olursa sakıncası yoktur. Yusuf'un (Mısır'ın Aziz'ine) dediği şu sözü duymamış mısın? **"Beni ülkenin hazinelerine memur et, şüphe yok ki ben, onları iyi korurum ve ne yapacağımı bilirim."**[322] Salih kul (Hazreti Hud) da şöyle buyurdu: **"Ben size nasihat edecek emin birisiyim."**[323]

146- Allah-u Teala, Davud *aleyhi's-selâm*'a şöyle vahyetti: Ya Davud, sen de irade ediyorsun, ben de; benim irademle yetinirsen dilediğin şey hakkında seni yeterli kılarım. Fakat sadece kendi irade ettiğin şeyi dilersen (o zaman) dilediğin şey hakkında seni zorluğa düşürürüm; sonunda da yine benim irade ettiğim olur.

147- Muhammed ibn-i Kays şöyle diyor: İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'a: "*Batıl ehlinden olup birbirlerine karşı cephe alan iki gruba silah satayım mı?*" diye sorduğumda İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Zırh, kalkan, miğfer vb. gibi canı korumaya vesile olan şeyleri sat.

148- Hacca, Umre'ye, sadakaya ve cihada; hıyanet, haksızlık, hırsızlık ve riya karışmamalıdır.

149- Allah, dünyayı sevdiği ve sevmediği herkese verir. Ama imanı sadece kullarından seçkin olanlara verir.

---

322 - Yusuf / 55.

323 - A'raf / 68.

150- İnsanları, içlerinde kendisinden daha bilgili birisi olduğu halde kendine davet eden kimse bid’at ehli ve sapığın tâ kendisidir.

151- "*Lokman'ın vasiyetlerinde ne gibi sözler vardı?*" diye soranın cevabında İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Lokman'ın sözlerinde acaib şeyler vardı; hepsinden daha acaib olanı oğluna tavsiyede bulunduğu şu sözlerdir: "(Bütün) Cin ve insanların ibadet ve itaatı ile Allah'ın huzuruna çıkacak olsan dahi yine de muhtemel günahlarından seni azaplandıracağından dolayı kork; (bütün) insanların ve cinlerin günahlarıyla O’nun huzuruna çıksan bile yine de umudunu O’ndan kesme (ümitli ol)."

Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu. Kalbinde iki nur bulunmayan hiç bir mü'min yoktur. Bu nurlar; korku ve umut nurudur. Bunlardan hangisi ölçülse diğerinden fazla gelmez.

152- Ebu Basir şöyle diyor: İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'a, "*İman nedir?*" diye sorduğumda: "Allah’a, inanmak ve O'na karşı günah işlememektir." buyurdu.

"*İslam nedir?*" diye sorduğumda, şöyle buyurdu: (Müslüman,) bizim gibi ibadet eden ve bizim gibi (İslam kanunlarına uygun olarak) hayvan kesen kimsedir. Kim hidayet edici bir söz söyler, halk da onunla amel ederse, o sözü söyleyen, onunla amel eden kimse gibi sevap alır. Yine kim saptırıcı bir söz söyler ve halk da onunla amel ederse, o sözü söyleyenin, onunla amel eden kimsenin günahı kadar günahı olur.

153- "*Hıristiyanlar, Hazret-i İsa'nın doğum gecesinin Aralık ayının yirmi dördüne rastladığını söylüyorlar.*" dediklerinde İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Yalan söylüyorlar; Hz. İsa *alehi's-selâm’*ın doğum gecesi Haziran'ın ortasıdır. Mart ayının ortasında ise gece ve gündüz eşit olur.

154- Hazret-i İsmail Hazret-i İshak'tan beş yaş büyüktür, kurban edilen de İsmail *aleyhi's-selâm* idi. Hazret-i İbrahim'in şöyle dediğini görmüyor musun? **"Rabbim bana temiz kişilerden olan bir oğul ihsan et."**[324] Böylece Hazret-i İbrahim Allah'ın kendisine salih bir oğul vermesini diledi. Sâffat suresinin 100. ayetinde şöyle buyuruyor: **"Derken biz de ona tedbirle hareket eden ve aceleci olmayan bir oğul vereceğimizi müjdeledik."**. Yani İsmail'i. (Kurban olayını naklettikten) sonra da şöyle buyuruyor: **"Ona temiz kişilerden ve peygamber olan İshak'ı müjdeledik."**[325] Öyleyse kim İshak'ın İsmail'den büyük olduğunu sanırsa, Allah'ın nazil ettiği Kur'an'ı yalanlamış olur.

155- Dört şey peygamberlerin *(Allah'ın selamı onlara olsun)* ahlakındandır: İyilik, cömertlik, musibetlere karşı sabretmek ve mü'minin hakkını gözetmek.

156- Sabredebildiğin ve onununla da Allah'ın sevabına lâyık olduğun musibeti, musibet sayma. Sabretmemekle sabrın mükâfat ve sevabından mahrum kalınan musibet, (gerçek anlamda) musibettir.

157- Yeryüzünde Allah-u Teala'nın, dünya ve ahiret ihtiyaç-larında kendilerine sığınılan bazı kulları vardır. Bunlar gerçekten de mü'minlerdir ve kıyamet gününde de güven içerisinde olacak kimselerdir. İyi bilin ki,

324 - Saffat / 98.

325 - Saffat / 112.

Allah katında en sevgili kul, fakir mü'mine geçiminde yardımcı olan, mü'minlere yardımda bulunan, onlara yararlı olan ve kötü şeyleri onlardan uzaklaştıran kimsedir.

158- Sıla-i rahim ve iyilik, hesabı kolaylaştırdığı gibi, insanı günahlardan da alıkoyar. Öyleyse selam vermek ve selamın cevabını almakla da olsa kardeşlerinizle akrabalık ilişkilerinizi koruyun ve onlara iyilik edin.

159- Süfyan-ı Sevri şöyle diyor: "*İmam Sadık aleyhi's-selâm'ın huzuruna varıp: "Bana sizden sonra sarılacağım (amel edeceğim) bir vasiyette bulunun.*" diye arzettim.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"Ey Süfyan, amel edecek misin?" buyurdu.

Ben: "*Evet, ey Resulullah'ın kızının torunu, amel edeceğim.*" dedim.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* buyurdular ki:

"Ey Süfyan, yalancının yiğitliği, kıskancın rahatlığı, sultanların kardeşliği, mütekebbirin dostluğu ve kötü ahlaklının da efendiliği olmaz." İmam *aleyhi's-selâm* bunları buyurduktan sonra sustu.

"*Ey Resulullah'ın kızının torunu, biraz daha nasihat edin.*" dedim.

İmam buyurdu ki:

"Ey Süfyan, arif olman için Allah'a güven. Zengin olman için kısmete razı ol. İmanının artması için halkın sana davrandığı gibi, onlara davran. Günahkârla dost olma. Çünkü, kötü işlerinden sana da öğretir. İşlerinde Allah'tan korkan kimselerle istişare et." İmam *aleyhi's-selâm* bunları buyurduktan sonra yine sustu.

"*Ey Peygamber'in kızının torunu, biraz daha nasihat edin*." dedim.

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"Ey Süfyan, kim kudretsiz izzet, arkadaşsız çokluk ve malsız heybet istiyorsa, günah zilletinden itaat izzetine geçmelidir." İmam *aleyhi's-selâm*, bunları buyurduktan sonra yine sustu.

"*Ey Peygamber'in kızının torunu, biraz daha nasihat edin*" dedim.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki:

Ey Süfyan, babam bana üç tane öğütte bulundu ve üç şeyden de sakındırdı. Buyurduğu üç öğüt şunlardır: "Ey oğlum, kötü arkadaşla arkadaş olan salim kalmaz. Sözüne dikkat etmeyen pişman olur. Kötü yerlere giren suçlanır."

Ey Resulullah'ın kızının torunu, seni sakındırdığı üç şey ne-lerdir? diye sorunca İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"Babam beni, nimete haset eden, başa gelen musibete gülen ve söz taşıyan kimseyle arkadaş olmaktan sakındırdı."

160- Şu altı şey mü'minde olmaz: Zorluk çıkarmak, hayırsız olmak, haset etmek, inat, yalan ve zulüm.

161- Mü'min, daima iki korku arasındadır: Biri Allah'ın ne yapacağını bilmediği geçmiş günahlarından dolayıdır; diğeri de geriye kalan ömründe hangi tehlikelere düşeceğini bilmediğinden dolayıdır. Öyleyse mü'min korkarak sabahlar korkarak da akşamlar; onu ancak korku ıslah eder. (Çünkü korku olmazsa insan çekinmeden günah işler.)

162- Kim az rızka razı olursa Allah, onun az amelini kabul eder. Kim az olan helal rızka, rıza gösterirse onun gideri az, kazancı ise pâk ve bereketli olur; âcizlik ve çaresizlikten de kurtulur.

163- Süfyan-i Sevri şöyle diyor:

İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın huzuruna varıp, "*Ey Resulullah'ın torunu nasılsınız?*" diye sordum.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* "Vallahi üzgünüm, kalbim meşguldur." diye buyurdu.

"*Sizi üzen ve kalbinizi meşgul eden şey nedir?*" diye sorduğumda şöyle buyurdu:

"Ey Sevri, Allah'ın saf ve halis dini, kimin kalbine yerleşirse onu diğer şeylerden alıkoyar. Ey Sevri, dünya nedir ve ne olabilir? Dünya, yediğin lokma veya giydiğin elbise veya bindiğin merkepten başka bir şey midir? Mü'minler dünyaya gönül kaptırmadıkları gibi ahiretin ansızın gelmesinden de güven içeri-sinde olmazlar. Dünya evi, zeval evidir (geçicidir), ahiret evi ise sebat evidir. Dünya ehli, gaflet ehlidir. Takva ehli, bütün insanlardan gideri az ve yararı çok olan kimselerdir. Unuttuğunda hatırlatırlar, hatırlattıklarında ise bildirirler.

Dünyayı, dinlenmek için eğlenip-göçeceğin bir menzil veya uykunda elde edip, kalktığında ise elinde olmayacak bir mal gibi kabul et. Bir şeyi ele geçirmeye ihtiraslı olup, onu ele geçirdiğinde de bedbaht olan niceleri olduğu gibi, bir şeyin peşine gitmedikleri halde onu elde ederek mutlu olan nice insanlar vardır.

164- "*Tek olan Allah'ın varlığının delili nedir?*" diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm* "Halkın O'na muhtaç olmasıdır." diye buyurdu.

165- Belayı nimet ve refahı musibet saymadıkça, mü'min olamazsınız.

166- Servet, dört bin dirhemdir (yüz dirhem yaklaşık bir buçuk kilo gümüş miktarıdır). On iki bin dirhem, biriktirilen servettir. (Servet biriktirmek İslam'da kınanmıştır.) Helal yoldan yirmi bin dirhem toplanmaz. Otuz bin dirheme sahip olan helak olur. Serveti yüz bin dirheme ulaşan kimse ise Şiamızdan değildir.[326]

167- Müslüman bir kişinin doğru bir yakine sahip oluşunun alameti, halkı memnun etmek için Allah'ı gazaplandırmamak, Allah'ın verdiği rızıka karşı insanlara şükretmemek ve Allah'ın esirgediği şeye karşı da kulları kınamamaktır. Çünkü, ihtiraslının ihtirası, Allah'ın rızkını indirmediği gibi, hoşlanmayanın hoşnutsuzluğu da onu geri çevirmez. Biriniz ölümden kaçtığı gibi rızkından da kaçarsa, ölüm ona nasıl ulaşırsa rızkı ölümünden önce ona ulaşır.

168- Şia'mızdan öyle kimseler vardır ki suskundurlar; sesleri ve kinleri kulaklarından öteye geçmez; bizi alenen methetmez, düşmanımızla dostluk kurmaz; dostumuza düşmanlık etmezler ve bize kusur arayanla bir arada oturmazlar.

326- Bu hadis zahiren nakit sermayelerle ilgilidir. Bu günün parasıyla mukayese edildiğinde ister istemez alış gücünün de göz önünde bulundurulması gerekir. Dikkat edilmesi gereken husus şudur: Bu gibi hadislerde yaygın olan gerçeklere dikkat çekilerek insanların uyarılması isteniyor. Yoksa helal yoldan büyük bir servet biriktirmenin imkansız olduğu söylenmek istenmiyor.

Mahzem: "*Peki kendisini Şia gösteren kimselerle ne yapmak gerekir?*" dediğinde, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"İmtihanla, elenmekle ve musibetle gerçek şiiler anlaşılır. Bunlar yok edici kıtlığa, öldürücü vebaya ve dağıtıcı ihtilafa uğrarlar. Şiamız şiddetli beladan dolayı üşümüş köpek gibi ulumaz, karga gibi aç gözlü olmaz, açlıktan ölse bile dilencilik yapmaz."

"*Bu şiileri nerde bulabilirim?*" dediğimde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"Bunları yeryüzünün köşe ve bucağında ara. Bunların geçimleri güzel ve kolaydır; evleri omuzlarındadır. Bir yerde bulunurlarsa tanınmazlar; kayıp olduklarında araştırılıp sorulmazlar. Hastalandıklarında ziyaret edilmezler. Evlenme teklif ettiklerinde kabul görmezler. Kötü bir işle karşılaştıklarında itiraz ederler. Bir cahil onlarla muhatap olduğunda selam verirler. Bir muhtaç onlara sığındığında merhametli davranırlar. Ölüm anında üzülmezler. Şehirleri ve diyarları ayrı olsa da kalpleri birdir.

169- Allah'tan uzun ömür dileyen, işini doğru dürüst yapmalıdır. Günahının bağışlanmasını dileyen hayâ perdesini yırtmamalıdır (kendisini rezil etmemelidir). İsminin yücelmesini isteyen, durumunu gizli tutmalıdır.

170- Üç haslet, kulların yaptığı bütün amellerden daha çetindir: Kendisiyle başkaları arasındaki ihtilafta onlara hak tanımak, kardeşleriyle eşitlik sağlamak ve her halukârda Allah'ı zikretmek. "*Her halukârda Allah'ı zikretmekten maksat nedir?*" diye İmam'a sorulduğunda;

"Kişi günah işlemeye karar verdiğinde Allah'ı, kendisi ile yapacağı günah arasında engel olması için anmaktır." buyurdular.

171- Hemze harfi, Kur'an'da zaittir. (Maksat hemze-i vasldır ki yazılır fakat okunmaz.)

172- Şaka yapmaktan sakının. Çünkü, şaka yapmak, düşmanlık getirir, kin doğurur; aynı zamanda küçük bir sövüştür de.

173- Hasan ibn-i Raşid, İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'dan şöyle naklediyor:

Bir bela ve sıkıntıya duçar olduğunda, musibetten dolayı hiç bir (Ehl-i Beyt mektebine) muhalife şikayette bulunma; onu bazı kardeşlerine söyle. Çünkü, (bu durumda) dört neticeden birini elde etmiş olursun: Ya onu kabullenir veya makam ve haysiyetiyle yardımda bulunur veya duâ eder ve duâsı kabul olur ya da görüşünü söyler (fikrinden yararlanmış olursun).

174- Pazarlarda çok dönüp dolaşma. Küçük ve ufak şeyleri bizzat kendin alma. Çünkü, haysiyetli ve dindar kişinin üç şey dışında küçük şeyleri kendisinin alması mekruhtur: Mülk almak, köle almak ve deve almak.

175- Boş konuşma. Münasip bir yer bulmadıkça da yararlı sözleri söyleme. Nice konuşanlar vardır ki, yararlı ve hak sözü yersiz söylediği için incimiştir. Akılsız ve olgun kimseyle çekişme. Çünkü, olgun kimse sana galip gelir; akılsız ise seni helak eder. Kardeşinin gıyabında, hakkında söylenmesini sevdiğin şeyin en güzelini onun hakkında söyle. Çünkü, amel işte budur. İşlerde, iyiliğine karşı mükâfat alacağını ve suçlarına karşı da hesaba çeki-leceğini bilen bir kimse gibi amel et.

176- Yunus der ki, İmam'a: "*Benim size olan sevgim ve Allah'ın hakkınızda bana verdiği bilgi ve marifet benim için dünya-dan daha sevimlidir.*" deyince (bu sözüme) İmam öfkelenip şöyle buyurdu:

Ey Yunus, bizi yersiz bir şeyle mukayese ettin. Dünya ve dünyada olan şeyler, midenin iltihap ve asidini giderip avret mahallini örtmekten başka bir şeye yarar mı? Oysa ki sen, bize olan sevgin ve bağlılığınla ebedi bir hayâta kavuşacaksın!

177- Ey Âl-i Muhammed'in Şiası, (bilin ki) öfkelendiğinde kendisine hakim olmayan, arkadaşıyla güzel arkadaşlık yapmayan, dostuyla güzel dostluk kurmayan, barışanla güzel barışmayan, muhalefet edene güzel muhalefet etmeyen bir kimse, bizden değildir. Ey Peygamber'in Ehl-i Beyt'inin Şiası, gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun. Güç ve kuvvet yalnız Allah'tandır.

178- Abdül a'la şöyle diyor: Medine'de bir toplantıda idim. Bağış ve cömertlikten söz edildi, söz uzadı. Toplantıda bulunan Ebu Duleyn adında bir şahıs: "*Cafer (İmam Sadık) şöyle böyle fazilet sahibidir, ama ne yazık ki cömert değildir.*" dedi. Abdüla'la diyor ki: Bu olaydan sonra bir gün İmam Sadık *aleyhi's-selâm* bana, "Medine ehli ile oturup kalkıyor musun?" diye sordu. Ben de: "*Evet, oturup kalkıyorum*" dedim. İmam Sadık *aleyhi's-selâm*, "Aranızda geçen konuşmaları bana anlat." dedi. Ben de geçen konuşmaları kendilerine anlattım. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: Ebu Duleyn'e yazıklar olsun, onun misali rüzgarın uçurduğu bir tavuk tüyüne benzer.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: Her iyi iş sadakadır. En iyi sadaka ise zenginlikle birlikte olan sadakadır (yani kendi ailesinin geçimini kısmamaktır). İlk önce nafakasını verdiğin kimseden başla. Veren el, alan elden daha hayırlıdır. Allah, hiç bir kimseyi kendisine yetecek rızkı bulundurmaktan dolayı kınamaz. Allah'ın cimri olduğunu mu sanıyorsunuz? Yoksa Allah'tan daha cömert bir kimsenin olduğunu mu zannediyorsunuz? Cömert ve efendi, Allah'ın hakkını, olması gereken yere bırakan kimsedir. Cömert, malı helal olmayan yerden elde edip yersiz harcayan kimse değildir. Vallahi ben, helal olmayan bir şeye el uzatmadığım ve üzerime farz olan hakkullahı da ödemiş olduğum bir halde Allah'ın huzuruna çıkmayı ümit ediyorum. Şimdiye kadar Allah'ın benim malımda bir hakkı olup ta ödemediğim hiç bir gece geçirmiş değilim.

179- Çocuk sütten kesildikten sonra, artık süt emme hükmü yoktur.[327] İhtilamdan (baliğ olduktan) sonra yetimlik yoktur (erginlik çağına eren bir kimseden yetimlik hükmü kalkar). Akşama kadar susmak (konuşmamak için oruç tutmak) meşru değildir. Hicretten (küfr vatanını terkettikten) sonra bedevileşmek[328] (göçebe olmak veya küfür vatanını tercih etmek) caiz değildir. Fetihden (Mekke'nin Müslümanlar eliyle fethedilmesinden) sonra (Medine'ye) hicret etmek olmaz. Nikâhdan önce talak olmaz. Malik olmadan önce de (köle) azat edilmez. Evladın babası, kölenin efendisi,

327 - Yani çocuk sütten kesildikten sonra, başka bir hanımdan süt emecek olursa, o çocuk hakkında süt emme hükümleri uygulanmaz ve süt veren kadın da o çocuğun süt annesi olmaz.

328 - Çünkü genelde bedevilerden, ilk yıllarda çok azı İslam'ı kabul etmişlerdi.

kadının kocası olduğu müddetçe yeminleri doğru değildir.[329] Günah işleme konusunda adak sahih değildir. Sıla-i rahmi (akrabalık ilişkilerini) kesme hususunda yemin etmek de geçerli değildir.

180- Şartlar elverişli olsa da, hiçbir kimse zorluklardan geçmeden hayâtın tadını alamaz. Kim daha münasip bir zamanı bekleyerek hazır olan fırsattan yararlanmazsa, günler fırsatı elinden çıkarır. Çünkü günlerin adeti, (fırsatları) elden çıkarmaktır; zaman ise elden çıkıp gidicidir.

181- Nimetin zekâtı, ihsandır, makamın zekâtı arabulucuktur, bedenin zekâtı hastalıktır, zaferin zekâtı affetmektir. Zekâtı verilen şey ise zayi olmaktan kurtulur.

182- İmam Sadık *aleyhi's-selâm* musibet vaktinde şöyle buyuruyordu: Hamdolsun Allah'a ki, dinim hususunda beni musibete duçar etmedi. Şükür olsun Allah'a ki, isteseydi beni daha büyük musibete duçar ederdi. Allah'a hamd-u senâ olsun o iş için ki, olmasını istemesiyle o iş oluvermiştir.

183- Allah buyuruyor ki: Kim şaşkın bir kimseyi şaşkınlıktan kurtarırsa ben onu hamid (övülmüş) olarak adlandırırım ve onu cennetime yerleştiririm.

184- Dünya bazı kimselere yöneldiğinde, başkalarının güzelliklerini de onlara giydirir. Yüz çevirdiğinde ise onların kendi güzelliklerini de onlardan alır.

185- Kızlar iyilik, oğlan çocuklar ise nimettirler. İyiliğe karşı sevap verilir, nimetlerden ise sorguya çekilir.

329 - Yani bu gruptaki kimseler, onların müsaadesi olmaksızın yemin ederlerse, yeminlerine göre amel etmeleri gerekli değildir.

İMAM MUSA KÂZIM (A.S)'DAN NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Musa Kazım(a.s)'dan Hikmet, Nasihat, Güzel Ahlak, Takva ve Züht Hakkında Nakledilen Hadisler

HİŞAM'A ÖĞÜTLERİ VE AKLI TARİF ETMESİ

Allah-u Teala Kur'an'da akıl ve idrak sahibini şöyle müjdelemiştir:

"Müjdele kullarımı artık, o kullarım ki sözü dinlerler de en güzeline uyarlar, onlar öyle kişilerdir ki Allah, doğru yola sevketmiştir onları ve onlardır akıl sahiplerinin ta kendileri."[330]

Ey Hişam ibn-i Hakem, Allah-u Teala akıl ile hüccetleri (kanıtları) insanlara tamamlamış, beyan (ilahi kitap) ile onlara hüccetlerini iletmiş ve kılavuzlar (peygamberler) ile de onları kendi rububiyyetine (rablığına) hidayet etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"İlahınız tek bir ilahtır; O'ndan başka bir ilah yoktur; O Rahman ve Rahimdir." "Gerçekten göklerin ve yeryüzünün yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara fayda vermek üzere denizde yürüyüp giden gemide, Allah'ın gökten yağmur yağdırarak yeryüzünü, ölümünden sonra diriltmesinde, sonra da yeryüzüne yürüyen hayvanları yaymasında, rüzgarları dilediği gibi estirip değiştirmesinde, gökle yer arasında emrine muti olan bulutta şüphe yok ki aklı erenler için (varlığına, birliğine) deliller vardır."[331]

Ey Hişam, Allah-u Teala bu nişaneleri halkın, kendilerini yaratıp yöneten birinin var olduğunu anlamaları için bir delil kılıp şöyle buyurmuştur: **"Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin emrinize verdi; yıldızlar da O'nun emriyle emre hazır kılınmıştır. Şüphesiz bunda aklını kullanabilen bir topluluk için ayetler vardır."**[332]

"Hâ mim. Andolsun her şeyi açıklayan kitaba, şüphe yok ki biz, akledesiniz, anlayasınız diye Kur'an'ı Arapça kıldık."[333]

"Size bir korku ve umut (unsuru) olarak şimşeği getirmesi ve gökten su indirmek suretiyle onunla ölümünden sonra yeri diriltmesi de, O'nun ayetlerindendir. Şüphe yok ki bunda, akleden topluluk için gerçekten deliller vardır."[334]

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teala akıl ehline öğüt vermiş ve onları ahirete rağbetlendirip şöyle buyurmuştur:

"Dünya yaşayışı, ancak bir oyundan, bir oyalanmadan ibarettir. Ahiret yurduysa korkup çekinenler için daha hayırlıdır. Yine de akletmez misiniz?"[335]

"Size verilen her şey, yalnızca dünya hayatının meta (geçimi) ve süsüdür. Allah katında olan ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Yine de akletmez misiniz?"[336]

330s?- Zümer/18.

331- Bakara/163-164.

332- Nahl/12.

333- Zuhruf/1,2,3.

334- Rum/24.

335- En'âm/32.

336- Kasas/60.

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teala, akletmeyen kimseleri azapla tehdit edip şöyle buyurmuştur:

"Sonra da geride kalanları yerle bir ettik. Siz onların yurtlarından sabah ve akşam vakitleri geçip gidiyorsunuz. Yine de akletmez misiniz?"[337]

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teala aklın ilim ile birlikte olduğunu beyan ederek şöyle buyurmuştur:

"Bu örnekleri insanlara vermekteyiz, ancak alimlerden başkası bunları akletmez."[338]

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teala akletmeyen kimseleri kınayıp şöyle buyurmuştur:

"Ne zaman onlara: "Allah'ın indirdiklerine uyun." dense, onlar: "Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye (geleneğe) uyarız." derler. (De ki) ya ataları aklı bir şeye ermeyip doğru yolu da bulmamış idiyseler (yine de mi onlara uyacaklar)?"[339]

"Şüphesiz ki yerde yürüyen canlıların Allah katında en kötüsü, aklı, idrakı olmayan sağır ve dilsizlerdir."[340]

"Onlara: "Gökleri ve yeryüzünü kim yarattı?" diye soracak olsan hiç tartışmasız, "Allah" diyecekler. De ki: "Hamd Allah'a mahsustur." Hayır, onların çoğu bilmezler."[341]

Daha sonra Allah çoğunluğu kınayıp şöyle buyurmuştur:

"Yeryüzünde bulunanların çoğunluğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan şaşırtıp saptırırlar..."[342]

"Ama onların çoğu bilmezler ve onların çoğu anlamazlar."[343]

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teala azınlığı methedip şöyle buyurmuştur:

"Kullarımdan şükretmekte olanlar pek azdır."[344]

"İman edip de salih amellerde bulunanlar ne kadar da azdır."[345]

"Zaten onunla birlikte çok azından başkası iman etmemişti."[346]

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teala akıllıları çok güzel bir şekilde anmış ve en güzel ziynetle ziynetlendirip şöyle buyurmuştur:

"Kime dilerse hikmeti ona verir; şüphesiz kendisine hikmet verilene büyük bir hayır verilmiştir. Temiz akıl sahiplerinden başkası öğüt alıp düşünmez."[347]

Ey Hişam, Allah-u Teala buyuruyor ki:

337- Saffat/136-138.

338- Ankebut, 43.

339- Bakara/171.

340- Enfal/22.

341- Lokman/25.

342- En'âm/116.

343- En'âm/37.

344- Sebe/13.

345- Sâd/23.

346- Hud/40.

347- Bakara/269.

"Hiç şüphesiz bunda, (öncekilerin helakinde) kalbi -yani aklı- olan kimse için elbette bir öğüt (zikir) vardır."[348]

"Ve andolsun ki biz, Lokman'a hikmet -yani anlayış ve akıl- verdik."[349]

Ey Hişam, Lokman oğluna şöyle buyurmuştur: "İnsanların en akıllısı olman için hakka itaat et; dünya derin bir denizdir, birçok insan onda boğulmuştur. Bu denizde gemin takva, (geminin) yükü iman, yelkeni tevekkül, kaptanı akıl, kılavuzu (pusulası) ilim, demiri ise sabır olmalıdır."

Ey Hişam, her şeyin bir nişanesi vardır; akıllının nişanesi de tefekkürdür; tefekkürün nişanesi de susmaktır. Her şeyin bir bineği vardır; akıllının bineği de alçak gönüllülüktür.

Nehyedildiğin şeyi yapman, cehalet bakımından sana yeter.

Ey Hişam, elindeki "cevize" halk "incidir" derse sana bir faydası olmaz; çünkü sen onun ceviz olduğunu biliyorsun. Elindeki "inci"ye de halk "cevizdir" derse sana bir zararı olmaz; çünkü sen onun inci olduğunu biliyorsun.

Ey Hişam, Allah-u Teala bütün peygamber ve elçilerini ancak kulların akıllarıyla Allah'ı tanımaları için göndermiştir. Öyleyse Allah'ı daha güzel tanıyanlar, O'nun davetini daha güzel kabul ederler; aklı daha güzel olanlar, Allah'ın emrini daha güzel bilirler ve daha akıllı olanların makamları, dünya ve ahirette daha yüce olur.

Ey Hişam, hiçbir kul yoktur ki, bir melek onun perçeminden tutmamış olsun. Tevazu ettiğinde Allah onu yüceltir, tekebbür ettiğinde de Allah onu küçültür.

Ey Hişam, Allah-u Teala'nın, insanların üzerinde iki hücceti (kanıtı) vardır: Zahiri hüccet ve batıni hüccet. Zahiri hüccet Resul, Peygamber ve İmamlardır; batıni hüccet de akıllarıdır.

Ey Hişam, akıllı adam helalin kendisini şükretmekten alıkoymadığı ve haramın da sabrını taşırmadığı kimsedir.

Ey Hişam, kim üç şeyi üç şeye musallat kılırsa aklını yok etmek için heva ve hevesine yardım etmiş gibi sayılır: Fikrinin nurunu uzun arzularla söndüren, çok konuşmakla hikmetli sözlerini mahveden ve ibret almak nurunu nefsani şehvetlerle yok eden. Aklını yok eden kimse de dinini ve dünyasını ifsat eder.

Ey Hişam, aklını Allah'ın emirlerine önem vermekten alı-koyup, heva ve hevesini aklına egemen kıldığın halde, amelin Allah katında nasıl temiz olabilir?

Ey Hişam, yalnızlığa sabretmek, aklın güçlülüğünün belirtisidir. Kim Allah-u Tebareke ve Teala hakkında düşünürse, dünya ehlinden ve ona rağbet gösterenlerden uzaklaşır ve Rabbi katında olan şeylere yönelir. Allah-u Teâla, ise korkuda onun munisi (dostu) ve yalnızlıkta yâri olur, fakirlikte onu ihtiyaçsız kılar ve aşireti olmaksızın da onu aziz eder.

Ey Hişam, halk Allah'a itaat için yaratılmıştır; kurtuluş itaatla, itaat ilimle, ilim öğrenmekle ve öğrenmek de akıl ile sağlanır ve ilim ancak rabbani alimden alınır; alim de akılla tanınır.

348- Kâf/37.

349- Lokman/12.

Ey Hişam, akıllı bir kimsenin az ameli Allah katında birkaç katıyla kabul olunur. (Ama) heva-heves ehli ve cahilin çok ameli ise reddolunur.

Ey Hişam, akıllı adam hikmetle bir arada olan az dünya malına razı olur; (ama) hikmetsiz olan çok dünya malına razı olmaz. İşte bunun içindir ki akıllıların ticaretleri kârlıdır.

Ey Hişam, yeterli miktar seni ihtiyaçsız kılıyorsa, dünyada olan en az şey (sade yaşayış) sana yeter. (Ama) yeterli olan miktar seni müstağni kılmıyorsa (o zaman) dünyada olan hiçbir şey seni müstağni kılmaz.

Ey Hişam, akıllı kimseler, dünya malının ihtiyaçtan fazlasını terketmişler; nerde kaldı ki günahları terketmesinler. Oysa ki ihtiyaçtan fazlasını terketmek fazilettir, günahı terketmek ise farzdır.

Ey Hişam, akıllı kimseler dünyada zahidlik yapıp ahirete meyletmişlerdir. Çünkü onlar dünya ve ahiretin hem talip (arayan) ve hem de matlup (aranan, istenen) olduğunu anlamışlardır.

Kim ahireti talep ederse, dünya onu talep eder ve o kendi rızkını tamamıyla dünyadan alır. Kim dünyayı talep ederse ahiret onu talep eder; ölüm de onu yakalayarak, dünya ve ahiretini yok eder.

Ey Hişam, kim malsız zengin olmayı, kalbinin kıskançlıktan uzak olmasını ve dininin selamette kalmasını istiyorsa; dualarında Allah'tan aklını kamil etmesini dilemelidir. Aklı kamil olan, yeterli olan miktara kanaat eder, yeterli olana kanaat eden zengin olur; yeterli olana kanaat etmeyen kimse ise kesinlikle zenginlik yüzü görmez.

Ey Hişam, Allah-u Teala, buyurmuştur ki: Salih olan bir kavim; kalplerinin saptığını, körlüğe ve helaka döndüğünü gördükleri zaman şöyle demişlerdir:

"Rabbimiz, bizi doğru yola sevkettikten sonra kalplerimizi saptırma ve kendi katından bize rahmet bağışla, şüphe yok ki sen, fazlasıyla bağışlayansın."[350]

Allah'ı tanımayan O'ndan korkmaz; göreceği ve hakikatini bulacağı sabit bir marifet de kalbine yerleşmez. Hiç kimse; sözü amelini tasdik etmedikçe ve gizli ameli açıktaki ameli ile mutabık olmadıkça bu marifete erişmez. Çünkü Allah-u Teala gizli ve örtülü olan akla, ancak zahir olan delili nişane kılmıştır.

Ey Hişam, Emir-ül Mü'minin Ali *aleyhi's-selam* şöyle buyuruyordu:

"Allah'a ibadet etmek için akıldan daha iyi hiçbir vesile yoktur."

Hiç kimsenin aklı, kendisinde şu birkaç haslet olmadıkça kâmil olmaz: Küfüründen ve şerrinden emin olunulması, olgunluk ve hayrının umulması, malının fazlasını (Allah rızası için) harcaması, fazla konuşmaması, dünyada kendisine yetecek miktarla yetinmesi, ömür boyu ilme doymaması, Allah'a itaat edip zelil olmanın, başkalarına (tağutlara) uyup izzetli olmaktan ona daha sevimli olması, alçak gönüllü olmayı seçkinlikten daha fazla sevmesi, başkalarının az iyiliğini çok, kendisinin çok iyiliğini de az sayması, halkın hepsini kendisinden iyi bilmesi, kendisini de onların en kötüsü görmesi; bunlar aklın kemalidir.

Ey Hişam, dili doğru söyleyenin ameli temiz olur, iyi niyetli olanın rızkı çoğalır, kardeşlerine ve ailesine iyilik yapanın da ömrü uzar.

350- Âl-i İmran/8.

Ey Hişam, hikmeti cahillere öğretmeyin; hikmete zulmetmiş olursunuz ve onu ehlinden esirgemeyin; onlara cefa etmiş olursunuz.

Ey Hişam, (akılsızların) hikmeti size bıraktıkları gibi siz de dünyayı onlara bırakın.

Ey Hişam, yiğitliği olmayanın dini olmaz, aklı olmayanın da yiğitliği olmaz. Halkın en değerlisi dünyayı kendisi için bir makam olarak görmeyen kimsedir. Bilin ki bedenlerinizin kıymet ve değeri ancak cennettir. Öyleyse onu başka bir şeye satmayın.

Ey Hişam, Emir-ül Müminin Ali *aleyhi's-selam* şöyle buyuruyordu:

"Meclisin (toplantının) başında ancak üç sıfata sahip olan kimse oturabilir: Bir şey sorduklarında cevap veren, halkın söz bulup konuşamadığı zaman konuşan, mecliste oturanların maslahatına uygun olan görüşü ortaya koyan. Bu üç sıfattan birine sahip olmaksızın meclisin başında oturan kimse ahmaktır."

Hasan ibn-i Ali *aleyhi's-selam* şöyle buyurmuştur:

"İhtiyaçlarınızı karşılamak istediğinizde ehlinden isteyin."

"*Ey Resulullah'ın oğlu, ehli kimlerdir?*" diye sorulduğunda buyurdular:

"Allah'ın, Kur'anda beyan ettiği kimselerdir." Allah buyuruyor ki: **"Hiç şüphesiz temiz akıl sahipleri öğüt alıp düşünmektedir."**[351]

Ali ibn-i Hüseyin (İmam Zeyn-ul Abidin) *aleyhi's-selam* da şöyle buyurmuştur:

"Salih kimselerle oturmak insanı salaha (doğruluğa) götürür, alimlerin adabına uymak aklı çoğaltır, adil yöneticilere itaat etmek izzetin kemalidir; (ticaretle) malını artırmak ise yiğitliğin kemalidir. İstişare edene doğru yolu göstermek nimetin hakkını eda etmektir. Halka eziyet etmemek aklın kemali olduğu gibi dünya ve ahirette de bedenin rahatlığına sebep olur.

Ey Hişam, akıllı kimse kendisini yalanlamasından korktuğu kimseye bir şey söylemez, reddedeceğinden endişe ettiği kimseye ağız açmaz (bir şey istemez), gücü yetmediği şeyi vaad etmez, arzu etmesiyle kınandığı şeyi arzu etmez ve aciz kalacağından korktuğu işe teşebbüs etmez.

Emir-ül Mü'minin Ali *aleyhi's-selam* ashabına şöyle buyuruyordu:

"Gizlide ve açıkta Allah'tan korkmayı, sevinç ve gazap halinde adaletli olmayı, fakirlik ve zenginlikte ticaret yaparak mal kazanmayı size tavsiye ediyorum. İlişkisini kesenle ilişki kurun. Zulm-edeni affedin. Mahrum kalana bağışta bulunun. Bakışınız ibret, susmanız fikir, sözünüz zikir ve tabiatınız da cömertlik olmalıdır. Çünkü hiçbir cimri cennete giremeyecektir; hiçbir cömert de cehenneme girmeyecektir.

Ey Hişam, Allah kendisinden hakkıyla hayâ edip utanan, başını ve başında yer alan uzuvlarını (göz, kulak, dil ve diğer uzuvlarını) haramdan koruyan, karnı ve karnının koruduğu şeyleri (yemeği ve içmeyi) haramdan sakındıran, ölümü ve çürümeyi hatırlayan, cennetin zorluklarla çevrildiğini ve cehennemin de lezzet ve şehvetlerle kuşatılmış olduğunu bilip idrak eden kimseye rahmetini yağdırsın!

Ey Hişam, Allah kıyamet günü, kendisini halkın haysiyetini çiğnemekten alıkoyan kimsenin hatalarından geçer. Kim halka karşı

351- Zümer/8.

gazabının önünü alırsa, Allah da kıyamet günü ona karşı gazabının önünü alır.

Ey Hişam, akıllı kimse, isteğine uygun olsa bile yalan söylemez.

Ey Hişam, Resulullah'ın kılıcının kabzasında şöyle yazılmıştı: Allah katında, insanların en çok haddi aşıp isyan edeni, (kısasta) vurandan başkasını vuran ve katilden başkasını öldüren kimsedir.[352]

Kim gerçek velileri bırakıp da başkalarını kendisine veli edi-nirse Allah'ın, Muhammed peygamberine indirdiği şeye kâfir olmuştur.

Kim dinde bid'at çıkarır veya bid'at çıkaranı barındırırsa, Allah-u Teala kıyamet günü onu affetmeyeceği gibi hiçbir fidye ve karşılık da ondan kabul etmez.

Ey Hişam, kulu Allah'a yaklaştıracak en güzel vesile Allah'ı tanıdıktan sonra namaz kılmak, anne ve babaya iyilik etmek, haset, bencillik ve övünmeyi terketmektir.

Ey Hişam, karşında bulunan günlerini ıslah et (düzeltmeye çalış); o günlerin nasıl olacağına bak ve onlar için cevap hazırla. Şüphesiz sen durdurulup sorguya çekileceksin.

Zamandan ve ehlinden öğüt al. Çünkü zaman hem kısadır, hem de uzun. Rağbetinin çoğalması için amelinin karşılığını görürcesine çalış; Allah'ı tanı. Zamanın ve hallerin değişkenliği hakkında düşün. Dünyanın geleceği geçmişine benzer; öyleyse ondan ibret al.

Ali ibn-i Hüseyin(İmam Zeyn-ul Abidin) *aleyhi's-selam* şöyle buyurmuştur:

"Yeryüzünün, doğusunda ve batısında, denizinde ve karasında, ovasında ve dağında bulunan güneş ışığının ulaştığı şeylerin hepsinin, evliyaullah'ın (Allah'ın hakiki dostlarının) yanındaki değeri, öğleden sonra oluşan ve çabuk kaybolup giden gölgeye benzer."

Daha sonra şöyle buyurdu:

"Bu kalıntıyı (dünyayı) ehline bırakacak hür bir kişi yok mudur? Canınızın değeri ancak cennettir; öyleyse onu başka bir şeye satmayın. Kim Allah'ın nimetlerinden sadece dünyaya razı olursa değersiz bir şeye razı olmuştur."

Ey Hişam, bütün insanlar yıldızları görür; ama yıldızların rotası ve dönüş yerlerini bilenden başkası onlara bakıp kendi yolunu bulamaz. Böylece sizler de hikmet öğreniyorsunuz, ama onunla amel edenlerden başkası hidayete erişemez.

Ey Hişam, Hz. Mesih *aleyhi's-selam*, havarilerine şöyle buyurdu:

"Ey kötülüğe meyleden kullar, hurma ağacının yüksekliğinden korkuyorsunuz, dikenlerini ve çıkma zorluğunu düşünüyor, onun tatlı meyvasını ve faydalı olan kısımlarını unutuyorsunuz. Böylece siz ahiret için amel etmenin de zorluğunu düşünüyorsunuz, bundan dolayı ahiret yolu size uzak ve uzun geliyor, ahirette ulaşacağınız nimetleri, güzellikleri ve ahiret meyvalarını unutuyorsunuz. Ey kötü kullar, buğdayın tadına varmak ve lezzetli hale getirmek için onu temizleyin ve onu yumuşatın;

352- Cahiliye döneminde, kısas olarak katilin mensup olduğu kabileden herhangi birini öldürüyorlardı. İslam, "bir kimse diğerinin suçuyla suçlanamaz" ilkesini getirerek bu cahiliye âdetini ortadan kaldırmıştır.

imanın da tadına varmanız ve meyvesinden yararlanmanız için onu halis ve kâmil hale getirin. Şu söylediğim bir gerçektir ki, eğer karanlık bir gecede katran yağı ile yanan bir çıra bulsanız onun kötü kokusu, ışığından yararlanmanızı engellemez. Böylece hikmeti de kimde bulursanız onu alın, o adamın ona rağbetsiz olması size engel olmamalıdır.

Ey dünya kulları! hak olarak diyorum ki:

Ahiret şerefine ancak sevdiğiniz şeyleri terketmekle nail olabilirsiniz. Tövbe etmek için yarını beklemeyin. Çünkü yarından önce bir gece ve gündüz vardır; Allah'ın kaza ve kaderi her gece ve gündüz caridir. Şu söylediğim bir gerçektir ki: Borçlu olmayan, borçlu olandan -borcunu iyi bir şekilde ödeyebilse dahi- daha huzurlu ve kaygısızdır. Bunun gibi günah işlemeyen kimse de günah işleyenden, her ne kadar halis tövbe edip Allah'a dönse dahi daha çok huzurludur. Küçük günahlar Şeytan'ın tuzaklarındandır. Şeytan, günahlarınızın toplanması ve ardından sizi kuşatması için onları gözünüzde küçük ve basit gösterir.

Şu gerçeği bilmelisiniz ki:

İnsanlar hikmet hususunda iki kısımdır: Biri onu diliyle iyice açıklar ve ameliyle de tasdik eder; diğeri ise diliyle onu iyice ortaya koyarken kötü ameliyle onu zayi eder. Bu iki grup arasında ne kadar da fark vardır. İlmiyle amel edenlere ne mutlu. İlimleri dillerinden öteye geçmeyenlere de yazıklar olsun!

Ey kötülüğe meyleden kullar! Rabbinizin camilerini, beden ve alınlarınızın zindanı edin; kalplerinizi takva evi kılın; onları şehvetler yuvası kılmayın. Musibete karşı çok sabırsızlık göstere-niniz, dünyayı çok seveninizdir. Musibete karşı sabırlı olanınız, dünyada zahit olanınızdır.

Ey kötülüğe meyleden kullar! Çalıp kaçan karga, hilekâr tilki, hıyanetkâr kurt ve saldırgan arslana benzemeyin, onların ava yaptığı hareketi sizler de insanlara yapmayın; bir grubu avlayıp, bir gruba hile yapıp ve diğer bir gruba da hıyanet etmeyin.

Bedenin görünürde sağlam, içte ise bozuk olmasının, bedene hiçbir yararı olmadığı gibi, kalpleriniz de bozuk olduğunda, bedenlerinizin sağlığının bir yararı olmaz. Kalpleriniz kirli olduğu halde, derilerinizi temizlemeniz ne yarar sağlar? Güzel ve yumuşak unu dışarı çıkarıp kepeği (içerisinde) tutan elek gibi olmayın; siz de hikmeti ağzınızdan dışarı çıkarıyorsunuz ama, kin gönüllerinizde kalıyor.

Ey dünya kulları, sizin misaliniz, kendisini yakıp halkı aydınlatan çıraya benziyor!

Ey İsrailoğulları, diz üstü çöküp yürümeye mecbur olsanız bile, alimlerin meclisini doldurun. Allah-u Teala, iri taneli yağmurla, ölü (kurak) toprakları dirilttiği gibi, ölü kalpleri de hikmet nuru ile diriltir."

Ey Hişam, İncil'de şöyle yazılmıştır:

"Birbirlerine acıyanlara ne mutlu; onlar kıyamet günü rahmete uğrayacak olanlardır. Halk arasında arabuluculuk yapanlara ne mutlu; onlar kıyamet günü Allah'a yakın olan kimselerdir. Kalpleri temiz olanlara ne mutlu; onlar kıyamet günü muttaki olan kimselerdir. Dünyada tevazu edenlere ne mutlu; onlar kıyamet günü sultanlık kürsüsüne çıkan kimselerdir."

Ey Hişam, az konuşmak büyük bir hikmettir. Öyleyse susun (az konuşun) Çünkü susmak, huzurdur; suçun azalmasına ve günahın hafiflemesine sebep olur.

Kapısı sabır olan hilim ve olgunluk (kalesinin) kapısını sağlamlaştırın. Allah-u Teala, sürekli sebepsiz yere gülen ve gayesiz yürüyen kimseyi sevmez.

Yöneticinin bir çoban gibi olması gerekir; halkından gaflet etmemeli ve onlara yücelik taslamamalıdır.

Açıkta halktan hayâ ettiğiniz gibi gizlide de Allah'tan hayâ edin.

Biliniz ki, hikmetli söz mü'minin yitik malıdır.

İlim elden çıkmadan onu elde edin; ilmin elden çıkması, alimin aranızdan kaybolmasıdır (ölmesidir).

Ey Hişam, bilmediğin ilmi öğren ve öğrendiğin ilmi de cahile öğret. Alime ilmi için saygı göster ve onunla çekişmekten sakın. Cahili cehaleti için küçük gör; fakat onu kendinden kovma; onu kendine yaklaştır (bilmediği şeyleri) ona öğret.

Ey Hişam, şükründen aciz kaldığın her nimet, hesabından sorulacağın günah gibidir.

Emir-ül Mü'minin Ali *aleyhi's-selam* şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın bazı kulları vardır ki Allah korkusu kalplerini kırmış; fasih ve akıllı olmalarına rağmen onları susturmuştur. Temiz amelleri ile Allah'a doğru koşarlar. Allah karşısında amellerini, ne kadar da çok olsa görmezler. İyi olmalarına rağmen kendilerini kötü görürler. İşte bunlar gerçek akıllı ve iyi insanlardır.

Ey Hişam, hayâ imandan kaynaklanır; iman da cennettendir. Çirkin söz ise haksızlıktan kaynaklanır, haksızlık ise cehennemdendir.

Ey Hişam, konuşmacılar üç kısımdır: Kâr eden, salim kalan ve helak olan. Kâr eden, Allah'ı zikir eden kimsedir; salim kalan, susan kimsedir; helak olan da batıla dalan kimsedir. Allah-u Teala çirkin söz söyleyen, kötü dilli olan, söylediğine ve söylenilenlere itina etmeyen hayâsız kimselere cenneti haram kılmıştır.

Ebuzer (r.a) şöyle diyor:

"Ey ilim isteyen (insan), bu dil hayır ve şerrin anahtarıdır; altın ve gümüşünü mühürlediğin gibi ağzını da mühürle.

Ey Hişam, iki yüzlü ve iki dilli olan kul ne de kötü kuldur. Kardeşinin huzurunda onu över, gıyabında (gıybetini ederek) etini yer; kardeşine bir nimet verildiğinde kıskanır, sıkıntıya düştüğünde de onu yalnız bırakır.

Sevabı bütün hayırlardan daha çabuk ulaşan şey ihsandır. Cezası bütün günahlardan daha çabuk oluşan şey de zulümdür.

Kulların en kötüsü, kötü dilli olduğundan dolayı kendisiyle birlikte oturulması sevilmeyen kimsedir. Acaba halkı yüz üstü cehennem ateşine atan, dilin ürünlerinden başka bir şey midir? Saçma sözleri terketmek, kişinin dininin güzel olduğunu gösterir.

Ey Hişam, korku ve ümit içerisinde olmayan, mü'min değildir. Korktuğu ve ümit ettiği şey için çalışmayan da korku ve ümit içerisinde değildir.

Ey Hişam, Allah-u Teala buyurmuştur ki:

"İzzetime, celalime, azametime, nuruma ve makamımın yüceliğine andolsun ki, isteğimi kendi isteğine tercih eden her kulun gönlünü ihtiyaçsız (tok) kılarım, gayretini ahireti için sarfettiririm, işinde başarılı yaparım, gökleri ve yeri rızkına kefil kılarım ve her tacirle ticaretinde onu muvaffak ederim.’’

Ey Hişam, gazap şerrin anahtarıdır. İman yönünden, müminlerin en kâmil olanı ahlakı en güzel olandır.

Halkla muaşeretinde ilişki kurduğun herkesten, iyilik bakımın-dan daha üstün olmaya çalış.

Ey Hişam, daima yumuşak davran. Çünkü yumuşaklık, uğur getirir; sertlik ise uğursuzluğa yol açar. Yumuşaklık, ihsan ve güzel ahlak, beldeleri imar eder ve rızkı da çoğaltır.

Ey Hişam, Allah’ın: **"İyiliğin karşılığı, iyilikten başka bir şey olabilir mi?**[353] emri, bütün mü’min, kâfir, iyi ve kötü insan hakkında geçerlidir. Kendisine iyilik yapılan kimse, onu telafi etmelidir; (şunu da bil ki) daha üstün bir iyilik yapmaz da yalnız aynı iyilikle karşılık verirsen, bu onu telafi etmek sayılmaz; onun yaptığı iyiliğin aynısını yaptığında üstünlük, ilk iyilik yapanındır.

Ey Hişam, dünya dış yüzü yumuşak olan, ama içinde öldürücü zehir bulunan bir yılana benzer; akıllı kişi ondan çekinir, çocuk ise ona doğru elini uzatır.

Ey Hişam, Allah’ın itaatına sabret! Allah’a karşı isyan etmekten sakın! Dünya kısa bir süreden ibarettir; geçen kısmının ne sevincini hissedebilirsin ve ne de üzüntüsünü; geleceğin de nasıl olacağını bilmiyorsun. Öyleyse içerisinde bulunduğun bu süreye de hoşnutlukla sabret (ta ki ondan faydalanmış olasın).

Ey Hişam, dünya deniz suyuna benzer; susayan ondan her ne kadar içerse içenin susamışlığını daha da arttırır ve nihayet onu öldürür.

Ey Hişam, tekebbür etmekten sakın. (Zira) kimin kalbinde, bir zerre miktarınca kibir olursa cennete giremez. Büyüklük Allahın ridasıdır; kim Allah’ın ridası hususunda O’nunla çekişirse Allah onu yüzü üstü cehenneme atar.

Ey Hişam, her gün kendisini hesaba çekmeyen kimse bizden değildir. İyi iş yaparsa onu çoğaltmalı; kötü iş yapmış olursa da Allah’tan af dilemeli ve tövbe edip Allah’a yönelmelidir.

Ey Hişam, dünya, mavi gözlü bir kadın şeklinde Hz. İsa’ya göründü. Hz. İsa ona: (Şimdiye kadar) "Kaç kişiyle evlendin?" diye sordu. Dünya : "Çok kişilerle evlendim" dedi. Hz. İsa: "Hepsi seni boşadılar mı?" dedi. Dünya: "Hayır, hepsini öldürdüm" dedi. (Bunun üzerine) Hz. İsa: "Öyleyse geri kalan kocalarına yazıklar olsun; onlar nasıl da geçmişlerden ibret almıyorlar?" diye buyurdu.

Ey Hişam, bedenin aydınlanması göze bağlıdır. Göz aydın olursa bedenin hepsi aydın olur. Ruhun aydınlanması da akla bağlıdır; kul akıllı olursa Rabbini tanır ve Rabbini tanıdığında da dinini öğrenir; Rabbini tanımazsa dini de kalmaz. Bedenin ancak ruh ile ayakta kalması gibi din

353- Rahman/60.

de ancak halis niyetle kalıcı olur. Halis niyet de ancak akıl ışığıyla sebat bulur.

Ey Hişam, zıraat yumuşak yerde yapılır; kayanın üzerinde değil. Hikmet de mütevazi kalpte yerleşir ve hayatını sürdürür; mütekebbir kalpte değil. Allah-u Teala, tevazuyu aklın vesilesi kıldığı gibi tekebbürü de cehaletin vesilesi kılmıştır. Başını dik tutup tavana vuranın, başının yarıldığını ve başını aşağıya dikenin ise tavanın gölgesinden yararlandığını bilmiyor musun? Allah-u Teala da, tevazu etmeyeni alçaltır, tevazu edeni ise yüceltir.

Ey Hişam, zenginlikten sonra fakirlik, ibadetten sonra günah ne de kötüdür; bundan daha kötü de abid bir kulun, ibadetini ter-ketmesidir.

Ey Hişam, yaşantı ancak iki kişi için hayırlıdır: "Dinleyip anlayana ve konuşan alime."

Ey Hişam, kulların arasında akıldan daha üstün bir şey taksim edilmemiştir (Allah-u Teala akıldan daha üstün bir şey kullara vermemiştir). Akıllının uykusu, cahilin (ibadetle meşgul olarak) gece uyumamasından daha üstündür.

Allah, bütün peygamberleri akıl ile, hatta onların akılları, bütün mütefekkirlerin (fikri) çabasından daha üstün olacak şekilde göndermiştir (başkaları, tüm çabalarına rağmen onların aklına ulaşamamışlardır). Hiçbir kul, akletmedikçe, Allah'ın farzlarından hiçbirini edâ edemez.

Ey Hişam, mü'mini suskun, gördüğünüzde ona yaklaşın. Çünkü o hikmetli söz söyler. Mü'min az konuşur, çok amel eder. Munafık da çok konuşur, az amel eder.

Ey Hişam, Allah-u Teala Hz. Davud'a şöyle vahyetti:

"*Ey Davud, kullarıma de ki, benimle kendi aralarında dünyaya aldanmış bir alimi vasıta kılmasınlar. Çünkü o alim onları, beni anmak, beni sevmek ve bana niyazda bulunmaktan alıkoyar. Bu çeşit alimler, kullarımın yolunu kesen yol kesicilerdir. Onların en küçük cezası, bana münacaatta bulunma tadını ve sevgisini kalplerinden çıkarmamdır.*"

Ey Hişam, kim büyüklenirse göklerin ve yerin melekleri ona lanet eder. Kim kardeşlerine kibirlenir, onlara üstünlük taslarsa Allah'a karşı gelmiştir; kendisinde olmayan bir üstünlüğü iddia eden ise çabasını, hidayetine sebep olmayan bir şey uğruna sarfetmiştir.

Ey Hişam, Allah-u Teala, Davud *aleyhi's-selâm*'a şöyle vahyetti:

"*Ey Davud, ashabını şehvet sevgisinden sakındır ve (bunun akıbetinden) korkut. Şüphesiz gönülleri dünya şehvetlerine bağlı olanların kalpleri benden uzaktır.*"

Ey Hişam, dostlarıma karşı kibirlenmekten ve onlara ilmin ile övünmekten sakın. Zira böyle yaparsan Allah sana gazap eder. Allah'ın gazabından sonra da artık ne dünyanın sana faydası olur ve ne de ahiretinin. Dünya hayatında, oturduğu ev kendisine ait olmayan ve her an için göç etmeyi bekleyen kimse gibi ol.

Ey Hişam, din ehli ile birlikte oturmak, dünya ve ahiret şerefidir. Hayır sever akıllı kimse ile istişare etmek, uğurluluk, bereket, olgunluk ve ilahi bir başarıdır. Hayır sever akıllı, sana nasihat ettiğinde sakın muhalefet etme. Çünkü bu tavır helak olmana sebep olur.

Ey Hişam, herkesle oturup kalkmak ve onlara ısınıp dostluk kurmaktan sakın; emin birisini bulursan onunla dostluk kur ve yırtıcı hayvanlardan kaçtığın gibi (emin olmayan) diğer kimselerden kaç.

Akıllı adam, sevilmeyecek bir iş yaptığında Allah'tan utanmalı ve Allah ona bazı nimetler tahsis ettiğinde de başkalarını onda ortak kılmalıdır. İki iş karşına çıkar da hangisinin daha hayırlı ve daha doğru olduğunu bilmezsen, onlardan hangisinin heva ve hevesine daha yakın olduğuna bak ve ona muhalefet et; çünkü doğru işlerin çoğu, heva ve hevese muhalif olan şeylerdir. Hikmeti elde edip onu cahillerin eline vermekten sakın.

Hişam; İmam *aleyhi's-selâm*'a: "*Eğer hikmeti talep eden, fakat söylenen sözleri kavramaya akıl gücü yetmeyen birisine rastlarsam ne yapayım*?" diye sorunca, İmam şöyle buyurdular:

Şefkatle nasihatta bulun; buna da kalbi sıkılırsa o zaman kendini fitneye maruz kılma. Mütekebbirlerin reddinden (inkârından) kork. Çünkü ilim, uykuda olanlara açıklanırsa değersiz olur.

"*Soru sormasını bilen birini bulamadığımda ne yapayım*?" diye arzettiğimde de İmam şöyle buyurdular: Konuşmak ve sözlerinin reddolunması belasından kurtulman için soru soramamalarını ganimet bil. (Yani anlama ve idrak kabiliyeti olmayan birisine hikmetli sözü söyleyip bir şey anlatmak üzerinde ısrar etme).

Bil ki Allah mütevazileri, tevazuları miktarınca değil, kendi kerem ve cömertliğine yaraşırcasına yüceltir; ve korkanlara, kor-kuları miktarınca değil, kendi kerem ve ihsanınca güvenlik bah-şeder. Hüzünlüleri de hüzünleri miktarınca değil, rahmet ve şefka-tine yaraşırcasına huzura kavuşturur.

Rauf ve Rahim olan Allah, dostlarına eziyet eden kimselerden bile şefkat ve dostluğunu esirgemiyor. Öyleyse O'nun yolunda eziyete maruz kalanlara nasıl davranacağını bir düşün! Yine Allah'la düşmanlık eden kimsenin tövbesini kabul eden Tevvab ve Rahim olan Allah'ın, O'nun rızasını kazanmak için çalışan ve O'nun yolunda halkın düşmanlığına maruz kalan kimseye ne yapacağını düşün!

Ey Hişam, kim dünyayı severse ahiret korkusu kalbinden çıkar. Bir kula ilim verilir de dünya sevgisi kalbinde artarsa, Allah'tan uzaklaşması arttığı gibi Allah'ın gazabı da ona çoğalır.

Ey Hişam, akıllı, gücünün dışında olan şeyi terkeden kimsedir. Doğru işlerin çoğu, nefsi isteklerin aksine olanlardır. Uzun arzulu kimsenin ameli kötü olur.

Ey Hişam, ecelin gelişini görseydin artık uzun arzulara kapılmazdın!

Ey Hişam, ihtirasdan sakın. Halkın elindeki şeylere göz dikme. Halktan bir şey ummak fikrini kalbinde öldür. Çünkü başkasına göz dikmek zilletin anahtarıdır ve bu tutum aklı yok eder, yiğitliği çürütür, şerefi lekeler ve ilmi giderir.

Allah'a sığınmayı ve O'na tevekkül etmeyi unutma. İsteklerinden alıkoymak için nefsinle cihad et. Nefsine karşı cihad etmek düşmana karşı cihad etmek gibi sana farzdır.

Hişam diyor ki: İmam *aleyhi's-selâm*'a: "*Hangi düşmanla savaşmak daha farzdır?*" diye arzettiğimde şöyle buyurdular:

Sana daha yakın, daha şiddetli, daha zararlı, düşmanlığı daha büyük, yakın olmasıyla birlikte daha gizli olan ve düşmanları senin aleyhine tahrik eden kimseyle; yani kalplerde vesvese etmekle görevli olan şeytanla savaşmak daha farzdır.

Senin şeytana karşı düşmanlığın daha şiddetli olmalıdır; o, seni helak etmek için senden daha dirençli olmamalıdır. Çünkü şeytan güçlü olmasıyla birlikte senden daha zayıftır; şerli olmasıyla birlikte zararı senden daha azdır. Sen Allah'a sığınırsan doğru yolu bulmuş olursun.

Ey Hişam, Allah kime üç şeyi ikram ederse, ona lütfetmiştir: "Heva ve hevesinin hakkından gelecek akıl, cehaletini yenecek ilim, fakirlik korkusuna yetecek zenginlik.

Ey Hişam, bu dünyadan ve bu dünya ehlinden kork. İnsanlar dünyada dört kısımdır: Heva ve hevesine uyan kararsız kişi; ilmi arttıkça kibri artan, ilmi ve okumasını kendisinden aşağıdakilere bir üstünlük ve imtiyaz vesilesi kılan kimse; ibadetleri kendisinden az olanları tahkir eden ve (başkaları tarafından) saygı görmek isteyen cahil abid; hak yolunu tanıyan, o yolda kıyam etmek isteyen (fakat çeşitli nedenlerden dolayı) aciz veya mağlub olan, ilmiyle amel etmeye (halk arasında onu uygulamaya) gücü yetmeyen ve bu durumla da daima mahzun ve kederli olan basiret sahibi alim; işte bu, zamanının en faziletli ve üstün kişisidir.

Ey Hişam, hidayet ehlinden olman için aklı ve aklın askerlerini, cehaleti ve askerlerini tanı!

Hişam diyor ki:

İmam *aleyhi's-selâm*'a: "*Canım sana feda olsun, öğrettiğiniz şeyden başka bir şey bilmiyoruz.*" dediğimde, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular:

Ey Hişam, Allah-u Teala, ilk ruhani yaratık olan aklı, arşının sağ tarafında kendi nurundan yarattı ve ona geri dön buyurduğunda geri döndü; sonra gel dediğinde de geldi, bunun üzerine Allah Teala buyurdu ki: "Seni yüce bir mahluk olarak yarattım ve seni bütün mahluklara üstün kıldım. Daha sonra cehaleti karanlık ve acı bir denizden yarattı. Cehalete geri dön dediğinde geri döndü, (fakat) gel dediğinde gelmedi,

Allah-u Teala ona: "Tekebbür ettin" buyurdu ve onu lanetledi. Daha sonra akıl için 75 asker tayin etti. Cehalet de, Allah'ın akıl hakkındaki keramet ve bağışını görünce, ona karşı kin beslemeye başladı ve şöyle dedi: "Ey Rabbim o da benim gibi bir mahluktur, onu yarattın, ona ikramda bulundun ve onu güçlendirdin, ben ise onun zıddıyım, ona karşı bir gücüm yoktur; bana da, ona bağış-ladığın asker miktarınca asker ver. Allah-u Teala buyurdu ki: "Evet, (isteğini kabul ettim ama) eğer bundan sonra bana karşı isyan edersen seni ve senin askerlerini kendi katımdan ve rahmetimden kovarım; cehalet de: "Kabul ettim" dedi. Bunun üzerine Allah-u Teala ona da yetmişbeş asker verdi. Allah'ın akla bağışladığı yetmişbeş askerden biri olan hayır, aklın yardımcısıdır. Allah, şerri de hayıra zıt olarak yarattı, o da cehaletin yardımcısıdır.

AKIL VE CEHALETİN ASKERLERİ

İman	Küfür
Tasdik	Tekzip (yalanlamak)
İhlas	Nifak

Ümit	Ümitsizlik
Adalet	Zulüm
Rıza	Öfke(hoşnutsuzluk)
Şükür	Nankörlük
Ye’s[354]	Tamah
Tevekkül	İhtiras
Şefkat	Katılık
İlim	Cehalet
İffet	Rezalet
Züht	Rağbet
Yumuşaklık	Ahmaklık

Korku[355]	Cür’et[356]
Tevazu	Kibir
Ağırbaşlılık	Acelecilik
Hilim	Sefahet
Susmak	Çok konuşmak
(Hakka)Boyun eğmek	Büyüklenmek
Teslim Olmak	Tekebbür
Afv	Kin
Rahmet	Kasvet (sertlik)
Yakin	Şek
Sabır	Sabırsızlık
Bağışlamak	İntikam
Zenginlik	Fakirlik
Tefekkür	Gaflet
Ezberlemek	Unutmak
Sıla-i rahim[357]	Kat’i rahim[358]
Kanaat	Açgözlülük
Eşitlik	Esirgemek
Dostluk	Düşmanlık
Vefa	Hıyanet
İtaat	Masiyet
Huzu	Ululanmak
Selamet	Bela
Anlamak	Geri kafalı olmak
İrfan	İnkâr
Mudaraa etmek	Titiz olmak

354- Halkın elindekine göz dikmemek.

355- Allah’tan korkmak.

356- Allah’tan korkmamak.

357- Akrabalarla iyi ilişki kurmak.

358- Akrabalarla ilişkiyi kesmek.

Dürüstlük	Hilekârlık
Kitman[359]	İfşa
Anne ve babaya iyilik	Anne ve babaya asilik
Hakkı eda etmek	Hakkı geciktirmek
Maruf (iyilik)	Münker (kötülük)
Takıyye etmek	Yaymak
İnsaf	Zulüm
Sakınmak	Haset
Temizlik	Kirlilik
Hayâ	Hayâsızlık
İtidal	Aşırılık
Rahatlık	Zorluk
Kolaylık	Çetinlik
Afiyet	Musibet
İtidal	Tekasür[360]
Hikmet	Heva ve hevese uymak
Vakar	Hafiflik
Saadet	Şakavet
Tövbe	Günahta ısrar
Muhafaza	Gevşeklik
Dua	İstinkaf[361]
Çaba	Tembellik
Sevinç	Üzüntü
Ülfet	Ayrılık
Cömertlik	Cimrilik
Huşu	Bencillik
Söz saklamak	Söz taşımak
Mağfiret dilemek	Gurur
Zekilik	Ahmaklık

Ey Hişam, bu hasletler (aklın askerleri) ancak peygamber, vasi veya Allah'ın, kalbini iman için imtihan ettiği mü'minde bir arada bulunur. Ama diğer mü'minler de akılları kâmil oluncaya ve cehalet askerlerinden kurtuluncaya dek akıl askerlerinden ancak bazılarına sahip olurlar. Cehalet askerlerinden kurtulduklarında peygamber ve vasilerle birlikte en yüce derecede olurlar. Allah bizi ve sizi kendi itaatına muvaffak eylesin.

HİKMETLİ SÖZLERİNDEN BAZILARI

Nafile namazlar, her mü'minin Allah'a yaklaşma vesilesidir. Hac, her güçsüzün cihadıdır. Her şeyin bir zekâtı vardır, bedenin zekâtı da müstehap oruçlardır.

Allah'ı tanıdıktan sonra, en büyük ibadet kurtuluşu (İmam Mehdi'nin zuhurunu) beklemektir.

359- Gizlemek.

360- Mal ve makamla diğerlerine büyüklük taslamak.

361- Dua etmemek.

Allah’a hamd-u sena etmeden ve peygambere salat göndermeden önce dua eden kimse, kirişsiz kemanla ok atan kişiye benzer.

Allah’ın vereceği mükâfata yakini olan, cömertçe bağışta bulunur.

Mutedil davranan, muhtaç olmaz.

Tedbir, maişetin yarısıdır.

İnsanlara kendini sevdirmek aklın yarısıdır.

Çok gam, ihtiyarlık getirir.

Acelecilik, cehaletin ta kendisidir.

Aile azlığı, iki kolaylıktan biridir.[362]

Anne ve babasını üzen, onlara asilik etmiştir.

Kim musibette, elini dizine veya elini eline vurursa mükâfattan mahrum kalır. Musibetin sevabı, ancak musibet sahibinin sabretmesine ve musibet vakti, **"inna lillah ve inna ileyhi raciun"** (biz Allah’tanız ve O’na döneceğiz) demesine bağlıdır.

İhsan, ancak dindar ve şerefli kimse için yapılırsa ihsan sayılır.

Allah, ihtiyaç miktarınca yardım eder ve musibet miktarınca da sabır verir.

Kim ifrat ve tefritten sakınır ve kanaat ederse nimeti baki kalır. Kim de savurgan olur ve israf ederse nimeti yok olur.

Emaneti eda etmek ve doğruluk, rızık getirir.

Hıyanet ve yalan, fakirlik ve nifak doğrur.

Allah bir karıncayı, belaya mübtela etmek isterse ona iki kanat verir, o da uçar, kuşlara yem olur.

İhsan ancak üç şartla kâmil olur: Küçük saymak, gizlemek ve acele etmek. İyiliğini küçük sayan, kardeşini büyütmüştür; onu büyük sayan da kardeşini küçültmüştür. Kim yaptığı ihsanı gizlerse, işi değer kazanır. Kim sözünü verdiği şeyi yerine getirmekte acele ederse, verdiği şey daha da hoş olur.

HARUN-üR ReŞİD İLE YAPTIĞI UZUN KONUŞMASINDAN BİR BÖLÜM

Harun kendisine ulaşan birtakım yalan sözler üzerine İmam Musa ibn-i Cafer *aleyhi’s-selam*’ın tutuklanmasını emretti. İmam *aleyhi’s-selam*, Harun’un meclisine girdiğinde Harun, İmam’ın taraftarlarının yakışmaz eylemlerle suçlandığı uzun bir şikayetnameyi İmam *aleyhi’s-selam*’a verdi. İmam *aleyhi’s-selam* onu gözden geçirdikten sonra şöyle buyurdu:

Ey Emir-el Mü’minin,[363] biz daima aleyhimize isnat edilen iftiralarla denenip sınanan bir aileyiz. Rabbimiz bağışlayan ve (sırları) örtendir. Kullarının sırlarını, hesap vaktine kadar açmak istememiştir; o gün ne mal ve ne de çocuklar bir fayda sağlayacaktır; ancak Allah’a salim bir kalple gelenler hariç.

Daha sonra İmam *aleyhi’s-selam* şöyle buyurdu:

Babam babasından, o da Ali *aleyhi’s-selam*’dan, o da Peygamber *salla’llâahu aleyhi ve alih*’den şöyle naklediyor: "Akraba akrabayla buluşup musafaha ettiklerinde önce ıztırap meydana gelir. Sonra bu

362- Diğer kolaylık ise, kişinin zengin olmasıdır. (Çev.)

363- Bu tabir, büyük bir ihtimalle ravilerdendir.

ıztırap yatışır. Eğer Halife uygun görüyorsa benimle görüşüp musafaha etsin.

Harun tahtından aşağı inip sağ elini İmam'a uzatarak İmam'ın sağ elinden tuttu, sonra İmam'a sarıldı ve sağ tarafında oturtup şöyle dedi:

"Şehadet ediyorum ki siz doğru konuşansınız, babanız doğru konuşandır, dedeniz doğru konuşandır ve Resulullah salla'llâahu aleyhi ve alih de doğru konuşandır. İçeriye girdiğinizde hakkınızda ulaşan haberlerden dolayı size çok sinirlenmiştim. Fakat konuştuğunuzda ve el verdiğinizde artık her şey kalbimden silindi ve size karşı olan öfkemin yerini hoşnutluk aldı."

Harun bir müddet sustuktan sonra şöyle dedi: "*Abbas ve Ali hakkında soru sormak istiyorum.*

Abbas, Resulullah'ın amcası ve babasının öz kardeşi olmasına rağmen neden Ali, Peygamber'in mirasına ondan daha evla oldu?"

İmam *aleyhi's-selam*, Harun'a:

"Beni cevap vermekten muaf kıl" buyurdu.

Harun: "*Vallahi muaf kılmam, cevap ver.*" dedi.

İmam *aleyhi's-selam*: "Eğer beni muaf kılmıyorsan, öyleyse bana güvence ver." buyurdular.

Harun: "*Güvence verdim.*" dedi.

İmam *aleyhi's-selam* buyurdu ki:

Peygamber salla'llâahu aleyhi ve alih, hicret etmeye gücü olup da hicret etmeyen kimseyi, mirastan mahrum kılmıştır. Senin baban Abbas iman etti, fakat hicret etmedi. Ama Ali *aleyhi's-selam* hem iman etti ve hem de hicret etti... Allah-u Teala (Kur'an'da) buyurmuştur ki: **"İman edip de hicret etmeyenler, onlar hicret edinceye kadar, sizin onlarla hiçbir velayet (ve miras) ilişkiniz yoktur."**[364]

Harun'un rengi değişip şöyle dedi:

"Neden siz, babanız Ali'ye intisab edilmiyor da (anne tarafından) ceddiniz olan Resulullah *salla'llâahu aleyhi ve alih*'e intisab ediliyorsunuz (kendinizi peygamberin evladı biliyorsunuz)?"

İmam Musa Kazım *aleyhi's-selam* şöyle buyurdu:

Allah-u Teala, Meryem oğlu İsa Mesih'i, Hz. İbrahim peygambere, insan eli dokunmayan bakire annesi Meryem vasıtasıyla isnat etmiştir. Allah Kur'an'da buyuruyor ki:

Onun (İbrahim'in) soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola hidayet ettik ve biz, iyilik edenlere böylece mukafatlandırırız. Ve Zekeriyya'yı, Yahya'yı, İsa'yı ve İlyas'ı da (hidayet ettik). Onların hepsi salihlerdendir."[365]

Allah-u Teala Hz. İsa'yı, yalnız annesi vasıtası ile Halili İbrahim'e isnat etmiştir. Nitekim Davud, Süleyman, Eyyub, Musa ve Harun *aleyhi's-selam* da baba ve anneleri yoluyla Hz. İbrahim'e isnat edilmiştir. Allah-u Teala'nın Hz. İsa'yı, yalnız anne vesilesi ile Hz. İbrahim'e isnat etmesi, Hz. İsa için yüce bir makam ve fazilettir. Allah-u Teala, Hz. Meryem

364- Enfal/72..

365- En'am/84-85.

kıssasında da şöyle buyurmuştur: **"Melekler, ya Meryem, Allah gerçekten de seni seçti, arıttı ve alemlerdeki kadınlara üstün kıldı."**[366]

(Bu üstünlük) başka insan aracılığı olmaksızın Hz. İsa vesile-siyle olmuştur. Böylece Rabbimiz Hz. Fatıma'yı da seçti, onu tertemiz kıldı ve cennet ehlinin gençlerinin efendileri olan Hasan ve Hüseyin vesilesi ile de onu alemlerdeki bütün kadınlardan üstün kıldı.

Harun bu sözlerden rahatsız olup şöyle dedi: "İnsanın humusu sahibine vermemesi sebebiyle annesi veya babası tarafından ona (nütfesine) bir bozukluğun dahil olduğunu nerden çıkarıyorsunuz.?"

İmam *aleyhi's-selam*:

"Bu öyle bir meseledir ki senden başka hiçbir sultan bundan sual etmemiştir. Ey Emir-el Mü'minin, ne Teym, ne Adiy (Ebu Bekir ve Ömer) ve ne de Beni Ümeyye halifelerinden hiçbir kimse, bu meseleden suâl etmemiştir; bu sırrın açılmasını benden isteme."

Harun: "Eğer sırrın senin tarafından açıldığını öğrensem, verdiğim güvenceyi geri alırım." dedi.

İmam *aleyhi's-selam* da:

"Bunu kabul ediyorum." buyurdu.

Harun:

"Zındıklar (Allah ve ahirete inanmayanlar) İslam'da çoğalmıştır, bize ulaşan haberlere göre onlar sizlere mensuptur; siz Ehl-i Beyt'in nazarına göre "Zındık kimdir?" dedi.

İmam *aleyhi's-selam*:

"Zındık Allah'ı ve Resulünü inkar eden yani Allah'a ve Re-sul'üne düşmanlık eden kimselerdir. Allah-u Teala buyuruyor ki:

"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir topluluğu Allah ve peygamberine karşı düşmanlık ve muhalefet eden birisini sever bulamazsın ve isterse onlar, babaları, yahut oğulları, yahut kardeşleri, yahut da aşiretlerinden olsun..."[367]

Mülhid de, tevhidden ilhada (dinsizliğe) yönelen kimselerdir."

Harun: "*Söyle bakalım, ilk mülhid ve zındık olan kimdir?*" dedi.

İmam *aleyhi's-selam*:

"Gökte, ilk mülhid ve zındık olan, şeytan-ı laindir; Allah'ın seçkin kulu olan Hz. Adem'e karşı kibirlenip şöyle dedi: **"Ben ondan daha hayırlıyım, beni ateşten halkettin, onu ise balçıktan yarattın."**[368] Şeytan, Rabbinin emrinden çıkıp mülhid oldu. Ve onun soyu bu ilhadı, kıyamete kadar birbirlerinden miras aldılar."

Harun: "*Şeytan'ın soyu da var mıdır?*" deyince, İmam *aleyhi's-selam:* "Evet vardır." buyurdu. "Allah'ın (şu) kelamını duymamış mısın?

An o zamanı ki biz meleklere, Adem'e secde edin dedik iblisten başka hepsi secde etti; o, cin taifesindendi ve Rabbinin emrinden çıktı. Beni bırakıp da onu ve soyunu, dost mu ediniyorsunuz?

366- Âl-i İmran/42.

367- Mücadele/22.

368- A'râf/12.

Halbuki onlar, size düşmandır; Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinmek, zalimler için ne de kötü bir muameledir. Ne göklerle yerin yaratılışına tanık ettik onları ve ne de kendilerinin yaratılışına; insanları doğru yoldan saptıranları da yardımcı edinmem."[369]

Onlar, Hz. Adem'in soyunu, yaldızlı saçma sözleri ve yalanları ile saptırıyorlar, (bununla birlikte) Allah'ın birliğine de şehadet ediyorlar. Nitekim Allah-u Teala onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

"Eğer onlardan, "gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan elbette "Allah" diyecekler. De ki, bütün hamdlar Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler."[370]

Yani onların cevabı, telkin, âdet ve dilde söylemekten başka bir şey değildir. İlmi olmayan bir kimse, şehadet etse de yine şek, hased ve inat içerisindedir. Bunun için araplar şöyle diyor: "Bir şeye cahil olan, ona karşı düşman olur. Bir şeyi aczinden terkeden de onu ayıplar ve onu inkâr eder." Bu onun cahilliğinden kaynaklanır.

(İmam *aleyhi's-selam*'ın, Kadı Eb-u Yusuf ile de uzun bir konuşması vardır, fakat kitabın mevzusuna uygun olmadığı için onu nakletmedik.)

Daha sonra Harun şöyle dedi:

"*Babalarının hakkı hürmetine, işlerimizin akışı hakkında kapsamlı ve kısa (yani her konuda sorunlarımıza çözüm yolu olabilecek bazı) sözler buyurunuz.*"

İmam *aleyhi's-selam*: "Evet olur." dedi. Kağıt kalem getirdiler ve İmam şöyle yazdı:

"Bismillahirrahmanirrahim.

Dinlerin bütün meseleleri dört kısımdır:

1- İhtilafı olmayan ve ümmetin de zaruretine icma ettiği ve kendisine ihtiyaç duyduğu (kesin ve açık) meseleler.

2- İttifak edilmiş hadisler ki, her şüphenin sunulması gereken mercidir ve her hadisenin hükmü ondan çıkarılır ve bu ise bütün ümmetin ittifak ettiği hususlardandır.

3- Şek ve inkâr edilmesi mümkün olan meseleler ki bunların yolu, ehlinden izah istemektir. Bu çeşit meselelerde görüşünü izhar etmek isteyen, te'vil ve tefsirine ittifak edilmiş Allah'ın kitabından veya hiçbir ihtilafı olmayan sünnetten delil getirmelidir.

4- Akılların, doğruluğunu te'yid ettiği, ümmetin has ve ammesinin de onda hiçbir şekke ve inkâra gitmeyeceği bir kaide.

Bu iki mesele (icmai ve kesin olan meseleler ile şüpheli olan meseleler), tevhid ve tevhitten aşağıdaki meselelerin, sıyrık diyeti ve ondan üstteki meselelerin tümünü içermektedir. Öyleyse karşılaştığın her dini meseleyi, delili senin için sabit olursa kabul et; doğruluğu gizli kalan meseleleri ise reddet. Kim bu üç meseleden (icma edilen mesele, ittifak edilen sünnet ve aklın, doğruluğunu te'yid ettiği kaideden) birini sözünün isbatı için ikame ederse en üstün ve açık bir delil ikame etmiştir. Allah, Teala Peygamber'ine şöyle buyurmuştur: "**De ki en üstün ve apaçık**

369- Kehf/50,51.

370- Lokman/25.

delil, Allah'ındır. Eğer o dileseydi elbette hepinizi doğru yola sevk ederdi."[371]

Apaçık bir delil cahile sunulsa alimin, ilmi ile onu anladığı gibi cahil de cehaleti ile onu anlar. (Fıtrata uygun kesin delillerin doğruluğunu herkes bilir ve tasdik eder.) Çünkü Allah adildir; zulüm yapmaz; kullarına bildikleri şeyle kanıt getirir ve onları anladıkları şeye davet eder; bilmedikleri ve anlamadıkları şeye değil."

Bu görüşmeden sonra Harun, İmam'ı mükâfatlandırıp geri gönderdi.

(Bu konuyla ilgili hadis çok uzundur. Fakat biz bu miktarıyla yetindik).

HİKMET, ÖĞÜT, ZÜHT ve Takva HAKKINDAKİ KISA SÖZLERİ

1- Allah'ı tanıyan kimsenin, Allah'ı rızık vermeyi geciktiren bilmemesi, kaza ve kaderinde de O'nu suçlamaması gerekir.

2- "*Yakin nedir?*" diye sorduklarında şöyle buyurdular:

"Allah'a tevekkül etmek, O'na teslim olmak, kaza ve kadere rıza göstermek ve işleri Allah'a bırakmaktır."

3- Abdullah ibn-i Yahya şöyle diyor:

Bir mektupta İmam'a: "*Allah'ın ilminin nihayeti miktarınca O'na hamd olsun.*" diye yazdım. İmam *aleyhi's-selam* da cevapta bana şöyle yazdılar: "İlminin nihayeti miktarınca deme! Çünkü Allah'ın ilminin (haddi ve) nihayeti yoktur. Fakat rızasının nihayeti miktarınca de!"

4- Bir adam: "*Cömert kimdir?*" diye sorduğunda, şöyle buyurdular:

"Sorunun iki şıkkı vardır. Eğer sorun mahluk hakkında ise cömert, Allah'ın kendisine farz kıldığı şeyi ödeyen kimsedir. Cimri de Allah'ın farz kıldığı şeyi cimrilik yaparak ödemeyen kimsedir.

Eğer bu sorudan Allah'ı kasdediyorsan Allah bağışta bulunsa da, bulunmasa da, verse de vermese de cömerttir. Çünkü bağışta bulunursa, hakketmediğin bir şeyi bağışlamıştır; bağışta bulunmasa da yine hakketmediğin bir şeyi esirgemiştir."

5-Dostlarından birine şöyle buyurdular:

Ey adam, Allah'tan kork. Helak olmana sebep olsa bile hakkı söyle. Çünkü (gerçekte) kurtuluşun ondadır. Ey adam, Allah'tan kork; kurtulmana sebep olsa bile batılı terket. Çünkü (gerçekte) helakın ondadır!

6- İmam *aleyhi's-selam*'ın vekili kendisine: "*Vallahi ben size hıyanet etmedim.*" dediğinde şöyle buyurdular: "Hıyanet etmen de, malı korumaman da benim için aynıdır (Çünkü her halukârda mal senin elinde zayi olmuştur.) Ama hıyanet senin için çok kötüdür."

7- Sakın Allah'a itaat yolunda malını esirgeme. Çünkü onun iki katını Allah'ın masiyetinde (günah yolunda) harcarsın.

8- Mü'min, (iman ve bela açısından) terazinin iki kefesi gibidir; imanı arttıkça belası da çoğalır.

9- Bir kabrin kenarında durup şöyle buyurdular:

Sonu böyle olan bir şeyin (dünya hayatının) evvelinden ona gönül bağlamamak gerekir. Evveli de böyle olan şeyin (ahiretin) sonundan korkmak gerekir.

371- Enam/149.

10- Kim Allah’ın künhü hakkında konuşursa helak olur. Kim riyaset talep ederse helak olur. Kim de bencilliğe kapılırsa helak olur.

11- Dünya ve din için çalışmak zorlaşmıştır; dünyaya gelince elini ona uzatmadan, senden önce bir facirin ona sahiplendiğini görürsün. Ahiret azığına gelince de onu elde etmek için sana yardım edecek bir yardımcı bulamazsın.

12- Dört şey vesveseden (nefs ve şeytanın meydana getirdiği ruhî ıztıraptan) kaynaklanır: "Toprak yemek, balçığı ufalamak (onunla oynamak) dişlerle tırnağı kesmek ve sakalı ağıza almak."

Üç şey gözü aydınlatır: Yeşilliğe bakmak, akar suya bakmak ve güzel yüze bakmak.

13- Güzel komşuluk, komşuya eziyet etmemek değildir; güzel komşuluk, eziyete tahammül etmektir.

14- Kendinle kardeşin arasındaki saygınlığı yok etme; ondan birazını baki bırak. Çünkü saygınlığın yok olması, hayânın yok olmasıdır.

15- Çocuklarından birisine şöyle buyurdular: "Aziz evlâdım, Allah-u Teala’nın seni nehyettiği masiyette görmesinden ve seni emrettiği itaatte görmemesinden sakın. (Allah’a kulluk etmede) Gayretli ve ciddi ol. Yine de Allah’ın ibadet ve itaatında kendini kusursuz görme. Çünkü Allah’a gerektiği şekilde ibadet etmek mümkün değildir. Şaka yapmaktan sakın. Çünkü şaka, imanın nurunu giderdiği gibi yiğitliğini de hafifletir. Usanmak ve tembellikten sakın. Çünkü bunlar dünya ve ahiret nasibinden seni alıkoyar.

16- Zulümün hakka galip olduğu zamanda hiç kimsenin başka birisine, -onda iyilik görmedikçe- iyi zanda bulunması doğru değildir.

17- Eşin ve küçük çocuk hariç diğer hiçbir kimsenin ağzından öpmek câiz değildir.

18- Zamanınızı dörde ayırmaya çalışın: Bir bölümünü Allah’la münacat etmeye, bir bölümünü geçiminizi sağlamaya, bir bölümünü ayıplarınızı size bildiren kardeşlerinizi ve gönüllerinde size karşı samimiyetleri olan güvenilir insanları ziyaret etmeye ve bir bölümünü de haramlar dışındaki zevklere ki, bu (sonuncu) bölümle, diğer üç bölümü yapmaya kadir olursunuz.

Kendinize fakirliği ve uzun ömrü telkin etmeyin. Çünkü kendisine fakirliği telkin eden cimri olur, uzun ömür telkin eden de ihtiraslı olur.

Yiğitliği lekelemeyecek ve israf da olmayacak miktarda helal şeylerden yararlanmakla dünyadan kendiniz için bir pay ayırın; bunu da dini işleriniz için yardımcı kılın. Çünkü şöyle bir hadis nakledilmiştir: "Kim dünyasını, dini için veya dinini dünyası için terkederse bizden değildir."

19- Allah’ın dininde fakih olun. (Dini iyice anlamaya çalışın.) Çünkü dinde fakih olmak basiretin anahtarıdır, ibadetin kemalidir, din ve dünyanın yüce makam ve derecelerine ulaşmak için de bir vesiledir. Fakihin, abide olan üstünlüğü, güneşin yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Kim din hususunda fakih olmazsa Allah onun, hiçbir amelini, beğenmez.

20- Ali ibn-i Yaktin’e şöyle buyurdular:

Sultanın emrinde çalışmanın sadakası, mü’min kardeşlere yardımda bulunmaktır.

21- İnsanlar, önceden yapmadıkları yeni günahlar icat ettikçe Allah da onlara tanımadıkları yeni belaları musallat eder.

22- Yönetici adil olduğunda, onun (Allah katında) mükâfatı olur; senin de şükretmen gerekir. Yönetici zalim olduğunda da onun günahı olur; senin de sabretmen gerekir.

23- Eb-u Hanife şöyle diyor: "Hz. Cafer Sadık'ın zamanında hacca gittim. Medine'ye varınca İmam Sadık'ın evine gittim. Salonda oturup içeriye giriş iznini bekliyordum.

Bu esnada yeni yürümeye başlıyan bir çocuk dışarı çıktı. Ona: "*Ey çocuk, sizin şehrinizde yabancı birisi nerde dışarı çıkabilir?*'' dedim.

Çocuk bana: "Müsaadenizle" dedi. Daha sonra duvara yaslanarak oturdu ve şöyle dedi:

"Nehir kıyılarından, ağaçların meyvasının döküldüğü yerden, camilerin avlusundan ve caddenin ortasından sakın; bir duvarın arkasına saklan, elbiseni yukarı topla, yüzün ve arkan kıbleye doğru olmasın da artık istediğin yere otur."

Çocuğun sözleri beni şaşırttı. "(Bunun üzerine) ismin nedir?" diye sordum.

"Ben, Musa ibn-i Cafer, ibn-i Muhammed, ibn-i Ali, ibn-i Hüseyn, ibn-i Ali, ibn-i Ebi Talib'im" dedi.

Ona: "*Ey çocuk, günah kimdendir?*" dediğimde de şöyle dedi:

"Günah üç durumdan hariç değildir. Ya Allah'tandır, oysa ki O'ndan değildir. Çünkü yaratıcının, kula yapmadığı bir işten dolayı azap etmesi O'na yakışmaz. Veya hem Allah'tandır, hem de kuldan; oysa ki böyle de değildir. Çünkü güçlü ortağın, güçsüz ortağa zulüm yapması yakışmaz. Ya da kuldandır; doğrusu da budur. Eğer Allah affederse, O'nun kerem ve bağışıyladır. Ama cezalandırırsa, kulun günah ve suçundan dolayıdır."

Ebu Hanife diyor ki: "Artık Hz. Sadık ile görüşmeden geri döndüm ve bununla yetindim.

24- Ebu Ahmed el-Horasani, İmam Kâzım *aleyhi's-selam*'a şöyle arzetti: "*Küfür mü daha kadimdir, yoksa şirk mi?*"

İmam *aleyhi's-selam* buyurdular ki: "Senin bu sorularla ne işin vardır? Senin insanlarla tartışman kararlaştırılmamıştı."

"*Hişam ibn-i Hakem, bu soruyu sizden sormamı emretti.*" dedim.

İmam *aleyhi's-selam* buyurdular ki:

"Ona de ki: Küfr, şirkten daha kadimdir; ilk kâfir olan, İblis'tir. Nitekim Kur'an şöyle buyuruyor: **"(Şeytan) secde etmekten çekindi, tekebbür etti ve kâfirlerden oldu."** Küfür bir şeydir; ama şirk, birini (yani Allah'ı) isbat ederek diğerini O'na ortak koşmaktır."

25- İmam *aleyhi's-selam* iki kişinin birbirlerine sövdüğünü görünce şöyle buyurdular: "Sövmeyi ilk başlatan daha zalimdir; kendi günahı ve arkadaşının günahı -mazlum olan kendi haddini aşmadıkça- onun üzerinedir."

26- Kıyamet günü bir münadi şöyle nida eder: "Ey insanlar, mükâfatı Allah'a ait olan kimse ayağa kalksın". Başkalarını af ve kendisini ıslah eden kimseden başka hiç kimse ayağa kalkmaz; işte böyle bir kimsenin mükâfatı Allah'a aittir.

27- Güzel ahlaklı cömert, Allah'ın sığınağındadır; Allah onu cennete dahil etmedikçe ondan vazgeçmez. Allah cömert olmayan hiçbir peygamber göndermemiştir. Babam vefat edinceye kadar daima cömert ve güzel ahlaklı olmayı bana tavsiye ediyordu.

28- Sindi ibn-i Şahik[372] İmam *aleyhi's-selam*'ın vefat vakti ulaşınca: "*Müsaade edin ben sizi (kendi malımdan) kefenliyeyim.*" dedi. İmam *aleyhi's-selam* buyurdular ki:

Biz öyle bir Ehl-i Beyt'iz (öyle bir ailedeniz) ki yaptığımız ilk hac (masrafları), hanımlarımızın mihirleri ve kefenlerimiz en temiz mallarımızdan olmalıdır.

29- İmam Musa Kâzım *aleyhi's-selam* Fazl ibn-i Yunus'a şöyle buyurdular: "Hayır ulaştır, hayır söz söyle ve taklitçi olma."

"Taklitçi ne demektir?" dediğinde buyurdular ki:

"Ben bu insanlarlayım ve onlardan biriyim, deme. (Yani müstakil düşünmeye çalış.) Resulullah şöyle buyurmuştur: Ey insanlar, iki yol vardır: Hayır yolu ve şer yolu; şer yolu, senin nazarında hayır yolundan daha sevimli olmamalıdır.

30- Rivayet olunmuştur ki, İmam Kâzım *aleyhi's-selam* (bir gün), çirkin ve siyah bir köleyle karşılaştı, ona selam verip yanında oturdu ve bir müddet onunla konuşmaya daldı. Ayağa kalkıp ayrılmak istediğinde ondan, bir ihtiyacı olduğunda kendisine müracaat etmesini istedi.

Bir adam İmam'a: "*Ey Resulullah'ın oğlu, siz böyle bir adamın yanında oturup onun ihtiyacını mı soruyorsunuz? Oysa ki o size daha muhtaçtır (yani onun, sizin yanınıza gelmesi gerekir).*" dedi.

İmam şöyle buyurdu: "O adam da Allah'ın kullarından bir kuldur, Allah'ın kitabında bir kardeştir, Allah'ın mülkünde bir komşudur, biz onunla, babaların en iyisi olan Hz. Adem ve dinlerin de en üstünü olan İslam dininde ortağız. Zamanın, bir gün de bizi ona muhtaç etmesi ve ona tekebbür ettikten sonra karşısında boyun eğmeyi bize göstermesi mümkündür." Sonra şöyle buyurdu: "Biz, bizimle ilişki kurmaya layık olmayan bir kimseyle, arkadaşsız kalmayalım diye ilişki kurarız.''

31- Üç şeyin dışında diğerine ağız açmak uygun değildir: "Ödenilmeyecek kan parası, ağır borç, zelil ve perişan olmaya sebep olan ihtiyaç."

32- Güçsüze yardım etmen en iyi sadakadır.

33- Akıllının cahile şaşırmasından daha çok cahil akıllıya şaşırır (ve onun davranışlarına hayret eder).

34- Musibet, sabreden kimseye birdir, sabretmeyen kimseye ise ikidir.

35- Zulmün zorluğunu, (ancak) zulme uğrayan kimse anlar.

372- Harun Reşid'in, Musa ibn-i Cafer aleyhi's-selam'ı hapiste göz altında tutması için görevlendirdiği şahıstır.

İMAM EBU-L HASAN ALİ ER RIZA (A.S)'DAN NAKLEDİLEN HADİSLER

bİsmİllahİrrahmanİrrahİm

İmam Ebu-l Hasan Ali Rıza (a.s)'dan Hikmet, Nasihat, Güzel Ahlak, Takva, Züht Hakkında Nakledilen Hadisler

İslam Şerİatinin KüllİyatiHakkindakİ Me'mun'un Sorularina VerdİğİCevap

Rivayet olunmuştur ki: Me'mun, Zürriyaseteyn lakabıyla tanınmış olan Fazl ibn-i Sehl'i şu mesajla İmam Rıza *aleyhi's-selam*'ın yanına gönderdi: ''*İslam'ın helal ve haramlarını, farz ve müstehaplarını benim için bir araya toplamanı istiyorum. Çünkü siz Allah'ın halka olan hücceti ve ilim kaynağısınız.*"

İmam *aleyhi's-selam* bunun üzerine, mürekkep ve kağıt isteyip Fazl'a: "Yaz" diye buyurdular:

Bismillahirrahmanirrahim.

Her şeyden önce, Allah'tan başka ilah olmadığına, birliğine, muhtaçların sığınağı olduğuna, eşi ve çocuğu olmadığına, kayyum (her şeyi koruyan ve kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan), işiten, gören, güçlü, kaim, baki ve nur olduğuna, cehli olmayan alim, aczi olmayan kadir, muhtaç olmayan zengin ve zulmetmeyen adil olduğuna, her şeyi yarattığına, hiçbir şeyin onun gibi olmadığına, benzeri, zıddı, misli ve dengi olmadığına ve Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in, O'nun kulu, elçisi ve emini olduğuna, insanlar arasından onu seçtiğine, elçilerin efendisi, peygamberlerin sonuncusu ve âlemlerin en üstünü olduğuna ve O'ndan sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceğine, şeriatının değişmiyeceğine, getirdikleri bütün şeylerin apaçık hak olduğuna şehadet ederiz. Onu (Peygamber'i) ve ondan önceki Allah'ın bütün resullerini, peygamberlerini ve hüccetlerini tasdik ederiz. O'nun sadık kitabını doğrularız. O kitap ki, **"Ne önünden, ne de arkasından batıl ona nüfuz edemez. Hüküm ve hikmet sahibi, hamda layık mabud tarafından indirilmiştir."**[373] Bütün kitapları koruyandır; evvelinden sonuna kadar hepsi haktır. Muhkem ve müteşabihine, husus ve umumuna, vaad ve vaidine, nasih ve mensuhuna ve bütün haberlerine iman ederiz. Yaratıklardan hiçbir kimse onun mislini getiremez. Şehadet ederiz ki, Peygamber'den sonra mü'minlere hüccet ve kılavuz olan, müslümanların işlerini idare eden, Kur'an'dan konuşan, ahkâmına alim olan, Peygamber'in kardeşi, halifesi ve vasisi olan, Peygamber'e olan nisbeti, Harun'un Musa'ya olan nisbeti gibi olan Ali ibn-i Ebi Talib *aleyhi's-selam* 'dır. Mü'minlerin emiri, muttakilerin rehberi, elleri, ayakları ak, yüzleri nurlu olanların (kıyamet günü abdest uzuvları parlayanların) imamı, mü'minlerin reisi ve peygamberlerin vasilerinin en üstünüdür. Ondan (Hz.Ali'den) sonra da Hasan ve Hüseyin *aleyhime's-selam* ve günümüze kadar birbiri ardınca gelen diğer imamlardır. Onlar Peygamber'in zürriyeti, kitap ve sünnete herkesten daha alim, yargıda herkesten daha adil, her asır ve zamanda imamete herkesten daha layık olanlardır. Onlar, sağlam kulp ve hidayet imamlarıdır; varislerin en hayırlısı olan Allah, yer

373- Fussilet/42.

ve ehline mirasçı oluncaya dek dünya ehline hüccettirler. Onlara muhalefet eden sapıktır ve sapıklığa davet edendir; hak ve hidayeti terketmiştir.

Onlar Kur'an'ın tercümanı, Peygamber'in sözcüleridirler. Kim onları, isimleri ve babalarının isimleriyle tanımadan ve velayetlerini kabul etmeden ölürse, cahiliye ölümüyle ölmüştür. Takva, iffet, sıdk, salah, gayret, iyiye de kötüye de emaneti iade etmek, secdeleri uzatmak, geceleri (ibadet için) kalkmak, haramlardan kaçınmak, sabırla fereci (kurtuluşu) beklemek, güzel arkadaşlık ve güzel komşuluk yapmak, ihsanda bulunmak, eziyet etmemek, güler yüzlülük, mü'minlere nasihat etmek, acımak ve Yüce Allah'ın kitabında emrettiği gibi, yüzü ve elleri yıkayıp, başa ve ayaklara meshederek abdest almak onların dinî tavır ve gidişatlarıdır.

Abdestte, yüz ve elleri yıkamanın bir defası farz, ikincisi ikmaldır ve fazlası günahtır, sevabı yoktur. Abdesti ancak (bağırsaktan çıkan) gaz, bevl (idrar), gait (dışkı), uyku ve cünüplük bozar. Kim mestin üzerine meshederse Allah'a, Peygamber'e ve Kur'an'a muhalefet etmiştir; abdesti de batıldır. Çünkü Ali *aleyhi's-selam* mestin üzerine meshetmede diğerlerine muhalefet etmiştir. Ömer: "*Ben Peygamber'in (mest üzerine) meshettiğini gördüm.*" dediğinde Ali *aleyhi's-selam* şöyle buyurdular: "Maide suresi[374] inmeden önce mi yoksa indikten sonra mı?" Ömer: "*Bilmiyorum.*" dedi. İmam Ali *aleyhi's-selam*: "Ama ben biliyorum, Resulullah, Maide suresi indikten sonra artık mestlerinin üzerine meshetmedi." buyurdular.

Cenabet, ihtilam ve hayızdan dolayı gusletmek ve ölüyü yıkayanın gusletmesi farzdır. Cuma, kurban ve fıtır bayramı guslü, Mekke ve Medine'ye girme guslü, ziyaret, ihram ve arefe gününün guslü, Ramazan ayının birinci, on dokuzuncu, yirmi birinci ve yirmi üçüncü gecelerinin gusülleri ise sünnettir.

(Günlük) Farz namazlar: Öğle dört rek'at, ikindi dört rek'at, akşam üç rek'at, yatsı dört rek'at ve sabah 2 rek'at olmak üzere toplam 17 rekattır. Sünnet namazlar da 34 rek'attır: Öğleden önce 8 rek'at, öğleden sonra 8 rek'at, akşamdan sonra 4 rek'at, yatsıdan sonra oturarak kılınan iki rek'at -ki 1 rek'at sayılır-, seher vakti 8 rekat, 3 rek'at vitir (iki rek'atı şef', bir rek'atı da vitir niyetiyle kılınır) ve vitirden sonra da 2 rek'at (sabah namazı nafilesi). Namaz, vaktin evvelinde kılınmalıdır. Cemaatle kılınan her rek'at, ferdî kılınan iki bin rek'ata bedeldir.

Fâsıkın arkasında namaz kılma ve velayet ehlinden başkasına iktida etme. Murdar ve yırtıcı olan hayvanın derisinde namaz kılma. Gidişi bir menzil, dönüşü de bir menzil olan dört fersahlık yolda namaz seferidir; namaz seferî kılındığı yerde orucu da yersin. Dört namazda kunut vardır: Sabah, akşam, yatsı, cuma ve öğle namazlarında.[375] Bütün kunutlar, rükudan önce ve kıraattan sonradır. Cenaze namazı beş tekbirdir; cenaze namazının ne rükuu vardır, ne de secdesi. Ölünün mezarı dört köşeli (ve

374- Bu surede abdestin nasıl alınacağı beyan edilmiştir. (Maide/6)

375- Hadiste ikindi namazından söz edilmemesi, akşam ile yatsının bir, öğle ile ikindinin de bir sayılmış olmasından olabilir. Buna göre dört namaz şunlardır: 1- Sabah. 2- Öğle ve ikindi. 3- Akşam ve yatsı. 4- Cuma (çev)

düz) olmalıdır; (deve hörgücü gibi) tümsek yapılmamalıdır. Fatiha suresinin besmelesi namazda sesli olarak okunur.

Her iki yüz dirhemin (gümüş paranın) farz olan zekâtı beş dirhemdir; bundan azının zekâtı yoktur. Bundan fazlasının her 40 dirheminden bir dirhem zekât verilir; 40 dirhemden az artışın zekâtı yoktur; üzerinden bir yıl geçmedikçe de zekât farz olmaz. Zekât ancak velayet ve marifet ehline verilir. Her yirmi dinar (altın paran)ın zekâtı, yarım dinardır. Humus, bütün mallarda sadece bir defa farz olur. Buğdayın, arpanın, hurmanın, kuru üzümün ve yerden bitip beş vask'a (yaklaşık 850 kg.) ulaşan diğer bütün hububatın zekâtı, (yağmur, ırmak ve nehir gibi) akar sularla sulanırsa onda birdir. Ama kuyu suyuyla sulanırsa onda yarımdır (yani yirmide birdir). Bu hüküm fakir ve zengin için aynıdır. Diğer hububattan da bir iki avuç verilir. (Buğday, arpa, hurma ve kuru üzümde zekât farzdır, ama diğer hububatta müstehaptır.) Çünkü Allah hiç kimseyi, gücünün yeteceğinden fazla bir şeyle yükümlü kılmaz; kulunu, gücünü aşan bir şeye zorlamaz. Vask 60 sa'dır, her sa' 6 rıtl veya dört muddur, her mud Irak rıtlına göre iki rıtl ve rıtlın dörtte biridir.

Hz.Sadık *aleyhi's-selam* şöyle buyurmuştur: Sa', Irak rıtlıyla dokuz, Medine rıtlıyla da altı rıtl'dır. (Bir sa' yaklaşık üç kg'dır, mud da yaklaşık 750 gramdır, beş vask ise yaklışk 850 kg'dır.) Fıtır zekâtı, küçük, büyük, hür ve köle olan herkes için farzdır. Fıtır zekâtı buğdaydan, yaklaşık yarım sa' (1,5 kg) hurma ve kuru üzümden de bir sa'dır.[376] Fıtır zekâtının, velayet ehlinden başkasına verilmesi caiz değildir. Çünkü fıtır zekâtı farz (olan sadakalardan)dır.

Hayız on günden çok, üç günden de az olmaz. Müstehaze kadın, gusül edip namaz kılmalıdır. Hayız olan kadın, namazı terkeder, kazası da yoktur; orucu da terkeder, ama daha sonra kazasını tutar.

Ramazan ayının orucu, Ramazan hilalinin görülmesiyle başlar ve Şevval hilalinin görülmesiyle de sona erer. Teravih namazı (Ramazan ayı gecelerinde kılınan müstehap namazlar, diğer müstehap namazlar gibi) cemaatla kılınmaz. Her ay üç gün oruç tutmak müstahaptır; her on günden birini; ilk on günde perşembe, ikinci on günde çarşamba, son on gününde de yine perşembe günü. Şaban ayının orucu güzeldir, sünnettir de. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: "Şaban ayı benim ayımdır, Ramazan ayı Allah'ın ayıdır." Ramazan ayının kaza olan oruçları ardarda tutulmasa da olur.

Hacca gitmeye gücü yeten kimsenin gidip Allah'ın evini ziyaret etmesi farzdır. Gitmeye gücü yetmekten maksat, azık ve binektir. Uzaktan gelenler için Temettu haccından başkası caiz değildir; diğerlerinin yaptığı gibi Kıran ve İfrad haccı câiz değildir. Mikattan önce ihram câiz değildir. Allah Teâla buyurmuştur ki: "**Hac ve Umreyi Allah için tamamlayın.**"[377] Enenmiş (hayaları çıkarılmış) hayvanın kurban edilmesi câiz değildir. Çünkü o nakıstır. Ama hayası burulmuş hayvanın kurban edilmesi câizdir.

Cihad, adil imamın emriyle yapılır. Kim, mal, mülk ve canını savunmak yolunda savaşıp da öldürülürse şehittir. Takıyye halinde hiçbir kâfiri

376- Başka rivayetlere göre buğdayla diğer şeyler arasında hiçbir fark yoktur. Müçtehidlerin fetvası da bu yöndedir.

377- Bakara/196. (İmam Hazretleri bu ayeti temettu haccı için delil göstermiştir.)

öldürmek câiz değildir. Ancak can tehlikesi olmazsa ve (o kâfir) katil veya bağî olursa o başka. Muhalif veya muhalif olmayan kimselerin mallarını (haksız yere) yemek câiz değildir. Takıyye yerinde (düşmanın egemen olduğu ve karşı koymanın mümkün olmadığı bir yerde) takıyye etmek farzdır. Zalimin zulmünü uzaklaştırmak için takıyye olarak yemin edip de yemininin üzerinde durmayan kimseye, yemini bozma keffareti yoktur.

Talak, Allah'ın emri ve Peygamber*salla'llâhu aleyhi ve alih*'in sünnetine göre olmalıdır. Sünnete uygun olmayan talak, doğru değildir. Kur'an'a muhalif olan talak, talak değildir. Aynı şekilde, sünnete muhalif olan nikah da nikah değildir. Bir erkeğin, aynı zamanda hür kadınlardan dörtten fazla hanımı olamaz. Bir kadına, sünnete uygun olarak üç defa talak verilirse başka birisiyle evlenip boşanmadıkça (önceki kocasına) helal olmaz. Emir-ül Mü'minin Hz.Ali *aleyhi's-selam* şöyle buyurmuştur: "Üç talaklı (bir mecliste üç defa talak verilen) kadınlardan sakının. Çünkü (talakları sahih olmadığı için) onların kocaları vardır."

Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e her yerde, (özellikle) rüzgar estiğinde, aksırıldığında ve diğer zamanlarda salavat getirilir.

Allah'ın dostlarını ve dostlarının dostlarını sevmek, Allah'ın düşmanlarından nefret etmek, onlardan ve önderlerinden beraat etmek dinî vazifelerdendir.

Anne ve babaya iyilik etmelisin. Müşrik iseler, onlara itaat etmeyerek, dünyada onlarla iyi geçineceksin. Çünkü Allah Teâla şöyle buyurmuştur: **"Bana ve anne- babana şükret; dönüş yalnız banadır. Onlar (anne ve baba), hakkında bilgin olmayan şeyi bana şirk koşman için çalışırlarsa, onlara itaat etme."**[378] Emir-ül Mü'minin Ali *aleyhi's-selam* şöyle buyurmuştur: "Onlar (Ehl-i Kitap), alim ve rahipler için ne oruç tutuyor, ne de namaz kılıyorlardı; sadece Allah'a karşı masiyet etmelerini emrettikleri zaman, onlara itaat ediyorlardı."[379] Daha sonra buyurdular ki, Resulullah*salla'llâhu aleyhi ve alih*'ten duydum ki, şöyle buyuruyordu: **"Kim Allah'a itaatin dışında bir mahluka itaat ederse kâfir olmuş, Allah'tan başkasını ilah edinmiştir."**

Hayvanlarda cenininin boğazlanması, annesinin boğazlanmasıyladır (yani hayvanın başını kestiklerinde karnındaki yavrusu da helal olur).

Peygamberlerin günahları, nübüvvet makamının saygısı için bağışlanmış olan küçük şeylerdir.

Allah'ın emrettiği şekliyle faraizde (Allah'ın kitabında miktarı açıklanan paylarda) avl[380] yoktur. Anne, baba ve evladın olmasıyla, koca ve karıdan başka hiçbir kimseye miras ulaşmaz. Mirasda belli bir payı

378- Lokman/14,15.

379- Kur'an'da Ehl-i kitap, alim ve rahiplerini ilah edindikleri için kınanmışlardır. Bu hadis, ilah edinmekle neyin kasdedildiğini beyan etmiştir.

380- Mirasın paylardan az gelmesi görüşüne fıkıhta "avl" denir. Örneğin varis, koca ile baba tarafından bir olan iki kız kardeş olursa, kocanın payı yarı, iki kız kardeşin de payı üçte iki olduğuna göre, miras paylardan az gelir. Ehl-i sünnete göre bu miktar, paylarına orantılı olarak hem kocanın, hem de kız kardeşlerin paylarından azaltılır. Ama Ehl-i Beyt mektebine göre, bu miktar yalnızca kız kardeşlerin payından azaltılır. Çünkü kocanın payı Allah'ın farz kıldığı kesin paydır, ondan bir şey azaltılmaz.

olan, payı olmayandan daha evladır. Asabe[381] de Allah'ın dininden değildir.

Yeni doğan erkek veya kız çocuğunun yedinci günü, akika kurbanı verilir, saçı kesilir, ismi konulur ve yine o günde saçının ağırlığı miktarınca altın veya gümüş sadaka verilir.

Kulların fiilleri, tekvin yaratılışıyla değil, takdir yaratılışıyla Allah'ın mahlukudur. Ne cebre[382] inan, ne de tefvize[383] Allah Teâla, suçsuzu günahkârın suçuyla hesaba çekmediği gibi evlat ve çocukları da babaların suçuyla cezalandırmaz. Çünkü Allah Teâla buyurmuştur ki:

"Doğrusu hiçbir kimse başkasının suçunu yüklenmez."[384]

"Doğrusu insana, kendi (emek ve) çabasından başkası yoktur."[385]

Allah Teâla bağışlar, zulmetmez. Allah Teâla, kullara zulmedeceğini ve onları saptıracağını bildiği kimseye, itaat etmeyi farz kılmaz. Kâfir olacağını ve Allah'ı bırakıp şeytana ibadet edeceğini bildiği kulları da peygamberliğe seçmez. İslam, imandan başkadır. Her mü'min müslümandır, ama her müslüman mü'min değildir. Hırsız, mü'min olduğu halde hırsızlık yapmaz. Şarab içen de mü'min olduğu halde şarap içmez. Mü'min mü'min olduğu halde Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmez. Had (şer'i ceza'yı) hakkeden kimseler, ne mü'mindirler, ne de kâfir (yani müslümandırlar). Allah, kendisine cenneti ve orda ebedi kalmayı vaad ettiği bir mü'mini, cehenneme sokmaz. Nifak, fısk veya büyük bir günahtan dolayı cehennem ateşini hakkeden kimse, ne mü'minlerle haşrolur ve ne de onlardan sayılır. Cehennem ancak kâfirleri kuşatır. Sürekli işlenmesiyle sahibini cehenneme götüren her günah fıskdır. Allah'a şirk koşan, O'nu inkâr eden, munafık olan ve büyük günah işleyen herkes de fâsıktır. Şefaat, şefaat dileyenler için câizdir. Dil ile iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak farzdır.

İman, farzları yerine getirmek, haramlardan sakınmaktır. İman, kalple inanmak, dille ikrar etmek ve uzuvlarla da amel etmektir.

Kurban bayramındaki (özel) tekbirler, kurban bayramı gününün öğle namazından itibaren on (farz) namazdan sonra söylenir. Ramazan bayramındaki tekbirler ise, bayram gecesinin akşam namazından itibaren beş (farz) namazdan sonra söylenir.

Kadın, çocuk doğurduktan sonra yirmi günden fazla namazı terkedemez. Eğer bu müddetten önce temizlenirse namazını kılar; aksi takdirde yirmi günden sonra gusledip istihaze hükümlerine riayet ederek müstehaze kadın gibi namaza başlar.[386]

381- Mirasın paylardan artması görüşüne fıkıhta "asabe" veya "ta'sib" denir. Ehl-i Sünnete göre belirlenmiş paylardan artan miktar, ölen kimsenin erkek kardeşleri, amcaları ve amcazadeleri arasında bölünür. Ehl-i Beyt imamlarına göre ise, artan miktar da aynı pay sahiplerinden bazılarına yetişir, bir sonraki tabakaya sıra gelmez.

382- Cebir, yani kulun, fiillerinde mecbur oluşu.

383- Tefviz, yani kulun kendi haline terkedilmesi.

384- Fatır/18, Zumer/7.

385- Necm/39.

Kabir azabına, nekir ve münkere, öldükten sonra dirilmeye, hesaba (sorgu suale), teraziye ve sırata iman etmek, dalalet imamlarından ve onların takipçilerinden uzaklaşmak, onlardan beraat etmek, Allah'ın dostlarını sevmek, şarabın azını da çoğunu da haram bilmek dinimizdendir.

Her sarhoş edici şey şaraptır. Çoğu sarhoş eden şeyin, azı da haramdır. Mecburiyette kalan kimse bile şarap içmemelidir. Çünkü şarap onu (aklını mahvederek ruhi yönden) öldürür. Her azı dişli yırtıcı hayvanın ve her penceli kuşun etini, kan olduğu için dalağı, cirri'yi (bir çeşit uzun ve pulsuz yılan balığı), tafiyi (öldüğünde suyun yüzüne çıkan pis bir balık), yılan balığını, zimmiri (bir çeşit dikenli balık), pulsuz olan her çeşit balığı ve kursaksız olan her çeşit kuşu haram biliyoruz.

İki tarafı birbiriyle eşit olmayan her çeşit yumurtanın yenmesi helaldir. İki tarafı birbiriyle eşit olan her çeşit yumurtanın yenmesi de haramdır.

Kaçınılması gerekli olan büyük günahlar da şunlardır: Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı nefsi öldürmek, şarap içmek, anne babaya eziyet etmek, savaştan kaçmak, zorla yetimin malını, murdarı, kanı, domuz etini ve zaruret olmaksızın Allah'ın adı getirilmeden kesilen hayvanın etini yemek, belli olduktan sonra faiz ve haram mal yemek, kumar oynamak, tartı ve ölçüde eksik vermek, iffetli hanımlara iftira etmek, zina ve livata yapmak, yalan yere şehadet etmek, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek, Allah'ın cezasından korkmamak, zalimlerle yardımlaşmak, onlara dayanıp güvenmek, yalan yere yemin etmek, sıkıntıda olmaksızın halkın hakkını vermemek, kibirli olmak, küfür (inkâr), savurganlık, hıyanet, tanıklığı gizlemek (tanıklık etmekten kaçınmak), (şarkı ve çalgı aletleri gibi) Allah'ı anmaktan alıkoyan şeylerle eğlenmek ve küçük günahları yapmakta ısrar etmek.

İşte bunlar dinin esaslarıdır. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Allah'ın salat ve selamı Peygamber'in ve soyunun üzerine olsun.

TevhİD HakkIndakİ Sözlerİ

İmran-us Sabi, Me'mun'un, İslam'a muhalif olan tüm bilginleri İmam aleyhi's-selam ile tartışmak için topladığı büyük bir mecliste, İmam aleyhi's-selam'a birçok sorular sordu; İmam da sorulan soruları birer birer cevaplandırarak ordaki bilginlerin hepsine galip oldu. Hadis uzun olduğundan dolayı biz, kitaba uygun olan bir bölümünü zikretmekle yetindik.

İmran-es Sabi, İmam *aleyhi's-selam*'a: "*Biz Allah'ı künhüyle mi biliyoruz, yoksa sıfatlarıyla mı? Bana açıklar mısınız?*" diye sorunca İmam *aleyhi's-selam* şöyle buyurdular:

İlk, tek ve ezeli nur olan O yüce zât, birdir; ortağı ve O'nunla beraber olan bir şey yoktur. O, ikincisi olmayan birdir. Ne (künhü) malumdur, ne de (vücudu) meçhul. Ne muhkemdir, (diğer varlıklar gibi açıktır), ne de müteşabih (gizli). Ne hatırdadır, ne unutulmuştur ve ne de diğer hiçbir varlığın ismiyle adlandırılabilecek bir şeydir. Bunun için kendi künhüyle kaim olan ilk varlıktır; (kendi zatına dayanmaktadır); kendisinden

386- Ulemâ, diğer hadisleri de nazara alarak çocuk doğurmuş olan bir kadının kan gördüğü takdirde en fazla on gün namazlarını terkedebileceğine fetva vermişlerdir.

başkasına ihtiyacı olmayan müstağni (ihtiyaçsız) bir nurdur. Ne bir vakitten (itibaren) vardır ve ne de bir vakite kadar olacaktır. Ne bir şeyin üzerinde durmuş (başka bir tabirle ne mekânı vardır), ne bir şeyin arkasına saklanmış ve ne de bir şeyin içerisine gizlenmiştir. İnsanın aklına O'nunla ilgili bir ışık, bir misal, bir karartı veya bir gölge geldiği zaman da onu kelimelerle ifade edemiyor. Bütün bu sıfatlara, O'ndan başka hiçbir şeyin olmadığı zamanda ve yaratılıştan önce sahip idi. "Hiçbir şeyin olmadığı zaman" demek de doğru değil, çünkü zaman da yoktu. Bunlar, sonradan ortaya çıkan tabirlerdir ki, maksadı anlatmak için onlardan yararlanılmaktadır. Ey İmran, anladın mı? İmran da: "*Evet anladım.*" dedi.

İmam *aleyhi's-selam* daha sonra şöyle buyurdular: "Bil ki tasavvur, meşiyyet ve iradenin manası birdir. Fakat isimleri farklıdır. Allah'ın, ilk irade ve meşiyyeti harflerdir ki onları, her şeyin aslı ve her müşkülün çözümü kılmıştır. Tasarım merhalesinde bu harfler kendilerinden başka hiçbir manayı, hiçbir varlığı ifade etmiyorlardı; varlıkları tasarıma bağlıydı. Allah tasarımdan öncedir. Çünkü Allah'tan önce hiçbir şey olmadığı gibi O'nunla beraber olan bir varlık da yoktur. Tasarım da harflerden öncedir. Çünkü harfler tasarımla ortaya çıkmıştır. Tasarım olduğunda gidilecek yol yoktu. Tasarım Allah'tandır; ama Allah'ın aynı değildir. Görmüyor musun, her şeyin fiili ve haddi kendisinden başkadır. Her şeyin sıfatı da yine kendisinden başkadır. Çünkü harfler, birbirlerinden ayrı oldukları müddetçe kendi başlarına harftirler ve kendilerinden başka hiçbir şeye delalet etmezler. Ama terkib edildiği zaman isim veya sıfat olarak, kendilerinden başka şeylere de delalet ederler.

Bil ki, vasıflandırılmayan bir şeyin sıfatı, adlandırılamayan bir şeyin adı ve sınırlandırılamayan bir şeyin sınırı olmaz. Allah'ın isimleri ve sıfatları, O'nun kemal ve varlığına delalet ederler. Bunlar, bir dörtgen, daire veya üçgenin bir alanı kuşattığı gibi Allah'ı kuşatmazlar. Allah isimler ve sıfatlarla tanınır; ama sınırlandırma şeklinde değil. Allah hakkında böyle bir şey olmaz. Bu yüzden yaratıklar, kendilerini tanıdıkları gibi Allah'ı tanıyamazlar. Eğer Allah'ın sıfatları O'na delalet etmeseydi, isimleri O'nu bildirmeseydi, halk Allah'ın isimleri ve sıfatlarına ibadet etmiş olurdu, hakikatine değil. Böyle olunca da ibadet edilen mâbud, Allah'tan başka olurdu. Çünkü sıfatları O'ndan başkadır.

İmran, İmam *aleyhi's-selam*'a: "*Tasarımın mahluk olup olmadığı hakkında bana bilgi ver.*" dediğinde de İmam *aleyhi's-selam* şöyle buyurdular:

Tasarım sakin (hareketsiz) bir mahluktur; sakin olduğundan dolayı da idrak olunmaz. Mahluk olmasının sebebi de sonradan var oluşudur. Onu sonradan var eden de Allah'tır. "Şey" diye isimlendirildiğinde mahluk olmuştur. Varlık âleminde Allah ve yaratığından başka üçüncü bir şey yoktur. Allah'ın yarattığı sakin, (hareketsiz) müteharrik (hareketli), değişik, karışık (mürekkeb), malum ve müteşabih olabilir. "Şey" diye isimlendirilen her şey mahluktur.

Seçkin kullar hakkındaki açıklaması

Irak ve Horasan alimlerinden bir grup Me'mun'un meclisinde toplanmışlardı, Hz.Rıza *aleyhi's-selam* da oturuma katılınca, Me'mun mecliste bulunan alimlere: **"Sonra da kitabı, kullarımızdan şeçtiklerimize miras kıldık."**[387] *ayetinin manasını bana söyleyin.*'' dedi.

Ulema: "*Allah, bu ayetten bütün ümmeti kasdetmiştir.*"

Me'mun:"*Ya Ebe-l Hasan, sen ne söylüyorsun?*"

İmam *aleyhi's-selam*:"Ben onların dediği şekilde demiyorum. Ben diyorum ki, Allah Teâla, bu ayetten Peygamber'in pâk Ehl-i Beyt'ini kastetmiştir."

Me'mun: "Allah, nasıl ümmeti değil de yalnız Ehl-i Beyt'i kasdetmiştir."

İmam *aleyhi's-selam*: "Eğer Allah Teâla ümmeti kasdetmiş olsaydı o zaman bütün ümmet mutlaka cennete giderdi. Allah Teâla mezkur ayetin ardından şöyle buyuruyor:

"Artık onlardan kimi kendi nefsine zulmeder, kimi orta bir yoldadır (mutedil hareket eder), kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda yarışır. İşte bu, pek büyük lütuf ve ihsandır."

Daha sonra hepsine cennet vaadinde bulunup şöyle buyurmuştur: **"Adn cennetleri (onlarındır); oraya girerler."**[388] Buna göre, ayette söz konusu olan miras Resulullah'ın pâk Ehl-i Beyt'ine mahsustur; başkalarına değil. Bunlar o kimselerdir ki, Allah onların vasfında şöyle buyurmuştur:

"Ancak ve ancak Allah, siz Ehl-i Beyt'ten her çeşit kiri (günah ve çirkinliği) gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister."[389] Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* de onların hakkında şöyle buyurmuştur: "*Ben kendimden sonra sizin aranızda iki değerli şey bırakıyorum: Biri Allah'ın kitabı, diğeri ise itretim olan Ehl-i Beytimdir. Bunlar havuzun (Kevserin) başında benimle buluşuncaya kadar asla birbirlerinden ayrılmazlar. Benden sonra onlara nasıl davranacağınıza dikkat edin. Ey insanlar, onlara bir şey öğretmeye kalkışmayın. Çünkü onlar sizden daha alimdirler.*"

Ulema: "*Ya Ebe-l Hasan, İtret'ten maksat Âl (Ehl-i Beyti)mdir, yoksa başkası mıdır?*"

İmam *aleyhi's-selam*: "Evet, İtret'ten maksat Âl'dır. (Ehl-i Beyt'tir)."

Ulema: *Resulullahsalla'llâhu aleyhi ve alih'den şöyle bir hadis nakledilmiştir:*

"***Ümmetim Âl'imdir***" *ve ashap da inkâr edilmeyecek müstefiz rivayetlerle,* "***Muhammed'in Âl'i, onun ümmetidir.***" *demişlerdir.*"

İmam *aleyhi's-selam*: "Söyleyin bakalım, sadaka Âl-i Muhammed'e haram mıdır, yoksa helal mı?"

Ulema: "*Evet haramdır.*"

İmam *aleyhi's-selam*: "Öyleyse sadaka bütün ümmete de haram mıdır?"

Ulema: "*Hayır, haram değildir.*"

387- Fatır/32.

388- Fatır/33.

389- Ahzab/33.

İmam *aleyhi's-selam:* İşte bu, Âl ve ümmet arasındaki farktır. Yazıklar olsun size, sizi nereye götürüyorlar? Zikir'den (Kur'an'dan) yüz mü çevirdiniz, yoksa azgın bir kavim misiniz? Rivayetin[390], açıkça seçkinler ve hidayet olanlar hakkında olup başkaları hakkında olmadığını bilmiyor musunuz?"

Ulema: "*Ya Ebe-l Hasan, bu sözün delili nedir?*"

İmam *aleyhi's-selam*: Şu ayet: **"Andolsun biz Nuh'u ve İbrahim'i (elçi olarak) gönderdik, peygamberliği ve kitabı onların soylarında kıldık. Öyle iken, içlerinde hidayeti kabul edenler vardır, birçoğu da fâsık olanlardır."**[391] Derken nübüvvet ve kitab mirası, hidayeti kabul edenlere geçti, fâsıklara değil. Nuh'un, Rabbinden şöyle bir istekte bulunduğunu bilmiyor musunuz? **"Dedi ki: Rabbim şüphesiz benim oğlum ailemdendir ve senin vaadin de doğrusu haktır."**[392] Çünkü Allah Teâla Nuh'un kendisini ve ehlini kurtaracağını vaad etmişti. Rabbi de cevabında şöyle buyurdu: **"Ey Nuh, kesinlikle o senin ailenden değildir. Çünkü o, salih olmayan bir iş (yapmıştır). Öyleyse hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme. Gerçekten ben, cahillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum."**[393]

Me'mun: "*Allah, İtret'i (Ehl-i Beyt'i), diğer insanlardan üstün kılmış mı?*"

İmam *aleyhi's-selam*: "Evet, Allah İtret'i, Kur'ân'ın inkâr edilmeyecek kesin ayetlerinde başkalarından üstün kılmıştır."

Me'mun: "*Kur'ân'ın neresinde?*"

İmam *aleyhi's-selam*: Kur'ân'ın şu ayetinde: **"Gerçek şu ki Allah, Adem'i, Nuh'u, İbrahim âl'ini (soyunu) ve İmran âl'ini âlemler üzerine seçti. Onlar birbirlerinden türeme bir zürriyettir. Allah işiten ve bilendir."**[394] Diğer bir ayette de şöyle buyurmuştur: **"Yoksa onlar, Allah'ın fazlından verdiği şeyler için insanlara (Peygamber ailesine) haset mi ediyorlar? Doğrusu biz İbrahim âl'ine (soyuna) kitabı, hikmeti verdik ve onlara büyük bir mülk de verdik."**[395]

Daha sonra bu ayetin ardından mü'minlere hitaben şöyle buyurmuştur:

"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan ulü'l-emre de itaat edin."[396]

Yani Allah'ın, kitap ve hikmeti miras olarak verdiği kimselere itaat edin. (Ama bazıları) Bu iki mirasdan dolayı onlara haset ettiler. Nitekim üstteki ayette şöyle geçti:

390- Uyun kitabının nakli şöyledir: "İlk ayetteki miras ve ikinci ayetteki tathirin seçkinler ve hidayete kavuşmuş olanlar hakkında olduğunu bilmiyor musunuz?" Bu nakil daha uygundur. Çünkü söz konusu olan, ayettir; rivayet değil.

391- Hadid/26.

392- Hud/45.

393- Hud/46.

394- Âl-i İmran/33,34.

395- Nisa/54.

396- Nisa/59.

"Yoksa onlar, Allah'ın fazlından verdiği şeyler için insanlara haset mi ediyorlar? Doğrusu biz İbrahim âl'ine (soyuna) kitabı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir mülk de verdik." Bu ayette seçkin ve pâk insanlara itaat kasdedilmiştir. Burada mülkden maksat onlara itaat etmektir."

Ulema: "*Allah Teâla Kur'an'da seçkin insanları açıklamış mı?*"

İmam *aleyhi's-selam*: "Evet, batına ilave olarak zahirde de Kur'ân'ın on iki yerinde açıkça beyan etmiştir."

Birinci ayet şudur: "**(Öncelikle) En yakın akrabalarını korkut.**"[397] Allah Teâla'nın bu ayette Peygamber'in Âl'ini kasdetmesi (onlar için) güzel bir makam, büyük bir fazilet ve yüce bir şereftir. İşte bu (on iki ayetten) birincisidir.

İkinci ayet de şudur: **"Ey Ehl-i Beyt, gerçekten Allah sizden her çeşit kiri (günah ve çirkinliği) gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister."**[398] Bu da hiçbir katı düşmanın dahi inkâr etmediği bir fazilettir.

Üçüncüsü de şudur: Allah Teâla, yaratıklarından tertemiz olanları ayırdığında, Mübahele ayetinde Peygamber'ine şöyle emretti: "**(Ey Muhammed) De ki: Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra da dua edelim ve Allah'ın lanetini yalan söylemekte olanların üstüne kılalım.**"[399] Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* bu ayetin düsturu gereğince Ali, Hasan, Hüseyn ve Fatıma'yı (aleyhim'us-selam) Medine'nin dışarısına çıkardı ve onları kendisi gibi kabul etti. Ayette geçen **"kendimiz"** ve **"kendiniz"**den maksadın ne olduğunu biliyor musunuz?

Ulema: "*Allah, onunla Peygamber'in kendisini kasdetmiştir.*"

İmam (a.s): (Hayır) Yanıldınız. Çünkü Allah onunla Ali *aleyhi's-selam*'ı kasdetmiştir. Buna delil de Peygamber'in *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurduğu şu sözdür: "Ya, Beni Velia kabilesi bundan vazgeçeceklerdir veyahut kendim gibi olan bir kişiyi onlara (karşı koymak için) göndereceğim." Yani Ali *aleyhi's-selam*'ı. İşte bu hiçbir kimsenin, ötesine geçmiyeceği bir özelliktir; hiçbir kimsenin ihtilaf etmediği bir üstünlüktür ve daha önce hiçbir yaratığın elde edemediği bir şereftir. Çünkü Peygamber, Ali'nin nefsini kendi nefsi gibi saymıştır. Bu da üçüncü ayettir.

Dördüncüsü de şudur: Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*, Ehl-i Beyt'ten başka bütün insanları, camiden dışarı çıkardı (onların camiye açılan evlerinin kapılarını kapattı). Bu duruma halk ve özellikle Abbas itiraz etti. Abbas: "*Ya Resulullah, neden Ali'yi bıra kıp da bizi dışarı çıkardın?*" dediğinde Hz.Resul şöyle buyurdular: "Ben onu bırakıp sizi dışarı çıkarmadım. Allah onu bıraktı ve sizi dışarı çıkardı." İşte, Hz.Resulullah*salla'llâhu aleyhi ve alih*'in Ali *aleyhi's-selam*'a buyurduğu: "*Harun Musa'ya nasıldıysa sen de bana öylesin.*" sözünün açıklaması da budur.

397- Şuarâ/214.

398- Ahzab/33.

399- Âl-i İmran/61.

Ulema: "*Bu üstünlüğün Kur’an'la ne ilişkisi vardır?*".

İmam (a.s): "Bu konuda size Kur’an'dan bir ayet getirip okuyacağım..

Ulema: "*Getir.*"

İmam (a.s): o ayet şudur: **"Musa'ya ve kardeşine, Mısır’da kavminiz için evler hazırlayın ve evlerinizi kıble yapın... diye vahyettik."**[400] Bu ayet Harun'un Musa'nın nezdindeki makamını beyan ediyor (Harun, Musa’nın kardeşi, yardımcısı ve veziri idi). Bu ayet yine Ali *aleyhi's-selam*’ın, Hz. Peygamber*salla'llâhu aleyhi ve alih*'in nezdindeki makamını da beyan etmektedir. Bununla birlikte Peygamber'in şu buyruğunda da (Ehl-i Beyt'in üstünlüğü için) apaçık bir delil vardır: "Bu camiye, Muhammed ve Âl-i Muhammed'den başka hiçbir kimsenin cünüp ve hayız olarak girmesi caiz değildir."

Ulema: "*Bu (çeşit) izah ve beyan ancak siz Resulullah'ın Ehl-i Beyt’i yanında bulunur.*" (Yani bu çeşit açıklamaları sizden başka kimse bilmez ve kabul etmez.) dediler.

İmam *aleyhi's-selam* şöyle buyurdular: "Bizim bu makamımızı kim inkâr edebilir? Oysaki Hz. Resulullah (diğer bir yerde) şöyle buyurmuştur: "**Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır. Kim ilim şehrini dilerse, kapısından girmelidir.**" İzah ve beyan ettiğimiz şeylerdeki (mevcut olan) üstünlüğü, şerefi, seçkinliği ve temizliği inatçı düşmanlardan başka hiç kimse inkâr etmez. Bu nimetlere karşı Allah-u Azze ve Celle'ye şükürler olsun. Bu da dördüncüsüdür.

Beşinci ayet de şudur: **"Akrabalarının hakkını ver."**[401]

Bu, Aziz ve Cebbar olan Allah’ın, Ehl-i Beyt'i mahsus kıldığı bir özelliktir. Allah Teâla onları bütün ümmetten seçkin kılmıştır. Bu ayet Resulullah*salla'llâhu aleyhi ve alih*'e indiğinde Resulullah şöyle buyurdular: "Fatıma'yı yanıma çağırın." Fatıma geldiğinde Resulullah: "Ey Fatıma!" diye buyurdular. Fatıma: "Buyurun ey Allah’ın Resulü!" dedi. Resulullah: "Fedek'i elde etmek için ne at sürülmüştür ve ne de deve. Bu yüzden Fedek bana mahsustur, diğer müslümanlara mahsus değildir. Ben Allah'ın emri üzerine onu sana bağışladım. Öyleyse onu kendin ve evladın için al." Bu da beşincisidir.

Altıncı ayet de şudur: **"De ki: Sizden, tebliğime karşılık bir ücret istemiyorum, isteğim ancak yakınlarıma sevgidir..."**[402]

Bu, sadece İslam Peygamber’ine mahsus olan bir özelliktir, diğer peygamberlere değil. Yine Ehl-i Beyt'e mahsus olan bir özelliktir, diğer kimselere değil. Bunun beyanı şudur ki, Allah Teâla diğer peygamberlerden bu sözü naklederken, örneğin Nuh *aleyhi's-selam*’dan şöyle naklediyor: **"Ey kavmim, ben sizden buna karşılık bir mal istemiyorum. Benim ecrim ancak Allah'a aittir. Ben iman edenleri kovacak da değilim; şüphe yok ki onlar, Rablerine kavuşacaklar, fakat ben sizi, cahillik etmekte olan bir kavim görüyorum."**[403]

400- Yunus/87.

401- İsrâ/26.

402- Şura/23.

403- Hud/29.

Hud *aleyhi's-selam'*dan şöyle naklediyor: **"Dedi ki: ...Ey kavmim, ben bunun karşılığında sizden hiçbir ücret istemi-yorum. Benim ücretim ancak beni yaratana aittir. Hâlâ akıl etmeyecek misiniz?"**[404]

Ama Allah Teâla Resulullah'a *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: **"De ki: Sizden, tebliğime karşılık bir ücret istemiyorum; istediğim, ancak yakınlarıma sevgidir."**[405] Allah Teâla, onların kesinlikle dinden çıkmayacaklarını ve hiçbir zaman sapıklığa yönelmiyeceklerini bildiğinden dolayı onların sevgisini ve dostluğunu farz kılmıştır. Onları sevmenin farz olmasının diğer delili de şudur: Eğer bir kimse bir kimseyle dost olur da akrabalarından bazısı ona düşman olursa (ister istemez) kalp salim kalmaz (o dostluk bozulur). Allah Teâla da Peygamber'in mübarek kalbinde hiçbir mü'mine karşı bir kırgınlık olmamasını istediği için Ehl-i Beyt'in sevgisini onlara farz kıldı. Kim bu vazifeye riayet edip, Resulullah'ı ve Ehl-i Beyt'ini severse, Resulullah'ın onu sevmemesi mümkün değildir. Ama kim bu vazifeyi terkeder, ona amel etmez ve Peygamber'in Ehl-i Beyti'ne nefret duyar ve düşmanlıkta bulunursa Hz. Resulullah da ona nefret duyar. Çünkü o adam ilahi farizelerden birini terketmiştir.

Bundan daha üstün bir fazilet ve bir şeref var mıdır? Şu ayet: **"De ki: sizden tebliğime karşılık hiçbir ücret istemiyorum, isteğim ancak yakınlarıma sevgidir."** nazil olduğunda, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* ashabı arasında ayağa kalkıp Allah'a hamd u sena etti ve şöyle buyurdu: "Ey insanlar, Allah size bir vazife farz kılmıştır, onu yapar mısınız?" Hiç kimse cevap vermedi. İkinci gün de ayağa kalktı ve aynı sözü tekrarladı. Yine hiç kimse cevap vermedi. Üçüncü gün de ayağa kalkıp: "Ey insanlar, Allah size bir vazife farz kılmıştır, onu yapar mısınız?" diye buyurunca yine hiçbir kimse cevap vermedi. Bunun üzerine: "Ey insanlar, bu vazife ne altın ve ne de gümüş gerektirir; ne yiyilecektir ve ne de içilecektir." buyurduğunda halk: "*Artık ne buyuruyorsanız buyurun.*" dediler. Bunun üzerine Resulullah mezkur ayeti onlara tilavet etti. Onlar da: "*Allah'ın istediği bu olursa, bunu yaparız.*" dediler. Ama onların çoğu, bu söze bağlı kalmadılar.

Daha sonra İmam Rıza *aleyhi's-selam* şöyle buyurdular: Babam ceddimden, o da babalarından ve onlar da Hüseyin ibn-i Ali'den şöyle rivayet eder: "Muhacir ve Ensar, Resulullah'ın huzuruna varıp şöyle dediler: "*Ya Resulullah, hem sizin ve hem de gelen misafirlerin masrafları oluyor. İşte bu (sizin yetkinizde olan) mal ve kanlarımızdır; bu hususta istediğiniz şekilde hüküm verin. Çekinmeden dilediğiniz şeyi bağışlayın ve dilediğiniz şeyi bırakın.*" Allah Teâla (onlara cevap olarak) Ruh-ul Emin'i gönderip şöyle buyurdu: "(Ey Muhammed,) **De ki Sizden hiçbir ücret istemiyorum, isteğim ancak yakınlarıma sevgidir."** Benden sonra da akrabalarımı incitmeyin."

Toplantıda bulunanlardan bazıları dışarı çıktıklarında şöyle dediler: "*Resulullah teklifimizi, kendisinden sonra yakınlarına özenmemiz için reddetti. Bu, Peygamber'in (kendi yanından uydurup) Allah'a iftirasından*

404- Hud/51.

405- Şura/23.

başka bir şey değildir." Elbette çok ağır bir sözdü bu. Bunun üzerine Allah Teâla şu ayeti indirdi: **"Yoksa, kendisi onu uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer onu ben uydurdumsa, bu durumda siz Allah'tan bana (gelecek) olan hiçbir şeye (karşı) malik olamazsınız. O sizin, kendisi hakkında ne taşkınlıklar yapmakta olduğunuzu daha iyi bilendir. Benimle sizin aranızda şahid olarak O yeter. O, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir."**[406] Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* onların peşine birisini gönderdi, geldiklerinde onlara: "Sizler bir şey mi söylediniz?" diye buyurdular. Onlar "Evet, ya Resulullah, bizlerden bazıları bizim için hoş olmayan ağır bir söz söyledi." dediler. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*, nazil olan ayeti onlara okudu. Onlar (bunu duyunca) şiddetli bir şekilde ağladılar.

Daha sonra Allah Teâla şu ayeti nazil etti: **"Kullarından tövbeyi kabul eden ve kötülükleri affeden ve işlemekte olduklarınızı bilen O'dur."**[407] Bu da altıncısıdır.

Yedinci ayet de şudur: **"Hiç şüphesiz, Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler, siz de ona salât edin ve tam bir teslimiyetle ona selam verin."**[408] Bunu düşmanlar da biliyorlar ki, bu ayet nazil olduktan sonra halk: "*Ya Resulullah, biz sana selam vermeyi biliyoruz, fakat salat nasıl olur?*" diye sordular. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurdular ki, şöyle deyin: "Allahumme salli ala Muhammed'in ve Âl-i Muhammed, kema salleyte ala İbrahim'e ve Âl-i İbrahim, inneke Hamidun Mecid." İmam *aleyhi's-selam* orada bulunanlara: "Ey Cemaat, sizler arasında bu konuda bir ihtilaf mı var?" diye sordu. Orada bulunanların hepsi: "*Hayır.*" dediler.

Me'mun:Bu konuda asla ihtilaf yoktur, bilakis ittifak vardır. Fakat Ehl-i Beyt hakkında bundan daha açık bir ayet var mı?"

İmam *aleyhi's-selam*: Söyleyin bakalım "Yâ-sîn ve'l Kur'an'il Hakim, inneke le minel murselin, ala sıratin mustakim" ayetlerinin başında geçen "Yâ-sîn" kelimesinden kasdedilen kimdir? dedi.

Ulema: "*Yasin, Muhammed'dir ve bunda hiçbir şüphe yoktur.*"

İmam *aleyhi's-selam*: Allah Teâla, bu konuda Muhammed ve Âl-i Muhammed'e öyle bir fazilet vermiştir ki, hiç kimse vasfının hakikatine erişemez. Çünkü Allah Teâla, peygamberlerin dışında, başka hiç kimseye selam vermemiştir. Allah Teâla buyurmuştur ki: **"Alemler içinde Nuh'a selam olsun."**[409] **"İbrahim'e selam olsun."**[410] **"Musa'ya ve Harun'a selam olsun."**[411] Ama Allah Teâla "Nuh'un âl'ine selam olsun" veya "İbrahim'in âl'ine selam olsun." veyahut "Musa ve Harun'un âl'ine selam olsun." buyurmamıştır. Sadece Âl-i Yâsîn'e selam olsun. diye buyurmuştur. Yani Muhammed'in Ehl-i Beyt'ine.

406- Ahkaf/8.

407- Şura/25.

408- Ahzab/56.

409- Saffat/79.

410- Saffat/109.

411- Saffat/120.

Me'mun: "*Andolsun ki, bu nükte ve bu izah ve beyan, ancak nübüvvet madeninde olabilir.*" Bu da yedincisidir.

Sekizinci ayet de şudur: **"Bilin ki, ganimet olarak ele geçirdiğiniz şeylerin beşte biri muhakkak Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarınındır..."**[412] Allah Teâla, kendine ve Peygamber'ine bir pay ayırdığı gibi yakınlara da bir pay ayırdı. İşte bu, Âl (Ehl-i Beyt) ve ümmet arasındaki farktır. Çünkü Allah Teâla, Âl'i (Ehl-i Beyt'i) bir mevkide karar kılmış, diğer insanları da ondan aşağıdaki bir mevkide. Kendisi için beğendiğini onlar için de beğenmiştir ve bu konuda onları seçkin kılmıştır. Kendisi ve onlar için beğendiği her fey, ganimet ve diğer şeylerde ilk önce kendisini, sonra Peygamber'i, daha sonra da Peygamber'in yakınlarını zikretmiştir. Nitekim (Humus ayetinde) şöyle buyurmuştur: **"Bilin ki, ganimet olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri mutlaka Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarınındır..."** İşte bu ayet Allah'ın natık kitabında kıyamete kadar onlar için açık bir te'kid ve daimi bir emirdir. Öyle bir kitaptır ki , **"Batıl, ona önünden de ardından da yaklaşamaz. (Çünkü O) Hüküm ve hikmet sahibi olan ve çok övülen (Allah) tarafından indirilmiştir."**[413] Ama ayetin ardında zikredilen yetim ve yoksullara gelince; (onların durumları yakınlardan farklıdır, çünkü) yetim baliğ olduğunda humus sahipleri sırasından çıkar ve onun için bir pay olmaz. Yoksul da zengin olduğunda ganimetlerden onun için bir pay olmaz; ganimeti almak da onun için caiz değildir. Ama yakınların payı kıyamete kadar, ister zengin olsunlar, ister fakir, onlar için sabittir. Çünkü Allah ve Resulü'nden daha zengin hiçbir kimse yoktur, bununla birlikte kendisi ve Resulü için ganimetten bir pay ayırmıştır. Kendisine ve Resulü'ne beğendiği şeyi Zilkurba (yakınlar) için de beğenmiştir. Böylece fey (savaş yapılmadan elde edilen mal) hakkında da kendisi ve Resulü için istediği şeyi Zilkurba için de istemiştir. Ganimette olduğu gibi ilk olarak kendi hakkını, sonra Peygamber'in hakkını ve daha sonra da Zilkurba'nın (Resulullah'ın yakınlarının) hakkını zikrederek Zilkurba'yı Allah ve Resulu'nün ismiyle birlikte ve onların peşinden zikretmiştir.

İtaat konusunda da durum aynıdır. Allah Teâla buyurmuştur ki: **"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulü-l emre."** [414] (Ulü-lemr, Allah ve Resulünden sonra kendilerine itaat edilecek emir sahipleridir.) Burada da yine ilk önce kendisini, sonra Peygamber'i ve daha sonra da Ehl-i Beyt'i zikretmiştir. Velayet ayetinde de Allah Teâla şöyle buyurmuştur: **"Sizin veliniz, (ve yetki sahibiniz) ancak Allah'tır, O'nun Resulüdür ve inananlardır..."** [415] Yani Emir-ül Mü'minin Ali'dir.

Allah Teâla ganimet ve fey'de, kendi payını ve Peygamber'in payını onların payıyla birlikte ve beraber zikrettiği gibi onların velayetini (yöneticilik hakkını) ve Peygamber'e itaati kendisine itaatle birlikte zikretmiştir. Yüce Allah'ın, Ehl-i Beyt'e olan bu nimeti ne kadar da

412- Enfal/41.

413- Fussilet/42.

414- Nisâ / 59

415- Mâide/55.

büyüktür. Ama sadaka (zekât) meselesi geldiğinde; (Allah Teâla) kendisini, Resulü'nü ve Resul'ünün Ehl-i Beyti'ni ondan münezzeh kıldı ve şöyle buyurdu: **"Sadakalar, Allah'tan bir farz olarak yalnızca fakirler, düşkünler, (zekât) işinde görevli olanlar, kalpleri (İslam'a) ısındırılacaklar, köleler, borçlular, Allah yolunda (olanlar) ve yolda kalmışlar içindir."**[416] Bunların arasında Allah Teâlanın, kendisi, Resul'ü ve Zilkurba (yakınlar) için bir pay tayin ettiğini bulabilir misiniz? Münezzeh kılma sırası geldiğinde, kendisini, Resul'ünü ve Resul'ünün Ehl-i Beyt'ini ondan münezzeh kıldı. Münezzeh kılmakla yetinmeyip sadakayı onlara haram kıldı. Çünkü sadaka Muhammed ve Ehl-i Beyt'ine haramdır. Sadaka insanların (malının) kiri olduğu için onlara helal değildir. Çünkü onlar her çeşit kirden münezzeh kılınmışlardır. Allah onları her çeşit kirden münezzeh kılıp seçtiğinde kendisine beğendiği şeyi onlar için de beğenmiştir; kendisine beğenmediği şeyi onlar için de beğenmemiştir.

Dokuzuncusu da şudur: Biz zikir ehliyiz; öyle zikir ehli ki Allah Teâla, kitabında (onların hakkında) şöyle buyurmuştur: **"Eğer bilmiyorsanız zikir ehlinden sorun."**[417]

Ulema- Allah bu ayetten Yahudi ve Hıristiyan alimlerini kasdetmiştir.

İmam *aleyhi's-selam*: "Böyle bir şey mümkün mü? O zaman bizi kendi dinlerine çağırırlar ve "bizim dinimiz İslam dininden daha üstündür" derler."

Me'mun: "*Ya Ebe-l Hasan, bunların sözünün reddinde bir izah ve beyanın (delilin) var mıdır?*"

İmam *aleyhi's-selam*: "Evet, zikir Resulullah'tır, biz ise zikrin ehliyiz. Talak suresinin şu ayetiyle bu konu açıklığa kavuşmuştur: **"Ey inanan akıl sahipleri, Allah'tan korkup sakının. Doğrusu Allah, O'nun apaçık ayetlerini size okuyacak bir resul, bir zikir indirmiştir."**[418] Bu ayetteki zikir Resulullah'tır, biz ise onun ehliyiz. Bu da dokuzuncusudur.

Onuncusu da şu tahrim ayetidir: **"Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz... size haram kılındı."**[419] Söyleyin bakalım, Eğer Resulullah hayatta olsaydı benim kızım veya oğlumun kızı veyahut soyumdan gelen kızlarla evlenmesi doğru olur muydu?"

Ulema: "*Hayır, olmazdı.*"

İmam *aleyhi's-selam*: "Sizin kızlarınızla nasıl; evlenebilir miydi?

Ulema: "*Evet evlenebilirdi.*"

İmam *aleyhi's-selam*: "Öyleyse bu, bizim O'nun Ehl-i Beyt'i olduğumuza bir delildir, sizin değil. Eğer O'nun Ehl-i Beyt'inden olsaydınız, bizim kızlarımızın O'na haram olduğu gibi sizin de kızlarınız O'na haram olurdu. Demek ki biz onun Ehl-i Beyt'indeniz, siz ise onun ümmetindensiniz. İşte âl (Ehl-i Beyt) ve ümmet arasındaki fark budur. Âl

416- Tövbe/60.

417- Nahl/43.

418- Talak/10,11.

419- Nisa/23.

(Ehl-i Beyt) Peygamber'in kendisindendir, fakat ümmet böyle değildir. Bu da onuncusudur.

Onbirincisi de Mü’min suresindeki şu ayettir: **"Firavun âl'inden (ailesinden) imanını gizlemekte olan mü’min bir adam dedi ki: Siz, benim Rabbim Allah'tır, diyen bir adamı öldürüyor musunuz? Oysa o, size Rabbinizden apaçık belgelerle gelmiş bulunmaktadır..."**[420]

Bu adam Firavun'un dayısı oğluydu. Allah Teâla onu, nesebinden dolayı Fıravun’a nisbet etmiştir, dininden dolayı değil. Böylece biz de doğum yönünden Peygamber’in Ehl-i Beyt’i olduğumuz için O’na mahsus kılınmışız, din yönünden ise bütün insanlar gibi sayılmışız. Bu da âl (Ehl-i Beyt) ve ümmet arasındaki diğer bir farktır. Bu da onbirincisidir.

Onikincisi de şu ayettir: **"Ehline namazı emret ve kendin de ona karşı sabırlı ol."**[421] Allah bizi bu özellikle üstün kılmıştır. Çünkü bizi de onunla beraber namaza emretmiştir. Sadece bizi bu özellikle üstün kılmıştır, ümmeti değil. Resulullah bu ayet nazil olduktan sonra dokuz ay boyunca her gün beş defa namaz vakitlerinde Ali ve Fatıma *aleyhi's-selam*’ın kapısına gelip şöyle buyuruyordu: "Namaza! Allah size rahmet etsin." Allah Teâla, Peygamber’in bütün ailesi içerisinde bize yaptığı bu bağışı, peygamberlerin evlatlarından hiçbiri hakkında yapmamıştır. Bu da âl (Ehl-i Beyt) ve ümmet arasındaki diğer bir farktır.

Hamd Alemlerin Rabb'i olan Allah'a mahsustur ve Allah'ın salatı peygamberi Muhammed'e olsun.

İMAMET, İMAM VE İMAM'IN MAKAMI HAKKINDAKİ AçIklamasI

Abdülaziz ibn-i Müslim şöyle diyor: *Merv şeh-rinde Hz.Rıza aleyhi's-selam ile beraber olduğum sırada, bir gün merkez camiine gittim, halkın imamet hakkında tartıştıklarını ve birçok farklı görüş ortaya koyduklarını gördüm. Mevlam Rıza aleyhi's-selam’ın yanına varıp macerayı kendisine anlattım. İmam hazretleri gülümseyerek şöyle buyurdular*:

Ey Abdülaziz, halk cahil kalıp dinlerinde aldanmışlardır. Allah Teâla dini Peygamber için kamil etmedikçe ve içinde her şeyin açıklaması bulunan Kur’an’ı O’na indirip, helal, haram, hudud, ahkâm ve halkın ihtiyaç duyduğu her şeyi tamamıyla açıklamadıkça Peygamber’in ruhunu almadı. Allah Teâla şöyle buyurmuştur: **"Biz kitapta hiçbir şeyi noksan bırakmadık."**[422] Allah Teâla, Peygamber’in ömrünün sonlarına doğru Veda Haccı'ndan dönerken şu ayeti kendilerine nazil etti: **"Bugün dininizi ikmal ettim, size verdiğim nimetimi tamamladım, size din olarak İslam'ı seçip beğendim."**[423] İmamet meselesi dinin kemalindendir. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* vefat etmeden önce dininin nişanelerini ümmetine açıkladı, onların yollarını aydınlattı ve onları doğru yola hidayet etti, Ali *aleyhi's-selam*’ı onlar için önder ve imam tayin etti. Ümmetin ihtiyaç duyduğu hiçbir şeyi açıklanmamış olarak bırakmadı. Kim Allah'ın, kendi dinini ikmal etmediğini (noksan bıraktığını) zannederse, Allah'ın kitabını reddetmiştir ve Allah'ın kitabını

420- Mü’min/28.

421- Tâhâ/132.

422- En’âm/38.

423- Maide/3.

reddeden de kâfirdir. Halk, imametin kadrini ve ümmet arasındaki yerini biliyor mu ki, imam seçmeleri doğru olsun?

İmamet öyle bir makam ki, Allah Teâla Hz.İbrahim'i, nübüvvet ve dostluk (halillik) makamından sonra üçüncü bir makam ve fazilet olarak onunla şereflendirip bu makamla ismini yüceltmiştir. Allah Teâla şöyle buyurmuştur: **"Hani Rabbin, İbrahim'i bazı kelimelerle denemeden geçirmişti, o da bunları tam olarak yerine getirmişti (o zaman Allah İbrahim'e): "Seni şüphesiz, insanlara imam kılacağım." demişti. (Hz. Halil bu durumdan hoşnut olarak:) "Soyumdan olanlardan da?" deyince, (Allah): "Zalimler benim ahdime erişemez." buyurmuştu."**[424] İşte bu ayet zalimlerin imametini kıyamete kadar reddetmiştir. Derken bu makam ümmetin seçkinlerine mahsus kılınmıştır. Sonra Allah Teâla imameti, seçkin ve temizlerin soyunda kılmakla ona değer vermiş ve buyurmuştur ki: **"Ona (İbrahim'e) İshak'ı ve torunu Yakub'u armağan ettik ve hepsini de salihler kıldık ve onları, kendi emrimizle (halkı) hidayete yönelten imamlar kıldık ve onlara hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar bize ibadet edenlerdi."**[425] İbrahim *aleyhi's-selam*'ın zürriyeti, İslam Peygamber'ine varıncaya kadar daima bu makamı asırdan asıra biribirinden miras almıştır. Allah Teâla buyurmuştur ki: **"Doğrusu insanların İbrahim'e en yakın olanları, ona uyanlar ve bu Peygamber'e iman edenlerdir."**[426] Böylece imamet onlara mahsus kılındı ve Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* onu Ali *aleyhi's-selam*'ın uhdesine bıraktı; ve bu makam onun, Allah'ın kendilerine ilim ve iman verdiği seçkin nesline intikal etti. Allah onların hakkında şöyle buyurmuştur: **"Kendilerine, ilim ve iman verilenler ise (kıyamet günü, dünyada ve berzahta bir saattan fazla eğlenmediklerine dair yemin eden suçlulara cevap olarak) derler ki: "Andolsun ki siz, Allah'ın kitabında (yazılı süre boyunca) diriliş gününe kadar yaşadınız; işte bu dirilme günüdür; fakat siz bilmiyorsunuz."**[427] Bu olagelen bir sünnettir; Allah bunu kıyamete dek Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in soyunda karar kılmıştır. Çünkü Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'den sonra bir peygamber yoktur. Öyleyse bu cahil insanlar, imamı kendi reyleriyle nasıl seçebilirler?

İmamet peygamberlerin makamı, vasilerin mirasıdır. İmamet, Allah'ın ve Resulünün hilafetidir; Emir-ül Mü'minin Ali'nin makamı, Hasan ve Hüseyin'in hilafetidir.

İmam, dinin ipi, müslümanların nizamı, dünyanın salahı ve mü'minlerin izzetidir. İmam, İslam'ın gelişen kökü, yücelen dalıdır. İmam'la, namaz, zekât, oruç, hac ve cihad kâmil olur, ganimet ve sadakalar çoğalır, had (şer'i ceza) ve ahkâm uygulanır, hudut ve sınırlar korunur.

424- Bakara/124.

425- Enbiya/72,73.

426- Âl-i İmran/68.

427- Rum/56.

İmam, Allah'ın helalini helal, haramını da haram kılar, şer'i cezaları uygular, Allah'ın dinini savunur, (halkı) hikmet, güzel öğüt ve açık delillerle Allah'ın yoluna davet eder.

İmam, gözlerin göremiyeceği ve ellerin ulaşamayacağı bir ufukta doğan ve ışınlarını âleme saçan bir güneşe benzer.

İmam, ışık saçan dolunay, parlak kandil, doğan nur, karanlıklar ortasında hidayet yıldızı, doğru yolu gösteren kılavuz ve helak olmaktan kurtarıcıdır.

İmam, yüksek tepede yanan bir ateştir. Isınmak isteyene sıcaklık bahşeder, tehlikeli yerlerde kılavuzdur, ondan ayrılan helak olur.

İmam, yağmur yağdıran bulut, bol sağnak yağmur, kapsayıcı gölgesi olan gök, döşenmiş yer, bol suyu olan pınar, selin bıraktığı göl ve yerden biten yeşilliktir.

İmam, yumuşak huylu emin, şefkatli baba ve ikiz kardeştir. Küçük yavrusuna iyilik yapan (şefkatli) anne gibidir ve kulların sığınağıdır.

İmam, Allah'ın, yeryüzündeki ve mahlukatı arasındaki emini, kullarına hücceti ve şehirlerindeki halifesidir. (Halkı) Allah'a çağıran ve O'nun belirlediği sınırları savunandır.

İmam, günahlardan tertemiz kılınan, ayıplardan arındırılmış olan, özelliği ilim, nişanesi hilim olan, dinin düzeni, müslümanların izzeti, munafıkların öfkesi ve kâfirlerin yok edicisidir.

İmam, zamanın yeganesidir. Hiçbir kimse onun makamına ulaşamaz; hiçbir alim onun dengi olamaz. Onun bedeli, misli ve eşi bulunmaz. Bağışlayan Allah'ın fazlı ile, talep ve kesbe dayanmaksızın, bütün faziletleri taşır. Durum böyle iken kim, İmam'ı tanıyabilir veya özelliklerinin özüne ulaşabilir?

Heyhat, heyhat! İmam'ın makamlarından veya faziletlerinden birini tarif etmekte akıllar yitmiş, zihinler şaşkınlığa düşmüş, beyinler hayran kalmış, hatipler aciz kalmış, şairler yorulmuş, edipler acze düşmüş, fasihler yorulup güçsüzleşmiş, bilginler susup kalmış, hepsi acz ve güçsüzlüğünü itiraf etmiştir. Şu halde, onu bütünüyle anlatmak, olduğu gibi nitelemek nasıl mümkün olur? Kim, onun yerine geçebilir; ona olan ihtiyacı giderebilir? Bu nasıl mümkün olur? Oysa İmam, yıldızlar gibi kendisine ulaşmak iste-yenlerin elinden ve niteleyenlerin nitelemesinden uzaktır.

Bunlar bu makamın, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'*in Ehl-i Beyt'inden başkasında bulunacağını mı zannediyorlar? Andolsun Allah'a, nefisleri onları aldatmış ve onları yanlış arzulara sevketmiştir. Onlar, sarp ve kaygan olan yüksek bir yere çıkmak istemişler de, ayakları kayarak uçuruma yuvarlanmışlardır. Kendi reyleriyle bir imam seçmek istemişler; oysa İmam seçmek nerde onların işi olabilir? İmam, cehaletten uzak alim, hile yapmayan yönetici ve nübüvvet madeni olmalıdır. Nesebiyle ayıplanmamalı ve soy sop sahibi hiçbir kimse onunla boy ölçüşememeli. Kureyş kabilesinden, Haşimi soyundan ve Peygamber aile-sinden olmalı; şereflilere şeref vermelidir. Abdümenaf neslinden gelmelidir. Coşkun ilime ve kâmil hilme sahip, işleri yürütebilen, siyaset bilen, riyasete layık, İtaati farz olan, Allah'ın emrini ayakta tutan ve Allah'ın kullarının hayrını isteyen biri olmalıdır. Allah, peygamberleri ve onların vasilerini -Allah'ın

salâtı onlara olsun- muvaffak eder, onları sebatlı kılar, başkalarına vermediği gizli ilim ve hikmetlerden onlara verir. İlimleri, zamanlarındaki bilginlerin ilminin üstünde olur. Allah Teâla buyurmuştur ki:

"Hakka ulaştıran mı uyulmaya daha layıktır, yoksa doğru yola ulaştırılmadıkça kendisi hidayete ulaşmıyan mı? Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz?"[428]

Talut kıssasında da şöyle buyurmuştur:

"Şüphe yok ki Allah, size onu seçti ve onu bilgi ve vücutta sizden üstün kıldı. Allah, mülkünü dilediğine verir."[429] Davud *aleyhi's-selam*'ın kıssasında da şöyle buyurmuştur: **"Davud Calut'u öldürdü. Allah da ona mülk (saltanat) ve hikmet ihsan etti ve ona dilediğinden öğretti."**[430] Resul'üne de şöyle buyurmuştur: **"Allah, sana kitabı ve hikmeti indirdi ve sana bilmediğin şeyleri öğretti ve Allah'ın senin üzerindeki fazlı (lütuf ve ihsanı) pek büyüktür."**[431] Peygamber'in Ehl-i Beyt'i, itreti ve soyundan olan imamlar hakkında da şöyle buyurmuştur: **"Yoksa onlar, Allah'ın kendi fazlından insanlara (Peygamber Ehl-i Beyt'ine) verdikleri şeyler için onlara haset mi ediyorlar? Doğrusu biz İbrahim soyuna kitap ve hikmet verdik ve onlara büyük bir mülk (saltanat) de ihsan ettik. Böylece onlardan kimi, ona inandı, kimi de ona sırt çevirdi ve çılgın ateş olarak cehennem onlara yeter."**[432]

Allah, bir kulu, kullarının işlerini yönetmek için seçtiğinde bu iş için onun göğüsünü genişletir, hikmet çeşmelerini kalbine yerleştirip diline akıtır. Artık bundan sonra hiçbir sorunun cevabında aciz kalmaz, onda doğrudan başka bir şey bulunmaz. O daima ilahi tevfik, sebat ve te'yidden yararlanarak hata ve yanlışlıklardan korunmuş olur. Allah onu, yaratıklarına hüccet ve kullarına şahid olması için böyle yapar. Acaba insanlar, böyle bir kimseyi bulup seçebilirler mi? Ve seçtikleri kimsenin de bu vasıfları taşıyan olması mümkün olur mu?

HİkmeT, Öğüt, Zühd, Ve takva Hakkındakİ Kısa Sözlerİ

1- Mü'min, kendisinde üç haslet olmadıkça mü'min olmaz: Rabbinden bir sünnet, Peygamber'inden bir sünnet ve imamından bir sünnet. Rabbinden olan sünnet, sırrı gizlemektir. Peygamber'inden olan sünnet, halkla iyi geçinmektir. İmamından olan sünnet de sıkıntı ve zorluklarda sabırlı olmaktır.

2- Nimet sahibi olan kimse, ailesine rahat bir geçim sağlamalıdır.

3- İbadet, çok (mustahap) namaz kılmak ve çok (mustahap) oruç tutmak değil; ibadet, Allah'ın işleri hakkında çok düşünmektir. (Çünkü ancak bu yolla insan Allah'a iyice tanıyabilir ve ihlasla ona ibadet eder.)

4- Peygamberlerin sıfatlarından biri de temizliktir.

428- Yunus/35.

429- Bakara/247.

430- Bakara/251.

431- Nisa/113.

432- Nisa/54,55.

5- Üç şey paygamberlerin sünnetindendir: Güzel koku kullanmak, bedendeki kılları kesmek ve çok cima yapmak.[433]

6- Emin, sana hıyanet etmemiş, sen haine güvenmişsin. *(Bu söz, emaneti zayi edilen bir kimse için söylenmiştir. Maksat, emin insanlara su-i zanda bulunmamak ve herkesi de emin saymamak gerektiğini açıklamaktır.)*

7- Allah bir işi irade ettiği zaman kulların aklını alır; böylece emrini gerçekleştirir, iradesi yerini bulur. Emrini gerçekleştirdikten sonra herkese aklını geri verir. O zaman "Bu (olay) nasıl oldu ve nerden ortaya çıktı?" diye şaşırırlar.

8- Susmak, hikmet kapılarından bir kapıdır. Susmak, (boş yere konuşmamak), muhabbet kazandırdığı gibi her hayrın da kılavuzudur.

9- Boş işler, boş sözleri gerektirir.

10- Büyük kardeş baba yerindedir.

11-"*Adi insan kimdir?*" *diye sorduklarında İmam*: "Sahip olduğu şey, kendisini Allah'tan alıkoyan (gafil eden) kimsedir." *buyurdular.*

12- *İmam aleyhi's-selam yazının üzerine (onu kurutmak için) toprak serpip;* "(Bunun) sakıncası yoktur." *buyuruyordu. Bir şeyleri not etmek istediğinde de*: "Bismillahirrahmanirrahim, inşaallah hatırlarım." *yazıp sonra dilediği şeyi yazardı.*

13- Sözünü ettiğin kimse hazırsa künyesini, hazır değilse ismini zikret.

14- Herkesin dostu onun aklıdır; düşmanı ise cehaletidir.

15- İnsanlara muhabbet beslemek aklın yarısıdır.

16- Allah dedikoduyu, malı zayi etmeyi ve her şey için insanlara ağız açmayı sevmez.

17- Müslümanda on haslet olmadıkça aklı kemale ermez: "İyiliği umulmalı, kötülüğünden emin olunmalı, başkalarının az iyiliğini çok görmeli, kendisinin çok hayrını az saymalı, ihtiyacı olanların müracaatından bıkmamalı, ömür boyu ilim talep etmekten yorulmamalı, Allah yolunda fakir olmayı zengin olmaya tercih etmeli, Allah yolunda aşağı olmayı düşmanların içerisinde aziz olmaktan üstün bilmeli, tanınmamayı meşhur olmaya üstün tutmalı, onuncusu ve en önemlisi olan ise ilk karşılaştığı herkesi kendisinden daha iyi ve daha takvalı bilmesidir.

İnsanlar iki kısımdır: Kendisinden daha iyi ve takvalı olan; ve kendisinden daha kötü ve daha aşağı olan. (Nazarında) Kendisinden daha kötü ve daha aşağı olan biriyle karşılaştığında şöyle demelidir: "Belki onun iyiliği gizlidedir ve bu onun yararınadır. Benim iyiliğim ise açıktadır; bu da benim zararımadır." Ama kendi-sinden daha hayırlı ve daha takvalı birini gördüğünde de, ona ulaşmak için karşısında tevazu etmelidir. Bunu yaparsa makamı yücelir, iyilikleri temiz olur, ismi iyi anılır ve zamanının efendisi olur.

18- *Bir adam,* **"Kim Allah'a tevekkül ederse O, ona yeter."** *ayetinin manasını İmam'a sordu; İmam şöyle buyurdular:* "Tevekkülün dereceleri vardır. Bir derecesi; bütün işlerinde O'na güvenmen, O'nun tüm işlerine razı olman, hiçbir hayır ve hiçbir hususta senin hakkında kusur (haksızlık) etmediğini ve hükmün de O'nun elinde olduğunu bilmendir. Öyleyse O'na

433- Bunun önemi insanın şehvet vasıtasıyla duçar olduğu günahları önlemektir.

tevekkül et ve işleri O'na bırak. Diğer bir derecesi de; ilminin kuşatmadığı gayb-ı ilahi'ye iman etmendir; o gaybın ilmini Allah'a ve O'nun eminlerine bırakman, gayb ve gayb olmayan her şeyde Allah'a güvenmendir."

19- *Ahmed ibn-i Necm; "Ameli batıl eden bencillik nedir?" diye sorduğunda İmam aleyhi's-selam şöyle buyurdu:* "Bencilliğin dereceleri vardır: Bazen bencillik insanın kötü amelini onun için süsler, insan onu iyi görür, ondan hoşlanır ve iyi bir iş yaptığını zanneder. Bazen de insan Rabbine iman eder ve bununla Allah'a minnette bulunur. Oysa imanı için de Allah'a minnet borçludur.

20- *Fazl şöyle diyor; İmam Rıza aleyhi's-selam'a: "Yunus ibn-i Abdurrahman, marifetin (Allah'ı tanımanın) iktisabi olduğuna (kazanıldığına) inanıyor." dediğimde; şöyle buyurdular:* "Hayır, o hata etmiştir. Allah, marifeti dilediğine verir. Bunu bazılarında sabit kılar, bazılarında ise emanet bırakır. Sabit kılınan, Allah'ın asla geri almıyacağı şeydir. Emanet verilen şey de insana verilip sonradan geri alınan şeydir.

21- *Safvan ibn-i Yahya şöyle diyor: Hz.Rıza aleyhi's-selam'dan "Kulların marifet (Allah'ı tanıma) konusunda herhangi bir rolü var mı?" diye sorduğumda İmam:* "Hayır, yoktur." *buyurdular. Marifet hususunda sevapları var mı? dediğimde de:* "Evet, vardır. Allah onlara, hem marifet vermiş, hem de doğruyu[434] ihsan etmiştir." *buyurdular.*

22- *Fuzayl ibn-i Yesar şöyle diyor: Hz. Rıza aleyhi's-selam'dan, "Kulların fiilleri mahluk mu, değil mi?" diye sordum; Hz. Rıza aleyhi's-selam:* "Allah'a andolsun ki, onlar mahluktur." *buyurdular. -İmam Hazretleri'nin fiillerin mahluk olmasından maksadı takdiri yaratılıştır, yoksa tekvini değil.- Daha sonra şöyle buyurdular:* "İman, İslam'dan bir derece üstündür, takva da imandan bir derece üstündür, insanlara yakinden daha üstün bir şey de verilmemiştir."

23- "*Kulların en seçkini kimlerdir?" diye sorduklarında:* "Kulların en iyisi, iyi iş yaptığında hoşnut olan, kötü iş yaptığında mağfiret dileyen, kendisine bir nimet verildiğinde şükreden, sıkıntıya düştüğünde sabreden ve sinirlendiğinde de affeden kimsedir." *buyurdular.*

24- "*Tevekkülün haddi nedir?" diye sorduklarında:* "Allah'tan başka hiçbir kimseden korkmamaktır." *buyurdular.*

25- Evlenirken yemek vermek sünnettir.

26- İmanın dört rüknü vardır: Allah'a tevekkül etmek, Allah'ın kazasına rıza göstermek, Allah'ın emrine teslim olmak ve işleri Allah'a bırakmak. Salih kul (Mü'min-i Âl-i Fir'avun) şöyle dedi: **"Ben işimi Allah'a bırakıyorum... (Bunun üzerine) Allah onların düzenlerinin kötülüklerinden onu korudu."**[435]

---

434 - Hadisin metninde "doğru" anlamına gelen "savap" kelimesi geçmişse de soruya uyumlu olarak aslında "sevap" olduğu ve nakilde hata yapıldığı muhtemeldir. Bu ihtimale göre şöyle tercüme edilmelidir: "Allah onlara, hem marifet vermiş, hem de sevap ihsan etmiştir."

435- Mü'min/44,45.

27- Bir yudum suyla bile olsa sıla-ı rahimde bulun. En iyi sıla-i rahim, akrabaya eziyet etmemektir. Allah Teâla kitabında şöyle buyurmuştur: **"Sadakalarınızı minnet ve eziyet ederek batıl etmeyin."**[436]

28- Hilim (olgunluk) ve ilim, derin anlayışın nişanelerindendir. Susmak, hikmet kapılarından bir kapıdır. Susmak (boş yere konuşmamak) muhabbet kazandırdığı gibi her hayrın da kılavuzudur.

29- Ailesini geçindirmek için rızık peşinde olan kimsenin mükâfatı, Allah yolunda cihat eden kimsenin mükâfatından daha fazladır.

30- *İmam hazretlerine: "Nasıl sabahladınız?" dediklerinde şöyle buyurdular:* Yakınlaşan bir ecel, (azalan bir ömür) ve korunan bir amelle sabahladım; ölüm yanıbaşımızda beklemekte; ateş arkamızda durmakta ve bize ne yapılacağını da bilmiyoruz.

31- Asaletinde güvenilirlik, tabiatında kerem, ahlakında sebat, nefsinde şeref ve kalbinde Allah korkusu bulunmayan kimseden, dünya ve ahiret işlerinden hiçbiri için hayır bekleme.

32- Karşı karşıya gelen iki gruptan, ancak affı çok olan grup (Allah tarafından) yardım görür (zafere kavuşur).

33- Cömert, yemeğini yesinler diye halkın yemeğini yer. Ama cimri, yemeğini yemesinler diye halkın yemeğini yemez.

34- Biz tıpkı Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* gibi verdiği sözü yerine getirmeyi kendisi için borç bilen bir Ehl-i Beytiz.

35- Öyle bir gün gelir ki, afiyet (rahatlık) on cüz' olur: Dokuz cüz'ü insanlardan uzaklaşmakla ve bir cüz'ü de susmakla sağlanır.

36- *Muammer ibn-i Hallad İmam aleyhi's-selam'a: "Allah ferecinizi (kurtuluşunuzu) yakın eylesin." dediğinde buyurdular ki:* "Ey Muammer, bu ferec sizin kendi ferecinizdir. Bana gelince, Allah'a andolsun ki, o benim için, içinde bir avuç kavut bulunan ağzı mühürlü dağarcıktan başka bir şey değildir.

37- Güçsüze yardım etmek en iyi sadakadır.

38- Kulda şu üç haslet olmadıkça imanın hakikatinin kemaline erişemez: "Dinde derin anlayış sahibi olmak, geçimini güzel bir şekilde ayarlamak ve musibetlere karşı sabırlı olmak."

39- *İmam aleyhi's-selam Ebu Haşim Davud ibn-i Kasım-ı Caferi'ye şöyle buyurdular:* "Ey Davud, bizim Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'*den dolayı sizin üzerinizde hakkımız vardır; sizin de bizim üzerimizde hakkınız vardır. Bizim hakkımızı bilenin hakkı (bize) farz olur. Bizim hakkımızı bilmeyenin üzerimizde hakkı olmaz.

40- *Bir gün İmam aleyhi's-selam, Me'mun'un meclisine geldiğinde Zürriyaseteyn (Me'mun'un şii veziri) de mecliste hazır bulunuyordu. Gece ve gündüz ile bunların hangisinin daha önce yaratıldığı hakkında söz açıldı. Zürriyaseteyn, bu meseleyi İmam aleyhi's-selam'a sordu; İmam aleyhi's-selam da:* "Cevabı Allah'ın kitabından mı vereyim, yoksa senin bildiğin muhasebe yoluyla mı?" *buyurdular. Zürriyaseteyn; "İlk önce muhasebe yoluyla cevap vermenizi istiyorum." dedi. Bunun üzerine İmamaleyhi's-selam şöyle buyurdular:* "Siz dünyanın Tali'inin[437] yengeç

436- Bakara/264.

olduğunu ve yıldızların da en yüksek derecede olduğunu söylemiyor musunuz?"

Zürriyaseteyn; "*Evet, öyle söylüyoruz.*" *dedi. İmam aleyhi's-selam buyurdular ki:* "Buna göre, Zühal (Saturn gezegeni), Terazi burcunda, Müşteri (Jupiter) Yengeç'te, Merih Oğlak'ta, Venüs Balık'ta, Ay Boğa'da, Güneş de göğün ortasında olup Koç burcunda olduğunda, o zaman ancak gündüz olur." *Zürriyaseteyn:* "*Evet, öyledir.*" *dedi ve,* "*Şimdi de Allah'ın Kitabından cevap verin*" *dedi. İmamaleyhi's-selam buyurdular ki,* Allah'ın kitabından olan delil de şu ayettir: **"Ne Güneş'in, Ay'a erişip yetişmesi yaraşır, ne de gece gündüzden öne geçer"**[438] Yani gündüz geceden öncedir.

41- *Ali ibn-i Şuayb şöyle diyor: Hz. İmamRıza aleyhi's-selam'ın huzuruna vardığımda Hazret:* "Ey Ali, yaşantısı herkesten daha güzel olan kimdir?" *diye sordular. Ben de:* "*Efendim, siz daha iyi bilirsiniz*" *dedim. İmam aleyhi's-selam:* "Ey Ali, (yaşantısı herkesten daha güzel olan) başkasının yaşantısını kendi yaşantısı sayesinde güzel eden kimsedir." *buyurdular. İmam aleyhi's-selam:* "Ey Ali, yaşantısı herkesten daha kötü olan kimdir?" *sorduklarında da yine* "*siz daha iyi bilirsiniz*" *dedim. İmam aleyhi's-selam:* "Yaşantısı herkesten daha kötü olan, kendi yaşantısı sayesinde bir başkasını barındırmayan kimsedir." *buyurdular. Daha sonra İmam aleyhi's-selam şöyle buyurdular:* "Ey Ali, nimetlerin kadrini bilin (onların şükrünü yerine getirin). Çünkü nimetlerin kadri bilinmezse, kaçarlar; kaçtılar mı da bir daha geri dönmezler. Ey Ali, insanların en kötüsü, yardımını (halkdan) esirgeyen, (sofrasına kimseyi davet etmeyip) yalnız yemek yiyen ve kölesine kırbaç vuran kimsedir."

42- *Bir adam, Fıtır bayramı günü İmamaleyhi's-selam'a:* "*Ben bugün hurma ve Hz. Hüseyin'in mezarının toprağıyla iftar ettim.*" *dediğinde İmam aleyhi's-selam:* "Sünnet ve bereketi cemetmişsin." *buyurdular.*

43- *İmam aleyhi's-selam Ebu Haşim-i Caferi'ye şöyle buyurdular:* "Ey Ebu Haşim, akıl Allah'ın bir armağanıdır. Edep zahmetle elde edilen bir şeydir; zahmetine katlanan onu elde eder. Ama zahmet ve zorluğa katlanarak akıl elde etmeye çalışan, ancak cehaletini artırır.

44- *Ahmed ibn-i Ömer ve Hüseyn ibn-i Yezid şöyle derler: İmam Rızaaleyhi's-selam'ın huzuruna varıp İmam'a: "Biz nimet ve refah içindeydik, fakat şimdi durumumuz biraz fark etmiştir; dua edin Allah önceki nimet ve refahımızı geri çevirsin." dedik. İmam aleyhi's-selam şöyle buyurdular:* "Ne istiyorsunuz? Padişah olmak mı istiyorsunuz? Tutmuş olduğunuz yolun (Şia mezhebinin) dışında başka bir yolda olup da Tahir (Me'mun'un ordu komutanı) ve Herseme (ordunun ünlü subayı) gibi olmak mı sizi memnun eder?" *Ben:* "*Hayır, Allah'a andolsun ki, bu mezhebin dışında olup da dünya ve dünyada olan bütün servet, altın ve gümüşlerin benim olması, asla beni mutlu etmez*" *dedim. İmam buyurdular ki,* Allah Teâla şöyle buyuruyor: **"Ey Davud ailesi, şükredin; kullarımdan şükretmekte olanlar azdır."**[439] Allah'a iyi zanda bulunun.

437- Tali, eski astronomi ilmine göre herhangi bir şeyin talii, o şeyle ilgili farzedilen belirli bir zamanda doğu ufkuna rastlayan Burçlar Dairesi'nin bir bölümüne denir.

438- Yâsin/40.

439- Sebe/13.

Kim Allah'a iyi zanda bulunursa, Allah onun zannına göre ona karşı muamelede bulunur. Kim az rızka razı olursa, Allah da onun az amelini kabul buyurur. Kim helal olan az mala razı olursa, geçim masrafı azalır, ailesi refaha kavuşur, Allah dünyanın derdini de, dermanını da ona öğretir ve onu dünyadan salim olarak esenlik yurduna götürür.

45- *İbn-i Sikkit*[440]*:* "*Bu gün insanlara hüccet nedir?*" *diye sordu; İmam:* "Akıldır'' diye *buyurdu.* Çünkü insan onunla Allah'a isnat edilen doğruyu anlayıp tasdik eder; Allah'a isnat edilen yalanı anlayıp tekzip eder." *İbn-i Sikkit:* "*Evet Allah'a andolsun ki cevap işte budur.*" *dedi.*

46- Kişi, kişinin elini öpmemelidir. Çünkü bu amel ona tapmak gibidir.

47- Anne ağzından, kız kardeş yanağından, İmam da iki gözü arasından öpülür.

48- Cimrinin rahatlığı, kıskancın lezzeti, çabuk usananın vefası ve yalancının da yiğitliği olmaz.

440- İbn-i Sikkit, Arap edebiyatını çok iyi bilen, Şia'nın iftihar ettiği, ilim, hürriyet ve yiğitliğiyle tanınmış dinini paraya satmayan bir alimdi. Zamanın tağutu olan Mütevekkil-i Abbasi: "Ey İbn-i Sikkit, benim oğullarımı mı daha fazla seviyorsun, yoksa Hasan ve Hüseyn'i mi?" dediğinde İbn-i Sikkit yiğitçe şöyle cevap verdi: "Allah'a andolsun ki, Ali (a.s)'ın hizmetçisi olan Kanber'i bile senden ve senin oğullarından daha fazla seviyorum." İmamet ve hürriyet yolunda gösterdiği bu cesaret sonucu özgürlük ve izzet-i nefs suçuyla Mütevekkil-i Abbasi'nin emriyle dili ağzından çıkartılarak şehit edildi.

İMAM MUHAMMED TAKİ (A.S)'DAN, NAKLEDİLEN HADİSLER

bİsmİllahİrrahmanİrrahİm

İmam Muhammed Taki (a.s)'dan, Züht, Hikmet, Öğüt Ve Benzeri Konularda Nakledilen Sözler

İmam (a.s)'ın, İhram HalİndeBir Av Öldüren KİmsenİnHükmü Hakkında VerdİğİCevap

Me'mun, kızı Ümm-ü Fazl'ı, İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm*'la evlendirmeye karar aldığında, yakın akrabaları toplanıp Me'mun'a şöyle dediler: "*Ey Emir-ül Mü'minin, Allah aşkına, sahip olduğumuz makamı ve giydiğimiz izzet elbisesini (yani hilafet makamını), Beni Abbas hanedanından çıkarma. Bizimle, Ali evlatları arasında eskiden beri varolan ihtilafları biliyorsun.*"

Me'mun şöyle dedi: "*Susun, Allah'a and olsun ki ben, onun (İmam Muhammed Taki aleyhi's-selâm'ın) hakkında hiçbirinizin sözünü kabul etmiyeceğim.*"

Onlar: "*Ey Emir-ül Mü'minin, kendi kızını ve gözünün nurunu, Allah'ın dininin hükümlerini bilmeyen, helalı haramdan ve farzı sünnetten ayırt edemeyen bir çocukla mı evlendiriyorsun?*[441] *Onun edep öğrenmesi, Kur'ân okuması ve helalı haramdan ayırt etmesine kadar beklesen daha iyi olur.*" dediler.

Me'mun: "*O sizin hepinizden daha fakihtir*" dedi ve şöyle devam etti: *"O, Allah'ı, Resulünü, sünnetini ve ahkâmını (sizden) daha iyi biliyor. O, Kur'an okumakta, Kur'an'ın muhkem ve müteşabihini, nasih ve mensuhunu, zahir ve batınını, has ve âmmını, tenzil ve te'vilini bilme hususunda hepinizden daha üstündür. Dilediğiniz şeyi ondan sorun; eğer durum, dediğiniz gibi olursa, sözünüzü kabul ederim. Ama benim dediğim şekilde olursa, o zaman onun, sizin yerinize geçmesi gerektiğini anlamış olurum.*"

Bunun üzerine mecliste hazır bulunanlar, Me'mun'un yanından ayrılıp o günün başkadısı olan Yahya ibn-i Eksem'i çağırdılar. Meseleyi ona açıp, İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm*'ın cevabını bilemeyeceği zor bir fıkhî mesele hazırlamasını istediler; bu iş için ona özel hediyeler vaad ettiler.

Onlar ve İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm* Me'mun'un meclisinde bir araya geldiklerinde, onlardan biri "*Ey Emir-ül Mü'minin! Yahya ibn-i Eksem'in soru sormasına müsaade eder misiniz?*" dedi.

Me'mun: "*Ey Yahya! Ebu Cafer'in*[442] *fıkıhta ne derecede yüce makama sahip olduğunu bilmen için dilediğin fıkhi soruyu ondan sor.*" dedi.

Yahya: "*Ey Ebu Cafer! Allah seni salihlerden kılsın, ihram halinde bir av öldüren şahıs hakkında ne dersin?*" dedi.

İmam Cevad[443] *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular:

"Avı haremin dışında mı öldürmüş, içerisinde mi? Söz konusu kimse hükme alim miydi, cahil miydi? Kasıtlı olarak mı bu işi yapmış, kasıtsız olarak mı? Avlayan adam köle miydi, hür müydü? Çocuk muydu, büyük müydü? İlk defası mıydı, daha önceden de bu işi yapmış mıydı? (Avlanan

441- İmam Muhammed Takı (a.s), o zaman dokuz yaşında idi.

442- Ebu Cafer, İmam Muhammed Taki'nin künyesidir.

443- İmam Muhammed Taki'nin lakaplarından biri de "Cevad"dır.

hayvan) kuşlardan mıydı, yoksa başka türden mi? Kuş ise yavru muydu, yoksa büyük müydü? Avlayan, bu işi tekrarlamak isteyen birisi mi, yoksa yaptığından pişman olan biri mi? Bu işi geceleyin ve o hayvan yuvasında bulunduğu bir zamanda mı yapmış, yoksa gündüz ve açıkta mı? Bu adam, hac ihramında mıydı, yoksa Umre ihramında mı?"

(Bu sorular karşısında) Yahya donup kaldı; onun bu halini mecliste bulunanların hepsi anladı ve Ebu Cafer'in verdiği bu cevap herkesi şaşkına döndürdü.

Me'mun: "*Ey Ebu Cafer! Nikâh hutbesini okuyayım mı?*" dedi. İmam *aleyhi's-selâm*: "Evet, okuyabilirsin ey Emir-ül Mü'minin." diye buyurdular.

Bunun üzerine Me'mun, şu hutbeyi okudu: "*Nimetine ikrar olsun diye Allah'a hamd ederim. Azametini yüceltmek için O'ndan başka bir ilah olmadığına şehadet ederim. İsmi geldiğinde Muhammed'e ve Ehl-i Beyt'ine Allah'ın selamı olsun. Allah'a hamd ve Peygamber'e salat ve selamdan sonra; Allah'ın bütün mahlukata olan kesin hükümlerinden biri de onları, helal yolla haramdan ihtiyaçsız kılmasıdır. Allah-u Teâla buyuruyor ki:* **"İçinizden evli olmayanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden salih olanları evlendirin; eğer fakir iseler, Allah kendi fazlından onları zengin eder. Allah geniş nimet sahipidir, bilendir."**[444] *Muhammed ibn-i Ali (İmam Cevad aleyhi's-selâm), Abdullah'ın (Me'mun'un) kızı Ümm-ü Fazl'a evlenme teklifinde bulundu, beş yüz dirhem ona mihir tayin etti ve ben de (kızımı) ona tezvic ettim. Ey Eba Cafer! Kabul ediyor musun?*" İmam *aleyhi's-selâm*: Ben de bu evliliği, bu miktar mihirle kabul ettim." buyurdular.

Me'mun, nikâh töreninden sonra bir düğün ziyafeti düzenledi; yakınlarını, önde gelenleri ve devlet memurlarını kendi makam ve mevkilerine göre ödüllendirdi ve her sınıfa layık olan bağışta bulundu.

Mecliste bulunanların çoğu dağıldığında Me'mun: "*Ey Ebu Cafer! Eğer uygun görüyorsanız, av öldürmekle ilgili bu sınıfların her birine farz olan keffareti bize açıklayınız.*" dedi.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: "Eğer ihram halinde olan şahıs, haremin dışında bir av öldürürse ve av büyük kuşlardan olursa; keffaret olarak bir koyun kurban kesmelidir. Eğer bu amel haremin dahilinde yapılmış olursa, keffareti iki kat olur.

Eğer haremin haricinde bir kuş yavrusunu öldürmüş olursa, o zaman keffaret olarak sütten kesilen bir kuzu kurban kesmelidir; kuş yavrusunun kıymetini vermesi gerekmez. Çünkü bu işi haremde yapmamıştır. Ama eğer bu işi haremin dahilinde yaparsa, bir kuzu kurban kesmeli, ayrıca kuş yavrusunun kıymetini de vermelidir.

Eğer (haremin dışında avladığı) yabani hayvanlardan olursa; zebra için keffaret olarak bir inek kurban kesmelidir; deve kuşu içinse, bir dişi deve kurban etmelidir. Eğer buna gücü yetmezse, altmış fakiri doyurmalıdır; buna da gücü yetmezse, on sekiz gün oruç tutması gerekir. Eğer (öldürdüğü) bir inek olursa, keffaret olarak bir inek kurban kesmelidir; buna gücü yetmezse, otuz fakiri doyurmalıdır; buna da gücü yetmezse, dokuz gün oruç tutmalıdır. Eğer avladığı hayvan bir ceylan

444- Nur/32.

olursa, keffaret olarak bir koyun kurban etmelidir; buna gücü yetmezse, on fakiri doyurmalıdır; buna da gücü yetmezse, üç gün oruç tutmalıdır.

Eğer bunları haremin dahilinde yapmış olursa, cezası iki kat olur. "**...Cezası Kabe'ye götürülen bir hayvanı kurban etmektir.**"[445] Bu, farz olan bir haktır.

Eğer bu işi hac ihramında iken yapmış olursa, **"Kâbe'ye götürülen kurbanlığı"**[446] farz bir hak olarak Mina'da halkın kurban kestiği yerde kesmelidir. Ama bu işi Umre ihramında yapmış olursa, kurbanlığı Mekke'de Kâbe'nin etrafında kesmelidir. (Keffaretin) iki kat olması nedeniyle de kıymeti miktarınca da sadaka vermelidir.

Eğer bir tavşan veya tilki avlarsa, bir koyun kurban kesmeli ve koyunun kıymeti miktarınca da sadaka vermelidir.

Eğer haremin güvercinlerden birini öldürürse, keffaret olarak bir dirhem sadaka vermeli ve bir dirhemle de haremdeki güvercinler için yem almalıdır. Güvercin yavrusu için yarım dirhem, yumurtası için de dirhemin dörtte birini (sadaka) vermelidir.

İhramlı bir şahsın, bilgisizlik yüzünden veya yanlışlıkla yapmış olduğu herhangi bir işin, av hariç, keffareti yoktur. Ama av için, ister, bilgisizlik yüzünden yapmış olsun, ister bilerek, ister yanlışlıkla yapmış olsun, ister kasıtla, keffaret vermesi gerekir.

Kölenin yapmış olduğu işlerin keffareti, efendisine farz olan miktarda, efendisinin üzerinedir. Ama baliğ olmayan çocuğun yaptığı işlerin keffareti yoktur.

Eğer ihramda olan kimse bu işi yapmayı tekrarlarsa o, Allah'ın kendisinden intikam alacağı kimselerdendir. Eğer ihram halinde, avı başkasına gösterir ve başkası onu öldürürse (yine) ihramda olan kimseye keffaret farz olur. Eğer bu işten vazgeçmezse, keffaretin yanı sıra ahirette azaba duçar olur. Ama eğer pişman olup tövbe ederse, keffaret verdikten sonra artık ahirette azap edilmez.

Eğer avlama niyeti olmaksızın geceleyin yanlışlıkla yuvalarına dokunursa, üzerine bir şey farz olmaz. Ama eğer onu avlarsa, ister gece olsun, ister gündüz, üzerine keffaret farz olur.

Hac için ihrama giren kimse, kurbanlığı Mekke'de kesmelidir.

Me'mun, bu hadisin İmam *aleyhi's-selâm*'ın dilinden yazılmasını emretti. Daha sonra bu evliliği istemeyen akrabalarına dönüp şöyle dedi: "*İçinizde böyle cevap verebilecek bir kimse var mıdır?*" Akrabaları: "*Vallahi yoktur; kadı da böyle cevap veremezdi.*" dediler. Sonra: *Ey Emir-ül Mü'minin, sen onu bizden daha iyi tanıyormuşsun.*" dediler.

Bunun üzerine Me'mun şöyle dedi: "*Yazıklar olsun size! Siz bu hanedanın, gördüğünüz (normal) insanlar gibi olmadığını bilmiyor musunuz? Resulullah salla'llahu aleyhi ve alihi'in Hasan ve Hüseyin aleyhime's-selâm'ın çocukken biatlerini kabul ettiğini ve başka hiçbir çocukla biatlaşmadığını bilmiyor musunuz? Ve babaları Ali aleyhi's-selâm'ın, dokuz yaşında iken Resulullah salla'llahu aleyhi ve alihi'e iman ettiğini, Allah ve Resulünün de, onun imanının kabul ettiklerini ve başka*

445- Maide/95.

446- Maide/95.

hiçbir çocuğun imanının kabul edilmediğini ve Resulullah salla'llahu aleyhi ve alih, ondan başka hiçbir çocuğu iman etmeye davet etmediğini bilmiyor musunuz? Yine bu neslin ***birbirlerinden olan tek bir zürriyet olduğunu*** *ve öncekileri için geçerli olan şeylerin sonrakileri hakkında da geçerli olduğunu bilmiyor musunuz?"*

İLGİNÇ BİR MESELE

Me'mun, Yahya ibn-i Eksem'den: "İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm'*ın, cevabını vermekten aciz kalacağı zor bir mesele sormasını istedi.

Yahya: "*Ey Ebu Cafer! Zina yapan bir kişinin zina yaptığı kadınla evlenmesi hakkında ne dersin; bu helal mıdır?*" diye sordu.

İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Kendi nütfesi veya başkasının nütfesinden temizlenene (hamile olup olmadığı anlaşılana) kadar sabretmelidir. Çünkü, onun kendisiyle ilişkide bulunduğu gibi başkasıyla da ilişkide bulunması mümkündür. (Hamile olmadığı anlaşıldıktan) Sonra isterse onunla evlenebilir. Bu kadın, bir kişinin, ilk önce hurmasını haram olarak yediği ve daha sonra da onu satın alarak hurmasını helal olarak yediği bir hurma ağacına benzer."

Bunun üzerine, Yahya susup kaldı. Daha sonra İmam Cevad *aleyhi's-selâm*, Yahya'ya yönelerek: "Ey Ebu Muhammed! Bir erkeğe sabahleyin haram, kuşluk vakti helal, öğle vakti haram, öğleden sonra helal, ikindi vakti haram, akşamleyin helal, gece yarısı haram, şafakta helal, güneş yükseldiğinde haram ve yine öğle vakti helal olan bir kadın hakkında ne dersin?" dedi.

Yahya ve diğer fakihler, İmam'ın bu sorusundan şaşkına dönüp cevabını vermekten aciz kaldılar.

Me'mun: "*Ey Ebu Cafer! Allah seni aziz kılsın, kendiniz bu meseleyi bize açıklayın.*" dedi.

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: "Şu şekilde olur: Adamın biri kendine helal olmayan bir cariyeye bakar sonra onu satın alır, helal olur; sonra azad eder, neticede ona haram olur; sonra onunla evlenir, helal olur; sonra zihar eder (senin sırtın annemin sırtı gibidir der), haram olur; sonra ziharın keffaretini verir, helal olur; sonra (bir defa) boşar haram olur; daha sonra talaktan rucu' eder, helal olur; sonra İslam'dan çıkar, kadın kendisine haram olur, sonra tövbe ederek İslam'a döner, önceki nikahıyla (yeni bir nikaha ihtiyaç olmaksızın) karısı kendisine helal olur. Nitekim Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alihi* kendi kızı Zeyneb'in Ebu-l Âs ibn-i Rabi ile olan önceki nikahını, müslüman olduğunda da geçerli kabul ettiler.

KISA SÖZLERİ

1- Adamın biri: "*Bana nasihat edin.*" deyince İmam (a.s): "Kabul eder misin? diye sordu. O adam: "*Evet, kabul ederim.*" dedi. İmam şöyle buyurdular: "Sabrı kendine yastık et, fakirlikten çekinme, şehvetleri (lezzetleri) terket, heva ve hevese muhalefet et ve bil ki, Allah'ın gözünden uzaklaşamazsınız. Öyleyse nasıl bir halde olacağına dikkat et."

2- Allah-u Teâla peygamberlerden birine şöyle vahyetti: "Dünyadan el çekmen (zahid olman), sana peşin bir rahatlık kazandırır. Her şeyden kopup bana yönelmen, seni bana aziz kılar. (Sonuçta bunların hepsi

kendin içindir.) Ama benim için düşmanımla düşman veya dostumla dost oldun mu?”

3- İmam için götürülmekte olan değerli bir kumaş, yolun yarısında çalınır. Kumaşı götürmekle sorumlu olan şahıs, bir mektup yazarak olayı İmam’a bildirir. Bunun üzerine İmam kendi mübarek yazısıyla şöyle bir mektup yazar: "Bizim hem canımız ve hem de malımız Allah'ın, tatlı bağışlarından ve emanet edilen ödünçlerindendir. Dilediği şeyden, bizi memnunluk ve hoşnutlukla faydalandırır. Dilediği şeyi de, ecir ve sevap karşısında bizden alır. Kimin sabırsızlığı, sabrına galip gelirse, ecri yok olur. Biz bu durumdan Allah'a sığınırız.”

4- Kim bir işe şahit olur da onu sevmezse o işte bulunmayan kimse gibi olur. Kim de bir işte bulunmayıp da o işe razı olursa, o işte bulunan kimse gibi olur.

5- Kim bir konuşanı dinlerse, ona tapmış olur. Konuşan Allah’tan konuşursa, dinleyen Allah'a tapmış olur; konuşan Şeytan'ın dilinden konuşursa, dinleyen Şeytan'a tapmış olur.

6- Davud ibn-i Kasım şöyle diyor: İmam Cevad’dan "*Samed*"*in manası nedir?”* diye sordum. İmam (a.s): "Samed boşluğu olmayandır."dedi İmam’a "*Samedden maksat içi olma-yandır diyorlar.*" dedim. İmam: "İçi olan her şeyin boşluğu da vardır." diye buyurdular.

7- Ebu Haşim-i Caferi şöyle diyor: "İmam *aleyhi’s-selâm*’ın, Me'mun'un kızı Ümm-ü Fazl ile evlendiği gün İmam’a: "*Ey mevlam, bugünün bereketi bize çok büyüktür.*" dedim. İmam (a.s) buyurdular ki: “Ey Ebu Haşim, bugün Allah'ın bereketleri bize çok büyüktür?" "*Evet, öyledir ey mevlam; bugün ne söylemem gerekir?*" dedim. İmam: "Hayrın sana ulaşması için hayır söyle." buyurdular. "*Ey mevlam, dikkatle bunu yapacağım.*" dedim. İmam *aleyhi’s-selâm*: "Bu durumda hidayete kavuşur ve hayırdan başka bir şey görmezsin." diye buyurdular.

8- İmam dostlarından birine şöyle yazdı: “Bu dünyada birbirimizden ayrıyız. Ama (ahirette) kimin fikri ve inancı, arkadaşının fikir ve inancının aynısı olursa, nerede olursa olsun o da onunla birlikte olur. Asıl yerleşme yurdu, ahiret yurdudur.”

9- Tövbeyi geciktirmek, aldanmaktır. Vazifeleri hep sonraya ertelemek ise şaşkınlıktır. (Günah işlemek amacıyla) Allah'a karşı bahane aramak, helak olmaya sebep olur. Günah işlemekte ısrar etmek, kendini Allah'ın tuzağından güvende bilmenin sonucudur. (Oysa) “…**Allah'ın tuzak kurmasından, hüsrana uğrayan topluluktan başkası güvende olmaz."**[447]

10- İmam *aleyhi’s-selâm*’ı, Medine'den Kufe'ye götüren bir deveci, İmam ona ücret olarak dört yüz dinar verdiği halde yine çene çalınca şöyle buyurdular: "Sübhanellah, kulların şükrü kesilmezse, Allah'ın bol bağışının kesilmeyeceğini bilmiyor musun?"

11- Kadınların Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alihi*’e biat etmesi şöyle idi: Resulullah elini, içerisinde su bulunan bir kaba daldırıp çıkarıyor, daha sonra kadınlar, Allah'a ikrar ve iman, Resulünün de kendilerinden aldığı ahdi tasdik etmek amacıyla ellerini o kabın içerisine daldırıyorlardı.”

447- A’raf/99.

12- Bir şeyi (işi) sağlamlaşmadan önce açıklamak, o şeyin (işin) bozulmasına sebep olur.

13- Mü’min, Allah’tan olan bir başarıya, nefsinden olan bir öğütçüye ve nasihatçının da nasihatını kabul etmeye muhtaçtır.

İMAM ALİ NAKİ (A.S)'DAN NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Ali Naki (a.s)'dan Hikmet, Nasihat, Güzel Ahlak, Takva, Zühd Hakkında Nakledilen Hadisler

İmam Ali Naki (a.s)'ın Cebir Ve Tefviz[448] Ehlinin Reddi ve Cebirle Tefvizin Arasında Yer Alan Hadd-I Vasatın İsbatı Hakkındaki Mektubu

Bu Muhammed ibn-i Ali tarafından gönderilen bir mektuptur:

Allah'ın selam, rahmet ve bereketi sizlerin ve hidayet yoluna uyanların üzerine olsun.

Mektubunuz ulaştı, zikrettiğiniz şeyleri anladım; kader bahsine dalarak dininiz hakkında ihtilafa düşmüşsünüz, bazılarınız cebre, bazılarınız ise tefvize inanmıştır. Bu mesele hakkında işiniz tefrikaya, birbirinizle ilişkiyi kesmeye ve düşmanlık etmeye kadar varmış. Nihayet bu meselenin izahı hakkında benden görüş belirtmemi istemişsiniz; bunların hepsini anlamış bulunmaktayım.

Allah size rahmet etsin, şunu bilmelisiniz ki, biz nakledilen birçok rivayet ve hadislere baktık; Allah'ı tanıyan ve İslam'ı kabul eden bütün fırkaların elinde mevcut olan hadis ve rivayetlerin iki kısımdan ibaret olduğunu gördük. Bu hadisler ya kabul edilmesi gereken haktır veya reddedilmesi gereken batıl. Bütün ümmet, aralarında hiç bir ihtilaf olmaksızın Kur'ân'ın hak olduğunda görüş birliğindedir. Bütün fırkalar Kur'ân'ın hakkaniyeti ve doğruluğunu itiraf etmişlerdir. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: "Ümmetim dalalet üzere birleşmez." Böylece ümmetin, üzerinde ittifak ettiği ve birbirleriyle ihtilaf etmedikleri her şeyin hak olduğunu bildirmiştir. Kur'ân haktır, onun Allah tarafından indirildiği ve doğruluğu hakkında ümmet arasında hiç bir ihtilaf yoktur. Öyleyse Kur'ân bir hadisi te'yid eder, ümmetten bir grup da onu inkâr etmeye kalkışırsa, Kur'ân'ın doğruluğunun herkesçe kabul edilmiş olması ilkesi hükmüyle, tereddütsüz onun doğruluğunu kabul ve ikrar etmeleri gerekir. Bu durumda, onu inkâr etmekten vazgeçmezlerse, (o zaman) dinden çıkmaya mahkum olurlar.

Kur'ân'ın tasdik ve te'yid ettiği ve doğruluğuna Kur'ân'dan şahid gösterebileceğimiz ilk hadis, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'*den nakledilen, kitaba uygun olan ve hiçbir söz onunla çelişmeyen şu hadistir; Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: "Ben sizin aranızda iki değerli şey bırakıyorum: Allah'ın kitabını ve yakınlarım olan Ehl-i Beyt'imi, bunlara sarıldığınız müddetçe sapıklığa düşmezsiniz ve bu ikisi

448- Bir işi birisine bırakmak; tefviz ehlinden maksat; Allah'ın, insanların işlerini kendilerine bıraktığına inanan ve tarihte Kaderiyye fırkası diye tanınan fırkadır. Cebriyye fırkası ise bunun aksine yaratıkların bütün işlerinde mecbur olduklarına inanan fırkadır.

havuzun (Kevser'in) kenarında bana ulaşıncaya kadar birbirinden ayrılmazlar."

Bu hadisin doğruluğuna delil olarak Kur’ân'da apaçık şahid bulunmaktadır. Mesela şu ayet gibi:

"Sizin veliniz, ancak Allah ve O'nun resulü, namaz kılan ve rüku halindeyken zekâtı veren mü’minlerdir. Kim Allah'ı, O'nun Resulünü ve (sözü edilen) mü'minleri veli edinirse, hiç şüphe yok, galip gelecek olanlar, Allah'ın taraftarlarıdır."[449]

Ehl-i Sünnet alimleri konuyla ilgili olarak rivayet etmişlerdir ki, bu ayet Emir-ül Mü’minin Ali *aleyhi’s-selâm* hakkında nazil olmuştur. Çünkü Hz. Ali *aleyhi’s-selâm* rüku halinde yüzüğünü sadaka olarak vermiş, Allah-u Teâla da mezkur ayeti nazil ederek onu övmüştür. Görüyoruz ki Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* de şöyle buyurmaktadır: "Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır." Yine Hz. Ali'ye buyurmuştur ki: "Senin bana nisbet mevkin Harun’un Musa’ya mevkisi gibidir. Ancak benden sonra peygamber gelmeyecektir." Yine buyurmuştur ki: "Ali, benim borcumu ödeyen, vaadlerime vefa eden ve benden sonra size halifemdir."

Diğer hadislerin menşe ve kaynağı olan birinci hadis sahih ve müttefik-un aleyh'tir, onlardan hiç kimse bu hadis hakkında ihtilaf etmemiştir; bu hadis, ayrıca Kur’ân’a da mutabıktır. Kur’ân ve diğer hadislerin bu hadisi te'yid ettiğine göre, ümmetin ister istemez bunu kabul edip ikrar etmesi gerekir. Çünkü bu hadislerin Kur’ân'dan açık delilleri vardır; Kur’ân onlarla muvafıktır, onlar da Kur’ân'la. Daha sonra Hz. Peygamber'den gelen bu hadislerin muhtevası, sadık olan imamlardan da gelmiş ve onları meşhur ve güvenilir bir grup nakletmişlerdir. Bundan dolayı bu hadislere her mü’min erkek ve kadının uyması gerekli ve farzdır; inat ehlinden başka hiç kimse buna karşı çıkmaz. Çünkü Ehl-i Beyt'in sözleri, Allah'ın sözlerine muttasıl (bağlı)dır. Örneğin, Allah-u Teâla Kur’ân'da şöyle buyuruyor:

"Gerçek şu ki, Allah ve Resul’ünü incitenler; Allah, onlara dünyada da ahirette de lanet etmiş ve onlar için aşağılatıcı bir azap hazırlamıştır."[450]

Bu ayetin benzerini Peygamber'in sözlerinde de görmekteyiz; buyurmuştur ki:

"Kim Ali'yi incitirse beni incitmiştir, kim beni incitirse Allah'ı incitmiştir, kim de Allah'ı incitirse, Allah'ın intikamına duçar olur."

Diğer bir hadiste de şöyle buyurmuştur:

"Kim Ali'yi severse beni sevmiştir, kim de beni severse Allah'ı sevmiştir."

Ben-i Velîâ kabilesi hakkında da şöyle buyurmuştur: "Allah ve resulünü seven, Allah ve resulünün de kendisini sevdiği kendi nefsim gibi olan birini onlara göndereceğim; Ey Ali kalk, onlara doğru hareket et."

Hayber savaşında da şöyle buyurmuştur:

---

449 - Maide/55,56.

450- Ahzab/57. Peygamber'e eziyet etmek, Allah'a eziyet etmektir; Peygamber'in Ehl-i Beytine eziyet etmek de Peygamber'e eziyet etmektir.

"Yarın öyle bir kişiyi onlara göndereceğim ki, O, Allah'ı ve Resulünü sever; Allah ve Resulü de onu sever. O öyle bir kişidir ki, sürekli hamle eder, kaçmaz ve Allah onun eliyle fethi müyesser kılmadıkça geri dönmez."

Böylece Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih,* onu (düşmanın üzerine) göndermeden önce zafer müjdesi verdi; bütün ashab acaba bu fazilet kime nasib olacak diye heyecanla bekliyordu. Ertesi gün Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*, Ali *aleyhi's-selâm*'ı çağırıp (Yahudilerin cephesine) göndererek onu bu faziletle seçkin kıldı; ona "Kerrar, gayr-i ferrar"[451] lakabını verdi; ve "Allah ve Resul'ünü seven" birisi diye vasıflandırarak, Allah ve Resul'ünün de onu sevdiğini bildirdi.

Ben bu açıklamayı, sözkonusu mevzuyla ilgili bir delil ve cebir, tefviz ve bunların arasında yer alan hadd-ı vasat hakkında açıkla- yacağımız şeye bir te'yid olarak zikrettim. Yardım ve güç Allah'tandır ve bütün işlerimizde O'na tevekkül ediyoruz.

Biz konuya İmam Sadık *aleyhi's-selâm'*ın şu hadisiyle başlıyoruz; buyurmuştur ki:

"Ne cebir doğrudur ve ne de tefviz; doğru olan bu ikisinin arasında yer alan hadd-ı vasattır. Bu ise şunlardan ibarettir: Bedenin sıhhati, yolun açık oluşu, yeterli zamanın olması ve azığın, mesela bineğin varlığı ve insanı işe yönelten sebebin (saikin) var olması."

İşte İmam Sadık *aleyhi's-selâm* bütün faziletleri bu beş şeyde bir araya toplamıştır. Eğer, kulun bunların herhangi birinde noksanlığı olursa o noksanlıktan dolayı sorumluluk ondan kalkar. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* insanların (cebir ve tefviz hakkında) arayıp öğrenmeleri gerekli olan şeylerin esasını açıklamış, Kur'ân bunu te'yid etmiş ve Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in apaçık sözleri de ona tanıklık etmiştir. Çünkü, Peygamber*salla'llâhu aleyhi ve alih* ve Ehl-i Beyt'inin sözleri Kur'ân'ın sınırlarını aşmaz. Dolayısıyla eğer sahih hadisler nakledilir ve onların kanıtları Kur'an'dan araştırılır, Kur'ân'ın da onlarla muvafık ve onlara bir delil olduğu görülürse, onlara uymak farz olur.

Mektubun evvelinde zikrettiğimiz gibi, inat ehlinden başka hiç bir kimse bunu aşıp geçmez. Biz de İmam Sadık *aleyhi's-selâm'*ın cebir ve tefviz arasında yer alan hadd-ı vasatı isbat edip, cebir ve tefviz akidesini reddetmekle ilgili olan bu sözü hakkında tahkik yaptığımız zaman, Kur'ân'ın bu sözün doğruluğuna tanıklık ettiğini ve onu tasdik ettiğini görüyoruz.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm'*dan, onun te'yidinde diğer bir rivayet de naklolunmuştur. İmam Sadık *aleyhi's-selâm'*a: "*Allah, kulları günah işlemeye mecbur mu kılmıştır?*" diye sorulduğunda İmam Sadık *aleyhi's-selâm*: "Allah bundan daha adildir." cevabını verdiler. "*Öyleyse, işleri onlara tefviz (havale) mi etmiştir?*" denildiğinde de: "Allah bundan daha muktedirdir" buyurdular.

Diğer bir hadiste de şöyle buyurmuştur:

"İnsanlar kader hakkında üç kısımdır: Bazıları işlerin onlara havale edildiğini sanırlar; bunlar, Allah'ın kudretini zayıf sayıp helak olanlardır. Bazıları Allah'ın kulları günah işlemeye mecbur ettiğini ve onları güç

451-Yani sürekli hamle eden ve düşmandan kaçmayan.

yetiremedikleri halde bir şeye mükellef kıldığını zannederler; bunlar da, Allah'ı hükmünde zalim bilip helak olanlardır. Bazıları da, Allah'ın, kulları güçleri kadar mükellef kıldığını ve güçlerinin haricinde olan bir şeyi onlardan istemediğini söylerler ve iyilik yaptıklarında Allah'a şükrederler, kötü iş yaptıklarında da Allah'tan mağfiret dilerler; işte bunlar olgunlaşmış müslüman-lardır.

Böylece İmam Sadık *aleyhi's-selâm* haber vermiş ki: "Kim cebir ve tefvize uyar ve bunlara inanırsa hakka aykırı hareket etmiştir."

Ben (bu beyanla), cebre inananın hataya düştüğünü, tefvizi kabul edenin de batıla duçar olduğunu izah ettim. Dolayısıyla hadd-i vasat bu ikisinin arasında yer almış oldu.

İmam *aleyhi's-selâm,* daha sonra şöyle buyurmuştur:

Ben meseleyi, hakikati arayan kimsenin konuyu daha kolay kavrayabilmesi ve meselenin izahını kolayca araştırabilmesi için bu (üç çeşit) yolların her birine, Kur'ân'ın apaçık ayetlerinin doğruluğuna tanıklık ettiği ve akıllıların tasdik edeceği bazı örnekler veriyorum. Tevfik ve ismet Allah'tandır.

İnananın hatadan kurtulamayacağı cebir akidesine gelince; bu inanç Allah-u Teâla'nın, kulları günah işlemeye mecbur kılıp, bununla birlikte onlara azap edeceğini sanan kimselerin inancıdır. Kim böyle düşünürse, Allah'ı hükmünde zalim bilmiş olur ve O'nun şu sözünü tekzip ve reddetmiştir. Çünkü Allah-u Teâla buyuruyor ki:

"Rabbin hiç bir kimseye zulmetmez."[452]

Yine başka bir ayette cehennem ehline hitap olarak buyuruyor ki:

"Bu (azap) da, senin ellerinin önceden takdim ettiği (hazırladığı) şeydir. Hiç şüphe yok ki Allah, kulları için zulmedici değildir."[453]

Yine diğer bir ayette de şöyle buyurmaktadır:

"Şüphe yok ki Allah, insanlara hiçbir şeyle zulmetmez. Ancak insanların kendileri kendilerine zulmederler."[454]

Bu konu hakkında diğer birçok ayet de mevcuttur. Öyleyse kim günah işlemeye mecbur olduğunu sanırsa, günahını Allah'ın üze-rine atmıştır ve günahkârlara ceza vermediği için Allah'a, zulüm isnad etmiştir; Allah'a zulüm isnad eden kimse ise, O'nun kitabını tekzip etmiştir ve Kur'ân'ı tekzip eden de ümmetin icmasıyla kâfirdir.

Cebir akidesinin misali şuna benzer ki; kendi nefsine ve dünya malından hiçbir şeye malik olmayan bir köleye sahip olan efendi, onun durumunu çok iyi bildiği halde para vermeksizin bir mal almak için onu pazara gönderir, köleye sahip olan efendinin kendisi de istediği malların sahiplerini razı ederek bedeli ödenmeden hiçbir kimsenin o malları almaya cüret edemeyeceğini bilir, öte yandan bu kölenin efendisi kendisini adil, insaflı, hekim ve zulüm etmeyen birisi olarak tanıttığı ve kölenin bir şeye malik olmadığını ve kendisinin de istediği şeyin bedelini ona vermediğini ve mal sahipinin de parasız ona bir şey vermeyeceğini

452- Kehf/49.

453- Hac/10.

454- Yunus/44.

bildiği halde köleye, alınması gereken malı alıp getirmezsen şöyle böyle yaparım diyerek tehdidde bulunur, köle de eli boş pazara gidip efendisinin emrettiği şeyi temin etmek istediğinde mal sahibinin, para vermeden hiç bir şey vermeye hazır olmadığını görerek mecburen ümitsiz ve eli boş olarak efendisinin yanına geri döner ve efendisi de bu durumdan öfkelenir ona işkence yapar.

Acaba bu durumda efendisinin, kölesinin dünya malından hiç bir şeye sahip olmadığını ve ona alınması gereken malın parasını vermediğini bildiği için adalet ve hikmeti gereği onu cezalandırmaması gerekmez mi? Eğer onu cezalandırırsa haksız yere ona zulüm yapmış olmaz mı? Sözünü ettiği adalet, insaf ve hikmetini de batıl etmiş olmaz mı? Bu durumda eğer onu cezalandırmazsa, o zaman da kendisini yalanlamış olur; çünkü, ilk önce yalan yere onu cezalandıracağını söylemişti. Bunların her ikisi de adalet ve hikmetle bağdaşmaz.

Allah-u Teâla zalimlerin söylediği sözlerden daha yücedir.

Öyleyse; cebir veya cebri gerektiren akideye inanan, Allah'ı zalim bilmiş ve O'nu zulüm ve tecavüzle suçlamıştır. Çünkü böyle bir durumda Allah mecbur kıldığı kimselere azap etmiş olur. Kim, Allah'ın kulları mecbur kıldığını (kendi iradeleri dışında işler yaptırdığını) sanırsa, Allah'a zulüm isnadında bulunmamak için mecburen, Allah, kullardan azabı kaldırmıştır demek zorunda kalacaktır. Kim de Allah'ın, günahkârları azaptan muâf kıldığını sanırsa Allah'ın vaadlerini tekzip etmiştir. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hayır, iş öyle değil; kim bir kötülük işler de günahı kendisini kuşatırsa (artık) onlar ateş ehlidirler, orada temelli kalıcıdırlar”.[455]

"Gerçek şu ki, yetimlerin mallarını zulümle yiyenler, ancak ateş yerler, (o mallar, karınlarında ateştir adeta) ve onlar, alevli ateşe girecekler."[456]

"Şüphesiz ayetlerimize karşı küfre sapanları yakında ateşe sokacağız. Derileri yanıp döküldükçe, azabı tatmaları için onları başka derilerle değiştireceğiz. Şüphe yok ki Allah, güçlü ve üstün olandır, hüküm ve hikmet sahibidir."[457]

Bu konu hakkında başka birçok ayetler de mevcuttur. Her kim Allah'ın vaadlerini tekzip ederse, Kur’ân'ın ayetini tekzip ettiği için kâfir olur. Bu adam, Allah'ın buyurduğu şu kimselerdendir; **"Yoksa siz kitabın bir bölümüne inanıp da bir bölümünü inkâr mı ediyorsunuz? Artık sizden böyle yapanların cezası, dünya hayatında aşağılanmak; kıyamet gününde de azabın en şiddetli olanına uğratılmaktır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir.”**[458]

Ama bizim akidemiz şöyledir:

Allah-u Teâla kulları, onlara verdiği güçten dolayı kendi amel ve fiillerine göre cezalandırmakta ve aynı güçle de onlara emir ve nehiy de bulunmaktadır.

455- Bakara/81.

456- Nisâ/10.

457- Nisâ/56.

458- Bakara/85.

Kur’ân'da şöyle buyuruluyor:

"Kim bir iyilikle gelirse, kendisine bunun on katı vardır, kim de bir kötülükle gelirse, onun mislinden başkasıyla cezalandırılmaz ve onlar haksızlığa da uğratılmazlar."[459]

"O gün bir gündür ki herkes, yaptığı her hayrı hazır bir halde karşısında bulacak, işlediği kötülükle de kendisi arasında pek uzun bir mesafe olmasını arzulayacak. Allah, sizi kendisiyle sakındırır."[460]

"Bugün (kıyamet günü) her bir nefis, kendi kazandığıyla karşılık görür. Bugün zulüm yoktur."[461]

İşte bu apaçık kesin ayetler, cebir ve cebre inananları açık bir şekilde reddetmektedir. Kur’ân'da buna benzer çok ayetler vardır; ama konunun fazla uzamaması için onlardan, sadece bir bölümünü zikrettik. Tevfik Allah'tandır.

İmam Sadık *aleyhi’s-selâm’*ın batıl bildiği ve ona inanan ve ona uyanları kusurlu gördüğü tefviz meslesi de şu kimsenin sözüdür ki:

''Allah-u Teâla, kendi emir ve nehyi ile işledikleri amelleri kullara devretmiş ve onları kendi iradesine bırakmıştır.'' Böyle bir sözün açıklanmasını ve üzerinde dikkatle durulmasını isteyen kimseler için, Hz. Peygamber’in Ehl-i Beytin'den olan hidayete ermiş imamların açıkladığı dakik bir nükte vardır: Onlar bu konuda şöyle buyurmuşlardır: "Eğer Allah, gerçekten teklif işini halka bırakmış olsaydı o zaman Allah'ın, halkın seçtiği her şeye rıza göstermesi ve neticede Allah’ın mükâfatına layık olmaları ve yaptıkları hiç bir cinayetten dolayı cezalandırılmamaları gerekirdi.”

Bu söz gerçekte şu iki anlamı içermektedir: Ya kullar Allah'a isyan edip kendi akide ve fikirlerini istesede istemesede zorla O’na kabul ettirmişlerdir; böyle bir iş Allah'ın kudretinin zaafı ve gevşekliğini gerektirir veya şu anlamı içerir ki: Allah-u Teâla'nın onları, istesinler veya istemesinler kendi emir ve nehiylerine itaat etmeleri için mecbur kılacak bir gücü yoktur, bu yüzden de emir ve yasaklarını ve bunların uygulanmasını onların kendi isteğine bırakmıştır; yani Allah, onları kendi iradesine itaat ettirmekten aciz olduğundan dolayı iman ve küfrü seçmekte onları yetki sahibi ve muhtar kılmıştır.

Bu mezhebin misali şuna benzer ki, bir adam kendisine hizmet edecek, efendilik makamını tanıyacak, emir ve nehyine uyacak bir köle alıyor, kölenin efendisi, köleye sahip ve muktedir olduğunu iddia ediyor; sonra da köleye emir ve nehiyde bulunuyor, itaatına karşı büyük sevap, muhalefetine karşı da elemli azaplar vaad ediyor. Fakat köle, efendisinin iradesine karşı çıkıyor, onun kasdettiği emir ve nehyini yerine getirmiyor, onun hiç bir emir ve nehyine itina göstermiyor, serkeşçe kendi dilediğini yapıyor. Efendisi ise emir ve nehyini ona yaptırmağa güç yetiremediğinden dolayı emir ve nehiy yetkisini ona bırakıyor, onun yaptığı her amele, kendi isteğine aykırı olsa da razı oluyor; onu bir işin peşine gönderiyor, yapacağı ameli de ona belirliyor, (fakat) köle kendi

459- En’âm/160.

460- Âl-i İmrân/30.

461- Mü’min/17.

dilediğini yapıyor, geri döndüğünde de efendisi onun emrettiği şeye aykırı amel yaptığını görünce şöyle diyor: Niçin emrettiğim şeye aykırı davrandın? Köle de ona: Sen kendin işleri bana bıraktın, ben de kendi dilediğim şeyi yaptım. Yetki sahibiyim ve yetki sahibi alıkonulmaz, (ve kınanılmaz) diyor.

Öyleyse bu delile göre tefviz de muhaldir.

Bu yüzden mesele, şu iki şeyden birisi değil midir?

a-) Ya efendi kölenin iradesi değil, kendi iradesi üzerine köleyi, emir ve yasaklarına itaat ettirmek gücüne sahiptir ve onu, emir ve nehyettiği şey oranında bir güce sahip kılıyor, bir şey hakkında emir ve nehiy de bulunduğunda sevap ve cezasını ona bildiriyor ve köleye hüccetini (delilini) tamamlamak, adalet ve insaf kapsamında yer vermek ve emir ve nehyinden, teşvik ve tehdidinden dolayı ona vermiş olduğu gücün kaynağını göstermek için ona mükâfat ve cezayı belirterek, itaat ettiğinde mükâfatlandırılacağı ve alıkoyduğu şeyden de kaçınmadığı takdirde cezalandırılacağına dair hem tehdit ve hem de teşvik ediyor. (Elbette ki bu farza göre tefviz batıldır ve iş her yönden efendinin elinde olur.)

b-) Veya efendisi aciz ve güçsüzdür; bu sebeple de işi kölesine bırakıyor, ister iyi iş yapsın ister kötü, ister itaat etsin ister isyan. Zira onu cezalandırmaktan ve onu emrine itaat ettirmekten acizdir.[462] Böyle bir zaaf isbatlandığında, kudret ve ilahlık iddiası da yok olduğu gibi, bütün emir ve nehiy, sevap ve ikab (cezalandırma) meselesi de batıl olur; bu söz ise Kur’ân'a ters düşmektedir. Zira Allah-u Teâla Kur’ân'da buyuruyor:

"Allah, kulları için küfre rıza göstermez ve şükrederseniz sizden razı olur.”[463]

"Ey inananlar, Allah'dan nasıl sakınmak gerekiyorsa öyle (O’na yaraşır biçimde) sakının ve ancak müslümanlar olarak ölün."[464]

"Ben, cinleri de, insanları da, yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım. Onlardan ne bir rızık istiyorum ve ne de beni doyurmalarını istiyorum.”[465]

Yine başka bir ayette şöyle buyurmaktadır:

"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın."[466]

"Ey iman edenler, Allah'a ve Resulüne itaat edin, O'nun ayet ve kelimelerini işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin."[467]

O halde kim Allah-u Teâla'nın, emir ve nehyini kullarına havale ettiğini sanırsa, Allah'a acizlik isnadında bulunmuştur. O'nu halkın yaptığı her hayır ve şerri kabul etmeye mecbur kılmıştır. Böylece Allah'ın bütün işleri kullara bıraktığını sandığından Allah'ın emir ve nehyini, müjde ve tehdidini, batıl saymıştır. Çünkü işlerin yetkisi kendisine bırakılan kimse, istediği her şeyi yapar, dilerse küfrü, dilerse imanı seçer ve bu işlerden

462- Bu ihtimal, Allah hakkında kesinlikle batıldır.

463-Zümer/7.

464-Âl-i İmran/102.

465- Zariyat/56,57.

466-Nisâ//36.

467- Enfal/20.

dolayı sorumlu tutulmaz. Dolayısıyla, her kim bu anlamdaki tefvize inanırsa; Allah'ın bütün teşvik, tehdid, emir ve nehiylerini batıl bilmiştir ve bu kimse şu ayetin kapsamına girer:

"Siz kitabın bir kısmına inanıyor, bir kısmına inanmıyor musunuz? Sizden böyle yapanların cezası, dünya hayatında aşağılanmak; kıyamet gününde de azabın en şiddetli olanına uğratılmaktır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir."[468]

Allah tefviz ehlinin inandıkları (ve dedikleri) şeylerden çok yücedir.

Bizim akidemize gelince biz şöyle diyoruz:

Allah-u Teâla, halkı kendi kudretiyle yaratmıştır ve kulluk etme gücünü de onlara vermiştir. Sonra kendi iradesiyle onlara emir ve nehiyde bulunmuştur. Emrine itaat etmeyi onlardan kabul etmiş ve razı olmuştur. Ve onları kendisine karşı günah işlemekten nehyetmiş, isyan edeni kınamış ve buna karşı da onlara ceza vaad etmiştir. Emir ve nehiy yetkisi Allah'a mahsustur, istediği şeyi emreder, istemediğini de nehyeder ve kullarına, emrine uymak ve nehyettiği şeyden kaçmak için verdiği güç ve kudret oranında ceza verir. O'nun adalet, insaf ve yetkin hikmeti açıktır; böylece maze-retleri giderip önceden korkutarak halkın delillerini (bahanelerini) çürütür.

Peygamberleri seçmek O'na mahsustur. Kullarından risaletini ulaştırmak ve onlara hüccetini (delilini) tamamlamak için istediği kimseyi seçer. Muhammmed *salla'llâhu aleyhi ve alih'*i seçti ve onu kendi risaletiyle kullarına gönderdi. Kavminden kâfir olanların bazıları, haset ve kibirlerinden dolayı şöyle dediler:

"Bu Kur'ân iki şehir (Mekke ve Taif)den birinin büyük bir adamına indirilmeli değil miydi?"[469]

Onların bu sözden kasıtları Ümeyye ibn-i Ebu Salt[470] ve Ebu Mes'ud-i Sekafi[471] idi. Derken, Allah-u Teâla onların seçimini batıl bilmiş ve görüşlerini geçerli saymayarak şöyle buyurmuştur:

"Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırmaktadırlar? Dünya hayatında onların geçimlerini aralarında biz paylaştırdık ve onlardan bir kısmı diğer bir kısmını teshir etmesi (onlara iş gördürüp, görev ve sorumluluk yüklemesi) için bazılarını derece bakımından bazılarından üstün ettik ve Rabbinin rahmeti, onların topladıkları şeylerden daha hayırlıdır."[472]

İşte bunun için işlerden istediğini seçti, istemediğini de nehyetti. Kim itaat ederse, ona sevap verir; kim isyan ederse, onu cezalandırır. Eğer Allah işlerin yetkisini kullara bırakmış olsaydı, o zaman Kureyş'in seçtiği, Ümeyye b. Ebu Salt ve Ebu Mes'ud-i Sekafi'yi de kabul etmesi gerekirdi. Çünkü onların nazarında bu iki şahıs Hz. Muhammmed *salla'llâhu aleyhi ve alih'*den daha üstündüler.

468- Bakara/85.

469- Zuhruf/31.

470- Mekke'nin ileri gelenlerindendir.

471- Taif'in ileri gelenlerindendir.

472- Zuhruf/32.

Allah-u Teâla, mü’minleri şu ayetle: **"Allah ve Resulü, bir işe hükmettiği zaman mü’min olan bir erkek ve mü’min olan bir kadın için kendi işlerinde seçim hakları yoktur.”**[473] İrşad ettiğinde onlara istedikleri gibi seçme izni vermedi ve Peygamber vesilesiyle ilan edilen emirlere uymak ve nehiylerden kaçınmak dışında onlardan hiç bir şeyi kabul etmedi. Öyleyse kim O'na itaat ederse doğru yolu bulur ve kim isyan ederse sapıklık ve azgınlığa düşer ve emrine uymak ve nehyettiği şeyden kaçınmak için verdiği güçten dolayı hüccet ona tamamlanmış olur. Bu yüzden Allah onu, sevaptan mahrum kılararak ona azap gönderir.

Bu görüş, o iki akidenin hadd-ı vasatıdır; yani ne cebirdir, ne de tefviz. İşte bu görüş Emir-ül Mü’minin Ali *aleyhi’s-selâm’*ın Abaye ibn-i Rıb’i el Esedi'ye buyurduğu sözün aynısıdır. A'baye, Emir-ül Mü’minin Ali *aleyhi’s-selâm’*dan, kendisiyle oturup kalkılan ve işler yapılan istitaat[474] hakkında soru sorduğunda Hz. Ali ona şöyle buyurdu:

"İstitaat hakkında soru sordun; acaba sen ona, Allah'ın müdahelesi olmaksızın mı sahipsin, yoksa ona her ikiniz de mi sahipsiniz?"

Abaye susup kaldı.

Hz. Ali yine ona:

"Ey Abaye, söyle bakalım." buyurdu.

Abaye: *“Ne söyleyeyim?”* dedi.

Hz. Ali:"Eğer ona her ikinizin de sahip olduğunu söylersen, seni öldürürüm (zira bu akide şirktir); eğer, Allah'ın hiç bir müdahelesi olmaksızın senin malik olduğunu dersen yine seni öldürürüm." (çünkü bu küfürdür.)

Abaye:

"*Ey Emir-el Mü’minin, öyleyse ne söyliyeyim?*" dediğinde.

Ali *aleyhi’s-selâm;*

"Sensiz ona sahip olan Allah’ın mülkiyetiyle ona malik olduğunu söyle." buyurdular. Eğer onu sana verirse O'nun tarafından bir bağıştır, vermediğinde de O'nun tarafından bir beladır. Seni malik kıldığı her şeye O maliktir ve seni kadir kıldığı her şeye yine O kadirdir. İnsanların: "La havle ve la kuvvete illa billah" dediklerinde Allah’tan havl-u kuvvet istediklerini duymamış mısın?

Abaye: "*Ey Emir-el Mü’minin, bu cümlenin tefsiri nedir?*" diye sordu.

Hz. Ali şöyle buyurdu:

Allah'a isyan etmekten kaçınmak, Allah'ın koruması (yardımı) olmaksızın imkansızdır. Allah'a itaat etmekte de O'nun yardımı olmaksızın bir gücümüz yoktur."

Bu sırada Abaye yerinden sıçrayıp Hz. Ali’nin el ve ayağını öptü.

Yine Emir-ül Mü’minin Ali *aleyhi’s-selâm’*dan şöyle bir rivayet nakledilmiştir:

Necde isminde bir şahıs, huzuruna varıp kendisinden Allah'ı tanıma hakkında şöyle bir soru sordu: "*Ey Emir-el Mü’minin, Rabbini nasıl tanıdın?*"

473- Ahzab/36.

474- Güç ve imkan sahibi olmak.

İmam *aleyhi’s-selâm*:

"Bana bağışladığı ayırt etme gücü ve bana kılavuzluk eden akıl vasıtasıyla tanıdım." buyurdu.

Necde: "*Acaba sen bu tabiat üzere mi yaratıldın?*" diye sordu.

İmam *aleyhi’s-selâm*:

"Eğer böyle yaratılmış olsaydım, o zaman ne bir iyiliğe karşı övülür ve ne de bir kötülüğe karşı kınanırdım; hatta iyilik yapan kötülük yapandan, kınanmaya daha layık olurdu. (çünkü iyi iş yapan o işi severek değil de zorla yapmış olurdu.) İşte bundan anladım ki, Allah Kaim ve Bakî'dir, O'nun haricindeki bütün şeyler, sonradan meydana çıkan, değişen ve zâil olandır. Hiç bir zaman ebedi ve baki olan, zail olan ve sonradan meydana çıkan şeyler gibi değildir."

Necde: "*Ey Emir-el Mü’minin, sizi hekim bir kişi görüyorum.*" dedi.

İmam *aleyhi’s-selâm*:

"Ben ihtiyar sahibi bir kişiyim; dolayısıyla iyilik yapmak yerine kötülük yapacak olursam, buna karşılık cezaya uğrarım." buyurdular.

Yine Hz. Ali *aleyhi’s-selâm*'dan şöyle bir rivayet nakledilmiştir: "İmam *aleyhi’s-selâm* Şam (Sıffîn savaşın)dan döndükten sonra yaşlı bir adam kendilerine: "*Ya Emir-el Mü’minin, bizim Şam'a olan hareketimiz, Allah'ın kaza ve kaderiyle miydi?”* diye sordu.

Hz. Ali şöyle dedi:

"Evet, ey şeyh, Allah'ın kaza ve kaderi olmaksızın hiç bir dereden yukarı çıkmadınız ve hiç bir tepeden de aşağı inmediniz."

Yaşlı adam, Hz. Ali'ye: "*Ey Emir-el Mü’minin, demek çektiğim zahmetler Allah'ın takdiriyle imiş*" dedi.

Hz. Ali :

"Sus'' dedi ''Allah-u Teâla sizin sevap ve mükâfatınızı, gittiğiniz zaman gidişinizde, durduğunuz zaman duruşunuzda ve döndüğünüz zaman dönüşünüzde, hareket halinde, ikamet ettiğiniz menzilde ve döndüğünüz yolda çok fazla kılmıştır. Yaptığınız hiç bir işe zorlanmadınız ve mecbur kılınmadınız. Güya sen bunun kesin bir kaza ve kaçınılmaz bir kader olduğunu sandın. Eğer (durum) böyle olsaydı; o zaman sevap ve ceza, müjde ve korkutmanın bir anlamı kalmazdı ve hiç bir işten ötürü o işi yapan sorumlu tutulamazdı. (Yani bir adam bir işi yaptığında artık ondan sorumlu olmazdı; her şey Allah'a isnad edilirdi.) Bu söz puta tapan ve şeytana uyanların sözüdür. Allah-u Teâla halka, ihtiyarla (iradeyle) amel etmelerini emrettiği gibi azaptan korkmaları için de onları nehyetmiştir. Ne bir kimse O'na itaat etmek için zorlanır ve ne de O'na isyan etmekle O mağlup düşürülür. Gökleri, yeri ve onların arasındakileri boşuna yaratmamıştır. Bu kâfir olan (Allah'ı inkâr eden) kimselerin düşüncesidir. Öyleyse kâfir olanlara, Cehennem ateşinden dolayı yazıklar olsun."

Bu sırada ihtiyar adam ayağa kalkıp, Emir-ül Mü’minin Ali *aleyhi’s-selâm*’ın başını öperek şu içerikte bir şiiri okudu:

Sen öyle bir imamsın ki sana itaat etmekle,

Kurtuluş günü, Rahman Allah’tan mağfiret bekliyoruz.

Dinimizde şüpheye düştüğümüz şeyleri sen bize açıkladın.

Rabbin, bizden taraf seni Cennet'le mükâfatlandırsın.

Şimdi artık zulüm ve isyan olarak yaptığım
Çirkin işler için bir mazeret yeri kalmadı.

Görüldüğü üzere Hz. Emir-ül Mü'minin Ali *aleyhi's-selâm* halkı, Kur'an'a uymaya, cebir ve tefvizi reddetmeye yönlendirmiştir. Çünkü cebir ve tefvize inanmış olan, batıla, küfre ve Kur'ân'ı tekzip etmeye yönelmiş olur.

Dalalet ve küfürden Allah'a sığınıyorum. Biz ne cebre inanı-yoruz, ne de tefvize; biz, Kur'ân'ın tanıklık ettiği ve Peygamber'in Ehl-i Beytinden olan hidayet imamlarının da inandığı akide üzere bu ikisinin arasında yer alan hadd-ı vasata inanıyoruz; o hadd-ı vasat da Allah'ın bize verdiği güç ve kabiliyete dayalı olan imtihan ve sınamaktır. Allah-u Teâla bizi bu verdiği kudretle, kendisine kul etmiştir.

Kudret ve istitaatle (güç ve yetenekle) imtihan edilmenin misali, kölesi ve çok malı olan bir adamın misaline benzer ki işin akıbe-tinden haberdar olduğu halde kölelerini sınamak ister ve malından bir kısmını onların yetkisine bırakır, masraf edilecek yerleri onlara gösterir ve onlara, o malı harcanması gereken yerlerde harcamalarını emreder. Yine onları, o malı harcanmasını sevmediği yerlerde harcamaktan da nehyeder. Malın ise her iki yönde harcanması mümkündür. Kölelerden biri malı, efendisinin emrettiği ve razı olduğu yerde harcar; diğeri ise efendisinin nehyettiği ve hoşlanmadığı bir yerde harcar. Efendi (maksadına ulaşmak için) köleleri imtihan evine yerleştirir ve o evin onlar için ebedi yer olmadığını ve onun bundan başka bir evi olduğunu ve yakında o eve gideceklerini; orada sevap ve cezanın artık ebedi olacağını onlara bildirir. Bu durumda eğer köle, efendisinin verdiği malı onun emrettiği şekilde harcamış olursa, ona vaad ettiği ebedi sevabı, gideceğini bildirdiği öbür evde ona verecektir. Ama, malı efendisinin nehyettiği yerlerde harcamış olursa o zaman da onu, ebedi evde daimi cezaya çarptırır. Efendi, imtihan evinde ikamet için de belirli bir zaman tayin ettiğinden, o zaman dolduğunda hem mal başkasının eline geçer, hem de diğer bir köle, bu kölenin yerini alır. Oysa, efendinin mala ve köleye olan malikiyeti daimidir. (Hiç bir zaman köle ve malın yetkisi onun elinden çıkmaz.) Fakat bu ilk evde oturma müddeti dolmadıkça bu malı ondan almayacağına söz vermiştir. Çünkü adalet, vefa, insaf ve hikmet bu efendinin vasıflarındandır. Bu durumda eğer köle, malı harcanması gereken yerde harcarsa, efendinin, vaad ettiği sevaba vefa etmesi, ona lütufta bulunması ve bâki yurtta onu daimi bir nimetle mükâfatlandırması gerekli değil midir? Yine eğer köle, efendisinin ona temlik ettiği malı, şu ilk evde yaşadığı günlerde nehyedilen yerlerde harcayarak efendisinin emrine aykırı davranırsa, o zaman efendisinin onu önceden korkuttuğu, daimi azapla cezalandırmasını hak eder.

Bu durumda onu cezalandırırsa ona zulüm etmiş olmaz. Çünkü önceden her şeyi ona bildirmiştir ve onu gelecekten de haberdar kılmıştır. Onun, vaad ettiği müjde ve tehdidinin gerçekleşmesi de gerekir. Zaten kadir ve egemen olan bir efendi böyle olmalıdır.

(Bu misalde geçen) Efendi, Allah-u Teâla'dır. Köle ise, yaratılmış insanoğludur. Mal, Allah'ın (ona verdiği) geniş kudretidir. İmtihan, hikmet ve kudreti izhar etmesidir. Fani yurt, dünyadır. Efendinin ona malikiyetini bağışladığı mal, Allah'ın insan oğluna verdiği güçtür. Allah'ın, malın (güçlerin) harcanmasını emrettiği yerler, peygamberlere itaat ve

Allah’tan getirdikleri şeyleri kabul etmektir. Nehyedilen şeyler, şeytanın yollarıdır. Vaadi ise, daimi nimet olan cennettir. Fani olan yurt, dünyadır. Bâki kalınacak olan son ev ise ahiret yurdudur. Cebir ve tefviz arasındaki kavl (yol), Allah'ın kula verdiği kudret, güç ve yetenek vesilesiyle olan imtihan ve sınamasıdır.

Bunun izahı ise, (Allah'ın verdiği) bütün faziletleri içeren İmam Sadık *aleyhi’s-selâm*’ın buyurmuş olduğu (ileride zikredeceğimiz) beş özelliktedir. Ben, Allah'ın izniyle Kur’ân'dan olan şahid ve beyanlarla o beş özelliği açıklıyacağım.

Bedenin Sıhhatli Oluşu

İmam Sadık *aleyhi’s-selâm*’ın bu sözünün manası, insanın vücudunun ve duyu organlarının mükemmel oluşu, aklın ve ayırt edebilme gücünün sebatı ve dilin de konuşma kabiliyetinin olmasından ibarettir. Allah-u Teâla bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Andolsun ki biz, Adem oğullarını yücelttik; onları karada ve denizde (çeşitli araçlarla) taşıdık, onları, tertemiz şeylerle rızıklardırdık ve onları yarattıklarımızın çoğundan bir üstünlükle üstün kıldık”[475]

Allah-u Teâla bu ayetinde Adem oğullarını, otlayan, yırtıcı ve suda yaşayan hayvanlardan oluşan diğer yaratıklarına, kuşlara ve duyu organlarının idrak ettiği her hareket eden şeye, ayırt etme gücü, akıl ve konuşma kudreti ile üstün kıldığını haber vermiştir. Nitekim Kur’an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

"Doğrusu biz insanı, en güzel bir biçimde yarattık."[476]

"Ey insan, üstün kerem sahibi olan Rabbine karşı, seni aldatıp-yanıltan nedir? Öylesine Rabb ki seni yarattı, sana düzen içinde bir biçim verdi, seni düzgün bir hale getirdi. Dilediği bir surette de seni tertip etti.”[477]

Bunlara benzer ayetler çoktur.

Öyleyse, Allah'ın insana verdiği ilk nimet, aklın sıhhatidir ve diğer varlıkların çoğundan üstün oluşu da aklın kemali ve açık bir beyan gücüne sahip olması hasebiyledir. Çünkü yer yüzünde hareket sahibi olan her varlık, duygu ve idrakleriyle ayakta duruyor ve tekamüle erişiyor. Böylece Allah-u Teâla, Adem oğullarını, duyu organlarıyla idrak edilen diğer varlıklarda mevcud olmayan konuşma gücüyle üstün kılmıştır. İşte bu konuşma gücünden dolayı Allah-u Teâla Adem oğullarını diğer mahlukata egemen kılmıştır, öyle ki insan emir ve nehyediyor, diğer varlıklar da onun emir ve nehyine tabi oluyorlar.

Nitekim Allah-u Teâla, Kur’ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

"Sizi doğru yola sevketmesine karşılık, Allah'ı büyük bilmeniz için onları (hayvanları) boyun eğdirdi".[478]

---

475 - İsrâ/70.

476- Tîn/4.

477 - İnfitar/6-8.

478- Hac/37.

"Denizi de sizin emrinize veren O'dur, ondan çıkan tap taze balıkları yemektesiniz ve giyiminizde ondan süs eşyaları çıkarıp giymektesiniz."[479]

"Hayvanları da sizin için yarattı, onlarda ısınma ve yararlar vardır ve onlardan yemektesiniz. Akşamleyin otlaktan getirir, sabahleyin otlağa götürürken de onlarda sizin için bir güzellik vardır (zevk alırsınız onlardan). Ancak zorluklara katlanarak varabileceğiniz şehirlere de yüklerinizi taşırlar." [480]

İşte Allah-u Teâla insana, uyumlu bir yaratılış, konuşma kabiliyeti ve iyiyi kötüden ayırt edebilme yeteneğini ve mükellef kıldığı şeyi yerine getirme gücünü verdikten sonra onu kendine itaat edip emrine uymaya davet ederek şöyle buyurmuştur:

"Öyleyse gücünüz yettiği kadar Allah'tan korkup-sakının, dinleyin ve itaat edin"[481]

Allah hiç kimseyi gücünün yettiğinden fazla bir şeyle mükellef kılmaz."[482]

"Allah hiç kimseyi verdiği miktardan daha fazla bir şeyle mükellef kılmaz."[483]

Bunlara benzer diğer birçok ayetler de mevcuttur. Demek ki Allah-u Teâla, kulun duyu organlarından birini ondan aldığında, o duyu organına ait olan sorumluluğu da ondan kaldırılır. İşte bunun için buyurmuştur ki:

"Kör olana vebal yoktur, topal olana vebal yoktur..."[484]

Bu sıfatlar bulunan kimselerden, cihat ve bu organlarla yapılabilen bütün vazifeler kaldırılmıştır. Hac ve zekâtı da, mali gücü olan kimseye, ona vermiş olduğu güçten dolayı farz kılmıştır ve fakir kimseye hac ve zekâtı farz kılmamıştır. Bundan dolayı buyurmuş ki:

"Ona (Ka'be'ye) bir yol bulup güç yetirenlerin gidip o evi ziyaret ederek haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır."[485]

Allah-u Teâla zıhâr[486] hakkında da şöyle buyurmuştur:

"Karılarına zıharda bulunanlar, sonra da dediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi özgürlüğüne kavuşturmaları gerekir... Ancak buna imkan bulmayanlar için de birbirleriyle temas etmeden önce, kesintisiz iki ay oruç tutma var; buna da güç yetiremeyenler altmış yoksulu doyursun."[487]

479- Nahl/14.

480- Nahl/5,6,7.

481- Teğabun/16.

482- Bakara/286.

483- Talâk/7.

484- Nur/61.

485- Âl-i İmran/97.

486-Zıhar, bir insanın karısına "senin sırtın anamın sırtı gibidir (yani sen, adeta benim anamsın)" diyerek ondan uzaklaşmak, ayrılmak istemesidir.

487- Mücadele/3,4.

Bunların hepsi, Allah-u Teâlan'nın kulunu, verdiği güçden daha fazla bir şeyle sorumlu tutmadığına delildir. İşte bu, hilkatin (bedenin) sıhhatidir.

Yolun Açık Olması

Yolun açıklığından maksat, Allah'ın emriyle amel etmekten insanı alıkoyacak bir engelin olmamasıdır. Allah-u Teâla Kur'ân'da, çaresiz olan ve bir yol bulamayan (Mekke'den hicret etmeye güçleri olmayan) mağlup düşürülmüş kimseler hakkında şöyle buyurmaktadır:

"Ancak yurtlarından göçmek için bir hile, bir yol bulamayan müstaz'af erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hükümden müstesna."[488]

Bunun için Allah-u Teâla, Kur'an-ı Kerim'de bir çaresi olmayan mustaz'aflara (el altında kalmış acizlere) kalpleri imanla güvenli olduğu takdirde hiç bir itirazın olmadığını açıklamıştır.

Zamanın Yeterli Olması

Yeterli zamanın olmasından maksat, insanın, Allah'ı tanımanın kendisine farz olduğu vakitten ölene kadar geçirdiği ömrüdür; yani iyiyi kötüden ayırt etme gücünü elde edip baliğ olduğu vakitten tâ ölüm zamanına kadar olan süredir. Öyleyse kim hakkı aramaya koyulur, ama kemale erişemeden ölürse hayır üzere ölmüştür. Nitekim Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur:

"Allah ve Resulüne doğru hicret etmek üzere evinden çıkan, sonra kendisine ölüm gelip çatan kişinin ecri, (mükâfatı) kuşkusuz Allah'a aittir."[489]

Bu adam yeterli vaktin verilmemesi nedeniyle Allah'ın düsturlarına tam olarak amel etmeye muvaffak olmazsa bile mükâfatını alacaktır. Yine Allah-u Teâla, baliğ olmayanlara haram kılmadığı bazı şeyleri, baliğ olanlara haram kılmıştır. Bu konuda şöyle buyuruyor:

"İnanan kadınlara söyle: Gözlerini haramdan sakındırsınlar, ırzlarını korusunlar... süslerini kocalarından... ya da kadınların henüz mahrem yerlerini tanımayan çocuklardan başkasına göstermesinler."[490]

Böylece kadınları, ziynetlerini çocuklara göstermekten men etmemiştir, dolayısıyla (baliğ olanlar için geçerli olan) hükümler çocuklar hakkında geçerli değildir.

Azığın Olması

Azık yani malî kudret ve ilahî vazifeyi yapmada kulun ihtiyaç duyduğu yeterli yiyecek .

Nitekim Allah-u Teâla konuyla ilgili olarak Kur'ân'da şöyle buyurmuştur:

"(Allah'a ve Resülüne karşı içten bağlı kalıp hayra çağıranlar oldukları sürece, şüphesiz infak etmek için bir şey bulamayanlara,

488- Nisâ/98.

489- Nisâ/100.

490- Nur/31.

hiç bir sorumluluk yoktur.) İyilik edenlerin aleyhinde de bir söz yoktur."[491]

Allah-u Teâla'nın infak etmeye bir şey bulamayanların özrünü kabul ettiğini, hac, cihad vb. şeyler için azığı ve bineği olan kimseleri de mazur görmediğini görmüyor musun? Böylece fakirleri de (zekât konusunda) muaf kılmıştır ve zenginlerin mallarında onlar için bir hak belirlemiş ve şöyle buyurmuştur:

"(Sadakalar) kendilerini Allah yolunda adayan fakirler içindir ki, onlar yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremezler."[492]

Böylece onların, mali vecibelerden muaf kılınmasını emredip güçleri yetmediği ve malik olmadıkları şeyler için hazırlanmayı da onlardan istememiştir.

İnsanı İşe Yönelten Sebebin Varolması

O insanı her işe sevkeden niyyetten ibarettir. Ona ait olan duyu organı ise kalptir. Öyleyse kim kalbinin inanmadığı bir din üze-reyken bir ameli yaparsa, Allah onun o amelini ondan kabul etmez. İşte bunun için, Allah-u Teâla münafıklar hakkında şöyle buyurmuştur:

"Kalplerinde olmayanları ağızlarıyla söylüyorlar, Allah onların gizli tuttuklarını daha iyi bilir."[493]

Daha sonra mü'minleri kınamak için şu ayeti Peygamber'e indirdi:

"Ey iman edenler, yapmadığınız şeyi neden söylüyorsunuz?"[494]

Dolayısıyla, kişi bir söz söylediğinde kalbi söylediğine inanırsa niyeti onu, ameliyle sözünü tasdik etmeye zorlar; sözüne inanmadığında ise niyeti onu amele sevketmez. Hatta insan, bir engel dolayısıyla (zahirde) akidesine aykırı bir iş yapacak olursa bile Allah onun doğru niyetini kabul eder.

Nitekim Allah-u Teâla, (Ammar-ı Yasir. hakkında) şöyle buyurmuştur:

"Kalbi imanla tatmin bulmuş olduğu halde baskı altında zorlanarak (zahirde) küfre düşen kimse hariç..."[495]

Yine (kasıtsız ve iradesiz) yemin etme hakkında da şöyle buyurmuştur:

"Allah, sizi yeminlerinizdeki rastgele söylemelerinizden, boş sözlerden dolayı sorumlu tutmaz."[496]

Öyleyse Kur'ân ve Peygamber'in hadisleri, kalbin bütün duyu organlarına malik olduğuna ve bu organların işlerini doğrulama gücüne sahip bulunduğuna, kalbin doğruladığı şeyi hiç bir organın iptal edemeyeceğine delalet etmektedir.

İşte bunlar İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın buyurduğu beş örneğin izahıdır. Bunlar, cebir ve tefvizin arasında yer alan hadd-i vasatı içermektedir. Eğer bu beş örnek insanın vücudunda toplanmış olursa, Allah ve Resul'ünün buyurduğu bütün şeyleri yapması gerekir (artık

491- Bakara/273.

492- Bakara/273

493- Âl-i İmran/167.

494- Saff/2.

495- Nahl/106.

496- Bakara/225.

onları terketmeye hiç bir özrü kalmaz). Eğer onlardan bir tanesi noksan olursa, o noksanlık oranında vazifeleri de azalır.

İnsanların, iki kavlin arasını (hadd-ı vasat akidesini) içeren istitaat vesilesiyle imtihan olunduklarına dair Kur'â'nî şahitler çoktur. O ayetlerden bazıları şunlardan ibarettir:

"Andolsun ki biz, sizden mücahid olanlarla, sabredenleri bilinceye (belli edip ortaya çıkarıncaya) kadar sizi deneyeceğiz ve haberlerinizi de sınıyacağız (açıklayacağız)."[497]

"Ayetlerimizi yalanlayanları, yakında hiç anlamayacakları bir yönden derece derece helaka yaklaştıracağız."[498]

"Elif lâm mîm. İnsanlar, (yalnızca) iman ettik diyerek denenmeden bırakılıverileceklerini mi sandılar?"[499]

Sınamak manasına gelen "fitneler" hakkında da şöyle buyurmuştur:

"And olsun ki biz, Süleyman'ı sınadık."[500]

Hz. Musa'nın kıssasında da şöyle buyurmuştur: **"Şüphe yok ki biz, senden sonra kavmini sınadık. Samiri, onları şaşırtıp-saptırdı."**[501]

Yine Hz. Musa *aleyhi's-selâm*'ın Allah'a: **"Rabbim,... o senin fitnenden** (sınamandan) **başka bir şey değildir."**[502] demesi buna bir örnektir.

İşte ayetler bunlardır, birbiriyle kıyaslanırlar ve birbirlerine tanıklık ederler.

İmtihan ve sınamak manasına gelen belva kelimesini içeren ayetlerine gelince şunlardan ibarettir: Allah Teâla buyuruyor ki:

"Ancak, size verdikleriyle sizi sınamak istedi."[503]

"Sonra (Allah) sizi sınamak için, sizi onlardan geri çevirdi."[504]

"Biz o bahçe sahiplerini sınadığımız gibi, bunları da sınadık."[505]

"O amel (davranış ve eylem) bakımından hanginizin daha iyi ve güzel olacağını denemek için ölümü ve hayatı yarattı."[506]

"Hani Rabbi, İbrahim'i birtakım kelimelerle sınadı."[507]

"Allah dileseydi elbette onlardan intikam alırdı; fakat (savaş) sizleri birbirinizle sınaması içindir."[508]

Kur'ân'da "belva" lafzıyla geçen bütün ayetlerin örneği, üsteki mezkur ayetlerden ibarettir. Bunların hepsi sınamak manasınadır ve bunlara benzer ayetler Kur'ân'da çoktur. Bu ayetler, imtihan ve sınamayı

497- Muhammed/31.

498- A'raf/182.

499- Ankebut/1,2.

500 - Sâd/34.

501- Tâhâ/85.

502- A'raf/155.

503- Mâide/48.

504- Âl-i İmran/152.

505- Kalem/17.

506- Mülk/2.

507- Bakara/124.

508- Muhammed/4.

isbatlamaktadır. Allah-u Teâla, halkı abes olarak yaratmamıştır; onları kendi başlarına da bırakmamıştır, hikmetine oyun karıştırmamıştır. Nitekim kendisi şöyle buyurmaktadır:

"Bizim sizi boş bir amaç uğruna yarattığımızı mı sandınız?"[509]

Eğer bir adam: "Allah-u Teâla, kulların durumunu bilmediğinden mi onları sınıyor?" derse, şöyle deriz:

Hayır, öyle değildir. Allah-u Teâla, kulun amelinden önce bile onun ne yapacağını bilmektedir.

Nitekim (cehennem ehli hakkında) şöyle buyurmuştur:

"Geriye döndürülseler bile nehyedildikleri şeylere şüphesiz yine döneceklerdir."[510]

Onları sınamaktan maksat, adaletini onlara bildirmek ve ancak amelden sonra ve delil üzere onlara azap etmektir.

Nitekim şöyle buyurmuştur:

"Eğer biz onları bundan önceki bir azapla helak etmiş olsaydık şüphesiz diyeceklerdi ki: Rabbimiz, bize bir elçi gönderseydin de, küçülmeden ve aşağılanmadan önce senin ayetlerine tabi olsaydık."[511]

Yine buyurmuştur ki:

"Biz bir peygamber göndermekdikçe (hiç bir toplumu) azaplandırıcı değiliz."[512]

Ve (peygamberler hakkında da) şöyle buyurmuştur:

“Peygamberler, müjdeciler ve uyarıcı-korkutucular olarak gönderildi.”[513]

Netice olarak, Allah-u Teâla, kulları onlara verdiği kudret vasıtasıyla sınıyor. İşte bu, cebir ve tefviz arasındaki orta yol olan akidedir. Kur’ân ve Peygamber'in Ehl-i Beyt'inden olan imamlar da bunu buyurmuşlardır.

Bu ayet: **"Allah dilediğini hidayet eder, dilediğini sapıklığa düşürür."** ve buna benzer ayetler hangi söze delildir? (Cebir mezhebini te'yid etmiyor mu?) derseler, cevaben şöyle deriz:

Bu çeşit ayetlerin hepsi iki şekilde mana edilebilir; O manalardan biri şudur: Bu ayetler, Allah'ın kudretinden haber vermektedirler. Yani Allah-u Teâla, istediğini hidayet etmeye ve istediğini sapıklığa düşürmeye kadirdir. Ama eğer onları hidayet veya sapıklığa mecbur kılarsa, mektupta izah ettiğimiz gibi artık onlara sevap ve ceza gerekli olmaz.

O manalardan diğeri ise şudur: Allah'ın hidayeti, doğru yolu göstermek anlamını taşır. Nitekim Kur’ân'da şöyle buyurmuştur:

"Semud'a da gelince, biz onları hidayet ettik." (Yani onlara doğru yol gösterdik) **"Fakat onlar körlüğü, hidayete tercih ettiler."**[514]

509- Mü’minun/115.

510- İsrâ/15.

511- Tâhâ/134.

512- İsrâ/15

513- Nisâ/165.

514- Fussilet/17.

Zira, eğer onları cebren hidayet etseydi o zaman sapıklığa düşmeye kudretleri olmazdı. Gördüğümüz müteşabih ayetleri, sarılmaya emrolunduğumuz muhkem ayetlere hüccet kılamayız. Allah-u Teâla Kur'ân'da buyurmuştur ki: **"Ondan kitabın temeli olan bir kısım ayetler muhkemdir (manası açıktır); diğerleri de müteşabihdir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne (ve karışıklık) çıkarmak ve onları te'vil etmek (olmadık yorumlar yapmak) için müteşabih olanına uyarlar."**[515]

Yine buyurmuştur ki: **"Öyleyse söz dinleyip de en güzeline -yani en muhkem ve en açığına- uyanlara müjde ver. İşte onlar Allah'ın kendilerini hidayete eriştirdiği kimselerdir ve onlar temiz akıl sahipleridir."**[516]

Allah, bizi ve sizi sevdiği ve razı olduğu şeyi söylemeye ve onunla amel etmeye muvaffak kılsın. Bizi ve sizi kendi minnet ve ihsanıyla masiyetten uzak eylesin.

Allah'a, O'nun layık olduğu şekilde sonsuz hamd olsun. Allah'ın salat ve selamı Muhammed ve pâk Ehl-i Beyt'ine olsun.

Allah, bize yeterlidir ve O ne güzel vekildir.

İMAM alİ Nakİ (A.S)'IN YAHYA İBN-İ EKSEM'İN SORULARINA CEVABI

Musa ibn-i Muhammed ibn-i Rıza[517] şöyle diyor:

"*Yahya ibn-i Eksem'le, Dar-ül Amme'de görüştüm, benden bazı sorular sordu. Sonra kardeşim Ali ibn-i Muhammed (İmam Ali Naki) aleyhi's-selâm'ın huzuruna vardım, buyurduğu tavsiyeler, kendileri hakkında basiretli olmama ve itaatini gerekli saymama sebep oldu.*

İmam'a: "*Canım sana feda olsun, İbn-i Eksem cevap vermem için yazılı olarak benden bazı sorular sordu.*" dedim. İmam Ali Naki *aleyhi's-selâm* gülerek: "Cevabını verdin mi?" diye sordu.

"*Hayır, cevabını bilmiyordum.*" dedim.

İmam *aleyhi's-selâm*: "Sorduğu sorular nedir?" diye buyurdu. Ben de hakkında soru sorduğu ayetleri sırayla okuyarak yönelttiği soruları şu şekilde açıkladım:

1. **"Kendi yanında kitaptan bir ilmi olan biri dedi ki: Ben, gözünü açıp kapatmadan önce onu**[518] **sana getirebilirim."**[519] *Acaba Allah'ın Peygamberi, Asif'in*[520] *ilmine muhtaç mıydı?*

2. **"Babasını ve annesini tahta çıkarıp oturttu ve hepsi de onun için secdeye kapandılar."**[521] *Yakub ve evlatları, Peygamber oldukları halde nasıl Yusuf'a secde ettiler?*

515- Âl-i İmran/7.

516- Zümer/18.

517- Hz. İmam Ali Naki aleyhi's-selâm'ın Musa Muberka' ismiyle tanınan kardeşidir; mezarı Kum şehrindedir.

518- Belkıs'ın tahtını.

519- Neml/40.

520- Hz. Süleyman aleyhi's-selâm 'ın veziri.

521- Yusuf/100.

3. **"Sana indirdiğimizden eğer kuşkudaysan, senden önce kitabı okuyanlara sor."**[522] *Bu ayetteki muhatap kimdir? Eğer muhatap Peygamber'se, o zaman Peygamber kuşkuda mıydı? Eğer muhatap başkası ise, o zaman kitap -bu ayette bahsedilen indirilmiş olan ayetler- kime nazil olmuştur?*

4- **"Eğer yeryüzündeki ağaçların tümü kalem, deniz de mürekkep olsa ve bundan sonra da yedi deniz daha mürekkep olup o denize katılsa yine de Allah'ın kelimeleri (yazılmakla) tükenmez."**[523] *ayetinde geçen bu denizler nedir ve nerededir?*

5- *Cennet hakkındaki şu ayetten sordu:* **"Orda nefislerin istediği ve gözlerin lezzet (zevk) aldığı her şey var..."**[524] *Adem'in gönlü buğday istedi ve onu yedi. Öyleyse neden cezalandırıldı?*

6- **"Ya da onları erkekler ve dişiler olarak evlendirir."** [525] *Allah, kullarını erkeklerle evlendirdiği halde nasıl olur da bu fiili yapan kavmi cezalandırır?*

7- *Bazı davalarda nasıl olur da hanımın şahitliği tek başına câiz olur? Halbuki Allah şöyle buyurmuştur:* **"İçinizden adalet sahibi iki erkeği şahid yapın."**[526]

8- *Hz. Ali aleyhi's-selâm'ın, hunsa hakkındaki (erkek mi veya kadın mı olduklarının teşhis edilip miraslarının belirlenmesi için) buyurduğu şu sözden sordu:* ***"Hangi mecradan idrar ettiğine bakılarak miras alırlar?*** *Acaba idrar ettiğinde kimin ona bakması gerekir? Çünkü erkek bakacak olursa kadın olması mümkündür, kadın da bakacak olursa, erkek olması mümkündür. Bunların her ikisi de câiz değildir. Kendisinin iddiası da çıkarı olduğu için kabul olmaz.*

9- *Bir koyun sürüsünün sahibi sürünün yanına varır ve o esnada çobanın bir koyunla temasta bulunduğunu görür, çoban, sürü sahibini görünce bir kenara çekilir, koyun da diğer koyunların arasına girip kaybolursa, bu koyun nasıl kesilir? Etinin yenmesi de helal midir, helal değil midir?*

10- *Sabah namazı, gündüz namazlarından olmasına rağmen neden sesli kılınıyor; halbuki sesli kılmak gece namazlarına aittir?*

11- *Hz. Ali aleyhi's-selâm, İbn-i Curmuz'a (Zübeyr'in katiline) şöyle buyurdu:* "İbn-i Safiyye'nin (yani Zübeyr'in) katilini ateşle müjdele"[527] *Hazreti Ali imam olduğu halde neden o katili öldürmedi?*

12- *Yine Ali aleyhi's-selâm, neden Sıffin savaşında, düşmanın ordusundan saldıranı, firar edeni ve yaralı olanı öldürdü ve öldürülmesini emretti; fakat Cemel savaşında firar eden ve yaralı olanları öldürmedi ve öldürülmelerini de emretmedi ve* "evine giden ve silahını yere bırakan emandadır" *buyurdu? Hz. Ali, neden böyle yaptı? Eğer, ilk hüküm doğruysa, o zaman ikincisi yanlıştır.*

522- Yunus/94.

523- Lokman/27.

524- Zuhruf/71.

525- Şura/50.

526- Talak/2.

527- Bu ibareyle onun ateş ehlinden olduğunu anlattı.

13- *Livatada bulunduğunu itiraf eden bir kimseye had uygulanır mı, uygulanmaz mı, yoksa ondan had düşer mi?*

İmam Ali Naki *aleyhi's-selâm* (bu soruları dinledikten sonra şöyle) buyurdu: "Ona yaz ki:"

"*Ne yazayım?*" dedim.

Buyurdular ki: Şöyle yaz:

Bismillahirrahmanirrahim

Allah seni doğru yola hidayet etsin, mektubun ulaştı, bizde bir kusur bulmak için kendini zahmete düşürerek, bizi imtihan etmek istemişsin. Allah seni niyetine göre mükâfatlandırsın, meselelerinin cevabını izah ettik, öyleyse onları dinle, onları anlamaya hazırlan ve onlara iyice dikkat et. Çünkü artık hüccet sana tamam olmuştur. Vesselam.

1- "Kendi yanında kitaptan bir ilmi olan" Asif ibn-i Berhiya idi. Hz. Süleyman, Asif'in bildiğini bilmekten aciz değildi. Fakat cin ve insanlardan olan ümmetine kendisinden sonra Asif'in hüccet olduğunu tanıtmak istedi. O ilim, Hz. Süleyman'ın ilmindendi. Allah'ın emriyle onu Asif'in yanında emanet bırakmıştı, onun imamet ve önderliğinde ihtilaf etmemeleri için o ilmi ona öğretmişti. Nitekim Hz. Davud'dan sonra Hz. Süleyman'ın, peygamber ve imam oluşunun bilinmesi ve hüccetin halka muhkem kılınması için Hz. Davud'un zamanında da Hz. Süleyman'a bu ilim öğretildi.

2- Yakub ve çocuklarının secde etmesine gelince; onların secdesi Allah'a itaat ve Yusuf'a muhabbetlerini aşikâr etmek içindi. Nitekim meleklerin, Hz. Adem'e secde etmeleri de Hz. Adem için değildi, aksine Allah'ın emrine itaat etmek ve Hz. Adem'e sevgilerini göstermek içindi. Dolayısıyla Yakub'un, evlatlarının ve Hz. Yusuf'un da onlarla beraber secdeye kapanmaları da yine bir daha bir araya toplanmalarının ve ayrılık döneminin sona ermesinin şükrünü yerine getirmek içindi; Yusuf'un şükür secdesinde şöyle dediğini görmüyor musun?:

"Rabbim, sen bana saltanat verdin, sözlerin yorumundan da (bir bilgi) öğrettin."[528]

3- **"Sana indirdiğimizden eğer kuşkudaysan, senden önce kitabı okuyanlara sor"** ayetinde muhatap Peygamber'dir. Ancak Peygamber'in kendisine indirilen vahiyde hiç bir şüphesi yoktu.

Fakat cahiller diyorlardı ki: *Neden Allah meleklerden birini peygamber kılmadı ve bizimle Peygamber'i arasında yemede, içmede ve pazarda dolaşmada hiç bir fark koymadı?* Allah-u Teâla da Peygamber'ine vahyetti ki, bu cahillerin huzurunda **"Senden önce, semavi kitapları okuyan kimselerden sor"** ki acaba Allah, şimdiye kadar yiyip, içmeyen ve pazarlarda dolaşmayan bir peygamber göndermiş mi? Çünkü sen de onlar gibisin.

"Sana indirdiğimiz şeyden kuşkudaysan" tabiri de şüphede olduğundan değildir, sadece (tartışmada) karşı tarafa insaflı davranmak içindir. Nitekim mübahele ayetinde, Hak Teâla şöyle buyuruyor:

"De ki: "Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra karşılıklı

528- Yusuf/101.

lanetleşelim de Allah'ın lanetini yalan söyleyenlerin üstüne kılalım."[529]

(Elbette Hristiyanlar yalan söylüyorlardı, bunda hiç bir şüphe yoktu.) Eğer Allah'ın lanetini sizin üstünüze kılalım deseydi, mübaheleyi (lanetleşmeyi) kabul etmezlerdi. Allah, Pey-gamber'inin risalet vazifesini yaptığını ve yalan söyleyenlerden olmadığını biliyordu; ve Peygamberin de, kendisinin doğru söylediğine yakini vardı; fakat tarafsız olarak konuşmak istiyordu.

4- Şu ayete gelince: **"Eğer yeryüzündeki ağaçların tümü kalem, deniz de mürekkep olsa ve bundan sonra yedi deniz mürekkep olup bu denize katılsa yine de Allah'ın kelimeleri (yazıl-makla) tükenmez."** Evet öyledir; eğer dünya ağaçları kalem, yedi deniz daha o denize katılsa, yerden çeşmeler coşsa, Allah'ın kelimeleri tükenmez, onlar tükenir. Yedi deniz şunlardır: Kibrit nehri, Nemr nehri, Berehut nehri, Taberiyye çeşmesi,[530] Masebzan ılıcası, Lisan ismiyle meşhur olan Afrika ılıcası ve Bahravn nehri. Bizler ise Allah'ın faziletleri tükenmeyen ve faziletlerine erişilemeyen kelimeleriyiz.

5- Cennete gelince, şüphesiz orada her çeşit yiyecek, içecek, nefsin istediği ve gözün lezzet aldığı güzel manzaralar var. Allah-u Teâla da, bunların hepsini Hz. Adem'e helal kılmıştı. Allah'ın, Adem ve eşini kendisinden nehyettiği ağaç, hased ağacıydı. Allah-u Teâla, mahluklarından üstün kıldığı kimselere, haset gözüyle bakmamaları için onlara tavsiyede bulunmuştu. Ama Hz. Adem, bu tavsiyeyi unuttu ve haset gözüyle onlara baktı, böylece Allah, onu azimli ve kararlı bulmadı.

6- Şu ayete gelince: **"Ya da onları erkekler ve dişiler olarak çiftler."** bunun manası şudur: Onun (insanın) yeni doğan çocuğunun, biri oğlan, biri de kızdı. Birlikte dünyaya gelen iki çocuğa çift (ikiz) denir. Bunlardan her biri diğerinin çifti sayılır.[531]

Allah'ın kastı, büyük günahlara bulaşmak için kendine cevaz aradığın anlam değildir. **"Kim bunları yaparsa, ağır bir cezayla karşılaşır. Kıyamet günü, azap ona kat-kat arttırılır ve aşağılanmış bir halde, ebedi olarak azapta kalır."**[532] Elbette tövbe etmemiş olsa.

7- Kadının şahitliğinin tek başına caiz olmasına gelince, bu (doğum vakti doğan çocuğun, ölü veya diri olması hususunda) tanıklığı güvenilir olan ebeye aittir ve eğer güvenilir olmazsa o zaman iki kadından az kifayet etmez. Burada çaresizlikten iki kadın, iki kişinin yerine hesap olunur. Çünkü burada erkeğin, kadının işini uhdesine alması mümkün değildir. Eğer o (güvenilmeyen) kadından başka bir kadın olmazsa (o zaman) yeminle onun sözü kabul edilir.

8- Hz. Ali *aleyhi's-selâm'*ın, hunsa hakkındaki sözüne gelince, bu mesele Hazret'in buyurduğu şekildedir. Şöyle ki; adil kişiler aynanın önünde dururlar, hunsa da onların arkasında çıplak olur, şahitler onun fotoğrafını aynada görüp tanıklık ederler.

529- Âl-i İmran/71.

530- Filistin'in kuzeyinde bulunan Taberiyye gölü olması gerek.

531-Maksat evlenmek değildir. Ayetin doğru manası şöyledir: "Ya da onları erkekler ve dişiler olarak çift (ikiz) verir."

532- Furkan/68,69.

9- Koyun ve çoban meselesine gelince, eğer koyunu tanıyorsa onu kesip yakar; tanımıyorsa, (kur'ayla tayin eder şöyle ki;) Koyunları ikiye bölüp kur'a çeker, kur'a hangi tarafa çıkarsa, diğer kısmı kurtulur. Sonra yine kur'a çıkan kısmı ikiye böler ve kur'a çeker; koyunlar iki tane kalana kadar böyle yapar, son kur'a hangisine çıkarsa, onu boğazlayıp etini yakar ve böylece diğer koyunlar kurtulmuş olur.

10- Sabah namazına gelince, yüksek sesle kılınmalıdır. Çünkü Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih,* sabah namazını gecenin son karanlığında kılıyordu. Bu yüzden sabah namazının kıraatı, gece kıraatları hükmündendir.

11- Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'ın, "İbn-i Safiyye'nin (Zübeyr'in) katilini cehennemle müjdele" sözüne gelince, bu söz Hazret Peygamber-i Ekrem'in önceden ona verdiği müjdedir. Katil "Nehrevan" savaşına katılan haricilerdendir, Hz. Ali *aleyhi's-selâm*, onu Basra'da öldürmedi. Çünkü onun Nehrevan fitnesinde öldürüleceğini biliyordu.

12- Ama senin, "Ali *aleyhi's-selâm*, Sıffîn savaşında saldıranları, kaçanları öldürüyor ve yaralıların öldürülmesine müsaade ediyordu, ama Cemel savaşında ise kaçanları takip etmiyordu, yaralıların öldürülmesine de izin vermiyordu ve silahlarını yere bırakana ve evlerine girene güvence veriyordu." sözüne gelince, bu iki çeşit tavrın sırrı şundan ibarettir:

Cemel ehlinin komutan ve önderleri (yani Talha ve Zübeyr) öldürülmüştü, artık onlar için dönecekleri (ve yeniden fitne başlatacakları) bir grupları ve üssleri yoktu, hepsi savaşmaksızın ve muhalefet etmeksizin evlerine geri dönüyorlardı ve onlarla uğraşılmamasına razıydılar. Artık onlar hakkında gereken vazife, onlara kılıç çekmemek ve incitmemekti. Çünkü onlar, yardım toplamak (ve savaşı yeniden başlatmak) düşüncesinde değillerdi. Ama Sıffîn ehli, hazırlıklı bir orduya katılmaya ve kendilerine silah, zırh, mızrak, kılıç toplayan, bağışta bulunan, azık hazırlayan, hastalarını ziyaret eden, kırıklarını bağlayan, yaralılarını tedavi eden, piyadelerine binek veren ve çıplakları örten bir komutanın yanına gidiyor, yine tekrar savaş alanına dönüyorlardı. İşte bu yüzden Ali *aleyhi's-selâm*, tevhid ehline karşı savaşmak hususundaki hükmü iyice bildiği için hükümde bu iki grup arasında eşitlik gözetmedi. Fakat hakkı onlara izah etti. Bu durumda tövbe etmeyen kılıca maruz kaldı.

13- Livatada bulunduğunu itiraf eden kişiye gelince; eğer şahidi olmaz ve kendi isteğiyle itiraf etmiş olursa Allah tarafından onu cezalandırmaya salahiyetli olan imamın, (hakimin) O'nun tarafından minnet ederek onu muâf kılabilir. Allah-u Teâla'nın, Hz. Süleyman'a buyurduğu şu sözü duymamış mısın? **"İşte bu bizim bağışımızdır; (istersen sen de minnet et hesaba vurmaksızın ver, ya da tut.)"**[533]

Sorduğun soruların hepsine cevap verdik, bunu bil.

HİKMET, ZÜHD, ÖĞÜT VE DİĞER KONULARDAKİ KISA SÖZLERİ

1- Dostlarından birine şöyle buyurdular: Filan şahsı kına ve ona: "Allah bir kulun hayrını isterse, kınandığında kabul eder." de.

2- Mütevekkil, Allah kendisine şifa verirse çok mal sadaka vereceğine dair adak etmişti, şifa bulduğunda, alimlerden çok mal ne kadardır? diye

533- Sad/39.

sordu. Onlar ihtilaf edip bir neticeye varamadılar. Bunun üzerine, Mütevekkil meseleyi Hz. İmam Ali Naki *aleyhi's-selâm*'dan sordu.

İmam: "Seksen dirhem vermelisin." buyurdular. Delilini sorunca da şöyle buyurdu: Allah-u Teâla, Peygamber'e şöyle buyurmuştur: **"Andolsun ki Allah size birçok yerlerde yardım etti."**[534] Biz Peygamber'in düşmanla savaştığı yerleri saydık seksene ulaştı; Allah-u Teâla, bu miktarı çok saymıştır. Mütevekkil, bu cevaptan hoşnut olup seksen dirhem sadaka verdi.

3- Allah-u Teâla'nın, kulun kendisini çağırmasını istediği bazı yerler vardır; kim o yerlerde dua ederse, duası kabul edilir, Hz. Hüseyn'in haremi de o yerlerden biridir.

4- Kim Allah'tan çekinirse, ondan çekinirler. Kim Allah'a itaat ederse, ona itaat ederler. Kim yaratana itaat ederse, yaratığın gazabından korkmaz. Kim Allah'ı gazaplandırırsa, yaratığın kendisne gazap edeceğine yakin etmelidir.

5- Allah, kendi kendisini vasfettiği vasıftan başka şekilde vasfedilmez. Allah'ı vasfetmek nasıl mümkün olabilir? Oysa ki duyu organları O'nu idrak etmekten, vehimler O'na ulaşmaktan, sezgiler O'nu sınırlamaktan ve gözler O'nu kuşatmaktan acizdir. Yakın olduğu halde uzaktır, uzak olduğu halde yakın. O yaratmış, ama O nasıldır? diye sorulamaz. Mekanı varetmiştir, nerededir? denilemez. O, nitelik ve mekandan uzaktır. Tek ve yeganedir. Azameti büyük, isimleri ise kutsaldır.

6- Hasan ibn-i Mes'ud şöyle diyor: *Ebu-l Hasan Ali ibn-i Muhammed (İmam Ali Naki) aleyhi's-selâm'ın huzuruna vardım, o gün hem parmağım yaralanmış, hem de bana bir binek çarpmış, omuzumdan bir darbe yemiştim, ayrıca kalabalık ve izdihamlı bir yere girmiştim ve elbiselerimi yırtmıştılar. "Ey gün, Allah, senin şerrini benden uzak kılsın; ne kadar da kötü bir günsün." dedim.*

Bunun üzerine İmam şöyle buyurdular:

"Ey Hasan, bizimle ilişkin olduğu halde sende mi (bu sözü söylüyorsun ve) kendi suçunu, suçu olmayanın boynuna atıyorsun?"

Hasan diyor ki:

"*(Bu uyarıyla) aklım başıma geldi, hata yaptığımı anladım ve ey mevlam, Allah'tan, mağfiret diliyorum.*" dedim.

Hazret buyurdular ki:

"Ey Hasan, günlerin suçu nedir ki amellerinizin cezasına uğradığınızda onlara sövüyorsunuz?"

"*Ey Resulullah'ın torunu, ben ebedi olarak Allah'tan mağfiret diliyorum, bu benim tövbemdir.*" dedim.

İmam buyurdular:

"Andolsun Allah'a ki (bu sövmelerin) size bir yararı yoktur; fakat Allah bu işle suçsuzları kötülediğiniz için sizi cezalandıracaktır. Ey Hasan, bilmiyor musun, dünyada ve ahirette mükâfatlandıran, cezalandıran ve amellerin karşılığını veren Allah'tır?

"*Evet, ey benim mevlam.*" dedim.

Buyurdular ki:

534- ***Tövbe/25.***

"Artık bir daha tekrarlama ve günlerin Allah'ın hükmünde bir rolü olduğuna inanma."

-"*Evet, ey benim efendim*" dedim.

7- Kim Allah'ın, hile ve elemli cezasından emin olursa, tekebbür eder; öyle ki, sonunda O'nun kazasına ve geçerli emrine duçar olur. Kim de, Allah tarfından açık bir delil üzere olursa, dünya musibetleri, bedeni doğranıp parça parça edilse bile ona kolay gelir.

8- Davud-u Sarmî şöyle diyor:

İmam aleyhi's-selam bana birçok işler emretti ve sonra buyurdu ki: "Söyle bakalım ne diyeceksin?" *Ben, Hazretin buyurduğunun aynısını ezberlememiştim. Derken, İmam hazretleri hokka kalemini çıkarıp şöyle yazdılar:*

"Bismillahirrahmanirrahim, inşaallah hatırlarım, iş Allah'ın elindedir."

Bu esnada ben gülümsedim.

-"Neden gülümsediniz?" diye sordu.

-*"Hayırdır"* dedim.

"Söyle bakalım." buyurdu.

Dedim ki: *Canım sana feda olsun, bir hadisi hatırladım da ondan; şöyle ki bir gün ashabımızdan biri, ceddiniz Hz. Rıza aleyhi'ş-selâm'dan şöyle nakletti: Hz. Rıza aleyhi'ş-selâm, bir şey emrettiğinde,* "*Bismillahirrahmanirrahim, inşaallah hatırlarım*" *diye yazıyordu; ben de bu yüzden gülümsedim.*

Sonra İmam buyurdular ki:

Ya Davud, eğer takıyyeyi terkeden, namazı terkeden gibidir dersem doğru söylemişimdir.

9- Hz. İmam Ali Naki *aleyhi'ş-selâm* bir gün şöyle buyurdu: Kavun yemek cüzam doğurur.

Bir adam: "*Mü'min kırk yaşından sonra delilik, cüzam ve barastan emanda değil midir?*" dediğinde şöyle buyurdular: Evet öyledir, fakat mü'min de eğer kendisine güvence verenin emrinden çıkarsa, emre aykırı davranmanın cezasına çarpılmaktan amanda kalmaz.

10- Şükredenin şükrünün verdiği mutluluk, şükre sebep olan nimetin verdiği mutluluktan daha çoktur. Çünkü nimet metadır, şükrü ise hem nimettir ve hem de mükâfat.

11- Allah dünyayı musibet, ahireti ise mükâfat evi kılmıştır. Dünya musibetini, ahiret sevabının sebebi ve ahiret sevabını da, dünya musibetinin bedeli kılmıştır.

12- Yumuşak akıllı zalimin, yumuşaklığı vasıtasıyla zulmünü affettirmesi mümkün olduğu gibi, haklı sefih'in (ahmakın) akılsızlığı da, onun haklı olmasını gösteren nuru söndürebilir.

13- Sana sevgi besleyip görüş belirleyenin görüşüne uy.

14- Kendi kadrini bilmeyenin şerrinden emin olma.

15- Dünya bir pazardır, bazıları orada kazanır, bazıları ise zarar görür.

İMAM HASAN ASKERİ (A.S)'DAN NAKEDİLEN HADİSLER

bİsmİllahİrrahmanİrrahİm

İmam Hasan Askeri (a.s)'ın Çeşitli Konularla İlgili Hadisleri

İmam Hasan Askerİ (a.s)'In İshak İbn-İ İsmaİl-İ Nİşaburİ'ye[535] Mektubu

Allah-u Teâla, bizi ve seni kendi örtüsüyle örtsün ve bütün işlerinde seni kendi lütfuyla gözetsin. Mektubunu (okudum ve ne demek istediğini) anladım. Allah sana hayır versin. Biz, Allah'ın şükrü ve nimeti sayesinde dostlarımıza acıyan, Allah'ın onlara ard arda verdiği ihsan ve fazlından dolayı sevinen ve Allah'ın onlara verdiği her nimete saygı duyan bir Ehl-i Beyt'iz.

Ey İshak, Allah, sana ve senin gibi basiretli kıldığı kimselere merhametiyle nimetini tamamlasın, nimetinin tamamlanmasını da cennete girmek olarak mukadder kılsın. Her nimetin şükrü -o nimet ne kadar büyük ve değerli olsa bile- "Elhamdulillah" demekle (Allah'a hamd etmekle) yerine getirilir. Ben de: "Sana bağışta bulunup tehlikeden seni kurtardığı ve çetin yolu sana kolaylaştırdığı için Allah'a, ebediyete kadar hamd edenlerin en üstün hamdıyla hamd olsun." diyorum. Allah'a andolsun ki bu iş (imamı tanımak), oldukça zor ve çetindir; ve önceki semavi kitaplarda zikri geçmiş olan sarp bir geçittir.

Siz hem önceki imamın döneminde onun vefatına kadar ve hem de benim zamanımda bazı işlerde bulundunuz ki, benim nazarımda o işlerde beğenilecek bir görüş ve başarıya sahip değildiniz.

Ey İshak, şunu kesin olarak bil ki, kim bu dünyadan kör olarak çıkarsa, ahirette de kör ve yolca daha sapık olur.

Ey İshak, (bu) gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalpler kör olur. Nitekim Allah-u Teâla kitabının muhkem ayetinde zalim olan kimseden naklen şöyle buyuruyor: (O zalim der ki:) **"Rabbim, beni neden kör olarak haşrettin, halbuki ben görüyordum?" (Allah da) Der ki: "İşte böyle; sana ayetlerimiz gelmişti de sen onları unutuvermiştin (kalp gözünü açmamıştın), bu gün de sen işte böyle unutulursun."**[536] Allah'ın, halkına olan hüccetinden, şehirlerinde olan emininden ve kullarına olan gözetleyicisinden -önceki babaları olan peygamberler ve sonraki babaları olan vasiler dışında- hangi ayet daha büyüktür? (İşte bu yüzden Allah'ın en büyük ayeti olan zamanın imamını tanımamak kıyamet gününde körlüğe sebep olur).

Sizi şaşkın halde nereye götürüyorlar? Siz de hayvanlar gibi başınızı aşağı salıp nereye gidiyorsunuz? Hakdan vazgeçip batıla mı yöneliyorsunuz? Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorsunuz? Yoksa Allah'ın kitabının bazısına iman edip, bazısını inkâr eden kimselerden mi oluyorsunuz? Sizden ve sizden olmayanlardan böyle yapanların cezası, dünya hayatında aşağılanmak ve baki olan ahiret yurdunda da uzun azaptan başka bir şey değildir. Allah'a andolsun ki bu, büyük bir aşağılıktır.

535- İshak b. İsmail Nişaburi, İmam Hasan Askeri'nin sıka (güvenilir) ashabındandır. Bk. Camiu'r-Rvat Erdebili, c.1, s.80.

536- Tâhâ/125-126.

Allah-u Teâla'nın, minnet ve rahmetiyle bazı vazifeleri size farz kılması, size muhtaç olduğundan dolayı değildir. Çünkü O'ndan başka ilah yoktur. Kendisinden bir rahmet olarak; iyiyi kötüden ayırtetmesi, göğüslerinizdeki sırları sınaması, kalplerinizde olanları temizlemesi, rahmetine doğru yarışmanız ve cennetteki makamları-nızın (ameller hasebiyle) birbirinden üstün olması için o vazifeleri size farz kıldı. Böylece haccı, umreyi, namazı, zekâtı, orucu ve velayeti (Ehl-i Beyt İmamlarını tanımayı) size farz kıldı. Farzların kapılarını açmanız için, size bir kapı açtı ve yolunu bulmanız için, size bir anahtar (yani velayeti) verdi.

Eğer Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih* ve evlatlarından olan vasileri olmasaydı, hayvanlar gibi şaşkınlık içerisinde kalıp farzlardan hiç birini tanımazdınız. Acaba şehire, giriş kapısından başka bir yerden girilir mi? Allah Peygamber'den sonra veliler atamakla size olan nimetini tamamladığında kitabında şu ayeti indirdi: **"Bugün dininizi ikmal ettim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslam'ı seçip beğendim."**[537] Velileri için sizin üzerinizde bazı haklar farz kıldı. Eşleriniz, mallarınız, yiyecek ve içeceklerinizi size helal olması için o hakları eda etmeyi size emretti. Allah buyuruyor ki:

"De ki: Sizden, tebliğime karşılık bir ücret istemiyorum, istediğim ancak yakınlarıma sevgi göstermenizdir."[538]

Bilin ki kim (bu hakları ödemekte) cimrilik ederse bu cimriliği sadece kendi zararınadır; Allah müstağnidir (ihtiyaçsızdır), sizlerse muhtaçsınız. O'ndan başka ilah yoktur. Lehinize ve aleyhinize olan konuşmalar uzadıkça uzadı.

Eğer Allah-u Teâla, üzerinizdeki nimetini tamamlamayı irade etmiş olsaydı, önceki İmam *aleyhi's-selâm* vefat ettikten ve siz akıbetinizin ne olacağı hakkında gaflet içinde bulunduğunuz bir dönemde İbrahim ibn-i Abde'yi size (vekil) atadıktan ve Muhammed ibn-i Musa Nişaburi vasıtasıyla size gönderdiğim mektuptan sonra benim ne bir yazımı görürdünüz, ne de bir sözümü işitirdiniz. Her halukârda yardım istenecek olan ancak Allah'tır. Sakın Allah hakkında (ve din hususunda) kusur etmeyin; yoksa hüsrana uğrayanlardan olursunuz. Allah'ın itaatından yüz çeviren ve onun evliyasının öğütlerini kabul etmeyen kimse, Allah'ın rahmetinden uzak olsun.

Allah size, kendisine, Resulüne ve ulu-l emre itaat etmeyi emretmiştir. Allah, sizin güçsüzlüğünüz ve gafletinizden dolayı size merhamet edip işlerinizde sizi sabırlı kılsın. İnsanı, Kerim olan Rabb'ine karşı mağrur eden nedir? Eğer sert taşlar, bu mektupta olan şeylerin bazısını anlamış olsalardı, Allah korkusundan parçalanarak O'na itaate yönelirlerdi. Dilediğiniz şeyi yapın; **"Allah sizin amellerinizi görecektir, O'nun Resulü de, mü'minler de. Daha sonra gizliyi de açığı da bilenin yanına döndürüleceksiniz ve O, size yapmakta olduklarınızı haber verecektir."**[539]

Hamd, âlemlerin rabbi Allah'adır. Allah'ın rahmeti, Muhammed ve tüm soyuna olsun.

537- Maide/3.

538- Şura/22.

539- Tevbe/105.

İmam hasan askerİ (a.s)’dan kIsa sözler

1- Münakaşa etme; yoksa değerin yok olur. Şaka yapma; yoksa başkaları sana karşı cür’et kazanır (heybetin sarsılır).

2- Kim mecliste makamından aşağı bir yerde oturmaya razı olursa, yerinden kalkıncaya kadar Allah ve meleleri ona salat ederler.

3- (İmamet konusunda) delil isteyen bir kişiye şöyle yazdılar:

“ Kim nişane ve açık bir delil isterse, istediği şey ona verilir. Daha sonra nişane ve delil istediği kimseden (imamdan) yüz çevirirse, iki kat azap edilir. Kim sabreder (mucize istemez)se Allah tarafından te’yid edilir. İnsanlar, gönderilen semavi kitapların yolunu seçmek üzere yaratılmışlardır. Allah’tan doğruluğu niyaz ediyoruz. Sonuç, ya hakka teslim olmaktır veya (kabul etmeyip) helak olmaktır.”

4- Şiilerinden birisi, İmam’a şiilerin ihtilafını dile getiren bir mektup yazdı. İmam Hasan Askeri (a.s) da mektubun cevabında şöyle yazdı:

“Allah-u Teâla, akıllı kimseleri muhatap almaktadır. (Allah’ın sözü daima akıllı kimselere yöneliktir.) İnsanlar benim hakkımda birkaç gruba ayrılmışlardır. Bir grup kurtuluş yolu üzere olan gerçeği bulan, hakka sarılan, aslın dalına tutunan[540] şek ve şüphe etmeyen, benden başka sığınılacak bir önder tanımayan kimselerdir. Bir diğer grup ise, hak ehlinden olmayan kimselerdir. Bunlar deniz yolcusu gibidirler ki, deniz dalgalandığında sarsılır, sakinleştiğinde de sakinleşirler. Diğer bir grup da, Şeytan’ın kendilerine galip olduğu kimselerdir. Bunların işleri de kıskançlıklarından dolayı hak ehline itiraz edip karşı çıkmaktır. Öyleyse sen sağa-sola yönelen kimseyi terket. Çünkü çoban koyunlarını toplamak istediğinde onları az bir çabayla toplar. Sakın (sırları) ifşa etme ve riyaset talep etme. Bunlar insanı helak olmaya götüren hasletlerdir.”

5- Affedilmeyecek günahlardan biri de, kişinin “Keşke, sadece bu günahımdan sorguya çekilsem” (yani, bu günah önemli değil) demesidir. Daha sonra şöyle buyurdular: İnsanlar arasında şirk, karıncanın karanlık gecede siyah bir deri üzerindeki ayak izinden daha gizlidir.

6- “Bismillahirrahmanirrahim” Allah’ın ism-i a’zam’ına, gözün siyahının beyazına olan yakınlığından daha yakındır.

7- Şiilerden bir grubun kendisinin imameti hakkında ihtilafa düştüklerinde İmam (a.s) şöyle yazdı:

“Babalarımdan hiç biri benim gibi bu topluluğun şüphesine duçar olmamıştır. Eğer inandığınız bu mesele (imamet), bir vakite kadar olan ve sonra kesilen bir şeyse, (imametin süresinin bittiğine dair) şüpheniz yerinde olur. Ama, eğer hayat devam ettikçe devam edecek olan bir şeyse, artık o zaman bu şüphenin anlamı kalmaz.”

8- İyilerin, iyileri sevmesi, iyiler için sevaptır. Kötülerin, iyileri sevmesi ise, iyiler için bir üstünlüktür. Kötülerin iyilere düşmanlığı, iyiler için bir ziynettir. İyilerin kötülere düşmanlığı ise, kötüler için bir aşağılanmadır.

9- Yanından geçtiğin herkese selam vermen ve mecliste makamından aşağıda oturman tevazudandır.

10- Taaccüp etmeden gülmek, cahilliktendir.

540- Asıldan maksat, peygamber ve geçmiş imamlardır.

11- Bel kıran musibetlerden biri de, gördüğü iyiliği gizleyen ve kötülüğü açığa vuran komşudur.

12- Şiilerine buyurdular ki: “Sizlere Allah’tan korkmayı, dininiz hususunda vera’lı (şüpheli şeylerden kaçınan) olmayı, Allah için çaba göstermeyi, doğru konuşmayı, size güvenip yanınızda emanet bırakan kimseye ister iyi olsun, ister kötü emanetini iade etmeyi, secdeleri uzatmayı ve iyi komşuluk yapmayı tavsiye ediyorum; işte Muhammed *salla’llâhu aleyhi ve alih* bunlarla gönderilmiştir. Onların (Ehl-i sünnet’in) namazlarına katılın, cenaze merasimlerine katılın, hastalarını ziyaret edin, haklarını ödeyin.

Sizden biri, dininde vera’lı, doğru konuşan, emaneti sahibine veren ve halka karşı güzel ahlaklı olduğunda “Bu Şiidir” denilir. Bu ise bizi hoşnut eder. Allah’tan korkun, bizlere süs olun, utanç vesilesi olmayın. Muhabbetleri bize doğru çekin; her çeşit kötülüğü bizden uzaklaştırın. Çünkü biz, hakkımızda söylenen her iyiliğin ehliyiz ve hakkımızda söylenen her kötülükten uzağız. Allah’ın kitabında, bizim hakkımız, Hz. Resulullah’a yakınlığımız ve Allah tarafından da tertemiz (masum) kılındığımız açıklanmıştır. Bizden başka, hak olarak hiç kimse bu makamı iddia edemez.

Allah’ı ve ölümü çok anın. Kur’an’ı çok tilavet edin. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*’e çok salavat getirin. Çünkü Peygamber’e salavat getirmenin on hasenesi (sevabı) vardır. Size yaptığım tavsiyeleri unutmayın. Selamımı size ileterek sizi Allah’a emanet ediyorum.

13- İbadet, çok oruç tutmak ve çok namaz kılmak değildir; ibadet, Allah’ın yarattıkları hakkında çok düşünmektir.

14- İki yüzlü ve iki dilli olan kul ne de kötü kuldur; yüzüne karşı kardeşini över, arkasında ise (gıybet ederek) etini yer. Kardeşine bir nimet ulaşırsa onu kıskanır, bir belaya uğrarsa onu yalnız bırakır.

15- Öfke, her şerrin anahtarıdır.

16- İki yüz altmışıncı (Hicri Kameri) yılında şiilerine şöyle buyurdular: Aranızda olduğumuz müddetçe size, sağ ele yüzük takmayı emrediyorduk, şimdiyse gaybet dönemimiz ulaştığı için Allah bizim ve sizin işlerinizi aşikar edene (ve hak hükumet iş üze-rine gelene) dek size sol ele yüzük takmayı emrediyoruz. Çünkü bu, sizin biz Ehl-i Beyt’e olan dostluğunuzun bir nişanesidir. Bunun üzerine şiiler İmam’ın huzurunda yüzüklerini sağ ellerinden çıkarıp sol ellerine taktılar. Daha sonra İmam (a.s) onlara: “Bunu bütün Şiilerimize ulaştırın” diye buyurdular.

17- En huzursuz insanlar, kin güden kimselerdir.

18- İnsanların en takvalısı, şüpheli olan işlere teşebbüs etmeyen kimsedir. İnsanların en abidi, farzları eda eden kimsedir. İnsanların en zahidi, haramları terkeden kimsedir. İnsanların en çok çaba göstereni, günahları terkeden kimsedir.

19- Şüphesiz, siz kısalan bir süre ve sayılı günler içerisinde yer almışsınız; ölümse ansızın gelir. Hayır eken, saadet biçer. Şer eken de pişmanlık biçer. Her ekici, ektiğine ulaşır. Ağır davranan, (dünyada kendisine belirlenen) nasibinden mahrum kalmadığı gibi, haris de nasibinden fazlasını elde edemez. Kime hayır verilirse, o hayrı Allah bağışlamıştır. Kim de şerden korunursa onu da Allah korumuştur.

20- Mü’min mü’mine bereket, kafire ise hüccettir.

21- Ahmağın kalbi ağzındadır; hikmet sahibi olan kimsenin ağzıysa kalbindedir.

22- Garantilenmiş rızık, seni farz bir işten alıkoymasın.

23- Abdestli olduğunda haddini aşan, abdestini bozan kimse gibidir.

24- Hakkı terkeden her güçlü, zelil olur; hakka sarılan her zelil de, izzet kazanır.

25- Cahil ile dost olan ıstırap çeker.

26- İki hasletten üstün bir şey yoktur: Allah’a iman etmek ve kardeşlere faydalı olmak.

27- Evladın küçüklükte babaya karşı saygısızlığı, büyüdüğünde ona karşı gelmesine sebep olur.

28- Mahzun bir şahsın yanında, sevinçli olduğunu göstermek edepsizlik sayılır.

29- Hayattan daha iyisi, kaybettiğinde hayata nefret ettiğin şeydir. Ölümden daha kötüsü ise, başına geldiğinde ölümü arzuladığın şeydir.

30- Cahile riyazet çektirmek (nefsinin isteklerine karşı durmasını sağlamak) ve bir şeye alışkan olanı alışkanlığından vazgeçirmek, mucize gibi bir iştir.

31- Tevazu, kıskanılmayan bir nimettir.

32- Bir kimseyi zahmete sokacak bir şeyle ona ikramda bulunma.

33- Kardeşine gizlide öğüt veren onu süslemiş, açıkta (halkın önünde) öğüt veren de onu kötülemiştir.

34- Allah’ın nimetiyle kuşatılmayan hiç bir bela yoktur.

35- Mü’minin, kendisini alçaltacak şeye ilgi göstermesi ne de kötüdür.

* * *

Hz. Peygamber ve pâk imamlardan (Allah’ın selamı onlara olsun) zikrettiğimiz konularda elimize ulaşan hadisler burada son buldu. Zamanımızın sahibi ve asrımızın hücceti olan İmam Mehdi aleyhi’s-selâm’ın mektup ve yazılarından, Şia arasında mütevatir ve yaygın olmasına rağmen bir şey zikretmedik. Çünkü bu mektuplarda kitabımızın amacına uygun olan bir hadis bulamadık. Elbette, bizim onun hakkındaki inancımız Hidayet İmamları (Allah’ın selamı onların hepsinin üzerine olsun) olan geçmiş babaları hakkındaki inancın aynısıdır.

Şimdi de daha fazla öğüt almamız ve faydalanmamız için üslup yönünden önceki hadislere benzeyen ve onlara uygun olan diğer hadisleri zikrediyoruz.

Tevfik veren Allah’tır, O bize yeterlidir ve O, ne güzel sahiptir.

MÜNACÂTLAR VE ÖĞÜTLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

ALLAH-U TEÂLA'NIN HZ. MUSA İBN-İ İMRAN (A.S) İLE MÜNACATI

Ey Musa, dünyada uzun arzulu olma. Çünkü taş yürekli olursun ve taş yürekli olan da benden uzaktır. Kalbini Allah korkusuyla öldür. Eski elbiseli ve taze kalpli ol; (öyle ki) yeryüzü ehline gizli, gök ehli arasında tanınmış olasın. Düşmanından kaçanın feryat etmesi gibi günahlarının çokluğundan dolayı dergâhımda feryat et (ağlayıp sızla). Bu iş için benden yardım dile. Çünkü ben en iyi yardım dilenilenim.

Ey Musa, ben kullardan yüceyim, kullar benden aşağıdır. Her şey bana boyun eğmektedir. Kendine su-i zanda bulun. Salih kimseleri, senin gibi sevmedikçe evladını dinine emin bilme.

Ey Musa, yıkan, guslet ve salih kullarıma yaklaş.

Ey Musa, namazlarında ve çekiştikleri şeylerde salih kullarımın imamı ol. Sana indirdiğim şeye uygun olarak onların aralarında hak (ve adalet) ile hükmet. Çünkü sana indirdiklerim açık bir hüküm, aydınlatıcı bir delildir; öncekilerin akıbetini ve sonrakilerin başına gelecek şeyleri açıklayan bir nurdur.

Ey Musa, bakire kızın oğlu, merkeb, bornoz, zeytin, zeytin yağı ve mihrap sahibi olan Meryem oğlu İsa hakkında sana şefkatli olmayı tavsiye ediyorum.[541] Ondan sonra da pâk, temiz, mutahhar olan kırmızı deve sahibi (Resulullah) hakkında sana tavsiye de bulunuyorum. O'nun senin kitabında (Tevrat'ta)ki nişanesi şöyledir: Mü'min, semavi kitapların koruyucusu, rüku ve secde eden, Allah dergâhına rağbet gösteren ve (azabından) korkandır. Kardeşleri yoksullar ve yardımcıları ise diğer kavimlerdir (yani Medine halkıdır). Dönemi, darlık, ıztırap ve öldürme dönemidir. İsmi Ahmed ve Muhammed-i Emin'dir. Öncekilerin baki kalanlarından (yani geçmiş peygamberlerin soylarından)dır. Bütün kitaplara ve bütün peygamberlere iman eder. Ümmeti, merhum ve mübarektir. Onların belirli saatleri vardır ve o saatlerde namaz vaktini bildirirler. Öyleyse onu tasdik et. Çünkü o senin kardeşindir.

Ey Musa, o benim eminimdir. Sadık ve mübarek bir kuldur. Elini vurduğu her şey bereket bulur. Benim ilmimde bu böyle geçmiş ve onu böyle yaratmışım. Onunla kıyameti başlatacağım. Onun ümmetiyle dünya son bulacaktır. Beni İsrâil zalimlerine tavsiye et ki onun ismini mahvetmesinler; onu yalnız bırakmasınlar; gerçi onlar bu işi mutlaka yapacaklardır. O peygamberi benim için sevmek hasenedir. Ben onunlayım. Ben onun hizbindenim; o da benim hizbimdendir; benim hizbim de mutlak galiptirler.

Ey Musa, sen benim kulum, ben ise senin ilahınım. Hakir yoksulları küçümseme ve zenginlere de imrenme. Benim zikrimin karşısında huşulu ol. Zikrimi tilavet ettiğinde rahmetime ümitli ol. Tevrat okumanın lezzetini huşulu ve hüzünlü bir sesle bana duyur. Beni andığın vakit mutmain ol. Bana ibadet et ve (hiç bir şeyi) bana şirk koşma. Şüphesiz, büyük efendi benim. Ben seni nutfeden, hakir bir sudan, çeşitli unsurların karışmış olduğu çiğnenmiş bir yerin balçığından yarattım; derken (bu balçık) bir insan şekline geldi. Onu bir mahluk olarak yaratan benim.

541- Yani Hz. İsa merkebe binmek, bornuz giymek, zeytin ve zeytin yağı bölgesinde zuhur etmek ve mihrapta ibadet etmek gibi sıfatlarla tanınır.

Künhüm yüce, işimse kutsaldır. Benim benzerim hiç bir şey yoktur. Diri, ebedi ve zeval bulmayan benim.

Ey Musa, beni çağırdığında korkulu, dehşetli ve haşyetli ol ve benimle münacat ettiğinde, ürperen kalpten kaynaklanan bir haşyetle münacat et. Hayat günlerini Tevrat'ımla dirilt; güzel hasletlerimi cahillere öğret; zahiri ve batını nimetlerimi onlara hatırlat ve onlara de ki: İçinde bulundukları sapıklıklarda eğlenip gaflete dalmasınlar; Çünkü benim sorgulamam onlar için çok şiddetlidir.

Ey Musa, benimle olan bağın kesilirse başkasına bağlanamazsın. Öyleyse bana ibadet et ve hakir bir kul gibi karşımda dur. Kendi nefsini kına. Çünkü o kınanmaya daha layıktır. Benim kitabımla, İsrâiloğulları'na ululanma. Bu aydınlatıcı öğüt kalbin için yeterlidir ve o alemlerin Rabbinin (c.c) kelâmıdır.

Ey Musa, beni ne zaman çağırırsan bulursun ve şüphesiz ben yapmış olduğun şeyleri affederim. Gök, korkuyla beni tesbih ediyor. Melekler benim korkumdan vahşet içindedirler. Yer, ümitle beni tesbih ediyor. Bütün yaratıklar boyun eğerek beni tesbih etmektedirler. Daha sonra namaza önem ver. Çünkü onun benim huzurumda yüce makamı ve sağlam bir yeri vardır. Namazdan sayılan şeyleri (ibadetleri) onunla birleştir. Allah rızası için verilen zekât, temiz mal ve temiz rızıktan olmalıdır. Çünkü ben, rızam için verilen temiz şeyden başkasını kabul etmem. Bunun yanısıra sıla-i rahim de yap. Şüphesiz Rahman ve Rahim olan benim. Akrabalık bağını, kulların birbirlerine şefkatli davranmaları için kendi rahmetimden bir lütuf olarak yarattım. Bu bağın ahirette benim yanımda özel bir yeri vardır. Ben akrabalık bağını koruyana merhamet edeceğim ve bu bağı korumayandan rahmetimi keseceğim. Emrimi zayi eden kimseye işte böyle yaparım.

Ey Musa, dilenciye ikram et; yanına geldiğinde hoş bir dille veya az bir bağışla geri çevir. Çünkü bazen dilenci olarak yanına gelen ne insandır ve ne de cin; Allah'ın bir meleğidir. Sana verdiğim nimetler hakkında nasıl davrandığını ve bağışladığım malda (başkalarıyla) nasıl eşitlik sağladığını sınamak için senin yanına geliyor. Öyleyse yalvarıp yakarmakla bana huşu et. Kitabı hüzünlü bir sesle oku. Bil ki efendinin kölesini çağırdığı gibi yüce makamlara erişmen için ben de seni çağırıyorum. İşte bu benim sana ve senin geçmiş atalarının üzerine olan ihsanımdır.

Ey Musa, hiç bir halde beni unutma. Malının çokluğuna sevinme. Çünkü beni unutmak kalbi katılaştırır. Çok mal ise çok günahlarla beraberdir. Yer mutidir, gök mutidir ve deniz mutidir. Kim bana isyan ederse bedbaht olur. Ben Rahman ve Rahimim. Her zamanın Rahmanı (bağışlayanı)yım. Refâhtan sonra zorluk, zorluktan sonra refâh ve padişahlardan sonra da padişahlar getiririm. Benim padişahlığım ise daimi, kalıcı ve zeval bulmayandır. Yerde ve göklerde hiç bir şey benim için gizli değildir. Varlığı benden başlayan bir şey nasıl bana gizli kalabilir? Zorunlu olarak bana döneceğin halde nasıl oluyor da benim katımda olana kavuşmak için gayret göstermiyorsun.

Ey Musa, beni kendi kalen kıl. Salih ameller hazineni benim yanımda bırak. Benden kork; başkasından değil. Çünkü dönüş banadır.

Ey Musa, tövbeye koş ve günah işlemekte acele etme. Namaz kılarken karşımda durduğunda bekle (acele etme). Benden başkasına ümit bağlama. Beni zorluklara karşı siper, musibetlere karşı sığınak kıl.

Ey Musa, hayır işlerde hayra rağbet edenlerle yarış. Çünkü hayır, ismi gibi güzeldir; şerri de aldananlara bırak.

Ey Musa, salim kalman için dilini kalbinin ötesinde kıl (düşünerek konuş). Faydalanabilmen için gece ve gündüz beni çok an. Pişman olmaman için hata (ve günahların) peşine takılma. Çünkü hataların (günahların) vaad edilen sonu cehennem ateşidir.

Ey Musa, günahı terkedenlere karşı güzel konuş ve onlarla birlikte otur. Onları, gizli olan durumların için[542] kendine kardeş edin. Seninle çalışmaları için onlarla çalış.

Ey Musa, rızam için yapılan şeyin azı çoktur; ama başkaları için yapılan şeyin çoğu da azdır. Senin en değerli günlerin önündeki günlerdir, o günlerin nasıl bir gün olduğuna bak ve onun için bir cevap hazırla. Çünkü sen durdurulup sorguya çekileceksin. Zaman ve ehlinden öğüt al. Çünkü zamanın uzunu (tez gelip geçtiği için) kısadır, kısası da (kadri bilindiği takdirde) uzundur ve her şey fanidir. Ahirete ilginin artması için, amelinin karşılığını gözünle görüyormuşsun gibi çalış. Dünyanın geleceği de geçmişi gibidir. Her amel eden, basiret ve örnek üzerine amel etmelidir.

Ey İmran oğlu, kendi hayrın için çalış. Umulur ki sorguya çekilme günü ve batıl ehlinin ziyan gördüğü gün kurtulmuş olasın.

Ey Musa, nefsini dünya sevgisinden temizle ve dünyadan vazgeç. Çünkü ne dünya senin içindir ve ne sen dünya içinsin. Zalimlerin evi seni ne ilgilendirir? Ama hayır amel yapan kimse olursa o başka; dünya böyle bir insan için ne güzel evdir.

Ey Musa, dünya ve dünya ehli birbirleri için imtihan vesilesidir. Dünya onların nazarında bezenmiştir; mü'min nazarında ise ahiret süslenmiştir; usandığı zaman (kuvvet almak için) ona bakar. Ahiret lezzeti, onunla dünya lezzeti arasında perdedir. Gece yarıları ve seher vakitleri süvarinin maksadına koştuğu gibi ahirete olan iştiyakı onu harekete geçirir. Üzüntülü olarak gündüzü geçirdiği gibi gamlı olarak da akşamlar. Ne mutlu ona; onun gözünün önünden perdeler kalkmış olursa ne güzellikler görmez ki…

Ey Musa, servetin (sana) yöneldiğini gördüğünde: "Cezasında acele edilen bir günahtır" de. Fakirliğin yöneldiğini gördüğünde de: "Merhaba salih kişilerin alametine" de. Ne cebbar ve zalim ol ve ne de zalimlerle dost ol.

Ey Musa, sonu kınanılacak hayata, uzun olsa bile ömür denilmez. Senden uzaklaştırılan zorlukların akıbeti iyi olursa sana zararı olmaz.

Ey Musa, kitap (Tevrat, veya levh-i mahfuz) tam bir sarahetle senin akıbetini beyan etmiştir. Bununla birlikte nasıl oluyor da bu gözler uyuyabiliyor? Bazılarının sürekli gaflet ve şehvete dalmaları olmasaydı hayattan zevk almaları hiç mümkün olur muydu? Oysa doğru olanlar bu nimetler ve lezzetlerin daha azı için bile ağlayıp inlemekteler.

542- Vafi kitabının nakline göre, ayıpların için.

Ey Musa, kullarıma de ki, merhamet edenlerin en merhametlisiyim; çaresizlerin duasını kabul eden, kötülüğü (üzüntüyü) gideren, zamanı değiştiren, bolluk getiren, az ameli bile kabul eden, çoğa mükâfat veren ve fakiri ihtiyaçsız kılan benim. Benim, daimi galip ve muktedir olduğumu kabul edip dile getirdikten sonra geçmişte işlediklerini telafi etmek için bana dua etsinler. Senin kapına gelen her suçluya de ki: En geniş olan dergâha hoş geldiniz; alemlerin Rabbinin dergâhına yükünüzü indirdiniz. Onlar için mağfiret dile ve (onlara karşı) onlardan biri gibi ol. Sana bağışladığım faziletten dolayı onlara ululanma. Onlara de ki: Yetkisi benden başkasının elinde olmayan fazilet ve rahmetimden bağış dilesinler. Ben büyük fazilet sahibiyim. Suçlulara sığınak, çaresizlere yardımcı, günahkârları affedenim. (Ey Musa,) senin benim yanımda beğenilmiş bir makamın vardır. Beni temiz bir kalp ve doğru konuşan bir dille çağır. Emrettiğim gibi ol ve emrime itaat et. Başlangıcı senden olmayan (nübüvvet ve kitap gibi) şeylerle kullarıma ululanma ve bana yaklaş. Çünkü ben sana yakınım. Ağırlığı ve taşınması seni inciten şeyi senden istemiş değilim, ancak kabul etmem ve bağışta bulunmam için beni çağırmanı istemişim. Te’vil ve tefsirini benden aldığın ve indirilmesi de benimle olan şey (Tevrat) ile bana yaklaş.

Ey Musa, yere bak. Çünkü o yakın bir zamanda senin kabrin olacaktır. Gözlerini göğe dik. Zira başının üzerinde büyük bir padişah vardır. Dünyada olduğun müddetçe kendi haline ağla. Helak olmaktan ve tehlikelerden kork. Sakın dünya hayatının süs ve şatafatı seni aldatmasın. Zulme razı olma ve kendin de zulmetme. Şüphesiz ben mazlumun hakkını zalimden almak için onun pususundayım.

Ey Musa, iyilik on kat sayılır, kötülükse bir; ama bu bir helak olmaya sebep olur. Bana şirk koşma; bana şirk koşman sana yakışmaz. Sebat göster ve doğru ol. İndimde olana rağbet eden ve yaptıklarına pişmanlık duyan kimsenin duası gibi dua et. Şüphesiz gündüzün ışığı, gecenin karanlığını nasıl giderirse iyilik de kötülüğü giderir. Yine gecenin karanlığının gündüzün ışığını kapsaması gibi kötülük de öylece iyiliği kapsayıp onu karartır.

ALLAH-U TEÂLA'NIN HZ. İSA İBN-İ MERYEM (A.S) İLE MÜNACATI

Ey İsa, ben senin ve babalarının Rabbiyim. İsmim, Vahid (Yegane)'dir. Her şeyi yaratan tek yaratıcı benim. Her şey benim yaratığımdır ve herkesin dönüşü banadır.

Ey İsa, benim emrimle sen Mesih'sin; benim iznimle sen balçıktan (kuş) yaratıyor ve kelâmımla ölüyü diriltiyorsun. Öyleyse bana rağbet et ve benden kork. Benden başka hiç bir sığınak bulamazsın.

Ey İsa, velayetime lâyık olup, hoşnutluğumu isteyesin diye sana rahmet ve şefkatle nasihat ediyorum. Her nerede olursan ol büyüklükte de küçüklükte de mübareksin. Cariyemden (dünyaya gelen) bir kulum olduğuna şehadet ediyorum. Nafilelerle (müstehap namazlarla) bana yaklaşmaya çalış. Sana yeterli olmam için bana tevekkül et. Benden yüz çevirip başkasını dost ve server edinme yoksa seni tek başına bırakırım.

Ey İsa, belaya karşı sabırlı ol; kaza ve kadere razı ol. Razı olacağım gibi ol; rızam ise bana itaat etmen ve isyan etmemendir.

Ey İsa, dilinle beni zikret (an); kalbinle de beni sev.

Ey İsa, gaflet saatlerinde (gece yarılarında) uykudan kalk ve latif hikmetlerle kalbini sağlamlaştır.

Ey İsa, ümit ve korku halinde ol. Kalbini korkuyla öldür.

Ey İsa, hoşnutluğumu istemen için geceleri gözetle (ibadetle meşgul ol) ve muhtaç olacağın gün için de gündüzü susuzlukla (oruç tutmakla) geçir.

Ey İsa, sen sorguya çekileceksin; öyleyse sana merhamet ettiğim gibi sen de zayıfa merhamet et ve yetimi azarlama.

Ey İsa, tenha yerlerde kendi haline ağla ve namaz yerlerine (mescide) git ve beni anmanın lezzetini bana duyur. Zira benim sana davranışım güzeldir.

Ey İsa, nice ümmetleri günahlarının cezalarından dolayı yok ettim; seni ise o günahlardan korudum.

Ey İsa, zayıfla iyi geçin; güçsüz gözlerini göğe doğru dik ve beni çağır. Şüphesiz ki ben sana yakınım. Yalvarıp yakararak beni zikret. Gamın ve üzüntün bir olsun (benden başkasını düşünme). Böylece bana dua ettiğinde duanı kabul ederim.

Ey İsa, rızkımı yeyip benden başkasına tapan, zorluk vakitleri beni çağırdığında icabet ettiğim ve daha sonra (önceki kötülüklerine) geri dönen isyancı kimsenin durumu seni aldatmasın. Bana karşı mı serkeşlik ediyor? Yoksa benim gazabıma doğru mu yöneliyor? Kendime andolsun, onu öyle hesaba çekeceğim ki artık hiç bir kurtuluş yolu bulamasın ve benden başka da bir sığınağı olmasın. Gök ve yerimden nereye kaçabilir?

Ey İsa, Beni İsrâil zalimlerine de ki, eteklerinizin altında (elinizde) haram mal ve evlerinizde put olduğu müddetçe beni çağırmayın. Ben, bana dua edenin duasını kabul edeceğime dair yemin etmişim. Onların duasını kabul etmem de dağılıp gidinceye kadar onlara lanet etmemdir.

Ey İsa, devamı olmayan lezzetin ve zail olan yaşantının bir hayrı yoktur.

Ey Meryem oğlu, salih kullarıma hazırladığım şeyleri görmüş olsaydın şevkten kalbin erir, ruhun bedeninden ayrılırdı. Çünkü ahiret sarayı gibi bir saray yoktur. Temiz olanlar, orada bir arada olurlar; mukarreb melekler onların yanına gelir ve onlar kıyamet gününde kıyametin korkunç dehşetinden emanda olurlar. Orası öyle bir saraydır ki nimeti değişmediği gibi zail de olmaz.

Ey Meryem oğlu, ahiret nimetleri için yarışanlarla yarış. Çünkü ahiret nimetleri arzu edilecek güzel bir yerdir. Ne mutlu sana ey Meryem oğlu, eğer çalışıp amel edenlerden olursan. Amelinle ayrılmasını istemeyeceğin cennet ve nimetlerde babaların Adem ve İbrahim'le beraber olursun. İşte ben sakınanlaları böyle mükâfatlandırırım.

Ey İsa, alevli ateşte ve zincire vurularak azap edilmekten korkup kaçanlarla birlikte bana doğru kaç. Bu ateş ebedi olarak içerisine rahmetin girmeyeceği ve üzüntünün kendisinden ayrılmayacağı bir ateştir; karanlık gece parçaları gibidir; ondan kurtulan felâha ermiş olur. Orası cebbarların, haddi aşan zalimlerin ve her kötü huylu ve katı kalplinin yurdudur.

Ey İsa, dünya, ona yönelen kimseler için ne de kötü bir evdir; zalimlerin evi ne de kötü bir yerdir. Ben seni kendinden sakındırıyorum. Öyleyse benden haberdar ol.

Ey İsa, nerede olursan ol beni göz önünde bulundur ve seni yaratmış olduğuma şehadet et. Sen benim kulumsun; ve ben seni bu şekilde yaratıp yeryüzüne indirdim.

Ey İsa, helak edici şehvetlerden kendini alıkoy. Seni benden uzaklaştıran her lezzetten uzaklaş. Bil ki sen, benim yanımda emin bir peygamber makamındasın. Öyleyse benden sakın.

Ey İsa, seni kendi kelâmımla yarattım ve (annen) Meryem seni benim emrimle doğurdu. Meleklerimden, ruhum Cebrail-i Emin'i ona doğru gönderdim ve sen yeryüzünde yürüyen bir canlı (insan) oldun. Bunların hepsi daha önceden benim ilmimde geçmişti.

Ey İsa, sana gazap ettiğim takdirde hiç bir kimsenin hoşnutluğu sana yarar sağlamaz ve senden razı olduğumda ise hiçbir kimsenin gazabı sana bir zarar veremez.

Ey İsa, beni hem yalnızlıkta ve hem de kavminin arasında an ki ben de seni hayırlı bir insan topluluğunun içinde anayım.

Ey İsa beni, kurtarıcısı olmayıp da boğulmakta olan kimse gibi çağır.

Ey İsa, bana yalan yere yemin etme. Çünkü bu iş sebebiyle arşım gazaptan sarsılır. Dünyanın ömrü kısa, arzusu ise uzundur. Benim nezdimdeki yurt, (halkın) topladığı şeylerden daha iyidir.

Ey İsa, hak üzere şahitlik yapan amel defterinizi çıkardığımda ve saklayıp gizlediğiniz sır ve yaptığınız işlere şehadet ettiğiniz günde ne yapacaksınız?

Ey İsa, Beni İsrail zalimlerine de ki: Yüzlerinizi yıkayıp gönüllerinizi kirlettiniz. Kendinizi mi aldatıyorsunuz? Yoksa bana mı karşı geliyorsunuz? Dünya ehli için güzel koku sürüyorsunuz; oysa ki benim nezdimde içiniz, kokuşan murdar gibidir. Sanki siz ölüsünüz.

Ey İsa, onlara de ki: Tırnağınızı kesip attığınız gibi haram kazançtan da uzak durun. Kulaklarınızı çirkin sözlere sağır kılın. Kalplerinizle bana yönelin. Şüphesiz ki ben sizin şekillerinize bakmam.

Ey İsa, güzel işle ferahlan. Çünkü güzel iş beni hoşnut ediyor. Kötü işe de ağla. Zira kötü iş ayıp bir şeydir. Sana yapılmasını sevmediğin şeyi başkalarına yapma. Eğer bir kimse sağ yüzüne tokat atarsa sol yüzünü de ona çevir.[543] Gücün yettiği kadar (halkla) dost olmakla bana yaklaşmaya çalış ve cahillerden yüz çevir.

Ey İsa, iyi insanlara yol göster[544] ve hayır işlerde onlarla yardımlaşarak onları gözet. Beni İsrâil zalimlerine de ki: Ey kötü dostlar, eğer (isyan etmekten) çekinmezseniz, sizi maymun ve domuz şekline sokarım.

Ey İsa, Beni İsrâil zalimlerine de ki: Hikmet benim korkumdan ağlıyor, siz ise gülerek saçma sözler söylüyorsunuz. (Ateşte yanmıyacağınıza dair) beraatım mı size gelmiştir? Yoksa elinizde azabımdan kurtulacağınıza dair bir güvence mi vardır? Yoksa cezama mı uğramak istiyorsunuz? Kendime andolsun ki sizi gelecek nesillere ibret kılacağım.

Sonra ey evlenmemiş bakire Meryem'in oğlu, sana kırmızı devenin sahibi, nur saçan, yüzü parlak, temiz kalpli, (düşmanlara karşı) şiddetli, değerli ve utangaç, dostum ve peygamberlerin efendisi hakkında tavsiye ediyorum. O bütün alemler için rahmet, benimle mülakat edeceği gün Adem oğullarının efendisi, indimde geçmişlerin hepsinin en değerlisi ve bütün müslümanların bana en yakınıdır. Ders okumamış bir arap, dinimle hükmeden, yolumda sabreden ve dinimi savunarak müşriklere karşı savaşandır. Onu, Beni İsrâil'e tanıtmanı ve onu tasdik etmeleri, ona iman etmeleri, ona tabi olmaları ve yardımda bulunmalarını onlara emretmeni sana tavsiye ediyorum.

Hz.İsa Allah'a: "*Rabbim, o kimdir ki onu bu kadar memnun edeyim?*" dedi. Allah-u Teâla şöyle buyurdu: O bütün insanlara gönderilmiş olan Allah'ın elçisi Muhammed'dir. İnsanların bana makam yönünden en yakını ve şefaati en çabuk kabul olanıdır. Ne mutlu bu peygambere ve ne mutlu

---

543- Bu konuyla ilgili diğer hadisleri de göz önünde bulundurduğumuzda bu tür hadislerin anlamı şöyledir: Eğer affetmek ve kötülüğe iyilikle karşılık vermek kötülük yapan insanın ıslah olmasına sebep olacaksa o zaman onun kötülüğüne tahammül etmek, hatta ona iyilikle karşılık vermek gerekir. Yoksa bu hadislerden maksat, zulüm ve zillete boyun eğerek zalimlerin zulmünün yaygınlaşmasına sebep olmak değildir.

Genel olarak bir hadisin anlamını doğru olarak anlayabilmek için o hadisi hem peygamberlerin kendi şahsî ve toplumsal tavırlarıyla ve hem de diğer hadisleriyle birlikte mütalaa etmek gerekir. Bütün peygamberler zalimlere karşı çıktıklarına ve marufu emredip münkerden nehyettiklerine göre, bu hadislerde yeralan sözlerin anlamı zulme boyun eğmek ve teslimiyet değildir; Ne var ki peygamberlerin tavırlarında da görüldüğü gibi ferdi planda bazı insanları hidayet için yeri geldiğinde zulme meşruiyet kazandırmadan şefkat, merhamet ve af yoluna başvurmak gerekir.

544- Vafi kitabındaki bu cümle şöyle nakledilmiştir: İyi iş yapanlara tevazu et.

onun ümmetine! Onlar o peygamberin yolu üzerine bana kavuşurlar. Yeryüzünün ehli onu över ve gök ehli ona mağfiret diler. Uğurlu, tertemiz bir emin, ve benim indimde son döneme kalan salihlerin en iyisidir. Ahir zamanda zuhur edecek, geldiğinde gök bol yağmur yağdıracak, yer ot ve bitkilerini çıkaracak ve insanlar bereketi görecekler. Elini üzerine koyduğu her şeyi onlar için mübarek kılacağım. Hanımları çok, evlatları ise azdır.

Ey İsa, seni bana yaklaştıran her şeyi sana gösterdim ve seni benden uzaklaştıran her şeyden de seni sakındırdım; öyleyse kendine bak.

Ey İsa, dünya tatlıdır; seni orada özel bir iş için bıraktım. Öyleyse sakındırdığım şeylerden uzaklaş ve vermiş olduğum şeyleri de al.

Ey İsa, kendi ameline, suçlu ve günahkâr kölenin bakışıyla bak ve başkalarının ameline bakma. Dünyada zahit ol ve onda (Allah'tan gayri hiçbir şeyden) korkma ki helak olursun.[545]

Ey İsa akıl et, düşün ve yeryüzünün çeşitli yörelerinde zalimlerin akıbetinin nasıl olduğuna bak.

Ey İsa, sana söylediğim her şey öğüt ve her sözüm haktır. Ben apaçık hakkım. Hak olarak diyorum ki, eğer sana bildirdikten sonra

bana karşı isyanda bulunursan (benim azabımdan kurtulmak için) benden başka hiç bir velin ve yardımcın olmaz.

Ey İsa, kalbini haşyetle edeplendir. Kendinden aşağıda olana bak; kendinden üste olana bakma. Bil ki her hata ve günahın kökü, dünya sevgisidir. Onu sevme; şüphesiz ki ben de onu sevmiyorum.

Ey İsa, kalbini benim için temizle ve tenha yerlerde beni çok an. Bil ki hoşnutluğum bana yalvarıp sızlamandadır; bunda diri kalpli ol, ölü olma.

Ey İsa, bana şirk koşma ve benden çekin. Sıhhatine mağrur olma ve kendini beğenme.[546] Dünya çabuk yok olup giden gölgeye benzer; geleceği de geçmişi gibidir. Öyleyse gücün yettiği kadar iyi işlerde (başkalarıyla) yarış. Kesilip doğransan ve ateşle yakılsan bile hakla beraber ol. Tanıdıktan sonra beni inkâr etme ve cahillerle de beraber olma. Çünkü her şey, kendi cinsinden olan şeyle birlikte olur.

Ey İsa, benim için göz yaşı dök ve kalbinle huşuda bulun.

Ey İsa, zorluklarda benden yardım dile. Çünkü ben, kederlilere yardımda bulunurum ve çaresizlerin duasını kabul ederim. Ben merhametlilerin en merhametlisiyim.

545- Vafi kitabında: "Dünyada zahid ol ve ona rağbet etme" diye nakledilmiştir; bu nakil daha sahihtir.

546- Vafi kitabında, "kendini tehlikeye atma" diye nakledilmiştir.

HAZRET-İ İSA (A.S)'IN İNCİLDE VE DİĞER YERLERDEKİ ÖĞÜTLERİ

Ne mutlu merhametli kimselere; onlar kıyamet günü rahmete nail olacak kimselerin ta kendileridir.

Ne mutlu halkı arasını ıslah eden (halkın arasını bulan) kimselere; onlar kıyamet günü Allah'ın dergâhına yakın olan kimselerdir.

Ne mutlu kalpleri temiz olan kimselere; onlar kıyamet günü Allah'ın nimetlerine kavuşurlar.

Ne mutlu dünyada alçak gönüllü kimselere; onlar kıyamet günü padişahlık tahtlarına sahip olurlar.

Ne mutlu yoksullara; gök melekutu onlar içindir.

Ne mutlu mahzunlara; onlar sevinecek kimselerdir.

Ne mutlu Alalh korkusundan açlık ve susuzluk çeken kimselere; onlar doyurulacak olan kimselerdir.

Ne mutlu hayır amel yapan ve Allah'ın seçkinleri diye çağrılan kimselere.

Ne mutlu ruhları temiz olduğu için sövülen kimselere; gök melekutu onlar içindir.

Ne mutlu size; haset edildiğiniz, sövüldüğünüz ve hakkınızda her çeşit çirkin ve yalan söz söylendiği zaman. O zaman neşeli ve sevinçli olun. Çünkü sevabınız gökte çoğalmıştır.

Yine buyurmuştur ki: Ey kötü kullar, halkı zan yüzünden kınıyorsunuz, fakat kendinizi yakin için kınamıyorsunuz. (Ey dünya kulları, sizde olmayan şeylerin hakkınızda söylenmesini ve parmakla gösterilmenizi seviyorsunuz.)

Ey dünya kulları, (zahit görünmeniz için) başınızı tıraş ediyorsunuz, gömleklerinizi kısaltıyorsunuz ve başlarınızı aşağı eğiyorsunuz. Ama kin ve hasedi kalbinizden çıkarmıyorsunuz.

Ey dünya kulları, siz, dışarısına bakanı şaşırtan, içerisinde ise günahlarla dolu ölülerin kemikleri bulunan sıvalı kabirlere benziyorsunuz.

Ey dünya kulları, siz halkı aydınlatan, kendisini ise yakan çıralara benziyorsunuz.

Ey İsrâiloğulları, dizleriniz üzere sürünmeye mecbur olsanız bile alimlerin meclisini izdihamla doldurun. Çünkü Allah-u Teâla sağanak yağmurla ölü toprağı dirilttiği gibi ölü kalpleri de hikmet ışığıyla diriltir.

Ey Beni İsrâil, az konuşmak büyük bir hikmettir. Öyleyse susun. Çünkü susmak güzel bir rahatlık olduğu gibi suçun azalmasına ve günahın da hafiflemesine sebep olur. İlim kapısını sağlamlaştırın. İlmin kapısı sabırdır. Allah boş yere gülen, edep ve eğitim için bir yararı olmayan şeye

doğru yürüyen kimseye buğzeder. Sürüsünden gafil olmayan bir çoban gibi kendi raiyyetinden gafil olmayan valiyi de sever. Açıkta insanlardan utandığınız gibi gizlide de Allah'tan utanın. Bilin ki hikmetli söz mü'minin yitik malıdır. Öyleyse hikmetli sözler elden çıkmadan onları alın. Hikmetli sözlerin elden çıkması da ravilerinin gitmesi (ölmesi) iledir.

Ey ilim sahibi, alimlere ilimleri için hürmet et ve onlarla tartışmayı terket. Cahilleri cehaletlerinden dolayı hakir say, ama onları kovma; onları kendine yaklaştır ve bilmedikleri şeyleri onlara öğret.

Ey ilim sahibi, bil ki şükründen aciz kaldığın her nimet, ona karşı ceza göreceğin günah mesabesindedir.

Ey ilim sahibi, tövbesinden aciz kaldığın her günah cezalanacağın azap gibidir.

Ey ilim sahibi, ne zaman seni saracağını bilmediğin gam ve üzüntülerin, ansızın saldırısından önce onlara karşı hazırlıklı ol.

Hz. İsa *aleyhi's-selâm* ashabına şöyle buyurdular: "Söyleyin bakalım, eğer bir kimse kardeşinin yanından geçtiğinde onun avret mahallinin açıldığını görürse acaba o açılmayan tarafını da açar mı, yoksa açılmış olan yeri örter mi?" Ashab: *"Elbette onu örter"* dediler. Hz. İsa: "Hayır, siz onun açılmayan tarafını da açarsınız" buyurdular. Ashap, Hz. İsa'nın sorusunun bir misal olduğunu anlayınca: *"Ey Ruhullah, bunu açıklayın?"* dediler. Hz. İsa: Bu, kardeşinin ayıbını görüp onu gizlemeyen bir kimsenin misalidir" buyurdular.

Hak olarak söylüyorum ki, öğrenmeniz için öğretiyorum; bencil olmanız için değil. Siz hoşlandıklarınızı terketmedikçe dileklerinize ulaşamazsınız ve sevmediğiniz şeylere karşı sabretmedikçe umduklarınızı elde edemezsiniz. Sakın (namehreme) bakmayın. Çünkü bu bakış, kalplere şehvet tohumu saçar ve bu da bakan kimseyi aldatmak için yeterli bir fitnedir. Ne mutlu bakışı kalbinde yer alan kalbi bakışında yer almayan kimseye. Halkın ayıplarına efendiler gibi değil, köleler gibi bakın. İnsanlar iki kısımdır: (Belalara) duçar olan ve afiyette olan. Çaresiz olana acıyın ve afiyete karşılık da Allah'a şükredin.

Ey İsrâiloğulları, Allah'tan utanmıyor musunuz? Suyu çerçöpten arıtmadıkça onu rahatlıkla içemiyorsunuz. Ama fil büyüklüğündeki haram maldan çekinmiyorsunuz. Tevrat'ta size söylenen şu sözleri duymamış mısınız? "Akrabalarınıza sıla-i rahimde bulunun, onlara iyilik yapın." Ben de şöyle diyorum: İlişkisini kesenle ilişki kurun. Esirgeyene bağışta bulunun. Kötülük yapana iyilik edin. Sövene selam verin. Sizinle münaza edene insaflı davranın. Zülmedeni affedin; nitekim siz de kötülüklerinizin affedilmesini istiyorsunuz. Öyleyse Allah'ın sizi affetmesinden ibret alın. Güneşinin iyi ve kötülere ışık saçtığını, yağmurunun salih ve suçlulara yağdığını görmüyor musunuz? Eğer sizi sevenlerden başkasını sevmezseniz, iyilik edenlerden başkasına iyilikte bulunmaz ve bağışta bulunanlardan başkasına bağışta bulunmazsanız o zaman sizin diğer kimselere karşı ne üstünlüğünüz olabilir? Bu işi, fazilet ve aklı olmayan sefih kimseler de yapıyor. Ama Allah'ın dostu ve seçkin kulu olmak istiyorsanız, kötülük edene iyilik edin. Size zülmedenin suçundan geçin. Sizden yüz çevirene selam verin. Sözümü dinleyin. Vasiyetimi koruyun; alim ve fakih olmanız için tavsiyelerime riayet edin.

Hak olarak söylüyorum ki, kalpleriniz, hazinelerinizin olduğu yere yönelir; işte bunun içindir ki insanlar mallarını seviyor ve nefisleri onları arzuluyor. Öyleyse hazinelerinizi, güvenin yiyemeyeceği ve hırsızın çalamayacağı gökte biriktirin.

Hak olarak söylüyorum ki, bir kul iki efendiye hizmet edemez, zorunlu olarak birini diğerine tercih edecektir. İşte böylece siz hem Allah, hem de dünya sevgisine bir arada sahip olamazsınız.

Hak olarak söylüyorum ki, insanların en kötüsü, dünyayı ilmine tercih eden, onu seven, onu talep eden ve bu talebinde gayret gösteren alimdir. Öyle ki insanları şaşkınlıkta bırakmayı başarabilse onu da mutlaka yapar. Güneşin bu aydınlatan ışığı, kör adamın gören gözü olmadıktan sonra neye yarar? Böylece bu alimin de ilmi, onunla amel etmedikten sonra neye yarar? Ağaçların meyveleri ne kadar da çoktur. Fakat hepsi yararlı olmaz ve yenilmez. Alimler de çoktur; fakat hepsi ilminden yararlanamıyor. Yeryüzü ne kadar da geniştir, ama her yerinde yerleşim imkanı bulunmamaktadır. Konuşanlar da çoktur; fakat hepsinin sözleri tasdik edilmez. Öyleyse yünlü elbise giyip de hatalarını sahtekârlıkla gizlemek için başlarını aşağıya eğen, kurdun bakışı gibi kaşları altından bakan ve sözleri amellerine ters düşen yalancı alimlerden kendinizi koruyun. Topalaktan (bir çeşit ağaç) üzüm ve Ebucehil karpuzunun dalından da incir toplamak mümkün müdür? Böylece yalancı alimin sözü de batıl ve yalandan başka bir eser bırakmaz. Her konuşan da doğru konuşmaz.

Hak olarak söylüyorum ki, ekin, yumuşak (ve düz) yerde biter, kayanın üzerinde değil. Böylece hikmet de mütevazı olan kimsenin kalbinde gelişir; serkeş ve kibirli kimsenin kalbinde değil. Bilmiyor musunuz ki, kim başını dik tutarsa tavan başını yarar; kim de başını aşağı eğerse onun gölgesinden yararlanır. Böylece kim Allah için tevazu etmezse Allah onu alçaltır; kim de Allah için tevazu ederse Allah onu yüceltir. Balın her tulumda salim kalmaması gibi hikmet de her kalpte gelişmez. Tulum delinmediği, kuruyup bozulmadığı müddetçe bal için bir kab olabilir. Böylece kalpler de, şehvetler onu delmediği, tamah onu kirletmediği ve nimet onu katılaştırmadığı sürece hikmet için bir yer olabilir.

Hak olarak söylüyorum ki, bir evde yangın çıkarsa o yangın evden eve sirayet ederek birçok evi yakar kül eder. Ama yangın çıkan ilk eve yetişilir ve o ev temelden tahrip edilirse o zaman ateş, yakacak bir yer bulamaz. İlk zalim de böyledir, önü alınırsa artık ondan sonra halkın kendisine uyacağı zalim bir imam bulunmaz. Nitekim ateş, ilk evde odun ve tahta bulamazsa o zaman hiç bir şeyi yakmaz.

Hak olarak söylüyorum ki, kim bir yılanın, kardeşini sokmak için onu hedef aldığını görüp de kardeşini ikaz etmez yılan da onu öldürürse, onun ölümünde ortak olmaktan beri olamaz. Böylece kim de kardeşinin günah işlediğini görür de onu o günahın sonucundan korkutmaz ve o adamı günah sararsa, onun suçuna ortak olmaktan güven içerisinde olamaz. Kim bir zalimi zulmünden vazgeçirmeye gücü yeter de onu vazgeçirmezse o zulmü işleyen kimse gibi olur. Zalim nasıl korkar? Oysa ki sizin aranızda güven içinde yaşamaktadır. Nehyedilmiyor; itirazda bulunulmuyor ve önü alınmıyor. (Sizin bu gevşeklik ve sorumsuzluğunuzu gördükleri halde) neden zulümlerinden vazgeçsinler ve azmasınlar ki?

Sizden herhangi birinizin: “Ben zülmetmiyorum, zülmetmek isteyen etsin” demesi ve zulmü görüp önünü almaması acaba yeterli midir? Eğer dediğiniz gibi olsaydı o zaman neden zalimlere azap indiğinde, onların yaptığı işi yapmadığınız halde sizler de onlarla beraber cezalandırılıyorsunuz?

Yazıklar olsun size ey kötü kullar, Allah’ın kıyamet gününün korkusundan size güvence vermesini nasıl ümit ediyorsunuz oysa ki siz Allah’a itaatte halktan korkuyorsunuz, O’na karşı itaatsizlik etmekle onlara itaat ediyorsunuz ve Allah’ın ahdine aykırı olarak halk ile olan ahitlerinizi yerine getiriyorsunuz.

Hak olarak söylüyorum ki, Allah-u Teâla, kulları rabb edinen kimseleri, kıyamet gününün korkusundan emin kılmaz.

Yazıklar olsun size ey kötü kullar! Hakir dünya ve geçici şehvetler için cennet mülkü hakkında kusur edip kıyamet gününün vahşetini unutuyor musunuz?

Yazıklar olsun size ey dünya kulları, zevale uğrayan nimet ve kısa bir hayat için Allah’tan kaçıyorsunuz ve O'na kavuşmaktan hoşlanmıyorsunuz. Allah’ın huzuruna çıkmaktan hoşlanmadığınız halde Allah sizi huzuruna kabul etmeyi nasıl sever?

Allah kendisiyle görüşmeyi seven kimse ile görüşmeyi sever ve kendisiyle görüşmekten hoşlanmayan kimseyle görüşmek istemez. Siz nasıl sadece kendinizi Allah’ın dostu sanıyorsunuz? Oysa ki siz ölümden kaçıyorsunuz ve dünyaya sarılıyorsunuz. Ölünün kafûrunun güzel kokusu ve kefeninin beyazlığı ona hiç bir yarar sağlamayıp hepsi toprak altında kalacağı gibi, nazarınızda güzel ve süslü görünen dünya güzellikleri de size fayda vermeyecektir; (çünkü) bunların hepsi zevale mahkumdur. Bedenlerinizin tertemiz ve renklerinizin de açık ve parlak olması size ne fayda sağlar? Oysa, ölüme doğru gidiyorsunuz, toprakta unutulup kalacaksınız ve kabrin karanlığına gömüleceksiniz.

Ey dünya kulları, yazıklar olsun size, güneş ışığı altındayken çerağ taşıyorsunuz; oysa ki güneşin ışığı size yeter. Karanlıkta ise çerağın ışığından yararlanmayı terkediyorsunuz, oysa ki çerağ bunun için yapılmıştır. Böylece ilim ışığından da dünya işleri için faydalanıyorsunuz. Oysa dünyadan size ulaşacak pay bellidir. Ama ahiret işlerinde ilimden faydalanmıyorsunuz; oysa size ilim bunun için verilmiştir. Ahiret haktır diyorsunuz; oysa ki siz dünyayı düzene koyuyorsunuz. Ölüm haktır diyorsunuz; oysa ki siz ondan kaçıyorsunuz. Allah duyuyor, görüyor diyorsunuz; ama amellerinizi yazmasından korkmuyorsunuz. Duyan bir kimse sizi nasıl tasdik eder? Bilmeyerek yalan söyleyen kimsenin, bilerek yalan söyleyen kimseden mezareti daha çoktur. Gerçi hiç bir yalana özür yoktur.

Hak olarak söylüyorum ki, binek binilmediğinde ve çalıştırılıp uysallaştırılmadığında inatlaşır ve huyu değişir. Böylece kalpler de ölümü anmakla yumuşatılmadığında ve sürekli yapılan ibadetlerle yorulup zahmete düşürülmediğinde sert ve katı olur. İçerisi karanlık ve ürkütücü olan bir evin damında lamba yakmanın faydası olmadığı gibi ilim ışığının ağızlarınızda olmasının, kalplerinizin o ışıktan yoksun olduğu bir halde size bir faydası olmaz. Öyleyse karanlık evlerinize doğru koşup onları aydınlatın. Böylece katı kalplerinizi de, günahlar onları paslatmadan ve

taştan daha sert bir hale getirmeden önce çabukça hikmetle yumuşatın. Ağır yükleri taşımaya yardımcı aramayan kişi, onları taşımaya nasıl güç yetirir. Allah'tan mağfiret dilemeyen kimsenin günahları nasıl dökülebilir? Elbisesini yıkamayan kimsenin elbisesi nasıl temiz olabilir? Günahları (tövbe ile) gidermeyen kimse onlardan nasıl kurtulabilir? Gemisiz denizden geçen kimse, boğulmaktan nasıl kurtulabilir? Çaba ve gayret göstererek çare yolu aramayan kimse, dünya fitnelerinden nasıl kurtulabilir? Kılavuzsuz yolculuk yapan kimse maksada nasıl ulaşabilir? Dinin nişanelerini görmeyen kimse, cennete nasıl gidebilir? Allah'a itaat etmeyen kimse, onun rızasına nasıl ulaşabilir? Aynaya bakmayan kimse, yüzünün ayıbını nasıl görebilir? Malından bir kısmını dostuna bağışlamayan kimse dostunun muhabbetine nasıl karşılık verebilir? Allah'ın verdiği rızıktan bir miktarını O'na borç vermeyen kimse, Rabbinin sevgisini nasıl kâmil kılabilir?

Hak olarak söylüyorum ki, bir geminin denizde gark olması denize bir noksanlık getirmediği ve ona bir zarar vermediği gibi sizin Allah'a karşı yaptığınız günahlar da O'na en küçük bir noksanlık ve en ufak bir zarar vermez. Aksine kendinize zarar verir ve kendinizi noksanlaştırırsınız. Güneşin ışığı, istifade edenlerin çok olmasıyla eksilmez. Canlılar onun ışığı vesilesiyle yaşayıp hayatlarını sürdürüyorlar. Allah-u Teâla'nın hazinesi de size çok bağışta bulunmak ve rızık vermekle eksilmez; insanlar O'nun rızkıyla yaşamaktalar. Allah, şükredenin rızkını çoğaltır. Şüphesiz O, şakir (şükrü kabul eden) ve alimdir.

Yazıklar olsun size, ey kötü işçiler, işinizin karşılığını alıyorsunuz, rızkı yiyorsunuz, elbiseyi giyiyorsunuz, evler yapıyorsunuz; fakat size iş verenin işini bozuyorsunuz. Çok geçmeden işin sahibi sizi isteyecek; bozduğunuz işe bakacak, sizi aşağılatıcı bir azaba uğratacak ve boyunlarınızın kökten kesilmesini, ellerinizin eklemlerinden ayrılmasını ve daha sonra bedenlerinizin yeryüzünde sürüklenmesini emredecektir. Sonra da bedenleriniz, takvalılara öğüt, zalimlere de ibret olsun diye yolun ortasında bırakılacaktır.

Ey kötü alimler yazıklar olsun size, ölümün şimdilik sizi yakalamadığından dolayı ertelendiğini sanmayın; ölüm o kadar yakın ki sanki ölüm ulaşıp sizi göç ettirmiştir bile. Öyleyse şimdiden, hak olan daveti kulaklarınıza yerleştirin; kendi halinize ve günahlarınıza ağlayın; gerekeni hazırlayın; hazırlığınızı yapın ve tövbe ederek Rabbinize doğru yönelin.

Hak olarak söylüyorum ki, hastanın acının şiddetinden dolayı, lezzetli bir yemeğin tadını alamaması gibi dünyaya sahip olan kimse de mal sevgisinden dolayı ibadetin tadını alamaz. Hasta adam, şifa verici ilaçların vasfını bir tabipten duymakla haz duyar; ama ilaçların acılığını hatırladığında ilaç kullanarak şifa bulma arzusu nazarında kararır; dünya ehli kimseler de dünyanın çeşitli güzelliklerinden tat alırlar, ama ölümün ansız saldırısını hatırlamaları onların yaşantılarını karartıp mahveder.

Hak olarak söylüyorum ki, bütün insanlar yıldızlara bakıyorlar, fakat yalnızca onların rotasını ve menzillerini tanıyan kimseler onlar vasıtasıyla (karanlık gecelerde) kendi yollarını bulabilirler; sizler de hikmet öğreniyorsunuz, ama yanlızca onunla amel eden kimseler hidayete kavuşabilirler.

Ey dünya kulları, yazıklar olsun size, buğdayın tadını almak, hoş ve hazımlı olması için onu (çerçöpten) temizleyip dövüyorsunuz. İmanın da tadını almak ve size fayda vermesi için onu halis etmeniz gerekir.

Hak olarak söylüyorum ki, eğer karanlık gecede katran yağıyla yanan bir çerağ bulursanız mutlaka onun ışığından yararlanırsınız; onun kötü kokusu sizi ondan yararlanmaktan menetmez. Böylece hikmeti de kimde bulursanız alın. Onun o hikmete rağbetsiz kalması onu almanıza engel olmasın.

Ey dünyaya tapanlar, yazıklar olsun size, sizler ne hekimler gibi düşünüyorsunuz, ne akıllılar gibi anlıyorsunuz, ne alimler gibi biliyorsunuz, ne kötülüklerden çekinen kullar gibisiniz ve ne de değerli hür kişilere benziyorsunuz. Çok geçmeden dünya sizi kökten kazıyacak ve sizi yüz üstü yere serecektir. Daha sonra günahlarınız, saçlarınızdan tutarak sizi sürükleyecek, (kendisiyle amel etmediğiniz) ilim de arkanızdan sizi itecek; çıplak, tek ve tenha olarak sizi, ceza veren sultana teslim edeceklerdir ve O, kötü amelleriniz karşılığında sizi cezalandıracaktır.

Yazıklar olsun size ey dünya kulları, acaba ilim vesilesiyle bütün mahlukata egemen olmadınız mı? (Ama) o ilmi uzağa atıp onunla amel etmediniz; dünyaya yöneldiniz; dünya için hükmediyorsunuz; onun için hazırlık görüyorsunuz; onu (ahirete) tercih ediyorsunuz; onu bayındır kılıyorsunuz; artık ne zamana kadar dünyaya yöneleceksiniz? Allah'ın sizin vücudunuzda hiç payı yok mudur?

Hak olarak söylüyorum ki, sevdiğiniz şeyleri terketmedikçe ahirette şeref kazanamazsınız. Tövbe etmek için yarını beklemeyin. Çünkü yarının önünde bir gece ve bir gündüz vardır; bu arada Allah'ın kaza ve kaderi caridir (geçerlidir).

Hak olarak söylüyorum ki, küçük günahlar Şeytan'ın tuzaklarındandır. Onları sizin nazarınızda pek küçük gösteriyor; derken o günahlar toplanıp çoğalır ve sizi kuşatıverir.

Hak olarak söylüyorum ki, yalanla methetmek ve din hususunda kendini övmek, bilinen bütün şerlerin başı olduğu gibi dünya sevgisi de her hatanın kaynağıdır.

Hak olarak söylüyorum ki, ahiret şerefine ulaşmak ve dünya olaylarına karşı kendini koruyabilmek için her zaman kılınan namazdan daha iyi hiçbir şey yoktur ve hiçbir şey namaz gibi insanı Allah'a yaklaştıramaz; öyleyse sürekli olarak namaz kılın; namaz, insanı Allah'a yakınlaştıran her salih amelden Allah'a daha yakın ve O'nun katında her şeyden daha sevimlidir.

Hak olarak söylüyorum ki, sözle, eylemle veya kinle intikam almayan mazlumun her ameli göklerde (melekut aleminde) çok büyüktür. Sizlerden hanginiz, ismi karanlık olan bir nur veya ismi nur olan bir karanlık görmüştür? Böylece hiç bir kul da mü'min olduğu halde kâfir, ahirete rağbet ettiği halde de dünyayı tercih eden olamaz. Acaba arpa eken buğday, buğday eken de arpa biçer mi? Böylece her kul, dünyada ektiği şeyi ahirette biçer ve yaptığı her amelin karşılığını orada görür.

Hak olarak söylüyorum ki, insanlar hikmet konusunda iki kısımdır: Bir kısmı onu sözüyle sağlamlaştırır, kötü ameliyle zayi eder; diğeri ise

sözüyle sağlamlaştırır, ameliyle tasdik eder; bunların arasında oldukça fark vardır. Öyleyse ilmiyle amel eden alimlere ne mutlu ve ilmiyle amel etmeyip de sadece dilde alim olanlara da yazıklar olsun.

Hak olarak söylüyorum ki, kim ekinini, sürekli her tarafı saran zararlı otlardan temizlemezse, zararlı otlar o ekini yok eder. Kim de dünya sevgisini kalbinden çıkarmazsa bu sevgi onu öyle sarar ki artık ahiret muhabbetinin tadını alamaz.

Ey dünya kulları, yazıklar olsun size, Rabbinizin camilerini bedenlerinize zindan edinin (sürekli camilerde bulunun), kalplerinizi takva evleri yapın ve onları şehvetlere mesken kılmayın.

Hak olarak söylüyorum ki, belaya daha çok tahammülsüz olanınız, dünyayı daha çok seveninizdir. Belaya karşı daha çok sabırlı olanınız da dünyada daha zahid olanınızdır.

Ey kötü alimler, yazıklar olsun size, siz Allah'ın dirilttiği ölüler değil miydiniz? Sizi dirilttiğinde tekrar öldünüz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın ilim öğrettiği cahiller değil miydiniz? Size ilim öğrettiğinde onu unuttunuz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın fakih kıldığı bilgisizler değil miydiniz? Sizi fakih kıldığında cahil oldunuz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın hidayet ettiği sapıklar değil miydiniz? Sizi hidayet ettiğinde tekrar sapıklığa düştünüz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın görme kudreti verdiği körler değil miydiniz? Size görme kudreti verdiğinde tekrar kör oldunuz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın duyma gücü verdiği sağırlar değil miydiniz? Size duyma gücü verdiğinde tekrar sağır oldunuz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın konuşma gücü verdiği dilsizler değil miydiniz? Size konuşma gücü verdiğinde tekrar dilsiz oldunuz. Yazıklar olsun size, siz (Allah'tan) zafer dilemiyor muydunuz? Size zafer nasip ettiğinde tekrar geriye döndünüz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın aziz kıldığı zeliller değil miydiniz? Aziz olduğunuzda, tecavüz ve isyan ettiniz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın yardım ettiği ve düşmanların saldırısından korkan yeryüzündeki mustaz'aflar değil miydiniz? Size yardım ettiğinde kibirlendiniz, zulüm ve isyan ettiniz. Öyleyse kıyamet gününün zilletinden dolayı size yazıklar olsun; o gün, sizi nasıl da hakir edecektir.

Ey kötü alimler, yazıklar olsun size, siz mülhitlerin amelini yapıyor, varislerin (cennet ehlinin) arzularını arzuluyor ve ateşe atılmayacağına dair güvencesi olan kimse gibi huzur buluyorsunuz. Halbuki Allah'ın işi, sizin dileğinize uygun değildir. Sizler ölüm için türüyor, harap olmak için yapıyor, bayındır kılıyor ve varisler için de toplayıp hazırlıyorsunuz.

Hak olarak söylüyorum ki, "Musa *aleyhi's-selâm* size Allah'a yalan yere yemin etmeyin" diye emrediyordu; ben de: "Allah'a ne yalan ve ne de doğru olarak yemin etmeyin fakat hayır veya evet deyin" diyorum. Ey İsrâiloğulları, çöl baklagilleri ve arpa ekmeği yeyin; buğday ekmeğinden sakının. Çünkü ben onun şükrünü yerine getirememenizden korkuyorum.

Hak olarak söylüyorum ki, insanların bazıları sıhhatli, bazıları da belaya düçardır; öyleyse Allah'a, verdiği sıhhat işin şükredin ve belaya uğrayanlara acıyın.

Hak olarak söylüyorum ki, söylediğiniz her çirkin kelimenin cevabını kıyamet gününde alacaksınız.

Ey kötü kullar, kim kurbanlığı boğazlamaya hazırlandığında kardeşinin kendisine öfkelendiğini anlarsa, kurbanlığı bırakmalı, gidip kardeşini memnun etmeli ve daha sonra dönüp kurbanlığı boğazlamalıdır.

Ey kötü kullar, herhangi birinizin gömleği alınırsa, abasını da onunla beraber versin. Herhangi birinizin sağ yüzüne tokat atılırsa, sol yüzünü de çevirsin. Herhangi birisi size zorla bir mil (üç fersah) mesafeti miktarınca yük yükletip çalıştırırsa, bir mil daha onunla beraber gitsin.[547]

Hak olarak söylüyorum ki, dışı sağlam, içi ise bozuk olan beden neye yarar ki? Kalpleriniz bozuk olduğu halde bedenleriniz ne kadar hoşunuza gitse de hiçbir faydası olmaz. Kalpleriniz kirli olduğu halde bedenlerinizi temizlemeniz ne yarar sağlar ki?

Hak olarak söylüyorum ki, yumuşak unu geçiren ve kepeği tutan elek gibi olmayın. Böylece siz, hikmeti ağzınızdan çıkarıyorsunuz, ama kin kalbinizde baki kalıyor.

Hak olarak söylüyorum ki, ilk önce şerri terkedin, daha sonra fayda vermesi için hayrı talep edin. Hayırla şerri bir araya topladığınızda, hayrın size bir yararı olmaz.

Hak olarak söylüyorum ki, nehire dalanın elbisesi ne kadar çaba gösterirse göstersin mutlaka ıslanır. Böylece dünyayı seven kimse de günahlardan kurtulamaz.

Hak olarak söylüyorum ki, ne mutlu gece uyumayıp ibadetle meşgul olanlara; onlar ebedi bir nura sahip olan kimselerdir. Çünkü onlar gecenin karanlıklarında ibadetgâhda ibadet için ayağa kalkıyorlar ve Rablerine yarının (kıyamet gününün) zorluğundan kendilerini kurtarması için yalvarıp yakarıyorlar.

Hak olarak söylüyorum ki, dünya bir tarla olarak yaratılmıştır, kullar orada tatlı, acı, şer ve hayır ekerler; iyi ekinin hesap günü yararlı bir neticesi olur, şer ekinin de biçme günü zorluk ve meşakkati olur.

Hak olarak söylüyorum ki, hekim, cahil ile, cahil de heva ve hevesiyle denenir. Ağzınızdan câiz olmayan çirkin sözlerin çıkmaması için onu mühürlemenizi tavsiye ediyorum.

Hak olarak söylüyorum ki, sevmediğiniz şeylere sabretmedikçe umduğunuza ulaşamazsınız; hoşlandığınız şeyleri terketmedikçe de dilediğiniz şeylere erişemezsiniz.

Hak olarak söylüyorum ki, ey dünya kulları, dünya isteklerini azaltmayan, rağbetini ondan kesmeyen kimse ahireti nasıl idrak edebilir?

Hak olarak söylüyorum ki, ey dünya kulları, sizler ne dünyayı seviyorsunuz ve ne de ahireti. Eğer dünyayı sevseydiniz ona ulaşmaya vesile olan işe değer verirdiniz ve ahireti sevseydiniz onu ümit eden kimselerin amelini yapardınız.

Hak olarak söylüyorum ki, ey dünya kulları, sizlerden bazıları arkadaşından zan üzerine nefret ediyor, fakat kendi nefsinden yakin üzerine nefret etmiyor.

547- Konuyla ilgili açıklama 3. nolu dipnotta geçmiştir.

Hak olarak söylüyorum ki, sizlerden bazıları, bazı ayıpları söylendiğinde kızıyor, oysa onlar bir gerçektir. Ama kendisinde olmayan bir şeyle medhedildiğinde ise seviniyor.

Hak olarak söylüyorum ki, şeytanların ruhları, kalplerinizde yaşadıkları gibi hiçbir yerde uzun süre yaşamamışlardır. Allah, dünyayı ahiret için çalışmanızdan dolayı size vermiştir; sizi ahiretten alıkoyması için değil. Allah dünyayı ibadetinize yardımcı olması için size yayıp açmıştır; günah işlemenize yardımcı olması için değil. Dünyada kendisine itaat etmeyi size emretmiştir, isyan etmeyi değil; onu size helâle ulaşma vesilesi kılmıştır, harama değil. Onu birbirinizle ilişki kurmanız için yaymıştır, ilişkiyi kesmeniz için değil.

Hak olarak söylüyorum ki, sevaba ulaşmayı herkes arzu eder, ama yalnız amel eden kimse ona ulaşır.

Hak olarak söylüyorum ki, ağacın, güzel meyvesi olmadıkça kâmil olmayacağı gibi din de günahlardan kaçınmadıkça kemâla erişmez.

Hak olarak söylüyorum ki, ziraat, ancak toprak ve suyla hasıl olur; iman da ancak ilim ve amelle doğrulur.

Hak olarak söylüyorum ki, suyun ateşi söndürdüğü gibi hilim de gazabı söndürür.

Hak olarak söylüyorum ki, suyla ateş bir kapta toplanamadığı gibi fıkıh ve körlük de bir kalpte toplanmaz.

Hak olarak söylüyorum ki, bulutsuz yağmur yağmaz; temiz bir kalp olmadıkça da Allah'ın rızası olan bir iş yapılmaz.

Hak olarak söylüyorum ki, her şey aydınlığını güneşten aldığı gibi, kalp de hikmetle nur kazanır. Takva da her hikmetin başıdır. Hak her hayrın kapısıdır; Allah'ın rahmeti de her hakkın kapısıdır; bu kapıların anahtarı da dua, yalvarıp yakarmak ve amel etmektir. Anahtar olmaksızın kapı nasıl açılabilir?

Hak olarak söylüyorum ki, hekim bir adam sevmediği bir ağacı ekmez ve sevmediği bir ata binmez; mü'min bir alim de Rabbinin sevmediği bir işi yapmaz.

Hak olarak söylüyorum ki, saykal, kılıcı düzeltip cilaladığı gibi hikmet de kalbi cilalar, aydınlatır. Hikmet hekimin kalbinde, ölü topraktaki su gibidir; suyun, ölü toprağı diriltmesi gibi hikmet de kalbi diriltir. Hikmet hekimin kalbinde, karanlıktaki bir ışığa benzer ki hekim onun ışığıyla halk arasında yürür.

Hak olarak söylüyorum ki, dağların tepesinden taş taşımak, sözünü anlamayan kimseyle konuşmaktan daha iyidir; (böyle bir adam) taşı, yumuşaması için suya koyan veya ölüler için yemek yapan kimseye benzer. Ne mutlu gereksiz sözlerinin önünü, Rabbinin gazabına sebep olacağı korkusuyla alan, anlayacağı sözden başka bir şey söylemeyen ve ameli kendisine belirlenmeyinceye kadar da hiç kimsenin sözüne gıpta etmeyen kişiye. Ne mutlu bilmediğini alimlerden öğrenen ve öğrendiğini de cahillere öğreten kimseye. Ne mutlu, alimlere ilimlerinden dolayı saygı gösteren, onlarla tartışmayan, cahilleri cehaletlerinden dolayı küçük gören, fakat onları kendisinden kovmayan, onları kendi yanına çağıran ve bilmedikleri şeyleri onlara öğreten kimseye.

Hak olarak söylüyorum ki, ey Havariler, bugün siz, halk arasında ölülerin arasındaki diriler gibisiniz; öyleyse (bu) dirilerin ölümüyle ölmeyin.

Yine Hz. İsa *aleyhi's-selâm*, Allah-u Tebareke ve Teâla'nın şöyle buyurduğunu söylemiştir: Mü'min kulum, dünyayı kendisinden aldığımda mahzun oluyor; halbuki bu durumda bana her zamankinden daha sevimli ve daha yakındır. Dünyada, ona bolluk ve genişlik verdiğimde ise seviniyor; halbuki bu durumda benim indimde her zamankinden daha kötüdür ve bu durumda benden daha uzaktır.

Alemlerin Rabbi Allah'a hamd, Muhammed ve Ehl-i Beyt'ine salat-u selam olsun.

MUFAZZAL İBN-İ ÖMER'İN, ŞİA'YA TAVSİYELERİ[548]

Ortağı olmayan yegane Allah'tan çekinmeyi, Allah'tan başka bir ilahın olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmeyi size tavsiye ediyorum. Allah'tan çekinin. Güzel söz söyleyin. Allah'ın rızasını arayın; gazabından korkun; sünnetini (titizlik göstererek) koruyun; sınırlarını aşmayın. Bütün işlerinizde Allah'ı göz önünde bulundurarak, lehinize ve aleyhinize olan kaza ve kaderine razı olun.

Bilin ki, marufu emr ve münkerden nehyetmek üzerinize düşen bir vazifedir.

Dikkat edin, size ihsan edene, fazlasıyla ihsanda bulunun. Size kötülük edenin suçundan geçin ve halkın size karşı yapmasını sevdiğiniz hareketi onlara yapın.

Gücünüz yettiği kadar halkla iyi geçinmeğe çalışsın. Kendi aleyhinize olan bir bahane oluşturmamaya siz daha layıksınız. Allah'ın dinini öğrenmeniz, haramlardan kaçınmanız, sizinle arkadaşlık yapana karşı, ister iyi olsun ister kötü, güzel davranmanız üzerinize düşen bir görevdir.

Tam bir vera'ya sahip olmaya çalışsın. Çünkü dinin ölçüsü vera' (şüpheli ve haram şeylerden sakınmak)dır. Namazları vakitlerinde kılın ve farzları sınırlarıyla eda edin.

Allah'ın size farz kıldığı ve rızasına sebep olan şeylerde kusur etmeyin. Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın şöyle buyurduğunu duydum: *"Allah'ın dininde bilgi sahibi olun, göçebeler gibi olmayın. Çünkü kim Allah'ın dininde bilgi sahibi olmazsa Allah kıyamet günü ona (rahmet gözüyle) bakmaz."*

Zenginlikte ve fakirlikte ölçülü (orta halli) olun. Dünya malının bir kısmıyla ahiretinize hazırlık yapın. Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın şöyle buyurduğunu duydum: *"Bunun (dünyanın) bir kısmıyla buna (ahirete) hazırlık yapın; halkın üzerine yük olmayın."*

Oturup kalktığınız şahısların hepsine iyilik edin ve onlara güzel davranın. Sakın zülmetmeyin. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyuruyordu: *"Cezası en çabuk ulaşan kötülük, zulümdür."*

Allah'ın oruç ve namaz gibi farz kıldığı farizeleri, yerine getirin. Farz olan zekâtı ehline ulaştırın. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* buyuruyordu ki: *"Ey Mufazzal, ashabına de ki: Zekâtı ehline versinler; ben ellerinden çıkanın kefiliyim."*

Muhammed *salallah'u aleyhi ve âlih*'in Ehli Beyt'inin velayetine sarılın. Birbirinizle aranızı ıslah edin. Birbirinizin gıybetini etmeyin. Birbirinizi ziyaret edin. Birbirinizi sevin. Birbirinize ihsanda bulunun. Birbirinizle görüşün. Birbirinizle konuşun. Birbirinizden bir şeyi gizlemeyin.

548- Mufazzal ibn-i Ömer, Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın seçkin sahabelerindendir.

Birbirinizle ilişkiyi kesmekten, birbirinize darılmaktan sakının. Çünkü ben Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın şöyle buyurduğunu duydum: *"Allah'a andolsun ki şiamızdan olan iki kişi birbirinden küserek ayrılmazlar, meğer ki ben onların birinden teberri eder ve lanet okurum. Genellikle de her ikisine böyle yaparım."* Muattib İmam *aleyhi's-selâm*'a: *"Canım sana feda olsun, zalime karşı böyle yapman açıktır ama mazlumun suçu nedir?"* dediğinde Hz.İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: *"Çünkü o da kardeşini barışa ve kendisiyle ilişki kurmaya davet etmiyor. Babamın şöyle buyurduğunu duydum: "Şiamızdan olan iki kişi kavga ettiklerinde onlardan biri küserse mazlum olan şahıs arkadaşına dönüp aralarındaki küskünlük ve dargınlığın ortadan kalkması için "ey kardeş suçlu benim" desin. Allah-u Teâla adaletli hakimdir. Kendisi mazlumun intikamını zalimden alır."*

Al-i Muhammed *aleyhimus-selâm*'ın fakir şiilerini tahkir etmeyin; onları azarlamayın; onlara lütufta bulunun. Allah'ın, malınızda onlar için karar kıldığı hakkı kendilerine verin; onlara ihsanda bulunun; Âl-i Muhammed *aleyhimus-selâm'*ın adıyla halkın malını yemeyin. Çünkü ben Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın şöyle buyurduğunu duydum: *"İnsanlar bizim hakkımızda üç gruptur: Bir grup Kaim'imizin (İmam Mehdi'nin) zuhur etmesi ümidiyle (onun hükumetinde) dünyamızdan bir şeye ulaşmak için bizi seviyorlar; onlar sözlerimizi söyleyip ezberliyorlar; fakat amelimize gelince kusur ediyorlar. Allah onları cehenneme atacaktır. Bir grup da bizim adımızla halkın malını yemek için bizi severler; sözümüzü dinlerler; amel yapmakta da kusur etmezler; Allah-u Teâla onların karınlarını ateşle dolduracak; açlık ve susuzluğu da onlara musallat kılacaktır. Bir grup da bizi severler; sözlerimizi öğrenirler; emirlerimize itaat ederler; yaptığımız amellere aykırı harekette bulunmazlar; onlar bizdendir; biz de onlardanız."*

Zengin zenginliği, fakir de fakirliği oranında yardımda bulunmayı terketmemelidir. Kim Allah'ın onun en önemli ihtiyacını yerine getirmesini dilerse, en fazla ihtiyaç duyduğu malı, Âl-i Muhammed ve onların şiasına ulaştırmalıdır. Size hak söz söylendiğinde sinirlenmeyin. Hak ehli, hak sözü açıkça söylediklerinde onlara kızmayın. Çünkü mü'min kendisine söylenen hak söze öfkelenmez.

Hz.Sadık *aleyhi's-selâm*'ın huzurunda olduğum bir vakitte İmam *aleyhi's-selâm*: "*Ey Mufazzal, ashabın (yani Kufe'de bulunan şiiler) ne kadardır?"* diye sorduklarında; şöyle dedim: Pek azdır. Kufe'ye döndüğümde şiiler bana saldırıp; etimi yediler (yani gıybetimi ettiler); haysiyetime dokundular; hatta bazıları bana saldırıda bulundu. Bazıları beni vurmak için Kufe'nin sokaklarında pusu kurdular ve hiçbir iftiradan çekinmediler.

Bu olay Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'a bile ulaştı. Sonraki yıl (Hicaza döndüğümde) İmam'la ilk karşılaştığımızda selamlaştıktan sonra şöyle buyurdular: *"Ey Mufazzal, hakkında duyduğum bu söylenen sözler nedir?"* Cevabta: *"Söylenen sözlerin bana bir zararı yoktur."* dedim. Hz. Sadık buyurdular ki: *"Evet, o sözler onların kendi zararınadır; öfkeleniyorlar mı? Yazıklar olsun onlara; ashabım pek azdır dediniz, hayır, Allah'a andolsun ki onlar bizim Şiamız bile değillerdir; şiamız olsaydılar, sözünden öfkelenip rahatsız olmazlardı. Allah bizim şiamızı, onlarda*

bulunan sıfatlardan başka sıfatlarla vasfetmiştir. Cafer Sadık Şiası dilini korumalıdır. Yaratıcısı için çalışmalıdır. Efendisine ümit etmeli ve Allah'tan, korkması gereken bir şekilde korkmalıdır. Yazıklar olsun onlara; acaba onların arasında, çok namaz kılmakla yay gibi bükülen veya şiddetli korkudan dolayı şaşkınlara benzeyen, huşu ve huzudan körler gibi olan, oruç tutmaktan hastalar gibi görünen ve uzun süreli susmak ve sükut etmekten dolayı da sağırlara benzeyen bir kimse var mıdır? Acaba onların arasında geceleri çok namaz kılmakla ve gündüzleri de oruç tutmakla kendisini zahmete düşüren veya Allah korkusundan ve biz Ehl-i Beyt'in sevgisinden dolayı dünya lezzeti ve nimetlerinden kendisini mahrum bırakan bir kimse var mıdır? Onlar nasıl bizim şiamız olabilirler? Oysa ki onlar bizim düşmanlarımızla düşmanlık ediyorlar ve bunu yapmakla onların düşmanlığını daha da çoğaltıyorlar. Onlar (soğuktan inleyip hırıldayan) köpekler gibi hırıldıyor; kargalar gibi ihtiras ediyorlar. Bil ki eğer onların sana çıkışma ve saldırılarından korkmasaydım, evine girip, kapıyı üzerine kapatmanı ve hayatta olduğun müddetçe yüzlerine bakmamanı emrederdim. Fakat yanına gelirlerse onları kabul et. Allah onları kendilerine hüccet kılmıştır; aynı zamanda onlarla da diğerlerine hücceti tamamlamıştır."

Sakın dünya, dünya nimetleri, dünya güzellikleri ve dünya mülkü sizi aldatmasın; bunların size bir faydası olmaz. Allah'a and olsun ki kendi ehline de bir faydası olmamıştır.

Alemlerin Rabbi Allah'a hamd, mevlamız Muhammed Peygamber'e ve pâk Ehl-i Beyti'ne salat (rahmet) olsun.